

Κοινωνιοψυχολογικοί μηχανισμοί Διαχείρισης του Τρόμου και της Αβεβαιότητας :
πειραματική διερεύνηση νέων τρόπων ρύθμισης της Υπαρξιακής Αγωνίας

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Νάγια-Ερση Αστρίτη

Αθήνα, 2019

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

*«Ὅσον ζῆς φαίνου
μηδὲν ὄλωσ σὺ λυποῦ
πρὸς ὀλίγον ἐστὶ τὸ ζῆν
τὸ τέλος ὁ χρόνος ἀπαιτεῖ»*

*«Ὅσο ζεις, να λάμπεις,
καθόλου μη λυπάσαι.
Για λίγο διαρκεί η ζωή,
ο χρόνος απαιτεί την πληρωμή του»*

Ο Σείκιλος στην
Ευτέρπη, 200 π.Χ.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στον Μπαμπά μου*

Στην Ντόντι Μαντουβάλου, την Σταυρούλα (Τίτι) Αστρίτη και την Κέλλυ Αστρίτη

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ευχαριστίες

Αυτή η διατριβή θα ήταν απολύτως αδύνατο να ολοκληρωθεί, εάν στη θέση του επιβλέποντα δεν βρισκόταν συγκεκριμένα ο Αναπληρωτής Καθηγητής, Γεράσιμος Προδρομίτης. Στον κ. Προδρομίτη οφείλω, και θα οφείλω, ευγνωμοσύνη για την επιείκεια που επέδειξε τις αμέτρητες φορές που χρειάστηκε και τον ευχαριστώ για τα επιστημονικά εφόδια που απεκόμισα από τη συνεργασία μου μαζί του.

Επίσης, ευχαριστώ θερμά τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής, ειδικότερα τον Αναπληρωτή Καθηγητή Βασίλη Παυλόπουλο και την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Ξένια Χρυσόχου, για όλα όσα έμαθα -ενίοτε και ερήμην τους- από εκείνους.

Ακόμη, ευχαριστώ ειλικρινά, προσωπικά έναν προς έναν τους πρωταγωνιστές αυτής της προσπάθειας, άπαντες τους συμμετέχοντες στο σύνολο των ερευνών μας, επειδή, μεταξύ άλλων, συναίνεσαν να τοποθετηθούν σε ορισμένα κατεξοχήν ιδιωτικά πεδία, όπως το διόλου ευχάριστο πεδίο των σκέψεων του θανάτου τους (!).

Θα ήθελα, επιπλέον, να ευχαριστήσω ολόψυχα τους νέους και παλιούς μου φίλους, οι οποίοι καθοριστικά συνέδραμαν τόσο ηθικά, όσο ακόμη και πρακτικά (βλ. χορήγηση των ερωτηματολογίων, συμβουλές σε ζητήματα μορφοποίησης, κτλ.) στην ολοκλήρωση της παρούσας, και ειδικότερα να ευχαριστήσω : τον Άρη Α., την Άντα Α., τη Βίλα Ντ.απ' τη Σαντορίνη μου, τη Γιάννα Σ., φυσικά τον Γιώργο Τσ., την Γκέλη Α., τον Κωνσταντίνο Φ., τη Μαίρη Κ-Π., τον Ταξιάρχη Μ., την Ποτούλα Μ., τον Στράτο Δ., και τον Χρήστο Τ. Ιδιαίτερος ευχαριστώ την ακριβή και πολύτιμή μου φίλη, Εύα Φτ., για τη σημαντική, αδιάκοπη βοήθειά της, αλλά και την ανεξάντλητη ενθάρρυνση και αγάπη της.

Τέλος, επ' αφορμή της παρούσας, ευχαριστώ το καλύτερο «τημ» του κόσμου, τις μητέρες μου και την απίθανη αδελφή μου, την Τίτι, την Ντόντι, και την Κέλλυ, όχι μόνο γιατί με έχουν στηρίξει ενθουσιωδώς όλα τα χρόνια που θυμάμαι τον εαυτό μου και έχουν πιστέψει τόσο φανατικά σε μένα (κυρίως όταν δεν συνέτρεχε οποιοσδήποτε αντικειμενικός λόγος για αυτό),μα κι επειδή, κοντά τους,εξακρίβωσα από παιδί πόσο υπαρξιακά χρήσιμο (βλ. Κεφ. 1) μπορεί να καταστεί το ν' αγαπός και ν' αγαπιέσαι.

Περιεχόμενα

Περίληψη	9
Abstract.....	11
Εισαγωγή	13
Κεφάλαιο 1 - Ανασκόπηση της Βιβλιογραφίας αναφορικά με την απειλή της Θνητότητας και την εναλλακτική της Αβεβαιότητας	15
1.1. Η Θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου (TMT)	15
1.1.1. Διατύπωση των βασικών ερευνητικών Υποθέσεων	16
1.1.2. Μέσα Διαχείρισης του Άγχους του Θανάτου	20
1.1.3. Πεδία επίδρασης του Υπαρξιακού Άγχους.....	27
1.1.4. Πειραματικός Σχεδιασμός των TMT ερευνών	29
1.1.5. Κριτική στη Θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου.....	31
1.2. Η εναλλακτική της Αβεβαιότητας	35
1.2.1. Η Θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας	35
1.2.2. Το Μοντέλο Διαχείρισης της Αβεβαιότητας	43
1.2.3. Πειραματικός Σχεδιασμός των ερευνών περί την Αβεβαιότητα	44
1.3. Θνητότητα ή Αβεβαιότητα;.....	45
1.4. Πειραματική συνθήκη της Αβεβαιότητας : διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών υπό «ειδικές» κοινωνικές συνθήκες.....	50
Κεφάλαιο 2 - Άμεσες Αντιδράσεις : πειραματική διερεύνηση της επίδρασης της απειλής του Θανάτου και της οικονομικής απειλής της Χρεοκοπίας στις Ιδεολογικο- πολιτικές Στάσεις	53
Εισαγωγή.....	53
Μέθοδος	60
Αποτελέσματα.....	65
Συζήτηση	95

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Κεφάλαιο 3 - Στον δρόμο προς τις Συμβολικές Άμυνες : πειραματική διερεύνηση της επίδρασης της απειλής της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας στην προσβασιμότητα των Σκέψεων του Θανάτου και της Αβεβαιότητας..... 111

Εισαγωγή..... 111

Μέθοδος 115

Αποτελέσματα.....123

Συζήτηση..... 126

Κεφάλαιο 4 - Συμβολικές Άμυνες : πειραματική διερεύνηση της επίδρασης της απειλής της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας στην επιχειρούμενη Ταύτιση με το Έθνος : ο καθοριστικός ρόλος του Χρήματος 130

Εισαγωγή..... 130

Μέθοδος135

Αποτελέσματα.....138

Συζήτηση 141

Κεφάλαιο 5 - Συμβολικές Άμυνες : πειραματική διερεύνηση της επίδρασης της ευκρίνειας της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας στην πρόσληψη της Αξίας του Χρήματος και σε όψεις της κοινωνικής και πολιτικής Συμπεριφοράς 152

Εισαγωγή..... 152

Μέθοδος 161

Αποτελέσματα.....166

Συζήτηση 184

Γενική Συζήτηση Κεφ. 4 και Κεφ.5..... 200

Κεφάλαιο 6 - Διερεύνηση της σχέσης μεταξύ Αβεβαιότητας, Άγχους του Θανάτου, και όψεων της πολιτικής Ιδεολογίας : ο ρυθμιστικός ρόλος του Χρήματος206

Εισαγωγή..... 206

Μέθοδος 214

Αποτελέσματα.....220

Συζήτηση..... 278

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Κεφάλαιο 7- Γενική Συζήτηση	305
Σύνοψη ερευνητικών Υποθέσεων.....	305
Σύνοψη μεθοδολογικών Χαρακτηριστικών	305
Σύνοψη ερευνητικών Ευρημάτων.....	308
Σύνοψη μεθοδολογικών και άλλων Περιορισμών.....	314
Πιθανή Συνεισφορά της παρούσας στη μελλοντική έρευνα.....	315
Βιβλιογραφία	318
Παράρτημα	382

Περίληψη

Σκοπός αυτής της διατριβής, η οποία συνίσταται σε τέσσερις πειραματικές απόπειρες και μία συσχετιστική έρευνα, υπήρξε, κατά κύριο λόγο, ο έλεγχος της επίδρασης της ευκρίνειας της προσωπικής θνητότητας και διαφορετικών ειδών αβεβαιότητας σε ένα σύνολο όψεων της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Η έρευνα 1 ($N=245$) διερεύνησε την επίδραση της υπενθύμισης της απειλής του θανάτου και της απειλής της χρεοκοπίας στις ιδεολογικοπολιτικές πεποιθήσεις των υποκειμένων. Τα ευρήματα έδειξαν πως η οικονομική απειλή της χρεοκοπίας προκάλεσε τη μείωση των θετικών στάσεων των συμμετεχόντων για την εξουσία και την επίταση της ανυπακοής τους προς αυτήν, κι ως εκ τούτου ανέδειξαν τη διομαδική σύγκρουση μεταξύ της ομάδας του Λαού και της ομάδας της κατεστημένης Εξουσίας. Η έρευνα 2 ($N=90$) εξέτασε την επίδραση της ευκρίνειας της θνητότητας και της αβεβαιότητας στην προσβασιμότητα των έμμεσων σκέψεων του θανάτου και της αβεβαιότητας. Όπως αναμενόταν, η ευκρίνεια της θνητότητας προκάλεσε σημαντική αύξηση στην προσβασιμότητα των σκέψεων που σχετίζονται με την έννοια του θανάτου. Η έρευνα 3 ($N=144$) διερεύνησε την επίδραση της υπενθύμισης του συμβόλου του χρήματος, και της ευκρίνειας της θνητότητας και της αβεβαιότητας, στον βαθμό της ταύτισης των υποκειμένων με το ελληνικό έθνος. Η επαφή με πλαστά, μη έγκυρα χαρτονομίσματα οδήγησε συνολικά τους συμμετέχοντες στην περαιτέρω μείωση της ταύτισής τους με την ενδο-ομάδα του έθνους. Η έρευνα 4 ($N=135$) εξέτασε, εκτός άλλων, την επίδραση της ευκρίνειας της θνητότητας και, συγκεκριμένα, της προσωπικής αβεβαιότητας στις αντιδράσεις των συμμετεχόντων απέναντι στον δράστη μίας παραβατικής πράξης, αλλά και στις αξιολογήσεις τριών πολιτικών υποψηφίων, διαφορετικού ύφους πολιτικής ηγεσίας. Τα υποκείμενα στα οποία κατέστη πρόδηλη η θνητότητά τους πρότειναν αυστηρότερες και βαρύτερες ποινές για τον παραβάτη του νόμου και των κοινωνικών αξιών, αξιολόγησαν λιγότερο θετικά, και ψήφισαν σε μικρότερο βαθμό ως πρωθυπουργό τον Συνεργάσιμο πολιτικό υποψήφιο, προτίμησαν περισσότερο το εξουσιαστικό ή αλλιώς «ανδρικό» στυλ ηγεσίας, αλλά και το ανδρικό φύλο ως ηγετικό φύλο. Αντιστοίχως, η ευκρίνεια της προσωπικής αβεβαιότητας προκάλεσε την αρνητικότερη αξιολόγηση, και τη μείωση των ψήφων υπέρ, του Συνεργάσιμου υποψηφίου, την ισχυρότερη προτίμηση προς το εξουσιαστικό, «ανδρικό» στυλ ηγεσίας, αλλά και την επιλογή, εκ μέρους ειδικά των γυναικών, του θηλυκού φύλου ως ηγετικού, αποκλειστικά για την περίπτωση του Συνεργάσιμου υποψηφίου. Τέλος, η συσχετιστική έρευνα 5 ($N=299$)

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

διερεύνησε μ' έναν διαφορετικό μεθοδολογικά τρόπο τις σχέσεις του άγχους του θανάτου, της αβεβαιότητας για το μέλλον, των στάσεων έναντι του χρήματος, της πολιτικής συμπεριφοράς και της πολιτικής αυτοτοποθέτησης των συμμετεχόντων. Τα ευρήματα έδειξαν πως οι κάτοικοι των πόλεων που λαμβάνουν χαμηλά εισοδήματα ανέφεραν μεγαλύτερο άγχος του θανάτου σε σύγκριση με αυτούς που λαμβάνουν υψηλότερα εισοδήματα, και επιπλέον, πως οι πρώτοι όσο περισσότερο αναγνώριζαν τη θετική συμβολική δύναμη του χρήματος, τόσο περισσότερο ήταν εκτεθειμένοι στο άγχος του θανάτου αυτό καθαυτό. Στο πεδίο της πολιτικής ηγεσίας τα ευρήματά μας δεν είναι ασύμβατα με τα αποτελέσματα της έρευνας 4 : οι υψηλά αβέβαιοι νεαροί συμμετέχοντες προτίμησαν μεν σε μεγαλύτερο βαθμό τον Αποτελεσματικό πολιτικό υποψήφιο, αλλά προτίμησαν, ταυτόχρονα, και σε μικρότερο βαθμό τον Συνεργάσιμο. Επιπροσθέτως, η θετική συνάφεια μεταξύ δεξιού πολιτικού προσανατολισμού, δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης για την ακρίβεια, και άγχους του θανάτου καταγράφηκε αποκλειστικά στην κατηγορία των συμμετεχόντων που λαμβάνουν εξαιρετικά χαμηλά εισοδήματα, ενώ, απεναντίας, στο δείγμα των υψηλά πολιτικοποιημένων ερωτώμενων εξίσου από το άγχος του θανάτου φάνηκε πως προστατεύονται τόσο οι αριστεροί, όσο και οι δεξιοί. Τα αποτελέσματα ερμηνεύονται και προσεγγίζονται μέσω θεωριών της Αβεβαιότητας και της Θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (TMT).

Λέξεις-κλειδιά : Άγχος του θανάτου, Αβεβαιότητα, Χρήμα, Κοσμοθεωρία, πολιτική Ιδεολογία

**Socio-psychological Mechanisms of Terror and Uncertainty Management :
experimental investigation of new ways to cope with Existential Anxiety**

Abstract

This dissertation, which is comprised of four experimental studies and one correlational study, primarily aims at testing the effect of mortality and various types of uncertainty salience on core aspects of human social behavior. Study 1 ($N=245$) investigated the impact of mortality and financial bankruptcy reminders on subjects' political beliefs. The results revealed that the threat of financial bankruptcy elicited the reduction of participants' positive attitudes towards political authority and the intensification of disobedience to the latter, and thus highlighted the intergroup conflict between the group of the People on the one hand and the group of the established Authorities on the other. Study 2 ($N=90$) examined the effect of mortality and uncertainty salience on the accessibility of both death-related and uncertainty-related thoughts. In line with our expectations, mortality salience engendered indeed a remarkable increase in death-thought accessibility. Study 3 ($N=144$) investigated the effect of money reminders, and mortality and uncertainty salience, on the degree of identification with the Greek nation. Interacting with play money led participants to show a significant further decrease in the identification with their national in-group. Study 4 ($N=135$) examined the effect of mortality and specifically personal uncertainty salience on judgments of social transgressions, as well as on evaluations of political candidates as a function of leadership style. Under the mortality salience condition participants recommended more severe, harsher punishments for the individual who violates the law and deviates from cultural standards and values, made more negative evaluations of, and voted less for, the Relationship-oriented candidate, showed an increased global preference for the agentic, "male" style of political leadership, and for the male gender as the ideal leadership gender, as well. Respectively, uncertainty salience similarly evoked more negative evaluations of, and fewer votes for, the Relationship-oriented political candidate, an increased global preference for the agentic, "male" style of leadership, but also an increased preference for the female gender as the ideal leadership gender, solely for the case of the Relationship-oriented candidate and especially from women participants. Finally, study 5 ($N=299$) investigated, implementing a different methodological approach, the

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

overall linkages among death anxiety, uncertainty for the future, attitudes towards money, political behavior and political orientation. The results showed that low-income city residents were more anxious about death than the high-income ones and that the more low-income participants recognized the positive symbolic power of money, the more exposed they were to existential anxiety per se. In the field of political leadership, the results do not contradict our previous findings from study 4 : young participants experiencing high uncertainty showed an increased preference for the Task-oriented candidate, but still a decreased preference for the Relationship-oriented. Furthermore, only among extremely low-income participants a significant positive correlation between right-wing political orientation, right self-placement in fact, and death anxiety was observed, while in the sample of strongly politicized participants both the left and the right ones were equally protected against anxiety about death. Results are discussed in relation to theories of Uncertainty and Terror Management Theory (TMT).

Keywords: Death anxiety, Uncertainty, Money, Worldview, political Ideology

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Εισαγωγή

Η παρούσα διατριβή συνιστά αποτέλεσμα μίας ερευνητικής προσπάθειας που εκτείνεται χρονικά από το 2012, έτος κατά το οποίο πραγματοποιήθηκε η πρώτη μας πειραματική απόπειρα, μέχρι και το 2017, έτος στο οποίο ολοκληρώθηκε, αντιστοίχως, και η τελευταία, συσχετιστική μας έρευνα.

Σκοπός του συνόλου των ερευνών που έχουμε διεξαγάγει υπήρξε κατά κύριο λόγο ο έλεγχος της επίδρασης της υπενθύμισης της Θνητότητας και ορισμένων ειδών Αβεβαιότητας, μα και η σύγκριση των επιδράσεων αυτών μεταξύ τους, σε θεμελιώδεις όψεις της συμπεριφοράς των υποκειμένων.

Η εργασία μας συνίσταται σε επτά (7) επί μέρους κεφάλαια και αναλυτικότερα στα ακόλουθα :

· Στο κεφάλαιο 1, στο οποίο επιχειρείται μία σύντομη ανασκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας αναφορικά, ιδίως, με την Θνητότητα, αλλά και την Αβεβαιότητα

· Στο κεφάλαιο 2, στο οποίο παρουσιάζεται διεξοδικά η πρώτη πειραματική μας απόπειρα (N=245), που σε επίπεδο άμεσων αντιδράσεων διερεύνησε την επίδραση της χρήσης της απειλής του Θανάτου και της απειλής της οικονομικής Χρεοκοπίας στις ιδεολογικοπολιτικές Στάσεις και Πεποιθήσεις των υποκειμένων

· Στο κεφάλαιο 3, στο οποίο παρουσιάζεται διεξοδικά η επόμενη, πειραματική μας απόπειρα (N=90), που διερεύνησε την επίδραση της υπενθύμισης της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας στην αύξηση της προσβασιμότητας των Σκέψεων του Θανάτου και της Αβεβαιότητας

· Στο κεφάλαιο 4, στο οποίο παρουσιάζεται διεξοδικά η επόμενη, πειραματική μας απόπειρα (N=144), που σε επίπεδο συμβολικών αμυνών διερεύνησε την επίδραση του Χρήματος ως συμβόλου, καθώς και την επίδραση της ευκρίνειας της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας, στον βαθμό της επιχειρούμενης εκ μέρους των υποκειμένων Ταύτισης με την ενδο-ομάδα του έθνους τους

· Στο κεφάλαιο 5, στο οποίο παρουσιάζεται διεξοδικά η επόμενη, πειραματική μας απόπειρα (N=135), που σε επίπεδο συμβολικών αμυνών διερεύνησε την επίδραση της ευκρίνειας της Θνητότητας και της ευκρίνειας, συγκεκριμένα, της προσωπικής Αβεβαιότητας στην αναγνώριση της αξίας του Χρήματος, στον βαθμό Αυστηρότητας των προτεινόμενων ποινών για τον παραβάτη του νόμου και των κοινωνικών αξιών και στην αξιολόγηση και επιλογή του τύπου και του φύλου της ιδανικής Πολιτικής Ηγεσίας

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

·Στο κεφάλαιο 6, στο οποίο παρουσιάζεται η τελευταία και συσχετιστική μας έρευνα (N=299), που διερεύνησε, εκτός άλλων, τις σχέσεις της αυτοαναφερόμενης Αβεβαιότητας, του αυτοαναφερόμενου Άγχους του θανάτου, των στάσεων έναντι του Χρήματος και της πολιτικής αυτοτοποθέτησης των συμμετεχόντων

·Και τέλος, στο κεφάλαιο 7, στο οποίο και επιγραμματικά ανακεφαλαιώνονται τα γενικά, αρχικά ευρήματα του συνόλου των ερευνών μας, οι πιθανοί, μεθοδολογικοί κυρίως, περιορισμοί από τους οποίους αυτά διακρίνονται, καθώς και οι ενδεχόμενες, μικρές ή μεγαλύτερες, συνεισφορές της παρούσας διατριβής στη μελλοντική έρευνα.

Κεφάλαιο 1 - Ανασκόπηση της Βιβλιογραφίας αναφορικά με την απειλή της Θνητότητας και την εναλλακτική της Αβεβαιότητας

1.1. Η Θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου (TMT)

Η Θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου (Terror Management Theory, TMT; Greenberg, Pyszczynski, & Solomon, 1986) συνιστά μία από τις σημαντικότερες θεωρίες της Κοινωνικής Ψυχολογίας των τελευταίων ετών, όπως φανερώνει εξ άλλου και το γεγονός πως, τουλάχιστον, 277 πειραματικές έρευνες που την αφορούν έχουν διεξαχθεί ήδη, σε Ευρώπη, Ασία, Αυστραλία και Αμερική (για μια πλήρη επιθεώρηση μέχρι το 2010 : Burke, Martens, and Faucher, 2010).

Οι βάσεις της εδράζονται καταρχάς στο, επηρεασμένο σε μεγάλο βαθμό από τους Otto Rank, Sigmund Freud, Erich Fromm, Friedrich Nietzsche, Πλάτωνα και Αριστοτέλη, έργο του ανθρωπολόγου Ernest Becker (1962, 1973, 1975), και ιδίως στη βραβευμένη με Pulitzer, «Άρνηση του Θανάτου» (1973), δια της οποίας η ρύθμιση της υπαρξιακής αγωνίας προσδιορίζεται ως ένα πρωταρχικό κίνητρο της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Στον πυρήνα της συγκεκριμένης θεωρίας βρίσκεται το υπαρξιακό άγχος που παράγεται από τις μη συνειδητές ¹σκέψεις του θανάτου, το οποίο συνιστά, μάλιστα, ένα αποκλειστικό «προνόμιο» του ανθρώπινου είδους έναντι όλων των υπολοίπων έμβιων ειδών, δεδομένου πως μόνον οι άνθρωποι είναι σε θέση να γνωρίζουν ότι ανά πάσα στιγμή, και για λόγους που οι ίδιοι δεν μπορούν ολοκληρωτικά να ελέγξουν, ενδέχεται να μεταβούν στην κατάσταση της ανυπαρξίας.

Η εν λόγω θεωρία μέσω της αξιοποίησης στοιχείων προερχόμενων από την Ψυχανάλυση, την Υπαρξιακή Ψυχολογία, την Κοινωνιολογία και την Ανθρωπολογία, διερευνά ουσιαστικά την επίδραση της ευκρίνειας της προσωπικής θνητότητας στο σύνολο των εκφράσεων της ανθρώπινης σκέψης και του ανθρώπινου συναισθήματος,

¹ Για τη διάκριση μεταξύ συνειδητών και μη συνειδητών σκέψεων του θανάτου και αντιστοίχως μεταξύ άμεσων και συμβολικών αντιδράσεων έναντι της απειλής του θανάτου, (TMT; Dual-Process Model of Defense Against Conscious and Unconscious Death-Related Thoughts) ακολουθεί λεπτομερής ανάλυση στη συνέχεια (βλ. Κεφ. 3).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

στον τρόπο γενικότερα με τον οποίο οι άνθρωποι σκέφτονται, αισθάνονται και δρουν.

Βάσει των κυριότερων ευρημάτων της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου το κίνητρο ρύθμισης της βαθιάς αγωνίας που προκαλεί το «κατακλυσμιαίο» πρόβλημα του θανάτου αναδεικνύεται ως ένα καθοριστικό κίνητρο, ικανό να διαμορφώσει, αλλά και να μεταβάλει σε σημαντικό βαθμό μία σειρά επί μέρους όψεων της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Ειδικότερα, έχει καταγραφεί πειραματικά πως, προκειμένου οι άνθρωποι να απομειώσουν τη δυσμεταχειρίστη αγωνία του θανάτου, στρέφονται σε συγκεκριμένες δομές και καταφεύγουν καταρχήν στην ενίσχυση των συμβολικών κατασκευών :

·της *Αυτοεκτίμησης*

·και της επιβεβαίωσης της εγκυρότητας της προϋπάρχουσας *Κοσμοθεωρίας* τους.

Η απόπειρα της αποτελεσματικής διαχείρισης του άγχους του θανάτου έχει διαπιστωθεί πως επιχειρείται, επιπροσθέτως, μέσω :

·της σύναψης στενών διαπροσωπικών *Σχέσεων* και της περαιτέρω σύσφιξης των ήδη συνημμένων

·της επιδίωξης της απόκτησης του *Χρήματος*, χάρη στην υπό προϋποθέσεις λειτουργία του ως ενός ισχυρού ψυχολογικού συμβόλου.

1.1.1. Διατύπωση των βασικών ερευνητικών Υποθέσεων

Η θεωρία Διαχείρισης Τρόμου οικοδομείται σε τρεις θεμελιώδεις, ερευνητικές Υποθέσεις, με προεξάρχουσα εξ αυτών την Υπόθεση της Ευκρίνειας της Θνητότητας (The Mortality Salience Hypothesis), αφού στη συγκεκριμένη έχει επικεντρωθεί το συντριπτικό ποσοστό (83%) των άρθρων, που συμπεριλαμβάνονται στη διεθνή TMT βιβλιογραφία (για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke et al., 2010).

Μάλιστα, η συστηματική επιβεβαίωση των προβλέψεων της εν λόγω θεωρίας κατά τη διαδικασία του πειραματικού ελέγχου αξίζει να σημειωθεί πως έχει ιδιαίτερη και διττή σημασία.

Καταρχάς, δια της ερευνητικής επιβεβαίωσης του περιεχομένου της, η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου υπήρξε σε θέση να συνεισφέρει τα απολύτως απόλυτα, μέχρι την ανάπτυξή της, επιστημονικά εργαλεία, υπό τη χρήση των οποίων επιβεβαιώθηκε

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

η αρχική θεωρία του Becker, που δεν είχε τύχει της προσοχής που άξιζε, διότι ακριβώς έμοιαζε δύσκολο να αποδειχθεί εμπειρικά.

Κυρίως όμως, δια των υποστηρικτικών της ευρημάτων, η θεωρία Διαχείρισης Τρόμου υπήρξε, επιπροσθέτως, σε θέση να συνεισφέρει πολύτιμες και νέες, ως προς τις πραγματικές ρίζες και τα βαθύτερα κίνητρα της ανθρώπινης συμπεριφοράς, πληροφορίες, υπό την χρήση των οποίων επαναπροσδιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό ο τρόπος ερμηνείας της κοινωνικής πραγματικότητας και των πολυειδών φαινομένων που τη συγκροτούν.

Οι τρεις (3) θεμελιώδεις, εν μέρει διακριτές, αλλά και άρρηκτα συνδεδεμένες, μεταξύ τους, κύριες Υποθέσεις της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου είναι, ειδικότερα, οι ακόλουθες :

- The Anxiety Buffer Hypothesis (Υπόθεση της Προστασίας έναντι του Υπαρξιακού Άγχους)

Εάν ένας ψυχολογικός μηχανισμός παρέχει προστασία από το υπαρξιακό άγχος, τότε η ενίσχυση του συγκεκριμένου μηχανισμού, θα έπρεπε να μειώνει το υπαρξιακό άγχος αυτό καθαυτό, συνεπώς και τις συμπεριφορές τις οποίες προκαλεί. Αντιστοίχως, η αποδυνάμωση και αμφισβήτηση του συγκεκριμένου μηχανισμού, θα έπρεπε να αυξάνει το υπαρξιακό άγχος, συνεπώς και τις συμπεριφορές που αυτό προκαλεί επίσης.

Πράγματι, ευρήματα επιβεβαίωσαν πως η ενίσχυση της *Αυτοεκτίμησης* των υποκειμένων, ιδίως στην περίπτωση που αυτή επιτυγχάνεται πειραματικά (ενδεικτικά: μέσω της θετικής αξιολόγησης της προσωπικότητας και της υψηλής αξιολόγησης του IQ) οδήγησε στη μείωση, τόσο της αυτοαναφερόμενης, όσο και της καταμετρώμενης υπαρξιακής αγωνίας τους, καθώς και στην άρση των συμβολικών αμυνών, τις οποίες παράγει το άγχος του θανάτου (Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Pinel, Simon, & Jordan, 1993; Harmon-Jones, Simon, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, & McGregor, 1997, πείρ.1 και 2).

Ερευνητικά ευρήματα έδειξαν, επιπροσθέτως, πως η παροχή της δυνατότητας στους συμμετέχοντες να υποστηρίξουν όψεις της *Κοσμοθεωρίας* τους (ενδεικτικά : η παροχή της δυνατότητας να αναλύσουν την επιχειρηματολογία τους σχετικά με την εμπλοκή των ΗΠΑ στον πόλεμο του Κόλπου), μείωσε σημαντικά τον βαθμό του υπαρξιακού τους άγχους (Pyszczynski, Becker, Vandeputte, Greenberg, & Solomon, 1994; αναφέρεται στο άρθρο των Harmon-Jones et al., 1997), συμπεριφορά κοινή με

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

αυτήν που προκάλεσε εξίσου και η ερευνητική επαφή των υποκειμένων με έγκυρα, αλλά και πλαστά *Χαρτονομίσματα* (Zaleskiewicz, Gasiorowska, Kesebir, Luszczynska, Pyszczynski, 2013, πειρ. 4).

▪ The Mortality Salience Hypothesis (Υπόθεση της Ευκρίνειας της Θνητότητας)

Εάν μια ψυχολογική δομή παρέχει προστασία έναντι του υπαρξιακού άγχους, τότε η υπενθύμιση στα υποκείμενα της προσωπικής τους θνητότητας, θα έπρεπε να αυξάνει την ανάγκη προσφυγής τους στη δομή αυτή, και να οδηγεί πρακτικά αφ' ενός μεν στην εκδήλωση θετικών αντιδράσεων προς όσους ενισχύουν το περιεχόμενό της και αφ' ετέρου δε στην εκδήλωση αρνητικών αντιδράσεων έναντι όσων το απειλούν.

Πράγματι, ευρήματα επιβεβαίωσαν πως τα υποκείμενα μετά την υπενθύμιση της θνητότητάς τους αξιολόγησαν θετικά αυτόν που εγκρίνει την *Κοσμοθεωρία* τους και, αντιθέτως, ακραία αρνητικά εκείνον που την επικρίνει (Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Rosenblatt, Veeder, Kirkland, & Lyon, 1990), απομακρύνθηκαν ακόμη και σε σωματικό, φυσικό επίπεδο από τους ξένους (Oschmann & Matthay, 1994), εξέφρασαν επιθετικότητα έναντι όσων διατηρούν διαφορετική κοσμοθεωρία από τη δική τους (McGregor, Lieberman, Solomon, Greenberg, Arndt, & Simon, 1998) και επίσης εκδήλωσαν μεγαλύτερη ενδο-ομάδική εύνοια προς τα μέλη της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκουν (Castano, Yzerbyt, Paladino, & Sacchi, 2002).

Ανάλογα ερευνητικά ευρήματα κατέδειξαν, επιπροσθέτως, πως τα υποκείμενα μετά την έκθεσή τους στην ιδέα του θανάτου κατέβαλαν μεγαλύτερη προσπάθεια και ανέλαβαν υψηλότερο ρίσκο σχετικά με δραστηριότητες, που κατέχουν κεντρική θέση στην ατομική τους *Αυτοεκτίμηση* (Taubman-Ben-Ari, Florian, & Mikulincer, 1999), ενώ, παράλληλα, εξέφρασαν και μεγαλύτερη επιθυμία για προσωπική αναγνώριση, δόξα και φήμη (Greenberg, Kosloff, Solomon, Cohen, & Landau, 2010).

Τέλος, οι συμμετέχοντες στην πειραματική συνθήκη του θανάτου φάνηκε πως στράφηκαν εντονότερα στην ανάπτυξη και τη σύσφιξη των κοινωνικών *Σχέσεων* και αλληλεπιδράσεών τους (Taubman-Ben-Ari, Findler, & Mikulincer, 2002), επιζήτησαν μια περισσότερο θετική και στενότερη, της ήδη υπάρχουσας, σχέση με τους γονείς τους (Cox, Arndt, Pyszczynski, Greenberg, Abdollahi, & Solomon, 2008), ενώ, προσέδωσαν, ακόμη, και σημαντικά μεγαλύτερη αξία στο *Χρήμα per se* (Zaleskiewicz, Gasiorowska, Kesebir, Luszczynska, Pyszczynski, 2013, πειρ. 1-3).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

▪ The Death-Thought Accessibility Hypothesis (Υπόθεση της Προσβασιμότητας των Σκέψεων του Θανάτου)

Εάν μια ψυχολογική δομή λειτουργεί προστατευτικά έναντι του υπαρξιακού άγχους, η οποιαδήποτε απειλή στο περιεχόμενό της θα έπρεπε να αυξάνει την προσβασιμότητα των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου, ενώ η οποιαδήποτε ενίσχυση στο περιεχόμενό της θα έπρεπε, αντιστοίχως, να τη μειώνει.

Πράγματι, ευρήματα επιβεβαίωσαν πως η υπενθύμιση στους συμμετέχοντες της ευαλωτότητάς τους στον κίνδυνο του θανάτου αύξησε την προσβασιμότητα των Σκέψεων του Θανάτου (Arndt, Cook, Goldenberg, & Cox, 2007), και, επιπλέον, πως οι απειλές στους μηχανισμούς διαχείρισης του υπαρξιακού άγχους, και ειδικότερα οι απειλές έναντι των δομών της *Κοσμοθεωρίας*, της *Αυτοεκτίμησης*, και των στενών *Σχέσεων*, ενεργοποίησαν την προσβασιμότητα των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου, χωρίς να ενεργοποιήσουν, εξίσου, και την προσβασιμότητα άλλων, δυσάρεστων ή αρνητικών Σκέψεων (ενδεικτικά : Schimel, Hayes, Williams, Jahrig, 2007; Hayes, Schimel, Faucher, & Williams, 2008; Florian, Mikulincer, & Hirschberger, 2002).

Αντιστοίχως, η ενίσχυση των προστατευτικών έναντι του υπαρξιακού άγχους μηχανισμών, για την ακρίβεια τόσο η πειραματική ενίσχυση της *Αυτοεκτίμησης* των υποκειμένων (ενδεικτικά : Harmon-Jones, Simon, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, & McGregor, 1997, πειρ. 3), όσο, όμως, και η επιβεβαίωση κεντρικής διάστασης της προϋπάρχουσας *Κοσμοθεωρίας* τους, διαπιστώθηκε πειραματικά ότι σε αξιοσημείωτο βαθμό περιόρισε την προσβασιμότητα των αγχογόνων Σκέψεων του θανάτου αυτών καθεαυτές (ενδεικτικά : Schmeichel, & Martens, 2005).

1.1.2. Μέσα Διαχείρισης του Άγχους του Θανάτου

Όπως αναφέρθηκε επιγραμματικά προηγουμένως, προκειμένου οι άνθρωποι να διαχειριστούν το υπαρξιακό άγχος και να προασπιστούν πρακτικά τη φυσική και συμβολική τους ύπαρξη, καταφεύγουν σε μία σειρά μη συνειδητών στρατηγικών και προσφεύγουν στην ενίσχυση συγκεκριμένων, συμβολικών κατασκευών .

Οι κυριότερες εξ αυτών είναι, για την ακρίβεια, οι ακόλουθες :

▪ Αυτοεκτίμηση

Η Αυτοεκτίμηση ταυτίζεται με τη συνολική αξιολόγηση και στάση έναντι του εαυτού και συνιστά μία ψυχολογική έννοια που καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις υποκειμενικές αυτοαξιολογήσεις ή τις φιλοδοξίες των ατόμων, χωρίς να συνεπάγεται, όμως, απαραίτητα και την αίσθηση της προσωπικής τους ανωτερότητας έναντι των άλλων (Rosenberg 1965; Rosenberg Self-esteem scale; RSES, 1965).

Η αίσθηση της ατομικής αξίας προκύπτει από την απόσταση ανάμεσα σε αυτό που πιστεύουμε και σε αυτό που πράττουμε, από ένα κλάσμα στο οποίο αριθμητής είναι οι πράξεις μας και παρονομαστής οι αντικειμενικές επιτυχίες μας (James, 1890).

Η ευρύτερη έννοια της Αυτοεκτίμησης, η οποία είναι δυνατόν είτε ερευνητικά να προκληθεί ως κατάσταση είτε να μελετηθεί ως στοιχείο της ατομικής προδιάθεσης, εκτός άλλων, διακρίνεται βασικά : σε σταθερή και ασταθή (Kernis & Waschull, 1995), αυθεντική και πλαστή (Deci & Ryan, 1995), γενικευμένη και ειδική (Dutton & Brown, 1997), καθώς και ρητή και άρρητη (Greenwald & Furnham, 2000; Hetts & Pelham, 2001).

~

Ένα από τα πρώτα και θεμελιώδη ευρήματα της Θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου υπήρξε το εύρημα της δράσης της *Αυτοεκτίμησης* ως ενός ψυχολογικού μηχανισμού, ικανού να παράσχει συμβολική προστασία έναντι της υπαρξιακής αγωνίας.

Βασισμένοι σε προγενέστερες ερευνητικές μελέτες, στις οποίες διαπιστώθηκε πως η υψηλή αυτοεκτίμηση συσχετίζεται αρνητικά με το γενικευμένο άγχος,μα και με τα φυσικά, ψυχικά και διανοητικά προβλήματα που οφείλονται σε αυτό (ενδεικτικά Burish & Houston, 1979; French, 1968; Templer, 1971), και, αντιθέτως, θετικά με την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των δυσκολιών ή και των αποτυχιών (Carver & Scheier, 1981, 1998), οι θεμελιωτές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, επιχείρησαν και κατάφεραν να αποδείξουν πως η υψηλή αυτοεκτίμηση λειτουργεί ρυθμιστικά και

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

στο υπαρξιακό άγχος αυτό καθαυτό (ενδεικτικά: Simon, Pyszczynski, Solomon & Chatel, 1992; και για μια πλήρη επιθεώρηση : Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt, Schimel, 2004).

Αναλυτικότερα, οι ερευνητές της TMT κατέγραψαν πειραματικά την επίδραση της αυξημένης αυτοεκτίμησης στη μείωση του αυτοαναφερόμενου άγχους κατά την προβολή υλικού σχετικού με τον θάνατο (Greenberg, Solomon, Pyszczynski, Rosenblatt, Burling, Lyon, 1992, πείρ. 1), καθώς, ταυτόχρονα, και στον περιορισμό της βιολογικής διέγερσης, που προκαλείται κατά την αναμονή οδονηρών ηλεκτροσόκ (Greenberg, Solomon, Pyszczynski, Rosenblatt, Burling, & Lyon, 1992, πείρ. 2, 3).

Εκτός αυτού, επιβεβαίωσαν την επίδραση της ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης στη μείωση της προσβασιμότητας των σκέψεων του θανάτου (Harmon-Jones, Simon, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, & McGregor, 1997, πειρ. 3), στη χαμηλότερη συμφωνία με το ενδεχόμενο μιας σύντομης ζωής, ενός πρόωρου, δηλαδή βιολογικού τέλους (Greenberg et al., 1993, πείρ. 1, 2), αλλά και στην άρση των συμπεριφορών τις οποίες παράγει σε συμβολικό επίπεδο το υπαρξιακό άγχος.

Ειδικότερα, η υψηλή αυτοεκτίμηση διαπιστώθηκε ότι αποτρέπει τα υποκείμενα από την αρνητική αξιολόγηση του συντάκτη ενός, επικριτικού προς την πολιτισμική κοσμοθεωρία τους, άρθρου (Harmon- Jones et al., πείρ. 1, πείρ. 2; Arndt & Greenberg, 1999), υπό την προϋπόθεση, ωστόσο, ότι δεν αμφισβητείται το κεντρικό πεδίο, πάνω στο οποίο έχει οικοδομηθεί αυτή καθαυτή η αίσθηση της αυτοεκτίμησης.

Των παραπάνω δοθέντων η θεωρία Διαχείρισης Τρόμου καθίσταται η πρώτη, πειραματική ψυχολογική θεωρία που απαντά με αρκετά πειστικό τρόπο, όχι μόνον στο ερώτημα του «πώς» λειτουργεί η αυτοεκτίμηση, αλλά επιπροσθέτως, και κυρίως, στο ερώτημα «γιατί» την χρειάζονται πραγματικά οι άνθρωποι (Greenberg, Pyszczynski, & Solomon, 1986).

Η υψηλή αυτοεκτίμηση σύμφωνα με τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου είναι αναγκαία, διότι στη βάση της μοναδικότητας του ανθρώπινου είδους σε σχέση με τα υπόλοιπα έμβια είδη, καταστέλλει το άγχος του θανάτου, στο οποίο εκτίθενται αποκλειστικά οι άνθρωποι, αλλά κι επειδή παράλληλα, στη βάση της ομοιότητας του ανθρώπινου είδους με τα υπόλοιπα είδη, αυτή καθιστά ικανούς τους ανθρώπους να αντεπεξέλθουν, να ελέγξουν και, ιδίως, να επιβληθούν στον κοινωνικό, και φυσικό, κόσμο που τους περιβάλλει.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

▪ Κοσμοθεωρία

Η Κοσμοθεωρία ταυτίζεται με ένα πλήρες σύστημα ατομικών και κοινωνικών γνώσεων, περιλαμβάνον θέματα, αξίες και ηθικές αρχές (Palmer, 1996) και συνιστά μια ειδική μορφή γνώσης που οι άνθρωποι μοιράζονται μεταξύ τους και βάσει αυτής οργανώνουν και νοηματοδοτούν τη ζωή τους (Berger & Luckmann, 1990).

Η Κοσμοθεωρία αποτελεί ένα σχηματικό σύνολο ιδεών οι οποίες παρέχουν : μια συγκροτημένη θεώρηση της πραγματικότητας, ικανή να νοηματοδοτήσει σαφώς την ανθρώπινη ύπαρξη, συγκεκριμένα κριτήρια, σύμφωνα με τα οποία αξιολογείται η ανθρώπινη συμπεριφορά, καθώς, και τέλος, την ελπίδα για κυριολεκτική ή συμβολική αθανασία σε όσους είναι σε θέση να εκπληρώσουν τα κριτήρια αυτά (Pyszczynski, Greenberg, Solomon, 2015).

~

Βάσει των ευρημάτων της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου η υπεράσπιση και η επιβεβαίωση του περιεχομένου της πολιτισμικής Κοσμοθεωρίας έχει αναδειχθεί σε αποτελεσματικό μηχανισμό διαχείρισης του άγχους του θανάτου.

Αναλυτικότερα, η Κοσμοθεωρία φαίνεται πως είναι σε θέση να παράσχει :

- την κυριολεκτική αθανασία, η οποία δικαιώνεται στη συνέχιση της ατομικής ύπαρξης καθ' υπέρβαση της φθαρτότητας του φυσικού σώματος *per se*, κατά κύριο λόγο μέσω των θρησκευτικών της εκφράσεων (ενδεικτικά : μέσω του παράδεισου, της μετεμψύχωσης, της μετενσάρκωσης, της μεταθανάτιας ζωής κ.ά.)

- τη συμβολική Αθανασία μέσω, αντιστοίχως, της σύνδεσης που επιτρέπει : με αιώνιες και άχρονες έννοιες(ενδεικτικά: με την Ιδεολογία, την Ιστορία, τη συλλογική Μνήμη ή ακόμη και με τις Τέχνες), με υπέρτερα και ευρύτερα του στενά ατομικού πλαισίου σχήματα (ενδεικτικά: με το Έθνος, τη Φυλή και το Φύλο), με όλες τις μη προσωρινές «επεκτάσεις» του προσωρινού εαυτού, που θα εξακολουθήσουν να είναι και στο μέλλον παντοτινά ορατές και παρούσες (Martin, 1999).

Συγκεκριμένα, τα υποκείμενα έχει επιβεβαιωθεί πειραματικά πως υπό την απειλή του θανάτου έτειναν επί παραδείγματι : να προτείνουν αυστηρότερες ποινές για όσους προβαίνουν σε ηθικά παράνομες πράξεις (Rosenblatt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski & Lyon, 1989; Florian & Mikulincer, 1997), να αυξάνουν την τάση επικριτικότητάς τους απέναντι σε μέλη της εξω-ομάδας ή σε άτομα που παραβιάζουν τις εδραιωμένες, πολιτισμικές αξίες (Greenberg et al., 1990), να προσεγγίσουν μέλη της ενδο-ομάδας και να αποφεύγουν μέλη της εξω-ομάδας τους (Ochsmann & Mathy,

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

1994), να αντιδρούν ακραία αρνητικά στην ανάρμοστη και μη προσήκουσα χρήση πολιτισμικών συμβόλων (Greenberg, Simon, Porteus, Pyszczynski & Solomon, 1995), να αποδέχονται και να νομιμοποιούν τη ρατσιστική συμπεριφορά από μέλη της ενδο-ομάδας έναντι μελών της εξω-ομάδας (εδώ ως προς τη φυλή : Greenberg, Schimel, Martens, Solomon, & Pyszczynski, 2001), μα και, επιπλέον, να αξιολογούν γενικότερα αρνητικά μέλη της εξω-ομάδας τους (εδώ ως προς το θρήσκευμα : Greenberg, et al., 1990).

Επιπροσθέτως, τα υποκείμενα στα οποία κατέστη πρόδηλη η προσωπική τους θνητότητα έχει διαπιστωθεί πως έτειναν : να εκφράζουν ακόμη μεγαλύτερη εύνοια για τα μέλη της κοινωνικής ομάδας στην οποία ανήκουν, να συναρτούν δε και τον προσδιορισμό της ατομικής τους ταυτότητάς σε σημαντικό βαθμό από την ενεργό υπαγωγή τους σε αυτήν (Castano, Yzerbyt, Paladino & Sacchi, 2002; Sani, Herrera, Bowe, 2009), να επιδοκιμάζουν τις ακραία βίαιες λύσεις σε περιπτώσεις εθνικών και θρησκευτικών συγκρούσεων (Hirschberger & Ein-Dor, 2006; Pyszczynski, Abdollahi, Solomon, Greenberg & Weise, 2006), να προσλαμβάνουν ως περισσότερο ομοιογενές το έθνος στο οποίο ανήκουν (Fritsche, Jonas, Fankhanel, 2008), καθώς και τέλος, υπό προϋποθέσεις, να τοποθετούνται σε αξιοσημείωτο βαθμό αρνητικότερα έναντι των μεταναστών (Weise, Arciszewski, Verhliac, Pyszczynski, & Greenberg, 2012).

Των παραπάνω δοθέντων η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, όχι μόνο συγκαταλέγεται στις ψυχολογικές θεωρίες που επεξηγούν την ανάγκη των ατόμων να πιστεύουν ότι μόνον ο δικός τους τρόπος αντίληψης και ερμηνείας του κοινωνικού κόσμου είναι σωστός και έγκυρος, αλλά καθίσταται, επιπλέον, και η πρώτη, σχετική θεωρία, η οποία τοποθετεί την πραγματική ρίζα αυτής της ανάγκης, το κύριο με άλλα λόγια αιτιώδες κίνητρό της, στην αποφυγή του άγχους του θανάτου *per se*.

Σύμφωνα με τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου οι άνθρωποι εμμένουν και επενδύουν στην ορθότητα της πολιτισμικής τους Κοσμοθεωρίας, επειδή μέσω αυτής, όχι μόνον ικανοποιείται η ανάγκη να προσδιορίσουν ποιοι είναι, από πού έρχονται και ποιες είναι οι αρχές που θα έπρεπε να ακολουθήσουν, ώστε να νοηματοδοτήσουν επαρκώς τη ζωή τους, αλλά τους παρέχεται και η δυνατότητα να διαφύγουν από τα όρια της, απολύτως χρονικά πεπερασμένης, άρα και πλήρως εκθετικής στο υπαρξιακό άγχος, ατομικότητάς τους.

Ταυτόχρονα, και υπό μία συνδυαστική προσέγγιση των δύο αυτών, μειζόνων, ρυθμιστικών του άγχους του θανάτου, μηχανισμών, τα άτομα στρέφονται πρακτικά

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

στην εκπλήρωση των συγκεκριμένων όρων, προδιαγραφών, αλλά και αξιών τις οποίες το σύστημα της Κοσμοθεωρίας ορίζει ως προεξάρχουσες, επειδή κατ' αυτόν τον τρόπο μπορούν να ενισχύσουν σε σημαντικό βαθμό και την αυτοεκτίμησή τους.

Συνεπακόλουθα, υπό την παραπάνω οπτική οι άνθρωποι αντίκεινται ακόμη και ακραία σε όσους διαφωνούν με το περιεχόμενο της Κοσμοθεωρίας τους, διότι οποιαδήποτε απειλή, έστω υπό τη μορφή αμφισβήτησης, επιχειρείται στη συμβολική κατασκευή που δρα προστατευτικά έναντι του άγχους του θανάτου τους, επί της ουσίας συνιστά -ή ορθότερα λειτουργεί για τους ίδιους σαν να συνιστά- ευθεία απειλή έναντι της ίδιας τους της ύπαρξης.

▪ *Στενές Διαπροσωπικές Σχέσεις*

Παρόμοια λειτουργία με την υψηλή αυτοεκτίμηση και την υπεράσπιση όψεων της κοσμοθεωρίας στη μείωση του υπαρξιακού άγχους φαίνεται ότι επιτελεί επίσης η σύναψη -αλλά και η περαιτέρω ενδυνάμωση- κοινωνικών, οικογενειακών, και κατά κύριο λόγο βέβαια, διαπροσωπικών Σχέσεων.

Μολονότι, μάλιστα, ο συγκεκριμένος μηχανισμός έχει σε πειραματικό επίπεδο διερευνηθεί σε μικρότερη συχνότητα στην διεθνή TMT βιβλιογραφία εν συγκρίσει με τους δύο προηγούμενους, έχει παρατηρηθεί πράγματι πως τα υποκείμενα μετά την έκθεσή τους στην σκέψη του θανάτου έτειναν να στραφούν σε μεγαλύτερο βαθμό στην αύξηση της προσωπικής τους επιθυμίας για περαιτέρω οικειότητα στις ερωτικές τους σχέσεις (Mikulincer & Florian, 2000), καθώς και στην επιδίωξη στενότερης και εντονότερης ρομαντικής επαφής (Coolsen & Nelson, 2002).

Την ίδια στιγμή, έχει διαπιστωθεί πως η ενεργοποίηση στους συμμετέχοντες των θετικών σκέψεων σχετικά με τους γονείς τους μείωσε την προσβασιμότητα των σκέψεων του θανάτου και επιπλέον ενίσχυσε σημαντικά την αίσθηση της προσωπικής τους αξίας (Cox, Arndt, Pyszczynski, Greenberg, Abdollahi, & Solomon, 2008, πείρ. 1-3).

Ακόμη, τα υποκείμενα στα οποία κατέστη πρόδηλη η προσωπική τους θνητότητα ανέφεραν υψηλότερο βαθμό έλξης από τους ερωτικούς τους συντρόφους (Mikulincer, Florian & Hirschberger, 2003), μειωμένη, ωστόσο, διάθεση δέσμευσης με συντρόφους, οι οποίοι διαθέτουν διαφορετική κοσμοθεωρία από τη δική τους (Strachman & Schimel, 2006), ενώ, τέλος, εξέφρασαν ακόμη εντονότερη πρόθεση να αποκτήσουν παιδιά, λόγω προφανώς της ταυτόχρονης δυνατότητας διασφάλισης κατ'

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

αυτόν τον τρόπο και της γονιδιακής, της υπό μία έννοια κυριολεκτικής, επομένως, αθανασίας τους² (Wisman & Goldenberg, 2005).

▪ *Το Χρήμα ως Σύμβολο- Διερεύνηση μιας νέας πηγής μείωσης του Άγχους του Θανάτου*

Στις κλασικές πηγές μείωσης κι αποτελεσματικής διαχείρισης της υπαρξιακής αγωνίας έχει ελεγχθεί πρόσφατα και η συμπερίληψη μιας εξαιρετικά ενδιαφέρουσας, πρόσθετης, δομής που δεν είναι άλλη από το Χρήμα.

Είναι χαρακτηριστικό δε ότι η ανάλογη,πειραματική διερεύνηση ξεκίνησε από τον Pyszczynski και τους επιστημονικούς συνεργάτες του μόλις το 2013, ενώ, δηλαδή, είχε δρομολογηθεί ήδη η παρούσα διατριβή, και τα ευρήματά της προκάλεσαν τόσο μεγάλο ενδιαφέρον, που τον ίδιο χρόνο παρουσιάστηκαν εκτενώς στο αμερικανικό περιοδικό TIME, υπό τον κεντρικό τίτλο «Buying your Way to Eternity» ή αλλιώς «Αγοράζοντας τον Δρόμο προς την Αθανασία».

Φυσικά, η συμβολική διάσταση του χρήματος, η οποία υπερβαίνει την ειδική, εργαλειακή διάσταση που διαθέτει το χρήμα ως μέσο συναλλαγής και απόκτησης αγαθών ή και υπηρεσιών (μονοσήμαντα στη συγκεκριμένη εμμένει το μοντέλο που είναι γνωστό ως Homo Economicus Model), έχει μελετηθεί και αναδειχθεί από μη οικονομολόγους εδώ και πολλές δεκαετίες (ενδεικτικά: Roheim, 1934; Desmonde 1962; Belk & Wallendorf, 1990; Zelizer 1994, Crawford, 1994).

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης προσέγγισης έχει επιβεβαιωθεί, πράγματι, ερευνητικά πως το χρήμα συνδέεται θετικά με την αίσθηση της προσωπικής αυτο-αποτελεσματικότητας (Vohs, Mead, and Goode, 2006, 2008), υπό προϋποθέσεις και με την αίσθηση, επίσης, της ευτυχίας (Dakin and Wampler, 2008), ενώ η απώλεια των χρημάτων προκαλεί επί παραδείγματι την πρόσληψη του κοινωνικού αποκλεισμού ως μίας αξιοσημείωτα περισσότερο αρνητικής και δυσάρεστης κατάστασης (Zhou, Vohs & Baumeister, 2009, πείρ. 5).

² Επισημαίνεται ότι αυτή, η δεύτερη αναφορά στην κυριολεκτική Αθανασία μέσω της απόκτησης απογόνων, η οποία παρέχεται επίσης, όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως, και μέσω των θρησκευτικών εκφάνσεων της Κοσμοθεωρίας, επιβεβαιώνει την έστω μερική, σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, σημαντική αλληλοεπικάλυψη και διασύνδεση που παρατηρείται μεταξύ όλων των προστατευτικών μηχανισμών έναντι της υπαρξιακής αγωνίας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επιπροσθέτως, έχει διαπιστωθεί πειραματικά η επίδραση του χρήματος στην αντίληψη του εαυτού ως μίας περισσότερο αυτόνομης και ανεξάρτητης από τους άλλους οντότητας (Vohs et al., 2006) καθώς και η λειτουργία του χρήματος ακόμη και ως μέσου μείωσης της αίσθησης του φυσικού πόνου, και για την ακρίβεια ως μέσου μείωσης της επώδυνης, μη ανεκτής αίσθησης που προκαλεί η πολύωρη βύθιση των χεριών σε ένα δοχείο γεμάτο με καυτό νερό (Zhou, et al., 2009, πείρ. 4).

Άλλωστε, η ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας συντείνει συνολικά στην εμπέδωση της λειτουργίας του χρήματος ως μίας εξαιρετικά σύνθετης, ισχυρής και πολυεπίπεδης λειτουργίας, η οποία οφείλεται στις τέσσερις (4) επί μέρους διαστάσεις του Χρήματος, για τις οποίες έκαναν λόγο πρώτοι οι Goldberg και Lewis (1978), αλλά και πιο πρόσφατα ο Furnham (τελευταία 2014).

Αναλυτικότερα, το Χρήμα προσδιορίζεται ως πάροχος ασφάλειας, καθότι συνιστά ένα αποτελεσματικό μέσο διαχείρισης του άγχους, ως πάροχος αγάπης, καθότι συνιστά ένα αποτελεσματικό μέσο εκδήλωσης της αγάπης και της στοργής, ως πάροχος εξουσίας, καθότι συνιστά ένα αποτελεσματικό μέσο απόκτησης, διατήρησης ή επίδειξης της δύναμης και του ελέγχου στο κοινωνικό περιβάλλον, και επιπλέον και ως πάροχος ελευθερίας, καθότι συνιστά, αντιστοίχως, ένα αποτελεσματικό μέσο προς την κατάκτηση της αυτονομίας, της ανεξαρτησίας και της δυνατότητας εκπλήρωσης των προσωπικών επιθυμιών.

Υπό το παραπάνω θεωρητικό υπόβαθρο ο Pyszczynski και οι συνεργάτες του (Zaleskiewicz, Gasiorowska, Kesebir, Luszczynska, Pyszczynski, 2013) προσπάθησαν και κατάφεραν για πρώτη φορά να επιβεβαιώσουν πειραματικά πως τα υποκείμενα κατόπιν της υπενθύμισης της προσωπικής τους θνητότητας έτειναν να υπερεκτιμούν, σε σχέση με το πραγματικό, το μέγεθος των κερμάτων ή και των χαρτονομισμάτων (πείρ. 1), να θέτουν υψηλότερα κριτήρια ως προς τον προσδιορισμό μιας οικογένειας ως πλούσιας (πείρ. 2), και, ακόμη, να απαιτούν μεγαλύτερη, χρηματική αποζημίωση μετά την καθυστέρηση διευθέτησης μιας οικονομικής οφειλής προς το πρόσωπό τους (πείρ. 3).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ιδίως όμως, οι ερευνητές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου κατέδειξαν πως τα υποκείμενα κατόπιν της υπενθύμισης του Χρήματος αυτοανέφεραν σημαντικά μικρότερο φόβο του θανάτου εν συγκρίσει με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου (πείρ. 4), και κατ' αυτόν τον τρόπο κατόρθωσαν να επιβεβαιώσουν πειραματικά τη σημαντική επίδραση που το Χρήμα αναπτύσσει στη μείωση του υπαρξιακού άγχους αυτή καθαυτή.

Των παραπάνω, αρχικών και ως εκ τούτου ευάριθμων, ευρημάτων δοθέντων η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, όχι μόνον από κοινού με άλλες θεωρίες συνεισφέρει αξιοσημείωτα στοιχεία που συγκλίνουν στην ανάδειξη της ευρύτερης, συμβολικής διάστασης του Χρήματος, αλλά κυρίως, καθίσταται και μία θεωρία, η οποία είναι σε θέση να προτείνει πως τα ψυχολογικά οφέλη του χρήματος με άμεσο και ευθύ τρόπο λειτουργούν προστατευτικά έναντι, ειδικά και συγκεκριμένα, του άγχους του θανάτου.

1.1.3. Πεδία επίδρασης του Υπαρξιακού Άγχους

Όπως προκύπτει από την κατηγοριοποίηση των σπουδαιότερων ευρημάτων της Θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, έχει επιβεβαιωθεί συστηματικά η επίδραση που παράγει το υπαρξιακό άγχος στη διαμόρφωση και τη μεταβολή πολυάριθμων και πολυειδών κοινωνικών στάσεων (για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke, et al., 2010).

Στις εν λόγω στάσεις συμπεριλαμβάνονται δε τόσο οι στάσεις απέναντι σε μεμονωμένα πρόσωπα (ενδεικτικά : η στάση απέναντι σε συντάκτη ενός επικριτικού άρθρου για την προϋπάρχουσα κοσμοθεωρία των υποκειμένων και η στάση απέναντι σε μεμονωμένο μέλος είτε της ενδο-ομάδας είτε της εξω-ομάδας τους), όσο και οι στάσεις απέναντι σε κοινωνικές ομάδες, ανεξαρτήτως, μάλιστα, του ειδικού κριτηρίου, επί του οποίου αυτές συγκροτούνται (ενδεικτικά : η στάση έναντι της ποδοσφαιρικής ομάδας, έναντι της ομάδας του κοινού έθνους, της κοινής φυλής, του κοινού φύλου, του κοινού θρησκευματος κ.ά.).

Την ίδια στιγμή, έχει διαπιστωθεί η καθοριστική επίδραση του άγχους του θανάτου στη μεταβολή των ιδεολογικοπολιτικών πεποιθήσεων των υποκειμένων (βλ. ενίσχυση των συντηρητικών, αλλά και των πολιτικά προοδευτικών θέσεών τους), στη μεταβολή της πολιτικής τους συμπεριφοράς, ιδίως αναφορικά με την επιλογή της πολιτικής Ηγεσίας, επιπροσθέτως και στην ενεργοποίηση της γνωστικής διεργασίας της προσβασιμότητας των έμμεσων σκέψεων του θανάτου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Συνεπώς, βάσει των παραπάνω, έχει αναδειχθεί γενικότερα η επίδραση που παράγει το βαθιά απορρυθμιστικό υπαρξιακό άγχος σε ένα ευρύτερο, ποικιλόμορφο σύνολο στάσεων και συμπεριφορών, ορισμένες από τις οποίες μάλιστα, κι αυτό είναι και το αξιοσημείωτο, πριν από τον πειραματικό έλεγχο της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου φαινόταν εξαιρετικά δύσκολο, αν όχι θεωρητικά αδιανόητο, να συνδέονται άμεσα με την ιδέα του θανάτου αυτή καθαυτή.

Αναλυτικότερα, στις συμπεριφορές ή τις στάσεις, στις οποίες έχει διαπιστωθεί πως λειτουργεί, πράγματι, ρυθμιστικά η υπαρξιακή αγωνία συμπεριλαμβάνονται : η αξιοσημείωτη αύξηση της προκατάληψης (Greenberg et al., 1990), ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός (Friedman, & Rholes, 2008), η ενίσχυση του εθνικισμού (Nelson, Moore, Olivetti & Scott, 1997; Dechesne, Janssen & Van Knippenberg, 2000), η ακραία επιθετικότητα απέναντι σε αυτούς που απειλούν τις προσωπικές πεποιθήσεις (McGregor, et al., 1998), η ενίσχυση της στερεοτυπικής αντίληψης (Schimel, Simon, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Waxmonski, et al., 1999; Renkema, Stapel, Maringer & Van Yperen, 2008), καθώς και η απερίσκεπτη οδήγηση (Taubman-Ben-Ari, Florian, & Mikulincer, 1999).

Εκτός αυτού, το υπαρξιακό άγχος έχει πειραματικά συνδεθεί θετικά με την επίταση της ανάγκης (ανά)κτησης της αίσθησης έλεγχου (Arndt & Solomon, 2003), με τον διαφορετικό τρόπο πρόσληψης των μειονοτικών ομάδων (Lieberman, 1999), την ενίσχυση του υλισμού (Kasser & Sheldon, 2000), την υιοθέτηση συμπεριφορών υψηλού ρίσκου (Miller, & Mulligan 2002), τη θετικότερη εν γένει αξιολόγηση των φιλανθρωπικών δωρεών, αλλά με τη μεγαλύτερη πρόθεση συνεισφοράς αποκλειστικά στη φιλανθρωπική δράση υπέρ της ενδο-ομάδας (εδώ της ομάδας των Αμερικανών πολιτών : Jonas, Schimel, Greenberg, & Pyszczynski, 2002).

Επιπροσθέτως, στα πολυποίκιλα πεδία επίδρασης του άγχους του θανάτου έχει επιβεβαιωθεί ερευνητικά πως εντάσσονται : η πρόθεση συστηματικής εκγύμνασης (Arndt, Schimel, & Goldenberg, 2003), η υποστήριξη στην υποψηφιότητα του Τζ. Μπους στις προεδρικές εκλογές των ΗΠΑ (Cohen, Ogilvie, Solomon, Greenberg, & Pyszczynski 2005; Landau, Solomon, Greenberg, Cohen, Pyszczynski, Arndt et al., 2004), η προτίμηση της χαρισματικής πολιτικής ηγεσίας (Gordijn & Stapel, 2006), η προσβολή μιας σεξουαλικά προκλητικής γυναίκας (Landau, Goldenberg, Greenberg, Gillath, Solomon, & Cox, 2006), η περιφρόνηση της αφηρημένης, μοντέρνας τέχνης (Landau, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Martens, 2006), η στροφή προς την

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

θρησκεία και τη μεταφυσική (Norenzayan & Hansen, 2006), η αύξηση της απέχθειας για τα ζώα ή ακόμα και η υποστήριξη της θανάτωσής τους (Beatson & Halloran, 2007; Lifsheen, Greenberg & SulliVan, 2014), η ενίσχυση του περιβαλλοντολογικού ενδιαφέροντος (Vess, & Arndt, 2008), η υποβάθμιση και η άρνηση των ομοιοτήτων μεταξύ του ανθρώπινου είδους και των υπολοίπων έμβιων ειδών, η αποστροφή για τα φυσικά, βιολογικά προϊόντα του ανθρώπινου σώματος (Goldenberg, 2012), καθώς, τέλος, η πώλωση των προϋπαρχουσών ηθικών κρίσεων των υποκειμένων (ενδεικτικά Graham, Haidt, & Nosek, 2009), και η συνακόλουθη αυτής επίταση των τυπικών διαφορών που καταγράφονται μεταξύ των πολιτικά προοδευτικών και των πολιτικά συντηρητικών (Basset, Van Tongerren, Green, Sonntag, & Kilpatrick, 2014).

1.1.4. Πειραματικός Σχεδιασμός των TMT ερευνών

Σύμφωνα με την πληρέστερη ανασκόπηση της TMT βιβλιογραφίας (Burke, et al., 2010) οι συνολικά, και ειδικά μέχρι το 2010, 277 διεξαχθείσες και δημοσιευθείσες έρευνες της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου διαθέτουν δείγμα συμμετεχόντων που κυμαίνεται από τα 17 έως και τα 343 άτομα, με μέσο όρο συγκεκριμένα τα οδόντα επτά (87) υποκείμενα ($N=87$).

Τα πειράματα αυτά σε ποσοστό 59.9% περιλαμβάνουν δύο (2) ανεξάρτητες μεταβλητές και σε ποσοστό της τάξης του 40.1%, αντιστοίχως, μόνο μία (1), ενώ ως εξαρτημένες μεταβλητές στο μεγαλύτερο ποσοστό τους διερευνούν την στάση των συμμετεχόντων απέναντι σε κοινωνικές ομάδες, στο αμέσως μικρότερο την στάση τους απέναντι σε μεμονωμένα πρόσωπα και σε ακόμη μικρότερο ποσοστό διερευνούν την γνωστική διεργασία της προσβασιμότητας των έμμεσων σκέψεων του θανάτου.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, και προκειμένου να καταστεί πρόδηλη η θνητότητα (mortality salience), επιλέγεται κατά κύριο λόγο η χρήση του κλασικού, πειραματικού TMT χειρισμού που συνίσταται σε δύο (2) ανοικτές ερωτήσεις, στην κάθε μία από τις οποίες τα υποκείμενα καλούνται να απαντήσουν σύντομα και εντός λίγων γραμμών (βλ. Mortality Attitudes Personality Survey; Rosenblatt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Lyon, 1989).

Επιπροσθέτως, για τον ίδιο σκοπό έχουν χρησιμοποιηθεί κλασικές μετρήσεις καταγραφής του αυτοαναφερόμενου φόβου του θανάτου (ενδεικτικά : DAS; Death Anxiety Scale; Templer, 1970; Lonetto & Templer, 1986, και για τις σχετικές έρευνες : Greenberg, et al., 1995; Zaleskiewicz, et al., 2013), έχουν προβληθεί στα υποκείμενα

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

βίντεο ή διαφάνειες με περιεχόμενο σχετικό με τον θάνατο (Nelson, Moore, Olivetti, & Scott, 1997) και έχουν διεξαχθεί, επίσης, πειραματικές έρευνες στον προαύλιο χώρο νεκροταφείων ή σε οποιαδήποτε απόσταση μικρότερη των 100μ. από αυτά (Jonas, et al., 2002; Pyszczynski, et al., 1997).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον, βέβαια, παρουσιάζουν και τα στοιχεία-ερεθίσματα που οι ερευνητές έχουν εισαγάγει, με σκοπό να συγκροτήσουν τη συνθήκη ελέγχου, και συνεπακόλουθα να συγκρίνουν τα ευρήματά της με τα αντίστοιχα της συνθήκης της θνητότητας.

Αναλυτικότερα, τα εν λόγω ερεθίσματα, κατηγοριοποιημένα σε δύο βασικές κατηγορίες, έχουν υπάρξει :

·είτε ευχάριστα, ουδέτερα ή οπωσδήποτε μη αρνητικά ερεθίσματα, όπως, κατά σειρά συχνότητας στην TMT βιβλιογραφία, τα σχετικά με : την τηλεόραση, τη μουσική ή και το φαγητό (ενδεικτικά : Cohen, Ogilvie, Solomon, Greenberg, & Pyszczynski, 2005; Hirschberger, Florian, & Mikulincer, 2003; Dechesne, Greenberg, Arndt, & Schimel, 2000; Johnson, Ballister, & Joiner, 2005; Taubman-Ben-Ari, Florian, & Mikulincer, 1999)

·είτε, αντιθέτως, αμιγώς αρνητικά ή δυσάρεστα, όπως, κατά σειρά συχνότητας στην TMT βιβλιογραφία, τα σχετικά με : τον φυσικό πόνο, ιδίως τον πονόδοντο, την αποτυχία σε σημαντική, επικείμενη δοκιμασία, τον κοινωνικό αποκλεισμό, αλλά και τη γενική και αόριστη ανησυχία για το μέλλον (ενδεικτικά: Arndt, Greenberg, & Cook, 2002; Landau, & Greenberg, 2006; Strachan, Schimel, Arndt, Williams, Solomon, Pyszczynski, et al., 2007; Halloran, & Brown, 2007; Vess, Arndt, Cox, Routledge, & Goldenberg, 2009; Schimel, Simon, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Waxmonski, et al., 1999; Landau, Greenberg, & Sullivan, 2009; Beatson, Loughnan, & Halloran, 2009; Cox, Goldenberg, Arndt, & Pyszczynski, 2007; Goldenberg, Hart, Pyszczynski, Warnica, Landau, & Thomas, 2006).

Το πλήθος των επαναλαμβανόμενων και συστηματικών ευρημάτων, βάσει των οποίων οι προαναφερθέντες, διαφορετικοί μεταξύ τους, τύποι της συνθήκης ελέγχου έχουν διαφοροποιηθεί πειραματικά από τη συνθήκη του θανάτου, τουλάχιστον στις περισσότερες, αν και όχι σε όλες ανεξαιρέτως τις περιπτώσεις, ενισχύει σημαντικά σύμφωνα με τους θεωρητικούς της μία από τις θεμελιώδεις προτάσεις της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η καταγραφείσα αυτή διαφοροποίηση συνηγορεί, για την ακρίβεια, υπέρ της πρότασης, σύμφωνα με την οποία το άγχος που παράγει η ευκρίνεια της θνητότητας δεν οφείλεται στο γεγονός πως ο θάνατος συνιστά ένα ποιοτικά αρνητικό ερέθισμα (αρνητικά είναι εξάλλου και ορισμένα από τα ερεθίσματα που εισάγονται τυπικά στη συνθήκη ελέγχου) ή ένα ποσοτικά, διαβαθμιστικά, ακραία αρνητικό ερέθισμα επίσης (η αντίστοιχη διαβάθμιση θα ίσχυε και μεταξύ ευχάριστων, ουδέτερων και αρνητικών ερεθισμάτων μεταξύ τους), αλλά, αντιθέτως, οφείλεται στο γεγονός πως ο θάνατος, και η σχετική με αυτόν απειλή, αποτελεί ένα διακριτό και ουσιαστικά απολύτως μοναδικό ερέθισμα που επιδρά με μοναδικό τρόπο στην ανθρώπινη συμπεριφορά.

1.1.5. Κριτική στη Θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου

Παρα ταύτα, δεδομένης της ολοένα αυξανόμενης προσοχής που συγκεντρώνει η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, έχουν διατυπωθεί ορισμένες προσεγγίσεις, μέσω των οποίων επιχειρούνται και προτείνονται εναλλακτικές ερμηνείες ενός τμήματος, τουλάχιστον, των πειραματικών της ευρημάτων (για μια επιθεώρηση : Pyszczynski, Greenberg, & Solomon, 2015).

Στο επίκεντρο της σχετικής συζήτησης έχουν τεθεί μάλιστα συγκεκριμένες «παραδοξότητες» ή και αντιφάσεις, οι οποίες έχουν προκύψει κατά τον πειραματικό έλεγχο και ανακεφαλαιώνονται στα ακόλουθα, ενδεικτικά σημεία :

· Στον χαμηλό βαθμό «οικουμενικότητας» και ομοιογένειας των ευρημάτων της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, καθώς κατά κύριο λόγο τα ευρήματα αυτά καταγράφονται σε δυτικές κοινωνίες.

Κατά τους Greenberg, Pyszczynski και Solomon, ωστόσο, το γεγονός πως η επίδραση του υπαρξιακού άγχους έχει διαπιστωθεί πως είναι όντως περιορισμένου εύρους και συστηματικότητας στα δείγματα των μη δυτικών πολιτισμών (ενδεικτικά: Yen and Cheng, 2010, πείρ. 1, πείρ. 2, και για την σχετική μετα-ανάλυση έρευνα 3), ενδεχομένως αποδίδεται καταρχάς στη λιγότερο αρνητική στάση που οι εν λόγω πληθυσμοί διατηρούν ούτως ή άλλως απέναντι στην ιδέα του θανάτου αυτή καθαυτή.

Εξάλλου, όπως επισημαίνουν σχετικά οι θεμελιωτές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, οι Υποθέσεις της θεωρίας έχουν, έστω και μεμονωμένα, επιβεβαιωθεί σε Ασιατικούς πληθυσμούς, δεδομένου πως ενδεικτικά οι Ιάπωνες συμμετέχοντες μετά την υπενθύμιση της θνητότητάς τους διαπιστώθηκε, μεταξύ άλλων, πως στράφηκαν

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

πράγματι στην αρνητική αξιολόγηση του συντάκτη ενός επικριτικού για το έθνος τους κειμένου (Heine, Harihara, & Niiya, 2002, πείρ. 1).

· Στον υψηλό βαθμό αντιφατικότητας των, ιδίως πολιτικού περιεχομένου, ευρημάτων της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, βάσει των οποίων η αγωνία του θανάτου έχει επιβεβαιωθεί πως κάνει «τα άτομα πιο τιμωρητικά μεν, αλλά και πιο επιεική, προκαλεί αύξηση της επιθετικότητας από τη μία, αλλά και αύξηση της ανεκτικότητας από την άλλη (Martin, & Van den Bos, 2014; Van den Bos, 2014, σ.52-53; Pyszczynski et al., 2015, σ. 34).

Κατά τους Greenberg, Pyszczynski και Solomon εν τούτοις, οι αντιφάσεις που παρατηρούνται στη βιβλιογραφία οφείλονται καταρχήν στις ατομικές διαφορές που καταγράφονται μεταξύ των συμμετεχόντων, ενδεικτικά ως προς τον βαθμό της προϋπάρχουσας αυτοεκτίμησής τους (Harmon-Jones et al., 1997), ως προς τον προτιμώμενο τύπο δεσμού (Mikulincer & Florian, 2000), την τάση για κατάθλιψη (Simon, Arndt, Greenberg, Pyszczynski & Solomon, 1998) και, τέλος, την προσωπική ανάγκη για κλειστότητα και τάξη, άρα και την ανάγκη αποφυγής της αοριστίας και της αμφισημίας (ενδεικτικά : Dechesne, Janssen, & Van Knippenberg, 2000).

Αναλόγως, οι διαπιστωθείσες στα πολιτικά ευρήματα «αντιφάσεις» οφείλονται στις ατομικές διαφορές των υποκειμένων ως προς τις προϋπάρχουσες, πολιτικές τους πεποιθήσεις, εμβληματική θέση στις οποίες καταλαμβάνουν ενδεικτικά οι διαφορές ως προς τον δεξιό αυταρχισμό και τον κοινωνικό φιλελευθερισμό ή προοδευτισμό (Greenberg et al, 1990; Greenberg, Simon, Pyszczynski, Solomon, & Chatel, 1992).

Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, το γεγονός πως μετά την υπενθύμιση της θνητότητάς τους οι συντηρητικοί γίνονται ακόμη επιθετικότεροι απέναντι στον προοδευτικό «στόχο», αλλά οι προοδευτικοί, αντιθέτως, περισσότερο ανεκτικοί απέναντι στον συντηρητικό, οφείλεται ουσιαστικά στο ότι οι τελευταίοι, μέσω ακριβώς αυτής της συμπεριφοράς, ενισχύουν περαιτέρω την ήδη προϋπάρχουσα, προοδευτικού προσανατολισμού, πολιτική Ιδεολογία τους, δομικό και θεμελιώδες στοιχείο της οποίας συνιστά η αποδοχή και η ανοχή στη διαφορετικότητα (Greenberg et al., 1992, πείρ. 1).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

· Στον υψηλό βαθμό της λογικής παραδοξότητας συγκεκριμένων ευρημάτων, όπως είναι επί παραδείγματι τα ευρήματα, σύμφωνα με τα οποία η εκκρίνεια της θνητότητας παράγει από ελάχιστη έως και μηδενική επίδραση στους ηλικιωμένους, αν και λογικά για τους ίδιους ο κίνδυνος του θανάτου είναι αντικειμενικά πιο ορατός, επομένως και πιο απειλητικός επίσης.

Κατά τους Greenberg, Pyszczynski και Solomon βέβαια, η περιορισμένη επίδραση του φόβου του θανάτου στους μεγαλύτερους ηλικιακά ανθρώπους αποτελεί πιθανότατα προϊόν της μεγαλύτερης αυτοεκτίμησης, την οποία αυτοί σε σχέση με τους νεότερους είναι θέσει ικανοί να διαθέτουν κυρίως χάρη στην ωριμότητα που έχουν κατακτήσει με την πρόοδο των ετών και των εμπειριών τους.

Ενισχυτικά στην παραπάνω άποψη, οι θεμελιωτές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου επικαλούνται αποτελέσματα ερευνών, βάσει των οποίων οι ηλικιωμένοι αναφέρουν γενικά μικρότερο φόβο του θανάτου σε σύγκριση ιδίως με τους μεσήλικες (Fortner & Niemyer, 1999), τις οποίες και, επιπλέον, τρόπον τινά συνδέουν με το γεγονός πως ακόμη και ορισμένοι ασθενείς, πάσχοντες από καταληκτικές ασθένειες, εμφανίζονται πλήρως συμφιλιωμένοι με τον -εν γνώσει τους- άμεσα και αναπόδραστα επερχόμενο θάνατό τους.

Οι βασικότερες όμως, κριτικές προσεγγίσεις έναντι της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου αφορούν τον βαθμό στον οποίο τα ευρήματα που αποδίδονται στην απειλή του θανάτου οφείλονται πράγματι σε αυτήν, και όχι αντιθέτως σε κάποια διαφορετική, είτε πιο συγκεκριμένη, και άρα συμπεριλαμβανόμενη στον θάνατο, απειλή, όπως επί παραδείγματι στον φόβο του Πόνου (Carleton, 2016), είτε σε κάποια υπερκείμενη, και ευρύτερη του θανάτου απειλή, αντιστοίχως.

Στις εν λόγω θεωρητικές προτάσεις μεταξύ άλλων εντάσσονται αυτές, μέσω των οποίων υποδεικνύεται ως πραγματικά κυρίαρχη, αντί της απειλής του θανάτου, απειλή : η απειλή της απώλειας του Ελέγχου (Fritsche, Jonas, & Fankhanel, 2008), η απειλή της απώλειας των Κοινωνικών Δεσμών (Leary, 2004), ο φόβος του Αγνώστου (επίσης Carleton, 2016), ο φόβος της διάψευσης των Προσδοκιών (Proulx & Heine, 2008) και τέλος, υπό την επιρροή των υπαρξιστών φιλοσόφων και συγγραφέων και κατά το Μοντέλο Διατήρησης του Νοήματος (Meaning Maintenance Model; MMM; Heine, Proulx, & Vohs, 2006), η απειλή της Απώλειας του Νοήματος.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η εναλλακτική, ωστόσο, ερμηνευτική προσέγγιση των TMT ευρημάτων, η οποία κατά την γνώμη μας έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, δεδομένου και του ιστορικού πλαισίου διεξαγωγής της παρούσας, είναι η θεωρητική προσέγγιση, βάσει της οποίας προτείνεται ότι το κίνητρο το οποίο κατά τη θεωρία διαχείρισης του Τρόμου ορίζεται σαν κίνητρο αποφυγής ή διαχείρισης της αγχογόνου απειλής του θανάτου, στην πραγματικότητα συνιστά κίνητρο αποφυγής, μείωσης ή διαχείρισης συγκεκριμένα της Αβεβαιότητας (ενδεικτικά : Hogg, 2007, 2010; Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005; Van den Bos & Lind 2010; McGregor, Zanna, Holmes, Spencer, 2001).

1.2. Η εναλλακτική της Αβεβαιότητας

1.2.1. Η Θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (Μείωσης της Υποκειμενικής Αβεβαιότητας)

Η θεωρία Μείωσης της Υποκειμενικής Αβεβαιότητας (Subjective Uncertainty Reduction Theory) θεμελιώθηκε καταρχάς από τον Michael Hogg πριν από το 2000 (1993, 2000) και αναπτύχθηκε περαιτέρω, θεωρητικά και ερευνητικά, ιδίως μετά το 2007, υπό τον ακριβή όρο της Θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (Uncertainty-Identity Theory; UIT; 2007).

Στον πυρήνα της συγκεκριμένης θεωρίας βρίσκεται η αίσθηση της υψηλής *αβεβαιότητας* που κατακλύζει τα άτομα, στο πλαίσιο ενός μεταβαλλόμενου ραγδαία κοινωνικού κόσμου, που είναι γεμάτος από συγκρούσεις, αλλαγές και εκπλήξεις, τόσο σε επίπεδο προσωπικό, όσο και πολιτικοκοινωνικό.

Πρόσφατα παραδείγματα αβεβαιότητας στο διεθνές περιβάλλον είναι δυνατό να θεωρηθούν επί παραδείγματι, η δρομολογούμενη έξοδος της Μεγάλης Βρετανίας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η δράση του ISIS και η εμφύλια σύρραξη στη Συρία, ενώ στο εγχώριο, αντιστοίχως, η εκδήλωση της σαρωτικής, οικονομικής κρίσης που έχει πλήξει τη χώρα μας τα τελευταία χρόνια (βλ. Κεφ.1).

Κατά τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, η ανάγκη των ανθρώπων να μειώσουν την απορρυθμιστική αίσθηση αβεβαιότητας που τους κυριεύει αναφορικά με τον κοινωνικό κόσμο, και, ιδίως, αναφορικά με τη θέση που διατηρούν προσωπικά μέσα σε αυτόν, λειτουργεί ως ένα ισχυρό κίνητρο, ικανό να μεταβάλει τη συμπεριφορά τους και να προκαλέσει την επίταση της δέσμευσής τους με τις κοινωνικές ομάδες.

Κατά κύριο λόγο δε οι βάσεις της εν λόγω θεωρίας εδράζονται σε δύο από τις πλέον εμβληματικές, στο πεδίο των διομαδικών σχέσεων και διαδικασιών, θεωρίες της Κοινωνικής Ψυχολογίας, και ειδικότερα :

·στη Θεωρία της Κοινωνικής Σύγκρισης (Social Comparison Theory; SCT; Festinger, 1954), σύμφωνα με την οποία στο πλαίσιο καταστολής της αβεβαιότητας, οι άνθρωποι, προκειμένου να ελέγξουν και να επιβεβαιώσουν την εγκυρότητα των απόψεων, των θέσεων και των στάσεών τους, προβαίνουν στη διαδικασία σύγκρισής τους με τις αντίστοιχες απόψεις, θέσεις, και στάσεις των κοντινών άλλων

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

στη Θεωρία της Κοινωνικής Ταυτότητας (Social Identity Theory; SIT; Tajfel 1969, 1972 ;Turner 1975, Tajfel & Turner, 1979; Tajfel & Turner 1986) και τη Θεωρία της Αυτοκατηγοριοποίησης (Self-Categorization Theory; SCT; Turner Hogg, Oakes, Reicher, & Wetherell, (1987), βάσει των οποίων έχουν αναδειχθεί οι διαδικασίες, υπό τις οποίες οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τον εαυτόν τους με όρους κοινωνικών κατηγοριών, και ο τρόπος, με τον οποίο η υπαγωγή σε ομάδες επηρεάζει καθοριστικά την ανθρώπινη συμπεριφορά (βλ. αποπροσωποποίηση, αρχή της επίτασης).

Η θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας έχει αναδείξει ειδικότερα την ανάγκη μείωσης της αβεβαιότητας ως ένα δυναμικό κίνητρο, που υποκινεί τα άτομα είτε να ενδυναμώσουν τους δεσμούς τους με τις ήδη υπάρχουσες ομάδες, είτε, εναλλακτικά, να επιχειρήσουν ενεργότερα την αυτοσυμπερίληψή τους σε νέες, οι οποίες, μάλιστα, καταλαμβάνουν συχνά ακόμα και τη μορφή συλλογικών κινήματων.

Η αποφυγή της αβεβαιότητας, ως εκ τούτου, προσδιορίζεται ως κίνητρο ικανό να καθορίσει τη συμπεριφορά ή και τις στάσεις των ατόμων προς την ομάδα στην οποία ανήκουν, δηλαδή την ενδο-ομάδα τους, προς τις υπόλοιπες, κοινωνικές ομάδες επίσης, δηλαδή τις εξω-ομάδες τους, συνακόλουθα δε ικανό να καθορίσει και αυτήν καθεαυτή την σχέση που διαγράφεται μεταξύ των ίδιων των κοινωνικών ομάδων.

Η θεμελιώδης Υπόθεση της Θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας είναι πως (Hogg, 2007, σ. 81) *όσο πιο αβέβαια αισθάνονται τα υποκείμενα, τόσο πιο πιθανό είναι να ενισχύσουν τους δεσμούς τους, να ταυτιστούν και να αυτοπροσδιοριστούν ως μέλη της ομάδας στην οποία έχουν τη δυνατότητα να συμπεριληφθούν*, καθώς επίσης και ότι *όσο πιο αβέβαια αισθάνονται τα υποκείμενα, τόσο πιο ισχυρός και έντονος θα γίνεται αυτός ο προσδιορισμός*.

Πράγματι, αυτή η ερευνητική Υπόθεση έχει επιβεβαιωθεί ως ενιαία πρόταση από σειρά πειραματικών ευρημάτων της αρχικής και της ύστερης περιόδου, τα οποία συνέκλιναν στο ότι, ιδίως, η «καταστασιακή αβεβαιότητα» (Mullin & Hogg, 1999), υπήρξε σε θέση να ενισχύσει σε σημαντικό βαθμό τη δέσμευση των υποκειμένων με την ενδο-ομάδα τους κι επιπροσθέτως να προκαλέσει την έκφραση υψηλότερης ενδο-ομαδικής εύνοιας εκ μέρους τους (ενδεικτικά, ακόμη και σε συνθήκες υποδείγματος ελάχιστων ομάδων : Grieve & Hogg, 1999; Hogg & Grieve, 1999; Mullin & Hogg 1999; Hogg 2004, Hogg, 2005).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επισημαίνεται, ωστόσο, δεδομένου ότι στις πραγματικές κοινωνικές συνθήκες δε δύναται κανείς να είναι ολοκληρωτικά βέβαιος, παρά μόνο να-προσπαθήσει να-καταστεί λιγότερο αβέβαιος (Pollock, 2003), πως η μορφή αβεβαιότητας, στην οποία επικεντρώνονται οι θεωρητικοί της αβεβαιότητας, είναι η αβεβαιότητα εκείνη, η οποία προκαλεί στα άτομα άγχος και στρες και απαραίτητα αποτελεί, και προσλαμβάνεται εκ μέρους τους ως, μία κατηγορηματικά αρνητική, άβολη και δυσάρεστη κατάσταση.

Μάλιστα, ένα είδος αβεβαιότητας, το οποίο λειτουργεί, κατά κύριο λόγο, με αυτόν τον τρόπο είναι η αβεβαιότητα που σχετίζεται είτε άμεσα με την «κεντρική οργανωτική αρχή» (Hogg, 2007, σ. 77) του εαυτού *per se*, ή αλλιώς με την ατομική πορεία, το μέλλον, τον προσωπικό ρόλο του καθενός στον κόσμο, είτε, έστω, έμμεσα με την ευρύτερη ατομική ταυτότητα, δηλαδή με ζητήματα, αντικείμενα ή και στοιχεία τα οποία ορίζονται ως σημεία προσωπικής αναφοράς.

Μολονότι δε όλοι ανεξαιρέτως οι άνθρωποι σε ορισμένο βαθμό, και σε κάποιο κοινωνικό περιβάλλον, ή τουλάχιστον σε κάποια χρονικώς ή άλλως προσδιορισμένη, φάση της ζωής τους, όπως ενδεικτικά στη φάση της εφηβείας ή της συνταξιοδότησης, είναι πιθανό να καταληφθούν από τη δυσάρεστη αίσθηση της υψηλής αβεβαιότητας, υπάρχουν συγκεκριμένα, ατομικά χαρακτηριστικά, τα οποία εντείνουν αξιοσημείωτα τον βαθμό δυσκολίας διαχείρισης αυτής της εμπειρίας.

Επί παραδείγματι, χαρακτηριστικά που φαίνεται να μεγιστοποιούν πρακτικά την «ενόχληση» που προξενεί η αβεβαιότητα συνιστούν : τα στοιχεία της αυταρχικής προσωπικότητας (Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson, & Sanford, 1950) και της συντηρητικής και δογματικής προσωπικότητας επίσης (Rokeach 1960), καθώς και η προϋπάρχουσα, υψηλή ανάγκη για γνωστική κλειστότητα, και για ένα αυστηρό και μη σύνθετο προκατασκευασμένο πλαίσιο κανόνων (Need For Closure, NFC; Kruglanski 1989; Kruglanski & Webster, 1996; Personal Need for Structure; PNS; Newberg, & Newson, 1993), που επιπλέον άμεσα συσχετίζεται θετικά, τόσο με την ενίσχυση των στερεοτύπων (Dijksterhuis, Van Knippenberg, Kruglanski, & Schaper, 1996), όσο και με τις διομαδικές διακρίσεις και την προκατάληψη (Shah, Kruglanski, & Thompson, 1998).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε καμία περίπτωση, όμως, δεν πρέπει να υποβαθμιστεί και ο ρυθμιστικός ρόλος των πολιτισμικών περιβαλλόντων στη διαχείριση της αβεβαιότητας, καθώς, στο πλαίσιο των διαφορών που καταγράφονται ουσιαστικά μεταξύ των περιεχομένων της δυτικής και της μη δυτικής Κοσμοθεωρίας έχει επιβεβαιωθεί πως συγκεκριμένα οι δυτικές κοινωνίες συνιστούν κοινωνίες κατεξοχήν πιο ανεκτικές στην αβεβαιότητα απ' ό,τι αντιστοίχως οι μη δυτικές (Schwartz, 1992).

Εξ άλλου, οι μη δυτικές ή δυτικότερες κοινωνίες προσανατολίζονται γενικά σε μεγαλύτερο βαθμό στην αποφυγή της αβεβαιότητας³ και στην παρεπόμενη άρνηση της κοινωνικής αλλαγής (Uncertainty Avoidance; Hofstede, 1980) και, ταυτόχρονα, ενθαρρύνουν και προωθούν εντονότερα μια περισσότερο συλλογική, συνεπώς και πιο κοινωνική αντίληψη του εαυτού (ενδεικτικά : Markus & Kitayama, 1991; Brewer & Gardner, 1996).

Σύμφωνα δε με τις προβλέψεις της θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, ο ακριβής λόγος για τον οποίον οι ανήκοντες σε μη δυτικά πολιτισμικά περιβάλλοντα στρέφονται επιτακτικά στην τροφοδότηση του συλλογικού εαυτού, στην ενίσχυση με άλλα λόγια της πρόσδεσής τους στις κοινωνικές ομάδες, συνίσταται στο ότι μέσω της διαδικασίας αυτής επιχειρούν στην πραγματικότητα να απομειώσουν την, κυρίως για τους ίδιους, εξαιρετικά δυσμεταχειρίστη εμπειρία της υψηλής αβεβαιότητας *per se*.

Προκειμένου, ωστόσο, κατά τους θεωρητικούς της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας μια κοινωνική κατηγορία, μια κοινωνική ομάδα, να καταστεί πράγματι χρήσιμη και «ελκυστική» προς τα υποκείμενα, να παράσχει δηλαδή τα απαιτούμενα μέσα για την άρση της αβεβαιότητας που έχουν ανάγκη, πρέπει να πληρούνται (ή ακριβέστερα να προσλαμβάνονται ως πληρούμενες) ορισμένες προϋποθέσεις.

Αναλυτικότερα, είναι καταρχάς απαραίτητο τα μέλη της κοινής, κοινωνικής ομάδας να μοιράζονται μεταξύ τους αντικειμενικές ομοιότητες και σημεία σύγκλισης, να θέτουν κοινούς σκοπούς, να έχουν κοινό «πεπρωμένο» και, τέλος, να τους αφορά στον ίδιο βαθμό το συλλογικό, κοινό καλό.

Ακόμη, είναι αναγκαίο η κοινωνική ομάδα αυτή καθεαυτή να διακρίνεται από τον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό ομοιογένειας εντός των εσωτερικών της ορίων, αλλά

³ Επισημαίνεται ότι συγκεκριμένα οι Έλληνες, στην σχετική έρευνα του Hofstede, υπήρξαν ο πληθυσμός που επέδειξε τον πλέον ισχυρό προσανατολισμό στη διάσταση της αποφυγής της αβεβαιότητας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

και από τον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό διαφοροποίησης σε σύγκριση με τις υπόλοιπες, ανταγωνιστικές της, εξω-ομάδες, να διαθέτει ενότητα, να συγκροτεί αυτό που μπορεί να προσδιοριστεί εναλλακτικά ως μία σαφής, συγκεκριμένη και άρρηκτη «οντότητα» (entitativity; Campell, 1958; Hamilton, Sherman, & Lickel, 1998; Hamilton, Sherman & Castelli, 2002) και να συνιστά ουσιαστικά ένα αυτόνομο και συνεκτικό «όλον» που υπερβαίνει συμβολικά το απλό άθροισμα των μελών του.

Όλες οι κοινωνικές ομάδες, βέβαια, δεν είναι και αδιακρίτως μεταξύ τους, εξίσου συνεκτικές· επί παραδείγματι, οι πιο προσωπικές ομάδες, όπως ενδεικτικά η οικογένεια και οι προσωπικοί φίλοι, είναι οι πλέον συνεκτικές ομάδες, οι ομάδες με κοινό έργο ή κοινή δράση, όπως αυτές των συναδέλφων ή των συμφοιτητών, είναι συγκριτικά λιγότερο συνεκτικές, ακόμη λιγότερο συνεκτικές ομάδες αποτελούν όσες συγκροτούνται ενδεικτικά επί του κοινού θρησκευματος, του κοινού φύλου ή και του κοινού έθνους, ενώ οι μακράν λιγότερο συνεκτικές είναι οι περισσότερο «χαλαρές», συμπτωματικές και συγκυριακές ομάδες, όπως, ενδεικτικά, η ομάδα όλων όσοι τυχαία παρευρίσκονται την ίδια στιγμή στον (οποιοδήποτε) κοινό χώρο.

Η ιδιότητα της συνεκτικότητας έχει αναδειχθεί πράγματι ως ένας απολύτως ρυθμιστικός της ταύτισης με τις κοινωνικές ομάδες παράγοντας, αφού έρευνες έχουν επιβεβαιώσει ότι τα υποκείμενα τείνουν να προσδιορίζονται ισχυρότερα με τις ομάδες τις οποίες προσλαμβάνουν ως ιδιαιτέρως συνεκτικές σε σύγκριση με τις ομάδες που προσλαμβάνουν, αντιστοίχως, ως μη συνεκτικές (Yzerbyt, Castano, Leyens, & Paladino, 2000; Castano, Yzerbyt, & Bourguignon, 2003; Castano, 2004; Hogg, Sherman, Diersejhuis, Maitner, & Moffitt 2007).

Αυτοεκτίμηση-αυτοενίσχυση και αβεβαιότητα. Σύμφωνα με τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, μολονότι η ενεργός αυτοσυμπερίληψη σε ομάδες είναι μεν δυνατόν υπό προϋποθέσεις να αυξήσει την αυτοεκτίμηση των ατόμων, η μειωμένη αυτοεκτίμηση, αντιστρόφως, δεν αποτελεί παράγοντα ικανό να εντείνει τη δέσμευσή τους με τις κοινωνικές ομάδες (Aberson, Healy & Romero, 2000; Rubin & Hewstone, 1998).

Έχει, για την ακρίβεια, διαπιστωθεί ερευνητικά πως το κίνητρο μείωσης της αβεβαιότητας για τον εαυτό υποκινεί καθοριστικά την ταύτιση με κοινωνικά σύνολα, ανεξαρτήτως του βαθμού της αυτοαναφερόμενης αυτοεκτίμησης των υποκειμένων ή της πειραματικής αυτοενίσχυσης που έχει παρασχεθεί σε αυτά (Hogg and Svensson, 2006) και πως οι συνθήκες υψηλής αβεβαιότητας ευνοούν σε σημαντικά μεγαλύτερο

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

βαθμό, απ' ό,τι αντιθέτως οι συνθήκες χαμηλής αβεβαιότητας, την ταύτιση με τις ομάδες συγκεκριμένα χαμηλού κύρους (Reid & Hogg, 2005, πείρ. 1).

Με άλλα λόγια, υπό συνθήκες υψηλής αβεβαιότητας έχει παρατηρηθεί πως οι συμμετέχοντες δεν προτιμούν απαραίτητα την ομάδα, η οποία χάρη στο υψηλό κύρος που διαθέτει είναι και η πλέον ικανή να τροφοδοτήσει περαιτέρω την αυτοεκτίμησή τους, μα, απεναντίας, πρακτικά ενδέχεται να στραφούν εντονότερα στην ταύτισή τους με την ομάδα χαμηλού κύρους, ιδίως δε, όταν προσωπικά αισθάνονται πως συνιστούν απολύτως συμβατά και πρωτοτυπικά μέλη της (Reid & Hogg, 2005, πείρ. 2).

Η θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας ως ερμηνευτικό μοντέλο της αύξησης της επιρροής των απολυταρχικών ομάδων. Πλήθος σχετικών ερευνών έχουν αναδείξει τη θετική συσχέτιση της αυξημένης αβεβαιότητας με την ανάπτυξη ή την εδραίωση απολυταρχικών ομάδων και ολοκληρωτικών ιδεολογιών, συνακόλουθα και με την ανάδυση φαινομένων, όπως είναι ενδεικτικά : ο ακραίος εθνικισμός (Billig, 1978, 1982; Kosterman & Feshbach, 1989), ο τυφλός πατριωτισμός (Staub, 1997), ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός (Altemeyer, 2003; Batson, Schoenrade, & Ventis, 1993; Rowatt & Franklin, 2004), η τρομοκρατία (Moghaddam & Marsella, 2004), η ιδεολογικοποίηση (Doty, Peterson, & Winter, 1991; Jost & Hunyady, 2002; Lambert, Burroughs, & Nguyen, 1999), οι αιρέσεις και ο φανατισμός (Curtis & Curtis, 1993; Galanter, 1989; Singer, 1995), καθώς και η προώθηση του τύπου του «πιστού ζηλωτή» (Hoffer, 1951).

Σε αυτό το πλαίσιο, ο θεμελιωτής της θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας έχει προτείνει αρχικά και επιβεβαιώσει πειραματικά μια ψυχολογική «διαδρομή», η οποία, υπό προϋποθέσεις έστω, διαθέτει ως αφετηρία την αίσθηση της ακραία υψηλής αβεβαιότητας και ως κατάληξη την τελική προσχώρηση στον πολιτικό φανατισμό.

Ειδικότερα, ο Hogg υποστηρίζει πως σε κοινωνικές συνθήκες υψηλής, μα και επίμονης, αβεβαιότητας, όπως είναι επί παραδείγματι οι συνθήκες εμφύλιας σύρραξης, εθνικής καταστροφής ή και οικονομικής κατάρρευσης, και κυρίως, μάλιστα, υπό την ταυτόχρονη ύπαρξη μορφών ακραίας και πιο προσωπικής αβεβαιότητας, όπως είναι, αντιστοίχως, η ανεργία, η εσωτερική ή η εξωτερική μετανάστευση, τα εξτρεμιστικά σύνολα, ανεξαρτήτως του ακριβούς τους μεγέθους, προτιμώνται από τα κοινωνικά μέλη έναντι των συνόλων που προσλαμβάνονται ως περισσότερο μετριοπαθή (Baron, Crawley & Paulina, 2003).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Για την ακρίβεια, σύμφωνα με τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας η υψηλή αβεβαιότητα προκαλεί την ενίσχυση της ταύτισης με εξτρεμιστικά σύνολα, ενώ παράλληλα εξ αιτίας της είναι πιθανό να προκληθεί και η απολυταρχικοποίηση των ήδη υπαρχόντων, διότι, αυτά τα σχήματα διακριτοποιούνται σαφώς απ' τα υπόλοιπα, αφού συγκροτούνται και διαρθρώνονται με έναν ιδιαίτερος «αυστηρό», κλειστό και οριοθετημένο τρόπο.

Οι ομάδες για τις οποίες γίνεται λόγος προσδιορίζουν, μα και επικυρώνουν, απολύτως κατηγορηματικά και συγκεκριμενοποιημένα τις αρχές, τις αξίες ή τις θέσεις όσων συμπεριλαμβάνονται στους κόλπους τους, κι επομένως εξίσου αποτελεσματικά ελαχιστοποιούν τον βαθμό αβεβαιότητας, στον οποίον αυτοί εκτίθενται.

Ορισμένα από τα ειδικά χαρακτηριστικά που φέρουν τα εν λόγω σχήματα και καθιστούν την σε αυτά υπαγωγή αποτελεσματικό μέσο μείωσης της αβεβαιότητας αφορούν, ενδεικτικά, την ύπαρξη σαφών, αδιαπέραστων ορίων, τη δυσκολία παύσης της ιδιότητας του μέλους, εφ' όσον «κατακτηθεί», την κατασκευή ή και αναπαραγωγή της πόλωσης, την επίτευξη ενός ακραία υψηλού βαθμού εσωτερικής ομοιογένειας, την επιβολή αυστηρής, ενίοτε και αρκετά «σκληρής», ενδο-ομάδικής ιεραρχίας, την απόδοση στα μέλη τους ειδικών θέσεων και ρόλων και, τέλος, την έκφραση απόλυτης υπακοής και υποταγής στον αδιαμφισβήτητο ηγέτη και «αρχηγό» τους (για μια πλήρη επιθεώρηση : Isenberg, 1986; Moscovici & Zavalloni, 1969; Hogg, 2005; Hogg, Fielding & Darley, 2005; Marques, Abrams, Páez & Hogg, 2001; Marques, Abrams & Serodio, 2001; Hornsey, 2005; Janis, 1972).

Η παραπάνω πρόταση έχει επιβεβαιωθεί μέσω πειραματικών ευρημάτων, που κατέδειξαν πως η εισαγωγή της αβεβαιότητας προκάλεσε την αξιοσημείωτη αύξηση της δέσμευσης με την κοινωνική ομάδα, η οποία είχε προσδιοριστεί ως ακραία και εξτρεμιστική (Hogg, Meechan, Parsons, Farquharson, & Svensson, 2007, πείρ. 3) και ταυτόχρονα εκμηδένισε πλήρως την τάση ταύτισης των υποκειμένων με μετριοπαθείς

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ομάδες, που καταγράφεται, αντιθέτως, σε συνθήκες χαμηλής αβεβαιότητας (Hogg, et al., 2007, πείρ.1-2).⁴

⁴ Σημείωση στο ελληνικό παράδειγμα : Στο θεωρητικό πλαίσιο που αναλύεται παραπάνω κατά την γνώμη μας η θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (UIT), είναι σε θέση να προτείνει μια από τις πλέον ολοκληρωμένες προσεγγίσεις απόδοσης και ερμηνείας του ανησυχητικού για κάθε πολίτη, και ταυτόχρονα ενδιαφέροντος για κάθε κοινωνικό επιστήμονα, φαινομένου της δραματικής αύξησης κατά την κρίση της επιρροής της Χρυσής Αυγής.

Για την ακρίβεια, η UIT μέσω της ανάδειξης του ρυθμιστικού ρόλου των κοινωνικών συνθηκών επί της αβεβαιότητας, καταρχάς εξηγεί ικανοποιητικά για ποιον λόγο η αλματώδης αύξηση της επιρροής της ΧΑ έλαβε χώρα τώρα, και όχι σε κάποια διαφορετική, «κανονικότερη» και «ομαλότερη» της παρούσης, ιστορική περίοδο. Την ίδια στιγμή, μέσω της ανάδειξης του ρυθμιστικού ρόλου και των ατομικών χαρακτηριστικών, τα οποία είναι ικανά να επιτείνουν την αίσθηση της αβεβαιότητας *per se*, επεξηγεί επίσης και για ποιον λόγο η επιρροή αυτή, περιορίστηκε αποκλειστικά και μόνο σε μία μειοψηφία των πολιτών, και όχι στο σύνολο όλων όσοι εκτέθηκαν και συνεχίζουν να εκτίθενται εξίσου, στις ίδιες, ενισχυτικές της αβεβαιότητας, κοινωνικές συνθήκες.

Το σύνολο δε των ενδο-ομάδικών χαρακτηριστικών των απολυταρχικών σχημάτων, τα οποία κατά την UIT λειτουργούν κατασταλτικά στην αίσθηση της αβεβαιότητας, απαντώνται με σχετική ακρίβεια στον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της ΧΑ, και, ενδεικτικά, ειδικότερα συνίστανται : στην απόλυτη μεταξύ των μελών της ιδεολογική ομοιογένεια, ακόμη δε και εξωτερική ομοιομορφία (βλ. skin head κούρεμα, πανομοιότυπο στυλ ένδυσης, κοινή προτίμηση στο μαύρο χρώμα), στην απaréγκλιτη αφοσίωση στον αδιαφιλονίκητο ηγέτη-αρχηγό (βλ. καμία έκφραση αμφισβήτησης της ηγεσίας, μη διεξαγωγή σχετικών, και στα πρότυπα των υπόλοιπων πολιτικών κομμάτων, συνεδρίων), και τέλος στην ύπαρξη αυστηρής και συγκεκριμένης εντός των ορίων της ιεραρχίας, όπως αυτή προκύπτει από την απόδοση απολύτως συγκεκριμένων και διακριτών ρόλων στα μέλη της (βλ. ορισμό «πυρηναρχών»).

1.2.2. Το Μοντέλο Διαχείρισης της Αβεβαιότητας

Στο ευρύτερο πλαίσιο της διερεύνησης της επίδρασης διαφορετικών μορφών αβεβαιότητας έχει διατυπωθεί θεωρητικά ένα συγκεκριμένο μοντέλο διαχείρισης της Αβεβαιότητας (Uncertainty Management Model; UMM Van den Bos 2001, 2002; Van den Bos & Lind, 2010), το οποίο επικεντρώνεται στη μορφή της αβεβαιότητας που προσδιορίζεται ειδικότερα ως *προσωπική*.

Μάλιστα, εν αντιθέσει με τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας και παρά τις προφανείς και αξιοσημείωτες μεταξύ των δύο θεωρητικών προτάσεων ομοιότητες, το μοντέλο αυτό αναδεικνύει την ανάγκη διαχείρισης της (προσωπικής) αβεβαιότητας, όχι ως κίνητρο που σχετίζεται καταρχήν με την ενισχυμένη δέσμευση των ατόμων με τις κοινωνικές ομάδες, αλλά ως κίνητρο, το οποίο σχετίζεται με τις κοινωνικές στάσεις και πεποιθήσεις των ατόμων, και ιδίως με την υπεράσπιση όψεων της προϋπάρχουσας, πολιτισμικής Κοσμοθεωρίας τους.

Ο τρόπος εγχειρηματοποίησης δε της προσωπικής αβεβαιότητας (uncertainty salience) συνίσταται σε μεθοδολογικό επίπεδο στην χρήση των ίδιων ερωτήσεων με τις οποίες, κατά τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, καθίσταται πρόδηλη η προσωπική θνητότητα (mortality salience), υπό την απλή αντικατάσταση του όρου του «θανάτου» με τον όρο της «προσωπικής αβεβαιότητας».

Η καθοριστική επίδραση της αίσθησης της προσωπικής αβεβαιότητας στην υπεράσπιση όψεων της Κοσμοθεωρίας των υποκειμένων, επομένως και η ανάλογη Υπόθεση Ευκρίνειας της Αβεβαιότητας (The Uncertainty Salience Hypothesis) έχει πράγματι επιβεβαιωθεί πειραματικά σ' ένα σύνολο πεδίων, όπως είναι το προεξάρχον για το συγκεκριμένο μοντέλο, πεδίο της παραβίασης της Διαδικαστικής Δικαιοσύνης (Van den Bos, 2001; Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005, πείρ. 1, πείρ. 2 πείρ.5).

Για την ακρίβεια, η ευκρίνεια της προσωπικής αβεβαιότητας, εκτός άλλων, έχει διαπιστωθεί πως προκάλεσε στους συμμετέχοντες ακραία αρνητικές αντιδράσεις έναντι πληροφοριών επικριτικών για το πανεπιστήμιο στο οποίο φοιτούν (Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005, πείρ. 3-4), αλλά και έναντι κατακριτικών για την θρησκεία τους κειμένων (Van den Bos, Van Ameijde, & Van Gorp, 2006, πείρ. 1), και εκτός αυτού τους οδήγησε πρακτικά στην εκδήλωση ακραία αρνητικής συμπεριφοράς απέναντι σε κοινωνικώς αποκλίνοντα άτομα, όπως είναι εν προκειμένω οι άστεγοι (Van den Bos, Euwema, Poortvliet & Maas, 2007, πείρ. 3).

1.2.3. Πειραματικός Σχεδιασμός των ερευνών περί την Αβεβαιότητα

Στο πλαίσιο μιας σύντομης, εκ μέρους μας επιχειρούμενης, ανασκόπησης της σχετικής με τα διαφορετικά είδη αβεβαιότητας βιβλιογραφίας, προκύπτει πως η έννοια της αβεβαιότητας έχει κατά κύριο λόγο εγχειρηματοποιηθεί μέσω : του χειρισμού που βασίζεται στην παραλλαγή του κλασικού χειρισμού ευκρίνειας της θνητότητας (βλ. Van den Bos, 2001; Van den Bos, et al., 2005), της «αντιληπτικής» αβεβαιότητας που προκαλείται στα υποκείμενα ως προϊόν της απόπειρας επίλυσης ασαφών, δυσεπίλυτων έως και ανεπίλυτων πρακτικά δοκιμασιών (ενδεικτικά : Mullin and Hogg, 1998; Hogg and Grieve, 1999, Hogg and Svensson, 2006), της ελεύθερης ανάκλησης στοιχείων, τα οποία καθιστούν τα υποκείμενα αβέβαια για τον εαυτό τους (ενδεικτικά : Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner, & Mofftt, 2007) και του ερευνητικού προσδιορισμού μιας κατάστασης ως «αβέβαιης» (Mullin and Hogg, 1999).

Εναλλακτικά, μορφές αβεβαιότητας έχουν προκληθεί μεθοδολογικά και μέσω της εισαγωγής ενός άμεσα σχετικού με τον εαυτό διλήμματος (ενδεικτικά : McGregor, Zanna, Holmes, & Spencer, 2001, πείρ. 1,2), αλλά και δια της απειλής της λεγόμενης «χρονικής ασυνέχειας» (McGregor, Zanna, Holmes, & Spencer, 2001, πείρ. 3,4, βλ. Κεφ. 3).

Τέλος, οι έρευνες που ελέγχουν την επίδραση της αβεβαιότητας διερευνούν ως εξαρτημένες μεταβλητές ιδίως τον βαθμό υπεράσπισης εκ μέρους των συμμετεχόντων διαστάσεων της προϋπάρχουσας Κοσμοθεωρίας τους (ενδεικτικά : Van den Bos, et al., 2005; Van den Bos, Euwema, Poortvliet & Maas, 2007), και τον βαθμό της ταύτισής τους με την κοινωνική τους ενδο-ομάδα, ειδικά δια της καταμέτρησης : της επιθυμίας των συμμετεχόντων να συνδεθούν προσωπικά με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας, της πρόθεσής τους να υπερασπιστούν την ομάδα, της πρόσληψης της ομάδας τους ως ενός ομοιογενούς συνόλου, καθώς και της προσωπικής τους ταύτισης με τις κεντρικές ιδιότητες που φέρουν τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας (ενδεικτικά : Hogg, 1999; Hogg & Grieve, 1999; Reid & Hogg, 2005; Hogg et al., 2007; Hohman & Hogg, 2011).

1.3. Θνητότητα ή Αβεβαιότητα ;

Των παραπάνω δοθέντων, ιδίως κατά τα τελευταία χρόνια, έχει υποστηριχτεί συστηματικά από θεωρητικούς της Αβεβαιότητας πως, αφού η αβεβαιότητα είναι σε θέση να προκαλέσει στάσεις και συμπεριφορές κοινές με τις προκαλούμενες από την ευκρίνεια της θνητότητας, τα ευρήματα της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου δεν οφείλονται στην επίδραση την οποία παράγει αυτή καθαυτή η αγχογόνος απειλή του θανάτου, αλλά, αντιθέτως, οφείλονται στην αβεβαιότητα που συνεπάγεται ο θάνατος ως «κατάσταση».

Αυτή, η εναλλακτική ερμηνεία των TMT αποτελεσμάτων οικοδομείται στις αδιαμφισβήτητες συγκλίσεις και ομοιότητες, που διαπιστώνονται μεταξύ των δύο, κεντρικών, περί την θνητότητα και την αβεβαιότητα, θεωριών, παρά το γεγονός, πως μεταξύ τους, βέβαια, καταγράφονται, επίσης, και αξιοσημείωτες διαφορές (ενδεικτικά: διαφορές αναφορικά με τον ρυθμιστικό ρόλο που διατηρεί η θετική εικόνα, ή αλλιώς το υψηλό κύρος των ομάδων, στην επιχειρούμενη με αυτές ταύτιση, για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Κεφ. 4).

Καταρχάς, οι θεωρητικοί της Διαχείρισης του Τρόμου (Terror Management Theory; TMT) και οι θεωρητικοί της Αβεβαιότητας (Uncertainty-Identity theory; UIT και Uncertainty Management Model; UMM) ισχυρίζονται πως η ανάγκη διαχείρισης της αγωνίας του θανάτου, όπως εξ άλλου και η ανάγκη διαχείρισης ή και μείωσης της αβεβαιότητας, προκαλούν στα άτομα μία σειρά αντιδράσεων, κυρίαρχη θέση ανάμεσα στις οποίες κατέχει η ενίσχυση της προϋπάρχουσας, πολιτισμικής Κοσμοθεωρίας τους και η επίταση της δέσμευσης με τις ενδο-ομάδες τους.

Τόσο οι μεν, όσο και οι δε, έχουν, για την ακρίβεια, επιβεβαιώσει πειραματικά πως η άρση της υπαρξιακής αγωνίας και της αβεβαιότητας λειτουργούν ως κίνητρα ικανά να οδηγήσουν τα υποκείμενα στην ενδυνάμωση των δεσμών τους με τις ομάδες που επιβεβαιώνουν το περιεχόμενο της προϋπάρχουσας κοσμοθεωρίας τους, αλλά και στην εναντίωσή τους απέναντι στις ομάδες που αντιβαίνουν, με οποιονδήποτε τρόπο, το περιεχόμενο αυτό (βλ. ενδο-ομάδική εύνοια και διομαδική σύγκρουση).

Ακόμη, οι θεωρητικοί της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας προτείνουν από κοινού πως η ενίσχυση της Κοσμοθεωρίας, στην περίπτωση της πολιτικής Ιδεολογίας συγκεκριμένα, είναι πιθανό να εκφραστεί πρακτικά, όχι μόνο δια της μετατόπισης των υποκειμένων προς τον συντηρητισμό (για την σχετική προσέγγιση : Jost, Glaser, Kruglanski, & Sulloway, 2003; Jost and Hunyady, 2002; Jost, Fitzsimons, & Kay,

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

2004), αλλά και δια της μετατόπισής τους προς τον προοδευτισμό ή τον κοινωνικό φιλελευθερισμό.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου είναι δυνατόν η απειλή του θανάτου να υποκινήσει τα άτομα στην επίταση των προοδευτικών τους πεποιθήσεων, εφ' όσον επ' αυτών οικοδομείται ουσιαστικά η προϋπάρχουσα Ιδεολογία τους, και σύμφωνα με τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας η αβεβαιότητα είναι δυνατόν εξίσου να στρέψει τα κοινωνικά μέλη προς το σύστημα που τοποθετείται στο αντίθετο του συντηρητισμού ιδεολογικοπολιτικό άκρο (Hogg, 2007, σ. 111).

Στο πλαίσιο της λεπτομερούς εννοιοδότησης, ωστόσο, του υπαρξιακού άγχους και της αβεβαιότητας *per se*, οι θεωρητικοί της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας προσεγγίζουν, και συνεπώς αξιολογούν, με αξιοσημείωτα διαφορετικό τρόπο τις δύο, κεφαλαιώδεις, αυτές έννοιες και τα επιμέρους χαρακτηριστικά τους.

Επί παραδείγματι, οι βασικοί θεμελιωτές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου επισημαίνουν πως αυτή καθαυτή η έννοια της αβεβαιότητας δεν αποτελεί μία εξ ορισμού δυσάρεστη, αρνητική έννοια, άρα κι η αποφυγή της δε συνιστά απαραίτητα ή οπωσδήποτε μία θετική και επιδιωκόμενη απαρέγκλιτα από τα άτομα συμπεριφορά.

Το παραπάνω επιχείρημα ενισχύουν περισσότερο δε επικαλούμενοι μορφές αβεβαιότητας που είναι, εκ μέρους ορισμένων τουλάχιστον ανθρώπων, επιζητούμενες ή επιθυμητές (βλ. συμμετοχή σε ακραία σπορ), μα και καταστάσεις, υπό τις οποίες αποφεύγεται η βεβαιότητα και, απεναντίας, επιλέγεται, αντ' αυτής, η παράταση της αβεβαιότητας (βλ. μη διεξαγωγή ιατρικών εξετάσεων ή και καθυστέρηση λήψης των τελικών αποτελεσμάτων τους).

Επιπροσθέτως, οι Greenberg, Pyszczynski και Solomon διατυπώνουν και ένα φαινομενικά απλοϊκό και ρητορικό μάλλον ερώτημα, βάσει του οποίου διερωτώνται «εάν πράγματι κάποιος θα προτιμούσε με βεβαιότητα να γνωρίζει ότι είναι όντως ηλίθιος και μη γοητευτικός και δε θα βρει ποτέ κάποιον να τον αγαπήσει, ή ότι ποτέ δε θα πετύχει στην επαγγελματική του σταδιοδρομία» ή εάν, αντιθέτως, θα προτιμούσε, από την «κατάκτηση» αυτής της βεβαιότητας, τη διατήρηση της αβεβαιότητας για την εξέλιξη των συγκεκριμένων ζητημάτων, συνακόλουθα και της ελπίδας, όμως, για τη θετική έκβασή τους (Pyszczynski, et al., 2015, σ. 47).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ταυτόχρονα, υπογραμμίζουν, επίσης, πως αφ' ενός είναι αρκετά παράδοξο να συνδέεται ο θάνατος με την αβεβαιότητα, την στιγμή που οι άνθρωποι από νωρίς αποκτούν συνείδηση του βέβαιου κι αναπόφευκτου για όλους χαρακτήρα του και πως αφ' ετέρου υπάρχει τεράστια, ποιοτική διαφορά μεταξύ της αγωνίας που προκαλεί η αβεβαιότητα και της ακραία «ενοχλητικής» αγωνίας που προκαλεί αποκλειστικά η απειλή που επισύρει ο θάνατος, ως ο μόνος σηματοδότης του τέλους της ύπαρξης μ' έναν σαφή και σημασιολογικά ευθύ τρόπο.

Οι θεωρητικοί της Αβεβαιότητας απ' την άλλη διασαφηνίζουν σχετικά πως οι ίδιοι δεν προσδιορίζουν ως καθοριστικό συμπεριφορικό κίνητρο τη διαχείριση όλων των πιθανών μορφών της αβεβαιότητας, αλλά μόνο συγκεκριμένα τη διαχείριση όσων εξ αυτών προσλαμβάνονται από τα άτομα, και λειτουργούν πρακτικά για αυτά, με κατηγορηματικά και μονοσήμαντα δυσάρεστο και αρνητικό τρόπο.

Επιπλέον, υποστηρίζουν ότι το *υπαρξιακό άγχος* διακρίνεται εννοιολογικά από έναν σημαντικό βαθμό αοριστίας και προτείνουν πως το άγχος έναντι του θανάτου εντοπίζεται ειδικότερα, και ιδίως δεδομένου του αναπόφευκτου του θανάτου *per se*, τόσο στις ακριβείς συνθήκες υπό τις οποίες αυτός ως κατάσταση πρόκειται να λάβει χώρα, όσο κυρίως δε, και στο τι ακριβώς υπάρχει και ακολουθεί μετά τον θάνατο, στο δίλημμα δηλαδή περί της ύπαρξης της μεταθανάτιας ζωής.

Στο πλαίσιο, μάλιστα, της επισκόπησης της ερευνητικής βιβλιογραφίας των δύο παραπάνω, τρόπον τινά ανταγωνιστικών μεταξύ τους θεωρητικών προσεγγίσεων, ο τελευταίος συλλογισμός επισημαίνεται ότι έχει πράγματι, σε πειραματικό επίπεδο, επιβεβαιωθεί (Hohman and Hogg, 2011).

Για την ακρίβεια, σχετική έρευνα κατέδειξε πως μετά την υπενθύμιση της προσωπικής θνητότητας έσπευσαν να ενισχύσουν την ταύτισή τους με την κοινωνική ενδο-ομάδα του έθνους τους (Hohman and Hogg, 2011) αποκλειστικά και μόνον τα υποκείμενα τα οποία ήταν αβέβαια αναφορικά με την ύπαρξη της μεταθανάτιας ζωής (και εκτεθειμένα, συνεπώς, στην υπαρξιακή αβεβαιότητα), και όχι εξίσου και εκείνα τα οποία είτε πίστευαν κατηγορηματικά στην ύπαρξή της είτε εξίσου κατηγορηματικά την είχαν απορρίψει.

Ακόμα, πειραματικά ευρήματα έχουν συνηγορήσει όντως υπέρ της θέσης, πως η ευκρίνεια της προσωπικής αβεβαιότητας (Van den Bos, 2001, Van den Bos, 2005), είναι σε θέση να παραγάγει, όχι μόνον ποιοτικώς κοινά (Van den Bos & Miedema, 2000; Van den Bos & Lind, 2002), αλλά ενίοτε και στατιστικά ακόμη ισχυρότερα

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

αποτελέσματα εν συγκρίσει με τα αποτελέσματα τα οποία προκαλεί η ευκρίνεια της θνητότητας.

Αναλυτικότερα, έρευνες, στον οποίων τον σχεδιασμό περιλαμβάνεται βασικά η παράλληλη, μεταξύ των υποκειμένων, εισαγωγή της υπενθύμισης της προσωπικής θνητότητας και της προσωπικής αβεβαιότητας επίσης, έχουν καταγράψει, πράγματι, την στατιστικά μεγαλύτερου μεγέθους επίδραση που προκάλεσε η τελευταία σε ένα σύνολο συμπεριφορών σχετικών με την υπεράσπιση διαστάσεων της πολιτισμικής Κοσμοθεωρίας.

Στις εν λόγω στάσεις και συμπεριφορές ενδεικτικά συμπεριλαμβάνονται : οι αρνητικές αντιδράσεις των υποκειμένων απέναντι στην παραβίαση της Διαδικαστικής Δικαιοσύνης (Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005 πείρ. 1,2,5), οι αντιδράσεις τους στη δυσμενή αξιολόγηση της ενδο-ομάδας τους (ενδεικτικά ως προς το πανεπιστήμιο φοίτησης : Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005 πείρ. 3,4,5), καθώς και οι αρνητικές αξιολογήσεις ενός κειμένου, που επικρίνει όψεις της πολιτισμικής κοσμοθεωρίας τους (Yavuz, & Van den Bos, 2009).

Την ίδια στιγμή βέβαια, στην ευκρινή πλειοψηφία των διεξαχθεισών ερευνών που έχουν συγκρίνει την επίδραση της απειλής του θανάτου με εναλλακτικές απειλές έχει επιβεβαιωθεί πως η ενεργοποίηση της σκέψης του θανάτου είναι σε θέση να παραγάγει μοναδικού τύπου, συμβολικές κατά κύριο λόγο, άμυνες και αντιδράσεις.

Ειδικότερα, έχει διαπιστωθεί πως, ακόμη κι εάν προκύπτουν κοινά, μεταξύ της ευκρίνειας της θνητότητας και της προσωπικής αβεβαιότητας, ευρήματα, ενδεικτικά ως προς την αύξηση της προκατάληψης των συμμετεχόντων έναντι μελών της εξω-ομάδας τους, αλλά και ως προς το προκαλούμενο και στις δύο πειραματικές συνθήκες άγχος, αυτά είναι στην πραγματικότητα προϊόντα δύο διαφορετικών, και σε καμία περίπτωση ουσιαστικά ταυτόσημων, διαδικασιών (Echebarria-Echabe, 2013).

Για την ακρίβεια, έχει διαφανεί πως αποκλειστικά στη συνθήκη του θανάτου η αύξηση του άγχους αποτελεί προϊόν της υψηλότερης προσβασιμότητας των έμμεσων σκέψεων του θανάτου αυτών καθαυτές, που μάλιστα, και τούτο είναι το σημαντικό, δεν αίρεται ή δεν περιορίζεται, έστω, σε οποιονδήποτε βαθμό από τον περιορισμό της αίσθησης αβεβαιότητας των υποκειμένων (βλ. ενίσχυση της αίσθησης βεβαιότητάς τους).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στην ίδια λογική κινούνται και ακόμη πιο πρόσφατα πειραματικά ευρήματα, σύμφωνα με τα οποία, μολονότι επιβεβαιώθηκε το μοντέλο που προτείνει η θεωρία Διαχείρισης Τρόμου σε σχέση με την αλληλεπίδραση της ευκρίνειας της θνητότητας, της ανάγκης για γνωστική κλειστότητα, και της αρνητικής αξιολόγησης ερεθίσματος απειλητικού προς την κοσμοθεωρία των συμμετεχόντων (βλ. ερέθισμα μη νοηματικά έγκυρης εικόνας), δεν επιβεβαιώθηκε εξίσου και το ανάλογο μοντέλο που προτείνεται από την προσέγγιση της προσωπικής αβεβαιότητας (Rubin, 2018).

Τα αποτελέσματα αυτά επισημαίνεται πως είναι συμβατά και με ευρήματα προηγούμενων ερευνών, που έχουν συγκλίνει στο ότι η απειλή του θανάτου παρήγαγε μοναδικού είδους επίδραση σε συμπεριφορές, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται επί παραδείγματι : η επιδίωξη της συνεπέστερης και πληρέστερης νοηματοδότησης του κοινωνικού κόσμου (Landau, Johns, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, & Martens, 2004) και η αύξηση του ενδιαφέροντος για την αγορά μαυριστικών προϊόντων ή και υπηρεσιών μετά την ανάδειξη του μαυρίσματος ως ενός εξαιρετικά ελκυστικού χαρακτηριστικού (Routledge, Arndt, Goldenberg, 2004, πείρ. 2).

1.4. Πειραματική συνθήκη της Αβεβαιότητας : διεξαγωγή κοινωνικών ερευνών υπό «ειδικές» κοινωνικές συνθήκες

Οι έρευνες που έχουμε πραγματοποιήσει επικεντρώνονται στον έλεγχο της επίδρασης της υπενθύμισης της Θνητότητας και διαφορετικών ειδών Αβεβαιότητας σ' ένα σύνολο κοινωνικών στάσεων, συμπεριφορών και γνωστικών διαδικασιών, καθώς ταυτόχρονα και στη σύγκριση των επιδράσεων αυτών μεταξύ τους.

Οι συγκεκριμένες έρευνες ωστόσο, λόγω των ειδικών κοινωνικών συνθηκών που έχουν επικρατήσει στη χώρα τη σύγχρονη με τη διεξαγωγή τους ιστορική περίοδο (2012-2017), διέπονται από έναν αξιοσημείωτο περιορισμό του οποίου και είχαμε εξαρχής πλήρη (επι)γνωση: το δείγμα στο οποίο απευθυνόμαστε, εφ' όσον αποτελείται από πολίτες-μέλη της ελληνικής κοινωνίας, είναι συστηματικά, ήδη εκτεθειμένο σε πραγματικές συνθήκες σταθερής και επίμονης αβεβαιότητας.

Η αβεβαιότητα αυτή, σε συνάρτηση και με τα ειδικά (ενδεικτικά: ψυχολογικά, κοινωνιοδημογραφικά, οικονομικά, ταξικά ή εισοδηματικά) χαρακτηριστικά του κάθε συμμετέχοντα, είναι πιθανό να κυμαίνεται είτε σε βαθμό ακραία υψηλό, ενοχλητικό και ιδιαιτέρως δυσμεταχειρίστο είτε σε βαθμό μετριότερο, και ως εκ τούτου πρακτικά λιγότερο ενοχλητικό και περισσότερο ανεκτό, αντιστοίχως.

Η ευρύτερη αίσθηση της αβεβαιότητας ενδεχομένως δε να έχει λάβει κατά τη διάρκεια και εξέλιξη της ελληνικής κρίσης, πολυειδείς και διαφορετικές μορφές, θέση στις οποίες ίσως κατέχει ενδεικτικά ακόμη και η λεγόμενη «πολιτική αβεβαιότητα», η οποία παράχθηκε ως προϊόν της διεξαγωγής τριών καθοριστικών για το μέλλον του τόπου εθνικών Εκλογών, δυο αυτοδιοικητικών Εκλογών, των Ευρωεκλογών, αλλά κι ενός εθνικού Δημοψηφίσματος μόλις κατά το χρονικό διάστημα που εκτείνεται από τον Μάιο του 2012 έως και τον Σεπτέμβριο του 2015.

Μάλιστα, η αίσθηση της αβεβαιότητας των Ελλήνων πολιτών είναι δυνατό να εντοπίζεται σε επίπεδο διομαδικό, ενδο-ομαδικό, διατομικό, όσο, κυρίως βέβαια, και σε επίπεδο, επίσης, ενδο-ατομικό.

Ειδικότερα, η επικεντρωμένη στον εαυτό, η πλέον απορρυθμιστική όλων των υπολοίπων μορφή αβεβαιότητας, κατά την πρόοδο της ελληνικής οικονομικής κρίσης ενδεχομένως, συγκεκριμένα, να ταυτίζεται ή να έχει ταυτιστεί με:

· το είδος της αβεβαιότητας το οποίο προσιδιάζει στη μορφή της αβεβαιότητας που συνιστά εν μέρει (και) προϊόν των κοινωνικών συνθηκών : δεδομένου πως κάθε πολίτης ξεχωριστά απέκτησε αμφιβολίες σχετικά με το εάν πρόκειται να αντεπεξέλθει

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

στις οικονομικές υποχρεώσεις του, να αποκατασταθεί επαγγελματικά, να παραμείνει στη δουλειά του, να συνεχίσει τις σπουδές του μέχρι τον βαθμό που φιλοδοξεί (βάσει ιδίως του μικρού μέσου όρου ηλικίας των δειγμάτων μας) και να πραγματοποιήσει γενικότερα τους στόχους τους οποίους είχε θέσει προ κρίσης για τον εαυτό του

· το είδος της αβεβαιότητας το οποίο προσιδιάζει, αντιστοίχως, μάλλον στην αντιληπτική μορφή της αβεβαιότητας : δεδομένου πως κάθε πολίτης ξεχωριστά έγινε δέκτης ως προς τα οικονομικά ή κοινωνικά, κυρίως ζητήματα των τελευταίων ετών ορισμένων αμφίσημων, και συχνά αντιφατικών μεταξύ τους πληροφοριών, τις οποίες κλήθηκε να επεξεργαστεί και να αξιολογήσει, και βάσει των αξιολογήσεων αυτών στη συνέχεια να διαμορφώσει τις προσωπικές του στάσεις και πεποιθήσεις (ενδεικτικά και μόνον αναφέρονται οι μεταξύ τους αντικρουόμενες, επιστημονικές τοποθετήσεις περί της αναγκαιότητας του μνημονίου, της χρησιμότητας παραμονής της Ελλάδας στην ΟΝΕ, αλλά και της ανταποδοτικότητας επί μέρους διαδικασιών, όπως, κυρίως, του PSI) .

Των παραπάνω δοθέντων στο πλαίσιο της παρούσας επιδιώξαμε καταρχάς να αποφύγουμε τη διεξαγωγή ερευνών κατά τη διάρκεια πολιτικοκοινωνικών γεγονότων, που αποτέλεσαν σταθμούς της σύγχρονης ιστορίας, όπως (κρίναμε ότι) υπήρξαν : οι διπλές, εθνικές Εκλογές το 2012, οι δύο Εκλογές του 2015 (Ιανουάριος, Σεπτέμβριος), αλλά και όλο το β' εξάμηνο του ίδιου έτους, λόγω της ακραίας πολιτικοοικονομικής αναστάτωσης που σημειώθηκε τότε (βλ. επιβολή κεφαλαιακών ελέγχων).

Παρα ταύτα, δε θεωρούμε ότι υπήρξαμε ικανοί να άρουμε αποτελεσματικά την επίδραση των ευρύτερων κοινωνικών συνθηκών στον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται, αισθάνονται και τοποθετούνται για τον κοινωνικό κόσμο και για τον εαυτόν τους οι πολίτες που συμμετείχαν συνολικά ($N > 1000$) στις έρευνές μας.

Άλλωστε, έχει διαπιστωθεί⁵ πως η κοινωνική πραγματικότητα των τελευταίων ετών έχει προκαλέσει στα μέλη της ελληνικής κοινωνίας κατά κύριο λόγο : ανησυχία (63,1%), φόβο (47,9%), οργή (29,7%) ή ντροπή (24,3%) και έχει σε σημαντικό βαθμό εντείνει την αίσθηση, τόσο της γενικότερης απαισιοδοξίας και ανασφάλειας για την εξέλιξη της κατάστασης της χώρας (75%), όσο και της έλλειψης ικανοποίησης από τη ζωή (75%).

⁵ Πηγή: MRB 2016, Public Issue 2014

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Τα συνολικά ευρήματα των ερευνών μας, εν μέρει επιβεβαιώνουν, μάλιστα, την επίδραση του ραγδαία μεταβαλλόμενου, κοινωνικού περιβάλλοντος στις στάσεις και τις ιδεολογικοπολιτικές πεποιθήσεις των πολιτών (βλ. Κεφ. 2), και σε κάθε περίπτωση, κατά την γνώμη μας, υπό τη συνεκτίμηση και των ευρύτερων, κοινωνικών συνθηκών επεξηγούνται και ερμηνεύονται αρτιότερα.

Κεφάλαιο 2- Άμεσες Αντιδράσεις : πειραματική διερεύνηση της επίδρασης της απειλής του Θανάτου και της οικονομικής απειλής της Χρεοκοπίας στις ιδεολογικοπολιτικές στάσεις

Εισαγωγή

Η θεωρία Διαχείρισης Τρόμου (Terror Management Theory; TMT; Greenberg, Pyszczynski, Solomon, 1986) οικοδομείται βασικά στην ανάδειξη των αντιδράσεων που παράγει η απειλή του θανάτου, τις οποίες διακρίνει αναλυτικότερα σε αντιδράσεις δύο ειδών, αφ' ενός στις συνειδητές και άμεσες και αφ' ετέρου στις συμβολικές και έμμεσες (TMT Dual-Process Model of Defense Against Conscious and Unconscious Death-Related Thoughts; Pyszczynski, Greenberg, Solomon, 1999; για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Κεφ. 3).

Το μεγαλύτερο μέρος της διεθνούς TMT βιβλιογραφίας έχει, ιδίως τελευταία, επικεντρωθεί στη διερεύνηση των συμβολικών αμυνών, στις οποίες έχει επικεντρωθεί εξίσου και το συντριπτικό ποσοστό των ερευνών, που ταυτόχρονα με την απειλή του θανάτου επιχειρούν να διερευνήσουν και άλλων ειδών, εναλλακτικές απειλές (για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke, Martens, & Faucher, 2010).

Εν τούτοις, εκ μέρους των θεωρητικών της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου υποστηρίζεται πως ο έλεγχος των συμβολικών αμυνών των υποκειμένων στο πλαίσιο οποιασδήποτε, διαφορετικής του θανάτου, απειλής δεν αιτιολογείται επαρκώς, αφού αυτή καθεαυτή η διάκριση μεταξύ συνειδητών και συμβολικών αντιδράσεων συνιστά θεμελιώδες στοιχείο της επίδρασης που είναι σε θέση να παραγάγει αποκλειστικά η απειλή της ανυπαρξίας.

Σε κάθε περίπτωση, ένα απ' τα πλέον προνομιακά ειδικότερα πεδία, στα οποία έχουν ελεγχθεί οι αντιδράσεις έναντι διαφορετικών μεταξύ τους αρνητικών απειλών, είναι αυτό των ιδεολογικοπολιτικών στάσεων και πεποιθήσεων των ατόμων.

Οι ιδεολογικοπολιτικές στάσεις συνιστούν, άλλωστε, κεφαλαιώδους σημασίας διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης, δεδομένου πως οι άνθρωποι είναι «πολιτικά ζώα» καθώς είναι από τη φύση τους προορισμένοι να ολοκληρώνονται μέσω της υπαγωγής τους στο σχήμα της «πόλης» ή της «πολιτείας», και είναι και κατεξοχήν «ιδεολογικά ζώα» επίσης (Jost, Fitzsimons, and Kay, 2004), δεδομένου πως η Ιδεολογία τους αποτελεί ένα σύστημα που διαπερνά όλα τα επίπεδα της δραστηριότητάς τους.

Η διερεύνηση του πεδίου των ιδεολογιών είναι δυνατό σε πρώτη ανάγνωση να συσχετιστεί με τη διερεύνηση της προϋπάρχουσας κοσμοθεωρίας, στον βαθμό που τα

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ιδεολογικοπολιτικά συστήματα αποτελούν συστήματα πεποιθήσεων,στάσεων και αξιών, και άρα, πρακτικά λειτουργούν βοηθητικά στη διαχείριση του άγχους της υπαρξιακής εκμηδένισης και του άγχους που προκαλούν ορισμένα είδη αβεβαιότητας (ενδεικτικά : Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Rosenblatt, Veeder, Kirkland, and Lyon, 1990; Solomon, Greenberg, & Pyszczynski, 2004; Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005; Van den Bos, 2009).

Ωστόσο, η πολιτική Ιδεολογία διακρίνεται ουσιαστικά από την Κοσμοθεωρία τόσο σε επίπεδο θεωρητικό, καθώς το σύνολο της κοσμοθεωρίας δεν εξαντλείται στην ιδεολογία, αλλά, αντιθέτως,την περιλαμβάνει ως σημαντικό, μα μη μοναδικό τμήμα της, όσο και σε επίπεδο ερευνητικό, αφού ιδίως στο πεδίο της Ιδεολογίας έχει συγκεκριμένα παρατηρηθεί το πλέον στατιστικά ισχυρό μέγεθος της επίδρασης, που είναι σε θέση να παραγάγει η ευκρίνεια της θνητότητας (για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke, Kosloff, Landau, 2013).

Αναφορικά, βέβαια, με το ακριβές είδος των μεταβολών που ενεργοποιούνται υπό την απειλή του θανάτου στις ιδεολογικοπολιτικές στάσεις και πεποιθήσεις των υποκειμένων διατυπώνονται δύο διαφορετικές, και τρόπον τινά αλληλοαποκλειόμενες, μάλιστα, μεταξύ τους, βασικές θεωρητικές προτάσεις.

Η πρώτη προσέγγιση (The Worldview Defense; Burke et al., 2013) εδράζεται στην ανάγκη των ατόμων, προκειμένου να διαχειριστούν το υπαρξιακό άγχος που τους δημιουργεί η σκέψη του θανάτου, να καταφύγουν στην εντονότερη υποστήριξη οποιουδήποτε ιδεολογικού συστήματος βρίσκεται εγγύτερα στις προϋπάρχουσες θέσεις τους, και μέσω αυτής να επικυρώσουν την εγκυρότητα των προσωπικών τους απόψεων, να νοηματοδοτήσουν επαρκώς τη ζωή τους και να ενισχύσουν σημαντικά την αυτοεκτίμησή τους.

Πράγματι, σχετικές έρευνες έχουν συγκλίνει αξιοσημείωτα στην επιβεβαίωση της συγκεκριμένης πρότασης (για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke, et al., 2013).

Αναλυτικότερα, έχει διαπιστωθεί όντως ότι οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου έτειναν να ενισχύσουν τις,προϋπάρχουσες,προοδευτικές,ιδεολογικοπολιτικές πεποιθήσεις τους, κι επιπλέον υιοθέτησαν τις, προοδευτικού προσανατολισμού, αξίες που ερευνητικά αναδείχθηκαν ως προεξάρχουσες, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι αξίες της ανεκτικότητας και της ανοχής (Greenberg, Simon, Pyszczynski, Solomon, & Chatel, 1992; Gailliot, Stillman, Schmeichel, Maner, & Plant, 2008).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η δεύτερη θεωρητική προσέγγιση (Conservative Shift Hypothesis; Jost, Glaser, Kruglanski, Sulloway, 2003; Jost, Fitzsimons, & Kay, 2004) εδράζεται, αντιστοίχως, στη θετική συσχέτιση που έχει καταγραφεί διαπολιτισμικά μεταξύ του πολιτικού συντηρητισμού και επιστημολογικών και υπαρξιακών κινήτρων, όπως είναι η ανάγκη για ασφάλεια και βεβαιότητα, και στην ανάδειξη του συντηρητισμού ως του ιδεολογικοπολιτικού συστήματος, στο οποίο στρέφονται τα άτομα υπό την επίδραση αγγογόνων καταστάσεων ή απειλών, όπως η θνητότητα και η αβεβαιότητα.

Πράγματι, σχετικές έρευνες έχουν συνηγορήσει υπέρ της επιβεβαίωσης και αυτής της θεωρητικής πρότασης. Η εισαγωγή της απειλής του θανάτου, αλλά και ορισμένων μορφών αβεβαιότητας, έχει παρατηρηθεί πως οδήγησε τα υποκείμενα στην εντονότερη προτίμηση συντηρητικών πολιτικών ηγετών (βλ. Τζ. Μπους), στην αποδοχή συντηρητικών πολιτικών προγραμμάτων (βλ. αύξηση των στρατιωτικών δαπανών) και τέλος, στην υιοθέτηση ιδιαίτερας συντηρητικών απόψεων, ενδεικτικά ως προς τα ζητήματα της θανατικής ποινής και της έκτρωσης (Bonanno & Jost, 2006; Echebarria-Echabe & Fernandez-Guede, 2006; McGregor, Nail, Marigold, & Kang, 2005, πείρ. 3; McGregor, Zanna, Holmes, & Spencer, 2001; Nail and McGregor, 2009, Landau et al., 2004 πείρ.3; Nail, McGregor, Drinkwater, Steele, & Thompson, 2009).

Ακόμα, εξίσου υποστηρικτικά στη θεωρητική πρόταση, η οποία προβλέπει την καταρχήν επίταση του πολιτικού συντηρητισμού, λειτουργούν και ευρήματα που έχουν προκύψει κατά τον έλεγχο της επίδρασης απειλών συγκεκριμένα οικονομικού τύπου, συμπεριλαμβανουσών ή μη την αίσθηση της αβεβαιότητας αυτήν καθαυτή.

Για την ακρίβεια, εμπειρικές μελέτες (Sales, 1972; Doty, Peterson and Winter, 1991) έχουν δείξει πως η μετατόπιση προς τον πολιτικό συντηρητισμό έχει ενισχυθεί σημαντικά στις περιόδους των οικονομικών απειλών, όπως ενδεικτικά στην περίοδο της «Μεγάλης Ύφεσης» (The Great Depression, 1929-1939), της δεκαετούς, δηλαδή, οικονομικής ύφεσης που ξεκίνησε στις ΗΠΑ, την ίδια στιγμή, που στην περίπτωση χωρών, όπως είναι η Γερμανία, η οικονομική ύφεση φάνηκε να ευνοεί την ενίσχυση του εθνοκεντρισμού, του απολυταρχισμού, του милитарισμού, αλλά και της επιθετικής εξωτερικής πολιτικής, μέσω των οποίων προκλήθηκε προοδευτικά ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (WWII).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Παράλληλα, σε πιο πρόσφατη έρευνα διαπιστώθηκε πως τα υποκείμενα στα οποία δόθηκε ένα υποθετικό σενάριο, που περιγράφει το μέλλον ως μία κατάσταση παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης έτειναν να συμφωνήσουν σε μεγαλύτερο βαθμό με αυταρχικές ιδεολογικοπολιτικές τοποθετήσεις, σε σύγκριση με τα υποκείμενα στα οποία, δόθηκε, απεναντίας, είτε ένα σενάριο, το οποίο περιγράφει το μέλλον ως μία κατάσταση οικονομικής ανάπτυξης και κοινωνικής αρμονίας είτε ένα σενάριο, που περιγράφει το μέλλον ως μία κατάσταση σταθερή με την επικρατούσα στο παρόν (Duckitt and Fisher, 2003).

Των παραπάνω δοθέντων σκοπός της παρούσας, πρώτης πειραματικής μας απόπειρας υπήρξε καταρχάς η διερεύνηση των, βιβλιογραφικά τουλάχιστον, τρόπων τινά «υποεκτιμημένων», άμεσων αντιδράσεων των υποκειμένων έναντι δύο μειζόνων και διακριτών απειλών.

Η πρώτη ήταν η απειλή του θανάτου, την οποία εισάγαμε ερευνητικά με τρεις διαφορετικούς τρόπους, και αναλυτικότερα μέσω της υπενθύμισης του κλασικού στην TMT βιβλιογραφία αόριστου, προσωπικού ακουσίου θανάτου, μέσω της υπενθύμισης του συμπεριλαμβάνοντα την αίσθηση ελέγχου, εκούσιου είδους θανάτου που συνιστά η αυτοκτονία (Fritsche, Jonas & Fankhänel, 2008) και μέσω της υπενθύμισης του μη προσωπικού, συλλογικού, ακούσιου θανάτου που συνιστά αντιστοίχως η θανατηφόρα επιδημία.

Η δεύτερη απειλή, η επίδραση της οποίας ελέγχθηκε και ως προτεραιότητα σε αυτήν την πειραματική έρευνα, ήταν για την ακρίβεια η οικονομικού τύπου απειλή, που εργαλειοποιήθηκε και «αξιοποιήθηκε» επικοινωνιακά από ένα μεγάλο τμήμα του πολιτικού και πολιτειακού κόσμου, ιδίως κατά την έναρξη της ελληνικής, οικονομικής κρίσης (2010-2013).

Η συγκεκριμένη, οικονομική απειλή οικοδομήθηκε πρακτικά στις επιπτώσεις της άγνωστης, εν μέρει αβέβαιης, κατάστασης, η οποία πρόκειται να επικρατήσει στην περίπτωση κήρυξης εθνικής χρεοκοπίας, με προεξάρχουσες εξ αυτών τη δέσμευση των χρημάτων που οι πολίτες διατηρούν στις τράπεζες, την παύση της καταβολής των μισθών και των συντάξεων και την ανεπάρκεια στα βασικά αγαθά και τρόφιμα, που μέχρι πρότινος εισάγονταν κανονικά στη χώρα.

Το τρίπτυχο ιδεολογικοπολιτικό πεδίο, επί του οποίου ελέγχθηκε η επίδραση των παραπάνω απειλών ήταν : οι Θετικές Στάσεις προς την Εξουσία (Προδρομίτης, 2012), ο Συντηρητισμός (Conservatism-Authoritarian Submission; Duckitt, Bizumic,

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Krauss, & Heled, 2010), που υπό τη μη ενιαία προσέγγιση του Δεξιόστροφου Αυταρχισμού (Right-wing Authoritarianism; R.W.A; Altemeyer, 1981) ταυτίζεται με τη συμμόρφωση στην εξουσία, τη συναίνεση στη διατήρηση του υπάρχοντος status quo, καθώς και με την επικέντρωση στην αξία της κοινωνικής συνοχής και αρμονίας, και, τέλος, ο επίσης συσχετιζόμενος θετικά με συντηρητικές πολιτικές πεποιθήσεις δια της πρακτικής αποδοχής των κοινωνικών ανισοτήτων (Sidanius, Pratto, Bobo, 1996), Προσανατολισμός στην Κοινωνική Κυριαρχία (Social Dominance Orientation, SDO; Pratto, Sidanius, Stallworth & Malle 1994; Sidanius and Pratto, 1999).

Οι επιδράσεις των απειλών της θνητότητας και της χρεοκοπίας διερευνήθηκαν συμπληρωματικά και στο πεδίο Αξιολόγησης της Κοινωνίας ως κοινωνίας αρνητικών ή θετικών χαρακτηριστικών (Προδρομίτης), μα και στο πεδίο επιλογής συγκεκριμένων Προσαρμοστικών, έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα, Αντιδράσεων (Giddens, 1991), στις οποίες, μεταξύ άλλων, συμπεριλαμβάνονται : η στροφή προς την θρησκεία, προς τον ορθολογισμό, την κινηματική συμμετοχή ή και προς τον συμβιβασμό με τα υπάρχοντα, αρνητικά, δεδομένα.

Τέλος, στην παρούσα έρευνα επιχειρήσαμε ακόμη να εξετάσουμε αφ' ενός τον βοηθητικό ως προς τη διαχείριση απειλών ρόλο που αναπτύσσει η υψηλή προσωπική δοξασία του δίκαιου κόσμου, και αφ' ετέρου τον προβλεπτικό ως προς τις πολιτικές μετατοπίσεις των υποκειμένων ρόλο που κατέχει ο βαθμός συμφωνίας τους με τις αξίες του προοδευτισμού, και ειδικά με τη διάσταση της αυτοδιάθεσης.

Η υψηλή Δοξασία του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό ή αλλιώς προσωπική Δοξασία του Δίκαιου Κόσμου (Belief in a Just World for self; BJW-S; Lipkus, Dalbert, & Siegler, 1996; Dalbert, 1999; Correia & Dalbert, 2007; Kamble & Dalbert, 2012) έχει, άλλωστε, συνδεθεί συστηματικά με αξιοσημείωτα οφέλη, όπως ενδεικτικά με την χαμηλότερη κατάθλιψη (Carifio, & Nasser, 2012) το μικρότερο άγχος (Dalbert, 1999), τη μεγαλύτερη ικανοποίηση από τη ζωή (Lipkus et al., 1996), καθώς επίσης και την αποτελεσματικότερη διαχείριση στρεσογόνων καταστάσεων (Tomaka & Blascovitch, 1994).

Εκτός αυτού, έχει επιβεβαιωθεί ερευνητικά ότι η δοξασία του δίκαιου κόσμου συσχετίζεται με την πρόσληψη του εαυτού ως λιγότερο νευρωτικού και περισσότερο συναισθηματικά σταθερού, εξωστρεφούς και ανοικτού (Costa & Mc Crae, 1989), με την αυτοαναφορά μεγαλύτερης αυτοεκτίμησης και μικρότερου θυμού (Dalbert, 2002), καθώς τέλος και με τη συνεπή νοηματοδότηση της ζωής (Bègue and Bastounis, 2003).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αντιστοίχως, ο φιλελευθερισμός ή αλλιώς Προοδευτισμός που επικεντρώνεται φιλοσοφικά κατά κύριο λόγο στην αξία της αυτοδιάθεσης, έχει συσχετιστεί θετικά με την ατομική ελευθερία (Gutmann, 2001), με το ιδεολογικό όραμα της απεριόριστης και ελεύθερης προσωπικής έκφρασης και ανάπτυξης (Sowell, 1987), τη δεκτικότητα και το άνοιγμα σε νέες εμπειρίες, συνακόλουθα και με τον προσανατολισμό στην αλλαγή και την καινοτομία (McCrae, 1996).

Επιπλέον, εν αντιθέσει με τον πολιτικό συντηρητισμό, ο προοδευτισμός έχει καταγραφεί πως συνδέεται θετικά με την επιδίωξη της ισότητας ή ακριβέστερα με τη μη αποδοχή των ανισοτήτων, την ανοχή και την ανεκτικότητα στη διαφορετικότητα, τη μειωμένη έκφραση πίστης και αφοσίωσης προς την ενδο-ομάδα, καθώς και, τέλος, με τη μειωμένη υπακοή προς την εξουσία (για μια πλήρη επιθεώρηση : Jost, et al., 2003 και Moral Foundations Theory; MFT; Haidt & Graham, 2007, Haidt & Joseph, 2004, Graham, Haidt, & Nosek, 2009).

Σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο, οι ερευνητικές Υποθέσεις, που διατυπώνονται στην παρούσα, οικοδομούνται στους ακόλουθους, κεντρικούς άξονες :

Εάν ισχύει το μοντέλο της θεωρίας της Διαχείρισης του Τρόμου αναφορικά με τη διάκριση μεταξύ άμεσων και συμβολικών αντιδράσεων έναντι της απειλής του θανάτου, τότε οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου θα έπρεπε να προσφύγουν σε άμεσες αντιδράσεις, ενδεικτικά στην αποφυγή του προβλήματος του θανάτου, και σε ιδεολογικοπολιτικό, τουλάχιστον, επίπεδο να μη διαφοροποιηθούν σημαντικά από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου.

Δεν αποκλείεται, εν τούτοις (το σκέλος αυτό έχει περισσότερο τη μορφή ενός απλού, ερευνητικού ερωτήματος), οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου να διαφοροποιηθούν πιθανόν από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου ως προς τις, για πρώτη φορά στην παρούσα διερευνώμενες, προσαρμοστικές Αντιδράσεις.

Επίσης, εάν το μοντέλο της θεωρίας της Διαχείρισης του Τρόμου αναφορικά με τη διάκριση μεταξύ άμεσων και συμβολικών αντιδράσεων ισχύει ανεξαρτήτως των συνθηκών, υπό τις οποίες είναι δυνατό να επέλθει ο θάνατος, οι συμμετέχοντες στις συνθήκες της αυτοκτονίας και της επιδημίας θα έπρεπε να μη διαφοροποιηθούν, με συστηματικό τρόπο, από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη του προσωπικού, ακούσιου θανάτου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Όμως, εάν το εν λόγω μοντέλο ισχύει αποκλειστικά για την περίπτωση του ακούσιου, προσωπικού είδους θανάτου, στη διερεύνηση του οποίου έχει επικεντρωθεί ουσιαστικά η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, τότε αναμένεται οι συμμετέχοντες στις συνθήκες αυτοκτονίας και επιδημίας να διαφοροποιηθούν πράγματι σε ιδεολογικοπολιτικό επίπεδο από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου, και συνεπώς και από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου.

Σε αυτήν την περίπτωση, υπό την προσέγγιση της ευρύτερης μετατόπισης των υποκειμένων προς τον Συντηρητισμό, αναμένεται οι συμμετέχοντες στις συνθήκες αυτοκτονίας και επιδημίας να στραφούν συνολικά προς την υιοθέτηση συντηρητικών πεποιθήσεων, και υπό την προσέγγιση, αντιθέτως, της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου αναμένεται μόνον οι συντηρητικοί, ή αλλιώς οι μη προοδευτικοί συμμετέχοντες, να ενισχύσουν περαιτέρω τις ήδη προϋπάρχουσες, συντηρητικές τους πεποιθήσεις.

Απεναντίας, η οικονομική απειλή της χρεοκοπίας αναμένεται και σε επίπεδο άμεσων αντιδράσεων να παραγάγει σημαντικές, ιδεολογικοπολιτικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των υποκειμένων των συνθηκών ελέγχου και χρεοκοπίας.

Ειδικότερα, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της χρεοκοπίας, συνολικά, και ανεξαρτήτως των αρχικών, πολιτικών πεποιθήσεων που διατηρούν, αναμένεται να εκφράσουν βασικά συντηρητικού προσανατολισμού ιδεολογικοπολιτικές πεποιθήσεις, σε σύγκριση, τουλάχιστον, με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες και πειραματικό Σχέδιο

Οι συμμετέχοντες στο δείγμα της έρευνας ανήλθαν στους διακόσιους σαράντα πέντε ($N=245$)⁶ και εισήχθησαν τυχαία στην καθεμία από τις πέντε (5) διαφορετικές συνθήκες ($n=49$).

Οι μισοί περίπου εξ αυτών, οι εκατόν είκοσι τρεις (50,5%) ήταν άνδρες και οι εκατόν είκοσι δύο (49,5%) γυναίκες, ηλικίας κυμαινόμενης από τα 18 έως και τα 51 έτη, με μέσο όρο περίπου τα 33 έτη ($M=33.04$, $SD=8.94$).

Οι είκοσι έξι (10,6%) ήταν απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, οι εβδομήντα έξι (31%) δευτεροβάθμιας, οι πενήντα τρεις (21,7%) μεταδευτεροβάθμιας και οι υπόλοιποι ενενήντα (36,7%) τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Τέλος, οι συγκριτικά περισσότεροι και συγκεκριμένα οι εκατόν τριάντα πέντε (55,1%) διέμεναν τουλάχιστον τα τελευταία 10 χρόνια σε αστικά κέντρα (κυρίως σε προάστια των Αθηνών), ενώ οι υπόλοιποι εκατόν δέκα (44,9%) διέμεναν σε περιοχές της ευρύτερης ελληνικής περιφέρειας (κυρίως στην περιοχή της Μακεδονίας και των Κυκλάδων).

Σημειώνεται πως η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων έγινε ατομικά και εθελοντικά, είτε δια ζώσης είτε ηλεκτρονικά.

Η διχοτόμηση του ερευνητικού μας δείγματος αναλόγως των τοποθετήσεων των υποκειμένων στις μετρήσεις που χειριστήκαμε ως επικαλούμενες μεταβλητές, δηλαδή στις μετρήσεις της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό και του Προοδευτισμού, είχε ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση του πειραματικού σχεδίου : 2 (υψηλή / χαμηλή Δοξασία Δίκαιου Κόσμου) x 2 (υψηλός / χαμηλός Προοδευτισμός) x 5 συνθήκες (έλεγχος/επιδημία/ αυτοκτονία/ χρεοκοπία/ θάνατος) και τη δημιουργία είκοσι (20) διαφορετικών και ανισομεγεθών μεταξύ τους, συνολικών ομάδων.

⁶ Εκτός της διαδικασίας ετέθησαν πέντε υποκείμενα (5) τα οποία συμπλήρωσαν ελλιπώς το ερωτηματολόγιο, έντεκα (11), επειδή αρνήθηκαν να συναινέσουν συγκεκριμένα στο ενδεχόμενο της αυτοκτονίας κυρίως λόγω θρησκευτικών αντιρρήσεων, και άλλα τέσσερα (4) υποκείμενα, επειδή αρνήθηκαν να «συμμετάσχουν» στο σενάριο της θανατηφόρας επιδημίας.

Πειραματική Διαδικασία και πειραματικό Υλικό

Στην αρχή οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να συμπληρώσουν στην 1^η σελίδα τα δημογραφικά τους στοιχεία (φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης και τόπο διαμονής).

Στη συνέχεια, τοποθετήθηκαν επί της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου, και συγκεκριμένα επί της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό (BJW for the self; Lipkus et al., 1996), εκφράζοντας πρακτικά τη διαφωνία ή τη συμφωνία τους σε μία επταβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 7=συμφωνώ απόλυτα) σε μία σειρά από οκτώ (8) προτάσεις, όπως : «Πιστεύω ότι ο κόσμος μου συμπεριφέρεται δίκαια», «Πιστεύω ότι αξίζω τις ανταμοιβές και τις ποινές που λαμβάνω», «Πιστεύω ότι οι προσπάθειές μου εκτιμώνται και ανταμείβονται», «Πιστεύω ότι παίρνω αυτό που αξίζω» κ.ά.

Επίσης, τα υποκείμενα τοποθετήθηκαν αναφορικά με τον Προοδευτισμό, και ειδικότερα με τη διάσταση της αυτοδιάθεσης (Προδρομίτης, αδημοσίευτη μέτρηση), εκφράζοντας τη διαφωνία ή τη συμφωνία τους σε επταβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 7=συμφωνώ απόλυτα) σε ένα σύνολο δεκαεπτά (17) προτάσεων, όπως οι ακόλουθες : «Να παντρεύονται μεταξύ του άνθρωποι του ίδιου φύλου», «Να αποποινικοποιηθεί η χρήση χασίς», «Να δίνεται στους μετανάστες που διαμένουν για πολλά χρόνια στη χώρα μας η ελληνική υπηκοότητα», «Να καθιερωθεί το δικαίωμα της ευθανασίας», «Να υπάρξει συμβιβασμός στο θέμα της ονομασίας των Σκοπίων με στόχο την ασφάλεια και την ειρήνη στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων», κ.ά.

Αμέσως μετά, προκειμένου να εισαχθούν στη συνθήκη του *θανάτου*, ζητήθηκε από τα υποκείμενα να απαντήσουν σε δύο ερωτήσεις σχετικά με την προσωπική τους θνητότητα, κατά τον κλασικό, στη βιβλιογραφία της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, πειραματικό, χειρισμό εισαγωγής στη συνθήκη θανάτου (ενδεικτικά : Rosenblatt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Lyon, 1989; για την προσαρμογή : Fritsche, Jonas & Fankhänel, 2008).

Οι δύο αυτές, ανοικτές, ερωτήσεις ήταν οι ακόλουθες : «Παρακαλώ, με συντομία περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη του θανάτου σας» και «Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς πεθαίνετε και όταν πια είστε ήδη σωματικά/κλινικά νεκρός».

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Για την εισαγωγή στη συνθήκη της *επιδημίας*, πριν από τη διατύπωση των παραπάνω ερωτήσεων προηγήθηκε μια σύντομη περιγραφή της ειδικής κατάστασης, συνεπακόλουθα και του ειδικού, συλλογικού είδους θανάτου που συνεπάγεται η επιδημία, η οποία ήταν η ακόλουθη : «Φανταστείτε ότι εκδηλώνεται σε πανελλαδικό επίπεδο μία θανατηφόρα επιδημία. Η επιδημία αυτή πλήττει το συντριπτικό ποσοστό του γενικού πληθυσμού, στο οποίο συμπεριλαμβάνεστε κι εσείς προσωπικά και όλοι οι οικείοι σας. Ένα μήνα μετά την αρχική της διάγνωση, πεθαίνετε τόσο εσείς, όσο και τα υπόλοιπα εκατομμύρια των πληγέντων από την ίδια επιδημία».

Για την εισαγωγή στη συνθήκη της *αυτοκτονίας*, προηγήθηκε, αντιστοίχως, μια σύντομη περιγραφή της ειδικής κατάστασης, συνεπακόλουθα και του ειδικού, συμπεριλαμβάνοντα την αίσθηση έλεγχου, εκούσιου είδους θανάτου που συνεπάγεται η αυτοκτονία, σύμφωνα με πανομοιότυπο χειρισμό, που έχει χρησιμοποιηθεί και σε προηγούμενη, πειραματική έρευνα (Fritsche, et al., 2008).

Η μικρή, αρχική αυτή σημείωση ήταν η ακόλουθη : «Φανταστείτε ότι πάσχετε από μία ανίατη νόσο. Η νόσος αυτή οδηγεί γρήγορα στην προσβολή όλων των συστημάτων του οργανισμού και όλων των λειτουργιών του και ακολουθείται από βέβαιο, βασανιστικό και επώδυνο θάνατο. Ένα μήνα μετά την αρχική της διάγνωση, για να απαλλαγείτε απ' τον αφόρητο πόνο, επιλέγετε να τερματίσετε οι ίδιοι τη ζωή σας με τον τρόπο που προσωπικά επιθυμείτε».

Αμέσως μετά, στα πρότυπα των δύο προηγούμενων πειραματικών συνθηκών, διατυπώθηκαν οι ακόλουθες ερωτήσεις : «Παρακαλώ, με σύντομια περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη του θανάτου σας» και «Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς πεθαίνετε από τον θάνατο της επιλογής σας και όταν πια είστε ήδη σωματικά/ κλινικά νεκρός».

Αναλόγως, για την εισαγωγή στη συνθήκη της *χρεοκοπίας*, παρουσιάστηκε μια σύντομη περιγραφή της κατάστασης, την οποία συνεπάγεται η χρεοκοπία, βάσει των επίσημων πρωθυπουργικών δηλώσεων, των κοινοβουλευτικών λόγων, αλλά και των κυρίαρχων αφηγημάτων της σύγχρονης με τη διεξαγωγή της έρευνας εποχής (2010-2013).

Η μικρή, αρχική αυτή σημείωση ήταν η ακόλουθη : «Φανταστείτε ότι στη χώρα κηρύσσεται επίσημη χρεοκοπία. Οι καταθέσεις των πολιτών στις τράπεζες δεσμεύονται εξ ολοκλήρου και παύει πλήρως η καταβολή μισθών και συντάξεων. Την ίδια στιγμή, παρατηρείται ανεπάρκεια στη διάθεση και τη διανομή βασικών αγαθών,

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

όπως είναι τα φάρμακα και το πετρέλαιο, αλλά και των τροφίμων που μέχρι πρότινος εισάγονταν στη χώρα».

Στα πρότυπα των προηγούμενων πειραματικών συνθηκών, τα υποκείμενα κλήθηκαν να απαντήσουν σε δύο ανοικτές ερωτήσεις, σχετικές με τα αισθήματα που τους προκαλούνται από την σκέψη της χρεοκοπίας, αλλά και με όλα όσα θεωρούν ότι πρόκειται να τους συμβούν κατά την εξέλιξη -της κατάστασης- της χρεοκοπίας και μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Τέλος, για την εισαγωγή στη συνθήκη *ελέγχου* χρησιμοποιήθηκε ένας από τους πλέον τυπικούς και κλασικούς τρόπους συγκρότησης της συνθήκης ελέγχου στη βιβλιογραφία της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (Feather, 1994), που συνίσταται στη διατύπωση των εξής ερωτήσεων : «Παρακαλώ, περιγράψτε τα αισθήματα που σας δημιουργούνται, όταν παρακολουθείτε τηλεόραση» και «Παρακαλώ, γράψτε πόσο σημαντικό είναι για σας να παρακολουθείτε τηλεόραση».

Στη συνέχεια της διαδικασίας, οι συμμετέχοντες στην έρευνα τοποθετήθηκαν σε επταβάθμια κλίμακα κινούμενη από την απόλυτη διαφωνία (διαφωνώ απόλυτα=1) έως και την απόλυτη συμφωνία (συμφωνώ απόλυτα=7) σε μία σειρά δέκα (10) προτάσεων σχετικών με τις Θετικές Στάσεις απέναντι στην Εξουσία (Προδρομίτης, αδημοσίευτη μέτρηση), όπως οι ακόλουθες : «Η εξουσία υπηρετεί το κοινό συμφέρον και τα ατομικά δικαιώματα με τον καλύτερο, ανάλογα με τις συγκυρίες τρόπο», «Τα μέσα παρακολούθησης και αστυνόμευσης χρησιμοποιούνται από την εξουσία ως μέσα εξασφάλισης και διαφύλαξης της κοινωνικής ομαλότητας», «Τα ατομικά δικαιώματα και η συλλογική ασφάλεια κινδυνεύουν περισσότερο από την αυθαίρετη άσκηση κρατικής εξουσίας, παρά από ακραίες μορφές αντίδρασης υποομάδων του πληθυσμού», «Η εξουσία αναζητά συνεχώς προφάσεις και να οδηγεί σε ολοένα μεγαλύτερη αυταρχικοποίηση και συντηρητικοποίηση» κ.ά.

Κατόπιν, εξέφρασαν σε επταβάθμια κλίμακα την απόλυτη διαφωνία (διαφωνώ απόλυτα=1) και την απόλυτη συμφωνία τους (συμφωνώ απόλυτα=7) σε ένα σύνολο δώδεκα (12) προτάσεων σχετικών με τον Συντηρητισμό, και συγκεκριμένα με τη συμμόρφωση προς την Εξουσία (Conservatism- Authoritarian Submission, Duckitt et al., 2010), όπως οι ακόλουθες : «Αυτό που η χώρα μας χρειάζεται περισσότερο είναι η πειθαρχία, με όλους να ακολουθούμε τους ηγέτες μας με ενότητα», «Οι πιο σημαντικές αρετές που πρέπει να μάθουν τα παιδιά είναι η υπακοή και ο σεβασμός στην εξουσία», «Η χώρα μας θα γίνει σπουδαία αν δείχνουμε σεβασμό στην εξουσία

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

και υπακούμε τους ηγέτες μας», «Οι άνθρωποι θα πρέπει να είναι έτοιμοι να διαμαρτυρηθούν εναντίον και να αμφισβητήσουν τους νόμους με τους οποίους δεν συμφωνούν», «Θα πρέπει να επιτρέπεται στους ανθρώπους να βγάζουν λόγους και να γράφουν βιβλία που να προτρέπουν στην ανατροπή της κυβέρνησης», «Στην πραγματικότητα, το κλειδί για μια καλή ζωή είναι ο σεβασμός στην εξουσία και η υποταγή σε αυτούς που την κατέχουν», «Οι ηγέτες μας πρέπει να υπακούονται χωρίς αντιρρήσεις» κ.ά.

Επίσης, τα υποκείμενα τοποθετήθηκαν σε δεκαβάθμια κλίμακα κυμαινόμενη από την απόλυτη διαφωνία (διαφωνώ απόλυτα=1) έως και την απόλυτη συμφωνία (συμφωνώ απόλυτα =10) σε μία σειρά δεκαεπτά (17) προτάσεων σχετικών με τον Προσανατολισμό στην Κοινωνική Κυριαρχία (Social Dominance Orientation; SDO; Pratto, et al., 1994), στις οποίες ενδεικτικά συμπεριλαμβάνονται οι ακόλουθες : «Βάζοντας προτεραιότητες πρέπει να παίρνουμε υπόψη μας όλες τις ομάδες», «Η αντίσταση στην καταπίεση των κυρίαρχων ομάδων είναι αναγκαία», «Η ισότητα μεταξύ των ομάδων πρέπει να είναι το ιδανικό μας», «Οι ανώτερες ομάδες πρέπει να κυριαρχούν στις κατώτερες ομάδες», «Δεν πρέπει να προωθούμε την ισότητα μεταξύ των ομάδων», «Δεν αξίζει εκτίμηση και σεβασμός στις ομάδες που αντιμάχονται την υπάρχουσα εξουσία», «Οι ομάδες που αντιμάχονται την υπάρχουσα εξουσία πρέπει να βρίσκονται υπό έλεγχο», «Η ανισότητα μεταξύ κοινωνικών ομάδων είναι αποδεκτή και αναμενόμενη» κ.ά.

Έπειτα, κλήθηκαν ακόμη να τοποθετούν σε επταβάθμια κλίμακα κυμαινόμενη από την απόλυτη διαφωνία (διαφωνώ απόλυτα=1) έως και την απόλυτη συμφωνία (συμφωνώ απόλυτα=7) σε δεκατέσσερις (14), αρνητικές και θετικές όψεις ή αλλιώς ιδιότητες, τις οποίες αναγνωρίζουν ως περιγραφικές της Κοινωνίας (αδημοσίευτη κλίμακα, Προδρομίτης), όπως είναι οι ακόλουθες : «Κοινωνία της μάζας», «Ανοιχτή κοινωνία», «Κοινωνία των ίσων ευκαιριών», «Κοινωνία της επιτήρησης», «Κοινωνία της αβεβαιότητας», «Κοινωνία της ανασφάλειας» κ.ά.

Ύστερα, οι συμμετέχοντες στην έρευνα τοποθετήθηκαν σε μία επταβάθμια κλίμακα, κυμαινόμενη από την απόλυτη διαφωνία (διαφωνώ απόλυτα=1) έως και την απόλυτη συμφωνία (συμφωνώ απόλυτα=7) σε μία σειρά επτά (7) προτάσεων, η καθεμία εκ των οποίων περιέγραφε και μία διαφορετική Προσαρμοστικά Αντίδραση έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα (Giddens, 1990, 1991, σε προσαρμογή Προδρομίτη).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στις εν λόγω προτάσεις συμπεριλαμβάνονται και οι ακόλουθες : «Το μόνο που μπορεί να κάνει ο άνθρωπος είναι να ασχοληθεί με τις απολαύσεις και τη διασκέδαση στην καθημερινή του ζωή», «Η πίστη στη Θεία Πρόνοια μπορεί να συντηρήσει την αισιοδοξία για το μέλλον της ανθρωπότητας», «Ο άνθρωπος οφείλει να συγκεντρώσει την ελπίδα και το ενδιαφέρον του στα προβλήματα και τις υποχρεώσεις της καθημερινής του ζωής», «Το μόνο που μπορεί να κάνει ο άνθρωπος είναι να συμβιβαστεί με τα υπάρχοντα δεδομένα της ζωής του, όσο αρνητικά κι αν είναι αυτά» κ.ά.

Τέλος, ευχαριστήσαμε τα υποκείμενα για τη συμμετοχή τους στην έρευνα και ολοκληρώθηκε η διαδικασία.

Αποτελέσματα

Βάσει της τιμής της διαμέσου των τοποθετήσεων των συμμετεχόντων στις μετρήσεις, που χειριστήκαμε ως επικαλούμενες μεταβλητές, δηλαδή στις μετρήσεις της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό (*median* $M=4.25$, $SD=1.13$) και του Προοδευτισμού (*median* $M=3.9$, ($SD=1.26$) το ερευνητικό μας δείγμα διασπάστηκε στην ομάδα υψηλής και χαμηλής Δοξασίας Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό ($\alpha=.84$) και στην ομάδα υψηλού και χαμηλού Προοδευτισμού, αντιστοίχως ($\alpha=.75$).

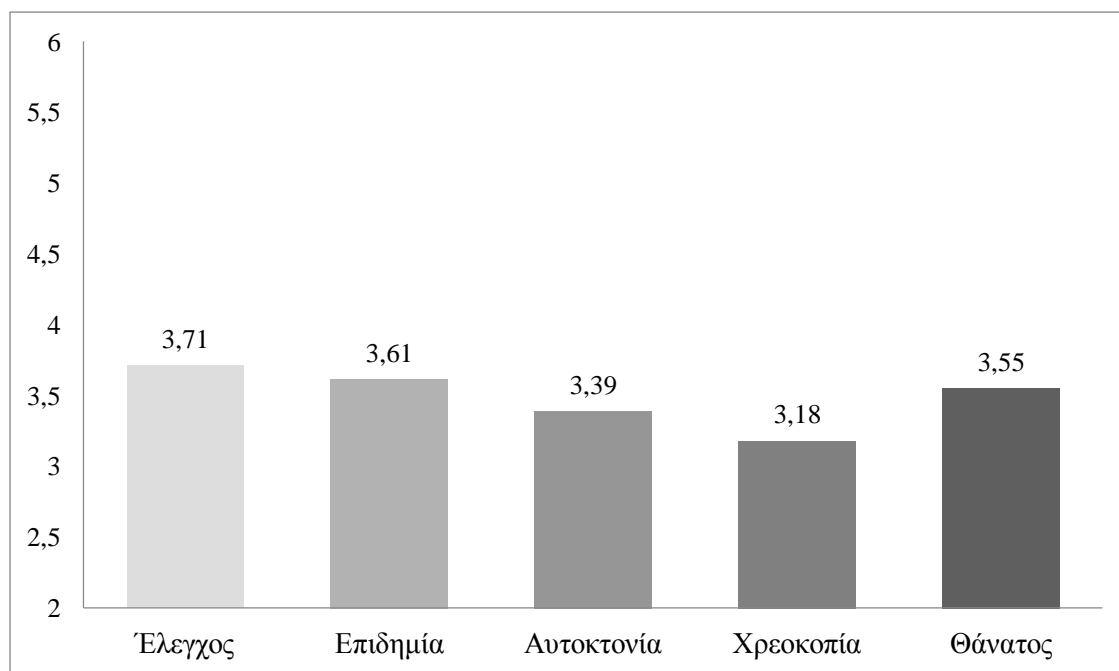
Το γεγονός ότι η one-way ANOVA στατιστική επεξεργασία κατέδειξε πως δεν παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ των συνθηκών ως προς τις δύο αρχικές προμετρήσεις, τη μέτρηση της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό και του Προοδευτισμού, ($p > .40$ και $p > .12$) μας επέτρεψε να συνεχίσουμε κανονικά στην περαιτέρω ανάλυση των αποτελεσμάτων μας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Θετικές Στάσεις για την Εξουσία

Βάσει της one-way ANOVA στατιστικής επεξεργασίας ως προς τις Θετικές Στάσεις για την Εξουσία ($\alpha = .75$) διαπιστώθηκε καταρχάς (βλ. Σχήμα 1) σε οριακά, στατιστικά σημαντικό βαθμό η κύρια επίδραση της συνθήκης, $F(4, 240) = 2.35$, $p = .055$, $\eta^2 = .03$.

Αναλυτικότερα, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της απειλής της χρεοκοπίας ανέφεραν τις λιγότερο θετικές Στάσεις έναντι της Εξουσίας ($M=3.18$, $SE=.16$) και διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό κατά το post-hoc Tukey's HSD κριτήριο ($p=.048$)⁷ από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου ($M=3.71$, $SE=.11$), χωρίς ανάλογη σημαντική διαφοροποίηση να καταγραφεί μεταξύ των συμμετεχόντων στις συνθήκες θανάτου, επιδημίας και αυτοκτονίας.

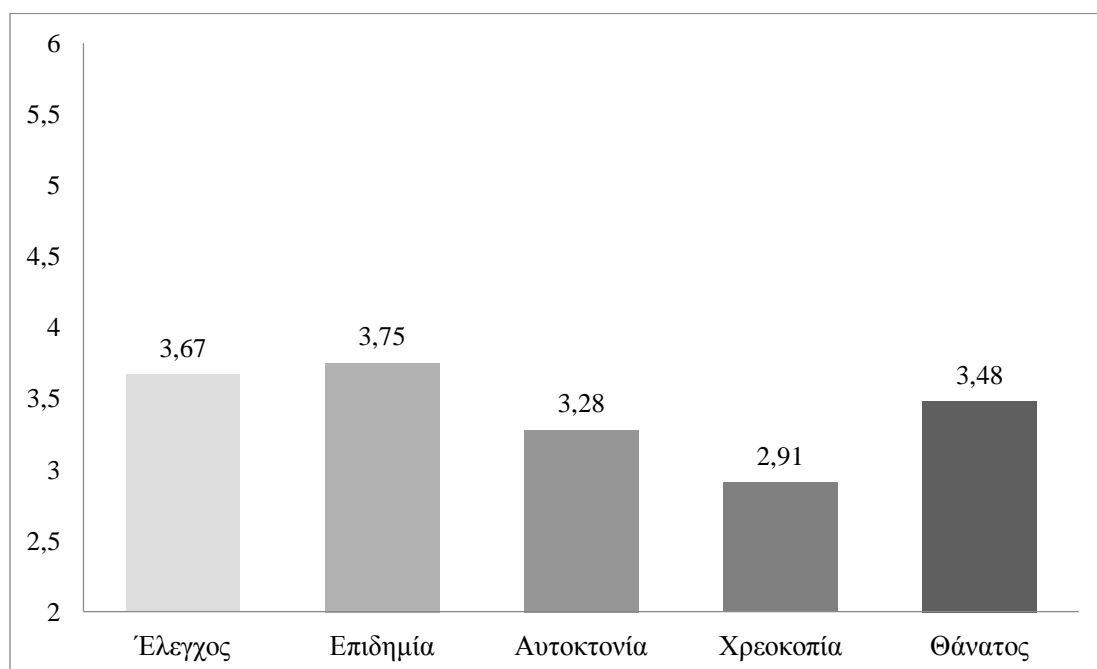

Σχήμα 1. Θετικές στάσεις για την Εξουσία ανά συνθήκη.

⁷ Η αντίστοιχη διαφοροποίηση κατά το post-hoc LSD κριτήριο, δεδομένης της οριακότητας της συνολικής στατιστικής σημαντικότητας ($p = .055$), σημειώνεται ότι είναι $p = .006$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η σημαντική αυτή διαφοροποίηση προήλθε βασικά από τα υποκείμενα της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (βλ. Σχήμα 2), στην ομάδα συγκεκριμένα των οποίων η στατιστική επίδραση της συνθήκης παρατηρήθηκε και αξιοσημείωτα ενισχυμένη, $F(4, 150) = 5.42, p < .001, \eta^2=.12$, καθώς οι συμμετέχοντες της συνθήκης της χρεοκοπίας ($M=2.91, SE =.18$), διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό από τους συμμετέχοντες στις συνθήκες θανάτου ($M =3.48, SE =.11$), επιδημίας ($M=3.75, SE=.15$) και ελέγχου ($M=3.67, SE=.12$) κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p <.001, p <.001$ και $p =.008$, αντιστοίχως)⁸.

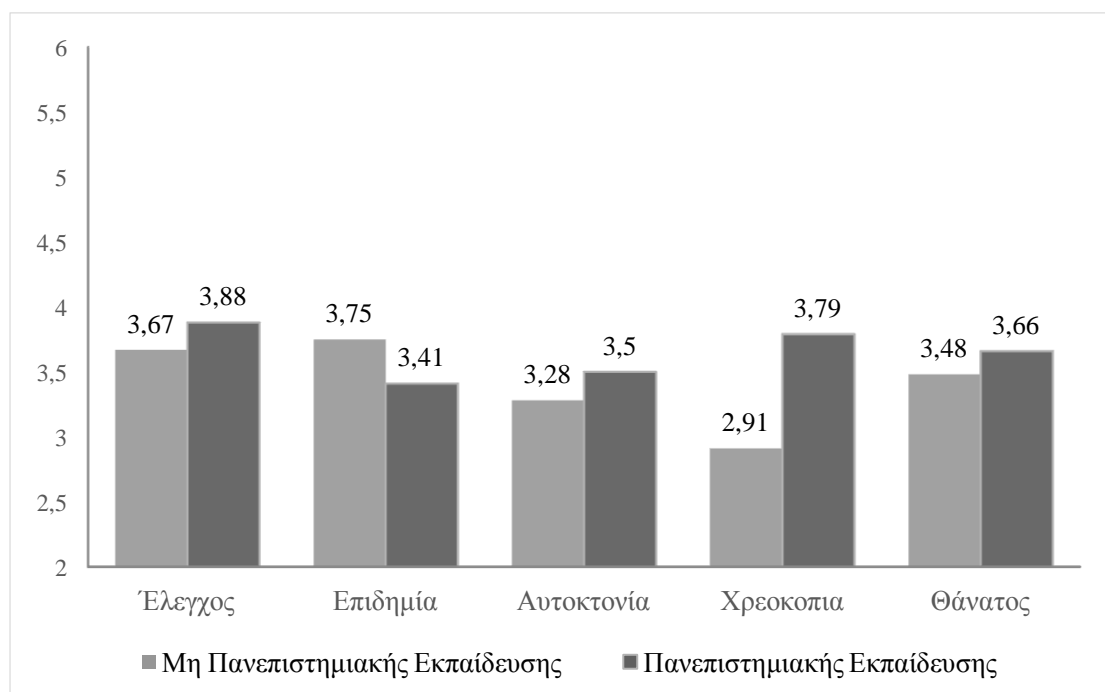
Σχήμα 2. Θετικές στάσεις για την Εξουσία ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

⁸ Σημειώνεται πως η εναλλακτική ανάλυση του δείγματος σε τρία επίπεδα ή αλλιώς σε τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης, συγκεκριμένα σε αυτές της πρωτοβάθμιας, της δευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας, κατέδειξε ότι η εν λόγω διαφοροποίηση οφείλεται για την ακρίβεια στα υποκείμενα της μέσης (δευτεροβάθμιας) εκπαίδευσης, $F(4, 124) = 5.33, p = .001, \eta^2=.14$. Εν τούτοις, λόγω του σχετικά μικρού, συνολικού δείγματος των συμμετεχόντων της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ($n=26$) θεωρήσαμε την ανάλυση αυτή μη απολύτως ενδεδειγμένη και περιοριστήκαμε στη διάκριση μεταξύ μη πανεπιστημιακής ($n=155$) και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ($n=90$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η 2-way ANOVA στατιστική επεξεργασία κατέδειξε (βλ. Σχήμα 3) την οριακά στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση, $F(4, 235) = 2.38, p = .052, partial \eta^2 = .039$, της συνθήκης και της βαθμίδας εκπαίδευσης, αφού τα υποκείμενα της μη ανώτατης, πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ($M=2.91, SE=.16$) στη συνθήκη της χρεοκοπίας ($p < .014$) εξέφρασαν στατιστικά σημαντικά, λιγότερο θετικές στάσεις για την Εξουσία σε σύγκριση με τα υποκείμενα της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ($M=3.79, SE=.24$) στην ίδια συνθήκη.

Η παραπάνω τάση επαναλήφθηκε σε όλες τις συνθήκες εκτός της συνθήκης επιδημίας, χωρίς, ωστόσο, σε οποιαδήποτε από αυτές να ανέλθει επίσης σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας.

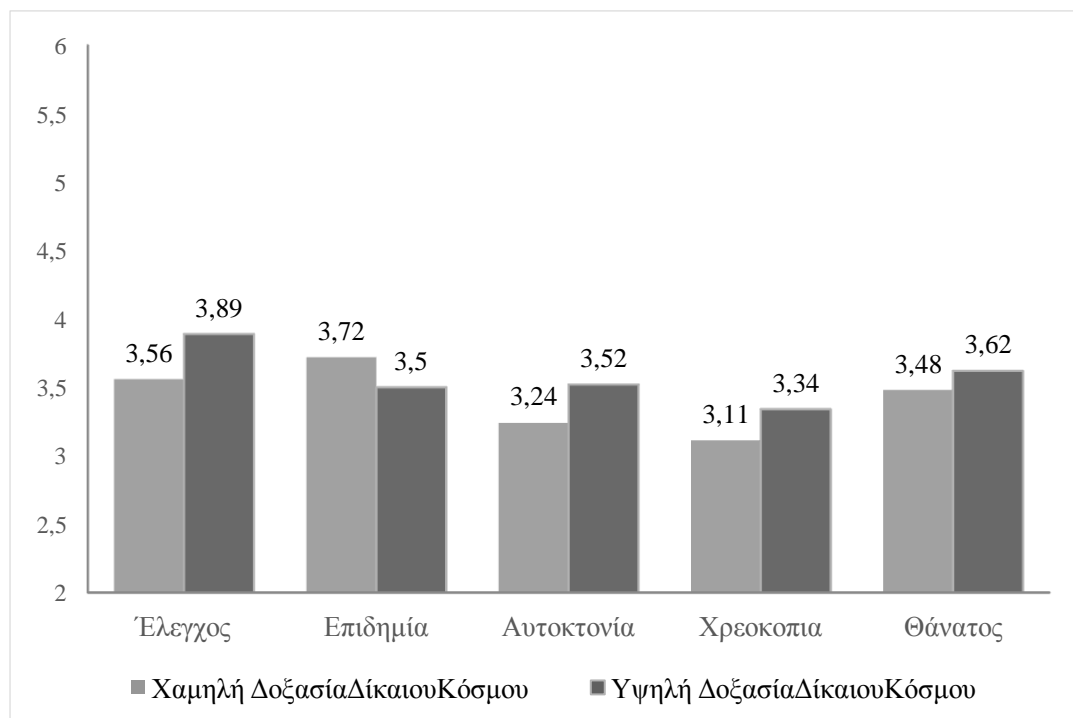

Σχήμα 3. Θετικές στάσεις για την Εξουσία ανά συνθήκη και βαθμίδα εκπαίδευσης.

Η 2-way ANOVA στατιστική επεξεργασία δεν κατέδειξε, αντιθέτως, (βλ. Σχήμα 4) την στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της συνθήκης και του βαθμού Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό, $F(4, 235) = 0.63, p > .65$, με τα υποκείμενα της χαμηλής, προσωπικής δοξασίας του δίκαιου κόσμου να εκφράζουν λιγότερο θετικές στάσεις για την Εξουσία στις συνθήκες θανάτου ($M=3.48, SE = .19$), αυτοκτονίας ($M=3.24, SE = .19$), χρεοκοπίας ($M=3.11, SE=.16$) και ελέγχου ($M=3.56, SE=.18$), απ' ό,τι τα υποκείμενα της υψηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου για τον

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

εαυτό στις ίδιες συνθήκες, ($M=3.62$, $SE=.19$), ($M=3.52$, $SE=.18$), ($M=3.34$, $SE=.24$) και ($M=3.89$, $SE=.20$), αντιστοίχως.

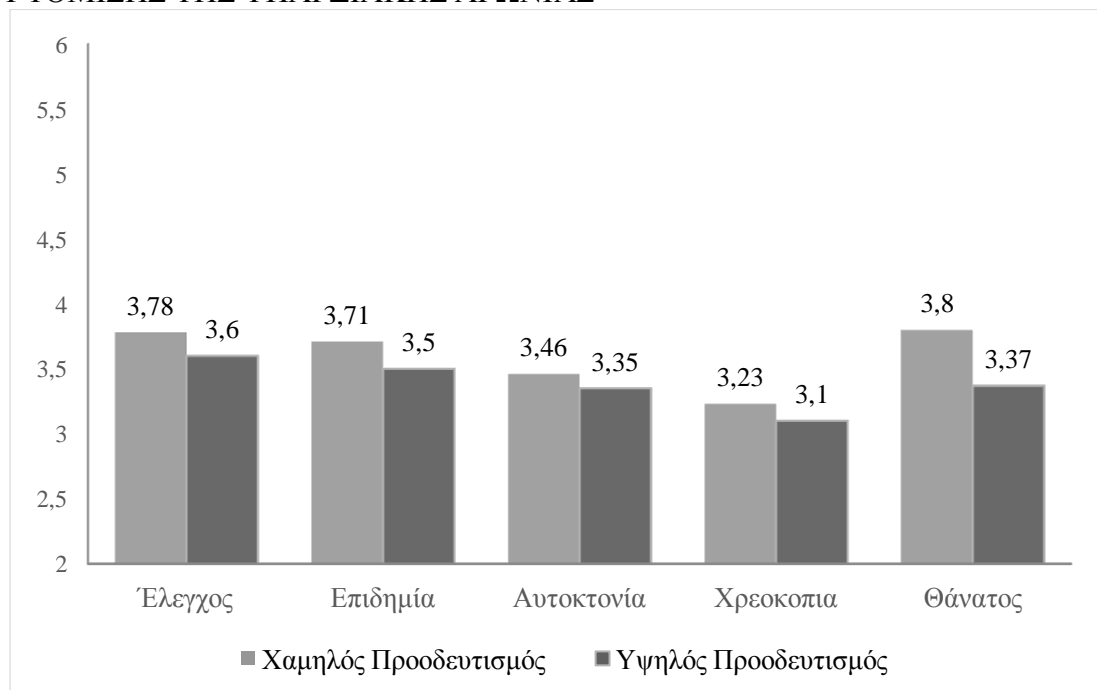

Σχήμα 4. Θετικές Στάσεις για την Εξουσία ανά συνθήκη και βαθμό Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό.

Επίσης, η 2-way ANOVA στατιστική επεξεργασία (βλ. Σχήμα 5) δεν κατέδειξε την στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της συνθήκης και του Προοδευτισμού, $F(4, 235) = 0.21$, $p > .90$, καθώς τα υποκείμενα χαμηλού προοδευτισμού εξέφρασαν περισσότερο θετικές στάσεις προς την Εξουσία σε όλες τις συνθήκες, δηλαδή στις συνθήκες θανάτου ($M=3.80$, $SE=.20$), επιδημίας ($M=3.71$, $SE=.19$), αυτοκτονίας ($M=3.46$, $SE=.23$), χρεοκοπίας ($M=3.23$, $SE=.17$) και ελέγχου ($M=3.78$, $SE=.17$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα υψηλού προοδευτισμού στις ίδιες συνθήκες, ($M=3.37$, $SE=.17$), ($M=3.50$, $SE=.19$), ($M=3.35$, $SE=.16$), ($M=3.10$, $SE=.21$) και ($M=3.60$, $SE=.21$), αντιστοίχως.

Η παραπάνω τάση δεν ανήλθε σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας εντός οποιασδήποτε εκ των πέντε συνθηκών, έλαβε, όμως, την πιο ενισχυμένη της μορφή, συγκεκριμένα στη συνθήκη του ακούσιου, προσωπικού θανάτου, $F(1, 47) = 2.61$, $p = .11$, $\eta^2=.05$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

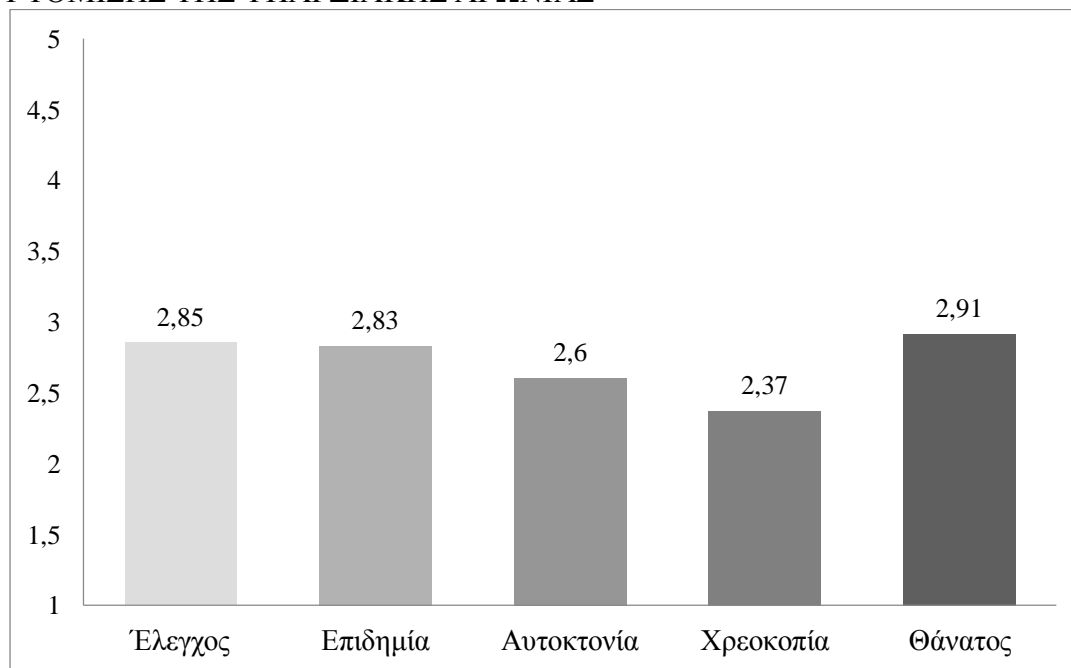
Σχήμα 5. Θετικές Στάσεις για την Εξουσία ανά συνθήκη και βαθμό Προοδευτισμού.

Συντηρητισμός

Ως προς τον Συντηρητισμό ($\alpha = .78$), όπως αυτός συγκεκριμένα στην παρούσα μέτρηση ταυτίζεται με τη συμμόρφωση και την υπακοή στην Εξουσία, βάσει της one-way ANOVA στατιστικής επεξεργασίας παρατηρήθηκε καταρχάς (βλ. Σχήμα 6) η στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης, $F(4, 240) = 3.11, p = .016, \eta^2 = .049$.

Αναλυτικότερα, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της χρεοκοπίας ($M=2.37, SE = .11$), ως και οι λιγότερο συντηρητικοί διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό από τους συμμετέχοντες στις συνθήκες θανάτου ($M=2.91, SE=.15$), επιδημίας ($M=2.83, SE=.11$) και ελέγχου ($M=2.85, SE=.13$) κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p = .005, p = .011$ και $p = .008$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

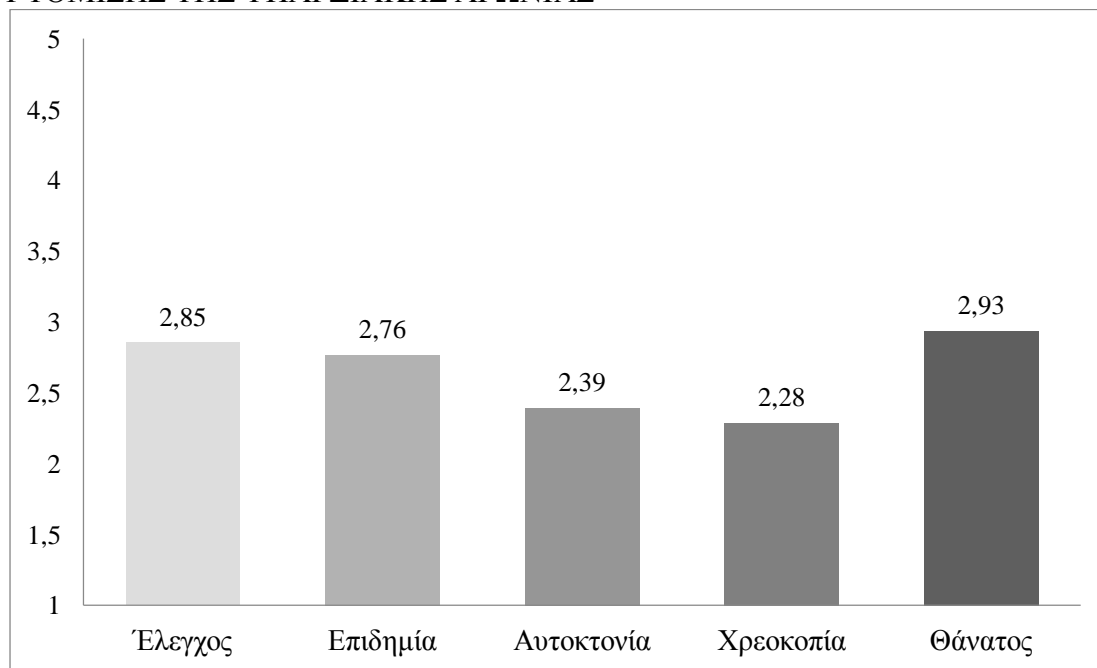

Σχήμα 6. Συντηρητισμός ανά συνθήκη.

Επιπλέον, και σε αυτήν την περίπτωση (βλ. Θετικές στάσεις για την Εξουσία) η σημαντική εν λόγω διαφοροποίηση διαπιστώθηκε πως οφείλεται στα υποκείμενα της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης (βλ. Σχήμα 7), στην ομάδα των οποίων η κύρια επίδραση της συνθήκης παρατηρήθηκε, συγκεκριμένα, και αξιοσημείωτα ενισχυμένη, $F(4, 150) = 3.50, p = .009, \eta^2 = .085$, δεδομένου πως οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της χρεοκοπίας ($M=2.28, SE=.13$) διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό από τους συμμετέχοντες στις συνθήκες θανάτου ($M = 2.93, SE=.18$), επιδημίας ($M=2.76, SE=.13$) και ελέγχου ($M=2.85, SE=.15$), κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p = .003, p = .032$ και $p = .005$, αντιστοίχως)⁹.

⁹ Σημειώνεται ότι και σε αυτήν την περίπτωση η εναλλακτική διάκριση του δείγματος σε τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης, ειδικότερα σε αυτές της πρωτοβάθμιας, της δευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας, κατέδειξε ότι η εν λόγω διαφοροποίηση οφείλεται στα υποκείμενα συγκεκριμένα της μέσης (δευτεροβάθμιας) εκπαίδευσης, $F(4, 124) = 4.89, p = .001, \eta^2 = .13$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

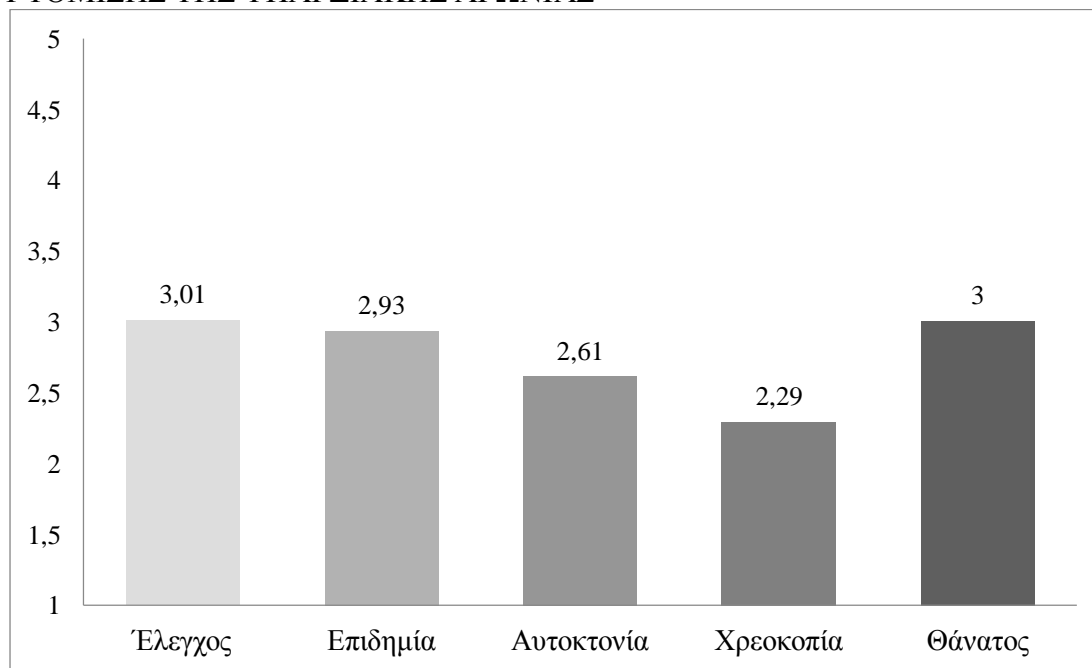

Σχήμα 7. Συντηρητισμός ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Επιπροσθέτως, στη συγκεκριμένη μέτρηση αναδείχθηκε ο ρυθμιστικός ρόλος και ενός άλλου κοινωνιοδημογραφικού στοιχείου των συμμετεχόντων, και ειδικότερα του τύπου διαμονής τους.

Αναλυτικότερα, διαπιστώθηκε (βλ. Σχήμα 8) πως η στατιστικά σημαντική, επίδραση της συνθήκης στον βαθμό Συντηρητισμού οφείλεται αποκλειστικά στα υποκείμενα που διαμένουν στα αστικά κέντρα, $F(4, 130) = 3.13, p = .017, \eta^2 = .08$, καθώς στην εν λόγω κατηγορία οι συμμετέχοντες της συνθήκης της χρεοκοπίας, ως οι μακράν λιγότερο συντηρητικοί ($M=2.29, SE=.15$), διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό από τους συμμετέχοντες της συνθήκης θανάτου ($M=3.00, SE=.15$), ελέγχου ($M=3.01, SE=.19$), αλλά και επιδημίας ($M=2.93, SE=.20$) επίσης (κατά το post-hoc LSD κριτήριο, $p < .005$ $p = .005$ και $p = .015$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

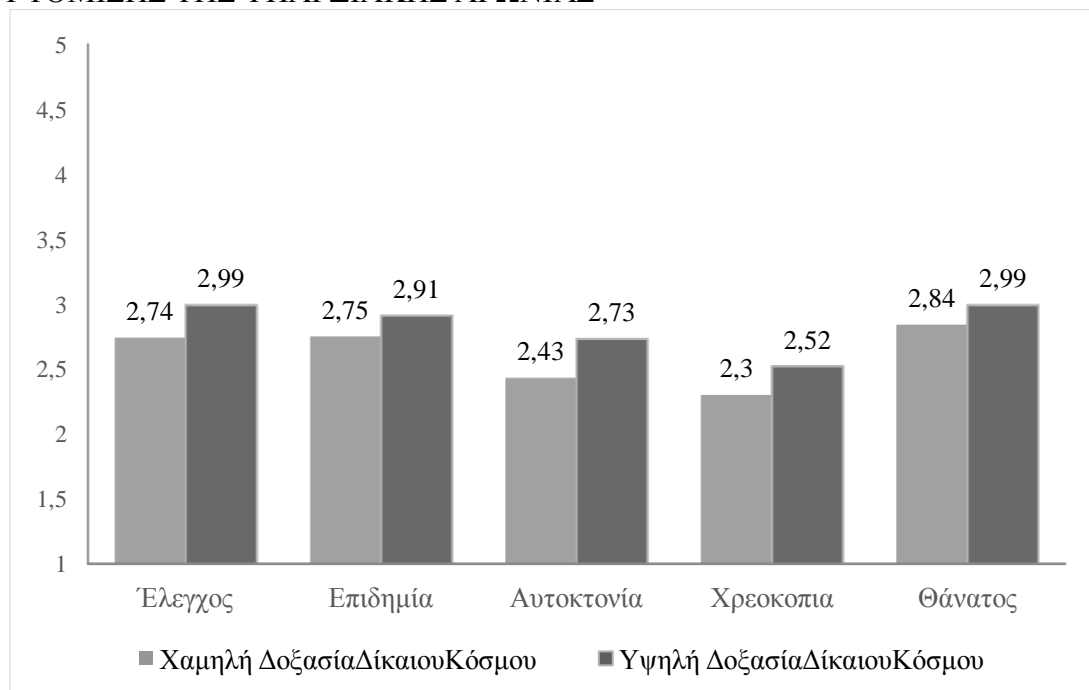

Σχήμα 8. Συντηρητισμός ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων.

Αναφορικά με τον Συντηρητισμό, η 2-way ANOVA στατιστική επεξεργασία (βλ. Σχήμα 9) δεν κατέδειξε την στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της συνθήκης και της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου, $F(4, 235) = 0.07, p > .95$.

Αναλυτικότερα, τα υποκείμενα της χαμηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου για τον εαυτό εξέφρασαν λιγότερο συντηρητικές θέσεις σε όλες τις συνθήκες, δηλαδή και στη συνθήκη θανάτου ($M=2.84, SE=.17$), επιδημίας ($M=2.75, SE=.18$), αυτοκτονίας ($M=2.43, SE=.17$), χρεοκοπίας ($M=2.30, SE=.15$) και ελέγχου ($M=2.74, SE=.17$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα της υψηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου για τον εαυτό στις ίδιες συνθήκες ($M=2.99, SE=.18$), ($M=2.91, SE=.17$), ($M=2.73, SE=.17$), ($M=2.52, SE=.23$), και ($M=2.99, SE=.19$), τάση η οποία δεν ανήλθε, όμως, σε επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας εντός οποιασδήποτε εκ των συνθηκών.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

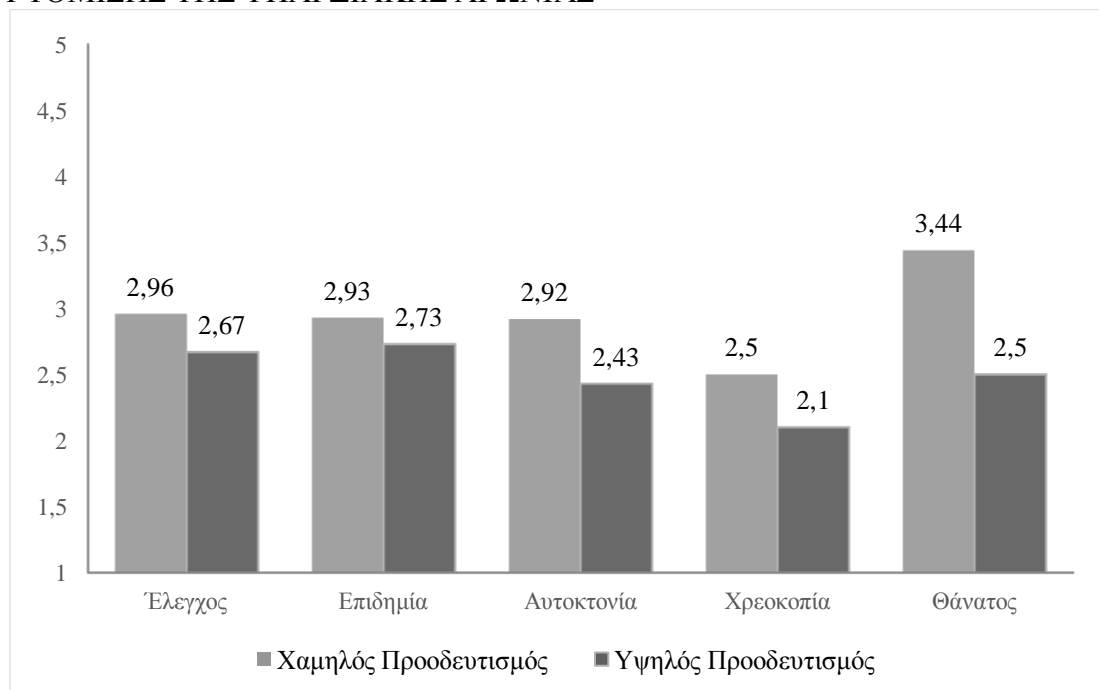

Σχήμα 9. Συντηρητισμός ανά συνθήκη και βαθμό Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό.

Βάσει της 2-way ANOVA στατιστικής επεξεργασίας (βλ. Σχήμα 10) δεν καταγράφηκε επίσης και η στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση του Προοδευτισμού και της συνθήκης, $F(4, 235) = 1.34, p = .25$, αφού, αναλυτικότερα, τα υποκείμενα του χαμηλού προοδευτισμού εξέφρασαν περισσότερο συντηρητικές πεποιθήσεις σε όλες τις συνθήκες, δηλαδή στη συνθήκη θανάτου ($M=3.44, SE=.18$), επιδημίας ($M=2.93, SE=.17$), αυτοκτονίας ($M=2.92, SE=.20$), χρεοκοπίας ($M=2.5, SE=.15$) και ελέγχου ($M=2.96, SE=.15$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα του υψηλού προοδευτισμού στις ίδιες συνθήκες ($M=2.5, SE=.16$), ($M=2.73, SE=.17$), ($M=2.43, SE=.15$), ($M=2.1, SE=.19$) και ($M=2.67, SE=.19$) αντιστοίχως.

Η τάση αυτή ανήλθε δε σε στατιστικά σημαντικό βαθμό αποκλειστικά στις συνθήκες του θανάτου, $F(1, 47) = 11.07, p = .002, \eta^2=.19$, και της αυτοκτονίας, $F(1, 47) = 4.46, p = .040, \eta^2=.08$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

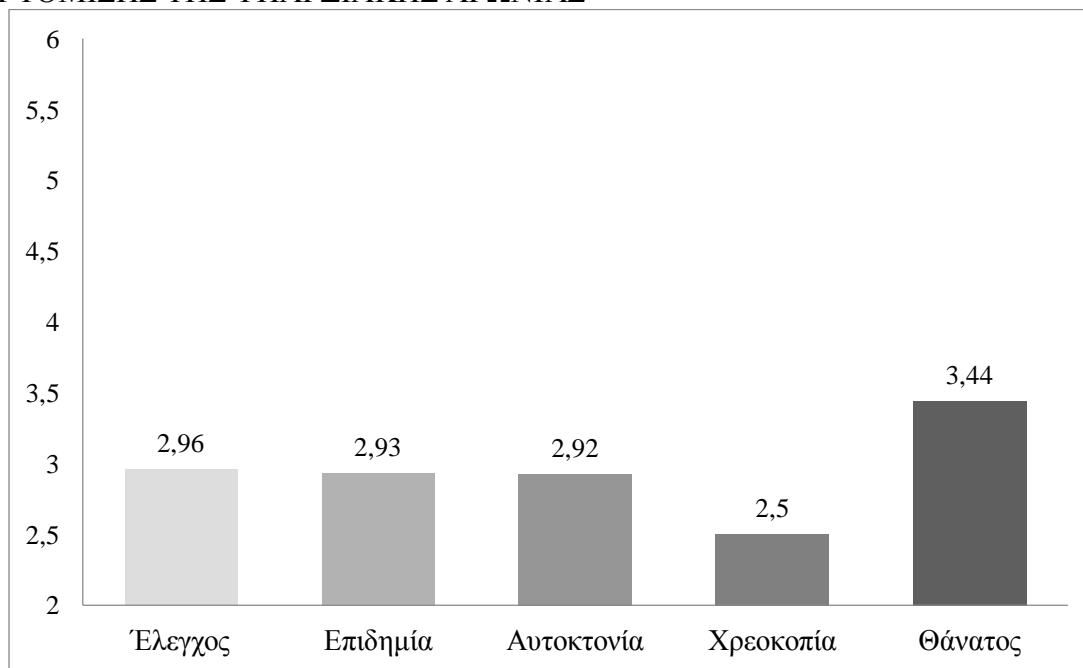

Σχήμα 10. Συντηρητισμός ανά συνθήκη και βαθμό Προοδευτισμού.

Το παραπάνω εύρημα μας οδήγησε στη συμπληρωματική και μεμονωμένη διερεύνηση της επίδρασης της συνθήκης στον Συντηρητισμό, όχι στο σύνολο όλων των υποκειμένων, αλλά μόνο στην ομάδα των υποκειμένων του χαμηλού, αρχικού βαθμού Προοδευτισμού.

Βάσει της one-way ANOVA στατιστικής επεξεργασίας, και σε αντίθεση με την ομάδα του υψηλού Προοδευτισμού, $F(4, 117) = 1.43, p > .22$, αποκλειστικά στην ομάδα χαμηλού Προοδευτισμού (βλ. Σχήμα 11) παρατηρήθηκε πράγματι η κύρια επίδραση της συνθήκης, $F(4, 118) = 3.55, p = .009, \eta^2 = .10$, καθώς αναλυτικότερα οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της χρεοκοπίας ($M=2.5, SE=.14$) εξέφρασαν λιγότερο συντηρητικές πεποιθήσεις σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου ($M=3.44, SE=.21$) και στη συνθήκη ελέγχου ($M=2.96, SE=.16$) κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p < .005$ και $p < .045$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

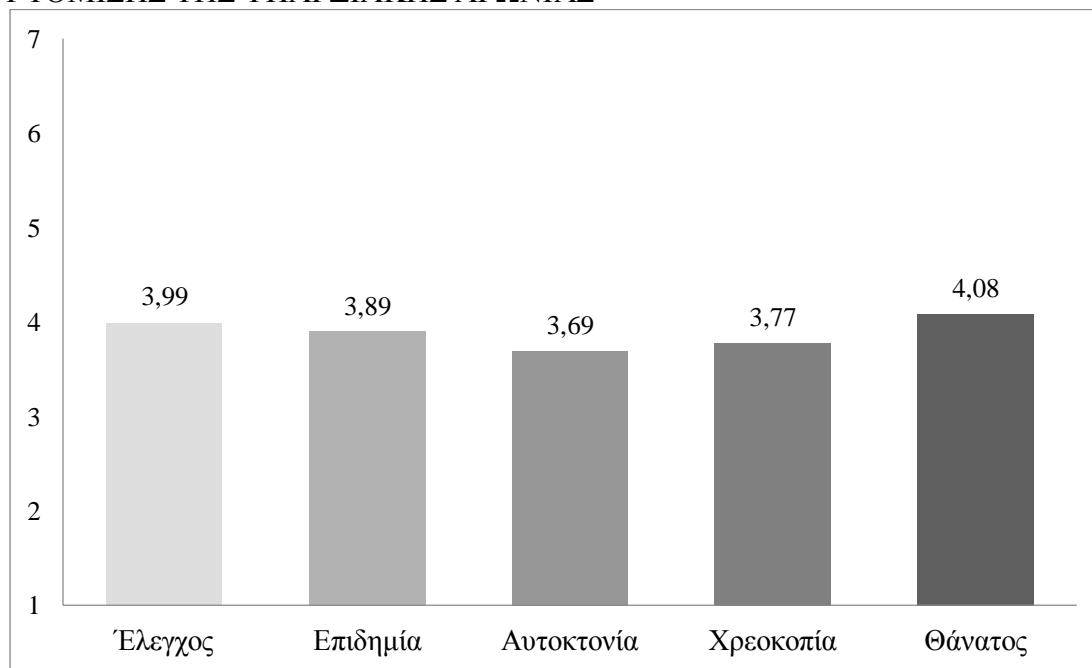

Σχήμα 11. Συντηρητισμός ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες χαμηλού Προοδευτισμού.

Προσανατολισμός στην Κοινωνική Κυριαρχία

Αναφορικά με τον Προσανατολισμό στην Κοινωνική Κυριαρχία ($\alpha = .71$), βάσει της one-way ANOVA στατιστικής επεξεργασίας δεν παρατηρήθηκε καταρχάς (βλ. Σχήμα 12) η στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης, $F(4, 240) = 0.92$, $p = .44$, δεδομένου ότι οι συμμετέχοντες των πέντε συνθηκών δε διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό μεταξύ τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

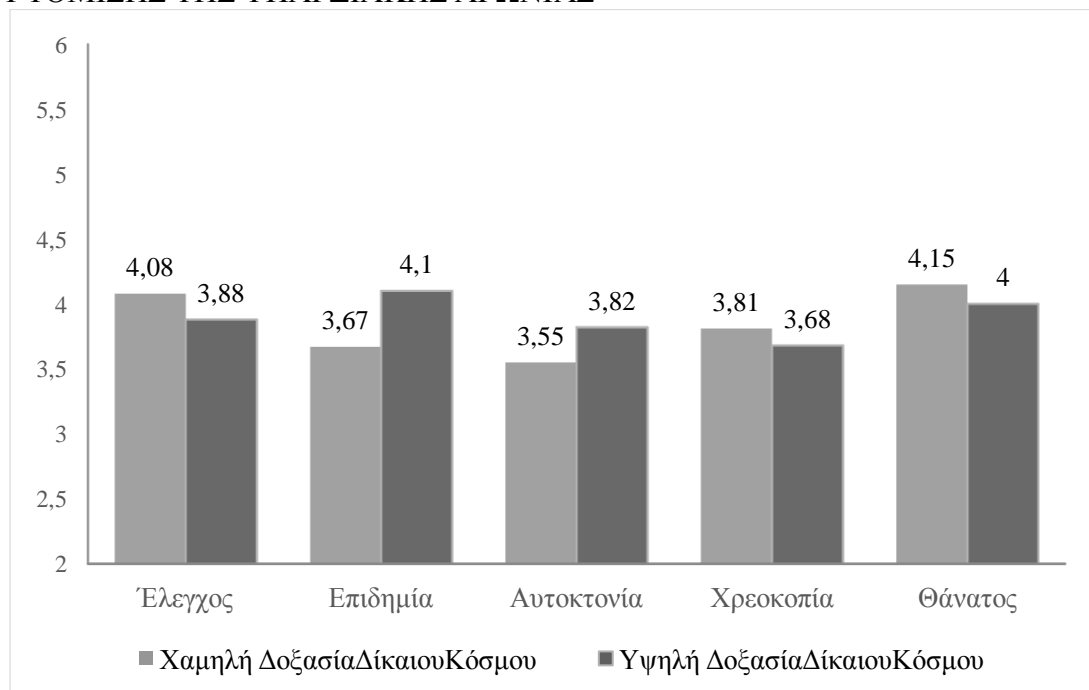
Σχήμα 12. Προσανατολισμός Κοινωνικής Κυριαρχίας ανά συνθήκη.

Επίσης, σύμφωνα με την 2-way ANOVA (βλ. Σχήμα 13) δεν παρατηρήθηκε ούτε και η στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό και της συνθήκης, $F(4, 235) = 0.75, p = .55$.

Αναλυτικότερα, τα υποκείμενα της χαμηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου για τον εαυτό τοποθετήθηκαν περισσότερο θετικά ως προς τον Προσανατολισμό στην Κοινωνική Κυριαρχία στις συνθήκες θανάτου ($M=4.15, SE=.12$), χρεοκοπίας ($M=3.81, SE=.19$) και ελέγχου ($M=4.08, SE=.22$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα της υψηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου για τον εαυτό στις ίδιες συνθήκες ($M=4.0, SE=.23$), ($M=3.68, SE=.15$) και ($M=3.88, SE=.24$) αντιστοίχως.

Η παραπάνω τάση αντιστράφηκε μεν στις πειραματικές συνθήκες επιδημίας και αυτοκτονίας, αλλά δεν ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

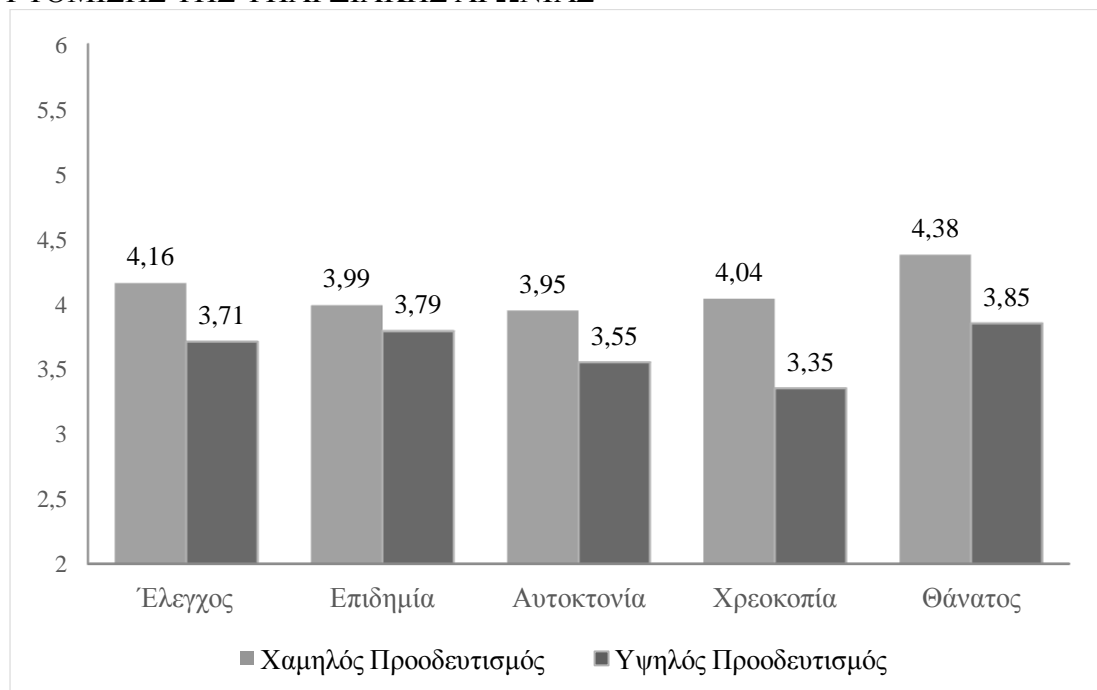
Σχήμα 13. Προσανατολισμός Κοινωνικής Κυριαρχίας ανά συνθήκη και βαθμό Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό.

Επιπλέον, δεν παρατηρήθηκε (βλ. Σχήμα 14) ούτε και η στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση του Προοδευτισμού και της συνθήκης, $F(4, 235) = 1.34, p = .25$.

Αναλυτικότερα, τα υποκείμενα του υψηλού προοδευτισμού τοποθετήθηκαν λιγότερο θετικά ως προς τον Προσανατολισμό στην Κοινωνική Κυριαρχία σε όλες τις συνθήκες, δηλαδή στη συνθήκη θανάτου ($M=3.85, SE=.21$), επιδημίας ($M=3.79, SE=.22$), αυτοκτονίας ($M=3.55, SE=.19$), χρεοκοπίας ($M=3.35, SE=.25$) και ελέγχου ($M=3.71, SE=.25$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα χαμηλού βαθμού προοδευτισμού στις ίδιες συνθήκες ($M=4.38, SE=.24$), ($M=3.99, SE=.22$), ($M=3.95, SE=.27$), ($M=4.04, SE=.20$) και ($M=4.16, SE=.20$), αντιστοίχως.

Η παραπάνω τάση δεν ανήλθε σε επίπεδα στατιστικής σημαντικότητας εντός οποιασδήποτε εκ των πέντε συνθηκών, έλαβε όμως την πλέον ενισχυμένη της μορφή συγκεκριμένα στη συνθήκη της χρεοκοπίας, $F(1, 47) = 3.37, p = .073, \eta^2 = .067$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 14. Προσανατολισμός Κοινωνικής Κυριαρχίας ανά συνθήκη και βαθμό Προοδευτισμού.

Αρνητική Αξιολόγηση της Κοινωνίας

Προκειμένου να διερευνήσουμε εάν η αξιολόγηση της Κοινωνίας υπήρξε περισσότερο θετική ή αρνητική, αφαιρέσαμε καταρχάς τον μέσο όρο συμφωνίας των υποκειμένων στις τοποθετήσεις που προκρίνουν τη Θετική Εικόνα της Κοινωνίας ($\alpha = .70$) από τον μέσο όρο της συμφωνίας τους με τις τοποθετήσεις που προκρίνουν την Αρνητική εικόνα της Κοινωνίας ($\alpha = .76$).

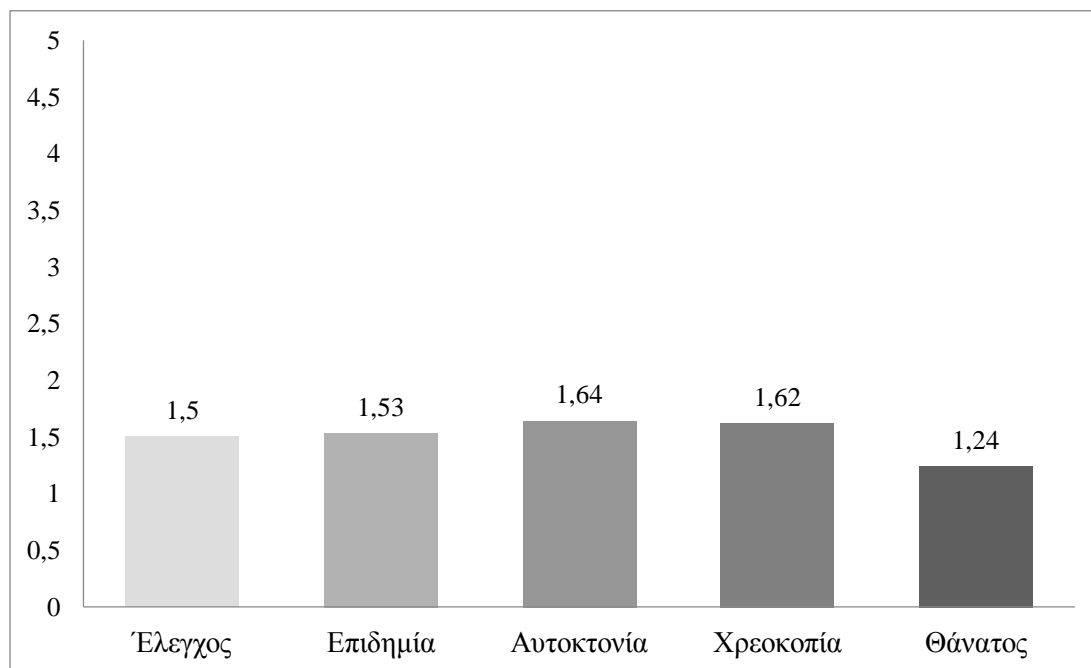
Δεδομένου πως συνολικά η τιμή της διαφοράς των προαναφερθέντων μέσων όρων υπήρξε θετική, οι συμμετέχοντες και των πέντε συνθηκών φάνηκε ουσιαστικά πως έτειναν να αξιολογήσουν την κοινωνία, κυρίως, με αρνητικό τρόπο.

Μάλιστα, οι δυο (2) συγκεκριμένες όψεις και ιδιότητες της κοινωνίας εκ των συνολικά δεκατεσσάρων (14), οι οποίες αξιολογήθηκαν ως οι πλέον περιγραφικές της σύγχρονης κοινωνίας υπήρξαν, ειδικότερα, αφ' ενός η κοινωνία της Ανασφάλειας και αφ' ετέρου η κοινωνία της Αβεβαιότητας (σε 7-βάθμια κλίμακα $M=5.71$, $SD=1,70$ και $M=5.69$, $SD=1.85$, αντιστοίχως).

Αντιθέτως, οι όψεις της κοινωνίας οι οποίες αξιολογήθηκαν ως οι λιγότερο περιγραφικές της κοινωνίας υπήρξαν, πρωτίστως, η κοινωνία των Ίσων Ευκαιριών, και, δευτερευόντως, η κοινωνία των Πολλαπλών Δυνατοτήτων και Ευκαιριών, ($M=2.46$, $SD = 1,72$ και $M=3.27$, $SD=1.99$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η one-way ANOVA δεν κατέδειξε (βλ. Σχήμα 15), όπως συνάγεται από τα παραπάνω, την στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των συνθηκών, $F(4, 240) = 0.39, p > .80$, καθώς οι συμμετέχοντες στις συνθήκες θανάτου ($M=1.24, SE=.22$), επιδημίας ($M=1.53, SE=.21$), αυτοκτονίας ($M=1.64, SE=.23$), χρεοκοπίας ($M=1.62, SE=.29$) και ελέγχου ($M=1.50, SE=.29$) δε διαφοροποιήθηκαν μεταξύ τους.

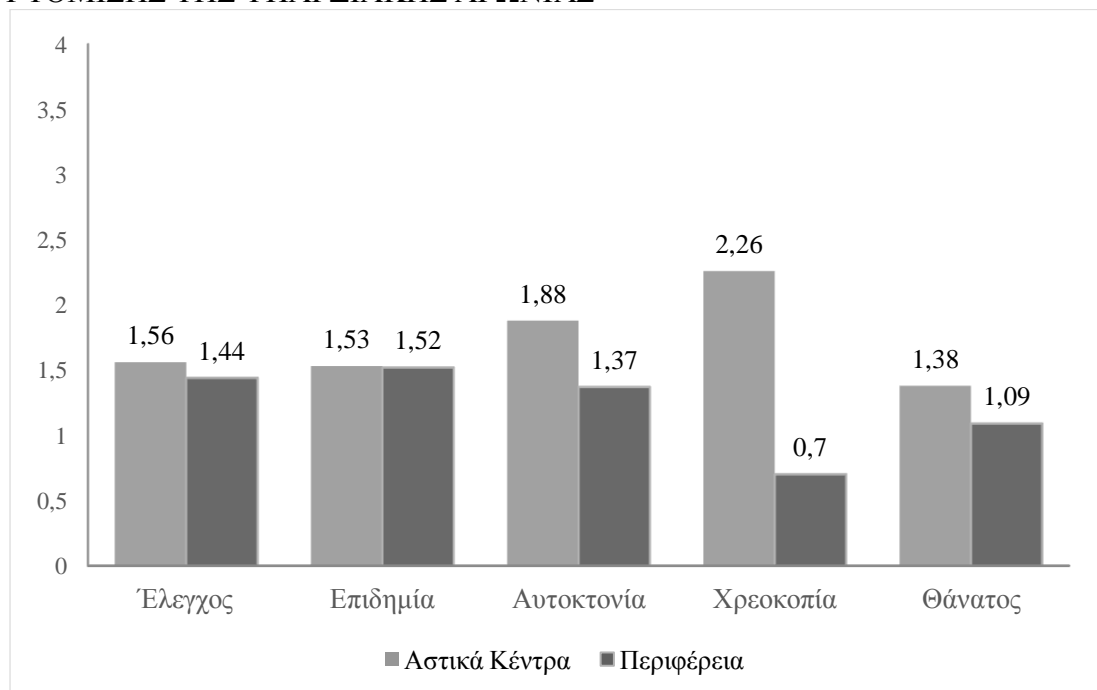

Σχήμα 15. Συγκριτικά Αρνητική αξιολόγηση της Κοινωνίας ανά συνθήκη.

Επίσης, δεν καταγράφηκε η σημαντική αλληλεπίδραση της συνθήκης και του τύπου διαμονής στη συγκριτικά Αρνητική Αξιολόγηση της κοινωνίας, $F(4, 235) = 1.47, p = .21, partial \eta^2 = .025$, (βλ. Σχήμα 16), με την ευκρινώς αρνητικότερη πρόσληψη της Κοινωνίας να σημειώνεται συστηματικά από τους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων έναντι των συμμετεχόντων της περιφέρειας σε όλες τις συνθήκες, δηλαδή στις συνθήκες θανάτου, ($M=1.38, SE=.32$ και $M=1.09, SE=.41$), επιδημίας ($M=1.53, SE=.36$ και $M=1.52, SE=.35$), αυτοκτονίας ($M=1.88, SE=.35$ και $M=1.37, SE=.37$), ελέγχου ($M=1.56, SE=.35$ και $M=1.44, SE=.37$) και χρεοκοπίας ($M=2.26, SE=.33$ και $M=0.70, SE=.40$, αντιστοίχως).

Επισημαίνεται πως η εν λόγω τάση ανήλθε σε βαθμό ικανό να προκαλέσει τη μεταξύ των ομάδων στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση, $F(1, 47) = 7.87, p = .007, \eta^2 = .14$, αποκλειστικά στη συνθήκη της χρεοκοπίας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 16. Συγκριτικά αρνητική αξιολόγηση της Κοινωνίας ανά συνθήκη και τόπο διαμονής.

Επιπροσθέτως, η 2-way ANOVA στατιστική επεξεργασία δεν κατέδειξε και την στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση, $F(4, 235) = 1.00, p = .40$, της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό και της συνθήκης.

Αναλυτικότερα, τα υποκείμενα της χαμηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου για τον εαυτό αξιολόγησαν αρνητικότερα την κοινωνία στη συνθήκη του θανάτου ($M = 1.40, SE = .36$), της επιδημίας ($M = 1.56, SE = .37$), της χρεοκοπίας ($M = 1.76, SE = .31$) και του ελέγχου ($M = 1.99, SE = .34$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα της υψηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου στις ίδιες συνθήκες ($M = 1.08, SE = .37$), ($M = 1.50, SE = .36$), ($M = 1.30, SE = .46$), και ($M = 0.91, SE = .38$), αντιστοίχως.

Σημειώνεται πως καμία από τις διαφοροποιήσεις, εντός των συνθηκών, δεν ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο, μολονότι η ανάλογη διάκριση εντός ειδικά της συνθήκης ελέγχου ήταν, συγκριτικά με τις υπόλοιπες, η περισσότερο ισχυρή, $F(1, 47) = 3.41, p = .071, \eta^2 = .068$.

Επιπλέον, στη 2-way ANOVA στατιστική επεξεργασία, δεν καταγράφηκε ούτε και η σημαντική αλληλεπίδραση, $F(4, 235) = 0.07, p > .95$, του Προοδευτισμού και της συνθήκης.

Αναλυτικότερα, συνολικά τα υποκείμενα του υψηλού βαθμού προοδευτισμού αξιολόγησαν ευκρινώς ως περισσότερο αρνητική την κοινωνία σε όλες τις συνθήκες, δηλαδή στη συνθήκη θανάτου ($M = 1.53, SE = .33$), επιδημίας ($M = 1.89, SE = .36$),

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

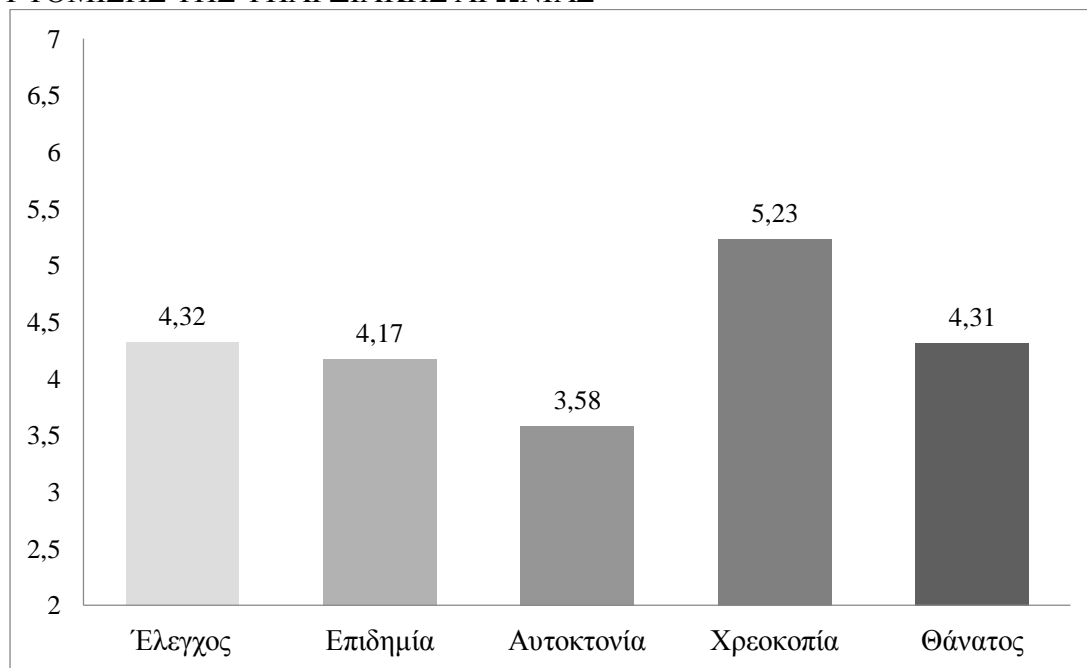
αυτοκτονίας ($M = 1.82, SE = .31$), χρεοκοπίας ($M = 2.11, SE = .41$) και ελέγχου ($M = 2.05, SE = .41$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα χαμηλού προοδευτισμού στις ίδιες συνθήκες ($M = 0.86, SE = .39$), ($M = 1.17, SE = .25$), ($M = 1.30, SE = .43$), ($M = 1.31, SE = .32$) και ($M = 1.15, SE = .32$), αντιστοίχως.

Η τάση αυτή δεν κυμάνθηκε σε επίπεδα στατιστικής σημαντικότητας εντός οποιασδήποτε εκ των πέντε συνθηκών, έλαβε εν τούτοις το μεγαλύτερο μέγεθός της κατά φθίνουσα σειρά στις συνθήκες επιδημίας, $F(1, 47) = 2.92, p = .094, \eta^2 = .058$, θανάτου, $F(1, 47) = 2.29, p = .13, \eta^2 = .046$, και ελέγχου, $F(1, 47) = 2.21, p = .14, \eta^2 = .045$.

Αντιθέτως, συγκεκριμένα στην αξιολόγηση της κοινωνίας ως Κοινωνίας της Επιτήρησης παρατηρήθηκε πράγματι (βλ. Σχήμα 17), και μάλιστα αποκλειστικά στην ομάδα των υποκειμένων της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, η κύρια επίδραση της συνθήκης, $F(4, 150) = 3.34, p = .012, \eta^2 = .082$.

Για την ακρίβεια, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της χρεοκοπίας ($M = 5.23, SE = .29$) αξιολόγησαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό περισσότερο την κοινωνία ως κοινωνία της Επιτήρησης σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες όλων των υπόλοιπων συνθηκών, δηλαδή σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες της συνθήκης θανάτου ($M = 4.31, SE = .33$), επιδημίας ($M = 4.17, SE = .35$), αυτοκτονίας ($M = 3.58, SE = .36$), και ελέγχου ($M = 4.32, SE = .26$), κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p = .039, p = .020, p = .001$ και $p = .008$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 17. Αξιολόγηση της Κοινωνίας ως Κοινωνίας της Επιτήρησης ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Προσαρμοστικές Αντιδράσεις

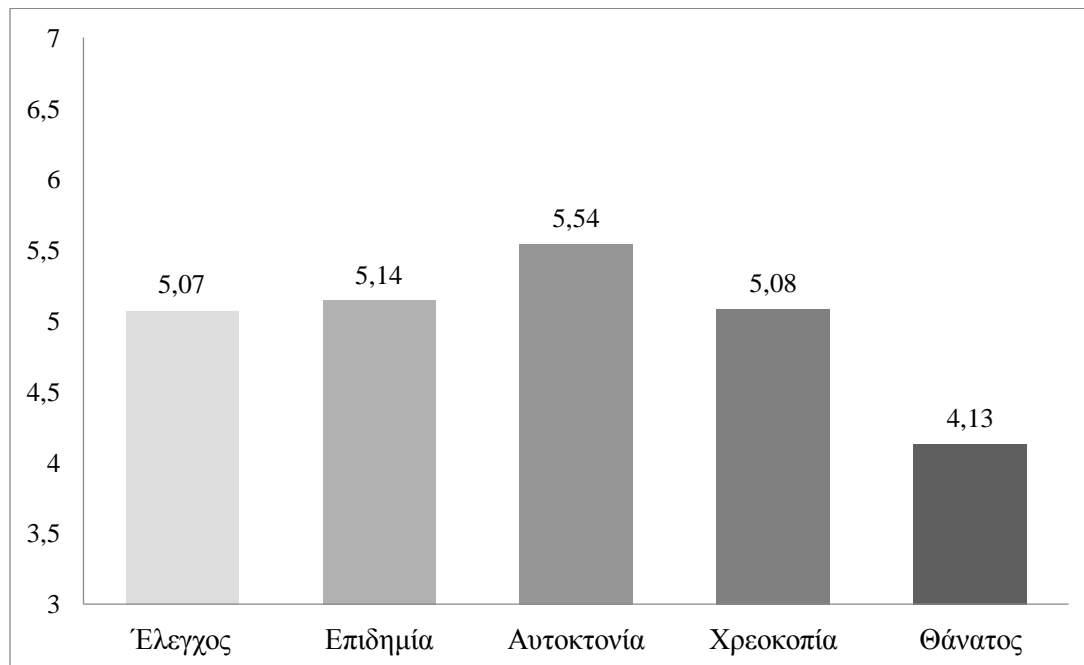
Η one-way ANOVA στατιστική επεξεργασία δεν κατέδειξε την στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης στην αντίδραση της στροφής προς τις Απολαύσεις και τη Διασκέδαση στην καθημερινή ζωή, $F(4, 240) = 0.97, p = .42$, της στροφής προς τη Θρησκεία και την Θεία Πρόνοια, $F(4, 240) = 1.28, p = .27$, αλλά και της στροφής προς τα Προβλήματα και τις Υποχρεώσεις της καθημερινής ζωής, $F(4, 240) = 1.22, p = .30$.

Παρομοίως, στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των συνθηκών δεν καταγράφηκε στην αντίδραση της προσωπικής Ένταξης στα Συλλογικά Κινήματα, $F(4, 240) = 1.64, p = .16$, της στροφής προς την Ορθολογική Σκέψη, $F(4, 240) = 1.71, p = .14$, προς τη θετική αξιολόγηση των Μαζικών Κινήματων, $F(4, 240) = 1.81, p = .11$, και προς τον Συμβιβασμό με τα υπάρχοντα δεδομένα, όσο αρνητικά κι αν είναι αυτά, $F(4, 240) = 0.79, p = .52$.

Εν τούτοις (βλ. Σχήμα 18), στην ομάδα των υποκειμένων της μη ανώτατης, πανεπιστημιακής εκπαίδευσης παρατηρήθηκε όντως η οριακά, στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης στην αντίδραση της στροφής προς τα Προβλήματα και τις Υποχρεώσεις της καθημερινής ζωής, $F(4, 150) = 2.39, p = .053, \eta^2 = .060$, καθώς οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου ($M=4.13, SE=.38$) διαφοροποιήθηκαν από τους συμμετέχοντες στις συνθήκες αυτοκτονίας ($M=5.54, SE =.36$), επιδημίας

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

($M=5.14$, $SE=.25$), χρεοκοπίας ($M=5.08$, $SE=.32$) και ελέγχου ($M =5.07$, $SE=.26$) σε στατιστικά σημαντικό βαθμό κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p = .004$, $p = .033$, $p = .034$ και $p = .031$, αντιστοίχως).

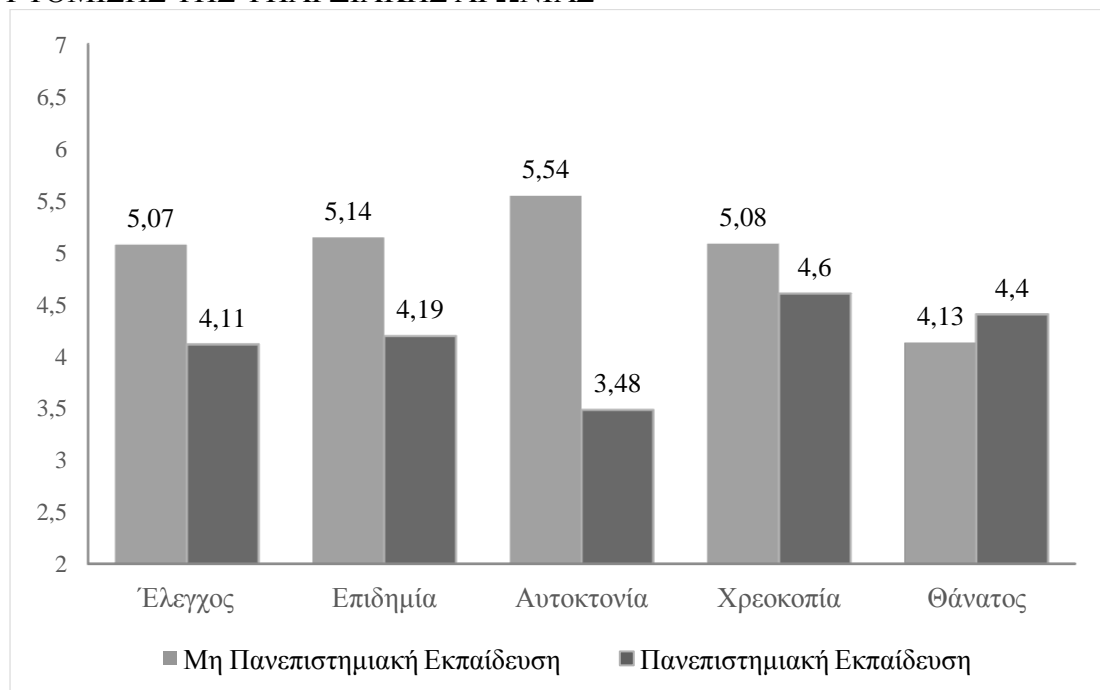

Σχήμα 18. Στροφή προς τις Υποχρεώσεις και τα Προβλήματα της καθημερινής ζωής ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Μάλιστα, ως προς την εν λόγω αντίδραση παρατηρήθηκε επιπλέον (βλ. Σχήμα 19) η σημαντική αλληλεπίδραση της συνθήκης και της βαθμίδας εκπαίδευσης, $F(4, 235) = 2.69$, $p = .032$, $partial \eta^2 = .044$.

Αναλυτικότερα, στις συνθήκες επιδημίας, αυτοκτονίας, χρεοκοπίας αλλά και ελέγχου οι συμμετέχοντες μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ($M=5.14$, $SE=.25$), ($M=5.54$, $SE=.36$), ($M=5.08$, $SE=.32$), ($M=5.07$, $SE =.26$), στις δύο πρώτες δε σε σημαντικό βαθμό ($p < .05$), έτειναν περισσότερο στην αντίδραση της στροφής προς τις Υποχρεώσεις και τα Προβλήματα της καθημερινής ζωής σε σύγκριση με τους αποφοίτους της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ($M=4.19$, $SE=.38$), ($M=3.48$, $SE=.35$), ($M=4.60$, $SE=.46$), ($M=4.11$, $SE=.59$), τάση που αντιστράφηκε πλήρως, ωστόσο, στη συνθήκη του θανάτου ($M=4.13$, $SE =.38$ για τους συμμετέχοντες μη πανεπιστημιακής, και $M=4.44$, $SE=.46$ για τους συμμετέχοντες πανεπιστημιακής εκπαίδευσης).

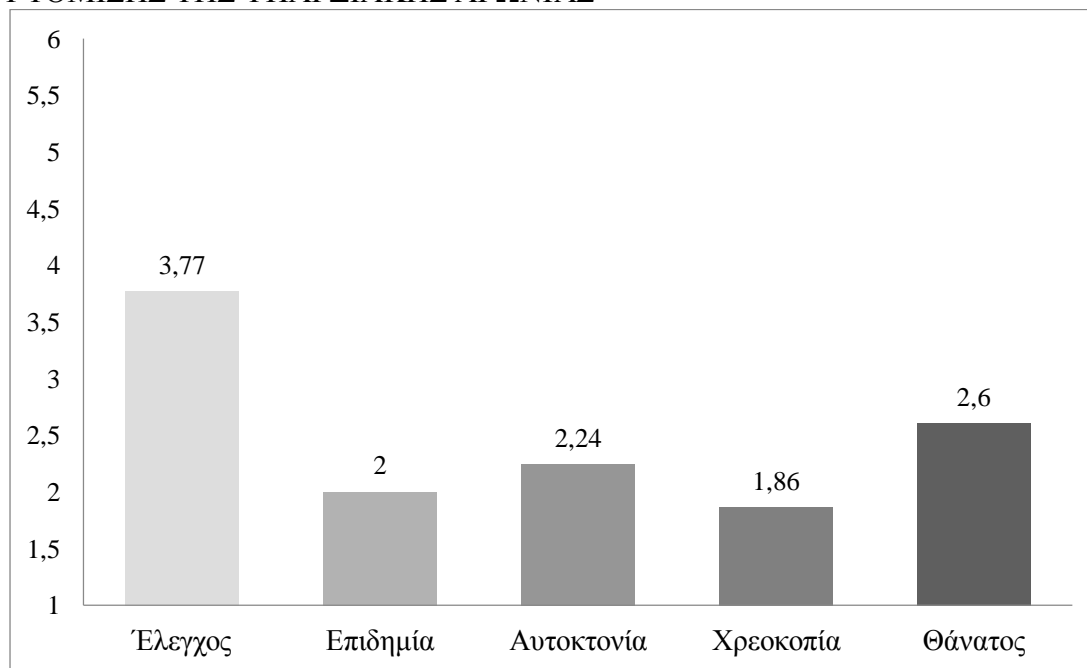
ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 19. Στροφή προς τις Υποχρεώσεις και τα Προβλήματα της καθημερινής ζωής ανά συνθήκη και βαθμίδα εκπαίδευσης.

Ο ρυθμιστικός ρόλος της βαθμίδας εκπαίδευσης παρατηρήθηκε ακόμα (βλ. Σχήμα 20) και στην αντίδραση της στροφής προς τις Απολαύσεις και τη Διασκέδαση στην καθημερινότητα, $F(4, 85) = 2.75, p = .033, partial \eta^2 = .11$, δεδομένου πως τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου τοποθετήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο, $p = .005, p = .012, p = .004$) θετικότερα ως προς την εν λόγω αντίδραση σε σύγκριση με τα υποκείμενα των συνθηκών επιδημίας ($M=2.00, SE=.30$), αυτοκτονίας ($M=2.24, SE=.24$) και χρεοκοπίας ($M=1.86, SE=.36$), οριακά όχι όμως σε σύγκριση και με τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου ($M=2.60, SE=.43$ και κατά το post-hoc κριτήριο LSD αντιστοίχως, $p = .060$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

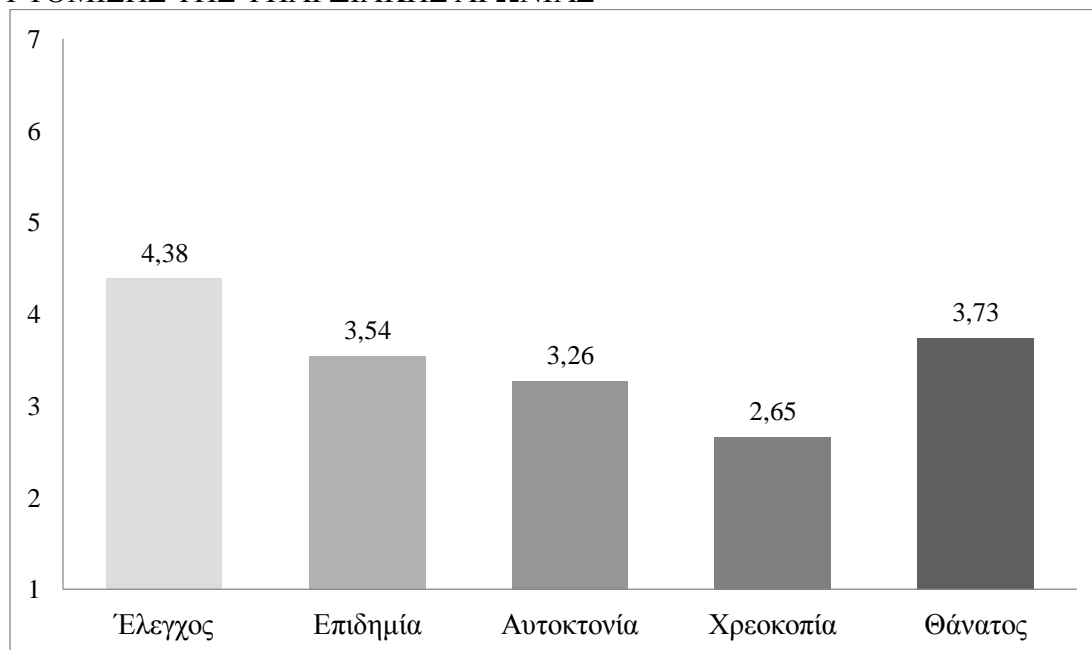

Σχήμα 20. Στροφή προς τις Απολαύσεις και τη Διασκέδαση στην καθημερινή ζωή ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Επιπροσθέτως, διαπιστώθηκε αποκλειστικά στην ομάδα των συμμετεχόντων των αστικών κέντρων η στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης σε συνολικά τρεις (3) Προσαρμοστικές Αντιδράσεις.

Συγκεκριμένα, η στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης διαπιστώθηκε καταρχάς (βλ. Σχήμα 21) στην Προσαρμοστική Αντίδραση της στροφής προς τη Θεία Πρόνοια, $F(4, 130) = 2.85, p = .026, \eta^2 = .081$, καθώς οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της χρεοκοπίας ($M=2.65, SE=.32$) τοποθετήθηκαν λιγότερο θετικά ως προς την εν λόγω αντίδραση και διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό ($p = .037$ κατά το post-hoc LSD κριτήριο) τόσο από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου, ($M=3.73, SE=.40$), όσο, κυρίως, ($p = .001$ κατά το LSD κριτήριο), και από τους συμμετέχοντες, επίσης, στη συνθήκη ελέγχου ($M=4.38, SE=.36$).

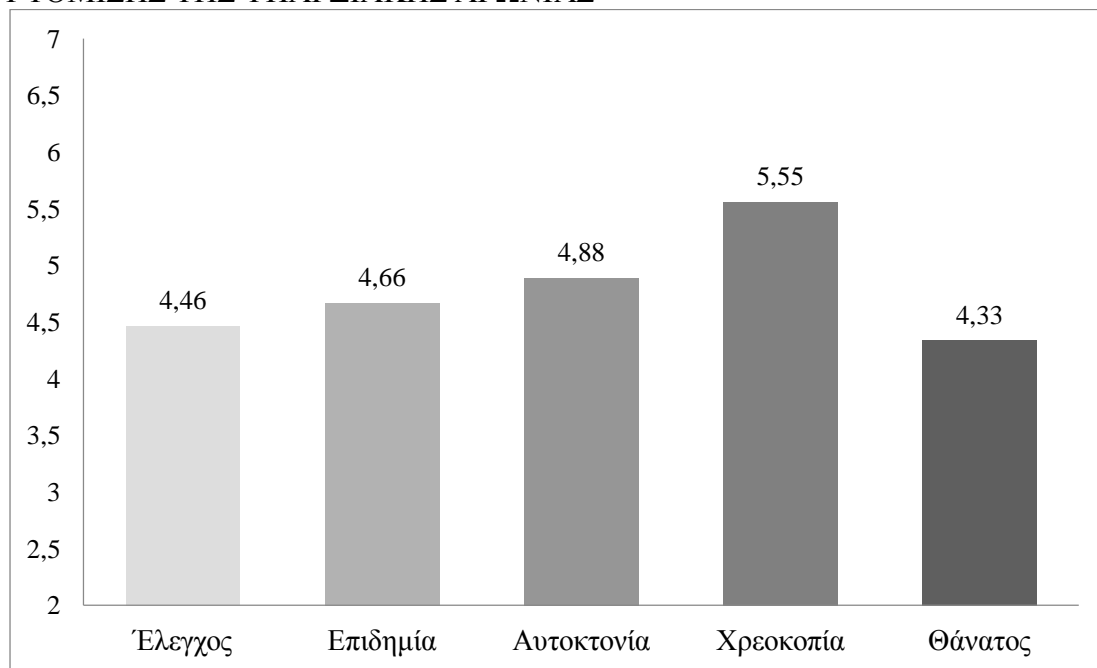
ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 21. Στροφή προς την Θρησκεία και τη Θεία Πρόνοια ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων.

Ακόμη, η στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης διαπιστώθηκε (βλ. Σχήμα 22) και ως προς την Προσαρμοστική Αντίδραση της προσωπικής Ένταξης στα συλλογικά Κινήματα, $F(4, 130) = 2.48, p = .047, \eta^2 = .05$, δεδομένου πως τα υποκείμενα της συνθήκης της χρεοκοπίας ($M=5.55, SE=.29$) τοποθετήθηκαν, σε σημαντικό βαθμό, περισσότερο θετικά ως προς την εν λόγω αντίδραση σε σύγκριση με τα υποκείμενα των συνθηκών θανάτου ($M=4.33, SE=.32$) και ελέγχου ($M=4.46, SE=.32$), οριακά δε και σε σύγκριση επίσης ($M=4.66, SE = .33$) με τα υποκείμενα της συνθήκης επιδημίας (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .005, p = .015$ και $p = .052$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

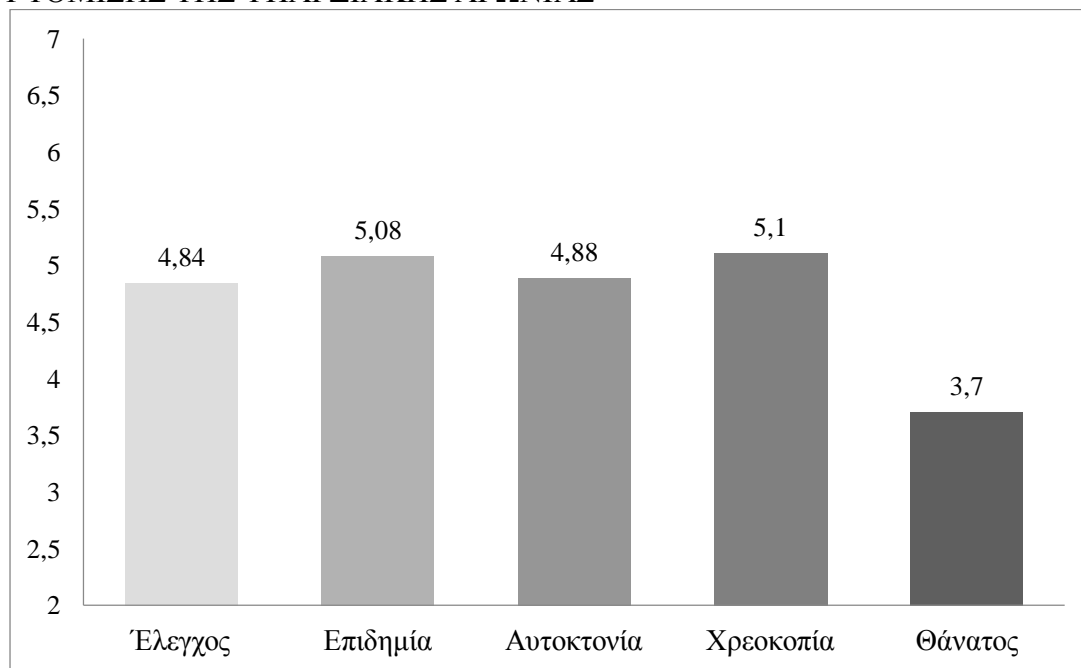

Σχήμα 22. Στροφή προς την Προσωπική Ένταξη στα Συλλογικά Κινήματα ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων.

Ακόμα, αποκλειστικά στην ομάδα των συμμετεχόντων των αστικών κέντρων, παρατηρήθηκε η στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης (βλ. Σχήμα 23) στην Προσαρμοστική Αντίδραση της στροφής προς την Ορθολογική Σκέψη, $F(4, 130) = 3.80, p = .006, \eta^2 = .10$.

Αναλυτικότερα, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου ($M=3.70, SE = .32$) επέλεξαν να στραφούν προς την Ορθολογική σκέψη σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες στις συνθήκες επιδημίας, ($M=5.08, SE=.28$), αυτοκτονίας, ($M=4.88, SE=.27$), χρεοκοπίας ($M=5.10, SE=.32$) και ελέγχου ($M=4.84, SE=.31$) σε σημαντικά μικρότερο, χαμηλότερο βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο, $p = .002, p = .007, p = .001$ και $p = .009$, αντιστοίχως).

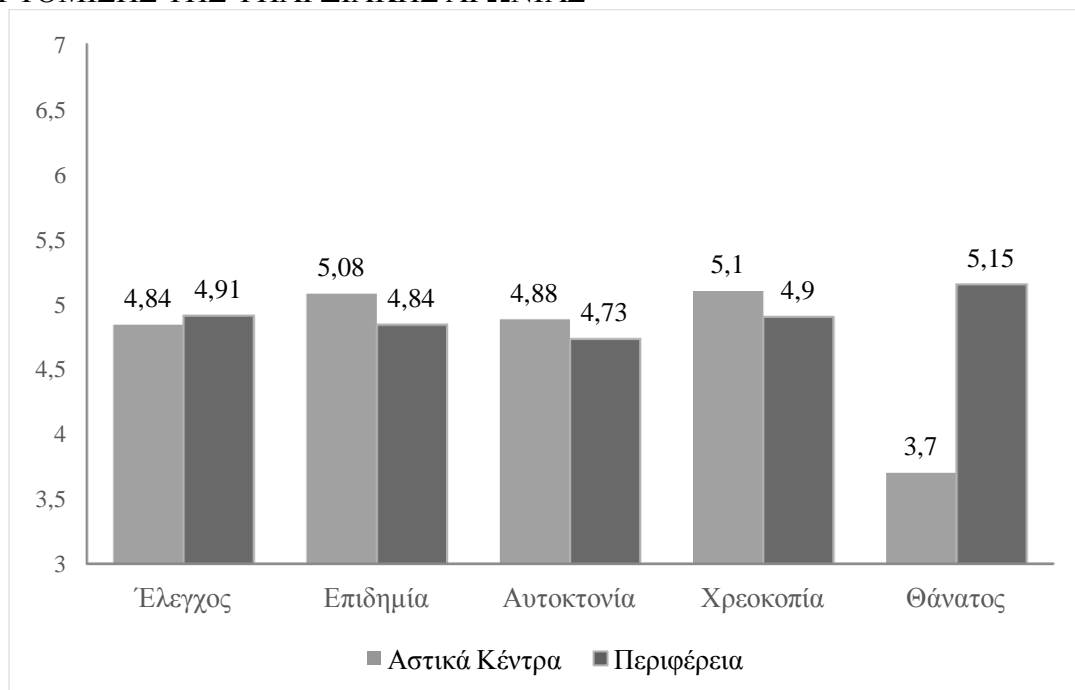
ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 23. Στροφή προς την Ορθολογική Σκέψη ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων.

Στην ίδια προσαρμοστική αντίδραση, παρατηρήθηκε επιπροσθέτως (βλ. Σχήμα 24) και η στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της συνθήκης και του τύπου διαμονής, $F(4, 235) = 2.39, p = .051, partial \eta^2 = .039$, δεδομένου πως, μολονότι τα υποκείμενα των αστικών κέντρων στράφηκαν περισσότερο στην Ορθολογική Σκέψη στις συνθήκες επιδημίας ($M=5.08, SE=.32$), αυτοκτονίας ($M = 4.88, SE=.31$), και χρεοκοπίας ($M=5.10, SE=.29$), σε σύγκριση με τα υποκείμενα της περιφέρειας στις ίδιες συνθήκες ($M=4.84, SE=.31$), ($M=4.73, SE=.33$), και ($M = 4.90, SE=.35$), η τάση αυτή ήρθη πλήρως στη συνθήκη ελέγχου, ($M=4.84, SE =.31$), ($M=4.91, SE=.33$), και σε στατιστικά σημαντικό βαθμό αντιστράφηκε, μάλιστα, ($p < .020$) συγκεκριμένα στη συνθήκη του θανάτου ($M=3.70, SE=.29$) και ($M=5.15, SE=.36$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 24. Στροφή προς την Ορθολογική Σκέψη ανά συνθήκη και τόπο διαμονής.

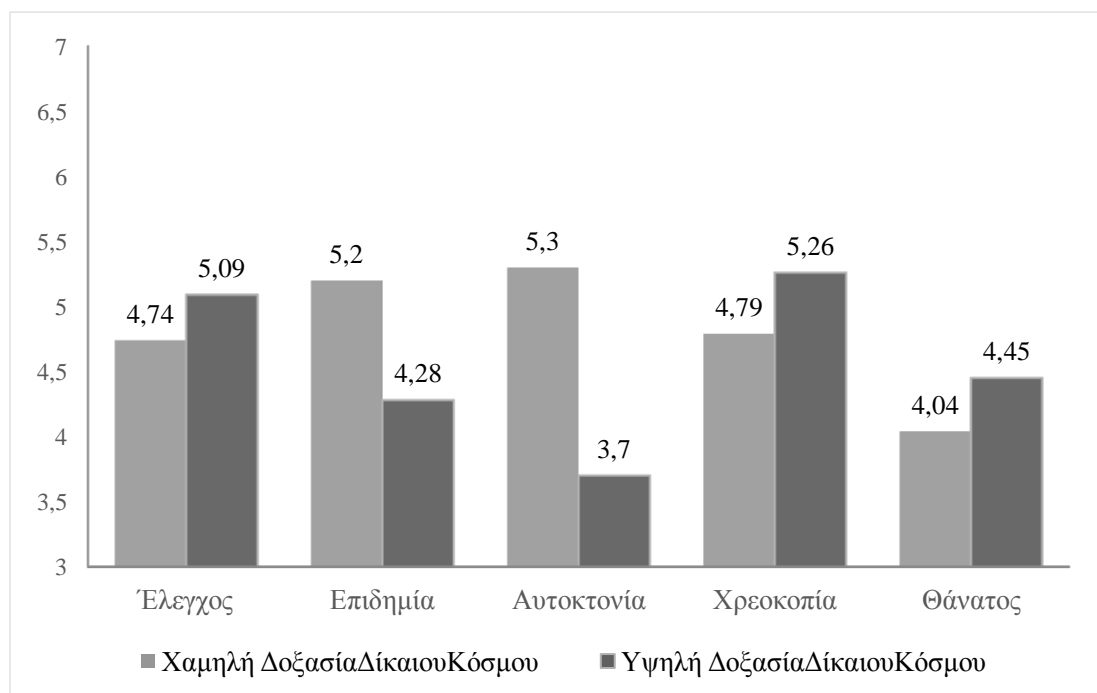
Επίσης, η 2-way ANOVA δεν κατέδειξε τη σημαντική αλληλεπίδραση της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό και της συνθήκης στις Προσαρμοστικές Αντιδράσεις της στροφής προς τη Θεία Πρόνοια, $F(4, 235) = 0.64, p = .63$, προς την προσωπική ένταξη στα συλλογικά Κινήματα, $F(4, 235) = 1.28, p = .27$, της στροφής προς την Ορθολογική Σκέψη, $F(4, 235) = 0.26, p = .90$, προς τη θετική αξιολόγηση των Μαζικών Κινήματων, $F(4, 235) = 1.76, p = .13$, προς τον Συμβιβασμό με τα υπάρχοντα, αρνητικά δεδομένα, $F(4, 235) = 1.12, p = .34$, και τέλος της στροφής προς τις Απολαύσεις της καθημερινότητας, $F(4, 235) = 1.98, p = .098, partial \eta^2 = .034$.

Αντιθέτως, διαπιστώθηκε πράγματι η στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση της Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό και της συνθήκης, $F(4, 235) = 3.12, p = .016, partial \eta^2 = .05$, στην Προσαρμοστική Αντίδραση συγκεκριμένα της στροφής προς τα Προβλήματα και τις Υποχρεώσεις της καθημερινής ζωής (βλ. Σχήμα 25).

Αναλυτικότερα, τα υποκείμενα της χαμηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου για τον εαυτό τοποθετήθηκαν λιγότερο θετικά ως προς την εν λόγω αντίδραση στις συνθήκες θανάτου ($M=4.04, SE=.36$), χρεοκοπίας ($M=4.79, SE=.31$) και ελέγχου ($M=4.74, SE=.34$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα της υψηλής δοξασίας του δίκαιου κόσμου για τον εαυτό στις ίδιες συνθήκες ($M=4.45, SE=.37$), ($M=5.26, SE =.36$) και ($M=5.09, SE=.38$), τάση η οποία αντιστράφηκε και ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό βαθμό ($p = .035$ και $p = .006$) στις συνθήκες, συγκεκριμένα, της επιδημίας ($M=5.20,$

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

$SE=.37$ και $M=4.28$, $SE=.35$) και της αυτοκτονίας ($M=5.30$, $SE=.37$ και $M=3.70$, $SE=.37$).

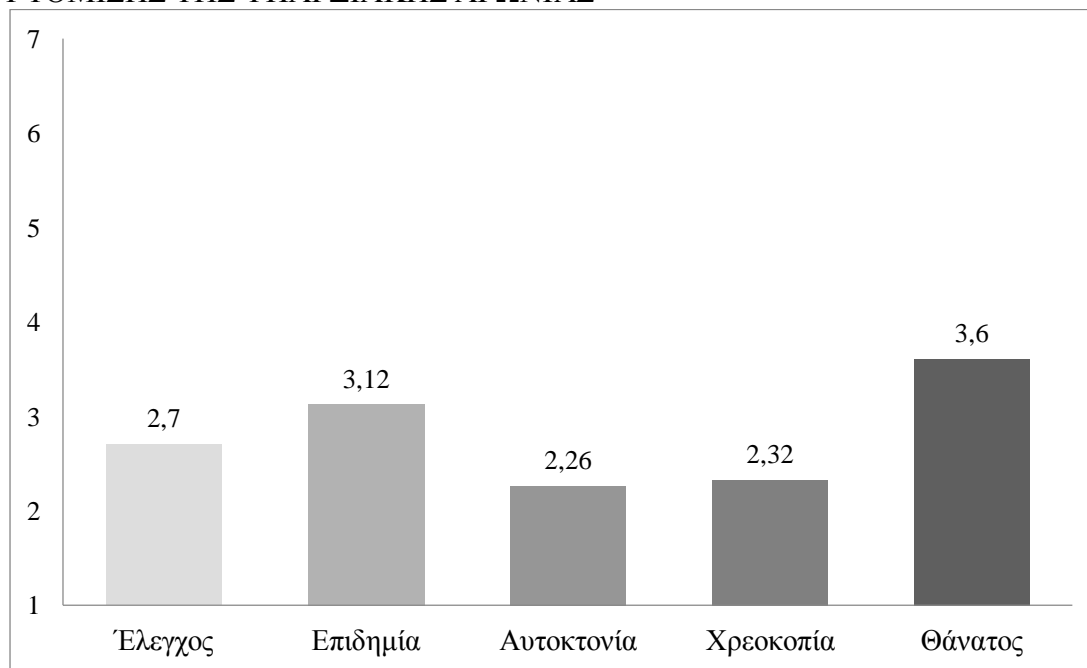

Σχήμα 25. Στροφή προς τις Υποχρεώσεις της καθημερινής ζωής ανά συνθήκη και βαθμό Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό.

Ακόμη, ειδικά στην ομάδα των υποκειμένων της χαμηλής Δοξασίας Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό, και σε αντίθεση με την ομάδα της υψηλής Δοξασίας Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό, $F(4, 107)=0.61$, $p>.65$, παρατηρήθηκε (βλ. Σχήμα 26) η οριακά, στατιστικά σημαντική επίδραση της συνθήκης, $F(4, 128) = 2.33$, $p = .059$, $\eta^2 = .058$, στην στροφή προς τις Απολαύσεις και τη διασκέδαση της καθημερινότητας.

Για την ακρίβεια, στην εν λόγω αντίδραση οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου ($M=3.6$, $SE=.37$) εκφράστηκαν ευκρινώς θετικότερα σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες όλων των υπολοίπων συνθηκών και έτειναν να διαφοροποιηθούν από τους συμμετέχοντες των συνθηκών ελέγχου ($M=2.7$, $SE =.34$) και, κυρίως, ($M=2.32$, $SE=.30$ και $M=2.26$, $SE=.35$) χρεοκοπίας και αυτοκτονίας (σε στατιστικά μη σημαντικό βαθμό μεν κατά το post-hoc Tukey's HSD, $p >.05$, μα σε σημαντικό βαθμό κατά το LSD κριτήριο, δεδομένης και της οριακά σημαντικής, σχετικής επίδρασης, $p =.011$ και $p = .015$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

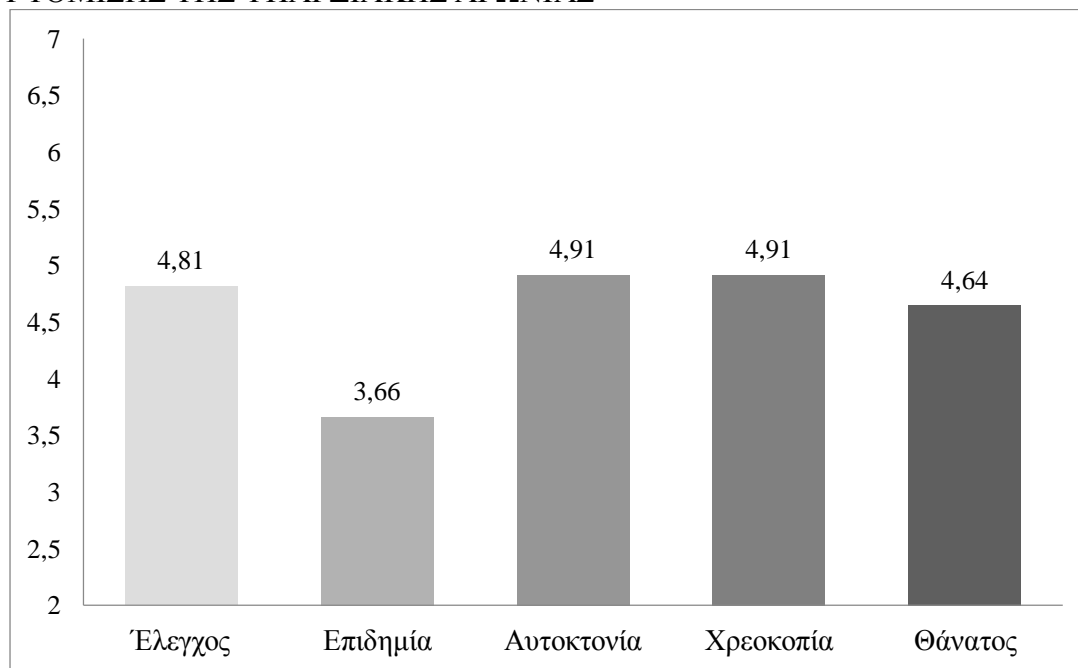

Σχήμα 26. Στροφή προς τις Απολαύσεις στην καθημερινή ζωή ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες χαμηλής Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό.

Εκτός αυτού, στην ίδια ομάδα, της χαμηλής Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό, διαπιστώθηκε ταυτόχρονα (βλ. Σχήμα 27) και η σημαντική επίδραση της συνθήκης, $F(4, 128) = 2.53, p = .045, \eta^2 = .075$, στην προσαρμοστική αντίδραση της στροφής προς τη θετική αξιολόγηση των Μαζικών Κινήματων.

Συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες της συνθήκης της επιδημίας ($M=3.66, SE=.35$) αξιολόγησαν λιγότερο θετικά τα Μαζικά Κινήματα και διαφοροποιήθηκαν σε σημαντικό βαθμό από τους συμμετέχοντες στις συνθήκες ελέγχου ($M=4.81, SE=.29$), θανάτου ($M=4.64, SE=.34$), αυτοκτονίας ($M=4.91, SE=.36$) και χρεοκοπίας ($M=4.91, SE=.26$) κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p = .015, p = .041, p = .011$ και $p = .005$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 27. Στροφή προς τη θετική αξιολόγηση των Μαζικών Κινημάτων ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες χαμηλής Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον εαυτό.

Τέλος, ως προς την αλληλεπίδραση του Προοδευτισμού και της συνθήκης στον βαθμό συμφωνίας των υποκειμένων με τις συνολικά επτά (7) Προσαρμοστικές Αντιδράσεις δεν προέκυψαν αξιοσημείωτα, στατιστικά σημαντικά ευρήματα.

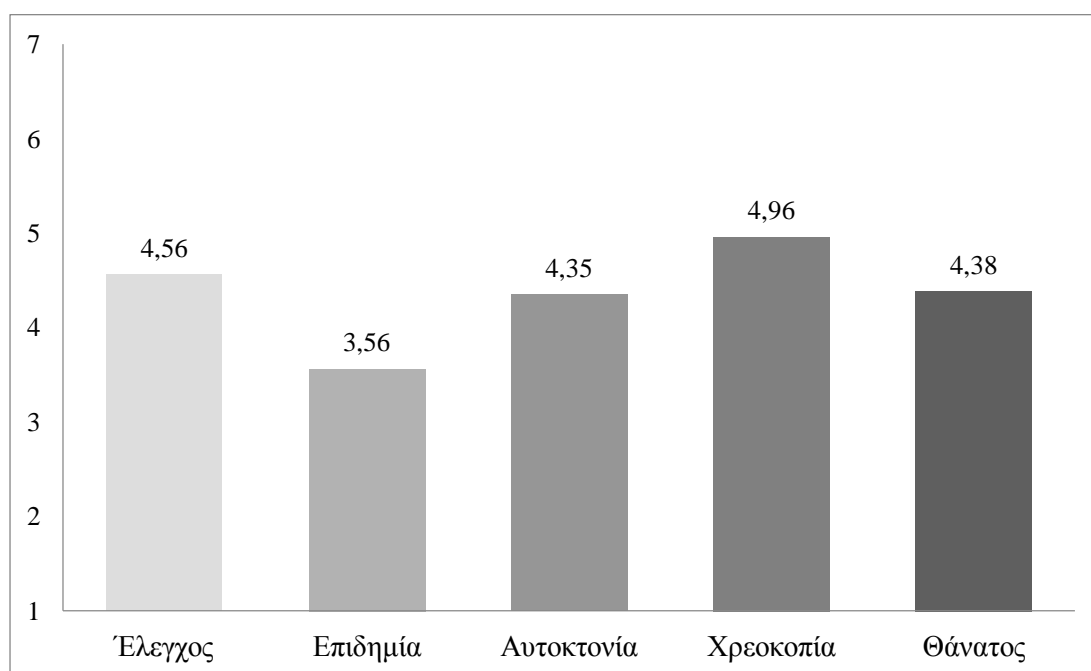
Για την ακρίβεια, δεν παρατηρήθηκε η σχετική, σημαντική αλληλεπίδραση στην αντίδραση της στροφής προς τις Απολαύσεις της καθημερινότητας, $F(4, 235) = 1.12, p = .34$, προς τη Θεία Πρόνοια, $F(4, 235) = 0.34, p = .85$, προς τις Υποχρεώσεις της καθημερινής ζωής, $F(4, 235) = 0.54, p = .70$, την προσωπική Ένταξη στα Συλλογικά Κινήματα, $F(4, 235) = 0.63, p = .63$, προς την Ορθολογική Σκέψη, $F(4, 235) = 0.30, p = .87$, τη θετική αξιολόγηση των Μαζικών Κινημάτων, $F(4, 235) = 1.37, p = .24, partial \eta^2 = .023$, καθώς και της στροφής προς τον Συμβιβασμό με τα υπάρχοντα, αρνητικά, δεδομένα, $F(4, 235) = 1.44, p = .22, \eta^2 = .024$.

Εν τούτοις, ειδικότερα στην αντίδραση της θετικής αξιολόγησης των Μαζικών Κινημάτων, $F(4, 235) = 1.37, p = .24, partial \eta^2 = .023$, διαπιστώθηκε ουσιαστικά πως αν και τα υποκείμενα υψηλού προοδευτισμού στις συνθήκες επιδημίας, ($M=4.50, SE=.34$), αυτοκτονίας ($M=4.40, SE=.30$) και ελέγχου ($M=5.26, SE=.39$), σημείωσαν υψηλότερες τιμές σε σύγκριση με τα υποκείμενα χαμηλού προοδευτισμού στις ίδιες συνθήκες, η τάση αυτή αντιστράφηκε πλήρως, συγκεκριμένα, στη συνθήκη χρεοκοπίας ($M=4.96, SE=.31$ και $M=4.47, SE=.39$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αποκλειστικά στην ομάδα των συμμετεχόντων του χαμηλού προοδευτισμού, καταγράφηκε δε επιπροσθέτως (βλ. Σχήμα 28) η σημαντική επίδραση της συνθήκης στην ίδια Προσαρμοστική Αντίδραση, $F(4, 118) = 2.47, p = .048, \eta^2 = .077$.

Αναλυτικότερα, τα υποκείμενα της συνθήκης της επιδημίας ($M=3.56, SE=.34$) αξιολόγησαν λιγότερο θετικά τα Μαζικά Κινήματα και διαφοροποιήθηκαν, μάλιστα, σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο, $p = .003$ και $p = .029$) από τα υποκείμενα, κατά κύριο λόγο, της συνθήκης της χρεοκοπίας ($M=4.96, SE=.26$) και της συνθήκης ελέγχου ($M=4.56, SE=.29$), όχι εξίσου, όμως, και από τα υποκείμενα των συνθηκών θανάτου και επιδημίας.

Σχήμα 28. Στροφή προς τη θετική αξιολόγηση των Μαζικών Κινήματων ανά συνθήκη στους συμμετέχοντες χαμηλού Προοδευτισμού.

Συζήτηση

Αρχικό σχόλιο

Μέσω των ευρημάτων της παρούσας, πειραματικής απόπειρας επιβεβαιώνεται πως η απειλή του θανάτου ενεργοποιεί διαφορετικές γνωστικές διαδικασίες σε σχέση με την απειλή της οικονομικής χρεοκοπίας.

Επίσης, επιβεβαιώνεται η γενική Υπόθεση, βάσει της οποίας η εισαγωγή της οικονομικής απειλής θα έπρεπε να προκαλέσει τη μεταβολή των ιδεολογικοπολιτικών πεποιθήσεων των υποκειμένων, υπό την επισημάνση, εν τούτοις, πως η τελευταία δεν κινήθηκε στην πολιτικά συντηρητική κατεύθυνση που αναμέναμε.

Τέλος, μεμονωμένα, αλλά αξιοσημείωτα ευρήματα προέκυψαν επιπροσθέτως αναφορικά με τον τρόπο αξιολόγησης της Κοινωνίας και την επιλογή συγκεκριμένων Προσαρμοστικών Αντιδράσεων έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα.

Απειλή του Θανάτου

Καταρχάς, δεν καταγράφηκαν στατιστικά σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των συνθηκών ελέγχου και ακούσιου, ατομικού θανάτου ως προς τις Θετικές Στάσεις έναντι της Εξουσίας, τον Συντηρητισμό, ή αλλιώς τη συμμόρφωση στην Εξουσία, τον Προσανατολισμό στην Κοινωνική Κυριαρχία και την αξιολόγηση της Κοινωνίας.

Κατ' αυτόν τον, παράδοξο, τρόπο επιβεβαιώνεται πως η απειλή του θανάτου είναι μία απειλή ικανή να παραγάγει δύο, απολύτως διαφορετικών ειδών, αντιδράσεις, τις άμεσες και τις συμβολικές, και πως υπεύθυνες για τα πειραματικά TMT ευρήματα είναι κατεξοχήν οι δεύτερες, που συνιστούν αποκλειστικό προϊόν των έμμεσων, και αγγογόνων, Σκέψεων του Θανάτου (για την σχετική επιθεώρηση : Hayes, Schimel, Arndt, & Faucher, 2010, και για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Κεφ. 3).

Μάλιστα, το ότι αντιθέτως στη συνθήκη της χρεοκοπίας προκλήθηκαν άμεσες ιδεολογικοπολιτικές, αντιδράσεις συνηγορεί υπέρ ενός κεφαλαιώδους επιχειρήματος της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου, που συνίσταται στη μοναδική, σε γνωστικό επίπεδο, λειτουργία της απειλής του θανάτου, δια της οποίας η εν λόγω απειλή διακρίνεται από τις υπόλοιπες, και εν προκειμένω διακρίνεται από μία οικονομική απειλή.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επίσης, το γεγονός πως δε διαπιστώθηκαν συστηματικές, ιδεολογικοπολιτικές διαφοροποιήσεις ούτε στις συνθήκες αυτοκτονίας και επιδημίας ενισχύει ερευνητικά την άποψη, πως η διακριτότητα της απειλής της θνητότητας σημειώνεται ανεξαρτήτως των ειδικών συνθηκών, υπό τις οποίες είναι δυνατόν πρακτικά να επέλθει ο θάνατος, και αποδίδεται, επομένως, στον τρόπο που επισύρει αυτός καθαυτός ο κίνδυνος της ανυπαρξίας (για μία επιθεώρηση των πειραματικών TMT ευρημάτων σχετικά με την αυτοκτονία : Fritsche, et al., 2008, πείρ. 1-3).

Στο παραπάνω πλαίσιο, η μεμονωμένη τάση αποκλειστικά των υποκειμένων τα οποία εκτέθηκαν στη μορφή της συλλογικής, μαζικής μορφής του θανάτου, υπό συγκεκριμένους όρους (βλ. χαμηλό βαθμό προσωπικής δοξασίας του δίκαιου κόσμου και χαμηλό βαθμό προοδευτισμού) να αξιολογούν ιδιαιτέρως αρνητικά τα συλλογικά, Μαζικά Κινήματα δεν αποκλείεται να αποτελεί ένδειξη της επιχειρούμενης εκ μέρους τους «αποστασιοποίησης» από τα ειδικά χαρακτηριστικά, στα οποία οικοδομήθηκε η απειλή της προσωπικής τους θνητότητας.

Τάσεις μεταβολής, ωστόσο, της συμπεριφοράς των συμμετεχόντων στα οποία κατέστη πρόδηλη η θνητότητα σημειώθηκαν σε τρεις Προσαρμοστικές Αντιδράσεις, ενώ ευκρινής, και στατιστικά σημαντική, διαφοροποίηση από τη συνθήκη ελέγχου παρατηρήθηκε, κατά κύριο λόγο, σε μία από αυτές.

Αναλυτικότερα, η υπενθύμιση της θνητότητας οδήγησε ουσιαστικά μόνο τους συμμετέχοντες που διαμένουν στα αστικά κέντρα στη μείωση της εμπιστοσύνης προς την Ορθολογική Σκέψη, εύρημα στο οποίο οφείλεται και η καταγραφή, επί της ίδιας μέτρησης, της στατιστικά σημαντικής αλληλεπίδρασης της συνθήκης και του τόπου διαμονής.

Πιθανόν τα υποκείμενα της συνθήκης θανάτου απέρριψαν την Ορθολογική Σκέψη, επειδή αυτή συνιστά έναν τρόπο σκέψης που αφ' ενός συνδέεται, καταλήγει και προφανώς συναινεί στον νομοτελειακά αναπόφευκτο χαρακτήρα του θανάτου και αφ' ετέρου υποβαθμίζει, ή τουλάχιστον οπωσδήποτε δεν ευνοεί, τις καθησυχαστικές για τον εαυτό προσεγγίσεις που διατυπώνονται για όσα ακολουθούν το ανθρώπινο, βιολογικό τέλος.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Παρα ταύτα, αν κι οι συμμετέχοντες αποστράφηκαν τον ορθολογισμό, και τους παρασχέθηκε η δυνατότητα να προσφύγουν εναλλακτικά στη συμβολική κατασκευή της Θρησκείας (ενδεικτικά : Dechesne, Pyszczynski, Arndt, Ransom, Sheldon, Van Knippenberg, 2003; Solomon, Greenberg, & Pyszczynski, 2004; Norenzayan and Hansen, 2006), η οποία συγκροτεί εξ άλλου το βασικό, αντίπαλο του ορθολογισμού σύστημα (Dawkins, 2006), επισημαίνεται πως δε μετακινήθηκαν τελικά προς αυτήν την κατεύθυνση.

Επιπλέον, διαπιστώθηκε πως μετά την υπενθύμιση της προσωπικής τους θνητότητας οι απόφοιτοι μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ανέπτυξαν την τάση να αποδεσμευτούν από τις Υποχρεώσεις και τα Προβλήματα της καθημερινής τους ζωής, ενώ, συγκεκριμένα, οι έχοντες χαμηλό βαθμό προσωπικής Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου ανέπτυξαν την τάση να στραφούν, αντιστοίχως, προς τις Απολαύσεις και τη Διασκέδαση της καθημερινότητας.

Το τελευταίο εύρημα δε, υπό τον αξιοσημείωτο περιορισμό της στατιστικής οριακότητάς του, συνδέεται ενδεχομένως με το συμπεριφορικό μοντέλο για την υγεία, που βάσει της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου τοποθετείται στην καρδιά των άμεσων αντιδράσεων, τις οποίες είναι σε θέση προκαλέσει ο κίνδυνος του Θανάτου (Terror Management Health Model; TMHT; Goldenberg, & Arndt, 2008).

Σύμφωνα με το εν λόγω μοντέλο, μία από τις άμεσες και λογικές αντιδράσεις έναντι του κινδύνου του θανάτου συνίσταται στην υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς επικεντρωμένης στην κατάκτηση και τη διατήρηση της καλής υγείας, στην υιοθέτηση πρακτικά, δηλαδή, ενός υγιεινού τρόπου ζωής.

Στον βαθμό που για κάποιους συμμετέχοντες, ωστόσο, ο αόριστος όρος της «διασκέδασης» και των «απολαύσεων» ενδέχεται, μάλλον εύλογα, να ταυτίστηκε και με μη απολύτως υγιεινές ή και ενισχυτικές της καλής υγείας συνήθειες (βλ. κακή διατροφή, κάπνισμα, κατανάλωση μεγάλων ποσοτήτων αλκοόλ, ελλιπής ύπνος κ.ά.) μέσω της παρούσας καταδεικνύεται πως για όσους δε θεωρούν και δεν προσεγγίζουν τον θάνατο ως «δίκαιο» προϊόν της προσωπικής τους συμπεριφοράς, το μοντέλο αυτό είναι δυνατό να παρακαμφθεί (ενδεικτικά για τη σύνδεση μεταξύ υψηλής Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου και εσωτερικής έδρας ελέγχου : Rubin, & Peplau, 1973).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Με άλλα λόγια, φαίνεται πως αξίζει ίσως στο μέλλον να διερευνηθεί εάν μια μορφή άμεσης αντίδρασης έναντι του προβλήματος του θανάτου αποτελεί ακόμα και η, βρισκόμενη στον αντίποδα του υγιεινού τρόπου ζωής, στροφή προς τις απολαύσεις, υπό την αναγκαία κι απαραίτητη προϋπόθεση αποσύνδεσης των γεγονότων, συνεπώς και του θανάτου *per se*, από την σφαίρα της προσωπικής υπαιτιότητας και ευθύνης.

Σε κάθε περίπτωση, συνολικά τα προαναφερθέντα ευρήματα μας, συνηγορούν σε σημαντικό βαθμό υπέρ της άποψης, πως σε επίπεδο άμεσων αντιδράσεων η απειλή του θανάτου λειτουργεί θεμελιωδώς διαφορετικά εν συγκρίσει με μια άλλη αρνητική απειλή, όπως είναι αυτή της οικονομικής χρεοκοπίας.

Προκειμένου, όμως, να επιβεβαιωθεί η ανάλογη διάκριση και στο επίπεδο των συμβολικών αμυνών είναι επιτακτικός ο έλεγχος, του κρίσιμου για την προσέγγιση της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, μηχανισμού προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου, που επιχειρούμε στην αμέσως επόμενη, δεύτερη πειραματική μας απόπειρα.

Απειλή της Χρεοκοπίας

Μέσω των ευρημάτων της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνεται η αρχική μας Υπόθεση, όχι ωστόσο με τον τρόπο που καταρχάς αναμέναμε.

Τα υποκείμενα της συνθήκης της χρεοκοπίας διαφοροποιήθηκαν πράγματι από τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου εκφράζοντας, όμως, συγκεκριμένα αφ' ενός λιγότερο Θετικές Στάσεις έναντι της Εξουσίας και αφ' ετέρου, κυρίως δε, χαμηλότερο βαθμό Συντηρητισμού ή αλλιώς συμμόρφωσης προς την Εξουσία.

Σε μία πρώτη ανάγνωση, τα ευρήματά μας είναι ασύμβατα με τις θεωρητικές προτάσεις και τα ερευνητικά αποτελέσματα, βάσει των οποίων αναμενόταν η θετική σύνδεση της απειλής της Χρεοκοπίας, είτε αυτή συνιστά μια διακριτή, οικονομική, απειλή είτε και οποιαδήποτε απειλή, με την επίταση των συντηρητικών ιδεολογικο-πολιτικών πεποιθήσεων (ενδεικτικά : Duckitt, & Sibley, 2010; Duckitt, & Fisher, 2003; Sales, 1972, Nail, McGregor, Drinkwater, Steele, & Thompson, 2009, πείρ.1).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Την ίδια στιγμή, βέβαια, τα ευρήματά μας δεν βρίσκονται απαραίτητα σε ασυμβατότητα με τα αποτελέσματα μίας έρευνας που διενεργήθηκε μεταξύ του 2009 και του 2014 επίσης στον ελληνικό χώρο, και κατέγραψε στο ιστορικό μεσοδιάστημα, προϊούσης της κρίσης, την υποχώρηση των συντηρητικών αξιών της παράδοσης, της ασφάλειας και της συμμόρφωσης τόσο σε προσωπικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο (Παυλόπουλος, 2014).

Καταρχάς, δεδομένου πως διαπιστώθηκε ότι οι μεταβολές που προκλήθηκαν από την εισαγωγή της οικονομικής απειλής δεν προήλθαν από τους προοδευτικούς ή αλλιώς τους κοινωνικά φιλελεύθερους, δεν είναι δυνατό να ερμηνευθούν ως προϊόν ενίσχυσης της προϋπάρχουσας, και πολιτικά προοδευτικής εν προκειμένω, Ιδεολογίας των συγκεκριμένων συμμετεχόντων.

Εξ άλλου η μεταχείριση των ευρημάτων μας ως ευρημάτων που συγκλίνουν στην ουσιαστική, συνεκτική και ευρύτερη απομείωση των συντηρητικών ιδεολογικών πεποιθήσεων, συνακόλουθα και στην ενίσχυση των προοδευτικών πεποιθήσεων, στον βαθμό που οι πρώτες και οι τελευταίες συνιστούν τα άκρα ενός ιδεολογικού δίπολου, δεν προκύπτει με ασφάλεια.

Απεναντίας, ένα ανάλογο συμπέρασμα, θα κρινόταν μάλλον ως επισφαλές, καθώς παρόμοια, προς την από-συντηρητικοποίηση τάση δεν επιβεβαιώθηκε και στη μέτρηση του Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία, που φανερώνει πρακτικά τον βαθμό αποδοχής των κοινωνικών και διομαδικών ανισοτήτων.

Κατά την γνώμη μας ωστόσο, αυτό είναι αδύνατο να παραβλεφθεί, καθώς η αποδοχή των ανισοτήτων *per se* βρίσκεται στην καρδιά του πολιτικού συντηρητισμού, αποτελεί έναν από τους βασικούς, κύριους άξονες, επί των οποίων αυτός οικοδομείται κι επιπλέον, συνιστά στοιχείο, το οποίο αντανακλάται συστηματικά σε αυτή καθαυτή τη συντηρητική, πολιτική συμπεριφορά (για μια πλήρη επιθεώρηση : Jost et al., 2003).

Η επίταση, εν τούτοις, των μη συντηρητικών ιδεολογικοπολιτικών στάσεων των συμμετεχόντων θα μπορούσε να αποδοθεί πιθανόν στην επιρροή των ευρύτερων, κοινωνικών συνθηκών, που ίσχυαν στη χώρα μας τη σύγχρονη της διεξαγωγής της πειραματικής μας απόπειρας ιστορική περίοδο (2012).

Άλλωστε, ο ρυθμιστικός ρόλος του κοινωνικού περιβάλλοντος στην στάση της ανυπακοής προς την εξουσία έχει αναδειχθεί και σε προηγούμενη έρευνα (Duckitt, & Bizumic, 2009, αναφέρεται στο άρθρο των Duckitt, Bizumic, Krauss, & Heled, 2010), στην οποία το δείγμα των Σέρβων πολιτών σημείωσε εξαιρετικά χαμηλές τιμές

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

αποκλειστικά στη διάσταση του συντηρητισμού, και αυτό αποδόθηκε στην επιρροή της «επαναστατικής» ατμόσφαιρας που είχε δημιουργηθεί στη σερβική κοινωνία και οδήγησε προοδευτικά στην πτώση του προέδρου Μιλόσεβιτς (Duckitt et al., 2010, σ. 709).

Υπό την εν λόγω οπτική, το εύρημα της παρούσας έρευνας ίσως, παρομοίως, απηγεί και υπό μία έννοια αντανακλά την «επαναστατική» έναντι της εξουσίας¹⁰ τάση, που είχε αναπτυχθεί κατά την ίδια περίοδο και στην ελληνική κοινωνία.

Η προσέγγιση αυτή επεξηγεί μάλιστα για ποιον λόγο η επίταση της απείθειας προς την κατεστημένη εξουσία, σε αντίθεση με την επίταση των αόριστων αρνητικών στάσεων απέναντί της, σημειώθηκε ειδικά στους συμμετέχοντες απ' τα αστικά κέντρα, δεδομένου πως οι ίδιοι είχαν υποστεί σε μεγαλύτερο βαθμό τις επιπτώσεις της κρίσης, και κυρίως, δεδομένου πως στην πρωτεύουσα, είχε εξαιρετικά πρόσφατα (2011-2012) εκδηλωθεί ο πυρήνας των αντι-εξουσιαστικών, συλλογικών δράσεων της εποχής (βλ. κίνημα των «πλατειών» ή κίνημα των «Αγανακτισμένων», Μάιος-Ιούνιος 2011).

Ωστόσο, η παραπάνω προσέγγιση δεν επεξηγεί απολύτως για ποιον λόγο η ανυπακοή προς την Εξουσία δεν καταγράφηκε εξίσου και στη συνθήκη ελέγχου (βλ. δείγμα Σέρβων), αλλά και για ποιον λόγο η ιδεολογικοπολιτική επίδραση της απειλής της χρεοκοπίας αφ' ενός δεν προβλέφθηκε από τον αρχικό βαθμό προοδευτισμού των υποκειμένων και αφ' ετέρου προήλθε, κατά κύριο λόγο, από τα υποκείμενα της μη πανεπιστημιακής, δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Η -συμπληρωματική της προαναφερθείσας- ερμηνεία, η οποία είναι σε θέση να επιλύσει τα θεωρητικά αδιέξοδα που προκύπτουν, συνίσταται ενδεχομένως στην ανάλυση των ευρημάτων μας όχι σε επίπεδο κατεξοχήν, ή αποκλειστικά, ιδεολογικό, αλλά, κατά κύριο λόγο, σε επίπεδο διομαδικό.

¹⁰ Επισημαίνεται ότι μία παρόμοια τρόπον τινά ερμηνεία (βλ. αποστασιοποίηση από το κατεστημένο) των ευρημάτων του επιχειρεί και ο Παυλόπουλος (2014), ο οποίος προτείνει σχετικά και μία επιπρόσθετη, εναλλακτική ερμηνευτική προσέγγιση επί της θεωρίας της Γνωστικής Ασυμφωνίας (Festinger, 1962).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αναλυτικότερα, η εισαγωγή της απειλής της χρεοκοπίας, την οποία η ίδια η κατεστημένη εξουσία χρησιμοποίησε στην πραγματικότητα έναντι των πολιτών, και επί της οποίας οικοδομήθηκε, επίσης, η αντίστοιχη, πειραματική μας συνθήκη, είναι πιθανό να κατέστησε πρόδηλη στα υποκείμενα τη *συλλογική* τους ταυτότητα ή για την ακρίβεια να ανέδειξε ουσιαστικά την ύπαρξη δύο διαφορετικών, βασικών, κοινωνικών κατηγοριών : την ενδο-ομάδα, στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι συμμετέχοντες και την εξω-ομάδα τους.

Η διάκριση των δύο αυτών ομάδων εδράζεται, μάλιστα, σ' αυτήν καθεαυτήν την έννοια της εξουσίας, αφού πρακτικά η εξω-ομάδα ασκεί την εξουσία και η ενδο-ομάδα την υφίσταται, συνακόλουθα η ενδο-ομάδα προσδιορίζεται εναλλακτικά ως η ομάδα του «λαού», ενώ η εξω-ομάδα ως, αντιστοίχως, η ομάδα των «ασκούντων την εξουσία», «των κυβερνώντων» ή αλλιώς ως η ομάδα της πολιτικής «ελίτ».

Υπό την παραπάνω προσέγγιση, όχι μόνον εξηγείται ο ρυθμιστικός ρόλος του τύπου διαμονής στην ισχυρή απείθεια προς την Εξουσία με τον τρόπο που αναλύθηκε προηγουμένως, μα προβλέπεται ακόμα και ο λόγος, για τον οποίον οι συμμετέχοντες των πόλεων επέλεξαν ταυτόχρονα ως προσαρμοστική αντίδραση την στροφή προς τη συλλογική δράση, και ειδικότερα την προσωπική συμμετοχή και ενεργό τους ένταξη στα Συλλογικά Κινήματα.

Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο των εμβληματικών για τις διομαδικές σχέσεις και διαδικασίες θεωριών της Κοινωνικής Ταυτότητας (Social Identity Theory; SIT; Tajfel 1974, 1978; Tajfel & Turner, 1979) και της Αυτοκατηγοριοποίησης (Self-Categorization Theory; SCT; Turner, Hogg, Oakes, Reicher, & Wetherell, 1987) η Κινηματοποίηση, στην οποία στράφηκαν τα υποκείμενα, συνιστά πιθανή συνέπεια της πεποίθησής τους πως απολαμβάνουν λιγότερα απ' όσα τους αναλογούν δικαιωματικά, πως με κάποιον τρόπο, δηλαδή, οι πραγματικές εμπειρίες τους είναι μακράν κατώτερες από αυτές που ανέμεναν (βλ. θεωρία της Σχετικής Αποστέρησης; Relative Deprivation Theory; RDT; Gurr, 1970, Runciman, 1966, Walker and Pettigrew, 1984, και για μια πλήρη επιθεώρηση : Brown, 2000).

Η ανάλυση του ευρήματος της ανυπακοής προς την Εξουσία ως διομαδικού, και όχι απαραίτητα ως κυρίως ιδεολογικού φαινομένου, ερμηνεύει πιο ικανοποιητικά, κατά την γνώμη μας, και τον ρυθμιστικό ρόλο που διαπιστώθηκε πως αναπτύσσει το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης, στα υποκείμενα του οποίου υπενθυμίζεται ότι η απειλή

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

της χρεοκοπίας προκάλεσε επιπροσθέτως την πρόσληψη της κοινωνίας ως κοινωνίας της Επιτήρησης.

Η μη πανεπιστημιακού, μετρίου, επιπέδου εκπαίδευση, όχι μόνο λειτουργεί σταθερά εκθετικά στις δυσμενείς οικονομικές και μισθολογικές αναπροσαρμογές που έχουν εφαρμοστεί υπό την απειλή της χρεοκοπίας (Καραμεσίνη, Γιακουμάτος, 2016), μα αποτελεί και ένα ειδικό χαρακτηριστικό, το οποίο συνδέεται πρωτοτυπικά με την ομάδα όσων υφίστανται την εξουσία συγκριτικά με την ολιγομελή ομάδα εκείνων, οι οποίοι απεναντίας την ασκούν.

Επισημαίνεται σχετικά πως βάσει μίας μελέτης διεξαχθείσας από το Εθνικό Κέντρο Πολιτικών Ερευνών (2016) το ποσοστό των μη αποφοίτων πανεπιστημιακής εκπαίδευσης βουλευτών στην πρόσφατη μεταπολιτευτική ιστορία φτάνει μόλις το 7%, ενώ οι βουλευτές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στο χρονικό διάστημα από το 1996 μέχρι το 2015 έχουν υπάρξει από δύο (2) έως δέκα (10) στους συνολικά τριακόσιους.

Εκτός αυτού, έχει αξία ίσως να ληφθεί υπόψη πως, στην τρέχουσα ιστορική συγκυρία, όσοι από θέσεις εξουσίας «εργαλειοποίησαν» την απειλή της χρεοκοπίας διέθεταν ως κοινό χαρακτηριστικό, ως κοινή και προεξάρχουσα ιδιότητα την ιδιότητά τους ως πανεπιστημιακών και λειτουργούσαν -και παρουσιάζονταν - ως εκπρόσωποι, της ανάλογης, επιστημονικής «αυθεντίας»(διατελέσαντες Υπουργοί Οικονομικών έως τη διεξαγωγή της παρούσας : Γιώργος Παπακωνσταντίνου 2009-2011, καθηγητής στο ΟΠΑ, Ευάγγελος Βενιζέλος 2011-2012, καθηγητής στο ΑΠΘ, Γιώργος Ζαννιάς 2012, καθηγητής στο ΟΠΑ, και Γιάννης Στουρνάρας 2012-2014, καθηγητής στο ΕΚΠΑ).

Το διομαδικής φύσης, εύρημα της ταύτισης με την ενδο-ομάδα του λαού και της παρεπόμενης σύγκρουσης με την ομάδα της Εξουσίας, όπως κι αυτό της στροφής προς την Κινηματοποίηση, είναι καταρχήν συμβατό με τις θεωρητικές προβλέψεις και τα ερευνητικά ευρήματα της θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (Uncertainty-Identity Theory; UIT; Hogg, 2007), βάσει των οποίων η καθοριστική για τον εαυτό αβεβαιότητα οδηγεί στην εντονότερη δέσμευση με την ενδο-ομάδα, και συνακόλουθα, ακόμη και σε υπόδειγμα ελάχιστων ομάδων, υποκινεί διαδικασίες, όπως είναι η ενδο-ομάδικη εύνοια και η διομαδική σύγκρουση (ενδεικτικά : Grieve and Hogg, 1999; Mullin and Hogg, 1998).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επιπροσθέτως, το ίδιο εύρημα συνηγορεί υπέρ της άποψης του θεμελιωτή της θεωρίας Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, σύμφωνα με την οποία η ενίσχυση της ταύτισης με τις κοινωνικές, άρα και πολιτικές ομάδες, δεν αφορά μονοσήμαντα τις ομάδες που ανήκουν στο συντηρητικό ιδεολογικό σύστημα, αλλά και τις ομάδες εξίσου, οι οποίες, τουλάχιστον σε πρώτη ανάγνωση, τοποθετούνται στο αντίθετο άκρο από τον πολιτικό συντηρητισμό (για μια πλήρη επιθεώρηση : Hogg, 2007).

Εν τούτοις, η θετική σύνδεση της αυξημένης αβεβαιότητας με την ταύτιση με την ενδο-ομάδα του Λαού, η οποία βρίσκεται στον πυρήνα της εν λόγω προσέγγισης, δεν προκύπτει από τα παρόντα, ερευνητικά ευρήματα με ασφάλεια, την ίδια στιγμή που δεν είναι δυνατόν και να αποκλειστεί κατηγορηματικά.

Αναλυτικότερα, μολονότι δεν προέκυψε η αυξημένη πρόσληψη της κοινωνίας ως κοινωνίας της Αβεβαιότητας εκ μέρους συγκεκριμένα των συμμετεχόντων στη συνθήκη της χρεοκοπίας, εύρημα που θα λειτουργούσε, οπωσδήποτε, ενισχυτικά στην παραπάνω προσέγγιση, αυτό μπορεί να οφείλεται σε δύο, βασικούς λόγους.

Αφ' ενός στο γεγονός πως η πρόσληψη της κοινωνίας ιδίως ως κοινωνίας της αβεβαιότητας είχε ανέλθει σε εξαιρετικά υψηλό επίπεδο για το σύνολο του δείγματος ($M=5.61$ σε 7-βάθμια κλίμακα), κι επομένως η σχετική διαφοροποίηση ήταν δύσκολο να ανιχνευτεί στατιστικά, και αφ' ετέρου στο ότι είχε επιτευχθεί ήδη η μείωση της αβεβαιότητας που προκάλεσε η οικονομική απειλή στους συμμετέχοντες, μέσω της δέσμευσής τους με την ομάδα του λαού που προηγήθηκε μεθοδολογικά (και χρονικά).

Η μεταχείριση, όμως, της ανυπακοής προς την Εξουσία ως ενός διομαδικού και μη απαραίτητα ιδεολογικού φαινομένου, ως προϊόντος δηλαδή της αντιπαλότητας μεταξύ της ομάδας του λαού και της ομάδας της πολιτικής εξουσίας, είναι αδύνατο εκ μέρους μας να παραβλεφθεί πως βρίσκεται στην καρδιά ενός φαινομένου, το οποίο εντείνεται σημαντικά σε περιόδους κρίσεων (Stavrakakis, 2002), όπως η ελληνική, και δεν είναι άλλο από το φαινόμενο του λαϊκισμού.

Βέβαια, η ακριβής εννοιοδότηση και μεθοδολογική προσέγγιση του λαϊκισμού, που έχει ταυτιστεί καταρχάς με τη σύγκρουση μεταξύ «λαού και εξουσίας» («people-power», Laclau, 1977), ή και τη σύγκρουση μεταξύ «ημών των αθώων και των κακών άλλων» (Vasilopoulou, Halikiopoulou, and Exadaktylos, 2014), συνιστά μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της πολιτικής Ψυχολογίας, κυρίως των τελευταίων ετών.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ο λαϊκισμός, μολονότι έχει προσδιοριστεί ενίοτε ως Ιδεολογία (Mudde 2004; Albertazzi and McDonnell, 2008) και συγκεκριμένα ως «μία λεπτού πυρήνα, αβαθής ιδεολογία, που απεικονίζει την κοινωνία χωρισμένη σε δύο ομογενείς, ανταγωνιστικές μεταξύ τους ομάδες, την ανόθευτη του λαού και τη διεφθαρμένη της ελίτ» (Mudde, 2004,σ.543),προσεγγίζεται, τελευταία, σε συντριπτικό βαθμό ως πολιτική στρατηγική (Weyland, 2001) ή ως ρητορικό ύφος, (Moffit, 2016), και διερευνάται πρωτίστως δια της ανάλυσης του περιεχομένου των πολιτικών λόγων και των διακηρύξεων, επί των οποίων εδράζεται (για μία πλήρη επιθεώρηση : Aslanidis, 2017, 2018).

Αντιθέτως, τα ευρήματα της παρούσας αποτελούν πειραματικά ευρήματα, τα οποία ανιχνεύουν και εντοπίζουν τον πυρήνα του λαϊκισμού, τη σύγκρουση δηλαδή μεταξύ λαού και εξουσίας, όχι στα πρόσωπα και τους πολιτικούς φορείς που επιτυχώς και αποτελεσματικά προς τα πολιτικά τους συμφέροντα τον μετέρχονται ως πολιτική στρατηγική¹¹, αλλά στον ίδιο τον Λαό, στα ίδια τα μέλη της κοινωνίας.

Ως εκ τούτου, ενδεχομένως να αναδεικνύεται εδώ μία πειραματική, συνεπώς κι αιτιώδης πρόταση των προϋποθέσεων, υπό τις οποίες πυροδοτείται αυτή καθαυτή η σύγκρουση του Λαού με την Εξουσία, και δημιουργείται, συνακόλουθα, το γόνιμο για λαϊκιστικές θεωρίες και πρακτικές έδαφος.

Αναλυτικότερα, φαίνεται πως σε κοινωνικές συνθήκες υψηλής Αβεβαιότητας και εμπέδωσης της κοινωνίας, ιδίως, ως μίας κοινωνίας μη Ίσων Ευκαιριών, η χρήση της, οικονομικής εν προκειμένω, απειλής εκ μέρους της κατεστημένης, πολιτικής Εξουσίας ενισχύει καταρχάς, έναντι της προσωπικής, τη συλλογική ταυτότητα των πολιτών.

¹¹ Κατά την γνώμη μας εξάλλου η, κατά κύριο λόγο ιδίως τα τελευταία χρόνια, όπως αποτυπώνεται στη διεθνή βιβλιογραφία, επικεντρωμένη στο ύφος των πολιτικών προσώπων μονοδιάστατη ανάλυση του φαινομένου του λαϊκισμού, ενέχει τρεις βασικούς κινδύνους, και ειδικότερα τους ακόλουθους :
α. ο ίδιος ο ερευνητής να υποπέσει στο σφάλμα της προκατάληψης έναντι συγκεκριμένων πολιτικών προσώπων και φορέων αναλόγως των πολιτικών πεποιθήσεων που διατηρεί
β. αυτή καθαυτή η ανάλυση να μετατοπιστεί από τη διερεύνηση της διομαδικής, ανταγωνιστικής σύγκρουσης μεταξύ λαού και εξουσίας στη συλλήβδην απαξίωση και υποβάθμιση των αντικειμενικών αιτιών που την προκαλούν ή ακόμη την έχουν καταστήσει, ενίοτε, μέχρι και ιστορικά αναγκαία
γ. στο πλαίσιο της συλλήβδην στηλίτευσης της διάκρισης μεταξύ «καλού λαού και κακής εξουσίας», να υποστηριχτεί εμμέσως το αντίστροφο δίπολο, του συλλήβδην «κακού λαού και της καλής εξουσίας», να υποστηριχτεί επί της ουσίας, δηλαδή, η διάκριση που παράγει ο ελιτισμός.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε αυτό το πλαίσιο, τα άτομα δεσμεύονται εντονότερα και ενεργότερα με την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκουν, την ενδο-ομάδα του Λαού δηλαδή, κι υπό την πρόσληψη του κοινωνικού κόσμου μέσω ανταγωνιστικών, κοινωνικών κατηγοριών, επιχειρούν τελικά την άμεση εναντίωση και σύγκρουσή τους με την εξω-ομάδα τους, με την ομάδα, δηλαδή, των κυβερνώντων.

Η παραπάνω σύγκρουση εντοπίζεται, δε, κατά κύριο λόγο σε όσους έχουν πληγεί περισσότερο από την εφαρμοσμένη πολιτική της εξουσίας ή τη συγκεκριμένη απειλή που αυτή διατυπώνει, και, επίσης, σε όσους θεωρούν ότι έχουν υπάρξει μέχρι τώρα αποκλεισμένοι από τα θεσμοθετημένα, πολιτικά κέντρα λήψης των αποφάσεων.

Μάλιστα, λόγω ειδικότερα της εμπειρίας αυτού του αποκλεισμού ερμηνεύεται πιθανόν το γεγονός πως ένα από τα κυρίαρχα αιτήματα που έχει παράγει ιστορικά ο λαϊκισμός είναι αυτό της «άμεσης δημοκρατίας», που συνιστά στην πραγματικότητα μία όψη διαπερατότητας των αρχικών ορίων των υπό σύγκρουση κοινωνικών ομάδων, και για την ακρίβεια μία όψη της «παραβίασης» των ορίων της ισχυρότερης εξ αυτών.

Και μολονότι κάποιος θα μπορούσε¹² να αντιτείνει πως, ιδίως, στην ελληνική, καταρχήν «λαϊκιστική δημοκρατία» (Pappas, 2014) η ανυπακοή προς την εξουσία εκ μέρους των συμμετεχόντων στη συνθήκη της χρεοκοπίας, δεν αποτελεί παρά προϊόν του λαϊκιστικού λόγου, τον οποίο οι πολιτικοί πρωταγωνιστές της εποχής «μετέδωσαν»

¹² Επισημαίνεται ότι ειδικά η ανάληψη της εξουσίας από το κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ έχει θεωρηθεί κατεξοχήν σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία ως ένα λαϊκιστικό φαινόμενο (ενδεικτικά : Aslanidis, 2018, σ. 1254-55), ενώ το ελληνικό υπόδειγμα συλλογικής διαμαρτυρίας των Αγανακτισμένων (Aganaktismenoi / Resolution of the popular assembly of Syntagma square 2011) έχει αναδειχθεί επιπροσθέτως ως ένα από τα πλέον εδραιωμένα στο λαϊκιστικό, λαοκεντρικό πλαίσιο κινήματα (λαϊκιστικό περιεχόμενο σχετικών διακηρύξεων βάσει της ανάλογης μέτρησης : PDI =.046), σε σύγκριση ακόμη και με τα ιστορικά, τρόπον τινά, ανάλογα κινήματα της Ισπανίας και της Πορτογαλίας (PDI =.040 και PDI =.022, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

στους πολίτες, το επιχείρημα αυτό δεν στηρίζεται πειραματικά, αφού ανάλογη τάση δεν προέκυψε και στους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου¹³.

Σε κάθε περίπτωση, τα αποτελέσματά μας συγκλίνουν βασικά στο ότι θα ήταν χρήσιμο να συστηματικοποιηθεί η διερεύνηση των ιδεολογικοπολιτικών πεποιθήσεων, με τις οποίες είναι δυνατό να συσχετίζεται στην πραγματικότητα η απείθεια προς την Εξουσία, κυρίως όταν εκδηλώνεται υπό «ειδικές» κοινωνικές συνθήκες.

Στην παρούσα πειραματική απόπειρα εξάλλου, και αυτό έχει αδιαμφισβήτητα ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διαπιστώθηκε πως η ανυπακοή προς την κατεστημένη Εξουσία, η οποία φαίνεται, σ' ένα πρώτο, ιδεολογικοπολιτικό επίπεδο, να συνιστά μία πολιτικά προοδευτική ή, αν μη τι άλλο, οπωσδήποτε μη συντηρητική πολιτική στάση, προήλθε αποκλειστικά από την ομάδα των μη προοδευτικών υποκειμένων, κι όχι, όπως μάλλον θα αναμενόταν, από εκείνη των θέσει προοδευτικών.

Η εντατικοποίηση της έρευνας επί των συγκεκριμένων πεδίων θα μπορούσε να αποτιμήσει πιθανόν την αξία και να αποκαλύψει το ακριβές περιεχόμενο αυτής της ιδεολογικής «αντίφασης», ή έστω «παραδοξότητας», και να συνεισφέρει ειδικότερα χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με το εάν η εν λόγω παραδοξότητα :

α. ερμηνεύεται ως προϊόν της «αντιδραστικότητας» των συντηρητικών (επί παραδείγματι : χαμηλού εισοδήματος), στα πρότυπα της «αντιδραστικότητας και των φιλελευθέρων» ή αλλιώς της προοδευτικής αντιδραστικότητας, που έχει παρατηρηθεί σε προγενέστερη έρευνα της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (Nail, McGregor, Drinkwater, Steele, & Thompson, 2009, πείρ. 1, reactive-liberals Hypothesis, Nail, et al., σ. 901).

¹³ Υπογραμμίζεται σχετικά ότι για την εισαγωγή των υποκειμένων στη συνθήκη ελέγχου της παρούσας έρευνας δεν χρησιμοποιήθηκε κάποιο ευχάριστο και απολύτως διασπαστικό από τα σχετιζόμενα με την κρίση ή από το ζήτημα της χρεοκοπίας ερέθισμα, αλλά, αντιθέτως, χρησιμοποιήθηκε το αόριστο ερέθισμα παρακολούθησης της τηλεόρασης, η οποία υπό την ενημερωτική της διάσταση περιλαμβάνει προγράμματα που αφορούν άμεσα και αναπαράγουν αυτές καθεαυτές τις οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

β. αποτελεί ένδειξη της σημαντικής εξασθένησης του ρυθμιστικού ρόλου που, διατηρούν τα ιδεολογικά δίπολα, στους κόλπους της από-ιδεολογικοποιημένης, καθότι υπερ-περιεκτικής (εξ ου και ιστορικά δεκτικής σε αριστερόστροφα, ταυτόχρονα όμως και σε δεξιόστροφα, λαϊκιστικά αφηγήματα) ευρείας «ομάδας του Λαού»

γ. ή τέλος, στην πραγματικότητα η εν λόγω αντίφαση αποτελεί ένδειξη ότι η, ακραία ειδικά, ταύτιση με την ενδο-ομάδα του λαού δε συνιστά απαραίτητα την όψη μίας συστηματικά και με συνέπεια προσανατολισμένης στον προοδευτισμό πολιτικής συμπεριφοράς, μα, αντιθέτως, διαθέτει και εν μέρει, συντηρητικού τύπου συστατικά στοιχεία, δεδομένου πως αυτή καθεαυτή η ακραία αφοσίωση στην οποιαδήποτε ενδο-ομάδα και η μεταχείριση ως προδοτών όσων την απειλούν έχει διαπιστωθεί¹⁴ πως αποτελεί ηθικό θεμέλιο, κατά κύριο λόγο, των πολιτικά συντηρητικών, και όχι εξίσου των προοδευτικών (Graham, Haidt, & Nosek, 2009, και για μια πλήρη επιθεώρηση : Moral Foundations Theory; MFT; Haidt, & Graham, 2007; Haidt, & Joseph, 2004).

¹⁴ Στις εν λόγω μελέτες αξίζει να επισημανθεί ότι περιλαμβάνονται μάλιστα κοινωνικές ομάδες οποιασδήποτε μορφής, χωρίς περαιτέρω διασαφήνιση του ακριβούς τους είδους (*group*), αλλά και ακόμα -πλην της κλασικής και προεξάρχουσας ομάδας του έθνους- ομάδες όπως είναι η οικογένεια, η θρησκευτική ομάδα, η αθλητική ομάδα και οποιαδήποτε άλλη, αόριστη κοινωνική ομάδα επίσης (*social group, club or team*; Graham, et al., 2009, έρευνες 1, 2 και 3, Appendix A,B,C, σ. 1044-1045).

Ο ρυθμιστικός ρόλος του τόπου διαμονής

Βάσει των ευρημάτων της παρούσας έρευνας αναδεικνύεται συμπληρωματικά ο ρυθμιστικός ρόλος του αστικού ή περιφερειακού, τόπου διαμονής των υποκειμένων στις άμεσες αντιδράσεις που εκδηλώνουν έναντι, τόσο της απειλής του θανάτου, όσο και της απειλής της χρεοκοπίας.

Ο αξιοσημείωτος ρόλος του συγκεκριμένου κοινωνιοδημογραφικού στοιχείου, που σε ανάλογες, πειραματικές απόπειρες δεν έχει μελετηθεί εξίσου σχολαστικά¹⁵, αποδίδεται καταρχάς στο ότι σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα εδραιώνονται συστήματα Κοσμοθεωρίας που συνίστανται σε διαφορετικό, ουσιαστικά, περιεχόμενο.

Έχει διαπιστωθεί εξ άλλου πως, δεν εννοιοδοτείται επί παραδείγματι με τον ίδιον ακριβώς τρόπο η έννοια της αυτοεκτίμησης και η σημασία της αλληλεξάρτησης των κοινωνικών μελών μεταξύ τους στις δυτικές και τις ανατολικές κοινωνίες (για μια πλήρη επιθεώρηση : Markus, & Kitayama, 1991), αλλά και πως, ακόμη κι εάν κάποια συμπεριφορικά κίνητρα, όπως ενδεικτικά αυτό της αυτοενίσχυσης, είναι πράγματι οικουμενικά, οι ακριβείς, πρακτικές εφαρμογές τους είναι «ευαίσθητες» στις επιταγές του εκάστοτε πολιτισμικού πλαισίου (Sedikides, Gaertner, & Vevea, 2005).

Επομένως, κι υπό την επισήμανση, βέβαια, πως η ελληνική κοινωνία, ούτως ή άλλως, δεν αποτελεί συνολικά μία κατεξοχήν ή αποκλειστικά δυτικού τύπου κοινωνία, οι διαφορετικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων έναντι των δύο απειλών αναλόγως του τόπου διαμονής τους απηχούν τις διαφορετικές αξίες, τις οποίες το περισσότερο δυτικότροπο, αστικό περιβάλλον, σε σχέση συγκεκριμένα με το λιγότερο δυτικότροπο και μη αστικό, καθιστά προεξάρχουσες.

¹⁵ Διευκρινίζεται ότι τα υποκείμενα κατηγοριοποιήθηκαν ως αστικού τόπου διαμονής, μόνο στην περίπτωση κατά την οποία διέμεναν στην πόλη τουλάχιστον κατά τα τελευταία δέκα χρόνια, δεδομένου πως κατά την γνώμη μας η συγκυριακή, πρόσφατη ή πρόσκαιρη μετοίκηση από τον έναν τόπο στον άλλον, δε συνεπάγεται απαραίτητα και την αυτόματη αποδοχή του περιεχομένου της Κοσμοθεωρίας του, ιδίως, μάλιστα, όταν αυτή αποκλίνει σημαντικά από την Κοσμοθεωρία του τόπου καταγωγής, διαπαιδαγώγησης και ανατροφής.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε πρώτο επίπεδο, η μεγαλύτερη ευαλωτότητα των κατοίκων της πόλης στην απειλή της χρεοκοπίας αποδίδεται προφανώς, όπως επιχειρήθηκε και προηγουμένως, στο ότι η κρίση, τουλάχιστον τη σύγχρονη της διεξαγωγής της έρευνας εποχή, υπήρξε εντονότερα αντιληπτή και περισσότερο εκτεταμένη στους πολίτες της Αθήνας απ' ό,τι απεναντίας στους κατοίκους της ελληνικής περιφέρειας, εξ ου πόλη και περιφέρεια έχουν προσδιοριστεί σε οικονομικές μελέτες ως δύο «απολύτως πλέον διαφορετικοί μεταξύ τους κόσμοι» (Γιαννίτσης και Ζωγραφάκης, 2016).

Παράλληλα, όμως, δεν αποκλείεται η διάκριση αυτή να οφείλεται ταυτόχρονα και στο γεγονός πως όσοι ζουν εκτός πόλης, σε σύγκριση με όσους ζουν στην πόλη, εννοιοδοτούν και αξιολογούν διαφορετικά την οικονομική απειλή αυτήν καθεαυτή, αφού οι πρώτοι αποδίδουν ενδεχομένως συνολικά, μικρότερη συμβολική θετική αξία στα χρήματα ή, επίσης, σε σημαντικά χαμηλότερο βαθμό ορίζουν τον ίδιο τους τον εαυτό μέσω, συγκεκριμένα, της οικονομικής τους κατάστασης.

Αντιστοίχως, το ότι οι συμμετέχοντες απ' την περιφέρεια υπήρξαν σύμφωνα με τα ευρήματά μας περισσότερο προστατευμένοι σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων και απέναντι στην απειλή του θανάτου οφείλεται πιθανόν στο ότι ορισμένες κουλτούρες, κατά κύριο λόγο, δε, οι μη προσανατολισμένες αυστηρά στον δυτικό τρόπο σκέψης (Yen & Cheng, 2010), προωθούν γενικότερα, εάν όχι την πρόσληψη του θανάτου ως ενός σχεδόν επιθυμητού σταδίου της ύπαρξης, την στάση, αν μη τι άλλο, της ουσιαστικής και πλήρους αποδοχής του.

Υπό αυτή τη λογική, ίσως παρόμοια στάση, σε κάποιο τουλάχιστον βαθμό, να επιδεικνύουν και οι κάτοικοι της μη αστικής, και λιγότερο δυτικότροπης περιφέρειας, είτε λόγω της στενής σχέσης που διατηρούν πρωτίστως με την έννοια (βλ. ισχυρότερο θρησκευτικό προσανατολισμό), αλλά και με τις πρακτικές εκφάνσεις της θρησκείας (ενδεικτικά: με τις θρησκευτικές παραδόσεις και τελετές, ή ακόμα και τα θρησκευτικά πανηγύρια), είτε λόγω της στενότερης σχέσης που αναπτύσσουν με τη γη, τα ζώα και τη φύση, μέσω της οποίας εξοικειώνονται με το τέλος του βιολογικού κύκλου όλων των έμβιων ειδών, και του ανθρώπινου είδους συμπεριλαμβανομένου.

Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με τα ευρήματα της παρούσας έρευνας φαίνεται πως θα ήταν χρήσιμο στο μέλλον να εντατικοποιηθεί η διερεύνηση της ανάδειξης των θεμελιωδών διαφορών που καταγράφονται μεταξύ αστικού και μη αστικού τύπου διαμονής, συνακόλουθα και κυρίως, μεταξύ αστικής και μη αστικής Κοσμοθεωρίας,

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

εξ ου και στο πεδίο αυτό πρόκειται να επανέλθουμε λεπτομερέστερα και πιο εκτενώς
στη συνέχεια.

Κεφάλαιο 3 - Στον δρόμο προς τις Συμβολικές Άμυνες : πειραματική διερεύνηση της επίδρασης της απειλής της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας στην προσβασιμότητα των Σκέψεων του Θανάτου και της Αβεβαιότητας

Εισαγωγή

Η Θεωρία Διαχείρισης Τρόμου (Terror Management Theory; TMT; Greenberg, Pyszczynski, & Solomon, 1986) μελετά την επίδραση του υπαρξιακού άγχους σε πολυειδείς όψεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς και επικεντρώνεται στην ανάδειξη του κινήτρου της αποφυγής των Σκέψεων του Θανάτου ως ενός κινήτρου μοναδικού, αμείωτου και διακριτού από όλα τα υπόλοιπα (Shepherd, Kay, Landau & Keefer, 2005).

Η προσβασιμότητα των Σκέψεων του Θανάτου (Death-Thought Accessibility; DTA) συνιστά μία από τις κεφαλαιώδεις, θεωρητικές συλλήψεις της, κι ως εκ τούτου έχει αποτελέσει και ένα από τα πλέον βασικά ερευνητικά πεδία ελέγχου της, όπως υποδηλώνει εξ άλλου και ο ραγδαία αυξανόμενος, ιδίως μετά τα μέσα της δεκαετίας του 2000, αριθμός των μελετών που την αφορούν (για μια πλήρη επιθεώρηση : Hayes, Schimel, Arndt, Faucher, 2010).

Ο συγκεκριμένος μηχανισμός έχει ειδικότερα έως τώρα συμβάλει καθοριστικά στη διατύπωση και την πειραματική επιβεβαίωση της τρίτης, βασικής, ερευνητικής Υπόθεσης της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (The Death-Thought Accessibility Hypothesis; Greenberg, 1994), έχει συνδεθεί άρρηκτα με τις υπόλοιπες δύο Υποθέσεις (The Mortality Salience Hypothesis, The Anxiety Buffer Hypothesis, και για μια πρόσφατη επιθεώρηση : Pyszczynski, Greenberg, & Solomon, 2015) και, τέλος, έχει ενισχύσει σημαντικά την πρωτότυπη TMT προσέγγιση με ένα μοναδικό, γνωστικό υπόβαθρο.

Για την ακρίβεια, μέσω της διερεύνησης της προσβασιμότητας των Σκέψεων του Θανάτου έχει επιβεβαιωθεί πως αποκλειστικά από την ευκρίνεια της θνητότητας προκαλείται η ενεργοποίηση των τοποθετημένων εκτός της άμεσης προσοχής των υποκειμένων Σκέψεων του Θανάτου, κι ακόμα πως υπό την αναγκαία προϋπόθεση της ενεργοποίησης αυτής κινητοποιούνται οι συμβολικές, έναντι της απειλής του θανάτου, άμυνες.

Ειδικότερα, οι Pyszczynski, Greenberg και Solomon (1999) προτείνουν και τοποθετούν στον πυρήνα της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου ένα ριζοσπαστικό και

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

πολύτιμο για την πληρέστερη κατανόησή της διπλό σύστημα διάκρισης των Σκέψεων του Θανάτου και των επακόλουθων αντιδράσεων που αυτές παράγουν

(TMT Dual-Process Model of Defense Against Conscious and Unconscious Death-Related Thoughts, 1999).

Σύμφωνα με το παραπάνω σύστημα οι Σκέψεις του Θανάτου διακρίνονται σε δύο, βασικές, κατηγορίες :

I) Στις Σκέψεις του Θανάτου, οι οποίες βρίσκονται στο επίπεδο της άμεσης προσοχής και συνείδησης και συνεπώς προκαλούν άμεσες, συνειδητές και επικεντρωμένες στην απειλή του θανάτου αντιδράσεις και άμυνες (proximal defenses), όπως ενδεικτικά την αποφυγή, τη μετατόπιση του προβλήματος του θανάτου στο απώτερο μέλλον ή ακόμη, μεταξύ άλλων, την υιοθέτηση ενός υγιεινού τρόπου ζωής (TMHT; Terror Management Health Model; Goldenberg, & Arndt, 2008, βλ. Κεφ. 2)

II) Στις Σκέψεις του Θανάτου, οι οποίες τοποθετούνται, αντιθέτως, εκτός της άμεσης προσοχής των υποκειμένων, αλλά παραμένουν προσβάσιμες, και επομένως παράγουν απομακρυσμένες, μη άμεσα συνειδητές, και μη κατά λογικό τρόπο συνδεδεμένες με την απειλή του θανάτου συμβολικές άμυνες (distal defenses), προεξάρχουσα θέση ανάμεσα στις οποίες κατέχει η προσφυγή στις συμβολικές δομές της Αυτοεκτίμησης, της πολιτισμικής Κοσμοθεωρίας και των στενών Σχέσεων (βλ. Κεφ. 1).

Αναλυτικότερα, βάσει του εν λόγω μοντέλου, την στιγμή που ενεργοποιούνται στους συμμετέχοντες οι σκέψεις του θανάτου (τους) μέσω των δύο(2) ερωτήσεων που συγκροτούν τον κλασικό, πειραματικό χειρισμό ευκρίνειας της θνητότητας (mortality salience), αυτοί προσπαθούν να τις αποφύγουν και να τις καταστείλουν (Wegner, 1992, 1994).

Εάν, ωστόσο, η απόπειρα της επιχειρούμενης εκ μέρους τους καταστολής διακοπεί, προτού ολοκληρωθεί επιτυχώς, τότε οι σκέψεις του θανάτου τίθενται μεν εκτός της άμεσης προσοχής τους, παύουν, επομένως, να είναι και πλήρως συνειδητές, μα παραμένουν, ακόμα, υψηλά προσβάσιμες.

Προκειμένου, οι συμμετέχοντες αποτελεσματικά, και σε δεύτερη φάση πια, να επαναδιαχειριστούν, και στην πραγματικότητα να αποφύγουν, τις υπεύθυνες για την πρόκληση του υπαρξιακού άγχους Σκέψεις του Θανάτου, καταφεύγουν εναλλακτικά στις συμβολικές άμυνες, στην πειραματική ανάδειξη των οποίων κατά κύριο λόγο, αν και όχι αποκλειστικά, εδραιώνεται η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, η ερευνητικά επιδιωκόμενη, «τεχνητή» διακοπή της διαδικασίας καταστολής των σκέψεων του θανάτου που επιχειρούν τα υποκείμενα επιτυγχάνεται μέσω της εισαγωγής μιας ή και περισσότερων εμβόλιμων γνωστικών δοκιμασιών αμέσως μετά την εισαγωγή του χειρισμού υπενθύμισης της θνητότητας και ακριβώς πριν από τις προς μέτρηση εξαρτημένες μεταβλητές.

Η παραπάνω ερευνητική πρακτική, η οποία, εν είδει γνωστικού περισπασμού, αποσκοπεί κυρίως στην απόσπαση της προσοχής των συμμετεχόντων, έχει αναδειχθεί όντως σε απαραίτητο και αναγκαίο παράγοντα πρόκλησης των υψηλά προσβάσιμων σκέψεων του θανάτου, συνεπώς και των συμβολικών αμυνών, τις οποίες οι σκέψεις αυτές είναι σε θέση αποκλειστικά να παραγάγουν (Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Simon, & Breus, 1994).

Σχετικές έρευνες έχουν καταδείξει πως αναλόγως του διαφορετικού επιπέδου συνειδητότητας των σκέψεων του θανάτου προκαλούνται και διαφορετικού επιπέδου συνειδητότητας αντιδράσεις (ενδεικτικά: Arndt, Greenberg, Pyszczynski, & Solomon, 1997; Arndt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Simon, 1997; Simon, Greenberg, Harmon-Jones, Solomon, Pyszczynski, Arndt, & Abend, 1997), την ίδια στιγμή που έχει διαπιστωθεί επίσης ότι η ενεργοποίηση των μη συνειδητών, υψηλά προσβάσιμων σκέψεων του θανάτου δεν σχετίζεται με οποιαδήποτε μεταβολή στη συναισθηματική κατάσταση ή και τη διάθεση των υποκειμένων αυτή καθεαυτή (για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke et al., 2010; Landau, Greenberg, & Kosloff, 2011).

Ταυτόχρονα, έχει, αντιστρόφως, καταγραφεί πειραματικά, όπως προβλέπει εξ άλλου και η Υπόθεση της προσβασιμότητας των Σκέψεων του Θανάτου (The Death Thought Accessibility Hypothesis; Κεφ. 1), πως οι επιχειρούμενες απειλές έναντι των συμβολικών δομών, που δρουν προστατευτικά από το υπαρξιακό άγχος (ενδεικτικά : οι απειλές απέναντι στις διαπροσωπικές σχέσεις, την προϋπάρχουσα κοσμοθεωρία και την αυτοεκτίμηση), μεγιστοποιούν την προσβασιμότητα συγκεκριμένα, και μόνο, των έμμεσων σκέψεων του θανάτου (ενδεικτικά : Florian, Mikulincer, & Hirschberger, 2002; Mikulincer, Florian, Birnbaum, & Malishkevich, 2002; Hirschberger, 2006 πείρ. 4; Landau, Johns, Greenberg, Pyszczynski, Martens, Goldenberg, et al, 2004; Hayes, Schimel, Faucher, & Williams, 2008, πείρ. 1, 2, 3).

Οι ίδιες απειλές, μάλιστα, έχει παρατηρηθεί πως δεν προκαλούν εξίσου και ταυτόχρονη αύξηση στην προσβασιμότητα οποιωνδήποτε άλλων, επίσης αρνητικών και δυσάρεστων σκέψεων (Schimel, Hayes, Williams, Jahrig, 2007, πείρ. 3; Hayes,

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Schimel, Faucher, & Williams, 2008, πείρ.1, 2), ακόμη και εάν αυτές άμεσα ή έμμεσα σχετίζονται ειδικότερα με την έννοια της αβεβαιότητας (ενδεικτικά : δεν προκαλούν την υψηλή προσβασιμότητα των σκέψεων «αποτυχία», «λάθος» ή και «μάχη»).

Παρα ταύτα, έχει επιπλέον φανεί ερευνητικά (Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005, πείρ. 1-5) πως ο κλασικός χειρισμός ευκρίνειας της θνητότητας ενεργοποιεί εκτός των σκέψεων του θανάτου, παράλληλα και σκέψεις σχετικές με την αβεβαιότητα, επιχείρημα το οποίο επικαλούνται οι θεωρητικοί που ερμηνεύουν τα προϊόντα της επίδρασης της απειλής της θνητότητας ως ουσιαστικά προϊόντα της επίδρασης της αβεβαιότητας που συνεπάγεται ο θάνατος (ενδεικτικά : Van den Bos, et al., 2005).

Δεδομένων των παραπάνω ευρημάτων, σκοπός της παρούσας έρευνας υπήρξε καταρχάς η καταμέτρηση της προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου δια της προσαρμογής, κατασκευής και χρήσης για πρώτη φορά στην ελληνική γλώσσα του, κλασικού στη διεθνή, TMT βιβλιογραφία, Έργου Συμπλήρωσης των Λέξεων του Θανάτου (Word-fragment Completion Task; Word Completion Task; Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Simon, & Breus, 1994; Harmon-Jones, Simon, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, & McGregor, 1997; Echebarria-Echabe 2013, και για μια πλήρη επιθεώρηση : Hayes, Schimel, Arndt, & Faucher, 2010).

Μέσω της απόπειρας κατασκευής ενός ανάλογου, και πανομοιότυπου Έργου και με λέξεις που αφορούν την αβεβαιότητα, στην παρούσα επιχειρήθηκε ταυτόχρονα η μέτρηση της προσβασιμότητας και των Σκέψεων της Αβεβαιότητας, στο πλαίσιο της ευρύτερης συζήτησης για τα κοινά, έστω υπό προϋποθέσεις, ευρήματα, τα οποία είναι σε θέση να προκαλέσουν η υπενθύμιση της θνητότητας και της αβεβαιότητας.

Μάλιστα, λαμβάνοντας υπ' όψη μας πως παρόμοιο έργο έχει χρησιμοποιηθεί και ως εναλλακτικό μέσο εισαγωγής στη συνθήκη του θανάτου (Zhou, Liu, Chen, Yu, 2008), για να άρουμε πρακτικά τον κίνδυνο το έργο per se να λειτουργήσει σαν έργο υπενθύμισης της θνητότητας για το σύνολο του δείγματος, περιοριστήκαμε μόνον στη μέτρηση της προσβασιμότητας των σκέψεων του θανάτου, και της αβεβαιότητας, και αποφύγαμε να διερευνήσουμε τις συμβολικές άμυνες που παράγονται, κατά κύριο λόγο τουλάχιστον, από τις πρώτες.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο οι βασικές ερευνητικές Υποθέσεις, οι οποίες διατυπώνονται στην παρούσα, είναι δυνατό να δομηθούν στους ακόλουθους, βασικούς άξονες :

Στα υποκείμενα στα οποία κατέστη πρόδηλη η θνητότητά τους θα έπρεπε να παρατηρηθεί, σε σύγκριση με τα υποκείμενα των άλλων δύο συνθηκών, αύξηση της προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου, με άλλα λόγια να διαπιστωθεί πρακτικά αύξηση του αριθμού των Λέξεων που συμπλήρωσαν ως λέξεις σχετικές με την έννοια του θανάτου.

Αντιθέτως, στη συνθήκη της αβεβαιότητας δεν αναμένεται αύξηση εξίσου της προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου σε σύγκριση με τη συνθήκη ελέγχου.

Αντιστοίχως, ως προς την προσβασιμότητα των Σκέψεων της Αβεβαιότητας, κατά την TMT προσέγγιση, τα υποκείμενα, στα οποία κατέστη πρόδηλη η θνητότητά τους δεν αναμένεται να δημιουργήσουν σημαντικά περισσότερες λέξεις σχετικές με την Αβεβαιότητα σε σύγκριση με τα υποκείμενα των υπόλοιπων συνθηκών.

Στους συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας, όμως, (το σκέλος αυτό έχει περισσότερο τη μορφή ενός απλού, ερευνητικού ερωτήματος) θα έπρεπε να παρατηρηθεί πιθανότατα αυξημένη προσβασιμότητα των Σκέψεων της Αβεβαιότητας σε σύγκριση, τουλάχιστον, με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες και πειραματικό Σχέδιο

Οι συμμετέχοντες στο δείγμα της έρευνας ανήλθαν συνολικά στους ενενήντα ($N=90$) και εισήχθησαν τυχαία ανά τριάντα (30) στην καθεμία από τις 3 διαφορετικές συνθήκες (έλεγχος, αβεβαιότητα, θάνατος).

Οι μισοί εξ αυτών ήταν γυναίκες ($n=45$) και οι υπόλοιποι μισοί ήταν άνδρες ($n=45$), όλοι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, με ηλικία κυμαινόμενη από τα 20 έως και τα 35 έτη, και μέσο όρο περίπου τα 28 έτη ($M=27.84$ έτη, $SD=4.69$).

Σημειώνεται πως όλα τα υποκείμενα συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια διαζώσης, ατομικά και εθελοντικά.

Το απλό μεταξύ των υποκειμένων πειραματικό σχέδιο οδήγησε στην τελική δημιουργία τριών (3) διαφορετικών και ισομεγεθών μεταξύ τους ομάδων ($n=30$).

Πειραματική Διαδικασία και πειραματικό Υλικό

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα στην αρχή κλήθηκαν να συμπληρώσουν στην 1^η σελίδα τα δημογραφικά τους στοιχεία (φύλο, ηλικία, και επίπεδο εκπαίδευσης).

Στη συνέχεια, προκειμένου να εισαχθούν στη συνθήκη του *θανάτου*, κατά τον κλασικό TMT πειραματικό χειρισμό, από αυτούς ζητήθηκε να απαντήσουν περίπου στις ίδιες, δύο ανοιχτές ερωτήσεις, που χρησιμοποιήθηκαν και στην προηγούμενη, πειραματική μας απόπειρα (βλ. είδος προσωπικού, ακούσιου θανάτου, ενδεικτικά : Rosenblatt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Lyon, 1989; Harmon-Jones et al., 1997).

Προκειμένου, όμως, να εισαχθούν στη συνθήκη που εδώ έχει προσδιοριστεί συγκεκριμένα ως συνθήκη της *αβεβαιότητας*, παρουσιάστηκε στα υποκείμενα ένα εν μέρει διαφοροποιημένο σε σχέση με το αντίστοιχο της προηγούμενης, πειραματικής μας απόπειρας κείμενο, στο οποίο εκτός άλλων η ρητή αναφορά στην «χρεοκοπία» αντικαταστάθηκε από τη ρητή αναφορά στην «αβεβαιότητα».

Για την ακρίβεια, το κείμενο αυτό διαμορφώθηκε ως εξής : «Φανταστείτε ότι η χώρα μπαίνει σε κατάσταση *αβεβαιότητας*. Παύει πλήρως *-αβέβαιο για πόσο-* η καταβολή μισθών και συντάξεων, ενώ την ίδια στιγμή παρατηρείται *-άγνωστο για πόσο-* ανεπάρκεια στη διάθεση και τη διανομή βασικών αγαθών».

Οι ερωτήσεις, στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν τα υποκείμενα ήταν οι ακόλουθες : «Παρακαλώ, περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη αυτής της κατάστασης» και «Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς εκδηλώνεται η παραπάνω κατάσταση και όταν πια ήδη αυτή έχει συντελεστεί».

Αναλόγως, προκειμένου τα υποκείμενα να εισαχθούν στη συνθήκη *ελέγχου*, επίσης σε αντίθεση με την προηγούμενη, πειραματική μας έρευνα, απάντησαν σε δύο ερωτήσεις σχετικές, όχι με την παρακολούθηση οποιουδήποτε είδους τηλεοπτικών προγραμμάτων, αλλά σχετικές αποκλειστικά με την παρακολούθηση προγραμμάτων ψυχαγωγικού περιεχομένου (σειρές μυθοπλασίας, τηλεοπτικά σόου κ.ά.).

Αμέσως μετά, οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να συμπληρώσουν τη διπλή, μεταξύ ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών, γνωστική δοκιμασία που αποσκοπεί στην χρονική καθυστέρηση και την απόσπαση της προσοχής τους, και στην παρούσα έρευνα εισάγεται για πρώτη φορά.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αναλυτικότερα, από αυτούς ζητήθηκε αφ' ενός να επιλύσουν ένα κρυπτόλεξο, συμπεριλαμβάνον εννέα διαφορετικές λέξεις που δηλώνουν ισάριθμα χρώματα εκτός του μαύρου και αφ' ετέρου, εξαιρετικά σύντομα, να περιγράψουν το πρόγραμμα μιας συνηθισμένης μέρας τους¹⁶.

Τέλος, όσοι συμμετείχαν στην έρευνά μας κλήθηκαν να συμπληρώσουν ένα σύνολο ημιτελών λέξεων, γραμμένων σε δύο διαφορετικές και ισομεγέθεις στήλες, και να δημιουργήσουν από εκείνες την πρώτη λέξη που τους ερχόταν στο μυαλό.

Οι λέξεις αυτές επελέγησαν με τρόπο τέτοιο, ώστε για ορισμένες πρακτικά να σχηματίζεται τελικά είτε μία λέξη σχετική με τον θάνατο είτε μία άσχετη, ουδέτερη λέξη και αντιστοίχως για ορισμένες άλλες, είτε μια λέξη σχετική με την αβεβαιότητα είτε μια ουδέτερη λέξη, επίσης.

Κατόπιν της διαδικασίας συμπλήρωσης των λέξεων, η οποία παρουσιάστηκε σαν τμήμα μιας υπό εξέλιξη γλωσσολογικής έρευνας, ευχαριστήσαμε τα υποκείμενα για τη συμμετοχή τους στην έρευνα και ολοκληρώθηκε η διαδικασία.

Κατασκευή της μέτρησης. Η προσβασιμότητα των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου έχει καταμετρηθεί στις περισσότερες έρευνες της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου μέσω του Έργου Συμπλήρωσης Λέξεων (Word- fragment Completion Task; Word Completion Task, ενδεικτικά: Greenberg et al., 1994; Harmon-Jones, et al., 1997; Echebarria-Echabe, 2013; για μια πλήρη επιθεώρηση : Hayes et al., 2010), το οποίο βασίζεται στα πρότυπα παλαιότερων, ανάλογων μετρήσεων (ενδεικτικά : Bassil & Smith, 1986; Gilbert & Hixon, 1991; Horowitz, White, & Atwood, 1968; Tulving, Schacter, & Stark, 1982).

Το έργο αυτό αποτελείται από ένα σύνολο λέξεων, εκ των οποίων ορισμένες είναι οι «λέξεις-στόχοι» είναι λέξεις, δηλαδή οι οποίες, αφού συμπληρωθεί το αρχικά ελλιπές τους γράμμα ή τα ελλιπή τους γράμματα, εάν αυτά είναι περισσότερα του ενός, συνιστούν μια λέξη σχετική με τον θάνατο.

Ενδεικτικά στη διεθνή βιβλιογραφία :

coff_ _ -> coffin/coffee

sk_ _ ll-> skull/skill

de _ _ -> dead/deep για την αγγλόφωνη έκδοση και

¹⁶ Η σχετική μέτρηση, όπως και το σύνολο του υλικού των ερευνών της παρούσας, παρατίθεται αυτούσια στο Παράρτημα.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

αλλά και :

_ _ mba-> tumba/samba

_u_e_a-> funeral/humedad για την ισπανόφωνη.

Οι υπόλοιπες λέξεις, οι οποίες αποτελούν την πλειοψηφία των αντικειμένων του εν λόγω έργου, συγκροτούν και με τις δύο πιθανές, τελικές, εκδοχές τους λέξεις αποκλειστικά ουδέτερες, με άλλα λόγια λέξεις υπό οποιοδήποτε τρόπο άσχετες και ασύνδετες με την έννοια του θανάτου per se.

Ενδεικτικά στη διεθνή βιβλιογραφία, αντιστοίχως :

pla _-> place/plate για την αγγλόφωνη έκδοση.

Το Έργο Λέξεων που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα, προϊόν συστηματικής προσπάθειας μεγαλύτερης του ενός έτους, αποτέλεσμα διαδοχικών επιλογών από μια τράπεζα λέξεων-στόχων που υπερέβησαν αριθμητικά τις εκατό(100),για να επιλεγούν εξ αυτών μόλις οι δέκα (10), επισημαίνεται ότι διαφοροποιείται απ' τα προϋπάρχοντα, ανάλογα έργα ως προς τα ακόλουθα τρία, τεχνικά σημεία :

1) Ως προς την χρήση μικρών αντί κεφαλαίων γραμμάτων, δεδομένου πως τα πεζά γράμματα «επιτρέπουν» τον εξ αρχής συγκεκριμένο, προκαθορισμένο εκ μέρους μας τονισμό, ο οποίος μειώνει πρακτικά, ακριβώς κατά την ερευνητική μας πρόθεση που είχε σκοπό την ελαχιστοποίησή τους, τις διαθέσιμες εναλλακτικές των αρχικών λέξεων.

Επί παραδείγματι, για την ημιτελή λέξη «_á_a» με μικρά γράμματα, κι ενώ η λέξη-στόχος είναι η λέξη *κάσα*, πιθανές εναλλακτικές λέξεις είναι οι λέξεις : *μάνα*, *πάνα*, *ράσα*, *λάβα* κ.ά.

Αντιθέτως, για την ίδια ημιτελή λέξη, γραμμένη όμως με κεφαλαία γράμματα και ελλείπει του προεπιλεγμένου τονισμού της: «_A_A», οι εναλλακτικές λέξεις, εκτός των παραπάνω, είναι επιπροσθέτως και οι διαφορετικά τονιζόμενες λέξεις, όπως ενδεικτικά και μόνον οι ακόλουθες : *ΧΑΡΑ*, *ΞΑΝΑ*, *ΚΑΤΑ*, *ΠΑΡΑ*, *ΒΑΡΑ*, *ΚΑΛΑ*, *ΜΑΜΑ* κ.ά.

Το παραπάνω υπόδειγμα, κατά την γνώμη μας, φανερώνει το υψηλό επίπεδο δυσκολίας, που παρατηρείται στην επιλογή των «λέξεων-στόχων» στα ελληνικά, όχι μόνον επειδή ο αριθμός των εναλλακτικών, διαθέσιμων λέξεων στην περίπτωση της τονισμένης λέξης υπερ-διπλασιάζεται στην περίπτωση της άτονης, μα, κυρίως, επειδή λόγω του πλούτου της ελληνικής γλώσσας είναι αντικειμενικά και συγκριτικά με άλλες γλώσσες ακόμη πιο δύσκολο να βρεθούν λέξεις, των οποίων έστω η άτονη, αν

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

και πιο ευνοϊκή για μας, εκδοχή να μην διαθέτει περισσότερες των δύο, εναλλακτικές επιλογές.

2) Ως προς την προσπάθεια αποφυγής ομόρριζων, παράγωγων, σύνθετων και συγγενικών λέξεων είτε καταρχήν με τη λέξη «θάνατος» αυτή καθεαυτή, εξ ου και αποκλείστηκαν λέξεις, όπως «θανάσιμος» «επιθανάτιος», «μεταθανάτιος» κ.ά., αλλά και αποφυγής, επίσης, ομόρριζων λέξεων των ήδη συμπεριλαμβανομένων στο έργο, εξ ου και, αφού είχε ενταχθεί ήδη επί παραδείγματι η λέξη «νεκρός», αποκλείστηκαν λέξεις όπως : «πολύνεκρος», «νεκρικός», «νεκροφόρα» κ.ά.

3) Τέλος, το έργο μας διαφοροποιείται επιπλέον από τα προϋπάρχοντα και ως προς την παράλληλη εισαγωγή λέξεων σχετικών με την αβεβαιότητα, προσθήκη που οδήγησε στην ανάγκη επίτευξης μιας εσωτερικής σχέσης ισοτιμίας και ισορροπίας, ειδικά αναφορικά με τη συχνότητα¹⁷, το μήκος των γραμμάτων, αλλά και τη θέση και τον αριθμό των προς συμπλήρωση γραμμάτων ή συλλαβών μεταξύ των λέξεων του θανάτου και των λέξεων της αβεβαιότητας.

Των παραπάνω δοθέντων το παρόν Έργο αποτελείται συνολικά από τριάντα (30) λέξεις, εκ των οποίων οι δέκα (10) είναι «λέξεις-στόχοι» και εξ αυτών οι μισές, δηλαδή οι πέντε (5) είναι λέξεις συναφείς με την έννοια του Θανάτου, ενώ οι άλλες μισές, οι υπόλοιπες πέντε (5), είναι λέξεις συναφείς με την έννοια της Αβεβαιότητας.

¹⁷ Επισημαίνεται ότι στο πλαίσιο ελέγχου της συχνότητας των λέξεων, προκειμένου πρακτικά να συγκρίνουμε τον αριθμό αναζητήσεων που τις αφορούν, στραφήκαμε στη μηχανή αναζήτησης της Google, και μάλιστα πληκτρολογήσαμε τις λέξεις είτε με είτε χωρίς τονισμό, είτε με είτε χωρίς τη σωστή ορθογραφία τους, ενώ συμβουλευτήκαμε, παράλληλα, και την ηλεκτρονική ιστοσελίδα του τμήματος Γλωσσολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του ΕΚΠΑ.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Συγκεκριμένα, οι δέκα (10) λέξεις, οι οποίες επελέγησαν και εισήχθησαν με αντισταθμισμένη σειρά στις δύο στήλες λέξεων που παρουσιάστηκαν στα υποκείμενα, υπήρξαν οι ακόλουθες :

_ρ_νίο	(<u>κρανίο</u> /θρανίο)
_ _ θαίνω	(<u>πεθαίνω</u> /μαθαίνω/παθαίνω/βαθαίνω)
χή_ _	(<u>χήρα</u> /χήνα)
κ_ _ μ_τήριο	(<u>κοιμητήριο</u> /κομμωτήριο)
_ _ κρός	(<u>νεκρός</u> /μικρός/πικρός)

και

ίς_ _	(<u>ίσως</u> /ίσον/ίσοι/ισοί)
α_έ_αίο	(<u>αβέβαιο</u> /ακέραιο)
α_ά_εια	(<u>ασάφεια</u> /απάθεια/αμάθεια/αφάνεια)
μ_ _ _'ωρος	(<u>μετέωρος</u> /μισάωρος)
_ _ _ιβάλλω	(<u>αμφιβάλλω</u> /περιβάλλω)

Συνεπώς, προέκυψαν «λέξεις-στόχοι» με τα ακόλουθα, ειδικά χαρακτηριστικά (βλ. Πίνακα 1) :

1.κρανίο 2.πεθαίνω 3.χήρα 4.κοιμητήριο 5.νεκρός, με συνολικό αριθμό γραμμάτων τα τριάντα τρία (33), μέσο όρο γραμμάτων ανά λέξη τα 6,6 γράμματα και μέσο όρο ελλিপών γραμμάτων ανά λέξη τα 2,2 και

1.ίσως 2.αβέβαιο 3.ασάφεια 4.μετέωρος 5.αμφιβάλλω, με συνολικό αριθμό γραμμάτων τα τριάντα πέντε (35), μέσο όρο γραμμάτων ανά λέξη τα 7, και μέσο όρο ελλিপών γραμμάτων ανά λέξη τα 2,4 αντιστοίχως.

Οι λέξεις αυτές συμπεριελήφθησαν σε ένα αρκετά ομοιογενές σύνολο είκοσι (20)υπόλοιπων,ουδέτερων λέξεων, με συνολικό αριθμό γραμμάτων τα εκατόν τριάντα επτά (137), μέσο όρο γραμμάτων ανά λέξη τα 6,85 γράμματα, και μέσο όρο ελλিপών γραμμάτων ανά λέξη τα 2,3.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 1

Χαρακτηριστικά του Έργου συμπλήρωσης Λέξεων Θανάτου και Αβεβαιότητας

ΛΕΞΕΙΣ ΘΑΝΑΤΟΥ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΚΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΛΕΞΕΙΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ	ΚΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΚΡΑΝΙΟ	6	2	ΙΣΩΣ	4	2
ΠΕΘΑΙΝΩ	7	2	ΑΒΕΒΑΙΟ	7	2
ΧΗΡΑ	4	2	ΑΣΑΦΕΙΑ	7	2
ΚΟΙΜΗΤΗΡΙΟ	10	3	ΜΕΤΕΩΡΟΣ	8	3
ΝΕΚΡΟΣ	6	2	ΑΜΦΙΒΑΛΛΩ	9	3

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

▪ Η μοναδική (1) από τις συνολικά πέντε (5) λέξεις σχετικές με τον θάνατο, η οποία έχει χρησιμοποιηθεί ήδη στη διεθνή, αγγλόφωνη, κυρίως, TMT βιβλιογραφία και συνιστά προϊόν άμεσου δανεισμού από αυτήν, είναι η λέξη «κρανίο» (skull), στη δική μας εκδοχή σε αντιπαραβολή με τη λέξη «θρανίο».

▪ Η λέξη «χήρα» χρησιμοποιείται παρά το γεγονός πως δεν αφορά ουσιαστικά τον προσωπικό θάνατο βάσει της θεωρητικής πρότασης, σύμφωνα με την οποία η θνητότητα, ή μάλλον η υπενθύμιση της θνητότητας, ενός άλλου ατόμου είναι δυνατό να παραγάγει την ίδια επίδραση με την υπενθύμιση της προσωπικής θνητότητας (Pickel and Brown, 2003).

▪ Ειδικά δε στις λέξεις του θανάτου επιδιώξαμε ν' ακολουθήσουμε καταρχήν δύο, κύριους κανόνες.

Αφ' ενός, να επιλέξουμε λέξεις, οι οποίες διαθέτουν μόνο δύο τον αριθμό κενά γράμματα, για την ακρίβεια με δύο γράμματα συμπληρώνεται το 80% των λέξεων, ή αλλιώς οι τέσσερις από τις πέντε λέξεις του έργου μας, και αφ' ετέρου να επιλέξουμε λέξεις που διαθέτουν αυστηρά δύο τελικές εκδοχές, την ουδέτερη και τη «λέξη-στόχο», προϋπόθεση που απεδείχθη πρακτικά δυσκολότερο να εκπληρωθεί, καθώς δύο λέξεις προκύπτουν τελικά, μόνο στο 60% των ημιτελών λέξεων, ή αλλιώς στις τρεις απ' τις πέντε συνολικές λέξεις του έργου μας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ο λόγος, μάλιστα, για τον οποίον επιμείναμε ιδιαίτερος στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά όσον αφορά τις λέξεις του Θανάτου, είναι ότι στο περιθώριο μιας μακράς, σχετικής συζήτησης που έχει τροφοδοτηθεί από τους θεμελιωτές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου έχει εκφραστεί από εκείνους η άποψη, πως ακριβώς αυτά είναι τα δύο χαρακτηριστικά, τα οποία καθιστούν το Έργο συμπλήρωσης των λέξεων περισσότερο αξιόπιστο, «ευαίσθητο» και, συνακόλουθα, πιο ακριβές¹⁸ (Pyszczynski, Greenberg, Solomon, 2015).

¹⁸ Για την ακρίβεια, τον παραπάνω ισχυρισμό επικαλούνται οι θεωρητικοί της TMT στο πλαίσιο της ερμηνείας εκ μέρους τους ορισμένων κοινών ευρημάτων μεταξύ της κλασικής ευκρίνειας της θνητότητας (mortality salience) και της υπενθύμισης μορφών αβεβαιότητας, όπως η λεγόμενη «χρονική ασυνέχεια» (McGregor, Zanna, Holmes, & Spencer, πείρ. 3.πείρ. 4, 2001).

Οι ίδιοι, αναλυτικότερα, υποστηρίζουν πως ο πειραματικός χειρισμός της χρονικής ασυνέχειας είναι δυνατό να προκάλεσε κοινή επίδραση ως προς την υπεράσπιση της Κοσμοθεωρίας με τον χειρισμό της θνητότητας, επειδή ακριβώς ως χειρισμός σχετικός με τον χρόνο, μέσω της έμμεσης υπενθύμισης του χρονικού ορίου της ανθρώπινης ζωής, ενεργοποίησε με έμμεσο τρόπο αυτήν καθεαυτήν την απειλή του θανάτου.

Πράγματι, και μολονότι στην πρωτότυπη, σχετική έρευνα (McGregor et al., πείρ. 3.πείρ. 4, 2001) δεν είχε προκύψει αύξηση της προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου σε Έργο αποτελούμενο από λέξεις με μεγάλο αριθμό ελλιπών γραμμάτων ή και με μεγάλο αριθμό, επίσης, διαθέσιμων εναλλακτικών, σε έργο που περιελάμβανε λέξεις με λιγότερα ελλιπή γράμματα διαπιστώθηκε πως η εισαγωγή της χρονικής ασυνέχειας υπήρξε σε θέση να αυξήσει την προσβασιμότητα των Σκέψεων του Θανάτου (Chaudry, Tison, Solomon, 2002; McGregor, 2001).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αποτελέσματα

Όπως κατέδειξε η one-way ANOVA στατιστική επεξεργασία, $F(2, 87) = 7.74$, $p = .001$, $\eta^2 = .15$, τα υποκείμενα της πειραματικής συνθήκης του θανάτου (βλ. Πίνακα 2), σχημάτισαν σημαντικά (κατά το post-hoc LSD κριτήριο, $p = .015$) περισσότερες λέξεις ($M=3.20$, $SD=0.96$) ως λέξεις σχετικές με την έννοια του Θανάτου συγκριτικά με τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας ($M=2.53$, $SD=1.10$), αλλά και της συνθήκης ελέγχου ($M=2.16$, $SD=1.01$ και κατά το post-hoc LSD κριτήριο, $p < .001$, αντιστοίχως).

Πίνακας 2

Προσβασιμότητα των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου (DTA) ανά συνθήκη

ΣΥΝΘΗΚΗ	ΛΕΞΕΙΣ ΘΑΝΑΤΟΥ	
	<i>M</i>	<i>SD</i>
Έλεγχος	2.16a	1.01
Αβεβαιότητα	2.53a	1.10
Θάνατος	3.20b	0.96

Σημείωση : Στην 1^η στήλη οι μέσοι όροι με διαφορετικό δείκτη διαφέρουν μεταξύ τους τουλάχιστον κατά $p < .05$ σύμφωνα με το post-hoc LSD κριτήριο.

Αντιθέτως, δεν καταγράφηκε η σημαντική διαφοροποίηση των συνθηκών και ως προς την προσβασιμότητα των Σκέψεων της Αβεβαιότητας, καθώς, συγκεκριμένα, όπως κατέδειξε η ANOVA στατιστική επεξεργασία (βλ. Πίνακα 3), τα υποκείμενα σχημάτισαν τον ίδιο περίπου αριθμό λέξεων Αβεβαιότητας και στις τρεις συνθήκες, $F(2, 87) = 0.70$, $p = .49$, δηλαδή και στη συνθήκη θανάτου ($M=1.76$, $SD=0.93$), αβεβαιότητας ($M=1.83$, $SD=0.91$) και ελέγχου ($M=1.56$, $SD=0.85$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 3

Προσβασιμότητα των έμμεσων Σκέψεων της Αβεβαιότητας ανά συνθήκη

<u>ΣΥΝΘΗΚΗ</u>	<u>ΛΕΞΕΙΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ</u>	
	<i>M</i>	<i>SD</i>
Έλεγχος	1.56	0.85
Αβεβαιότητα	1.83	0.91
Θάνατος	1.76	0.93

Στο περιθώριο της ανάλυσης μας σημειώνεται πως δεν παρατηρήθηκε η κύρια επίδραση του φύλου και της ηλικίας των υποκειμένων στον βαθμό προσβασιμότητας των Σκέψεων του θανάτου ($p > .50$ και $p > .46$) ή των Σκέψεων της αβεβαιότητας ($p > .29$ και $p > .30$), ούτε και οποιαδήποτε, στατιστικά σημαντική, συσχέτιση μεταξύ της προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του θανάτου και της προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων της αβεβαιότητας ($p = .17$).

Επιπλέον, στο πλαίσιο μίας συμπληρωματικής διερεύνησης που επιχειρήσαμε αναφορικά με τον χρόνο που απαιτήθηκε από τους συμμετέχοντες για τη δημιουργία των λέξεων, προέκυψαν ενδείξεις της ανάγκης χρήσης εκ μέρους τους περισσότερου χρόνου, σε στατιστικά μη σημαντικό βαθμό, στη συνθήκη της αβεβαιότητας, τόσο σε σχέση με τη συνθήκη του θανάτου, όσο, κυρίως δε, σε σχέση με τη συνθήκη ελέγχου, η οποία υπήρξε και η λιγότερο χρονοβόρα συνθήκη εκ των συνολικά τριών συνθηκών.

Επίσης, ένα αξιοσημείωτο, κατά την γνώμη μας, στοιχείο είναι πως σε κάποιες περιπτώσεις οι επιλογές λέξεων διαφοροποιήθηκαν από αυτές που αναμέναμε, καθώς τα υποκείμενα είτε κατέληξαν σε ανορθόγραφες συμπληρώσεις είτε «επινόησαν» λέξεις, τις οποίες εμείς δεν είχαμε συμπεριλάβει αρχικά στις πιθανές διαθέσιμες.

Ενδεικτικά, αναφέρεται η περίπτωση της δημιουργίας αντί των λέξεων «χη-ρα» και «χή-να» της λέξης «χή_μα», παρά το γεγονός πως ο σωστός τύπος «χύμα» γράφεται με ύψιλον και όχι με ήτα, αλλά και η δημιουργία, ακόμη, αντί των λέξεων «αμφ-ι-βάλλω» ή και «περ-ι-βάλλω» της τελικής λέξης «αντ-ι-βάλλω» (άντιβάλλω), αρχαιοελληνικής λέξης, μη δόκιμης στα νέα ελληνικά.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ακόμη, επισημαίνεται πως ένα υποκείμενο σχημάτισε τη λέξη «αμάθεια», η οποία προέρχεται από τα αρχαία ελληνικά και δεν είναι δόκιμη στη νεοελληνική, αντί των λέξεων «ασάφεια» και «απάθεια», και ένα άλλο υποκείμενο σχημάτισε, αντί των λέξεων «αβέβαιο» ή και «ακέραιο», τη λέξη «αθέριο», η οποία δεν χρησιμοποιείται.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει το ότι από τις «λέξεις-στόχους» του έργου μας αυτές, που παρήγαγαν τη μεγαλύτερη διαφοροποίηση μεταξύ των συνθηκών υπήρξαν οι λέξεις : «νεκρός», «πεθαίνω» και «κοιμητήριο», ενώ τη μικρότερη διαφοροποίηση προκάλεσαν, αντιστοίχως, οι λέξεις «χήρα» και «κρανίο».

Το γεγονός αυτό ίσως συνηγορεί καταρχάς υπέρ της άποψης, σύμφωνα με την οποία ο μικρότερος αριθμός των κενών,ελλιπών γραμμάτων ενισχύει και μεγιστοποιεί την εγκυρότητα της συγκεκριμένης μέτρησης.

Ταυτόχρονα, ωστόσο, αποκαλύπτει, επίσης, πως για να διαπιστωθεί πράγματι αυτή η ενίσχυση απαιτείται οπωσδήποτε η «λέξη-στόχος» να είναι άμεσα, όσο το δυνατόν περισσότερο συνδεδεμένη με την έννοια του προσωπικού θανάτου per se (σε αντίθεση, επί παραδείγματι, με τη λέξη «χήρα», που θέτει εκτός του εαυτού την απειλή του θανάτου), στο ειδικό πλαίσιο, μάλιστα, της συγκεκριμένης γλώσσας, στην οποία κάθε φορά προσαρμόζεται η εν λόγω μέτρηση (σε αντίθεση, επί παραδείγματι, με τη λέξη «κρανίο», που συνιστά, εν προκειμένω, δάνειο από την αγγλική).

Ακόμα, υποστηρικτικά στην ανάδειξη του καθοριστικού ρόλου του κριτηρίου της στενής συνάφειας με την έννοια του θανάτου αυτή καθαυτή λειτουργεί και η εξαιρετικά ικανοποιητική διαφοροποίηση που επετεύχθη στη λέξη «κοιμητήριο», της οποίας η άμεση και προφανής σύνδεση με την έννοια του θανάτου φαίνεται πως αντιστάθμισε το «πρόβλημα» των περισσότερων των δύο κενών γραμμάτων, εύρημα που φανερώνει, παράλληλα, και τη σημασία της ύπαρξης αποκλειστικά και αυστηρά δύο,και όχι περισσότερων, διαθέσιμων εναλλακτικών ανά λέξη (εν προκειμένω, μόνο «κοιμητήριο» και «κομμωτήριο»).

Συνεπώς, επιβεβαιώνεται πως συνολικά είναι τρία (3), κυρίως, τα κριτήρια της αποτελεσματικής επιλογής μιας λέξης ως «λέξης-στόχου» στο συγκεκριμένο, κλασικό στην TMT βιβλιογραφία, έργο, και πως ειδικότερα αυτά αφορούν : α. τον αριθμό των αρχικών, κενών γραμμάτων (είναι προτιμότερο αυτά να είναι έως δύο) β. τον αριθμό των εναλλακτικών,διαθέσιμων λέξεων (είναι προτιμότερο να υπάρχει μόνο μία ακόμη πιθανή, εναλλακτική λέξη, και όχι αθροιστικά περισσότερες) και γ. την εννοιολογική σχέση και συνάφεια της κάθε λέξης με την έννοια του θανάτου αυτή καθαυτή (είναι

προτιμότερο η παραπάνω σχέση να είναι όσο τον δυνατόν περισσότερο κυριολεκτική, προφανής και άμεση).

Συζήτηση

Προσβασιμότητα των Σκέψεων του Θανάτου

Βάσει της αυξημένης προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου στη συνθήκη του θανάτου επιβεβαιώνεται η αρχική μας Υπόθεση, και αναδεικνύεται η καθοριστική σημασία της δοκιμασίας απόσπασης της προσοχής των υποκειμένων, την οποία εισάγαμε, και ελέγξαμε, για πρώτη φορά στον συγκεκριμένο σχεδιασμό.

Το παραπάνω εύρημα είναι συμβατό με ανάλογα ευρήματα προηγούμενων ερευνών, σύμφωνα με τα οποία έχει φανεί πως η μοναδική, γνωστική διεργασία της ενεργοποίησης των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου συνιστά αποκλειστικό προϊόν της ευκρίνειας της θνητότητας (ενδεικτικά : Greenberg et al., 1994, πείρ., 4; Florian, Mikulincer, & Hirschberger, 2001a πείρ. 4; Schmeichel, and Martens, 2005, πείρ. 2; Arndt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Simon, 1997, πείρ. 3).

Το ίδιο εύρημα συνηγορεί, δευτερευόντως, υπέρ της εγκυρότητας του έργου που κατασκευάσαμε, το οποίο, και ως εκ τούτου, είναι δυνατό να συμπεριληφθεί στο σύνολο των προϋπαρχόντων στη διεθνή TMT βιβλιογραφία παρόμοιων έργων, όπως αυτά έχουν δημιουργηθεί και προσαρμοστεί έως τώρα στην αγγλική (Greenberg et al., 1994), την κινεζική (Zhou, Lei, Marley, & Chen, 2009), τη γερμανική (Das, Bushman, Bezeme, Kerkhof, & Vermeulen, 2009), την εβραϊκή (Mikulincer & Florian, 2000) και, τέλος, την ισπανική γλώσσα (Echebarria-Echabe, 2013).

Κυρίως όμως, η διαφανόμενη αποτελεσματικότητα και αξιοπιστία του έργου μας επιβεβαιώνει στην πραγματικότητα τον υψηλό βαθμό εγκυρότητας που διαθέτει αυτή καθεαυτή η συγκεκριμένη μέτρηση, παρά τις ποικίλες, μάλιστα, σχεδιαστικές μορφές και διαφοροποιήσεις, από τις οποίες είναι δυνατό να διακρίνεται τεχνικά.

Στο πλαίσιο, άλλωστε, της συγκεντρωτικής επιθεώρησης (Hayes, et al., 2010) όλων των μετρήσεων προσβασιμότητας των Σκέψεων του Θανάτου επισημαίνεται ότι, αν και αυτές διαθέτουν ορισμένα, επιμέρους διαφορετικά, ιδίως ως προς την αναλογία των «λέξεων-στόχων» επί των συνολικών λέξεων, χαρακτηριστικά, εν τούτοις από

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

κοινού και σχεδόν απαρέγκλιτα επαναλαμβάνουν, τα προβλεπόμενα από τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, βασικά ευρήματα¹⁹.

Δεδομένου πως δεν καταγράφηκε ταυτόχρονα αύξηση της προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου στη συνθήκη της -συγκεκριμένης- μορφής της αβεβαιότητας, ενισχύεται η άποψη, βάσει της οποίας η υπενθύμιση της αβεβαιότητας δεν είναι σε θέση συστηματικά να προκαλέσει την υψηλότερη προσβασιμότητα των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου.

Το εύρημα αυτό είναι συμβατό με προγενέστερα πειραματικά αποτελέσματα, σύμφωνα με τα οποία αποκλειστικά η υπενθύμιση της θνητότητας, και όχι εξίσου και αυτή της αβεβαιότητας, ενεργοποίησε την προσβασιμότητα των αγχογόνων σκέψεων του θανάτου (Echebarria-Echabe, 2013), ή εναλλακτικά ενεργοποίησε, επιπλέον, τις, παρεπόμενες αυτών, συμβολικές άμυνες των συμμετεχόντων (ενδεικτικά : Greenberg, Simon, Harmon-Jones, Solomon, Pyszczynski, Lyon, 1995).

¹⁹ Επί παραδείγματι, επισημαίνεται ότι ο ακριβής αριθμός των πέντε (5) λέξεων του θανάτου στην παρούσα μέτρηση είναι διαφορετικός από τον αντίστοιχο αριθμό των άλλων, εντεταγμένων στην TMT βιβλιογραφία, εκδοχών της. Αναλυτικότερα, αυτές ήταν έξι (6) στη μέτρηση των Greenberg et al., 1994 και των Schimel et al., 2007, και τέσσερις (4) σε αυτή των Arndt, et al., 1997 και Harmon-Jones et al., 1997, ενώ, αντιστοίχως, οι ουδέτερες λέξεις ήταν είκοσι (20) στην παρούσα μέτρηση, δεκατέσσερις (14) σε αυτήν των Greenberg et al., 1994, δεκαοχτώ (18) σε εκείνη των Harmon-Jones, et al., 1997 και, τέλος, επίσης είκοσι (20) στη μέτρηση των Arndt, et al., 1997.

Προσβασιμότητα των Σκέψεων της Αβεβαιότητας

Δια της ευκρίνειας της θνητότητας δεν προκλήθηκε η υψηλή προσβασιμότητα αρνητικών, αλλά ασύνδετων με την έννοια του θανάτου λέξεων, δεν προκλήθηκε, για την ακρίβεια, η προσβασιμότητα των Σκέψεων της Αβεβαιότητας, κι ως εκ τούτου, σε πρώτη ανάγνωση, φαίνεται να επιβεβαιώνεται η ανάλογη, ερευνητική μας Υπόθεση.

Το εύρημα αυτό είναι συμβατό με προηγούμενα ευρήματα (Schimel, Hayes, Williams, Jahrig, 2007, πείρ. 3; Hayes, Schimel, Faucher, & Williams, 2008, πείρ. 1, 2), τα οποία προήλθαν, ωστόσο, από την χρήση διαφορετικών μετρήσεων, και όχι από τη χρήση του κλασικού έργου που κατασκευάστηκε για την παρούσα, και αναδεικνύει επίσης τα πειραματικά προϊόντα της ευκρίνειας της θνητότητας ως τα αποκλειστικά προϊόντα του κινήτρου αποφυγής των προσβάσιμων σκέψεων του Θανάτου, και του παραγόμενου από αυτές υπαρξιακού άγχους (Pyszczynski et al., 2015).

Εν τούτοις, το ότι δεν παρατηρήθηκε η υψηλή προσβασιμότητα των Σκέψεων της Αβεβαιότητας ούτε στη συνθήκη της αβεβαιότητας, αν και δεν αποκλείεται να συνιστά ένδειξη της δομικά διαφορετικής, γνωστικής διεργασίας (βλ. διαφοροποίηση σε επίπεδο άμεσων αντιδράσεων, Κεφ. 1), που ενεργοποιεί ο χειρισμός υπενθύμισης της αβεβαιότητας σε σύγκριση με τον αντίστοιχο της θνητότητας, φανερώνει πιθανόν, και κατά κύριο λόγο, έναν αξιοσημείωτο περιορισμό της παρούσας έρευνας.

Ο περιορισμός αυτός σχετίζεται ίσως είτε με τη μη επιλογή εκ μέρους μας κατάλληλων «λέξεων-στόχων» περί την Αβεβαιότητα, η αβεβαιότητα, άλλωστε, ως μια εξ ορισμού λιγότερο συγκεκριμένη έννοια από την έννοια του θανάτου δεν προσφέρει τη δυνατότητα εύρεσης λέξεων που κυριολεκτικά ως |κατάσταση| την αφορούν, είτε σχετίζεται, εναλλακτικά, με άλλο πιθανό σφάλμα του σχεδιασμού μας, όπως είναι ο τρόπος εισαγωγής στη συνθήκη της αβεβαιότητας, που συνίσταται στην υπενθύμιση ενός τύπου αβεβαιότητας, όχι μόνον προσωπικής, αλλά εν μέρει και συλλογικής, εξίσου, μορφής.

Των παραπάνω δοθέντων η βελτιωμένη ανακατασκευή στο μέλλον ενός έργου επικεντρωμένου στις σκέψεις της αβεβαιότητας, υπό την χρήση διαφορετικών λέξεων αβεβαιότητας από αυτές τις οποίες χρησιμοποιήσαμε στο προπαρασκευαστικό, δικό μας έργο, ακόμη δε και η εισαγωγή μιας διαφορετικής μορφής αβεβαιότητας από αυτήν που εντάχθηκε στην παρούσα (ενδεικτικά : αβεβαιότητα ως προς την κρίση και την αντίληψη ή προσωπική αβεβαιότητα, βλ. Κεφ. 5), θεωρούμε ότι θα συνεισέφερε

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

χρήσιμα, νέα στοιχεία στην περαιτέρω διερεύνηση της σύνδεσης των εννοιών της αβεβαιότητας και της θνητότητας.

Μάλιστα, ο επανέλεγχος της δημιουργίας εκ μέρους των υποκειμένων της συνθήκης του θανάτου λέξεων συναφών ειδικά με την αβεβαιότητα συνιστά, κατά την γνώμη μας, ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον ερευνητικό πεδίο, τόσο στον βαθμό που η αβεβαιότητα αποτελεί καταρχήν μία αρνητική έννοια, όσο, κυρίως, στον βαθμό που αποτελεί μια έννοια, η οποία, έχει υποστηριχτεί ότι, σχετίζεται συγκεκριμένα με την απειλή του θανάτου.

Σε κάθε περίπτωση, λόγω των μεθοδολογικών στοιχείων και των ευρημάτων, στα οποία συνίσταται η παρούσα πειραματική μας απόπειρα, αυτή λειτουργεί ως ένα κομβικό σημείο της συνολικής ερευνητικής μας προσπάθειας, μετά το οποίο πρόκειται να επικεντρωθούμε βασικά στην ανάδειξη των συμβολικών αμυνών, που παράγονται από τη μείζονα απειλή του θανάτου και από ορισμένα είδη αβεβαιότητας, επίσης.

Κεφάλαιο 4 - Συμβολικές Άμυνες: πειραματική διερεύνηση της επίδρασης της απειλής της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας στην επιχειρούμενη Ταύτιση με το Έθνος : ο καθοριστικός ρόλος του Χρήματος

Εισαγωγή

Η ενίσχυση της συμβολικής δομής της πολιτισμικής Κοσμοθεωρίας σύμφωνα με τη Θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου (Terror Management Theory; TMT; Greenberg, Pyszczynski, Solomon, 1986) συνιστά ένα αποτελεσματικό μέσο ρύθμισης του άγχους του θανάτου ή αλλιώς, και κατά τον θεμελιωτή της TMT, Ernest Becker (1962, 1973, 1975), μια αποτελεσματική «συνταγή αθανασίας» (1973, σ. 255).

Κεφαλαιώδη όψη της ενίσχυσης της προϋπάρχουσας Κοσμοθεωρίας αποτελεί αφ' ενός η επίταση της δέσμευσης με τα κοινωνικά σύνολα που συγκροτούνται επί του περιεχομένου της (βλ. αύξηση ταύτισης με την ενδο-ομάδα και έκφραση ενδο-ομάδικης εύνοιας) και αφ' ετέρου η εναντίωση προς τα άτομα ή τα κοινωνικά σύνολα που αντιβαίνουν και παραβιάζουν το περιεχόμενο αυτό (βλ. αύξηση προκατάληψης έναντι της εξω-ομάδας και διομαδική σύγκρουση).

Αναλυτικότερα, οι θεμελιωτές της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου υποστηρίζουν ότι ο ενεργότερος αυτοπροσδιορισμός μέσω κοινωνικών κατηγοριών, διαδικασία που ούτως ή άλλως συντελεί αξιοσημείωτα στον καθορισμό της ταυτότητας των ατόμων (ενδεικτικά : Brewer, 1991; Lifton, 1983; Tajfel & Turner, 1986), είναι σε θέση να παράσχει και ένα είδος συμβολικής προστασίας έναντι, συγκεκριμένα, της υπαρξιακής αγωνίας.

Για την ακρίβεια, υπό την προσέγγιση της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, μέσω της ταύτισης με τις κοινωνικές ομάδες τα άτομα εκτός του ότι νοηματοδοτούν και επενδύουν με τάξη τον κοινωνικό κόσμο, τροφοδοτούν επίσης την αυτοεκτίμησή τους και αποκτούν τη δυνατότητα να συνδεθούν με έννοιες που επεκτείνονται πέραν των ορίων του, χρονικά πεπερασμένου, ανθρώπινου βίου.

Στο τελευταίο επιχείρημα υποστηρικτικά λειτουργούν ευρήματα, βάσει των οποίων μεταξύ της ευκρίνειας της θνητότητας και του αυξημένου αυτοπροσδιορισμού με τις κοινωνικές ομάδες φάνηκε πως διαμεσολαβεί ρυθμιστικά η προσλαμβανόμενη χρονική συνέχεια, η συνεχής διάρκεια που διαθέτουν πρακτικά οι κοινωνικές ομάδες αυτές καθεαυτές (ενδεικτικά για την ομάδα του έθνους : Sani, Herrera, Bowe, 2009).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Μεγάλος αριθμός σχετικών ερευνών έχουν αναδείξει την ενισχυμένη ταύτιση με τις κοινωνικές ομάδες ως συμβολικό προϊόν της υπενθύμισης της προσωπικής θνητότητας (mortality salience), ανεξαρτήτως, μάλιστα, του είδους των κριτηρίων, επί των οποίων οι ομάδες αυτές συγκροτούνται (ενδεικτικά : κριτήριο κοινής θρησκείας, κοινής φυλής, κοινού έθνους ή ακόμη και κοινού πανεπιστημίου φοίτησης, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Rosenblatt, Veeder, Kirkland, & Lyon, 1990; Greenberg, Schimel, Martens, Solomon, & Pyszczynski, 2001; Harmon-Jones, Greenberg, Solomon, & Simon, 1996; Castano, Yzerbyt, Paladino, & Sacchi, 2002; και για πλήρη επιθεώρηση: Greenberg, Solomon, & Pyszczynski, 1997; Burke et al., 2010).

Την ίδια στιγμή όμως, και παρά τον συστηματικό χαρακτήρα των σχετικών TMT ευρημάτων, ορισμένοι ερευνητές έχουν προσδιορίσει ως αιτία πρόκλησης των συμπεριφορών που παράγει η απειλή του θανάτου όχι το κίνητρο της διαχείρισης του υπαρξιακού άγχους, αλλά, εναλλακτικά, το κίνητρο της διαχείρισης ή της απομείωσης της αβεβαιότητας (ενδεικτικά : Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005; McGregor, 2006; Van den Bos, 2009; Hohman, & Hogg, 2011).

Σύμφωνα, ενδεικτικά με τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (Uncertainty-Identity Theory; UIT; Hogg, 2007) τα άτομα αυτοκατηγοριοποιούνται ως μέλη και ταυτίζονται εντονότερα με τις κοινωνικές ομάδες, επειδή μέσω της συγκεκριμένης διαδικασίας είναι σε θέση να προστατευτούν από την απορρυθμιστική αίσθηση της αβεβαιότητας σχετικά με τον εαυτό και τη θέση τους στον κόσμο.

Υπό την εν λόγω προσέγγιση, η μείωση της αβεβαιότητας δια της δέσμευσης με τις ομάδες επιτυγχάνεται, επειδή οι κοινωνικές ομάδες μπορούν με σαφήνεια να προδιαγράψουν πώς ακριβώς όλοι όσοι συμπεριλαμβάνονται σε αυτές θα έπρεπε να σκέφτονται, να συμπεριφέρονται, να αισθάνονται και να δρουν (Hogg, 2007, σ. 80).

Μέσω της ταύτισης με τα κοινωνικά σύνολα οι άνθρωποι, συνεπώς, αποκτούν τη δυνατότητα να προσδιορίσουν τις πεποιθήσεις, τις στάσεις ή και τις αξίες τους, να διαμορφώσουν την κοινωνική τους ταυτότητα, να συγκεκριμενοποιήσουν τον τρόπο με τον οποίον αντιλαμβάνονται οι ίδιοι τον εαυτόν τους, αλλά και να προβλέψουν, επιπροσθέτως, τον τρόπο με τον οποίον τους αντιλαμβάνονται και οι άλλοι.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η παραπάνω θεωρητική πρόταση, βάσει της οποίας αναδεικνύεται η μείωση της αβεβαιότητας ως κίνητρο που υποκινεί την ενεργό δέσμευση με τις ενδο-ομάδες, έχει επιβεβαιωθεί από πειραματικά αποτελέσματα (Hohman and Hogg, 2011; Grieve and Hogg, 1999; Mullin and Hogg, 1998), που συνδέουν εξίσου τη δέσμευση αυτή με την έκφραση υψηλότερης ενδο-ομαδικής εύνοιας (Hogg and Grieve, 1999).

Ωστόσο, εκτός της συμβολικής κατασκευής της πολιτισμικής Κοσμοθεωρίας (ή της αυτοεκτίμησης και των διαπροσωπικών σχέσεων, βλ. Κεφ. 1), στην οποία και προσφεύγουν τα άτομα, προκειμένου να καταστείλουν το υπαρξιακό άγχος, από τους θεμελιωτές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου έχει διατυπωθεί προσφάτως (2013), η πρόταση, πως είναι πιθανή η προσφυγή και σε μία ακόμα κατασκευή, που δεν είναι άλλη από τη συμβολική κατασκευή του Χρήματος.

Το Χρήμα,άλλωστε, η διερεύνηση της λειτουργίας του οποίου έχει αποτελέσει αντικείμενο της Κοινωνιολογίας, της Ανθρωπολογίας και της Ψυχολογίας,συνιστά όχι μόνον αναγκαίο εργαλείο ικανοποίησης βασικών, ανθρωπίνων αναγκών, όπως είναι η τροφή και η στέγαση (Maslow, 1943, 1971), μα ταυτόχρονα, κυρίως για τους πολίτες του δυτικού κόσμου, και μία υψηλής σημασίας ψυχολογική δομή, ικανή να επηρεάσει καθοριστικά την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Αυτή, την ευρύτερη, μεταξύ της Ψυχολογίας και των Οικονομικών συσχέτιση μαρτυρά δε η ολοένα αυξανόμενη περί την Ψυχολογία του Χρήματος βιβλιογραφία (ενδεικτικά : Baker and Jimerson, 1992; Belk and Wallendorf, 1990; Crawford, 1994; Ealy and Lesk, 1999; Furnham and Argyle, 1998; Furnham, 2004; Cone and Gilovich, 2010; Lea and Webley 2006; Tang, 2007; Wiseman, 1974), καθώς και η προσφάτως, την τελευταία δεκαετία ιδίως, αλματώδης ανάπτυξη του πεδίου των Συμπεριφορικών Οικονομικών ή του πεδίου της Συμπεριφορικής Οικονομίας (ενδεικτικά : Belsky and Gilovich, 1999; Thaler, 2005; Thaler, & Sunstein, 2008, Κεφ. 3).

Ειδικότερα,προγενέστερες έρευνες έχουν, εκτός άλλων, συγκλίνει στην δράση του χρήματος ως αποτελεσματικού υποκατάστατου της κοινωνικής δημοφιλίας, μα και ως ενός εξαιρετικά ισχυρού κινήτρου (Lea & Webley, 2006), ως μέσου επίτευξης της αίσθησης της αυτάρκειας και της αυτο-αποτελεσματικότητας (Vohs, Mead & Goode, 2006), αλλά και τέλος, ως ενός μέσου επιτυχούς διαχείρισης, τόσο του ψυχικού πόνου που προκαλείται από τη δυσάρεστη εμπειρία του κοινωνικού αποκλεισμού, όσο και του αντικειμενικού, φυσικού πόνου εξίσου (Zhou, Vohs, and Baumeister, 2009).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Παράλληλα, έχει επιβεβαιωθεί συστηματικά δια των κλασικών μετρήσεων που διερευνούν τις στάσεις έναντι του Χρήματος (ενδεικτικά : Wernimont & Fitzpatrick, 1972; Yamauchi and Templer, 1982; Furnham 1984, 1996, 2011, 2014; Tang, 1992) η δράση του χρήματος ως ενός συμβόλου δύναμης, ελέγχου, εξουσίας και ασφάλειας, ως συμβόλου, δηλαδή, επιμέρους στοιχείων, τα οποία συσχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την κεφαλαιώδη για τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, καθότι υπαρξιακά εξαιρετικά ωφέλιμη, έννοια της αυτοεκτίμησης.

Πρώτος, μάλιστα, ο θεμελιωτής της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, Ernest Becker (1975, σ. 81), σε μία απόπειρα άμεσης σύνδεσης της έννοιας του χρήματος με την απειλή του θανάτου έχει υποστηρίξει πως το χρήμα είναι εφικτό να καταστεί ένα μέσο κατάκτησης της «αθανασίας», καθώς έχει τη δύναμη «να μεταβάλει την ατομική κατάσταση από αυτήν της μικρότητας, της αβοηθητότητας και της περατότητας σε εκείνην του μεγαλείου, του ελέγχου, της σταθερότητας και της σπουδαιότητας», δεδομένου πως γενικότερα (Wiseman, 1974, σ. 10) «τα χρήματα δεν υπόσχονται μόνον πλούτη, αλλά έναν νέο εαυτό, ο οποίος θα μπορούσε να είναι πιο δυνατός, λιγότερο φοβικός, πιο γοητευτικός και σοφός.. και λιγότερο ευάλωτος..».

Σχετικές έρευνες έχουν καταδείξει όντως πως η σκέψη του θανάτου οδήγησε στην επίταση της επιθυμίας απόκτησης πολυτελών και ακριβών προϊόντων (Mandel & Heine, 1999), αλλά και πως, περίπου αντιστρόφως, η ανάγκη απόκτησης επώνυμων αντικειμένων υποκινείται για τους υλιστές από την αυξημένη αίσθηση της υπαρξιακής αγωνίας (Rindfleisch, Burroughs, & Wong, 2009).

Βασιζόμενοι στα παραπάνω ευρήματα ο Pyszczynski και οι συνεργάτες του (Zaleskiewicz, Gasiorowska, Kesebir, Luszczynska, & Pyszczynski, 2013) κατέδειξαν πως τα υποκείμενα στα οποία κατέστη πρόδηλη η θνητότητα έτειναν να υπερεκτιμούν, σε σχέση με το πραγματικό, το μέγεθος των κερμάτων και των χαρτονομισμάτων (πείρ. 1), να θέτουν υψηλότερα κριτήρια προσδιορισμού μιας οικογένειας ως πλούσιας (πείρ. 2) και επιπλέον να απαιτούν μεγαλύτερη αποζημίωση ως αντιστάθμισμα για την καθυστέρηση καταβολής μιας χρηματικής οφειλής προς το πρόσωπό τους (πείρ. 3).

Οι ίδιοι επιβεβαίωσαν, επίσης, πως τα υποκείμενα που ήρθαν σε επαφή με το σύμβολο του χρήματος ανέφεραν αξιοσημείωτα μικρότερο βαθμό φόβου έναντι του θανάτου, κι ως εκ τούτου για πρώτη φορά στοιχειοθέτησαν πειραματικά τη σημαντική

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

επίδραση, την οποία το Χρήμα παράγει άμεσα στη μείωση του υπαρξιακού άγχους αυτού καθεαυτό (πείρ. 4).

Των παραπάνω δοθέντων η παρούσα έρευνα είχε σκοπό αφ' ενός τον έλεγχο της επίδρασης της υπενθύμισης της Θνητότητας, αλλά και της Αβεβαιότητας, στον επιχειρούμενο βαθμό ταύτισης των υποκειμένων με την ενδο-ομάδα του έθνους τους, και αφ' ετέρου τον έλεγχο της συμβολικής λειτουργίας που επιτελεί το Χρήμα, ιδίως, μάλιστα, αναφορικά με την αγωνία του θανάτου.

Σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο οι βασικές, ερευνητικές Υποθέσεις, οι οποίες διατυπώνονται, είναι οι ακόλουθες :

Τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου θα έπρεπε καταρχάς να ταυτιστούν περισσότερο με την ενδο-ομάδα του έθνους τους σε σύγκριση, τουλάχιστον, με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου.

Στον βαθμό που η ενεργοποίηση της αίσθησης της αβεβαιότητας παράγει τα ίδια αποτελέσματα με την ενεργοποίηση της απειλής του θανάτου, τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας θα έπρεπε, επίσης, να ταυτιστούν περισσότερο με την κοινωνική ομάδα του έθνους, σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου.

Επιπροσθέτως, εάν πράγματι το Χρήμα επιτελεί γενικά ρυθμιστική, σε όψεις της ανθρώπινης συμπεριφοράς, συμβολική λειτουργία, τότε τα υποκείμενα που ήρθαν σε επαφή με το σύμβολο του Χρήματος θα έπρεπε να διαφοροποιηθούν συνολικά ως προς τον βαθμό ταύτισης με το έθνος τους σε σύγκριση με τα υποκείμενα που δεν ήρθαν σε επαφή με το σύμβολο του Χρήματος.

Ειδικότερα, εάν το σύμβολο του χρήματος επιτελεί τη λειτουργία ενός μέσου διαχείρισης της υπαρξιακής αγωνίας, τότε τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου, που ήρθαν σε επαφή με το σύμβολο του Χρήματος, αναμένεται να ταυτιστούν σε μικρότερο βαθμό με την ενδο-ομάδα του έθνους τους σε σύγκριση με τα υπόλοιπα υποκείμενα εντός της ίδιας συνθήκης.

Δευτερευόντως (το σκέλος αυτό έχει περισσότερο τη μορφή ενός απλού, ερευνητικού ερωτήματος), εάν το σύμβολο του Χρήματος επιτελεί και τη λειτουργία ενός μέσου απομείωσης της αίσθησης της αβεβαιότητας, τότε και τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας αναμένεται να εκφράσουν την ίδια συμπεριφορά με τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου, και ουσιαστικά κατόπιν της έκθεσής τους στο σύμβολο του χρήματος να ταυτιστούν, επίσης, σε μικρότερο βαθμό με την ενδο-ομάδα του έθνους.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες και πειραματικό Σχέδιο

Οι συμμετέχοντες σε αυτήν την πειραματική μας απόπειρα ανήλθαν συνολικά στους εκατόν σαράντα τέσσερις ($N=144$) και εισήχθησαν τυχαία στις τρεις συνθήκες. Εξ αυτών οι μισοί, οι 72, ήταν άνδρες και οι υπόλοιποι μισοί ήταν γυναίκες, όλοι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Η ηλικία τους κυμάνθηκε από τα 18 έως και τα 36 έτη, με μέσο όρο περίπου τα 26 έτη ($M=26.81$, $SD=5.17$). Σημειώνεται πως όλα τα υποκείμενα συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια ατομικά, εθελοντικά και δια ζώσης.

Εντός της καθεμίας από τις τρεις συνολικά (3) συνθήκες δημιουργήθηκαν δύο (2) διαφορετικές ομάδες, μία *ομάδα ελέγχου* (ομάδα καταμέτρησης των χαρτιών) και μία *πειραματική ομάδα* (ομάδα καταμέτρησης των χαρτονομισμάτων).

Η συγκρότηση των δύο προαναφερθεισών ομάδων εντός των συνθηκών είχε ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση του πειραματικού σχεδίου :

3 συνθήκες (έλεγχος/αβεβαιότητα/θάνατος) x 2 ομάδες (χαρτιά/χρήμα) και τη δημιουργία συνολικά έξι (6) διαφορετικών, ισομεγεθών μεταξύ τους ($n=24$), ομάδων.

Πειραματική Διαδικασία και πειραματικό Υλικό

Στην αρχή, κι αφού προηγήθηκε μια μικρή εισαγωγή εκ μέρους μας που περιελάμβανε σύντομες οδηγίες, διευκρινίσεις για τη διαδικασία και διαβεβαιώσεις για τη διασφάλιση της ανωνυμίας τους, οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να συμπληρώσουν στην 1^η σελίδα τα κοινωνιοδημογραφικά τους στοιχεία (φύλο, ηλικία και επίπεδο εκπαίδευσης).

Αμέσως μετά, και πριν από την εισαγωγή τους σε κάθε μία από τις τρεις συνθήκες, από τα μισά υποκείμενα ζητήθηκε να κατάμετρήσουν ογδόντα (80) κενές, λευκές κόλλες χαρτιού, οι οποίες, όμως, είχαν ακριβώς ίδιο μέγεθος με το μέγεθος του χαρτονομίσματος των 100 ευρώ ($147 \times 82 \text{ mm}^{20}$).

²⁰ Πηγή : Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Από τα υπόλοιπα μισά υποκείμενα ζητήθηκε, αντιστοίχως, στα πρότυπα της πρωτότυπης διαδικασίας (Zhou et al., 2009), η οποία μερικώς παραλλαγμένη εισήχθη και σε πρόσφατη έρευνα της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (Zaleskiewicz, et al. 2013), να μετρήσουν ογδόντα (80) εμφανώς πλαστά, χαρτονομίσματα των 100 ευρώ.

Συγκεκριμένα, τα «χαρτονομίσματα» αυτά είχαν τις ίδιες ακριβώς διαστάσεις (147 x 82 mm) και το ίδιο, πράσινο χρώμα με το πρωτότυπο, έγκυρο χαρτονόμισμα των 100 ευρώ (άλλωστε ήταν έγχρωμα αντίτυπα του πρωτότυπου, πραγματικού χαρτονομίσματος), ωστόσο, πίσω διέθεταν μία κενή, λευκή όψη, που γινόταν πλήρως αντιληπτή και εμφανής κατά την καταμέτρησή τους.

Η παραπάνω διαδικασία παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες σαν μια απλή δοκιμασία μέτρησης, κατά την οποία οι μισοί εξ αυτών έπρεπε να υπολογίσουν τον ακριβή αριθμό των χαρτιών (αυτά ήταν συνολικά 80), και οι υπόλοιποι μισοί να υπολογίσουν το τελικό ποσό, που προκύπτει από την άθροιση των χαρτονομισμάτων (τα χαρτονομίσματα ήταν επίσης 80, επομένως και το συνολικό ποσό ήταν αυτό των 8.000 ευρώ)²¹.

Έπειτα, τα υποκείμενα εισήχθησαν τυχαία σε μία από τις τρεις συνθήκες, εκ των συνθηκών *θανάτου*, *αβεβαιότητας* και *ελέγχου*, μέσω των τρόπων εισαγωγής που χρησιμοποιήθηκαν και στην αμέσως προηγούμενη, πειραματική μας έρευνα (βλ. Κεφ. 3), ενώ, επιπροσθέτως, συμπλήρωσαν τη διπλή, γνωστική δοκιμασία, που αποσκοπεί ουσιαστικά στην χρονική καθυστέρηση και την απόσπαση της προσοχής τους, η αποτελεσματικότητα της οποίας είχε επίσης ελεγχθεί επιτυχώς κατά την προηγούμενη, πειραματική μας απόπειρα.

²¹ Επισημαίνεται ότι ένα (1) υποκείμενο δεν καταμέτρησε σωστά τις κόλλες χαρτιού και επίσης τρία (3) υποκείμενα, τα οποία δεν κρίθηκε σκόπιμο να εξαιρεθούν από τη διαδικασία, δεν καταμέτρησαν σωστά το «χρηματικό» ποσό των 8.000 ευρώ. Για την ακρίβεια, δύο (2) εξ αυτών σημείωσαν το ποσό των 7.900 ευρώ και ένα (1) το ποσό των 8.200 ευρώ αντιστοίχως, γεγονός το οποίο τους αποσιωπήθηκε ωστόσο, προκειμένου να μην επιδράσει αρνητικά στην αυτοεκτίμησή τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στη συνέχεια, όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να τοποθετηθούν σε μία εννιαβάθμια κλίμακα κυμαινόμενη από το 1 έως το 9 (1=καθόλου έως 9=πάρα πολύ) σε ένα σύνολο οκτώ (8) ερωτήσεων, όπως «Πόσο θα υπερασπιζόσασταν την Ελλάδα», «Πόσο σας αρέσουν οι Έλληνες ως όλον, ως σύνολο», «Πόσο παρόμοιος αισθάνεστε με τους άλλους Έλληνες» κ.ά.

Οι ερωτήσεις αυτές συνιστούν τις προσαρμοσμένες και μεταφρασμένες στα ελληνικά ερωτήσεις της μέτρησης της Ταύτισης με το Έθνος (ενδεικτικά : Hogg & Hains, 1996; Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner, & Moffin, 2007), όπως έχει χρησιμοποιηθεί ακριβώς και σε προηγούμενες, ανάλογες μελέτες (Hohman & Hogg, 2011).

Τέλος, ευχαριστήσαμε τα υποκείμενα για τη συμμετοχή τους στην έρευνα και ολοκληρώθηκε η διαδικασία.

Αποτελέσματα

Ταύτιση με την κοινωνική ομάδα του Έθνους

Καταρχάς (βλ. Σχήμα 1), όπως κατέδειξε η 2-way ANOVA δεν καταγράφηκε η στατιστικά σημαντική αλληλεπίδραση των δύο ανεξάρτητων μεταβλητών, της συνθήκης και του Χρήματος, $p > .85$, στον βαθμό της ταύτισης των συμμετεχόντων με την ομάδα του έθνους τους ($\alpha = .91$).

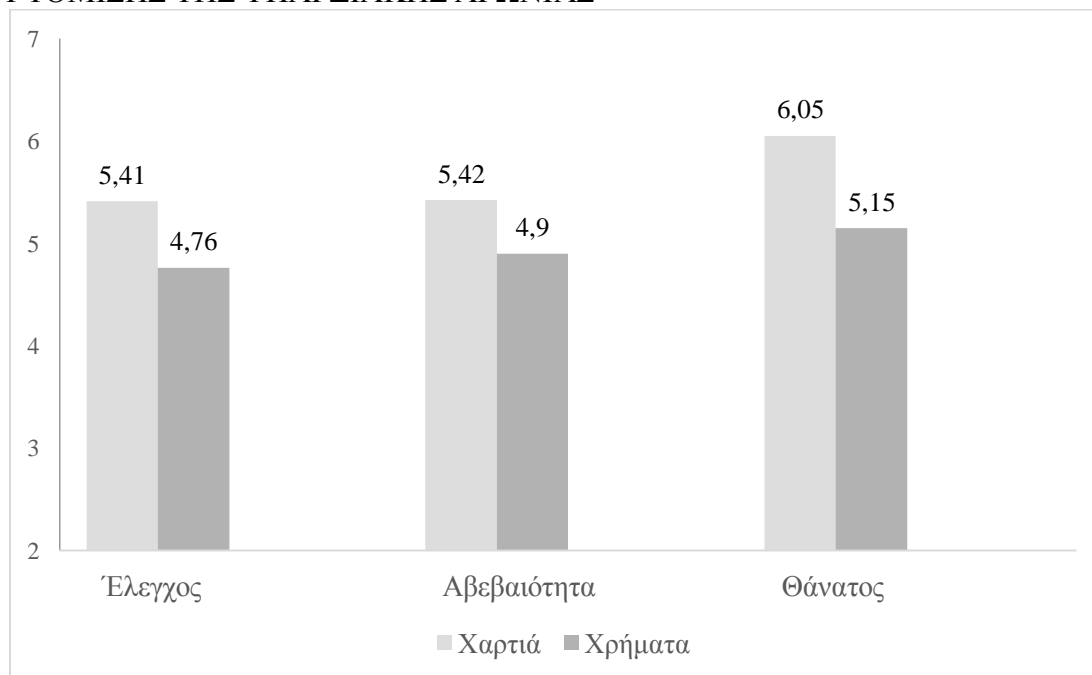
Επιπροσθέτως, σύμφωνα με την one-way ANOVA στατιστική επεξεργασία δε διαπιστώθηκε, $F(2, 141) = 0.90$, $p = .40$, ούτε και η μεμονωμένη, κύρια επίδραση της συνθήκης στον βαθμό δέσμευσης με την κοινωνική ομάδα του έθνους.

Αναλυτικότερα, μολονότι συνολικά τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου ταυτίστηκαν περισσότερο με την ομάδα του έθνους ($M=5.60$, $SE=.29$), σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας ($M=5.16$, $SE=.30$), αλλά και με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου ($M=5.09$, $SE=.26$), η τάση αυτή δεν ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο.

Αναφορικά με τις δύο διαφορετικές ομάδες εντός της κάθε συνθήκης, η one-way ANOVA στατιστική επεξεργασία, $F(2, 69) = 0.85$, $p = .42$, στις ομάδες ελέγχου, τις ομάδες δηλαδή καταμέτρησης των χαρτιών, δεν κατέδειξε τη σημαντική επίδραση της συνθήκης, καθώς οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου σημείωσαν μεν αυξητική ως προς τη δέσμευση με το έθνος τάση ($M=6.05$, $SE=.40$) σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας ($M=5.42$, $SE=.41$) και τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου ($M=5.41$, $SE=.36$), αλλά όχι σε στατιστικά σημαντικό βαθμό.

Αντιστοίχως, σημαντική διάκριση μεταξύ των συνθηκών δεν παρατηρήθηκε ούτε και στις πειραματικές ομάδες, τις ομάδες δηλαδή καταμέτρησης των πλαστών χαρτονομισμάτων, $F(2, 69) = 0.21$, $p = .80$, στις οποίες η αυξητική ως προς την ταύτιση με το έθνος τάση των συμμετεχόντων της συνθήκης του θανάτου ($M=5.15$, $SE=.42$) σε σχέση με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας ($M=4.90$, $SE=.44$) και στη συνθήκη ελέγχου ($M=4.76$, $SE=.39$) περιορίστηκε αξιοσημείωτα.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 1. Ταύτιση με το Έθνος ανά ομάδα και συνθήκη.

Η λειτουργία του Χρήματος ως συμβόλου

Αντιθέτως, όπως κατέδειξε η one-way ANOVA, $F(1, 142) = 4.39, p = .038, \eta^2 = .03$, διαπιστώθηκε πράγματι η κύρια επίδραση του συμβόλου του Χρήματος στον βαθμό της ταύτισης με το έθνος, καθώς συγκεκριμένα (βλ. Σχήμα 2), συνολικά τα υποκείμενα που καταμέτρησαν χρήματα ($M=5.63, SE=.22$) ταυτίστηκαν στατιστικά σημαντικά λιγότερο με την ενδο-ομάδα του έθνους σε σύγκριση με τα υποκείμενα τα οποία καταμέτρησαν τις κόλλες χαρτιού ($M=4.93, SE=.24$).

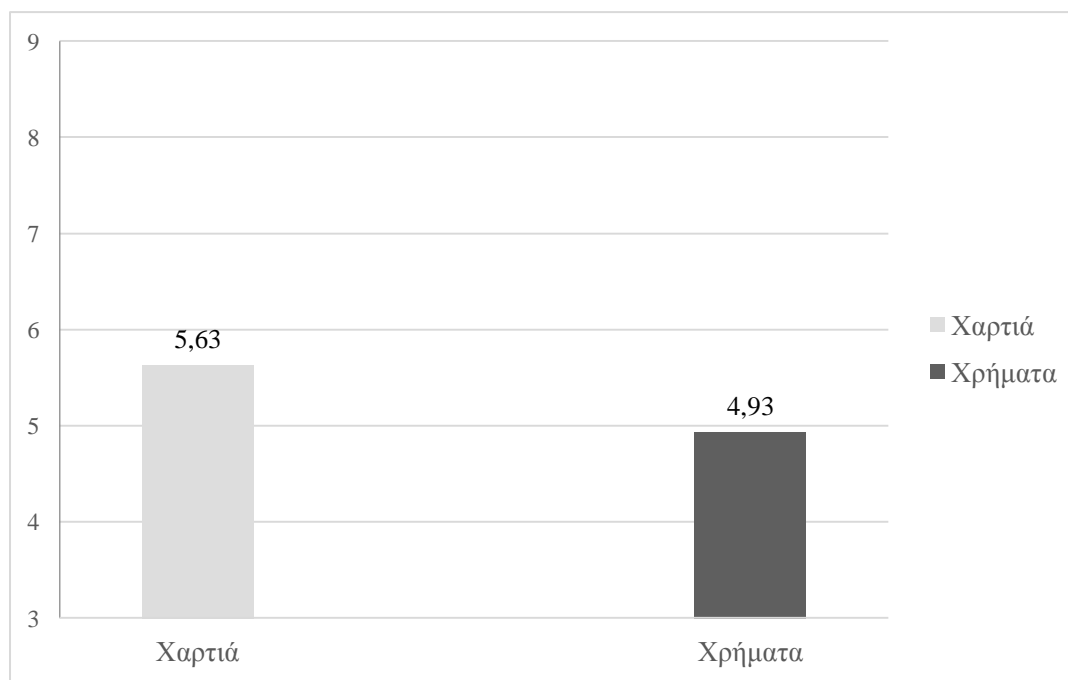
Η παραπάνω επί του γενικού δείγματος επίδραση επισημαίνεται ότι προήλθε κυρίως από τη συνθήκη του θανάτου, αλλά και από τη συνθήκη ελέγχου, στις οποίες προέκυψε βασικά η μεγαλύτερη, στατιστική διαφοροποίηση των ομάδων ελέγχου με τις πειραματικές ομάδες.

Αναλυτικότερα, τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου που καταμέτρησαν τα πλαστά χαρτονομίσματα ($M=5.15, SD=2.09$) έτειναν, εν συγκρίσει με τις ανάλογες, ομάδες των υπολοίπων συνθηκών, σε μεγαλύτερο μεν βαθμό, που ανήλθε, όμως, σε

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

επίπεδο μόνον πρακτικής²², και όχι και στατιστικής σημαντικότητας, $F(1, 46) = 2.35$, $p = .13$ και $\eta^2 = .049$, να περιορίσουν την ταύτιση με το έθνος τους σε σχέση με τα υποκείμενα ($M=6.05$, $SD=1.96$) της συνθήκης θανάτου που καταμέτρησαν τα χαρτιά, $t(46)=1.53$, $p = .13$, και Cohen's $d = .045$.

Η ίδια τάση, καταγράφηκε επίσης, ηπιότερα μεν, και στη συνθήκη ελέγχου, $F(1, 46) = 1.47$, $p = .23$, $\eta^2 = .031$, στην οποία η ομάδα καταμέτρησης των χρημάτων ($M=4.76$, $SD=1.92$) ταυτίστηκε λιγότερο με το ελληνικό έθνος σε σχέση με την ομάδα καταμέτρησης των χαρτιών ($M=5.41$, $SD= 1.78$), $t(46)=1.21$, $p = .23$, όχι όμως εξίσου και στη συνθήκη της αβεβαιότητας, στην οποία, για την ακρίβεια, η ανάλογη τάση περιορίστηκε σημαντικά, $F(1, 46) = 0.75$, $p = .38$, $\eta^2 = .016$, και $t(46)=0.87$, $p = .38$.

Σχήμα 2. Ταύτιση με το Έθνος ανά ομάδα επί του συνολικού δείγματος.

²² Επισημαίνεται ότι σε πρόσφατη πειραματική TMT απόπειρα υπό την επιστημονική επίβλεψη του ίδιου του Pyszczynski (Alex Darrell, 2016) επιχειρήθηκε με σχετικά συστηματικό τρόπο η διάκριση μεταξύ στατιστικής σημαντικότητας ($p < .05$) και «πρακτικής» σημαντικότητας των αποτελεσμάτων, με την τελευταία να αποδίδεται ειδικότερα σε όλες τις περιπτώσεις, στις οποίες, $\eta^2 > .02$, εξ ου και επιχειρείται εκ μέρους μας μία ανάλογη προσέγγιση και στην παρούσα έρευνα.

Συζήτηση

Ταύτιση με την κοινωνική ομάδα του Έθνους

Βάσει των ευρημάτων της παρούσας έρευνας κατόπιν της υπενθύμισης της θνητότητας δεν παρατηρήθηκε η σημαντική ενίσχυση της ταύτισης των υποκειμένων με την ομάδα του έθνους, και επομένως δεν επιβεβαιώνεται η αρχική, ερευνητική μας Υπόθεση.

Σε πρώτη ανάγνωση, η μη καταγραφή αυτού του ευρήματος βρίσκεται σε πλήρη ασυμβατότητα με τα αποτελέσματα των περισσότερων ερευνών της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, καθώς η απειλή του θανάτου έχει επιβεβαιωθεί συστηματικά πως είναι σε θέση να παραγάγει την επίταση της δέσμευσης με τις κοινωνικές ενδο-ομάδες (για μια πλήρη επιθεώρηση : Greenberg, Solomon, & Pyszczynski, 1997).

Εν τούτοις, και σε προηγούμενη, TMT, πειραματική έρευνα (Fritsche, Jonas, & Fankhänel, 2008) έχει προκύψει ανάλογη συμπεριφορά από συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου, αφού, για την ακρίβεια, ούτε, επίσης, και οι Γερμανοί πολίτες οδηγήθηκαν στη θεωρητικά αναμενόμενη, αυξημένη ταύτιση με το γερμανικό έθνος.

Τη συμπεριφορά αυτή, μάλιστα, οι ίδιοι οι συγγραφείς την απέδωσαν (Fritsche et al., 2008, σ. 531) στο ότι οι Γερμανοί μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο παρουσιάζουν σταθερά μια αξιοσημείωτη συστολή ταύτισης με την πατρίδα και τους συμπατριώτες τους, δεδομένου πως σε σχετικές έρευνες φάνηκε πως, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους πληθυσμούς, που αναγνωρίζουν περισσότερες θετικές απ' ό,τι αρνητικές ιδιότητες στο έθνος τους, οι Γερμανοί, συγκεκριμένα, αναγνωρίζουν ισάριθμες θετικές, μα και αρνητικές ιδιότητες, στο δικό τους (Simon, Pantaleo, & Mummendey, 1995).

Η μη ενίσχυση της δέσμευσης με την ομάδα του έθνους δεν είναι ασύμβατη, ωστόσο, με το -στο αυστηρό πλαίσιο του προσδιορισμού με τα κοινωνικά σύνολα- εξειδικευμένο, θεωρητικό TMT υπόβαθρο, βάσει αναλυτικότερα του οποίου τα υποκείμενα υπό την ευκρίνεια της θνητότητας δεν στρέφονται συλλήβδην σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, των οποίων μπορούν να αυτοπροσδιοριστούν ως μέλη, αλλά στρέφονται αποκλειστικά στις ομάδες που τροφοδοτούν την *αυτοεκτίμησή* τους.

Εξ άλλου, γενικότερα τα υποκείμενα μετά την έκθεσή τους στην απειλή του θανάτου τείνουν πρακτικά να ενισχύουν τον προσδιορισμό τους με όψεις του εαυτού, οι οποίες λειτουργούν ενισχυτικά στην αυτοεκτίμησή τους, αλλά, επιπλέον, και να απομειώνουν εξίσου τον προσδιορισμό τους με τις όψεις που, αντιθέτως, λειτουργούν,

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

απειλητικά προς αυτήν (ενδεικτικά : Goldenberg, McCoy, Pyszczynski, Greenberg, and Solomon, 2000).

Φαίνεται, επομένως, ότι το υπαρξιακό άγχος δεν παράγει βασικά την αυξημένη ταύτιση των ατόμων με κοινωνικές ομάδες που είναι αρνητικά επενδεδυμένες ή και «στιγματισμένες», καθώς τα μέλη μιας στιγματισμένης ομάδας, εξαιτίας της ιστορίας της ή των στερεοτύπων που την αφορούν, διατηρούν αισθήματα ενοχής ανεξαρτήτως της προσωπικής τους συμβολής στην κατάσταση, επί της οποίας οικοδομήθηκαν τα εν λόγω στερεότυπα (Doosje, Branscombe, Spears, and Manstead, 1998).

Υποστηρικτικά σε αυτήν την προσέγγιση θεωρούνται, μάλιστα, και ευρήματα της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου, σύμφωνα με τα οποία, μολονότι οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου στήριζαν αρχικά περισσότερο την ποδοσφαιρική ομάδα του πανεπιστημίου τους, αφότου αυτή έχασε σ' έναν ποδοσφαιρικό αγώνα, απέσυραν την στήριξη, με την οποία την είχαν περιβάλει και ταυτίστηκαν περισσότερο εν τέλει με την ομάδα της καλαθοσφαίρισης (Dechesne, Greenberg, Arndt, & Schimel, 2000).

Αναλόγως, τα υποκείμενα στα οποία κατέστη πρόδηλη η θνητότητα μετά την ανάδειξη των αρνητικών ιδιοτήτων ενός μέλους της ενδο-ομάδας τους (βλ. κοινό έθνος) όχι απλώς απέφυγαν την ενισχυμένη ταύτιση με την ομάδα αυτή, αλλά, για την ακρίβεια, οδηγήθηκαν προς τη διαμετρικά αντίθετη τάση της ψυχικής απομάκρυνσής τους από εκείνην (Arndt, Greenberg, Schimel, Pyszczynski, Solomon, 2002, πείρ. 3).

Των παραπάνω δοθέντων, το γεγονός της μη δέσμευσης των συμμετεχόντων στη συνθήκη του θανάτου με την ενδο-ομάδα του έθνους, κατά την γνώμη μας, και ακριβώς όπως προβλέπει η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, ερμηνεύεται ως προϊόν της αδυναμίας του ελληνικού έθνους να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση των μελών του, και η αιτία που συμβαίνει αυτό εντοπίζεται στην κοινωνικοοικονομική κρίση, στην καρδιά της οποίας πραγματοποιήθηκε (και) η παρούσα, πειραματική μας απόπειρα.

Με άλλα λόγια, η ραγδαία και καθοριστική, ειδικότερα για τις ηλικίες των υποκειμένων του δείγματός μας (18-35), κοινωνικοοικονομική κρίση των τελευταίων ετών, έχει καταστήσει πιθανότατα την ομάδα του ελληνικού έθνους μία μη ιδιαιτέρως «ελκυστική» κοινωνική ομάδα ή αλλιώς έχει μεταβάλει σημαντικά -τον κυρίως θετικό ή θετικότερο- τρόπο, με τον οποίο αυτή αξιολογούνταν κατά την προ κρίσης ιστορική περίοδο.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Από την έναρξη, άλλωστε, της ελληνικής κρίσης έχουν αναδειχθεί εμφατικά και αναπαραχθεί μονοδιάστατα σε διεθνές επίπεδο τα κατεξοχήν αρνητικά στοιχεία ή χαρακτηριστικά που στερεοτυπικά διαθέτει, τόσο συνολικά η ομάδα του ελληνικού έθνους, όσο, όμως, και αυτά καθεαυτά τα μέλη που τη συγκροτούν.

Όντως, μία σύντομη επιθεώρηση του διεθνούς Τύπου, ιδίως από το 2010 και μετά, φανερώνει την ειδησεογραφική προβολή της μεν Ελλάδας ως ενός παταγωδώς αποτυχημένου κράτους, αλλά και των Ελλήνων συλλήβδην, ή, έστω, πλειοψηφικά, ως «τεμπέληδων», «μη εργατικών», «απατεώνων», «διεφθαρμένων», επιπροσθέτως και «ρακένδυτων», «αβοήθητων», ή ακόμη και «περιθωριοποιημένων» ατόμων.²³

Τις παραπάνω, δε, ιδιότητες με ρητό, ενίοτε, τρόπο έχουν επισημάνει δημόσια θεσμικοί αξιωματούχοι της ΕΕ, που ως εκ τούτου έχουν συντελέσει στη δημιουργία ενός ιστορικά πρωτοφανώς δυσμενούς -δικαίως ή αδικώς- προς τη χώρα μας κλίματος, το οποίο αναπαρίσταται με γλαφυρότητα σε ορισμένα εμβληματικά εξώφυλλα του διεθνούς Τύπου της σύγχρονης εποχής.

Ενδεικτικά και μόνον αναφέρονται : α. το εξώφυλλο του περιοδικού Focus, που απεικονίζει την Αφροδίτη της Μήλου με υψωμένο το μεσαίο δάκτυλο υπό τον υπέρτιτλο «Απατεώνες στην ευρω-οικογένεια», 02/2010, β. το εξώφυλλο της εφημερίδας Bild με την Ακρόπολη προς πώληση, 3/2010, γ. το εξώφυλλο, επίσης, του περιοδικού Focus με την Αφροδίτη της Μήλου να παρουσιάζεται με προτεταμένο το χέρι, ως επαίτης, υπό τον τίτλο «Η Ελλάδα και τα λεφτά μας» 5/2010, δ. το εξώφυλλο του Der Spiegel με την εικόνα του σπασμένου κέρματος του ευρώ πάνω σε έναν αρχαιοελληνικό κίονα υπό τον υπέρτιτλο «Αντίο, Ακρόπολη», 05/2012, και, τέλος ε. το εξώφυλλο του περιοδικού Economist, το οποίο αναπαριστά την Ευρώπη σαν Αχιλλέα και την Ελλάδα σαν το μόνο αδύναμο σημείο της, υπό τον τίτλο «Η αχιλλεϊος πτέρνα της Ευρώπης», 05/2012.

²³ Το ευρύτερο ζήτημα, μάλιστα, της ανάπτυξης των εν λόγω στερεοτύπων για την Ελλάδα και τους Έλληνες αξίζει να σημειωθεί ότι έχει καταστεί αρκετές φορές αντικείμενο της ελληνικής, έντυπης ή ηλεκτρονικής αρθρογραφίας, ενδεικτικά: «Η Κρίση ανέπτυξε στερεότυπα για τους Έλληνες», εφ. Καθημερινή (08/2014), «Στερεότυπα για τους Έλληνες και τους Γερμανούς», εφ. Το Βήμα (04.2013), «Φτωχοί, τεμπέληδες και φωνακλάδες, τι είναι οι Έλληνες», www.thetoc.gr (05.2015), «Στερεότυπα για την Ελλάδα», εφ. Καθημερινή (06.2015), “Alex. A story about Greece’s international image crisis”, www.omikronproject.gr) κ.ά.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η συνοπτική επιθεώρηση των άρθρων του διεθνούς Τύπου, που επιχειρήσαμε ακροθιγώς παραπάνω, έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, δεδομένου πως σε προγενέστερες ΤΜΤ έρευνες έχουν ενταχθεί παρόμοια, επίσης αρνητικά-μη πραγματικά βέβαια, αλλά υποθετικά, άρθρα, μετά την ανάγνωση των οποίων τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου, όχι μόνο δεν προσέφυγαν στην αυξημένη ταύτιση με την ενδο-ομάδα του έθνους τους, μα κατέφυγαν, αντιθέτως, στην ψυχική αποστασιοποίησή τους από εκείνη (Arndt, et al, 2002, πείρ. 3).

Βάσει του προαναφερθέντος, ερευνητικού προηγούμενου συνάγεται, επομένως, το συμπέρασμα, ότι οι Έλληνες πολίτες υπόκεινται ουσιαστικά σε μία, συστηματική, το τελευταίο χρονικό διάστημα, έκθεση σε αρνητικά για την ομάδα του έθνους τους και για τα μέλη της ερεθίσματα, μέσω της οποίας, στον βαθμό που το ελληνικό έθνος λειτουργεί ως ένα σύνολο, που αντικατοπτρίζει αρνητικά τον εαυτό των μελών του, η με αυτό ενεργότερη ταύτιση δεν καθίσταται υπαρκτά χρήσιμη ή, πόσο μάλλον, και υπαρκτά επωφελής.

Ενδεχομένως, ωστόσο, τα εξωτερικά αποδιδόμενα σε αυτούς χαρακτηριστικά τα έχουν εσωτερικεύσει εν μέρει και οι ίδιοι Έλληνες πολίτες είτε για τον εαυτό είτε για τους συμπολίτες τους, αφού ο οποιοσδήποτε στιγματισμός υφίσταται μια ομάδα δεν καθορίζει μόνον τον τρόπο, με τον οποίο οι άλλοι, οι τοποθετημένοι εκτός των εξωτερικών ορίων της προσλαμβάνουν την ομάδα αυτή, αλλά καθορίζει σημαντικά εξίσου και τον τρόπο, με τον οποίο τα μέλη της, τα κείμενα εντός των εσωτερικών της ορίων, προσλαμβάνουν τον εαυτό τους (Steele, 1997).

Επιπροσθέτως, είναι πιθανό οι συμμετέχοντες του δείγματός μας, εκπρόσωποι της γενιάς των millennials (βλ. μέσο όρο ηλικίας τα 26 έτη), να μην προσέφυγαν σε υψηλά επίπεδα ταύτισης με το ελληνικό έθνος, επειδή διατηρούν εξ αρχής μια πιο «χαλαρή» σχέση με αυτό ή αλλιώς επειδή εναλλακτικά διαθέτουν, συγκριτικά με τις προηγούμενες γενιές, μια πιο εξωστρεφή και «κοσμοπολίτικη» κοσμοθεωρία, επί της οποίας οικοδομούν κεντρικό τμήμα της θετικής αυτοεικόνας και της αυτοεκτίμησής τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Οι νεαρότεροι Έλληνες, άλλωστε, έχουν αναπτύξει, ή, έστω, έχουν μεγαλώσει με δεδομένη τη δυνατότητα να αναπτύξουν, μεγάλη εθελούσια κινητικότητα εκτός των φυσικών συνόρων (μέσω της συμμετοχής τους σε προγράμματα Erasmus και της πραγματοποίησης σπουδών στο εξωτερικό), έχουν βιώσει και αποτελέσει μέρος της - σε άμεσο τουλάχιστον επίπεδο- πιο ειρηνικής, ταυτόχρονα δε και ανοικτής εκδοχής του κόσμου (αυτής που αναπτύσσεται γενικά στο διαδίκτυο και τα κοινωνικά μέσα δικτύωσης) και έχουν αρχίσει, εσχάτως μάλιστα, να σκέπτονται ακόμα και τη μόνιμη μετοίκηση στο εξωτερικό, με σκοπό την επαγγελματική αποκατάσταση ή καθιέρωση που επιθυμούν (δράση που σε κάποιο βαθμό είναι δυνατό να χαρακτηριστεί ως ένα είδος αναγκαστικής πια κινητικότητας και «βιαιότερης» απόσχισης τους από το έθνος τους).²⁴

²⁴ Θεωρούμε σε αυτό το σημείο χρήσιμη, για την κατανόηση των προϋπαρχουσών στάσεων, τις οποίες διατηρούν οι νεαρότεροι πολίτες ως προς την εθνική τους ταυτότητα -και τα στοιχεία που ουσιαστικά τη συγκροτούν, τη συνοπτική, έστω, παράθεση των σχετικών με αυτήν ευρημάτων, όπως προέκυψαν στη μεγαλύτερη και πιο διαδραστική, πανευρωπαϊκή, κοινωνική έρευνα που έχει πραγματοποιηθεί ποτέ, υπό τον τίτλο “*Generation What?*” www.generation-what.gr / generation-what.eu.

Η έρευνα αυτή είχε ως βασικό σκοπό την σκιαγράφηση του προφίλ της γενιάς που έχει παγιωθεί διεθνώς να ονομάζεται «millennials» (της γενιάς, δηλαδή, που συμμετέχει κατεξοχήν στις έρευνές μας και η ηλικία της κυμαίνεται από τα 18 έως -και οριακά πάνω από- τα 34 έτη), μέσω των τοποθετήσεων των εκπροσώπων της σε ένα σύνολο συναφών, αλλά και διαφορετικών μεταξύ τους πεδίων, όπως είναι τα πεδία : «η Χώρα μου», «η Ευρώπη», «ο Κόσμος», «η Κοινωνία», «οι Σχέσεις», «ο Γάμος», «Εγώ», «Οι παλιοί» κ.ά.

Συγκεκριμένα, βάσει των αποτελεσμάτων (Οκτώβριος 2016) της εν λόγω έρευνας, στην οποία πανευρωπαϊκά οι συμμετέχοντες έχουν υπερβεί τους 900.000, ενώ στην Ελλάδα έχουν υπερβεί ανά τομέα ακόμη και τους 7.000 παρατηρήθηκε ότι :

α. οι Έλληνες millennials ($N=6.807$) σημείωσαν το πανευρωπαϊκό διπλό ρεκόρ κατά του εθνικισμού μεταξύ των συμμετεχόντων από τις συνολικά σ’ αυτόν τον τομέα, στον τομέα «Ευρώπη», τριάντα μία (31) χώρες, αφού στην σχετική ερώτηση «*Παρατηρείτε αύξηση του Εθνικισμού στην Ευρώπη;*» η ευκρινής τους πλειοψηφία, συγκεκριμένα το 81% (θετικό πανευρωπαϊκό ρεκόρ) απάντησε «*Ναι, και το θεωρώ αρνητική εξέλιξη*», το 11% (αρνητικό πανευρωπαϊκό ρεκόρ) απάντησε «*Ναι, και το θεωρώ θετική εξέλιξη*», ενώ το 8% απάντησε «*Δεν παρατηρώ αύξηση του Εθνικισμού*».

Η χώρα δε με το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό αρνητικής αξιολόγησης του εθνικισμού υπήρξε η Γερμανία με τα αντίστοιχα ποσοστά να κυμαίνονται στο 79%, στο 11% και στο 10%.

β. οι Έλληνες millennials ($N= 6.783$) μεταξύ τεσσάρων διαθέσιμων επιλογών για το «Πού νιώθετε προσωπικά ότι ανήκετε περισσότερο», και συγκεκριμένα 1. «Στην πόλη σας» 2. «Στη χώρα σας» 3. «Στην Ευρώπη» και 4. «Στον κόσμο» προτίμησαν ως πρώτη επιλογή ότι ανήκουν «Στον κόσμο» (42%). Αξίζει δε να επισημανθεί σχετικά ότι οι Έλληνες είναι ένας (1) από τους πέντε (5) μόλις πληθυσμούς στο σύνολο των τριάντα ενός (31), οι οποίοι δεν επέλεξαν ως πρώτη επιλογή τη χώρα τους, την στιγμή που οι υπόλοιποι 25 ευρωπαϊκοί πληθυσμοί επέλεξαν πρώτα την χώρα τους, και μόνον οι Γερμανοί επίσης (σε μια δεύτερη, μάλλον κοινή με τους Έλληνες στάση), αντί της χώρας τους, επέλεξαν πρώτα την πόλη τους.

γ. επιπροσθέτως, οι Έλληνες millennials ($N= 6.626$) στην πρόταση «Νιώθεις ότι είσαι μέλος μιας κοινότητας που χαρακτηρίζεται κυρίως από» και διαθέσιμες επιλογές τις 1. «Την εθνικότητα» 2. «Την γλώσσα» 3. «Την θρησκεία» 4. «Τις ερωτικές προτιμήσεις» 5. «Την υπηκοότητα» 6. «Νιώθω μέλος της ανθρώπινης φυλής» 7. «Τις βασικές δημοκρατικές αξίες» και 8. «Δε νιώθω μέλος κάποιας κοινότητας» επέλεξαν ως πρώτη επιλογή την πρόταση «Νιώθω μέλος της ανθρώπινης φυλής» μαζί με τους συμμετέχοντες άλλων τριών (3) μόλις χωρών, και συγκεκριμένα των χωρών της Ιταλίας, της Γαλλίας και της Σλοβακίας.

δ. τέλος, οι Έλληνες millennials ($N= 6.804$) στην τοποθέτηση «Για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι νέοι σήμερα ευθύνονται οι προηγούμενες γενιές» συμφώνησαν σε ποσοστό ρεκόρ μεταξύ των τριάντα (30) ευρωπαϊκών χωρών που συμμετείχαν στον ίδιο τομέα, και συγκεκριμένα σε ποσοστό 76%, έναντι του 24% που, αντιστοίχως, διαφώνησε, ότι οι προηγούμενες γενιές ευθύνονται πράγματι για τα προβλήματα, τα οποία οι ίδιοι καλούνται σήμερα να αντιμετωπίσουν.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Την ίδια στιγμή, βάσει των ευρημάτων της παρούσας έρευνας η υπενθύμιση της αβεβαιότητας δεν αύξησε την ταύτιση των υποκειμένων με την ομάδα του έθνους τους, και ως εκ τούτου δεν επιβεβαιώνεται ούτε και η αρχική, περί τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, ερευνητική μας Υπόθεση -υπό μία έννοια, μάλιστα, το εύρημα αυτό αποτελεί και την πρώτη ένδειξη της κοινής συμπεριφοράς μεταξύ των υποκειμένων των συνθηκών της αβεβαιότητας και της θνητότητας.

Εν τούτοις, σε θεωρητικό επίπεδο δε μας «επιτρέπεται» να ερμηνεύσουμε τα κοινά, μεταξύ των δύο πειραματικών συνθηκών, αποτελέσματα ακριβώς με τον ίδιον τρόπο, καθώς σύμφωνα με το υπόβαθρο της θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (UIT) η εικόνα ή αλλιώς το στάτους που διαθέτει μία ομάδα δε συνιστά οπωσδήποτε παράγοντα ικανό να καθορίσει, και στην πραγματικότητα να απομειώσει, τον βαθμό της δέσμευσης, την οποία τα άτομα επιχειρούν προς αυτήν και τα μέλη της.

Για την ακρίβεια δε, στη συνθήκη της υψηλής αβεβαιότητας, και σε αντίθεση με τη συνθήκη της χαμηλής αβεβαιότητας, έχει διαπιστωθεί πως τα υποκείμενα όχι μόνο δεν απέφυγαν την ταύτιση, αλλά, απεναντίας, ταυτίστηκαν όντως εντονότερα με την ομάδα υπαγωγής τους, και τούτο μολονότι η ομάδα αυτή είχε προσδιοριστεί ερευνητικά προηγουμένως ως ομάδα «χαμηλού κύρους» (ειδικότερα, είχε δοθεί στο δείγμα η πληροφορία πως σημείωσε τη χαμηλότερη επίδοση σε σύγκριση με τις άλλες ομάδες σε προηγηθείσα, πειραματική δοκιμασία, Reid and Hogg, 2005, πείρ.1).

Σύμφωνα με τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, η ιδιότητα που οι ομάδες είναι αναγκαίο να διαθέτουν, προκειμένου να καταστούν πρακτικά ωφέλιμες και χρήσιμες στη μείωση της αβεβαιότητας, αφορά κατά κύριο λόγο τη διάσταση της ενδο-ομαδικής, εσωτερικής συναίνεσης και συνοχής, μέσω των οποίων τα κοινωνικά σύνολα αποκτούν την υπόσταση μιας αρραγούς, συνεκτικής οντότητας²⁵ (*entitativity*, βλ.Κεφ.1), και άρα λειτουργούν και προσλαμβάνονται ως ουσιαστικές και αληθινές «ομάδες» (Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner, & Moffitt, 2007).

²⁵ Επισημαίνεται ότι η σημαντική ιδιότητα της συνεκτικότητας μιας ομάδας έχει αναγνωριστεί προφανώς και από τη Θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου (ενδεικτικά: Castano, Yzerbyt, Paladino, & Sacchi, 2002), ωστόσο, και σε αντίθεση με τη Θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, δεν έχει τεθεί εξίσου στον πυρήνα του θεωρητικού και ερευνητικού περιεχομένου της.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Υπό αυτήν την προσέγγιση, προτείνεται πως έχουν επηρεάσει αρνητικά τον βαθμό της συνεκτικότητας της ομάδας του ελληνικού έθνους, άρα συνακόλουθα και τον βαθμό συναίνεσης και ομοψυχίας των μελών της, οι πρωτοφανείς στη σύγχρονη ιστορία συγκρούσεις, διακρίσεις ή και διχοτομήσεις που καταγράφηκαν στα χρόνια της κρίσης εντός της ίδιας της ελληνικής κοινωνίας.

Στις εν λόγω ενδο-ομαδικές διχοτομήσεις είναι δυνατόν επί παραδείγματι να συμπεριληφθούν : αναμφίβολα η ακραία πόλωση μεταξύ των «μνημονιακών» και των «αντιμνημονιακών» πολιτών, η διάκριση των πολιτικών φορέων (ή προσώπων) επί της υπαιτιότητάς τους ως προς την πρόκληση της ελληνικής κρίσης, η διάκριση των κοινωνικών, και κυρίως των επαγγελματικών, κατηγοριών επί των προνομίων που απολάμβαναν πριν από την κρίση ή επί της προνομιακής προστασίας που έτυχαν στην εξέλιξή της, η κατά τα ευρήματά μας, τουλάχιστον, διαφαινόμενη σύγκρουση μεταξύ Λαού και Εξουσίας (Κεφ. 2), καθώς, και τέλος, η επίταση των κοινωνικοοικονομικών, προϋπαρχουσών διαφορών μεταξύ των Ελλήνων πολιτών, που προκλήθηκε από την εφαρμογή των προγραμμάτων διαχείρισης της κρίσης (βλ. κατάρρευση της μεσαίας κοινωνικοοικονομικής τάξης).

Η λειτουργία του Χρήματος ως συμβόλου

Βάσει των ευρημάτων της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνεται καταρχάς η γενική Υπόθεση περί της συμβολικής λειτουργίας του Χρήματος, και εν προκειμένω επιβεβαιώνεται η επίδραση του Χρήματος στη μεταβολή του βαθμού ταύτισης με την ομάδα του έθνους.

Πιθανόν, μάλιστα, αξίζει να επισημανθεί πως το εύρημα αυτό προέκυψε υπό μια σχεδιαστική καινοτομία που διακρίνει την πειραματική μας απόπειρα, καθώς σε αυτήν συμπεριλαμβάνονται η ομάδα ελέγχου, η ομάδα καταμέτρησης χαρτιών, και μόνο μία πειραματική ομάδα, η ομάδα καταμέτρησης, δηλαδή, των εμφανώς πλαστών χαρτονομισμάτων, και όχι επιπροσθέτως κι η πειραματική ομάδα των συμμετεχόντων, οι οποίοι καλούνται να μετρήσουν ισάριθμα, πραγματικά και έγκυρα χαρτονομίσματα (βλ. Vohs et al., 2006 και Zaleskiewicz, et al., 2013).

Η σημαντική, συνολική μείωση της ταύτισης με την ενδο-ομάδα του έθνους, που διαπιστώθηκε εκ μέρους των υποκειμένων, τα οποία καταμέτρησαν τα πλαστά χαρτονομίσματα, σε σύγκριση με τα υποκείμενα που μέτρησαν χαρτιά, είναι δυνατόν

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

να ερμηνευθεί με τους όρους ερμηνείας της ταύτισης με μία οποιοδήποτε κοινωνική ομάδα, με οποιοδήποτε σύστημα συμπεριλαμβάνει και άλλους.

Υπό αυτήν την έννοια, το εύρημά μας είναι σχετικά συμβατό με προγενέστερα ερευνητικά ευρήματα (Vohs, Mead, & Goode, 2006; Vohs, Mead, & Goode, 2008), σύμφωνα με τα οποία οι συμμετέχοντες οι οποίοι ήρθαν σε επαφή με το σύμβολο του χρήματος επέδειξαν μια σημαντικά λιγότερο κοινωνική ή αλλιώς λιγότερο συλλογική συμπεριφορά, κυρίως λόγω της αύξησης της αίσθησης της ατομικής αυτάρκειας που ενισχύει το Χρήμα *per se*.

Αναλυτικότερα, έχει παρατηρηθεί πράγματι (Vohs, Mead, Goode, 2006) πως οι συμμετέχοντες μετά την επαφή και τη «διάδρασή» τους με τα χρήματα έτειναν να παρατείνουν τον χρόνο της ατομικής, κατά μόνας εργασίας τους, προτού αποταθούν στους άλλους για βοήθεια (πείρ. 1, 2), να περιορίζουν ακόμα και την βοήθεια, που οι ίδιοι παρείχαν προς τους άλλους, ανεξαρτήτως, δε, του ακριβούς της είδους (πείρ. 3, 5) είτε αυτή ειδικότερα αφορούσε τη διάθεση χρόνου (πείρ. 4) είτε, όμως, και τη διάθεση χρημάτων (πείρ. 6), και να προτιμούν, επιπλέον, σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό τις ατομικές, ψυχαγωγικές δραστηριότητες έναντι των ομαδικών (πείρ. 8).

Επιπροσθέτως, όσοι ήρθαν σε επαφή με τα χρήματα έτειναν να αποφεύγουν τη συνεργασία τους με τους διαθέσιμους συνεργάτες (πείρ. 9), και τέλος, και αυτό είναι μάλλον το πιο εντυπωσιακό, να μεγιστοποιούν μέχρι και τη φυσική απόσταση που τους (δια)χωρίζει από όλους όσοι παρευρίσκονται την ίδια στιγμή στον ίδιο χώρο (πείρ. 7).

Η συμπεριφορά άρνησης όλων των ειδών επαφής και δια-σύνδεσης με τους άλλους, όπως στοιχειοθετείται παραπάνω, είναι κατά την γνώμη μας αρκετά συναφής με την άρνηση και της ψυχολογικής, συναισθηματικής ή πνευματικής με το υπόλοιπο σύνολο, εγγύτητας η ταύτιση με το έθνος επιχειρεί να καταμετρήσει, στάση που οφείλεται ενδεχομένως σ' αυτήν καθεαυτήν τη θεώρηση της ζωής και του κόσμου που ευνοεί καθοριστικά το Χρήμα αυτό καθεαυτό.

Ειδικότερα, η εν λόγω θεώρηση στηρίζεται και επικεντρώνεται στην χρήση αυστηρών λογικών και «συναλλακτικών» όρων -κατά το μοντέλο των εισερχόμενων εσόδων και των εξερχομένων εξόδων- και τοποθετείται ακριβώς στο άλλο άκρο από τη θεώρηση που επικεντρώνεται στην προσωπική διασύνδεση και αλληλεπίδραση με

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

τους άλλους και ουσιαστικά προωθεί, αντιστοίχως, τη σύναψη, ή και την περαιτέρω ενδυνάμωση των ήδη συνημμένων, κοινωνικών και διαπροσωπικών σχέσεων (Fiske, 1991).

Υποστηρικτικά στην παραπάνω ερμηνεία λειτουργούν ακόμη ευρήματα, βάσει των οποίων μετά την ερευνητική υπενθύμιση της συμβολικής έννοιας του χρήματος τα υποκείμενα εκδήλωσαν μικρότερο ενδιαφέρον για την εντύπωση που προκαλούν στους άλλους, γεγονός που προκάλεσε και τη συνεπακόλουθη αξιολόγησή τους ως λιγότερο συμπαθητικών και φιλικών ατόμων (Vohs, Baumeister, and Ciarocco, 2005), στο πλαίσιο ενίσχυσης μιας γενικότερα και αξιοσημείωτα, περισσότερο εγωκεντρικής και λιγότερο «ευαίσθητης» ή ανοικτής στην οπτική των άλλων συμπεριφοράς, την οποία το σύμβολο του χρήματος είναι σε θέση να παραγάγει (Caruso, Mead, & Vohs, 2009, πείρ. 1-4).

Ο ρυθμιστικός ρόλος που κατέχει το Χρήμα στον αυτοπροσδιορισμό με τις κοινωνικές ομάδες, αναδεικνύεται εξ άλλου και δια των δομικών, διαπολιτισμικών διαφορών, που παρατηρούνται ανάμεσα στον δυτικό και μη δυτικό τρόπο ζωής, αφού ο πρώτος, ο οποίος προσανατολίζεται συγκριτικά με τον δεύτερο σαφώς περισσότερο στην οικονομική επιτυχία, υποβαθμίζει, παράλληλα, τη διάσταση του συλλογικού και κοινωνικού εαυτού, και απεναντίας, ευνοεί καταρχήν την πρόσληψη του εαυτού ως μίας ξεχωριστής, αυτόνομης και αυστηρά από το υπόλοιπο σύνολο οριοθετημένης, ανεξάρτητης μονάδας (Markus & Kitayama, 1991).

Τέλος, αναφορικά με την επίδραση του συμβόλου του Χρήματος στην ταύτιση με την ενδο-ομάδα του έθνους υπό την ευκρίνεια της θνητότητας, δεν επιβεβαιώνεται η ανάλογη, ερευνητική μας Υπόθεση, καθώς δεν παρατηρήθηκε εντός της συνθήκης του θανάτου διαφοροποίηση μεταξύ της ομάδας ελέγχου, καταμέτρησης χαρτιών, και της πειραματικής ομάδας καταμέτρησης των χαρτονομισμάτων.

Παρα ταυτα, και μολονότι η διάκριση των δύο αυτών ομάδων στη συνθήκη της θνητότητας δεν ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό βαθμό, αξίζει ενδεχομένως να επισημανθούν δύο, επί μέρους σημεία.

Αφ' ενός πως η εν λόγω διαφοροποίηση εντός της συνθήκης του θανάτου υπήρξε αρκετά μεγαλύτερη σε σύγκριση με εκείνη που καταγράφηκε στις άλλες δύο συνθήκες, στις συνθήκες αβεβαιότητας και ελέγχου, και αφ' ετέρου, και κυρίως, πως ανήλθε σε σχετικά ικανοποιητικό βαθμό συγκεκριμένα «πρακτικής» σημαντικότητας (Cohen's $d = .045$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ιδίως το τελευταίο στοιχείο κατά την γνώμη μας είναι αδύνατο να αγνοηθεί, δεδομένου πως συνιστά αξιοσημείωτο περιορισμό της παρούσας έρευνας ο αρκετά μικρός, ανά ομάδα και συνθήκη, συνολικός αριθμός συμμετεχόντων ($n=24$).

Κεφάλαιο 5 - Συμβολικές Άμυνες: πειραματική διερεύνηση της επίδρασης της ευκρίνειας της Θνητότητας και της Αβεβαιότητας στην πρόσληψη της Αξίας του Χρήματος και σε όψεις της κοινωνικής και πολιτικής Συμπεριφοράς

Εισαγωγή

Κύριος σκοπός της παρούσας, πειραματικής απόπειρας υπήρξε η διερεύνηση της επίδρασης της ευκρίνειας της προσωπικής θνητότητας (mortality salience) και της προσωπικής αβεβαιότητας (uncertainty salience, Van den Bos, 2001, για μια πλήρη επιθεώρηση : Van den Bos, 2009) σε βασικές όψεις της κοινωνικής συμπεριφοράς των υποκειμένων.

Καταρχάς, επί του θεωρητικού πλαισίου που έχει ήδη περιγραφεί λεπτομερώς (Κεφ. 4), και σε αυτήν την έρευνα επιχειρήθηκε η πειραματική ανίχνευση της σχέσης, η οποία συνδέει σε συμβολικό επίπεδο το Χρήμα με το Άγχος του θανάτου.

Συγκεκριμένα, στα πρότυπα πρόσφατων και ανάλογων ερευνών της θεωρίας της Διαχείρισης του Τρόμου (Zaleskiwicz, Gasiorowska, Kesebir, Luszczynska, & Pyszczynski, 2013, πείρ. 3), μέσω ενός υποθετικού σεναρίου ελέγχθηκε η επίδραση του υπαρξιακού άγχους στο ύψος της οικονομικής αποζημίωσης που διεκδικούν τα υποκείμενα, και, επομένως, στο μέγεθος της αξίας που προσδίδουν ουσιαστικά στο Χρήμα *per se*.

Η ερευνητική Υπόθεση, η οποία διατυπώνεται σχετικά, είναι η ακόλουθη :

Εάν το σύμβολο του Χρήματος επιτελεί τη λειτουργία ενός μέσου διαχείρισης της υπαρξιακής αγωνίας, μετά την καθυστέρηση καταβολής ενός ποσού που τους οφείλεται, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου θα έπρεπε να απαιτήσουν σημαντικά υψηλότερη, οικονομική αποζημίωση σε σύγκριση, τουλάχιστον, με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου.

Επίσης (το σκέλος αυτό έχει περισσότερο τη μορφή ενός απλού, ερευνητικού ερωτήματος), εάν, εκτός άλλων, το σύμβολο του Χρήματος επιτελεί και τη λειτουργία ενός μέσου διαχείρισης της προσωπικής αβεβαιότητας, τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας θα έπρεπε να διαφοροποιηθούν σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου, και να εκδηλώσουν πρακτικά την ίδια συμπεριφορά (βλ. απαίτηση μεγαλύτερης χρηματικής αποζημίωσης) με τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επιπλέον, στην παρούσα έρευνα επιχειρήθηκε ο επανέλεγχος της επίδρασης της απειλής της θνητότητας και της αβεβαιότητας, στην υπεράσπιση τμήματος του περιεχομένου της Κοσμοθεωρίας, το οποίο εμμέσως αφορά ειδικά το ελληνικό έθνος.

Δεδομένου, μάλιστα, ότι μόλις προηγουμένως(βλ. Κεφ. 4) ερμηνεύσαμε τη μη αυξημένη ταύτιση με την κοινωνική ομάδα του έθνους ως προϊόν της αρνητικής, και ως εκ τούτου μη ενισχυτικής της αυτοεκτίμησης των μελών του, εικόνας που διατηρεί το έθνος στην τρέχουσα, ιστορική συγκυρία, στη συγκεκριμένη πειραματική απόπειρα προσπαθήσαμε να αποσπάσουμε την προσοχή των υποκειμένων από το, δυσμενές για το έθνος μας, ιστορικό «εδώ και τώρα».

Προκειμένου αυτό σε μεθοδολογικό και σχεδιαστικό επίπεδο να το επιτύχουμε, αφενός μεν καταστήσαμε ευκρινές στους συμμετέχοντες ένα αμιγώς θετικό, εθνικό ερέθισμα, για την ακρίβεια τους υπενθυμίσαμε την «ένδοξη» ιστορική στιγμή της επετείου του «ΟΧΙ» της 28^{ης} Οκτωβρίου του 1940 (βλ. έναρξη του έπους του '40), και αφ' ετέρου προβήκαμε στην χρήση του πλέον ισχυρού και επίσημου συμβόλου του έθνους, και εν προκειμένω της ελληνικής σημαίας.

Ο λόγος για τον οποίον προσανατολιστήκαμε στην ερευνητική εισαγωγή της σημαίας είναι επειδή αποπειραθήκαμε στην πραγματικότητα να «αξιοποιήσουμε» το αποκλειστικό προνόμιο των ανθρώπων έναντι όλων των υπόλοιπων έμβιων ειδών, να επενδύουν τα αντικείμενα με νόημα και περιεχόμενο τέτοιο, που υπερβαίνει την απλή, αντικειμενική και φυσική τους υπόσταση (Becker, 1962, 1973, 1975).

Άλλωστε, τα σύμβολα της πολιτισμικής Κοσμοθεωρίας αποτελούν σύμβολα υψηλής συναισθηματικής και ψυχολογικής αξίας, διότι λειτουργούν ακριβώς ως απτές αποδείξεις της εγκυρότητας των ανθρώπινων αντιλήψεων, συγκεκριμενοποιούν, μα και εκλαϊκεύουν τον αφηρημένο χαρακτήρα των εννοιών με τις οποίες συνδέονται και ακόμη, κυρίως με την ιδιότητά τους ως φυσικών αντικειμένων, επιβεβαιώνουν την «πραγματική» και αληθινή ύπαρξη όσων συμβολίζουν (Rank, 1932).

Η βασική, εν τούτοις, και πλέον υπαρξιακά επωφελής (Sani, Herrera, Bowe 2009) διάσταση των πολιτισμικών συμβόλων συνίσταται στο ότι αυτά είναι σε θέση να προσδώσουν σε όσα συμβολίζουν την «πιστοποίηση» της αδιάλειπτης, συνεχούς διάρκειάς τους στον χρόνο, αφού τα σύμβολα αυτά καθεαυτά όχι μόνον υπάρχουν στο παρόν και μαρτυρούν το ιστορικό παρελθόν, αλλά θα εξακολουθήσουν να υπάρχουν και στο απώτερο, το πολύ ευρύτερο του ανθρώπινου βίου, μέλλον.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Δεδομένου πως η υπεράσπιση της Κοσμοθεωρίας εκφράζεται πρακτικά, εκτός άλλων, δια της θετικής μεταχείρισης όσων επιβεβαιώνουν το περιεχόμενο της και δια της αρνητικής μεταχείρισης όσων απειλούν ή, πόσο μάλλον, παραβαίνουν ευθέως το περιεχόμενο αυτό (ενδεικτικά : Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Rosenblatt, Veeder, Kirkland & Lyon, 1990), επικεντρωθήκαμε στη διερεύνηση του βαθμού αυστηρότητας των υποκειμένων απέναντι στον δράστη που βεβηλώνει το εθνικό μας σύμβολο, και για την ακρίβεια καίει την ελληνική σημαία.

Σχετικές έρευνες της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου έχουν επιβεβαιώσει ότι οι συμμετέχοντες στους οποίους κατέστη πρόδηλη η θνητότητά τους προσέφυγαν στη μεγιστοποίηση της αυστηρότητάς τους απέναντι στους παραβάτες βασικών αρχών της Κοσμοθεωρίας τους, καθώς πρότειναν εις βάρος τους μεγαλύτερες χρηματικές ποινές και εγγυήσεις (Rosenblatt, Greenberg, Solomon, Pyszczynski, & Lyon, 1989, πείρ. 1, πείρ. 2, πείρ. 6; Greenberg, Simon, Harmon-Jones, Solomon, Pyszczynski & Lyon, 1995, πείρ. 1, πείρ. 2), συμφώνησαν με την επιβολή τους αυστηρότερων κυρώσεων ή και ποινών και, τέλος, αξιολόγησαν ως ακόμη σοβαρότερη την τελεσθείσα παράβαση αυτή καθεαυτή (Florian, Mikulincer, Hirschberger, 2001, πείρ. 1; Florian, Mikulincer, 1997).

Την ίδια στιγμή, θεωρητικοί, οι οποίοι εν μέρει από διαφορετικές μεταξύ τους αρχικές προσεγγίσεις έχουν επικεντρωθεί στη διερεύνηση της επίδρασης ορισμένων μορφών αβεβαιότητας (ενδεικτικά : Uncertainty-Identity Theory; UIT; Hogg, 2007; Compensatory Conviction; McGregor, Zanna, Holmes, & Spencer, 2001; Uncertainty Management Model; UMM; Van den Bos 2001, 2009), έχουν επιβεβαιώσει πράγματι ότι αυτές είναι σε θέση να προκαλέσουν, κοινές με τις από τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου προβλεπόμενες, μεταβολές στη συμπεριφορά των ατόμων.

Ειδικότερα, η υπενθύμιση ορισμένων ειδών αβεβαιότητας έχει διαπιστωθεί ότι προκάλεσε εκ μέρους των υποκειμένων την υποστήριξη των πεποιθήσεών τους με μεγαλύτερη ακρότητα και εντονότερο φανατισμό, την ενίσχυση της ταύτισής τους με την ενδο-ομάδα τους, την έκφραση υψηλότερης ενδο-ομάδικης εύνοιας, αλλά και την πρόσληψη των προσωπικών τους απόψεών ως συντριπτικά, κοινωνικά κυρίαρχων και πλειοψηφικών (ενδεικτικά : McGregor, Zanna, Holmes, & Spencer, 2001; Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner, & Moffitt, 2007; Mullin and Hogg, 1998; Grieve and Hogg, 1999; Yavuz, & Van den Bos, 2009).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Παράλληλα, έχει παρατηρηθεί ότι μετά την υπενθύμιση της αβεβαιότητας που αφορά τον εαυτό, όπως προκλήθηκε δια της εισαγωγής ενός προσωπικού διλήμματος, τα υποκείμενα οδηγήθηκαν στην υιοθέτηση ακραίων πεποιθήσεων για κοινωνικά ζητήματα, στα οποία συμπεριλαμβάνεται επί παραδείγματι η επιβολή της θανατικής ποινής, και εκδήλωσαν συνολικά πιο σκληρές και αυστηρές στάσεις σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου (McGregor, et al., 2001, πείρ. 1).

Επιπλέον, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της προσωπικής αβεβαιότητας -του είδους της αβεβαιότητας που μελετάται στην παρούσα- διαπιστώθηκε πειραματικά πως μεγιστοποίησαν τις αντιδράσεις τους ως προς τις παραβιάσεις της διαδικαστικής δικαιοσύνης εκφράζοντας ειδικότερα ιδιαιτέρως αρνητικές αντιδράσεις (ενδεικτικά : θυμού, λύπης ή και διαφωνίας) έναντι διαδικασιών, τις οποίες προσέλαβαν ως μη δίκαιες, σε μεγαλύτερο βαθμό, μάλιστα, εν συγκρίσει με τους συμμετέχοντες, στους οποίους είχε καταστεί ευκρινής συγκεκριμένα η απειλή του θανάτου (Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005, πείρ. 1, 2, 5).

Κοινά πειραματικά ευρήματα μεταξύ της ευκρίνειας της θνητότητας και της προσωπικής αβεβαιότητας προέκυψαν, επιπροσθέτως, τόσο ως προς τις αντιδράσεις των υποκειμένων έναντι ενός επικριτικού για την ενδο-ομάδα τους άρθρου, όσο, όμως, και ως προς την έκφραση εντονότερης εκ μέρους τους προκατάληψης απέναντι στην εξω-ομάδα τους (ενδεικτικά για την ομάδα του πανεπιστημίου φοίτησης : Van den Bos, et al., 2005, πείρ. 3, 4, και για την ομάδα του κοινού έθνους : Echebarria-Echabe, 2013).

Αναφορικά με την παράνομη πράξη της καύσης της σημαίας, επιχειρήσαμε να διερευνήσουμε επίσης, δευτερευόντως και συμπληρωματικά, αν οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου επιλέξουν και διαφορετικού είδους απόδοση της εν λόγω παράβασης, εάν πρακτικά συμφωνήσουν περισσότερο, δηλαδή, με την, συντηρητικού προσανατολισμού (Gootnick, 1974), ερμηνεία της ως ενός αποκλειστικού προϊόντος της ατομικής υπαιτιότητας του δράστη.

Σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο οι βασικές, ερευνητικές Υποθέσεις, οι οποίες διατυπώνονται, είναι οι ακόλουθες :

Καταρχάς, τα υποκείμενα στα οποία κατέστη πρόδηλη η προσωπική τους θνητότητα αναμένεται να προτείνουν αυστηρότερες, δηλαδή μεγαλύτερες, ποινές για τον παραβάτη του νόμου που καίει την ελληνική σημαία σε σύγκριση, τουλάχιστον, με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στον βαθμό που η ευκρίνεια της προσωπικής αβεβαιότητας παράγει τα ίδια αποτελέσματα με την ευκρίνεια της θνητότητας, τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας θα έπρεπε να διαφοροποιηθούν εξίσου σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου, και να εκδηλώσουν την ίδια, αυστηρότερη και σκληρότερη προς τον δράστη, στάση με τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου.

Τέλος, κεντρική θέση στη συγκεκριμένη, πειραματική έρευνα καταλαμβάνει και ο έλεγχος της επίδρασης της ευκρίνειας της θνητότητας και της αβεβαιότητας σε ένα καινούριο, για τα ερευνητικά μας ενδιαφέροντα, πεδίο, που δεν είναι άλλο από αυτό της πολιτικής Ηγεσίας.

Το πεδίο της Ηγεσίας αποτελεί γενικότερα ένα προνομιακό για τις κοινωνικές επιστήμες, ιδίως για την κοινωνική και πολιτική Ψυχολογία, πεδίο, όπως υποδηλώνει και ο μεγάλος αριθμός των σχετικών ερευνών στη διεθνή βιβλιογραφία (ενδεικτικά : Bass, 1990; Chemers, 1987, 2001; Eagly, Karau, & Makhijani, 1995; Graumann & Moscovici, 1986; Wilpert, 1995; Yukl & Van Fleet, 1992; Yukl, 1981).

Μολονότι έχουν διατυπωθεί θεωρητικά εν μέρει διαφορετικοί και πολυειδείς μεταξύ τους προσδιορισμοί της Ηγεσίας, αυτοί συγκλίνουν καταρχήν στην ανάδειξη της Ηγεσίας ως μίας διαδικασίας δυναμικής, η οποία συνδέεται άμεσα με την άσκηση επιρροής, λαμβάνει χώρα εντός των κοινωνικών ομάδων και στηρίζεται στην επίτευξη κοινών, ομαδικών σκοπών και στόχων.

Η μονομερής προσέγγιση, άλλωστε, της Ηγεσίας ως αποκλειστικού προνομίου όσων διαθέτουν συγκεκριμένα, κοινωνικά, ή ακόμη και φυσικά χαρακτηριστικά, στα οποία ενδεικτικά συμπεριλαμβάνεται η σταθερή πρόθεση ανάληψης ρίσκου, η υψηλή αυτοεκτίμηση, η δυνατότητα άμεσης επίλυσης των προβλημάτων, αλλά και η ισχυρή στοχοπροσήλωση, δεν έχει επιβεβαιωθεί συστηματικά σε ερευνητικό επίπεδο (για μια πλήρη επιθεώρηση : Stogdill, 1974).

Απεναντίας, έχει επιβεβαιωθεί ερευνητικά από υποστηρικτικές του μελέτες (ενδεικτικά : Strube & Garcia, 1981) ένα διαδραστικό μοντέλο αποτελεσματικότητας της Ηγεσίας, βάσει του οποίου ο βαθμός της αποτελεσματικότητας του στυλ και του ύφους ενός ηγέτη συναρτάται καθοριστικά από τον βαθμό, στον οποίον η εκάστοτε ισχύουσα, κοινωνική συνθήκη ευνοεί το συγκεκριμένο στυλ (Fiedler, 1965, 1971).

Έχει παρατηρηθεί επιπροσθέτως (Becker, 1973; Beyer, 1999; Bord, 1975; Friedland, 1964; Haslam et al., 2001; Hunt, Boal, & Dodge, 1999; Pillai, 1996; Shamir & Howell, 1999) πως οι ιστορικές περίοδοι μεγάλων αλλαγών, σημαντικών απειλών

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

και μειζόνων κρίσεων -τέτοιες είναι προφανές κατά την γνώμη μας πως μπορούν να θεωρηθούν οι περίοδοι υψηλού υπαρξιακού άγχους, αλλά και υψηλής αβεβαιότητας-πριμοδοτούν σημαντικά την επιρροή ενός συγκεκριμένου τύπου πολιτικής Ηγεσίας, και ευνοούν ειδικότερα τον *Χαρισματικό* ηγέτη.

Το «χάρισμα» για το οποίο γίνεται λόγος φαίνεται να εδράζεται στην σχέση και τη δυναμική αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται μεταξύ του ηγέτη που διαθέτει χαρισματική ποιότητα, του ακροατηρίου που είναι δεκτικό στο χάρισμα, μα και του ευνοϊκού, ως προς το χάρισμα αυτό, ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος.

Ο θεωρούμενος ως Χαρισματικός ηγέτης διαφοροποιείται, και υπό μία έννοια υπερέχει από τους άλλους πολιτικούς ηγέτες, διότι καθιστά προεξάρχον ένα «καθαρό όραμα» (Kirkpatrick & Locke, 1996), το οποίο συγκεκριμενοποιεί και «εργαλειοποιεί» επικοινωνιακά στους ακολούθους του, και, επιπλέον, προδιαγράφει τις προϋποθέσεις, που είναι αναγκαίο να πληρούνται, ώστε το όραμα αυτό να υλοποιηθεί επιτυχώς.

Αναλυτικότερα, στο πλαίσιο της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου, ο Χαρισματικός ηγέτης αξιολογείται κοινωνικά ως αποτελεσματικός και υπαρξιακά χρήσιμος, επειδή είναι σε θέση να παράσχει τη δυνατότητα σε όσους συμμετέχουν στο ακροατήριό του να καταστούν φορείς και κοινωνοί του «ανώτερου» οράματός του, να ενισχύσουν, αξιοσημείωτα, συνενπώς, την αυτοεκτίμησή τους, και επί του περιεχομένου του κοινού, οράματος να οικοδομήσουν και να επιβεβαιώσουν θεμελιώδεις διαστάσεις της κοσμοθεωρίας τους.

Πράγματι, σχετικές έρευνες, στον οποίων τον σχεδιασμό έχουν συμπεριληφθεί διαφορετικοί τύποι του «Χαρισματικού» ηγέτη, έχουν επιβεβαιώσει πως ο κλασικός τρόπος υπενθύμισης της θνητότητας (mortality salience) προκάλεσε τη θετικότερη αξιολόγηση και την εντονότερη προτίμηση ως πρωθυπουργού του Χαρισματικού πολιτικού υποψηφίου (Cohen, Solomon, Maxfield, Pyszczynski & Greenberg, 2004), εύρημα που επαναλήφθηκε και υπό μία πιο έμμεση (terror attacks salience) μέθοδο υπενθύμισης του θανάτου (Gordijn, and Stapel, 2008 πείρ. 3 και 4), η οποία²⁶, φάνηκε,

²⁶ Επισημαίνεται ότι η έμμεση υπενθύμιση της θνητότητας πραγματοποιήθηκε μέσω του χειρισμού της υπενθύμισης των τρομοκρατικών επιθέσεων στους Δίδυμους Πύργους το 2001, που έχει επιβεβαιωθεί πως πράγματι, εξίσου με τον κλασικό, TMT χειρισμό της ευκρίνειας της θνητότητας (mortality salience), αυξάνει την προσβασιμότητα των σκέψεων του θανάτου, και επομένως είναι σε

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

μεταξύ άλλων, πως ενέτεινε και αυτή καθεαυτή την ανάγκη των υποκείμενων να προσφύγουν σε οποιοδήποτε, διαθέσιμο ανώτερο «όραμα» (Gordijn, and Stapel, 2008, πείρ. 1).

Αν και το πεδίο της Ηγεσίας δεν αποτελεί πεδίο στο οποίο έχουν διεξαχθεί και στο παρελθόν πειραματικές έρευνες που συμπεριλαμβάνουν, όπως η παρούσα, από κοινού τους χειρισμούς της προσωπικής θνητότητας και αβεβαιότητας, η αυξημένη αίσθηση της αβεβαιότητας, κατά την γνώμη μας, θα ήταν σε θέση να ενισχύσει εξίσου την προτίμηση προς τον Χαρισματικό υποψήφιο, έναντι τόσο του Συνεργάσιμου, όσο και του Αποτελεσματικού, τους οποίους καταστήσαμε ερευνητικά επίσης διαθέσιμους στα υποκείμενα.

Για την ακρίβεια, ο Χαρισματικός υποψήφιος θα μπορούσε να συμβάλει στη διαχείριση της αβεβαιότητας, όχι μόνον επειδή το όραμα που παρέχει συνιστά μία δυναμική όψη της κοσμοθεωρίας των ατόμων, μα, κυρίως επειδή προσωπικά είναι σε θέση να προσδιορίσει και να προτείνει συγκεκριμένες λύσεις και σαφείς απαντήσεις ως προς τον τρόπο, με τον οποίο θα έπρεπε οι υποστηρικτές του να οργανώνουν τις κοινωνικές στάσεις και πεποιθήσεις τους, και γενικότερα ακόμα να «προσλαμβάνουν την πραγματικότητα και να ενεργούν επ' αυτής» (Gordijn, and Stapel, 2008, σ. 392).

Σύμφωνα με τις σχετικές προβλέψεις, μάλιστα, της θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (Uncertainty-Identity Theory; UIT; 2007) μία επιπρόσθετη ιδιότητα του Χαρισματικού υποψηφίου, χάρη στην οποία ο ίδιος θα αναμέναμε να προτιμηθεί σε συνθήκες υψηλής αβεβαιότητας, συνίσταται στο ότι είναι προσωπικά ο πλέον ικανός αφ' ενός σε ενδο-ομαδικό επίπεδο μέσω της υπεροχής του να καθορίσει την ιεραρχική δομή που αναπτύσσεται εντός της ομάδας, και αφ' ετέρου σε διομαδικό, αντιστοίχως, επίπεδο να διαφοροποιήσει ευκρινώς την ομάδα, της οποίας ηγείται, από τις υπόλοιπες, ανταγωνιστικές της ομάδες (Hogg, 2001).

θέση και να ενεργοποιήσει τις συμβολικές άμυνες που αυτές προκαλούν (Landau , Solomon, Greenberg, Cohen, Pyszczynski, Arndt, et al. , 2004).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο οι βασικές, ερευνητικές Υποθέσεις, οι οποίες διατυπώνονται, είναι οι ακόλουθες :

Τα υποκείμενα μετά την ευκρίνεια της θνητότητας, όπως και της αβεβαιότητας, θα έπρεπε καταρχήν να εκδηλώσουν διαφορετική, πολιτική συμπεριφορά σε σχέση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου.

Αναλυτικότερα, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου αναμένεται να αξιολογήσουν πιο θετικά σε σχέση με τους άλλους δύο υποψηφίους, τον Συνεργάσιμο, δηλαδή και τον Αποτελεσματικό, συγκεκριμένα τον Χαρισματικό υποψήφιο, και τον ίδιο υποψήφιο, τον Χαρισματικό, να υπερψηφίσουν με μεγαλύτερη συχνότητα και ως μελλοντικό Πρωθυπουργό.

Στον βαθμό που η ευκρίνεια της προσωπικής αβεβαιότητας παράγει τα ίδια αποτελέσματα με την ευκρίνεια της θνητότητας, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας θα έπρεπε να διαφοροποιηθούν σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες της συνθήκης ελέγχου και, για την ακρίβεια, να αναπτύξουν την ίδια συμπεριφορά με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου, τόσο ως προς τη θετικότερη αξιολόγηση του Χαρισματικού πολιτικού υποψηφίου, όσο και ως προς την ενισχυμένη προτίμησή του ως Πρωθυπουργού.

Επιπροσθέτως, επιχειρήθηκε για πρώτη φορά στη συγκεκριμένη, πειραματική μας απόπειρα η ταυτόχρονη διερεύνηση, εκτός της επιλογής του τύπου, της επιλογής και του Φύλου της πολιτικής Ηγεσίας, δηλαδή του φύλου το οποίο κατά την κρίση των υποκειμένων θα έπρεπε να διαθέτει ο (οποιοσδήποτε) ιδανικός Πρωθυπουργός.

Βάσει της βιβλιογραφίας της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου διατυπώνονται σχετικά δύο, πράγματι, τουλάχιστον για τις γυναίκες, μάλλον αλληλοαποκλειόμενες μεταξύ τους βασικές Υποθέσεις (οι ίδιες για τις οποίες έγινε άμεσος ή έμμεσος λόγος στη Συζήτηση της προηγούμενης έρευνας, βλ. Κεφ. 4) :

Υπό την ευρύτερη Υπόθεση της εκδήλωσης της *ενδο-ομάδικης εύνοιας*, θα έπρεπε τόσο οι γυναίκες, όσο και οι άνδρες συμμετέχοντες, στη συνθήκη του θανάτου να επιλέξουν το φύλο τους ως κατάλληλο φύλο του ιδανικού Πρωθυπουργού.

Εάν, ωστόσο, η ευκρίνεια της θνητότητας προκαλέσει τη γενικότερη στροφή των υποκειμένων στις *στερεοτυπικές προτιμήσεις και αντιλήψεις* (Schimmel, Simon, Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Waxmonski, Arndt, 1999), τότε θα έπρεπε, τόσο οι γυναίκες, όσο και οι άνδρες συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου, να επιλέξουν

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ως κατάλληλο φύλο του ιδανικού Πρωθυπουργού και πολιτικού ηγέτη συγκεκριμένα το ανδρικό φύλο.

Κυρίως στον βαθμό, που το πλαίσιο της πολιτικής Ηγεσίας αυτό καθεαυτό, συνιστά, αν μη τι άλλο στον ελληνικό χώρο, ένα μάλλον *δυσμενές και* μη προνομιακό για τις γυναίκες πλαίσιο, αποστερεί, επομένως, από την ανάλογη, κοινωνική ομάδα τη δυνατότητα ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης των μελών της, οι ίδιες οι γυναίκες δεν αναμένεται να στραφούν στην υποστήριξη της ενδο-ομάδας τους, και να επιλέξουν το φύλο τους ως ηγετικό, μα απεναντίας, αναμένεται βασικά να επιλέξουν ως κατάλληλο ηγετικό φύλο το ανδρικό (Arndt, Greenberg, Schimel, Pyszczynski, Solomon, 2002, Κεφ. 4).

Αντιθέτως, η προσωπική αβεβαιότητα δεν αναμένεται *απαραίτητα*, συλλήβδην τουλάχιστον, να αποτρέψει τις γυναίκες συμμετέχουσες από την επιλογή του φύλου τους ως φύλου του ιδανικού Πρωθυπουργού.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τη θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, από την οποία και «δανειζόμαστε» για δεύτερη φορά χρήσιμα στοιχεία, το κίνητρο της μείωσης της αβεβαιότητας συνιστά ένα ανεξάρτητο από την αυτοεκτίμηση και την αυτοενίσχυση κίνητρο, που υποκινεί αυτοτελώς, τόσο την ταύτιση με την ενδο-ομάδα, όσο και την έκφραση ενδο-ομάδικης εύνοιας (Hogg and Svensson, 2006, πείρ. 1-2).

Δεδομένου, όμως, πως είναι απαραίτητο τα μέλη μιας ομάδας να θεωρούν πως συνιστούν πρωτοτυπικά της μέλη (Reid and Hogg 2005, πείρ. 2), προκειμένου το χαμηλό στάτους της να μην αναστείλει τη δέσμευσή τους προς εκείνη (Reid & Hogg, 2005, πείρ.1), οι γυναίκες συμμετέχουσες στη συνθήκη της προσωπικής αβεβαιότητας θα μπορούσαν να επιλέξουν το φύλο τους ως ηγετικό, μόνον υπό την προϋπόθεση της ύπαρξης ενός συγκεκριμένα «γυναικείου» πρωτότυπου- προτύπου πολιτικής Ηγεσίας.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες και πειραματικό Σχέδιο

Οι συμμετέχοντες στο δείγμα αυτής της πειραματικής μας απόπειρας ανήλθαν συνολικά στους 135 ($N=135$)²⁷ και εισήχθησαν τυχαία ανά 45 στην κάθε μία από τις τρεις διαφορετικές συνθήκες.

Εξ αυτών οι ενενήντα έξι (71.1%) ήταν γυναίκες και οι τριάντα εννέα άνδρες (28,9%), όλοι φοιτητές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ η ηλικία τους κυμάνθηκε από τα 18 έως και τα 38 έτη, με μέσο όρο περίπου τα 20 έτη ($M=20.45$ έτη, $SD=2.60$).

Σημειώνεται επίσης πως η παρούσα έρευνα διεξήχθη στην σχολή Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και πως όλα τα υποκείμενα συμμετείχαν εθελοντικά και δια ζώσης.

Η εντός υποκειμένων αντισταθμισμένη σειρά παρουσίασης των προεκλογικών λόγων των τριών υποψηφίων με τρεις διαφορετικούς τρόπους είχε ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση του πειραματικού σχεδίου : 3 συνθήκες (έλεγχος/αβεβαιότητα/θάνατος) x 3 ομάδες (σειρά παρουσίασης των προεκλογικών λόγων 123/ 231/ 312) και τη δημιουργία συνολικά εννέα (9) διαφορετικών και ανισομεγεθών μεταξύ τους ομάδων.

Πειραματική Διαδικασία και πειραματικό Υλικό

Στην αρχή, κι αφού προηγήθηκε μια μικρή εισαγωγή εκ μέρους μας, η οποία περιελάμβανε σύντομες οδηγίες, διευκρινίσεις για τη διαδικασία και διαβεβαιώσεις για τη διασφάλιση της ανωνυμίας τους, οι συμμετέχοντες στην έρευνα κλήθηκαν να συμπληρώσουν στην 1^η σελίδα τα δημογραφικά τους στοιχεία (φύλο, ηλικία και επίπεδο εκπαίδευσης).

Στη συνέχεια, τα υποκείμενα εισήχθησαν τυχαία σε κάθε μία από τις τρεις συνθήκες. Για την εισαγωγή στη συνθήκη *έλεγχου*, χρησιμοποιήθηκε ακριβώς ο ίδιος χειρισμός (βλ. ψυχαγωγική τηλεόραση), ο οποίος έχει χρησιμοποιηθεί και στις δύο προηγούμενες, πειραματικές μας απόπειρες.

²⁷ Επισημαίνεται ότι δύο (2) υποκείμενα λόγω ελλιπούς συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου εξαιρέθηκαν τελικά από τη διαδικασία ($N=137$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Για την εισαγωγή, ωστόσο, στη συνθήκη της *αβεβαιότητας*, στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά ο πειραματικός χειρισμός της ευκρίνειας της *προσωπικής αβεβαιότητας* (*uncertainty salience*; Van den Bos, 2001; Van den Bos et al., 2005, βλ. Uncertainty Management Model; UMM Κεφ. 1).

Αναλυτικότερα, μέσω δύο (2) ερωτήσεων υπό ακριβώς την ίδια (Van den Bos et al., 2005) διατύπωση, που περιλαμβάνει και ο τυπικός TMT χειρισμός ευκρίνειας της θνητότητας (*mortality salience*), ζητήθηκε από τα υποκείμενα να περιγράψουν εν συντομία τα συναισθήματα που τους δημιουργεί η σκέψη της προσωπικής τους αβεβαιότητας και επίσης τι πιστεύουν ότι βιολογικά/σωματικά τους συμβαίνει, καθώς νιώθουν προσωπικά αβέβαιοι.

Αντιστοίχως, προκειμένου οι συμμετέχοντες να εισαχθούν στη συνθήκη του *θανάτου*, και στα πρότυπα προηγούμενων ερευνών που έχουν, επίσης, από κοινού ελέγξει τις δύο αυτές επιδράσεις (ενδεικτικά : Van den Bos et al., 2005; Van den Bos & Miedema, 2010; Echebarria-Echabe, 2013), κλήθηκαν να περιγράψουν σύντομα τα συναισθήματα που τους δημιουργεί η σκέψη του θανάτου τους, αλλά και τι πιστεύουν ότι βιολογικά/σωματικά θα τους συμβεί, καθώς πεθαίνουν.

Έπειτα, τα υποκείμενα συμπλήρωσαν την, κλασική πλέον στο σύνολο των ερευνών μας, διπλή, εμβόλιμη, γνωστική δοκιμασία, η οποία αποσκοπεί στην χρονική καθυστέρηση και την απόσπαση της προσοχής τους.

Αμέσως μετά, βάσει μίας παρόμοιας, αλλά μη ταυτόσημης, μέτρησης με αυτήν που πρώτος εισήγαγε ο Pyszczynski και οι συνεργάτες του (Zaleskiewicz, et al., 2013, πείρ. 3), παρουσιάστηκε στους συμμετέχοντες ένα υποθετικό σενάριο.

Σύμφωνα με αυτό, μολονότι οι ίδιοι έπρεπε να λάβουν άμεσα το ποσό των 200 ευρώ το οποίο τους οφειλόταν, πληροφορούνταν ότι αναβάλλεται η άμεση καταβολή του και τελικά αυτή πρόκειται να πραγματοποιηθεί τέσσερις (4) εβδομάδες μετά τον αρχικά προβλεπόμενο χρόνο, δηλαδή τέσσερις (4) εβδομάδες αργότερα.

Κατόπιν της ανάγνωσης του παραπάνω σεναρίου, οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να καθορίσουν ελεύθερα το ποσό που ζητάνε τώρα πια να λάβουν συνυπολογίζοντας επιπλέον σε αυτό και την αποζημίωση, που (θεωρούν ότι) δικαιούνται εξ αιτίας της καθυστέρησης καταβολής της αρχικής οφειλής.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στη συνέχεια, δόθηκε στα υποκείμενα εν είδει δημοσιογραφικής είδησης ένα κείμενο. Βάσει του κειμένου ένας νεαρός Έλληνας έκαψε τις ελληνικές σημαίες που είχαν αναρτηθεί μεσίστιες για τον εορτασμό της εθνικής επετείου της 28^{ης} Οκτωβρίου, συνελήφθη επ' αυτοφώρω για το εν λόγω αδίκημα από αστυνομικούς που διέρχονταν την ίδια στιγμή από εκείνο το σημείο, και πρόκειται άμεσα να εκδικαστεί η υπόθεσή του.

Στο τέλος της είδησης, παρουσιάστηκε επιπροσθέτως verbatim το άρθρο 181 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο σε εισαγωγικά *«όποιος για να εκδηλώσει μίσος ή περιφρόνηση, αφαιρεί, καταστρέφει, παραμορφώνει ή ρυπαίνει την επίσημη σημαία του Κράτους τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι και δύο (2) ετών.»*²⁸

Αυτό που ζητήθηκε καταρχάς από τους συμμετέχοντες ήταν να επιλέξουν την ποινή με την οποία κατά την γνώμη τους έπρεπε να τιμωρηθεί ο παραβάτης από ένα σύνολο τεσσάρων (4), σχεδόν ισαπεχουσών μεταξύ τους, διαφορετικών ποινών, στις οποίες συμπεριελήφθησαν : η μηδενική ποινή, η μικρότερη ποινή (ποινή φυλάκισης έως 8 μήνες), η μέση ποινή (ποινή φυλάκισης από 8 έως και 15 μήνες) και τέλος η ανώτερη δυνατή, διετής, ποινή (ποινή φυλάκισης 24 μηνών ή αλλιώς δύο ετών).

Επιπλέον, τους ζητήθηκε να εκφράσουν τη συμφωνία τους σε μία εννιαβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 9=συμφωνώ απόλυτα) σε τέσσερις, σχεδιασμένες από τους Παπαστάμου και Προδρομίτη (2003), διαφορετικές προτάσεις απόδοσης της παραβατικής συμπεριφοράς του δράστη.

Οι εν λόγω προτάσεις ήταν διατυπωμένες με τέτοιον τρόπο, ώστε οι δύο εξ αυτών να προκρίνουν μια αμιγώς εσωτερική, ατομοκεντρική απόδοση της πράξης του παραβάτη, όπως ότι ο δράστης : «Βρίσκει ικανοποίηση στο να καταπατά τον νόμο» και «Απολαμβάνει την πρόκληση ζημιών» και οι υπόλοιπες δύο, όπως : «Εκφράζει την απογοήτευσή του από το κράτος» και «Αντιδρά στην κοινωνική κατάσταση των τελευταίων ετών», να προκρίνουν, αντιθέτως, την εξωτερική απόδοση της ίδιας πράξης, δια της αναγνώρισης της συμβολής και των ευρύτερων, κοινωνικών συνθηκών στην τέλεσή της.

²⁸ Επίσημη πηγή για τις προβλέψεις του αρχικού Άρθρου 181 του Ποινικού Κώδικα : Υπουργείο Δικαιοσύνης <https://urwww.ministryofjustice.gr>

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αμέσως μετά, παρουσιάστηκαν με αντισταθμισμένη σειρά στα υποκείμενα τρεις (3), ακριβώς ίδιου αριθμού λέξεων (175 συνολικές λέξεις), προεκλογικοί λόγοι τριών (3), αντιστοίχως, πολιτικών υποψηφίων.

Οι λόγοι αυτοί είχαν πρωτότυπα, με μικρές διαφοροποιήσεις, συμπεριληφθεί και σε προγενέστερη έρευνα της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου (Cohen et al., 2004) και είχαν σχεδιαστεί βάσει της διάκρισης των τύπων της Ηγεσίας που έχει καταγραφεί σε ανάλογες μελέτες (ενδεικτικά : Ehrhart και Klein 2001; Yukl 1998).

Ειδικότερα, οι τρεις (3) προεκλογικοί λόγοι ανεδείκνυαν ο καθένας ξεχωριστά έναν διαφορετικό τύπο πολιτικής Ηγεσίας, και συγκεκριμένα σκιαγραφούσαν : τον α. Χαρισματικό, παράλληλα και πατριωτικό, εθνοκεντρικό πολιτικό ηγέτη (*charismatic leader*) β. τον Αποτελεσματικό, παράλληλα και τεχνοκράτη, στοχοπροσηλωμένο και εργοπροσηλωμένο ηγέτη (*task-oriented leader*) καθώς και τέλος γ. τον Συνεργάσιμο, παράλληλα και σχεσιακό, μετριοπαθή και επικοινωνιακό ηγέτη, επίσης (*relationship-oriented leader*).

Για την ακρίβεια, στον προεκλογικό του λόγο ο πρώτος πολιτικός υποψήφιος αναφερόταν επικοινωνιακά, κατά κύριο λόγο, στην έννοια του ελληνικού έθνους και του οράματος που διατηρεί γι αυτό, ο δεύτερος αναφερόταν στο κράτος και τον τρόπο υλοποίησης των στόχων τους οποίους έχει θέσει μαζί με το επιτελείο του, και ο τρίτος αναφερόταν στην κοινωνία και διασαφήνιζε τον προσανατολισμό του στην στενή συνεργασία και επικοινωνία του με τους πολίτες.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα, μετά την ανάγνωση του προεκλογικού λόγου κάθε υποψηφίου, κλήθηκαν να αξιολογήσουν τον κάθε πολιτικό υποψήφιο ξεχωριστά τοποθετούμενοι σε μία επταβάθμια κλίμακα (1=καθόλου έως 7=πάρα πολύ) σε τρεις, επαναλαμβανόμενες ερωτήσεις, που ήταν οι ακόλουθες : «Πόσο θαυμάζετε αυτόν τον υποψήφιο;», «Πόσο θα απολαμβάνατε τη διαμονή σας στην Ελλάδα, εάν εκλεγόταν ο συγκεκριμένος υποψήφιος;» και «Σε ποιον βαθμό αυτός ο υποψήφιος θα ήταν ένας ιδανικός πρωθυπουργός;».

Η εν λόγω μέτρηση είναι η συντομευμένη εκδοχή μια αντίστοιχης μέτρησης, που ενέταξαν πρώτοι στη βιβλιογραφία της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου οι Cohen, Solomon, Maxfield, Pyszczynski και Greenberg (2004), και συνιστά, συγκεκριμένα, την ίδια μέτρηση ακριβώς με αυτή που χρησιμοποίησαν αργότερα οι Hoyt, Simon και Reid (2009).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Κατόπιν της συνολικής αξιολόγησης και των τριών πολιτικών υποψηφίων, οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν ποιον συγκεκριμένα από αυτούς τους τρεις υποψηφίους προτίθενται προσωπικά να ψηφίσουν ως Πρωθυπουργό της χώρας.

Τέλος, από αυτούς ζητήθηκε ακόμα να προσδιορίσουν και το φύλο που κατά την γνώμη τους θα έπρεπε να διαθέτει ο, οποιοσδήποτε θεωρούμενος ως, ιδανικός πρωθυπουργός και να επιλέξουν, για την ακρίβεια, εάν ο ιδανικός πρωθυπουργός θα ήταν άνδρας ή, αντιθέτως, γυναίκα.

Μετά τη συμπλήρωση και αυτής της ερώτησης, ευχαριστήσαμε τα υποκείμενα για τη συμμετοχή τους στην έρευνα και ολοκληρώθηκε η διαδικασία.

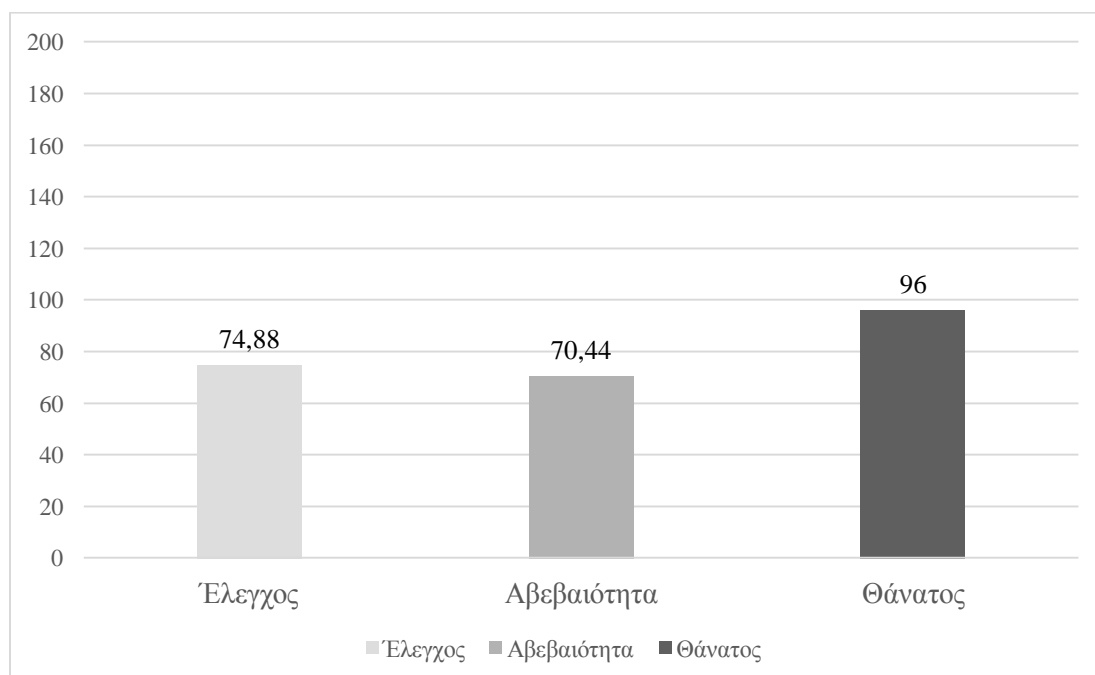
Αποτελέσματα

Αξία του Χρήματος

Βάσει της συγκεκριμένης μέτρησης το ύψος της αποζημίωσης που ζήτησαν οι συμμετέχοντες αποτελεί στην πραγματικότητα δείκτη του πόσο επώδυνη υπήρξε για τους ίδιους η «εμπειρία» της μη άμεσης καταβολής του οφειλόμενου στο πρόσωπό τους ποσού (Pyszczynski, 2013, σ. 62), και υπ' αυτήν την έννοια δείκτη ουσιαστικά της αξίας που προσδίδουν στο Χρήμα αυτό καθεαυτό.

Πρακτικά, η τιμή της εν λόγω μεταβλητής συνίσταται στο καθαρό ποσό της οικονομικής αποζημίωσης, στην αριθμητική διαφορά δηλαδή που προκύπτει κατόπιν της αφαίρεσης του αρχικού ποσού των 200 ευρώ από το τελικό ποσό, το οποίο τα υποκείμενα προσδιόρισαν ως εκ μέρους τους απαιτητό.

Όπως κατέδειξε (βλ. Σχήμα 1) η one-way ANOVA στατιστική επεξεργασία, $F(2, 132) = 1.31, p = .27$, μολονότι τα υποκείμενα της συνθήκης της θνητότητας εμφάνισαν μεν την τάση να απαιτήσουν όντως μεγαλύτερη αποζημίωση ($M=96.00$ ευρώ, $SE=14.05$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου ($M=74.88$ ευρώ, $SE=11.91$) και σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας ($M=70.44$ ευρώ, $SE=9.24$), η τάση αυτή δεν ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό βαθμό, ικανό να προκαλέσει τη στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των συνθηκών.

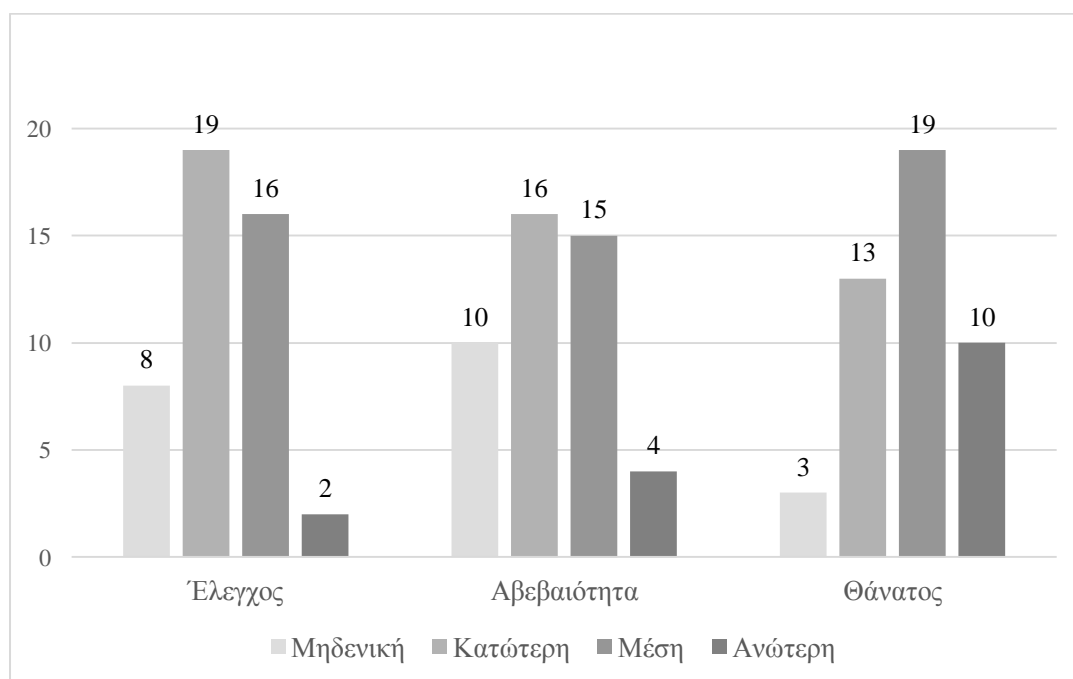
Σχήμα 1. Απαιτητή Χρηματική Αποζημίωση (σε ευρώ) ανά συνθήκη.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αυστηρότητα Ποινής παραβατικής πράξης

Σύμφωνα με την Chi-square στατιστική επεξεργασία (βλ. Σχήμα 2), τα υποκείμενα στη συνθήκη του θανάτου επέλεξαν σημαντικά αυστηρότερες ποινές για τον δράστη βεβήλωσης της σημαίας, $\chi^2 (6, N = 135) = 11.85, p = .065$, Cramer's $V = .21$ σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου, και ως εκ τούτου οι εν λόγω συνθήκες διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό μεταξύ τους, $\chi^2 (3, N = 90) = 8.98, p = .029$, Cramer's $V = .31$.

Αντιθέτως, δεν προέκυψε η ανάλογη, σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των συνθηκών ελέγχου και αβεβαιότητας, $\chi^2 (3, N = 90) = 1.17, p = .75$, και των συνθηκών της αβεβαιότητας και του θανάτου, $\chi^2 (3, N = 90) = 7.12, p = .068$, μολονότι οι τελευταίες δύο συνθήκες διαφοροποιήθηκαν μεταξύ τους ως προς την κατώτατη ποινή, την οποία και επέλεξαν σημαντικά περισσότερο οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου (adjusted residual = 2.09, $p < .040$).

Σχήμα 2. Προτεινόμενη Ποινή του δράστη της καύσης της Σημαίας ανά συνθήκη.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Προκειμένου να διερευνήσουμε ξεχωριστά, σε πρώτο επίπεδο, την επίδραση της συνθήκης ανά είδος απόδοσης της παράβασης της καύσης της σημαίας, καταρχάς ελέγξαμε τον βαθμό συμφωνίας των υποκειμένων με τα δύο αιτιώδη ζεύγη τα οποία δημιουργήσαμε, αφ' ενός με το ζεύγος που προκρίνει την εσωτερική ($\alpha = .86$) και αφ' ετέρου με το ζεύγος που προκρίνει, αντιθέτως, την εξωτερική απόδοση ($\alpha = .65$).

Βάσει της one-way ANOVA στατιστικής επεξεργασίας, $F(1, 132) = 1.41$, $p = .24$, μολονότι τα υποκείμενα στη συνθήκη του θανάτου εκδήλωσαν την τάση να αποδώσουν την παραβατικότητα του δράστη σε εσωτερικά αίτια ($M=5.27$, $SE=.33$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας ($M=4.81$, $SE=.32$) και με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου ($M=4.53$, $SE=.29$), η τάση αυτή δεν ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο (κατά το Tukey's HSD post-hoc κριτήριο, $p = .22$ και $p = .55$).

Αντιστοίχως και ως προς την εξωτερική απόδοση, βάσει της one-way ANOVA στατιστικής επεξεργασίας, $F(2, 132) = .71$, $p = .49$, δεν προέκυψε η στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των τριών συνθηκών, παρά την εξαιρετικά ήπια τάση των υποκειμένων στη συνθήκη του θανάτου να συντάσσονται λιγότερο με την σχετική αιτιολόγηση ($M=6.64$, $SE=.20$) σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου ($M=6.78$, $SE=.18$) και, κυρίως, σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας ($M=7.00$, $SE=.23$).

Προκειμένου σε δεύτερο επίπεδο, με έναν συνδυαστικό και ακόμη πιο έγκυρο τρόπο, να διερευνήσουμε την επίδραση της συνθήκης στο είδος της απόδοσης, που επέλεξαν περισσότερο οι συμμετέχοντες, αφαιρέσαμε από τον μέσο όρο του ζεύγους της εξωτερικής απόδοσης τον μέσο όρο του ζεύγους της εσωτερικής και καθορίσαμε τη μεταξύ τους διαφορά ως την τιμή της καταμετρώμενης μεταβλητής.

Όπως αναμενόταν απ' την ξεχωριστή διερεύνηση των ζευγών που προηγήθηκε μόλις, ούτε και στη συγκεκριμένη μέτρηση παρατηρήθηκε η στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των συνθηκών, καθώς η τάση όλων των υποκειμένων, ανεξαρτήτως συνθήκης, ήταν να προκρίνουν ουσιαστικά περισσότερο την εξωτερική απόδοση της παράβασης έναντι της εσωτερικής.

Αναλυτικότερα (βλ. Πίνακα 3), σύμφωνα με την one-way ANOVA στατιστική επεξεργασία, $F(2, 132) = 1.66$, $p = .19$, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου σημείωσαν μεν την περιορισμένη τάση να αποδώσουν συνολικά σε μικρότερο βαθμό την παραβατικότητα του δράστη σε εξωτερικά αίτια ($M=0.68$, $SE=.20$) σε σύγκριση

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας ($M=1.09$, $SE=.19$), αλλά η τάση αυτή δεν υπήρξε στατιστικά σημαντική.

Οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου δε διαφοροποιήθηκαν, επίσης, σε στατιστικά σημαντικό βαθμό, ούτε και από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου ($M = 1.12$, $SE=.18$), μολονότι η ανάλογη τάση ήταν ελαφρώς ισχυρότερη.

Πίνακας 3. Συγκριτική συμφωνία με την Εξωτερική Απόδοση της παραβατικής πράξης του δράστη ανά συνθήκη

ΣΥΝΘΗΚΗ	ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΠΟΔΟΣΗ	
	<i>M</i>	<i>SE</i>
Έλεγχος	1.12	.18
Αβεβαιότητα	1.09	.19
Θάνατος	0.68	.20

Πολιτική Ηγεσία

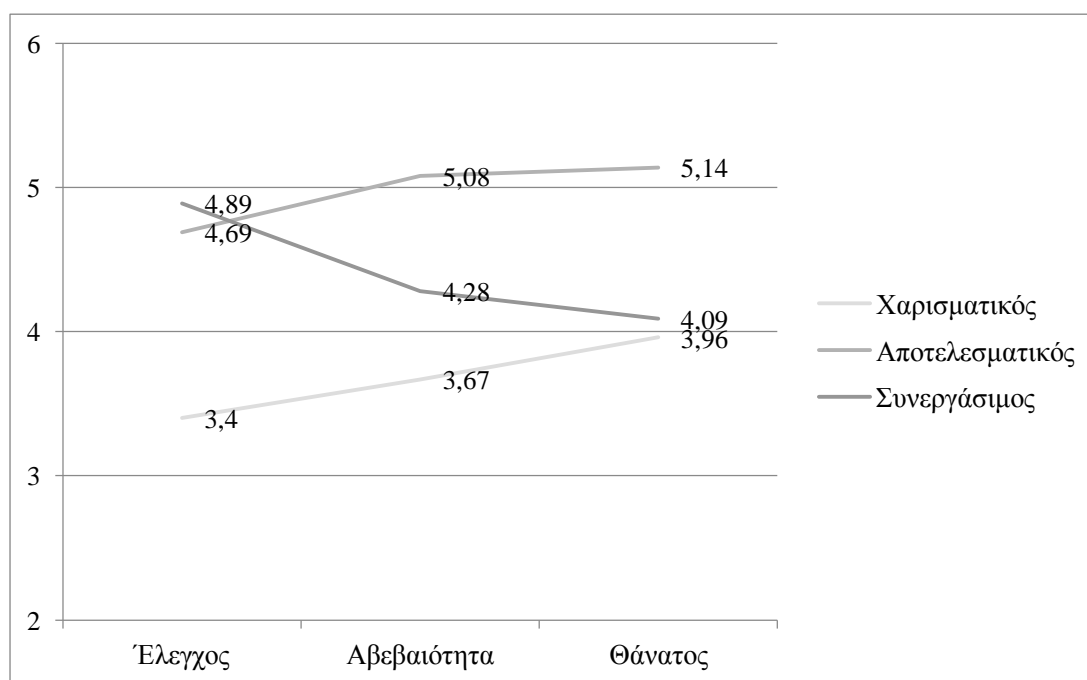
Αξιολόγηση των πολιτικών υποψηφίων. Αναφορικά με τις επαναληπτικές αξιολογήσεις των (3) τριών πολιτικών υποψηφίων ($\alpha = .88$ για τον Χαρισματικό, $\alpha = .90$ για τον Αποτελεσματικό και $\alpha = .91$ για τον Συνεργάσιμο), βάσει της 3x3 mixed analysis of variance (split-plot) ANOVA στατιστικής επεξεργασίας, $F(4, 264) = 3.48$, $p < .010$, $\text{partial } \eta^2 = .05$, διαπιστώθηκε η σημαντική, συνολική αλληλεπίδραση του τύπου της Ηγεσίας και της συνθήκης (βλ. Σχήμα 4).

Η σχετική αλληλεπίδραση καταγράφηκε, μάλιστα, και στην επί μέρους, ξεχωριστή σύγκριση που διενεργήσαμε μεταξύ ειδικά της συνθήκης ελέγχου και της συνθήκης της αβεβαιότητας, $F(2, 176) = 3.31$, $p < .045$, $\text{partial } \eta^2 = .036$, αλλά επιπλέον, για την ακρίβεια ακόμη πιο ευκρινώς, και στη σύγκριση μεταξύ της συνθήκης ελέγχου και της συνθήκης του θανάτου, $F(2, 176) = 7.03$, $p < .005$, $\text{partial } \eta^2 = .074$, χωρίς να προκύψει ταυτόχρονα η στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των δύο πειραματικών συνθηκών, θανάτου και αβεβαιότητας μεταξύ τους, $F(2, 176) = .61$, $p > .50$.

Την ίδια στιγμή, διαπιστώθηκε η εξαιρετικά ευρεία, στατιστικά σημαντική επίδραση του είδους της Ηγεσίας αυτού καθεαυτού στις συνολικές αξιολογήσεις των

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

υποκειμένων, $F(2, 264) = 28.76$, $p < .001$, $\text{partial } \eta^2 = .17$, καθώς στο σύνολο του δείγματος ο Χαρισματικός ηγέτης ($M=3.68$, $SE=.13$) αξιολογήθηκε λιγότερο θετικά από τους υπόλοιπους δύο ($p < .001$), ο Αποτελεσματικός, αντιθέτως, ($M=4.97$, $SE=.11$), αξιολογήθηκε περισσότερο θετικά από τους υπόλοιπους δύο ($p < .001$) και τέλος ο Συνεργάσιμος έλαβε την ενδιάμεση των προηγούμενων δύο ηγετών, επίσης σε στατιστικά σημαντικό βαθμό διακριτή ($p < .001$), συνολική αξιολόγηση ($M=4.42$, $SE=.12$).

Σχήμα 4. Επαναλαμβανόμενες Αξιολογήσεις των πολιτικών Υποψηφίων ανά συνθήκη.

Η λεπτομερέστερη μάλιστα διερεύνηση των αξιολογήσεων των υποψηφίων σε κάθε συνθήκη ξεχωριστά (pair-wise comparisons) κατέδειξε ότι στη συνθήκη ελέγχου τα υποκείμενα αξιολόγησαν πιο αρνητικά τον Χαρισματικό πολιτικό υποψήφιο (κατά το LSD post-hoc κριτήριο $p < .001$) και με τον ίδιο τρόπο τον Αποτελεσματικό και τον Συνεργάσιμο, των οποίων οι αξιολογήσεις δε διέφεραν στατιστικά σημαντικά μεταξύ τους (κατά το LSD post-hoc κριτήριο $p > .05$).

Αντιστοίχως, τόσο στη συνθήκη της αβεβαιότητας, όσο και στη συνθήκη του θανάτου, τα υποκείμενα αξιολόγησαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό θετικότερα τον Αποτελεσματικό πολιτικό υποψήφιο (κατά το LSD post-hoc κριτήριο $p < .005$) απ' ό,τι τον Συνεργάσιμο και τον Χαρισματικό, των οποίων οι αξιολογήσεις δε διέφεραν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό μεταξύ τους ($p > .05$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επίσης, σύμφωνα με την one-way ANOVA παρατηρήθηκε η κύρια επίδραση της συνθήκης στη συνολική αξιολόγηση συγκεκριμένα του Συνεργάσιμου πολιτικού υποψηφίου, σε αντίθεση με τις αξιολογήσεις των υπολοίπων δύο, του Χαρισματικού και του Αποτελεσματικού, ως προς τις οποίες και δεν προέκυψε ανάλογη, στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση.

Αναλυτικότερα :

α. Ως προς τον *Χαρισματικό* υποψήφιο, $F(2, 132) = 1.33$, $p = .26$, οι συμμετέχοντες της συνθήκης ελέγχου ($M=3.40$, $SE=.23$) σε μη στατιστικά σημαντικό βαθμό αξιολόγησαν τον Χαρισματικό υποψήφιο περισσότερο αρνητικά απ' ό,τι οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου ($M=3.96$, $SE=.23$), αλλά δευτερευόντως και οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας ($M=3.67$, $SE=.25$)

β. Ως προς τον *Αποτελεσματικό* υποψήφιο, $F(2, 132) = 1.54$, $p = .21$, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου ($M=4.69$, $SE=.17$) σε μη στατιστικά σημαντικό βαθμό αξιολόγησαν τον Αποτελεσματικό πολιτικό υποψήφιο λιγότερο θετικά απ' ό,τι οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας ($M=5.08$, $SE=.20$), αλλά και οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου ($M=5.14$, $SE=.21$)

γ. Ως προς τον *Συνεργάσιμο* υποψήφιο, $F(2, 132) = 3.77$, $p = .026$, $\eta^2=.054$, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου ($M=4.89$, $SE=.19$), σε στατιστικά σημαντικό σ' αυτή την περίπτωση βαθμό, αξιολόγησαν τον Συνεργάσιμο περισσότερο θετικά σε σύγκριση κυρίως με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου ($M=4.09$, $SE=.22$), καθώς και με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας ($M=4.28$, $SE=.21$), κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p = .010$ και $p = .048$ αντιστοίχως), ενώ οι συμμετέχοντες των δύο πειραματικών συνθηκών, του θανάτου και της αβεβαιότητας, δε διαφοροποιήθηκαν μεταξύ τους ($p > .50$).

Η διαφοροποίηση των συνθηκών ως προς την προτίμηση του Συνεργάσιμου υποψηφίου επανα-επιβεβαιώθηκε και στη μέτρηση που κατασκευάσαμε επί ενός εναλλακτικού κριτηρίου διάκρισης των υποψηφίων, το οποίο εδράζεται ειδικότερα (Hoyt et al., 2009) στο βαθμό σύνδεσης του κάθε ηγέτη ξεχωριστά είτε με την έννοια της αυθεντίας και της εξουσίας (*agentic leadership*) είτε, αντιθέτως, με την έννοια της «κοινοτικότητας» (*communal leadership*).

Σύμφωνα με το συγκεκριμένο κριτήριο, οι πολιτικοί υποψήφιοι Χαρισματικός και Αποτελεσματικός είναι ηγέτες περισσότερο έτοιμοι και προσανατολισμένοι στο να ασκήσουν εξουσία, υπηρετούν ένα «*αρρενωπό και ανδρικό*» (Hall, Workman, &

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Marchioro, 1998) τρόπο άσκησης της πολιτικής ηγεσίας, κι ως εκ τούτου έχουν, επίσης, προσδιοριστεί συμπληρωματικά και ως «φιλόδοξοι», «ανεξάρτητοι» και «γεμάτοι αυτοπεποίθηση» (Hoyt et al., 2009, σ. 239).

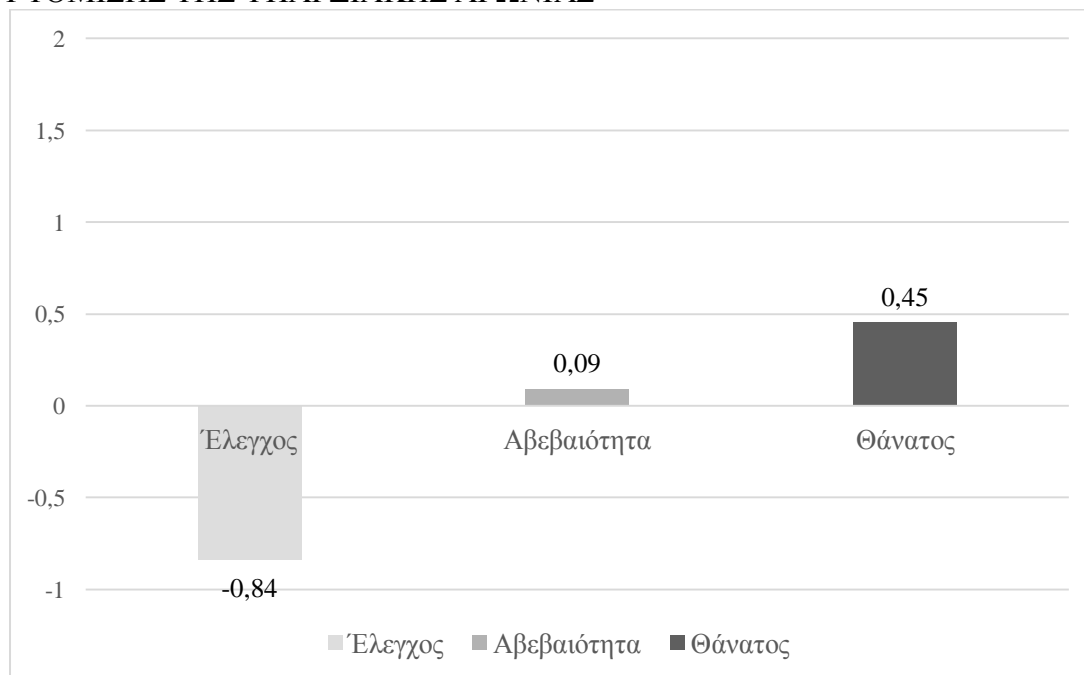
Απεναντίας, ο Συνεργάσιμος ηγέτης είναι σαφώς λιγότερο εξουσιαστικός και επιβλητικός, υπηρετεί ένα περισσότερο «θηλυκό» στυλ Ηγεσίας, και ως εκ τούτου έχει, αντιστοίχως, προσδιοριστεί συμπληρωματικά και ως «ευγενικός», «στοργικός» και «διαπροσωπικά ευαίσθητος».

Υπό αυτήν την οπτική, και στα πρότυπα μίας αντίστοιχης διαδικασίας που ακολουθήθηκε σε προγενέστερη της δικής μας πειραματική έρευνα (Hoyt et al., 2009), αφού προσθέσαμε τις αξιολογήσεις για τους δύο, «ανδρικού τύπου» υποψηφίους (βλ. Χαρισματικό, Αποτελεσματικό), από το μέσο όρο τους αφαιρέσαμε τις αξιολογήσεις για τον Συνεργάσιμο ή αλλιώς και «θηλυκό».

Η τελική τιμή, η οποία προέκυψε, σηματοδοτεί στην πραγματικότητα τον καθαρό βαθμό προτίμησης των συμμετεχόντων γενικότερα στους εκπροσώπους του εξουσιαστικού και «ανδρικού» στυλ Ηγεσίας (βλ. Χαρισματικό και Αποτελεσματικό) έναντι του εκπροσώπου του «θηλυκού» ηγετικού στυλ (βλ. Συνεργάσιμο).

Όπως κατέδειξε (βλ. Σχήμα 5) η one-way ANOVA στατιστική επεξεργασία, $F(2, 132) = 7.25, p = .001, \eta^2 = .099$, τα υποκείμενα και στις δύο πειραματικές συνθήκες, τόσο στη συνθήκη του θανάτου, ($M=0.45, SE=.26$), κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p < .001$), όσο και στη συνθήκη της αβεβαιότητας, ($M=0.09, SE=.27$), κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p < .010$ αντιστοίχως), αδιαφοροποίητα μάλιστα τους ($p > .30$) αξιολόγησαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό περισσότερο θετικά σε σύγκριση με τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου τους υποψηφίους που εκπροσωπούν από κοινού το «ανδρικό» στυλ Ηγεσίας, δηλαδή τους Χαρισματικό και Αποτελεσματικό, και λιγότερα θετικά τον Συνεργάσιμο ή αλλιώς και «θηλυκό».

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 5. Συγκριτική Αξιολόγηση υπέρ του «Ανδρικού» ή «Εξουσιαστικού» τύπου πολιτικής Ηγεσίας έναντι του «Θηλυκού» τύπου πολιτικής Ηγεσίας.

Στο περιθώριο της ανάλυσής μας επισημαίνεται πως στις επαναλαμβανόμενες αξιολογήσεις (mixed ANOVA) των υποψηφίων, δεν προέκυψε η επίδραση της σειράς της παρουσίασης των λόγων τους ($p > .45$) ή του φύλου ($p > .25$) και της ηλικίας των υποκειμένων ($p > .70$), ενώ και στη συνολική αξιολόγηση των υποψηφίων (one-way ANOVA) δεν παρατηρήθηκε η επίδραση της σειράς παρουσίασης των προεκλογικών λόγων ($p > .40$ για τον Χαρισματικό, $p > .60$, για τον Αποτελεσματικό $p > .65$ για τον Συνεργάσιμο) ή του φύλου ($p < .25$, $p = .55$, $p < .35$) και της ηλικίας των υποκειμένων ($p < .15$, $p < .50$, $p < .20$).

Σε αυτό το σημείο, και προτού προχωρήσουμε στην επόμενη μεταβλητή που σχετίζεται με την επιλογή του κάθε πολιτικού υποψήφιου ως ιδανικού Πρωθυπουργού, θελήσαμε πρώτα να ελέγξουμε εάν οι συμμετέχοντες στην έρευνα, όπως προφανώς και θα αναμενόταν, ψήφισαν πράγματι ως Πρωθυπουργό τον υποψήφιο, τον οποίον είχαν προηγουμένως αξιολογήσει θετικότερα σε σύγκριση με τους υπόλοιπους δύο.

Η μεμονωμένη, ξεχωριστή για κάθε υποκείμενο σύγκριση που διενεργήσαμε μεταξύ του υποψηφίου ο οποίος έλαβε τη θετικότερη αξιολόγηση και του υποψηφίου ο οποίος ψηφίστηκε εν τέλει ως ιδανικός Πρωθυπουργός φανέρωσε σε συντριπτικά μεγάλο ποσοστό πως οι συμμετέχοντες προτίμησαν όντως τον υποψήφιο, στον οποίον είχαν δώσει πρωτίτερα είτε τη μοναδική υψηλότερη αξιολόγηση ($n=132$) είτε τη μία

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

εκ των δύο υψηλότερων αξιολογήσεων στις περιπτώσεις ισοψηφίας μεταξύ δύο οποιωνδήποτε ηγετών ($n=2$).

Ωστόσο, ανιχνεύτηκε μία περίπτωση ανακολουθίας εκ των συνολικά εκατόν τριάντα πέντε ($N=135$) συμμετεχόντων συγκεκριμένα σε έναν (1) συμμετέχοντα της συνθήκης ελέγχου, ο οποίος για την ακρίβεια επέλεξε τελικά ως πρωθυπουργό τον Αποτελεσματικό υποψήφιο, μολονότι είχε προηγουμένως αξιολογήσει θετικότερα, σε βαθμό μικρότερο βέβαια της μίας μονάδας (αριθμητική τιμή 4.67 έναντι 5.33), τον Συνεργάσιμο.

Παρά την ικανοποιητική, συνολική εικόνα συνέπειας μεταξύ της θεωρητικής αξιολόγησης και της τελικής επιλογής των υποψηφίων ($n=134$, και ποσοστό 99.25%), αποπειραθήκαμε να διερευνήσουμε λεπτομερέστερα την παραπάνω ανακολουθία, προτού την αποδώσουμε απλώς στην αμέλεια, την έλλειψη προσοχής ή ακόμη και στην τύχη.

Η αναλυτικότερη επεξεργασία των αξιολογήσεων του κάθε ηγέτη ξεχωριστά μας αποκάλυψε πως, αν και πράγματι ο συγκεκριμένος ερωτώμενος είχε αξιολογήσει συνολικά θετικότερα τον Συνεργάσιμο υποψήφιο, εν τούτοις αποκλειστικά στην τρίτη ερώτηση, την ερώτηση δηλαδή υπό την ακριβή διατύπωση «Σε ποιον βαθμό αυτός ο υποψήφιος θα ήταν ένας ιδανικός Πρωθυπουργός;» είχε δώσει οριακά μεγαλύτερη τιμή στον Αποτελεσματικό υποψήφιο, τον οποίον και επέλεξε τελικά έναντι του Συνεργάσιμου (αριθμητική τιμή 6 έναντι αριθμητικής τιμής 5, αντιστοίχως).

Το παραπάνω, συμπληρωματικό εύρημα, το οποίο απηγεί ενδεχομένως τη διαφορά μεταξύ της «κυβερνησιμότητας» και της «δημοφιλίας» των υποψηφίων, μας δημιούργησε την σκέψη να εμβαθύνουμε περισσότερο στη συγκεκριμένη, κατά τα φαινόμενα εξαιρετικά «ευαίσθητη» και αξιόπιστη, τρίτη κατά σειρά ερώτηση και να ελέγξουμε πρακτικά εάν και οι υπόλοιποι συμμετέχοντες ταύτισαν εξίσου την τελική τους ψήφο με τις τοποθετήσεις τους σε αυτήν.

Πράγματι, στο σύνολο του δείγματος επιβεβαιώθηκε πως όλοι οι ερωτώμενοι ($N=135$) επέλεξαν ως κατάλληλο Πρωθυπουργό τον υποψήφιο, στον οποίον είχαν δώσει την υψηλότερη αξιολόγηση στη συγκεκριμένη ερώτηση, που ως εκ τούτου ανεδείχθη και ως η βασικά υπεύθυνη για τη γενική, μεταξύ των συνθηκών σημαντική διαφοροποίηση που καταγράφηκε προηγουμένως.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

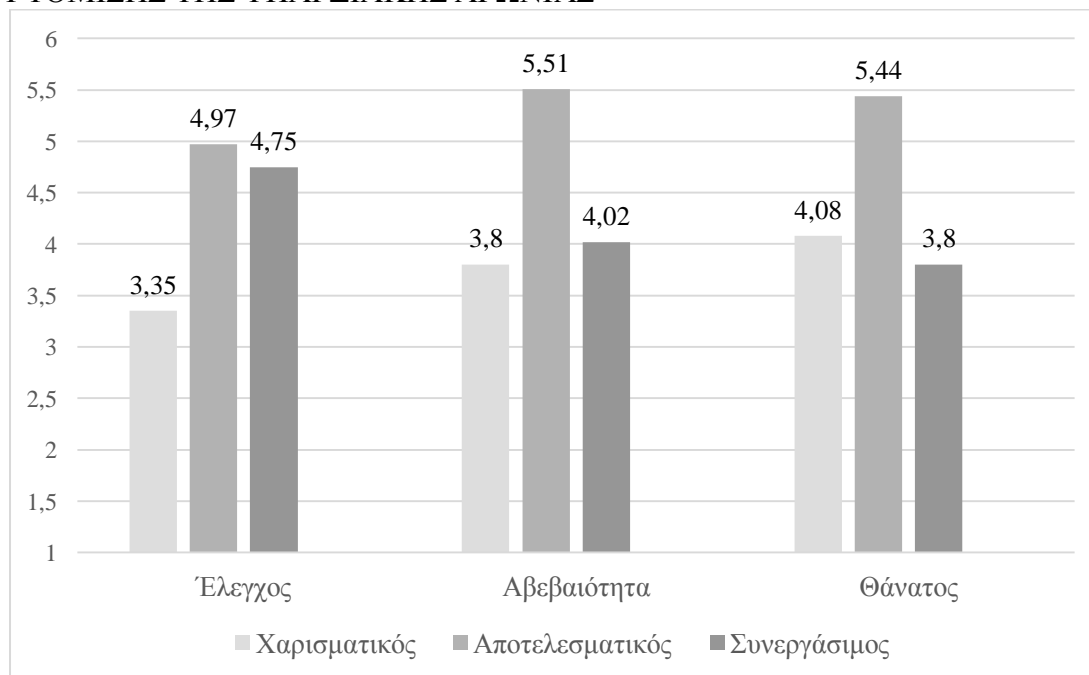
Αναλυτικότερα, στη συγκεκριμένη ερώτηση, (βλ. Σχήμα 6) διαπιστώθηκε ότι :

α. Ως προς τον *Χαρισματικό* υποψήφιο, $F(2, 132) = 1.72$, $p = .18$ δεν παρατηρήθηκε η στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ της συνθήκης ελέγχου ($M=3.35$, $SE=.26$) και των πειραματικών συνθηκών αβεβαιότητας ($M=3.80$, $SE=.28$) και θανάτου ($M=4.08$, $SE=.29$), ενώ, ταυτόχρονα, δε διαφοροποιήθηκαν οι συμμετέχοντες των δύο πειραματικών συνθηκών, του θανάτου και της αβεβαιότητας, μεταξύ τους

β. Ως προς τον *Αποτελεσματικό* υποψήφιο, $F(2, 132) = 1.90$, $p = .15$, δεν παρατηρήθηκε επίσης η στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ της συνθήκης ελέγχου ($M=4.97$, $SE=.18$) και των πειραματικών συνθηκών αβεβαιότητας ($M=5.51$, $SE=.21$) και θανάτου ($M=5.44$, $SE=.23$), ενώ, ταυτόχρονα, δε διαφοροποιήθηκαν οι συμμετέχοντες των δύο πειραματικών συνθηκών, του θανάτου και της αβεβαιότητας, μεταξύ τους

γ. Ως προς τον *Συνεργάσιμο* υποψήφιο, $F(2, 132) = 4.14$, $p = .018$, $\eta^2=.05$, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου ($M =4.75$, $SE =.23$) διαφοροποιήθηκαν πράγματι σε στατιστικά σημαντικό βαθμό από τους συμμετέχοντες τόσο στη συνθήκη αβεβαιότητας ($M =4.02$, $SE =.26$), όσο και στη συνθήκη θανάτου ($M =3.80$, $SE =.23$), κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p=.037$ και $p<.010$, αντιστοίχως), ενώ, ταυτόχρονα, επίσης δε διαφοροποιήθηκαν οι συμμετέχοντες των δύο πειραματικών συνθηκών, του θανάτου και της αβεβαιότητας, μεταξύ τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 6. Αξιολόγηση των πολιτικών Υποψηφίων συγκεκριμένα ως ιδανικών Πρωθυπουργών σύμφωνα με την 3^η ερώτηση ανά συνθήκη.

Επιλογή των πολιτικών υποψηφίων. Όπως κατέδειξε (βλ. Πίνακα 7) η Chi-square στατιστική επεξεργασία, $\chi^2 (4, N = 135) = 8.02, p = .091, \text{Cramer's } V = .17$, τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου σε στατιστικά σημαντικό βαθμό²⁹ ψήφισαν περισσότερο ως κατάλληλο Πρωθυπουργό τον Συνεργάσιμο υποψήφιο (adjusted residual για Συνεργάσιμο = 2.70, $p < .010$), σε σύγκριση τόσο με τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου, $\chi^2 (2, N = 90) = 6.73, p = .034, \text{Cramer's } V = .27$ (adjusted residual για Συνεργάσιμο = -2.50, $p < .020$), όσο και με τα υποκείμενα της συνθήκης της αβεβαιότητας, $\chi^2 (2, N = 90) = 4.17, p = .12, \text{Cramer's } V = .21$ (adjusted residual για Συνεργάσιμο = -2.03, $p < .045$).

²⁹ Σημειώνεται πως δια της «διόρθωσης» της ψήφου του υποκειμένου το οποίο υπερψήφισε εν τέλει τον Αποτελεσματικό έναντι του Συνεργάσιμου, μολονότι είχε αξιολογήσει θετικότερα τον τελευταίο, τόσο η συνολική, $\chi^2 (4, N = 135) = 9.36, p > .053, \text{Cramer's } V = .18$, όσο και η επιμέρους, μεταξύ των συνθηκών ελέγχου και αβεβαιότητας σύγκριση $\chi^2 (2, N = 90) = 5.02, p = .081, \text{Cramer's } V = .23$ (adjusted residual για συνεργάσιμο = -2.20, $p < .020$), καθώς και η μεταξύ των συνθηκών ελέγχου και θανάτου αντίστοιχη συσχέτιση, $\chi^2 (2, N = 90) = 7.70, p = .021, \text{Cramer's } V = .29$ (adjusted residual για συνεργάσιμο = -2.70, $p < .010$), μεταβάλλεται αναλόγως.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ωστόσο, αναφορικά με την τελική επιλογή των υποψηφίων, η διαφοροποίηση που σημειώθηκε μεταξύ των συνθηκών αβεβαιότητας και ελέγχου δεν υπήρξε συνολικά στατιστικά σημαντική, και σε σύγκριση με τη διαφοροποίηση μεταξύ των συνθηκών ελέγχου και θανάτου υπήρξε αξιοσημείωτα πιο περιορισμένη, ακόμη κι αν οι πειραματικές συνθήκες, θανάτου και αβεβαιότητας, δε διέφεραν σε οποιοδήποτε σημείο σε στατιστικά σημαντικό βαθμό μεταξύ τους, $\chi^2 (2, N = 90) = .422, p > .80$.

Πίνακας 7

Αριθμός Ψήφων στους πολιτικούς Υποψηφίους ανά συνθήκη

ΣΥΝΘΗΚΗ	ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΨΗΦΟΙ		
	Χαρισματικός Αποτελεσματικός Συνεργάσιμος		
Έλεγχος	6	20	19b
Αβεβαιότητα	9	26	10a
Θάνατος	11	26	8a

Σημείωση : Στην τρίτη στήλη οι αριθμοί με διαφορετικούς δείκτες διαφέρουν μεταξύ τους τουλάχιστον κατά $p < .05$ σύμφωνα με την *adjusted residual* τιμή της χ^2 στατιστικής επεξεργασίας.

Το παραπάνω εύρημα επαναδιαπιστώθηκε, και μάλιστα σε μεγαλύτερο βαθμό (βλ. Πίνακα 8), σε μία στατιστική επεξεργασία, ανάλογη με αυτήν που ακολουθήσαμε προηγουμένως (βλ. αξιολόγηση των Ηγετών), στο πλαίσιο της οποίας συγκρίθηκαν ξεχωριστά οι ψήφοι υπέρ του «θηλυκού» Συνεργάσιμου υποψηφίου έναντι από κοινού των ψήφων προς τον Χαρισματικό και τον Αποτελεσματικό μαζί.

Όπως κατέδειξε σχετικά η Chi-square στατιστική επεξεργασία, η ως προς την προτίμηση του συγκεκριμένου, «θηλυκού» τύπου Ηγεσίας διαφοροποίηση μεταξύ των συνθηκών υπήρξε πράγματι, συνολικά, στατιστικά σημαντική $\chi^2 (2, N = 135) = 7.67, p < .025, Cramer's V = .23$, με την στατιστική διαφοροποίηση να εντοπίζεται τόσο στη σύγκριση μεταξύ της συνθήκης ελέγχου και της συνθήκης θανάτου, $\chi^2 (1, N = 90) = 6.40, p = .011, Phi = .26$, όσο και στη σύγκριση μεταξύ της συνθήκης ελέγχου και της συνθήκης της αβεβαιότητας, $\chi^2 (1, N = 90) = 4.12, p > .042, Phi = .21$, υπό τη μη στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των δύο πειραματικών συνθηκών, $\chi^2 (1, N = 90) = .27, p > .55$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 8

Αριθμός Ψήφων στον «Θηλυκό» και τον «Ανδρικό» ή «Εξουσιαστικό» τύπο πολιτικής Ηγεσίας ανά συνθήκη

<u>ΣΥΝΘΗΚΗ</u>	<u>ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΙΚΕΣ ΨΗΦΟΙ</u>	
	Θηλυκός Τύπος	Ανδρικός Τύπος
Έλεγχος	19a	26a
Αβεβαιότητα	10b	35b
Θάνατος	8b	37b

Σημείωση : Σε κάθε στήλη οι αριθμοί με διαφορετικό δείκτη διαφέρουν μεταξύ τους τουλάχιστον κατά $p < .05$ σύμφωνα με την adjusted residual τιμή της χ^2 στατιστικής επεξεργασίας.

Τέλος, και στο περιθώριο της στατιστικής μας ανάλυσης, επισημαίνεται πως στην επιλογή των υποψηφίων ως πρωθυπουργών δεν παρατηρήθηκε η στατιστικά σημαντική επίδραση της σειράς παρουσίασης των λόγων τους ($p < .45$) και του φύλου ή της ηλικίας των υποκειμένων ($p < .25$ και $p < .30$).

Παρα ταύτα, βάσει της στατιστικά ασήμαντης, αλλά αξιοσημείωτης, σχετικής τάσης φάνηκε αφ' ενός ανεπαίσθητα πιο «ευνοϊκή» θέση παρουσίασης των λόγων να είναι η τρίτη και τελευταία κατά σειρά θέση, και αφ' ετέρου «προνομιακότερο» κοινό του Χαρismaticού να είναι οι ηλικιακά νεαρότεροι συμμετέχοντες, ιδίως οι άντρες, ενώ, του Συνεργάσιμου, μα δευτερευόντως και του Αποτελεσματικού υποψηφίου, οι ηλικιακά μεγαλύτεροι συμμετέχοντες και οι γυναίκες.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Φύλο του ιδανικού πρωθυπουργού. Βάσει (βλ. Πίνακα 9) της 2x3 Chi-square στατιστικής επεξεργασίας, $\chi^2 (2, N = 134^{30}) = 6.88, p = .032, Cramer's V = .22$, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου επέλεξαν σε στατιστικά σημαντικό, μεγαλύτερο βαθμό ως ιδανικό φύλο της Ηγεσίας το γυναικείο φύλο και σε μικρότερο βαθμό το ανδρικό σε σύγκριση με τα υποκείμενα των δύο πειραματικών συνθηκών, διαφοροποίηση που οφείλεται στη σημαντική διάκριση που παρατηρήθηκε μεταξύ ειδικότερα των συνθηκών ελέγχου και θανάτου, $\chi^2 (1, N = 89) = 6.56, p = .010, Phi = .27$.

Η ίδια τάση επαναδιαπιστώθηκε, χωρίς όμως να ανέλθει εξίσου σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο, και μεταξύ των συμμετεχόντων της συνθήκης ελέγχου και της συνθήκης της αβεβαιότητας, $\chi^2 (1, N = 89) = 2.617, p = .10, Phi = .17$, με τις δύο συνθήκες αβεβαιότητας και θανάτου, ωστόσο, να μη διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους, $\chi^2 (1, N = 90) = .96, p = .32$.

Πίνακας 9

Προτιμώμενο Φύλο του Ιδανικού Πρωθυπουργού ανά συνθήκη (n=134)

ΣΥΝΘΗΚΗ	ΦΥΛΟ Π/Θ	
	Ανδρικό Φύλο	Γυναικείο Φύλο
Έλεγχος	24a	20a
Αβεβαιότητα	32a,b	13a,b
Θάνατος	36b	9b

Σημείωση :Σε κάθε στήλη οι αριθμοί με διαφορετικό δείκτη διαφέρουν μεταξύ τους τουλάχιστον κατά $p < .05$ σύμφωνα με την adjusted residual τιμή της X^2 στατιστικής επεξεργασίας.

³⁰ Επισημαίνεται πως οι τιμές είναι συνολικά 134 αντί των προβλεπόμενων 135, επειδή μία εκ των συμμετεχουσών στη συνθήκη ελέγχου δεν απάντησε στο σχετικό ερώτημα επιλογής φύλου επισημαίνοντας, χειρόγραφα μάλιστα, ότι το φύλο του υποψηφίου δεν έχει για την ίδια απολύτως καμία σημασία. Δεδομένου ότι δεν επρόκειτο για παράλειψη ή ελλιπή συμπλήρωση εκ μέρους της, αλλά αντιθέτως για ευκρινώς διατυπωμένη προσωπική άποψη, αποφασίσαμε να μην εξαιρέσουμε την εν λόγω συμμετέχουσα από το ερευνητικό μας δείγμα.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Μάλιστα, αν και οι αριθμητικά αξιολογημένα λιγότεροι ($n=13$), άνδρες της συνθήκης του θανάτου ανέπτυξαν την ασήμαντη τάση περαιτέρω αύξησης της ούτως άλλως ευρύτατης, κυμαινόμενης για τη συνθήκη έλεγχου ήδη περί το 70% (ποσοστό 69,2%) προτίμησής τους προς το φύλο τους, $\chi^2 (2, N = 39) = 1.25, p > .50$, Cramer's $V = .18$, ήταν οι γυναίκες συγκεκριμένα αυτές (βλ. Πίνακα 10), που στη συνθήκη του θανάτου προέκριναν περισσότερο το ανδρικό φύλο ως κατάλληλο φύλο της πολιτικής Ηγεσίας σε σύγκριση με τις γυναίκες της συνθήκης έλεγχου, $\chi^2 (2, N = 95) = 6.10, p = .047$, Cramer's $V = .25$.

Πίνακας 10

Προτιμώμενο Φύλο του Ιδανικού Πρωθυπουργού ανά συνθήκη στις γυναίκες (n=95)

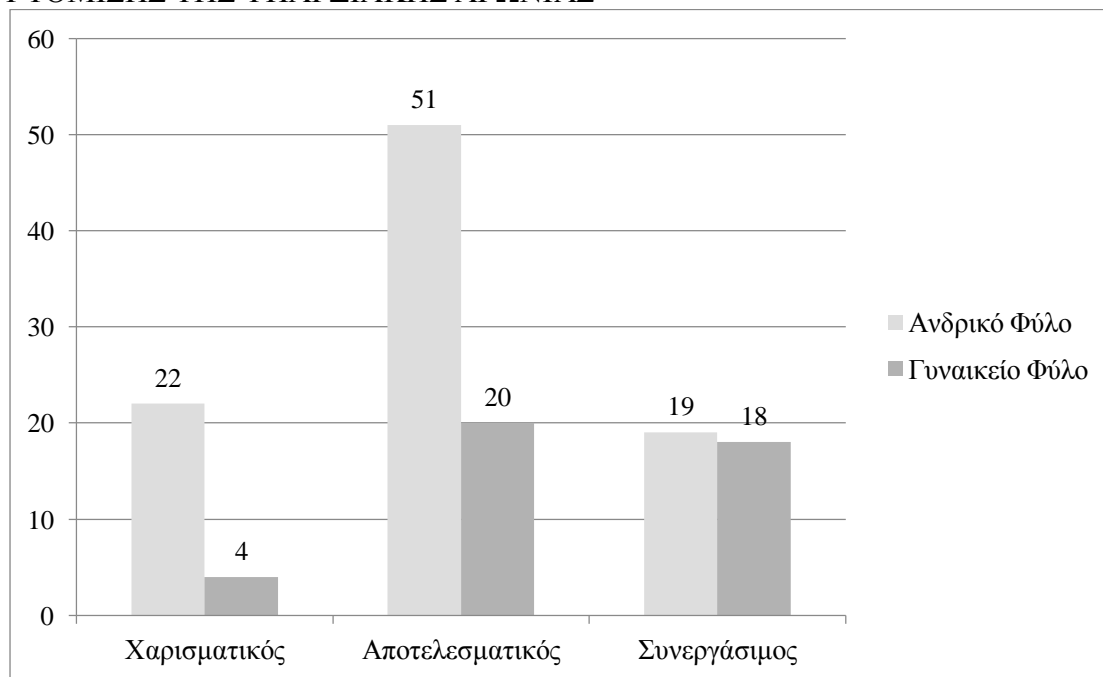
<u>ΣΥΝΘΗΚΗ</u>	<u>ΕΠΙΛΟΓΗ ΦΥΛΟΥ Π/Θ</u>	
	Ανδρικό Φύλο	Γυναικείο Φύλο
Έλεγχος	15a	16a
Αβεβαιότητα	21a,b	11a,b
Θάνατος	25b	7b

Σημείωση: Σε κάθε στήλη οι αριθμοί με διαφορετικό δείκτη διαφέρουν μεταξύ τους τουλάχιστον κατά $p < .05$ σύμφωνα με την adjusted residual τιμή της χ^2 στατιστικής επεξεργασίας.

Την ίδια στιγμή, επιχειρήσαμε να ελέγξουμε τη συσχέτιση μεταξύ του τύπου του πολιτικού Υποψηφίου τον οποίο τα υποκείμενα επέλεξαν ως Πρωθυπουργό και του φύλου το οποίο καθόρισαν ως κατάλληλο για τον ιδανικό Πρωθυπουργό, κι αυτό μολονότι η εκ μέρους μας διατύπωση δε συνέδεε απαραίτητα ή αναγκαστικά τις δύο παραπάνω επιλογές μεταξύ τους.

Εν τούτοις, παρά την αξιολογημένη προαναφερθείσα επισήμανση βάσει της Chi-square στατιστικής επεξεργασίας συνολικά διαπιστώθηκε πράγματι (βλ. Σχήμα 11) η ανάλογη, στατιστικά σημαντική συσχέτιση, $\chi^2 (2, N = 134) = 8.55, p = .014$, Cramer's $V = .25$, υπεύθυνη για την καταγραφή της οποίας υπήρξε αποκλειστικά και μόνον η συνθήκη της αβεβαιότητας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 11. Προτιμώμενο Φύλο του ιδανικού Πρωθυπουργού ανά πολιτικό Υποψήφιο (n=134).

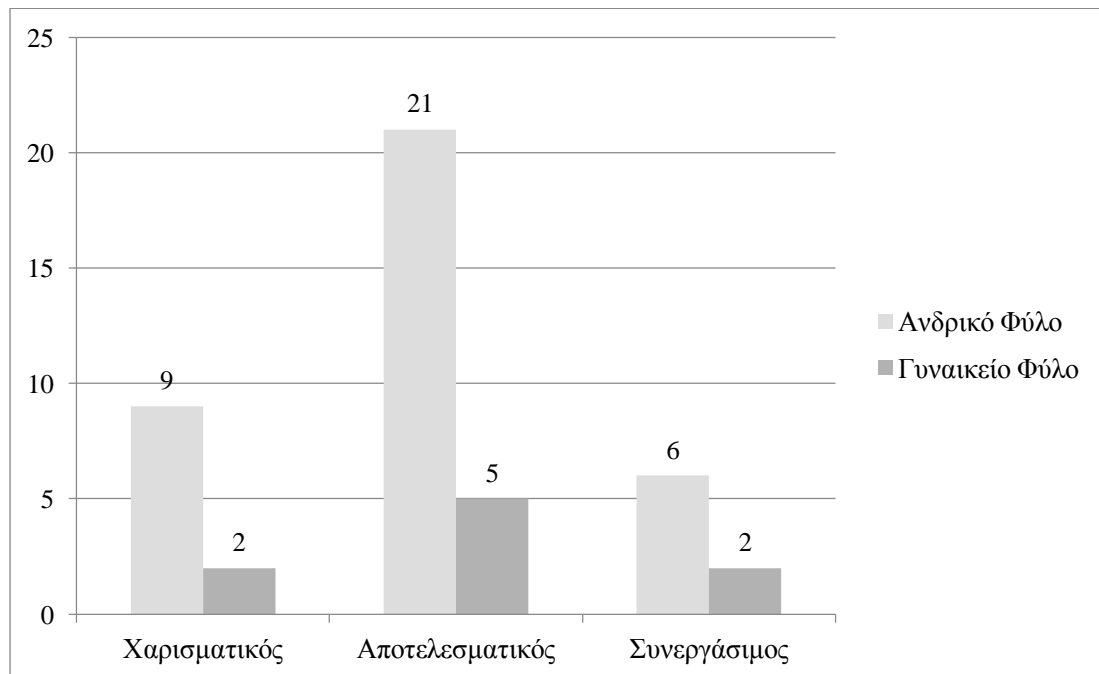
Αναλυτικότερα, παρατηρήθηκε πως και για τους τρεις διαφορετικούς τύπους Ηγεσίας οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου, $\chi^2 (2, N = 45) = .15, p > .90$ επέλεξαν συντριπτικά περισσότερο ως κατάλληλο φύλο της ιδανικής Ηγεσίας το ανδρικό (βλ. Σχήμα 12), ενώ, αντιθέτως, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου (βλ. Σχήμα 13), σε σχετική συμβατότητα με τη διάκριση ως προς τους τύπους Ηγεσίας η οποία αναλύθηκε προηγουμένως, έτειναν να επιλέξουν ως κατάλληλο το ανδρικό φύλο μόνο για τους «ανδρικού» τύπου υποψηφίους, $\chi^2 (2, N = 44) = 2.428, p < .25$, Cramer's $V = .23$, δηλαδή για τον Χαρισματικό και τον Αποτελεσματικό.

Αποκλειστικά οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της αβεβαιότητας, όμως, (βλ. Σχήμα 14) διαπιστώθηκε πως σε στατιστικά σημαντικό βαθμό συσχέτισαν τον τύπο με το φύλο της πολιτικής Ηγεσίας, αφού αναπαρήγαγαν πρακτικά και ισχυροποίησαν περαιτέρω την αντίστοιχη τάση που παρατηρήθηκε στη συνθήκη ελέγχου επιλέγοντας, για την ακρίβεια, ως κατάλληλο φύλο για τον Συνεργάσιμο ή αλλιώς και «θηλυκό» Πρωθυπουργό το θηλυκό φύλο, $\chi^2 (2, N = 45) = 6.52, p = .038$ Cramer's $V = .38^{31}$ και Fisher's exact test, $\chi^2 (2, N = 45) = 5.78, p = .057$, Cramer's $V = .38$.

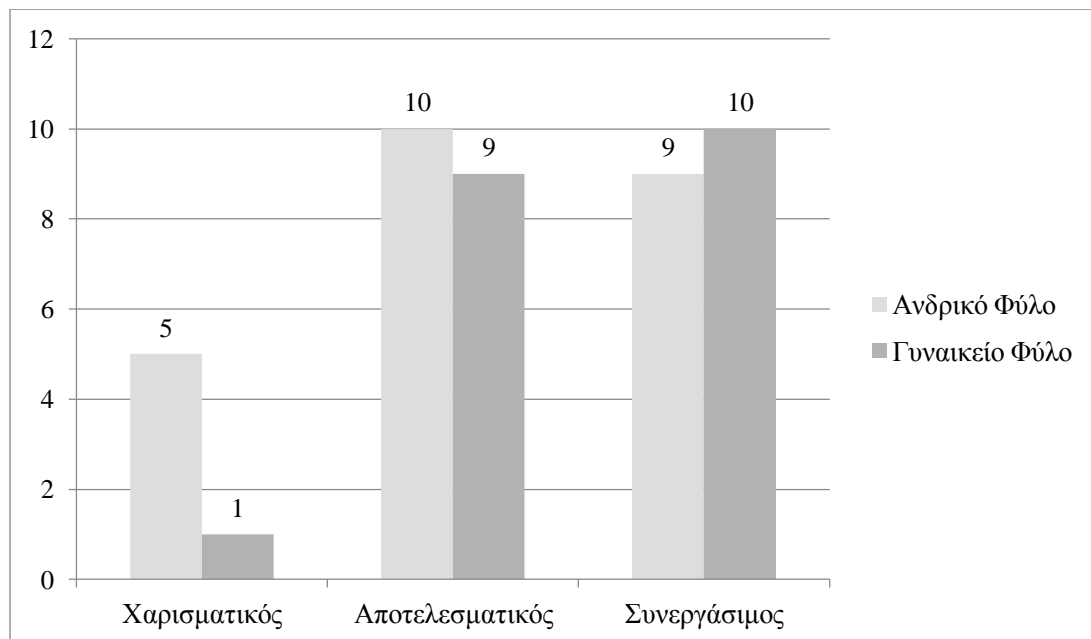
³¹ Σημειώνεται πως ακριβώς λόγω του μικρού δείγματος, το οποίο προκύπτει τελικά ανά μεμονωμένη περίπτωση φύλου και τύπου Ηγεσίας, έχουμε εισαγάγει εναλλακτικά και τα αποτελέσματα που προέρχονται από την στατιστική επεξεργασία του exact test του Fisher.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Το παραπάνω εύρημα επισημαίνεται, τέλος, πως προήλθε συγκεκριμένα (βλ. Σχήμα 15) από τις γυναίκες, οι οποίες συμμετείχαν στη συνθήκη της αβεβαιότητας, $\chi^2 (2, N = 45) = 5.88, p = .053$, Cramer's $V = .42$ και Fisher's exact test, $\chi^2 (2, N = 45) = 5.30, p = .056$, Cramer's $V = .42$.

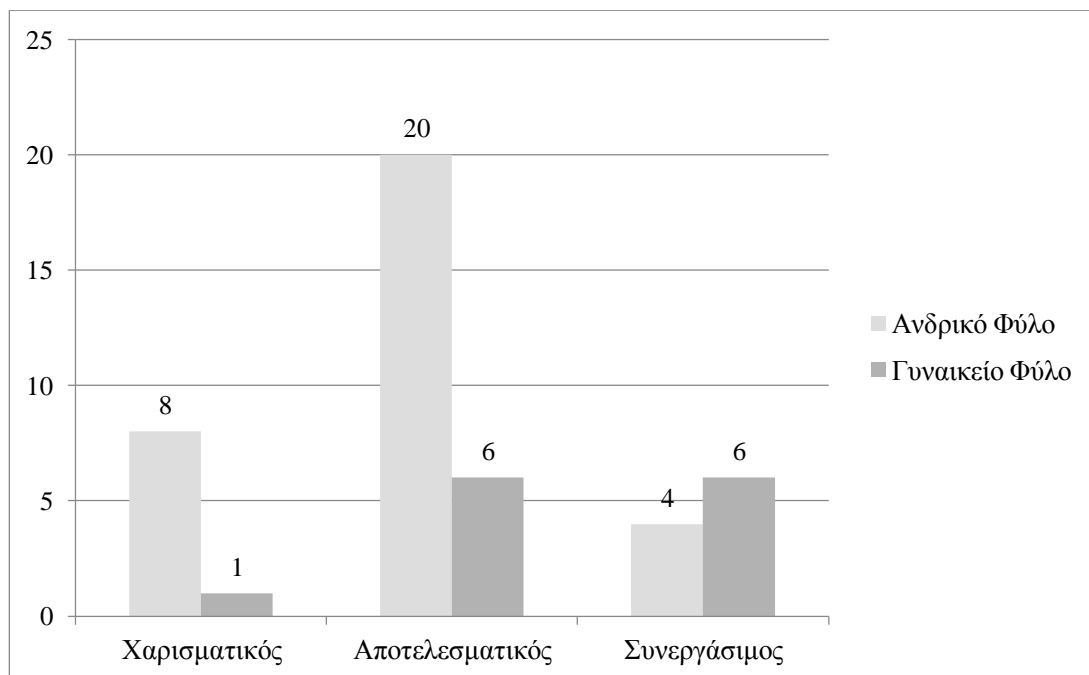

Σχήμα 12. Προτιμώμενο Φύλο του ιδανικού Πρωθυπουργού ανά πολιτικό Υποψήφιο στη συνθήκη του θανάτου ($n=45$).

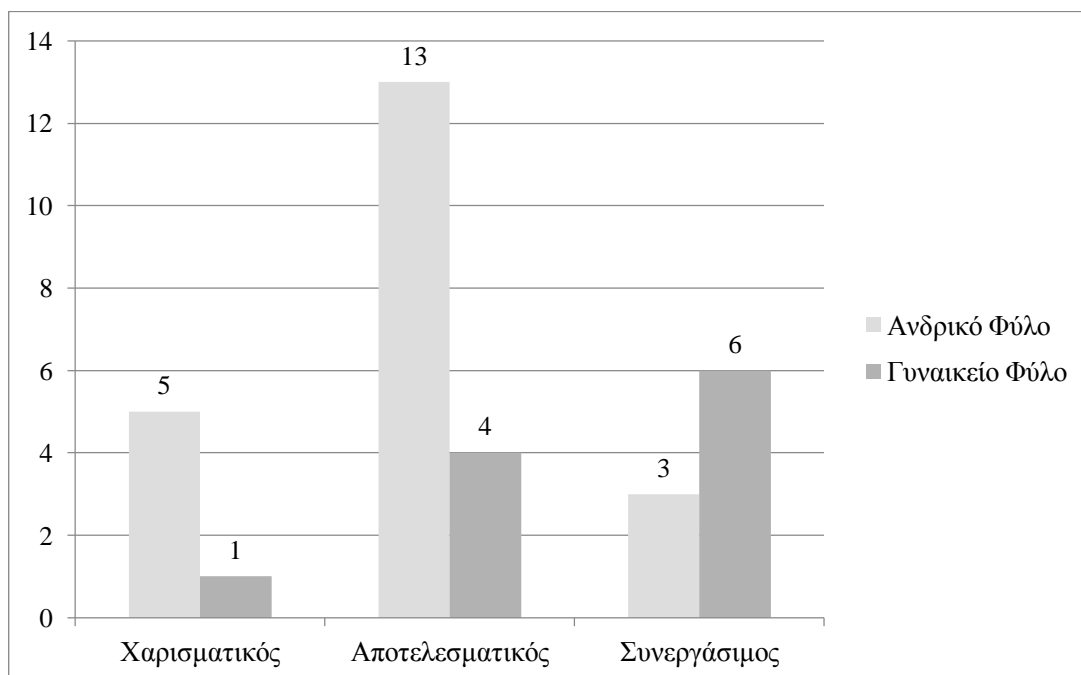

Σχήμα 13. Προτιμώμενο Φύλο του ιδανικού Πρωθυπουργού ανά πολιτικό Υποψήφιο στη συνθήκη ελέγχου ($n=44$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 14. Προτιμώμενο Φύλο του ιδανικού Πρωθυπουργού ανά πολιτικό Υποψήφιο στη συνθήκη της αβεβαιότητας (n=45).

Σχήμα 15. Προτιμώμενο Φύλο του ιδανικού Πρωθυπουργού ανά πολιτικό Υποψήφιο στις γυναίκες συμμετέχουσες στη συνθήκη της αβεβαιότητας (n=32).

Συζήτηση

Αξία του Χρήματος

Μολονότι τα υποκείμενα της συνθήκης του θανάτου έτειναν να απαιτήσουν μεγαλύτερο, περίπου σε ποσοστό 25%, χρηματικό ποσό αποζημίωσης σε σύγκριση με τα υποκείμενα των άλλων δύο συνθηκών, η εν λόγω τάση δεν ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό βαθμό, και ως τούτου δεν επιβεβαιώνεται η αντίστοιχη, ερευνητική μας Υπόθεση.

Ενδεχομένως υπεύθυνες γι αυτό να είναι οι ευρύτερες, κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, υπό τις οποίες, διεξήχθη, αναπόφευκτα, και η παρούσα έρευνα, προσέγγιση που ενισχύεται από το γεγονός πως οι συμμετέχοντες του δείγματός μας υπήρξαν αξιοσημείωτα ως προς τις οικονομικές τους απαιτήσεις πιο φειδωλοί και μετρημένοι σε σύγκριση με τα υποκείμενα άλλων χωρών.

Αναλυτικότερα, οι συμμετέχοντες σε προηγούμενη έρευνα, στην οποία έχει χρησιμοποιηθεί μία παρόμοια μέτρηση (Zaleskiewicz, et al., 2013), ηλικίας από 20 έως 45 ετών, πλήρως εργαζόμενοι και έχοντες σταθερό, προσωπικό εισόδημα, στη συνθήκη του θανάτου συνολικά αξίωσαν ως καθαρό επιπλέον ποσό ένα ποσό περίπου διπλάσιο σε σχέση με το αρχικό (αρχικό ποσό : 400PLN³² και απαιτούμενο επιπλέον ποσό : 732PLN), ενώ ακόμη και στη συνθήκη ελέγχου προσδιόρισαν ως επιπλέον απαιτητό ένα ποσό ίσο σχεδόν με το αρχικό (αρχικό ποσό : 400 PLN και απαιτούμενο επιπλέον ποσό : 379 PLN).

Απεναντίας, οι συμμετέχοντες στο δείγμα μας, φοιτητές, ανήκοντες στη γενιά των millennials (ηλικίας από 18 έως και 34 ετών), η οποία σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2016) αξιολογείται ως η γενιά που έχει πληγεί περισσότερο οικονομικά από την κρίση, αξίωσαν ως αποζημίωση ένα ποσό συντριπτικά μικρότερο από το αρχικό, και συγκεκριμένα το περίπου υποτριπλάσιο σε σχέση με αυτό στις συνθήκες ελέγχου και αβεβαιότητας (αρχικό ποσό : 200 ευρώ και αιτούμενο επιπλέον ποσό : μικρότερο των 75ευρώ), και αντιστοίχως το σχεδόν υποδιπλάσιο σε σχέση με το αρχικό στη συνθήκη του θανάτου (αρχικό ποσό : 200 ευρώ και αιτούμενο επιπλέον ποσό : 96 ευρώ).

³² Το PLN διευκρινίζεται πως είναι η συντομογραφία του εθνικού νομίσματος της Πολωνίας, του ζλότι.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Παράλληλα, λόγω των ισχυρικών συνθηκών στη χώρα μας, που διαθέτει την 4^η περισσότερο «εξαθλιωμένη» οικονομία³³ παγκοσμίως, αλλά και των διαφορετικών κοινωνιοδημογραφικών χαρακτηριστικών των δύο δειγμάτων, ίσως ο καθορισμός του ποσού των διακοσίων (200) ευρώ ως οφειλόμενου ποσού να μην υπήρξε λειτουργικός, επειδή αυτό εκτιμήθηκε από τους νεαρούς συμμετέχοντες ως ένα ήδη αρκετά υψηλό ποσό, γεγονός που δεν ευνόησε πρακτικά τη σημαντική, περαιτέρω προσαύξησή του.

Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί πως το ποσό αυτό δεν το επιλέξαμε αυθαίρετα· αντιθέτως, καταρχάς βασιστήκαμε στο ονομαστικό, οφειλόμενο ποσό που δόθηκε στο δείγμα των Πολωνών υποκειμένων, το οποίο ήταν ίσο με 400PLN, με 138 USD, και με 125 ευρώ, στη συνέχεια αναζητήσαμε τα επίσημα, δημοσιονομικά στοιχεία της Πολωνίας, κατόπιν τα συγκρίναμε με τα αντίστοιχα της Ελλάδας, και τέλος επιδιώξαμε τη διαμόρφωση ενός ποσού, αναλογικά, της ίδιας τάξης μεγέθους με εκείνο των Πολωνών και στο δικό μας δείγμα, το δείγμα των Ελλήνων.

Η ευνοϊκότερη αναφορικά με τους επίσημους, κατώτατους μισθούς θέση που κατέχει η Ελλάδα, μέλος της ομάδας των ευρωπαϊκών χωρών της μεσαίας σχετικής δυναμικότητας³⁴ σε σύγκριση με την Πολωνία, μέλος της ομάδας των χωρών της κατώτερης δυναμικότητας, (κατώτατος μισθός=409 ευρώ), σε συνδυασμό και με το ότι ούτως ή άλλως και στις δύο χώρες σε ποσοστό περί του 50%, οι μέσοι μισθοί επηρεάζονται από τους κατώτατους, μας οδήγησε στην απόφαση ορισμού ως αρχικού ενός ποσού σε κάθε περίπτωση μεγαλύτερου του αρχικού πολωνικού (των 125 ευρώ) με όσο το δυνατόν, όμως, κοινή ως προς τον βασικό μισθό, αναλογία.

Την ίδια στιγμή, προσανατολιστήκαμε και στην επιλογή ως οφειλόμενου ενός απαραίτητα στρογγυλού ποσού, αφού η εισαγωγή οποιουδήποτε ποσού μεταξύ 100 και 200 ευρώ, ως προς την οποία και αμφιταλαντευτήκαμε, κατά την γνώμη μας θα ενθάρρυνε την απαίτηση ως αποζημίωσης του όποιου, μικρότερου, συμπληρωματικού ποσού το στρογγυλοποιούσε.

³³ Πηγή : Bloomberg, *The Bloomberg's Misery Index* (2014-2018).

³⁴ Πηγή : Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία, Eurostat (2014-2015).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Παρα ταύτα, και παρά τις ευνοϊκές υπέρ της χώρας μας διαφορές ως προς τα ονομαστικά οικονομικά μεγέθη αυτά καθεαυτά, φαίνεται πως υπήρξε καθοριστικός εν τέλει ο ρόλος του οικονομικού «κλίματος» των δύο χωρών, καθώς, αναλυτικότερα, τη δεδομένη ιστορική στιγμή η οικονομία για την Ελλάδα βαίνει ραγδαία επιδεινούμενη, ενώ, απεναντίας, για την Πολωνία μένει σταθερή ή ακριβέστερα βαίνει βελτιούμενη.

Ταυτόχρονα, δεν αποκλείεται και τα διαφορετικά επί μέρους χαρακτηριστικά, τα οποία διαθέτει η δική μας μέτρηση σε σύγκριση με αυτήν που χρησιμοποιήθηκε στην προηγούμενη έρευνα να συνέβαλαν σε αξιοσημείωτο βαθμό στην καταγραφή διαφορετικών αποτελεσμάτων.

Επισημαίνεται σχετικά πως η δική μας μέτρηση αφ' ενός παρείχε ουσιαστικά τη δυνατότητα στα υποκείμενα να απαιτήσουν μηδενική αποζημίωση, και απλώς να επιμείνουν στην απαίτηση του αρχικού ποσού, και αφ' ετέρου, δε συνδυάστηκε με τη διερεύνηση των προϋπαρχουσών στάσεων των υποκειμένων έναντι του Χρήματος *per se*.

Αυστηρότητα Ποινής παραβατικής πράξης

Αναφορικά με τον βαθμό αυστηρότητας απέναντι στον παραβάτη του νόμου, που καταστρέφει, για την ακρίβεια καίει, την ελληνική σημαία, βάσει των ευρημάτων της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνεται η αρχική, ερευνητική μας Υπόθεση.

Πράγματι, οι συμμετέχοντες στους οποίους κατέστη πρόδηλη η προσωπική τους θνητότητα συμφώνησαν με βαρύτερες ποινές για τον δράστη της βεβήλωσης της σημαίας σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες των άλλων δύο συνθηκών, ιδίως μάλιστα, σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου.

Το παραπάνω εύρημα βρίσκεται καταρχάς σε πλήρη συμφωνία με ευρήματα ανάλογων ερευνών της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, οι οποίες έχουν διερευνήσει, παρομοίως, την υπεράσπιση της Κοσμοθεωρίας μέσω της σκληρότερης μεταχείρισης όσων αποκλίνουν από τις αρχές και τις αξίες της.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ενδεικτικά, αναφέρεται σχετικά μία από τις σημαντικότερες, και θεμελιώδεις, πειραματικές έρευνες της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, συγκεκριμένα αυτή των Rosenblatt, Greenbe Greenberg, Solomon, Pyszczynski και Lyon (πείρ. 1-2, 1989), αλλά και οι μεταγενέστερες των Florian και Mikulincer (1997, 1998) και των Florian Mikulincer και Hischeberger (2001), στις οποίες συμπεριλαμβάνεται δε ένα ευρύ, και αξιοσημείωτα πολυειδές, σύνολο αδικημάτων και παραβάσεων (Florian & Mikulincer 1997; Multidimensional Social Transgression Scale; MSTTS).

Το ίδιο εύρημα είναι, επίσης, υπό μία έννοια συμβατό και με τα αποτελέσματα προηγούμενης έρευνας (Greenberg, Simon, Porteus, Pyszczynski, & Solomon, 1995), στο πλαίσιο της οποίας έχει χρησιμοποιηθεί η Αμερικανική σημαία ως σύμβολο της προϋπάρχουσας, πολιτισμικής κοσμοθεωρίας των Αμερικανών υποκειμένων.

Στην έρευνα αυτή φάνηκε πως οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου, όταν τους ζητήθηκε να μεταχειριστούν με ασεβή και μη προσήκοντα τρόπο το εθνικό τους σύμβολο (τους ζητήθηκε να χρησιμοποιήσουν τη σημαία ως κόσκινο), ανέφεραν σημαντικά υψηλότερο άγχος συγκριτικά με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου, αξιολόγησαν ως μεγαλύτερης δυσκολίας το έργο που κλήθηκαν να διεκπεραιώσουν, εξέφρασαν εντονότερη απροθυμία ως προς την εκτέλεσή του και, ακόμη, επινόησαν περισσότερες εναλλακτικές, προκειμένου πρακτικά να το αποφύγουν.

Δευτερευόντως, απ' το ότι καταγράφηκε πράγματι το, θεωρητικά αναμενόμενο, εύρημα της αυστηροποίησης συνάγεται πως υπήρξαν «χρήσιμες» οι διαφοροποιήσεις που πραγματοποιήσαμε σε αυτόν τον σχεδιασμό, τόσο αναφορικά με την υπενθύμιση μίας ιστορικά «ένδοξης» στιγμής δια της εθνικής επετείου και την αναπαράσταση του έθνους μέσω του διαχρονικού, και συναισθηματικά ισχυρού, συμβόλου του, όσο και αναφορικά με την ερευνητική εισαγωγή μιας εχθρικής πράξης, κι εν προκειμένω, μιας συμβολικής απειλής εναντίον του.

Ταυτόχρονα, όμως, σε πρώτη τουλάχιστον ανάγνωση, μέσω της παρούσας δεν αποκλείεται και η επιβεβαίωση της ευρύτερης Υπόθεσης της μετατόπισης προς τον Συντηρητισμό (Conservative Shift Hypothesis; Jost, Glaser, Kruglanski, Sulloway, 2003; Jost, Fitzsimons, & Kay, 2004), καθώς σύμφωνα με τους θεωρητικούς της τα

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ευρήματα, που συγκλίνουν αδιακρίτως³⁵ στην αυστηροποίηση των υποκειμένων υπό την απειλή του θανάτου δε συνιστούν παρά προϊόν της συντηρητικοποίησής τους (για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke, Kosloff, Landau, 2013).

Ενισχυτικά στον τελευταίο συλλογισμό λειτουργεί, άλλωστε, και το είδος της παράβασης που περιγράφηκε, η οποία είναι δυνατό θεωρητικά να προσληφθεί ως μία πράξη υποκινούμενη από συγκεκριμένα, πολιτικά κίνητρα, αφού η έλλειψη σεβασμού προς την εθνική σημαία ή το έθνος *per se* συνδέεται κυρίως με ιδεολογικούς χώρους, όπως είναι η άκρα αριστερά ή και η αναρχία, και αξιολογείται ιδιαίτερος αυστηρά, συνεπακόλουθα, απ' όσους τοποθετούνται στην ιδεολογική περιοχή της συντηρητικής δεξιάς ή και ακόμη δεξιότερά της (για περισσότερες λεπτομέρειες περί της θετικής συσχέτισης της δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης και του αυτοπροσδιορισμού δια της εθνικότητας, βλ. Κεφ.6).

Εν τούτοις, αυτή η ερμηνευτική προσέγγιση αποδυναμώνεται αρκετά, κατά την γνώμη μας, για δύο, βασικούς, λόγους. Πρώτον, ακριβώς επειδή πληροφορήσαμε τους συμμετέχοντες πως κατά το ελληνικό Σύνταγμα αυτή καθαυτή η βεβήλωση της σημαίας συνιστά μία παράνομη πράξη, επί της ουσίας, προσδιορίσαμε ερευνητικά την σκληρή μεταχείριση της εν λόγω πράξης ως μία σημαντική όψη της προϋπάρχουσας, πολιτισμικής κοσμοθεωρίας του έθνους.

Δεύτερον, μέσω της υπενθύμισης της θεσμοθετημένα αυστηρής μεταχείρισης της καύσης της σημαίας, που αποτελεί δε συστατικό στοιχείο ειδικά της ελληνικής νομικής και πολιτισμικής κουλτούρας, επί παραδείγματι στην αμερικανική νομοθεσία παρόμοια πράξη δεν επισύρει, θεωρητικά έστω, μέχρι και ποινή φυλάκισης (βλ. Simon, Greenberg, Harmon-Jones, Solomon, & Pyszczynski, 1996), καταστήσαμε οι ίδιοι προεξάρχουσες τις συντηρητικές διαστάσεις αυτού του νομοθετήματος, στην ενίσχυση

³⁵ Επισημαίνεται σχετικά ότι στο πλαίσιο των προγενέστερων TMT ερευνών το γενικό δείγμα έχει ανά περιπτώσεις διασπαστεί σε επιμέρους υποσύνολα βάσει επί παραδείγματι : της προϋπάρχουσας αρνητικής στάσης των υποκειμένων έναντι της περιγραφείσας παραβατικής πράξης αυτής καθαυτήν, της χαμηλής αυτοτοποθέτησής τους στην κλίμακα της ανθεκτικότητας/αντοχής, του υψηλού ή του χαμηλού βαθμού αυταρχισμού, της συντηρητικής ή της φιλελεύθερης-προοδευτικής Ιδεολογίας τους, καθώς, τέλος, και του προϋπάρχοντος βαθμού κατάθλιψης (ενδεικτικά : Rosenblatt et al., 1989, πείρ. 3; Florian et al., 2001, πείρ. 1; Simon, Greenberg, Harmon-Jones, Solomon, & Pyszczynski, 1996).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

των οποίων στράφηκαν ουσιαστικά, όπως θεωρητικά προβλέπεται, οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου.

Αντιθέτως, ως προς τον βαθμό αυστηρότητας των ποινών έναντι του παραβάτη που καταστρέφει το εθνικό σύμβολο, τα υποκείμενα της συνθήκης της προσωπικής αβεβαιότητας δε διαφοροποιήθηκαν από τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου, κι ως εκ τούτου δεν επιβεβαιώνεται η αντίστοιχη, οικοδομημένη στο Μοντέλο Διαχείρισης της προσωπικής Αβεβαιότητας (UMM), ερευνητική μας Υπόθεση.

Η μη καταγραφή αυτής της διαφοροποίησης είναι ασύμβατη με ένα μεγάλο τμήμα της επικεντρωμένης στην επίδραση της αβεβαιότητας διεθνούς βιβλιογραφίας (ενδεικτικά : McGregor, Zanna, Holmes, & Spencer, 2001; Van den Bos, Poortvliet, Maas, Miedema, & Van den Ham, 2005 Van den Bos, Euwema, Poortvliet, & Maas, 2007), μα συμβατή, ωστόσο, με ευρήματα που ισχυροποιούν το επιχείρημα της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, πως καμία άλλη αρνητική σκέψη ή απειλή δεν είναι σε θέση να παραγάγει κοινή επίδραση με την απειλή του θανάτου (ενδεικτικά : Greenberg, Simon, Harmon-Jones, Solomon, Pyszczynski, & Lyon, 1995, πείρ. 3).

Εν τούτοις, αξίζει πιθανόν να επισημανθεί πως αφ' ενός διαπιστώθηκε ότι οι συμμετέχοντες στη συνθήκη της προσωπικής αβεβαιότητας δε διαφοροποιήθηκαν από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη θανάτου συγκεκριμένα ως προς την ανώτατη ποινή και αφ' ετέρου έτειναν να στραφούν στην επιβολή τόσο της ακραία χαμηλής μηδενικής, όσο, όμως, εξίσου και της ακραία υψηλής, διευτούς, ποινής, σε σχέση ειδικά με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου.

Η παραπάνω τάση, μολονότι δεν ανήλθε σε σημαντικό επίπεδο, πιθανόν -έστω διασταλτικά ερμηνευόμενη- να αποτελεί μία πρώτη ένδειξη της ενίσχυσης της ροπής προς τα άκρα, που έχει επιβεβαιωθεί πως υποκινούν ορισμένες μορφές αβεβαιότητας (Hogg, 2007, σ. 111).

Αναφορικά με την επιχειρούμενη απόδοση της παράβασης της βεβήλωσης της σημαίας, βάσει των ευρημάτων μας δε φαίνεται να προκύπτουν σαφείς απαντήσεις ή, τουλάχιστον, δε φαίνεται να παρέχονται υποστηρικτικές της συντηρητικοποίησης των υποκειμένων πειραματικές ενδείξεις.

Για την ακρίβεια, δεν παρατηρήθηκε οποιαδήποτε σημαντική διαφοροποίηση μεταξύ των πειραματικών συνθηκών, θανάτου και αβεβαιότητας, και της συνθήκης

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ελέγχου, κι αυτό παρά τη διαφαινόμενη, ήπια τάση των συμμετεχόντων στη συνθήκη του θανάτου να προσφύγουν σε μεγαλύτερο βαθμό στην εσωτερική, ατομοκεντρική απόδοση της περιγραφείσας, έκνομης συμπεριφοράς.

Παρα ταύτα, επισημαίνεται πως η τάση του συνόλου των συμμετεχόντων να αποδώσουν ουσιαστικά την παραβατική συμπεριφορά του δράστη στις εξωτερικές, ισχύουσες κοινωνικές συνθήκες δεν είναι απολύτως αντιφατική με τα ευρήματα της πρώτης, πειραματικής μας απόπειρας (Κεφ. 2), στην οποία τα υποκείμενα όλων των συνθηκών είχαν προσδιορίσει την κοινωνία ως κοινωνία διακρινόμενη από κατεξοχήν αρνητικά χαρακτηριστικά.

Πολιτική Ηγεσία

Αξιολόγηση και επιλογή των πολιτικών υποψηφίων. Βάσει των ευρημάτων της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνεται η περί της υπενθύμισης της θνητότητας αρχική μας Υπόθεση, όχι όμως με τον τρόπο που αναμέναμε θεωρητικά.

Μολονότι πράγματι οι συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου αξιολόγησαν θετικά και επέλεξαν ως Πρωθυπουργό διαφορετικό πολιτικό υποψήφιο από τους συμμετέχοντες στη συνθήκη ελέγχου, η μεταξύ τους διαφοροποίηση δε φάνηκε να συνίσταται στην αύξηση της υποστήριξης προς τον Χαρismaticό υποψήφιο, αλλά, απεναντίας, στη μείωση, συγκεκριμένα, της υποστήριξης προς τον Συνεργάσιμο.

Το παραπάνω εύρημα είναι ασύμβατο μεν με επιβεβαιωτικό της μεγαλύτερης προτίμησης προς τον Χαρismaticό ηγέτη εύρημα προηγούμενης έρευνας της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου (Cohen et al., 2004; Landau et al. 2004), αλλά επαναλαμβάνει, και ισχυροποιεί για την ακρίβεια, ένα παρόμοιο, μα κινούμενο σε οριακό βαθμό σημαντικότητας εύρημα, που προέκυψε επίσης στην ίδια έρευνα (Cohen et al., 2004).

Το ότι υπό την απειλή του θανάτου δεν καταγράφηκε ενισχυμένη προτίμηση προς τον Χαρismaticό πολιτικό ηγέτη, τον οποίον προσδιορίζουμε σύμφωνα με το περιεχόμενο του προεκλογικού του λόγου εναλλακτικά και ως εθνοκεντρικό, είναι δυνατό να αποδοθεί, κυρίως, στα ακόλουθα σημεία.

Αναλυτικότερα, ο Χαρismaticός υποψήφιος εξ αιτίας του περιεχομένου του λόγου του, που, μεταξύ άλλων, έχει οικοδομηθεί εμμέσως στην «ανωτερότητα» του ελληνικού έθνους, προσελήφθη ενδεχομένως εκ μέρους του δείγματος ως ιδεολογικά συσχετιζόμενος με τον εθνικισμό ή ακόμη και ως προσκείμενος σε συγκεκριμένο, πολιτικό φορέα (ΧΑ), που την ίδια περίοδο (είχε προηγηθεί η δολοφονία Φύσσα)

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

αξιολογείται από την πλειοψηφία των, μη συντηρητικών πεποιθήσεων τουλάχιστον, πολιτών με ιδιαίτερος αρνητικό τρόπο.

Επιπροσθέτως, δεδομένου πως τα υποκείμενα των πειραματικών συνθηκών κατά την απόρριψη του Συνεργάσιμου υποψηφίου «μοιράστηκαν» σχεδόν ισοδύναμα προς τον Χαρισματικό, αλλά και προς τον Αποτελεσματικό, μέσω των ευρημάτων μας διαπιστώθηκε η μη αναμενόμενη τάση αύξησης της επιρροής του τελευταίου, η οποία οφείλεται πιθανότατα στο ότι το στοχοπροσηλωμένο περιεχόμενο του λόγου του θεωρήθηκε το πλέον «συμβατό» με το αίτημα για ένα συγκροτημένο, πολιτικό σχέδιο εξόδου από την κρίση που διατυπώνει εδώ και καιρό η ελληνική κοινωνία.

Σε κάθε περίπτωση, η γενική, καταρχήν υποστήριξη των δύο αυτών πολιτικών υποψηφίων επιβεβαιώνει την επικράτηση του «ανδρικού» και «εξουσιαστικού» τύπου πολιτικής Ηγεσίας μετά την υπενθύμιση της απειλής του θανάτου, εύρημα συμβατό με ανάλογο εύρημα προηγούμενης TMT έρευνας, στην οποία προτιμήθηκε παρομοίως ο Αποτελεσματικός υποψήφιος, ως ο μοναδικός εκπρόσωπος του «Ανδρικού» τύπου Ηγεσίας έναντι του «θηλυκού» ή αλλιώς Συνεργάσιμου (Hoyt et al., 2009, πείρ. 2).

Παράλληλα, η μείωση της προτίμησης προς τον Συνεργάσιμο ηγέτη υπό την προσέγγιση της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου αποδίδεται ενδεχομένως στα ειδικά χαρακτηριστικά, τα οποία φέρει ο εν λόγω υποψήφιος τόσο σε πολιτικό, όσο, όμως, και προσωπικό επίπεδο.

Εξ άλλου, ο Συνεργάσιμος έχει προσδιοριστεί ως ο ηγέτης, ο οποίος «δίνει έμφαση στην ανάγκη των ηγετών και των ακολούθων τους να συνεργαστούν όλοι μαζί και να αποδεχτούν από κοινού την αμοιβαία συνυπευθυνότητά τους» (Ehrhart and Klein, 2001), ενώ επιπλέον έχει διευκρινίσει ρητά στον προεκλογικό του λόγο ότι θα παραμείνει «συνεργάσιμος μέχρι τέλους, ανεξάρτητα από το πόσο πολύ μπορεί να ανέβει η ένταση και να *πολωθεί* το πολιτικό κλίμα στο μέλλον».

Συνεπώς, ο Συνεργάσιμος ή σχεσιακός υποψήφιος αποκηρύσσοντας πρακτικά ή έστω προσπαθώντας να υπερβεί την πολιτική πόλωση θέτει στην πραγματικότητα τον εαυτόν του εκτός του πλαισίου πρόσληψης της κοινωνικής πραγματικότητας που παράγει το υπαρξιακό άγχος, θεμελιώδες προϊόν του οποίου συνιστά η ανάγνωση του κοινωνικού κόσμου ως ενός ακραία διχαστικού και βαθιά διαιρεμένου περιβάλλοντος (ενδεικτικά : Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Rosenblatt, Veeder, Kirkland, & Lyon, 1990; Greenberg et al., 1994; Oschmann and Mathay, 1996).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε σημαντικό βαθμό υποστηρικτικά στον τελευταίο συλλογισμό λειτουργούν προηγούμενες έρευνες της θεωρίας της Διαχείρισης του Τρόμου, μέσω των οποίων και έχει επιβεβαιωθεί πράγματι πως η αύξηση της πολιτικής πόλωσης αυτή καθεαυτή συνιστά ένα κύριο, ένα απ' τα βασικά προϊόντα που είναι σε θέση να προκαλέσει η εισαγωγή της απειλής του θανάτου.

Για την ακρίβεια, έχει παρατηρηθεί πως τα υποκείμενα στα οποία κατέστη πρόδηλη η θνητότητά τους έτειναν να ενισχύσουν με δογματικό και ακραίο τρόπο τις προϋπάρχουσες, πολιτικές τους πεποιθήσεις, να εκδηλώσουν μέχρι και κυριολεκτική επιθετικότητα έναντι όσων διαθέτουν διαφορετικό πολιτικό προσανατολισμό από τον δικό τους (ενδεικτικά : να προτείνουν την κατανάλωση εκ μέρους τους μεγαλύτερης ποσότητας καυτερής σάλτσας, McGregor, Lieberman, Greenberg, Solomon, Arndt, Simon, & Pyszczynski, 1998, πείρ. 1), καθώς και να επιτείνουν αξιολογήσεις τις διαφορές που διατηρούν σε σχέση με τους πολιτικούς τους «αντιπάλους» (ενδεικτικά, τις διαφορές που καταγράφονται στις ηθικές κρίσεις μεταξύ των προοδευτικών και των συντηρητικών: Basset, VanTongerren, Green, Sonntag, & Kilpatrick, 2014).

Των παραπάνω δοθέντων ο Συνεργάσιμος υποψήφιος, ο οποίος πρεσβεύει την αξία της μεσότητας και της συνεργασίας, και σε σχέση με τον Χαρισματικό στερείται οποιουδήποτε ικανού να εμπνεύσει τους ακολούθους του συγκεκριμένου «οράματος», μα και σε σχέση με τον Αποτελεσματικό, οποιοδήποτε ικανού να τους συσπειρώσει «κοινού σκοπού», αξιολογείται εύλογα εκ μέρους των υποκειμένων ως μία υπαρκτά μη λειτουργική και χρήσιμη επιλογή.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Βάσει των ευρημάτων της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνεται και η αρχική, οικοδομημένη στο μοντέλο Διαχείρισης της Αβεβαιότητας, ερευνητική μας Υπόθεση (UMM), επίσης, ωστόσο, υπό κατεύθυνση διαφορετική από την αναμενόμενη.

Πράγματι, τα υποκείμενα της συνθήκης της προσωπικής αβεβαιότητας ούτε αξιολόγησαν θετικά, ούτε επέλεξαν ως Πρωθυπουργό τον ίδιο πολιτικό Υποψήφιο που προτίμησαν τα υποκείμενα της συνθήκης ελέγχου, αλλά εκδήλωσαν την ίδια πολιτική συμπεριφορά με τους συμμετέχοντες στη συνθήκη του θανάτου.

Το εύρημα αυτό συνιστά καταρχήν την πρώτη ολοκληρωμένη, στο σύνολο της παρούσας, ένδειξη ότι η υπενθύμιση ορισμένων ειδών αβεβαιότητας (βλ. προσωπική αβεβαιότητα, Van den Bos, 2001) είναι σε θέση να παραγάγει όντως, σε ένα πεδίο το οποίο ελέγχεται, μάλιστα, για πρώτη φορά, κοινά μεν ευρήματα με αυτά που παράγει η υπενθύμιση της θνητότητας (ενδεικτικά : Van den Bos, 2001; Van den Bos, et al., 2005), αξιοσημείωτα, όμως, μικρότερου στατιστικού μεγέθους.

Υπό τη μεταχείριση δε της πολιτικής Ηγεσίας ως ενός καταρχήν διομοιαδικού φαινομένου, όπως προτείνει το μοντέλο μείωσης της αβεβαιότητας από την σκοπιά της θεωρίας Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, η απόρριψη του Συνεργάσιμου υποψηφίου είναι δυνατό να αποδοθεί στην επίδραση, την οποία παράγει γενικότερα, σε διομαδικό επίπεδο η υψηλή αβεβαιότητα (από κοινού, βέβαια, με την απειλή του θανάτου).

Η εν λόγω επίδραση προκαλεί αναλυτικότερα την ενίσχυση της ταύτισης των υποκειμένων με την ενδο-ομάδα τους, την εκδήλωση ενδο-ομάδικης εύνοιας, καθώς, επίσης, και την έκφραση εντονότερης προκατάληψης προς την εξω-ομάδα (ενδεικτικά σε υπόδειγμα ελαχίστων ομάδων και σε κοινωνικές, συγκροτημένες επί του κοινού έθνους, ομάδες : Hogg and Grieve, 1999; Grieve and Hogg, 1999; Mullin and Hogg, 1998; Echebarria-Echabe, 2013).

Στον βαθμό, επομένως, που ο Συνεργάσιμος υποψήφιος διακρίνεται κατά κύριο λόγο από πολιτική μετριοπάθεια, το εύρημα που συνίσταται πρακτικά στην απόρριψή του είναι δυνατό να θεωρηθεί συμβατό με προηγούμενο, πειραματικό εύρημα, (Hogg, Meehan, Parsons, Farquharson, & Svensson, 2007, πείρ. 1, πείρ. 3), βάσει του οποίου η υψηλή αβεβαιότητα ακυρώνει πλήρως την, παρατηρούμενη στις συνθήκες χαμηλής αβεβαιότητας, τάση των υποκειμένων να ταυτίζονται με μετριοπαθείς και μη ακραίες ομάδες και παράγει, συγκεκριμένα, την αύξηση του πολιτικού εξτρεμισμού και του πολιτικού φανατισμού (Hogg, 2004, 2005, 2007).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Εκτός αυτού, ο Συνεργάσιμος πολιτικός υποψήφιος είναι δυνατόν επιπλέον να αξιολογηθεί ως μία πολιτική φυσιογνωμία, που στερείται των χαρακτηριστικών (Hogg, 2007, σ. 100), τα οποία σε συνθήκες αβεβαιότητας θα λειτουργούσαν ενισχυτικά στην κοινωνική του επιρροή.

Στα χαρακτηριστικά αυτά συμπεριλαμβάνονται ειδικότερα, και μεταξύ άλλων, τα στοιχεία μιας προσωπικότητας που είναι σε θέση να τον χρίσει αδιαμφισβήτητο και *de facto* «αρχηγό», ικανό απόλυτα να επικυριαρχήσει στην ενδο-ομάδική ιεραρχία, και συνακόλουθα ικανό να προφυλάξει το σύστημα από την αλλαγή.

Υπό την παραπάνω οπτική, ο Συνεργάσιμος υποψήφιος δεν αποτελεί ούτε και το ηγετικό πρότυπο που θα προσδιορίσει την ομάδα της οποίας ηγείται ως μία ομάδα διακριτή σαφώς από τις υπόλοιπες, τις ανταγωνιστικές της εξω-ομάδες, καθώς δε συναινεί, δεν προωθεί και δεν προτίθεται με οποιοδήποτε τρόπο να πυροδοτήσει τις διομαδικές, και κατασταλτικές της αβεβαιότητας, διαδικασίες της αλληλοσύγκρισης και της αλληλοσύγκρουσης.

Τέλος, ο Συνεργάσιμος πολιτικός υποψήφιος, στο πλαίσιο ερευνών που έχουν συνηγορήσει υπέρ της θετικής σύνδεσης της επιρροής της πολιτικής Ηγεσίας με την έννοια της πρωτοτυπικότητας (ενδεικτικά : Duck & Fielding, 1999; Hains, Hogg & Duck, 1997; Hogg, Hains, & Mason, 1998; Platow & Van Knippenberg, 199; Fielding & Hogg, 1997), δε φαίνεται να είναι σε θέση ούτε και να αποτελέσει ένα ισχυρό, στο ελληνικό πλαίσιο τουλάχιστον, πρότυπο αποτελεσματικής πολιτικής Ηγεσίας *per se*.

Για την ακρίβεια, η ιδιότητα ενός πολιτικού ηγέτη να είναι «συμμετοχικός» (*participative*), όπως -παρουσιάζεται πως- είναι ο συγκεκριμένος, σύμφωνα με σχετική, έρευνα (Brodbeck, Frese, Akerblom, Audia, Bakacsi, Bendova, Wunderer, 2000) διαπιστώθηκε πως προσλαμβάνεται εκ μέρους ειδικά των Ελλήνων πολιτών ως μία χαμηλά θετική, πρωτοτυπική ηγετική ιδιότητα, σε αντίθεση με τους πολίτες της Σκανδιναβίας, του Ηνωμένου Βασιλείου ή ακόμη και της κεντρικής Ευρώπης, από τους οποίους η ίδια ιδιότητα αξιολογείται, απεναντίας, ως ιδιαίτερος θετική.

~

Στο περιθώριο της συζήτησης επισημαίνεται πως, μολονότι κατά την πάγια χρήση του υποδείγματος των συγκεκριμένων τύπων Ηγεσίας (ενδεικτικά : Cohen et al., 2004 και για μια πλήρη επιθεώρηση: Burke et al., 2013), στην έρευνά μας δεν παρασχέθηκε οποιαδήποτε πληροφορία για τον ακριβή πολιτικό προσδιορισμό των υποψηφίων, υποκύψαμε στον «πειρασμό» να πραγματοποιήσουμε, σε δεύτερη φάση, μια απλοϊκή, εξ ου και σημειώνεται ακροθιγώς, απόπειρα διερεύνησης των πιθανών, ιδεολογικών τους καταβολών.

Αναλυτικότερα, παρουσιάσαμε σε ένα εξαιρετικά μικρό δείγμα ($N=15$), οκτώ (8) ανδρών και επτά (7) γυναικών με μέσο όρο ηλικίας τα 29 έτη, τους προεκλογικούς λόγους, που χρησιμοποιήσαμε στην παρούσα πειραματική απόπειρα και ζητήσαμε από εκείνους να προσδιορίσουν τον καθένα εκ των τριών υποψηφίων ως ακροδεξιό, δεξιό, κεντροδεξιό, κεντρώο, κεντροαριστερό, αριστερό ή και ακροαριστερό.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα ο Χαρισματικός υποψήφιος αξιολογήθηκε από τους ερωτώμενους σε ποσοστό 80% ως ακροδεξιός και σε ποσοστό 20% ως δεξιός, ο Αποτελεσματικός σε ποσοστό 66% ως δεξιός και σε ποσοστό 33% ως κεντροδεξιός, ενώ ο Συνεργάσιμος αξιολογήθηκε σε ποσοστό 53% ως κεντρώος, σε ποσοστό 40% ως κεντροαριστερός και, τέλος, σε ποσοστό 7% ως αριστερός.

~

Φύλο του ιδανικού πρωθυπουργού. Αναφορικά με το Φύλο της πολιτικής Ηγεσίας, διαπιστώθηκε πως οι γυναίκες συμμετέχουσες στη συνθήκη του θανάτου προτίμησαν σημαντικά περισσότερο από τις συμμετέχουσες στη συνθήκη ελέγχου ως κατάλληλο ηγετικό φύλο το ανδρικό.

Συνεπώς,μεταξύ των δύο Υποθέσεων που διατυπώσαμε αρχικά, της Υπόθεσης της ενδο-ομάδικης εύνοιας (ενδεικτικά : Solomon, Greenberg & Pyszczynski, 2004) και της Υπόθεσης ενίσχυσης της στερεοτυπικής αντίληψης (ενδεικτικά : Schimel et al., 1999), ειδικά για τις γυναίκες, αφού για τους άνδρες οι επιλογές συμπίπτουν, την στιγμή που ο ομόφυλός τους είναι κι ο πλέον συμβατός στερεοτυπικά, επιβεβαιώνεται σαφώς η δεύτερη.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Καταρχάς, το εύρημα αυτό είναι αντίθετο με ένα μεμονωμένο, υποστηρικτικό της Υπόθεσης της ενδο-ομάδικης εύνοιας εύρημα, που έχει αναδείξει πράγματι την ισχυρότερη πολιτική υποστήριξη των γυναικών προς την ομόφυλή τους ως προϊόν του υπαρξιακού άγχους (Hoyt et al., 2009, πείρ. 1).

Το ίδιο εύρημα, ωστόσο, βρίσκεται, ταυτόχρονα, σε πλήρη συμφωνία με τα αποτελέσματα σειράς προγενέστερων, πειραματικών ερευνών, βάσει των οποίων έχει παρατηρηθεί πως μετά την υπενθύμιση της θνητότητάς τους οι γυναίκες κατέφυγαν σε στερεοτυπικές περί τα δύο φύλα επιλογές, καθώς προτίμησαν, επί παραδείγματι, ως κατάλληλη για θέση εργασίας που αφορούσε τη συγγραφή ζητημάτων γυναικείας ένδυσης τη γυναίκα υποψήφια, αλλά για τη θέση εργασίας που αφορούσε την κάλυψη αθλητικών θεμάτων ως καταλληλότερο τον υποψήφιο που ήταν άνδρας (Schimel, et al., 1999).

Το εύρημά μας είναι συμβατό, επίσης, με ευρήματα ερευνών, μέσω των οποίων έχει επιβεβαιωθεί πως οι γυναίκες αποδεσμεύονται από την ομάδα του φύλου τους, όταν υπό ένα οποιοδήποτε, αρνητικό στερεοτυπικό πλαίσιο (ενδεικτικά : επιδόσεις σε τεστ μαθηματικών) αυτή παύει να αντανακλά θετικές, ενισχυτικές της αυτοεκτίμησης, όψεις του εαυτού τους (Greenberg, Schimel, Pyszczynski, Solomon 2002, πείρ. 1), δεδομένου πως οι γυναίκες τείνουν γενικά να διαχωρίσουν τον εαυτό τους από την ομάδα του φύλου τους, αφού καταστεί προεξάρχουν το χαμηλό στάτους που διαθέτει η εν λόγω ομάδα ως κοινωνική μειονότητα (Swan and Wyer, 1997).

Άλλωστε, στο σχετικό πλαίσιο της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, όπως αυτό έχει αναλυθεί ήδη εκτενώς (βλ. Κεφ. 4), το συγκεκριμένο εύρημα κινείται στην ίδια κατεύθυνση με ευρήματα, βάσει των οποίων έχει διαπιστωθεί πως τα υποκείμενα στα οποία καθίσταται πρόδηλη η θνητότητά τους αίρουν τον προσδιορισμό τους με την ομάδα που δεν προσλαμβάνεται ως επικυρίαρχη ή αλλιώς ως ικανή -ακόμη και κυριολεκτικά- να επικρατήσει επί των ανταγωνιστικών της ομάδων (ενδεικτικά για ομάδα ποδοσφαίρου: Dechesne, Greenberg, Arndt, & Schimel, 2000, βλ. Κεφ.4).

Προκειμένου να τεκμηριωθεί, εν τούτοις, για ποιον ακριβώς λόγο το πλαίσιο της πολιτικής Ηγεσίας προσλαμβάνεται ειδικά από τους Έλληνες πολίτες ως ένα κατηγορηματικά μη προνομιακό ή και μη συμβατό με το γυναικείο φύλο πλαίσιο, θεωρούμε πως είναι απαραίτητη σε αυτό το σημείο η περιγραφή του ευρύτερου περιβάλλοντος, το οποίο έχει διαμορφωθεί στη χώρα μας ως προς τη διάκριση των δύο φύλων σε ζητήματα Ηγεσίας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αναλυτικότερα, σ' ένα διεθνές περιβάλλον ούτως ή άλλως δυσμενές για την ισχυρή γυναικεία συμμετοχή σε υψηλές θέσεις πολιτικής εξουσίας, στην Αμερική επί παραδείγματι οι γυναίκες αποτελούν το 21% των μελών της Γερουσίας και το 19,1% των μελών του Λευκού Οίκου³⁶, συγκεκριμένα στην Ελλάδα,³⁷ καταγράφεται ένα από τα μικρότερα ποσοστά ανάληψης υπουργικών θέσεων από γυναίκες, που φτάνει μόλις το 6%, την στιγμή που ο ανάλογος, ευρωπαϊκός μέσος όρος ανέρχεται στο 27%.

Εκτός αυτού, η χώρα μας όχι μόνο δε συμπεριλαμβάνεται στα εβδομήντα (70) κράτη τα οποία είχαν έστω και για περιορισμένο χρονικό διάστημα κατά την ιστορία τους εκλεγμένη πρόεδρο ή πρωθυπουργό γυναίκα, αλλά, για την ακρίβεια, δεν έχει καν επιδείξει μέχρι σήμερα ακόμη κι ως απλή υποψήφια για την ανώτατη πολιτειακή θέση γυναίκα πολιτικό.

Επιπροσθέτως, στη χώρα μας παρατηρείται και η 6^η ισχνότερη, πανευρωπαϊκά, εκπροσώπηση γυναικών στο εθνικό κοινοβούλιο με το σχετικό ποσοστό να κινείται στο 18,3%, παρά το γεγονός, μάλιστα, πως από το 2009 εφαρμόζεται το άρθρο 3 του νόμου 3636/2008, σύμφωνα με το οποίο υποχρεούνται οι επικεφαλής των πολιτικών κομμάτων να συμπεριλαμβάνουν στους εκλογικούς τους συνδυασμούς κατά το 1/3 γυναίκες υποψήφιας.

Η Ελλάδα, επομένως, βρίσκεται συγκριτικά με τα υπόλοιπα, ευρωπαϊκά κράτη στο αντίθετο άκρο από χώρες, όπως είναι η Σουηδία και η Φινλανδία, που διατηρούν ποσοστό γυναικείας εκπροσώπησης στα εθνικά τους κοινοβούλια άνω του 40%, ενώ διαθέτει, υπό τον αντίστοιχο, ευρωπαϊκό μέσο όρο του 18,8%³⁸, και το πανευρωπαϊκά μικρότερο ποσοστό γυναικείας Ηγεσίας στα «μεγάλα κόμματα», τα κόμματα δηλαδή με εκλογική δύναμη ανώτερη του 5% των συνολικά διαθέσιμων, κοινοβουλευτικών εδρών.

Η εικόνα που περιγράφηκε μόλις επιβεβαιώνεται πλήρως, άλλωστε, και μέσω μιας πρόχειρης σύνοψης της πολιτικής ιστορίας της ελληνικής μεταπολίτευσης, στη διάρκεια της οποίας οι γυναίκες επικεφαλής πολιτικών κομμάτων στη χώρα μας έχουν υπάρξει μόλις συνολικά τέσσερις (4), με αποκλειστικά μία και μοναδική εξ αυτών να

³⁶ Πηγή : Pew Research Center , 2015

³⁷ Πηγή : European commission, Women and Men in leadership positions in the EE, 2013 ec.europa.eu.

³⁸ Πηγή : European Commission, Report on Equality between Women and Men in the EU, 2017, ec.europa.eu.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

έχει επιλεγεί από τη βάση του μικρού, μη πλειοψηφικού (πλέον) κόμματός της και τις άλλες δύο (2) να έχουν αποτύχει να εισέλθουν στο κοινοβούλιο, και να λάβουν από το εκλογικό σώμα ποσοστό προτίμησης μεγαλύτερο του απαιτούμενου 3%.

Ακόμα, οι γυναίκες που έχουν διατελέσει Υπουργοί σε συντριπτικό ποσοστό έχουν καταλάβει τα λεγόμενα «περιφερειακά» ή αλλιώς κοινωνικά³⁹ χαρτοφυλάκια, και όχι τα «κεντρικά» ή αλλιώς οικονομικά, χαρτοφυλάκια εξίσου- επί παραδείγματι, επισημαίνεται πως η σύνθεση της πολυκομματικής, 40μελούς κυβέρνησης το 2012 περιελάμβανε μόνο μία γυναίκα Υπουργό, και συγκεκριμένα την Υπουργό Τουρισμού.

Τέλος, βάσει των αποτελεσμάτων της παρούσας, ούτε κατόπιν της ευκρίνειας της προσωπικής αβεβαιότητας επιβεβαιώνεται η Υπόθεση της ενδο-ομάδικης εύννοιας, η οποία επιβεβαιώνεται οριακά, εν τούτοις, εκ μέρους των γυναικών, αποκλειστικά για την περίπτωση του Συνεργάσιμου πολιτικού υποψηφίου και Πρωθυπουργού.

Η μη έκφραση συστηματικής ενδο-ομάδικης εύννοιας από τις γυναίκες της συνθήκης της αβεβαιότητας οφείλεται ενδεχομένως στο γεγονός πως, υπό το γενικά δυσμενές περί την πολιτική Ηγεσία πλαίσιο που αναλύθηκε προηγουμένως, οι γυναίκες συνιστούν και για τις ίδιες τις ομόφυλές τους μια κοινωνική μειονότητα, την στιγμή που αυτή καθαυτή η εξουσία συνδέεται, κατά κύριο λόγο, με τις κοινωνικές πλειοψηφίες -όχι μόνον ως προς το φύλο, μα ακόμη και επί παραδείγματι ως προς την εθνικότητα (Hogg & Terry, 2000).

Παράλληλα, βέβαια, το εύρημα της υποστήριξης του γυναικείου φύλου ως ηγετικού, αποκλειστικά στην περίπτωση του «θηλυκού» τύπου της πολιτικής Ηγεσίας κατά την γνώμη μας έχει ιδιαίτερη σημασία, δεδομένου πως είναι συμβατό με την πειραματική διαπίστωση ότι συγκεκριμένα υπό την «πρωτοτυπική συνθήκη» (Reid and Hogg, 2005, πείρ. 2), το χαμηλό στάτους που διατηρεί μία κοινωνική ομάδα σε ένα ειδικό πλαίσιο (ενδεικτικά : χαμηλότερη επίδοση σε πειραματική διαδικασία), δεν είναι σε θέση να αναστείλει την προς την ομάδα αυτή επιχειρούμενη δέσμευση (Reid and Hogg, 2005, πείρ. 1).

³⁹ Πηγή : European commission, Report on Equality between women and men in the EU, 2017.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Το παραπάνω εύρημα επιβεβαιώνει, ως εκ τούτου, την ανάλογη, ερευνητική μας Υπόθεση και, επιπροσθέτως, ενισχύει σημαντικά ένα θεμελιώδες επιχείρημα της θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, σύμφωνα με το οποίο το κίνητρο μείωσης της αβεβαιότητας λειτουργεί αυτοτελώς και ανεξαρτήτως, δεν επηρεάζεται, δε συνδέεται και δε συσχετίζεται υπό οποιονδήποτε, καθοριστικό, τρόπο με το κίνητρο της αυτό-ενίσχυσης και της αυτοεκτίμησης (Hogg and Svensson, 2006).

Των παραπάνω δοθέντων η στερεοτυπικά και πρωτοτυπικά αποδιδόμενη στις γυναίκες συμπεριφορά της συνεργασίας και της μετριοπάθειας, λόγος εξ άλλου για τον οποίο ο ηγέτης που την υιοθετεί έχει προσδιοριστεί ως «θηλυκός» ηγέτης (Hoyt et al., 2009), φαίνεται πως ενίσχυσε εκ μέρους των γυναικών την επιλογή μίας γυναίκας ειδικά ως Συνεργάσιμης πρωθυπουργού, διότι η γυναίκα του συγκεκριμένου ηγετικού ύφους συνιστά με σαφήνεια ένα πρωτότυπο μέλος της ενδο-ομάδας τους, και με άλλα λόγια πρακτικά συγκεντρώνει πρωτοτυπικά αμιγώς «γυναικείες» ιδιότητες και αμιγώς «γυναικεία» χαρακτηριστικά.

Γενική Συζήτηση Κεφαλαίου 4 και Κεφαλαίου 5

Τα πειραματικά μας ευρήματα συγκλίνουν καταρχάς στο ότι είναι αναγκαίο να εντατικοποιηθεί η έρευνα αναφορικά με τη συμβολική λειτουργία του Χρήματος, ιδανικά υπό την άρση των παρατηρούμενων περιορισμών, είτε των μικρών δειγμάτων (Κεφ. 4) είτε των ιδιαίτερων οικονομικών συνθηκών που επικρατούν συγκεκριμένα στη χώρα μας (Κεφ. 5).

Η μελλοντική έρευνα ενδεχομένως θα ήταν σε θέση να συνεισφέρει καινούρια ευρήματα στο πεδίο ελέγχου των επιδράσεων και των συναφειών του χρήματος με τις πεποιθήσεις και τις στάσεις των ατόμων, και συνακόλουθα να αναδείξει νέα, χρήσιμα εργαλεία ερμηνείας της, διακρινόμενη από ραγδαίες οικονομικές ανακατατάξεις και μεταβολές, σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας.

Κατά την γνώμη μας, θα είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε μεθοδολογικό επίπεδο να ελεγχθεί με έναν εναλλακτικό τρόπο η επίδραση της υπενθύμισης της συμβολικής δράσης του Χρήματος, επί παραδείγματι μέσω της προβολής αποσπασμάτων από τον τρόπο ζωής ανθρώπων που έχουν καθιερωθεί ως πρότυπα οικονομικής επιτυχίας (βλ. Μπιλ Γκέιτς, Τζεφ Μπέζος, Μαρκ Ζάγκερμπεργκ), μα και να επιχειρηθεί η σύγκριση, σ' έναν μεταξύ των υποκειμένων σχεδιασμό, της επίδρασης της εισαγωγής χρηματικών ποσών διαφορετικής τάξης, μεγέθους ή και είδους.

Επί παραδείγματι, πιθανότατα θα ήταν χρήσιμο να συγκριθεί η επίδραση της ερευνητικής χρήσης χαρτονομισμάτων έναντι κερμάτων, χαρτονομισμάτων κοινών με το εθνικό νόμισμα (ενδεικτικά: ευρώ) έναντι χαρτονομισμάτων διαφορετικών ως προς αυτό (ενδεικτικά: δολαρίου), ή ακόμη, ιδίως για τις χώρες της ΟΝΕ, να συγκριθεί η επίδραση της επαφής με παλιά, εθνικά χαρτονομίσματα (ενδεικτικά : δραχμες) έναντι της επαφής με τα κοινά, ευρωπαϊκά χαρτονομίσματα (ενδεικτικά : ευρώ).

Αναφορικά με την υπεράσπιση της Κοσμοθεωρίας που κυρίως εκφράζεται μέσω της ενισχυμένης ταύτισης με την κοινωνική ομάδα του έθνους (Κεφ. 4) ή και μέσω της συνεπακόλουθης αυστηρότητας απέναντι στον παραβάτη που βεβηλώνει το εθνικό σύμβολο (Κεφ. 5), τα ευρήματα των δύο τελευταίων, πειραματικών μας αποπειρών συνηγορούν στο ότι, προκειμένου να επιχειρηθεί πρακτικά εκ μέρους των συμμετεχόντων η αυξημένη δέσμευση προς την ενδο-ομάδα τους, είναι απαραίτητο αυτή να συνιστά μία ομάδα αφ' ενός ικανή να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση των μελών της (κατά τη θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου) και αφ' ετέρου ικανή να προσληφθεί

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ως μια πραγματικά συνεκτική, δεμένη, άρα και «αληθινή» κοινωνική ομάδα (κατά τη θεωρία Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, αντιστοίχως).

Τα πειραματικά μας αποτελέσματα συντείνουν επιπλέον στο συμπέρασμα ότι το σύγχρονο ελληνικό έθνος, για την πλειοψηφία τουλάχιστον των ηλικιακά νεαρών συμμετεχόντων στο ερευνητικό μας δείγμα, καταρχήν δεν αποτελεί, ή ακριβέστερα έχει πάψει εξ αιτίας της οικονομικής κρίσης και των επιπτώσεων της πια να αποτελεί, μία τυπικά «ελκυστική» και θετικά αξιολογούμενη κοινωνική ομάδα.

Δεδομένου, μάλιστα (βλ. Κεφ. 5), πως αποπειραθήκαμε, και ενδεχομένως σε κάποιο βαθμό επιτύχαμε δια της υπενθύμισης μιας θετικής διάστασης της ελληνικής Ιστορίας να άρουμε τη ψυχική απομάκρυνση των Ελλήνων πολιτών από το έθνος τους, κατά την γνώμη μας θα είχε ενδιαφέρον αυτό να επιχειρηθεί και στο μέλλον με περισσότερο δημιουργικούς ή και ακόμη και πιο «ευφάνταστους» τρόπους.

Επί παραδείγματι, η υπενθύμιση όψεων της θετικής εικόνας και του υψηλού στάτους του ελληνικού έθνους θα μπορούσε να επιτευχθεί σε μεθοδολογικό επίπεδο μέσω της προβολής αποσπασμάτων από μεγάλες, συλλογικές, εθνικές επιτυχίες (βλ. κατάκτηση του ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος ποδοσφαίρου το 2004, κατάκτηση του ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος καλαθοσφαίρισης το 1987 και το 2005), ή ακόμη και μέσω της προβολής αποσπασμάτων από ατομικές επιτυχίες μεμονωμένων προσώπων-μελών της ενδο-ομάδας (βλ. διάκριση του κολυμβητή Σπύρου Γιαννιώτη, του γυμναστή Λευτέρη Πετρούνια, μα και της επικοντίστριας Κατερίνας Στεφανίδη στους Ολυμπιακούς του 2016, ή ακόμη και πρωτιά της Έλενας Παπαρίζου στον ευρωπαϊκό διαγωνισμό Τραγουδιού το 2005).

Εκτός αυτού, θα είχε αξία στο μέλλον να ελεγχθεί εάν τα υποκείμενα, κυρίως μετά την υπενθύμιση της θνητότητάς τους, αποφύγουν εξίσου (Κεφ. 4) την επίταση της δέσμευσής τους με κοινωνικές ομάδες που προσλαμβάνονται ως «ανίσχυρες» ή αξιολογούνται γενικότερα αρνητικά, ακόμη και στην περίπτωση που οι ομάδες αυτές συνιστούν σύνολα υψηλότερης προσωπικής σημασίας και μεγαλύτερου προσωπικού ενδιαφέροντος σε σχέση, συγκεκριμένα, με την ομάδα του έθνους.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ως προς την σχετική με την πολιτική Ηγεσία συμπεριφορά των υποκειμένων, τα προϊόντα της επίδρασης της προσωπικής θνητότητας και αβεβαιότητας από κοινού συγκλίνουν⁴⁰ αφ' ενός μεν στη σημαντική αύξηση της προτίμησης του «ανδρικού», «εξουσιαστικού» και επιθετικού τύπου πολιτικής Ηγεσίας έναντι του «θηλυκού» και αφ' ετέρου δε στη ενισχυμένη απόρριψη του Συνεργάσιμου πολιτικού υποψηφίου, ο οποίος διακρίνεται από πνεύμα μεσότητας και μετριοπάθειας.

Δια των παραπάνω ευρημάτων τροφοδοτείται η συζήτηση που αφορά το είδος των κριτηρίων και κινήτρων, βάσει των οποίων επιλέγουν στην πραγματικότητα τους Ηγέτες τους οι πολίτες, ιδίως σε έναν κόσμο, όπως ο σύγχρονος, που έχει πάψει να παρέχει, ακόμη και στοιχειωδώς, είτε την αίσθηση της κυριολεκτικής ασφάλειας (βλ. διεθνή έξαρση τρομοκρατίας) είτε την αίσθηση της σχετικής βεβαιότητας (βλ. διεθνή εξάπλωση της οικονομικής κρίσης).

Την ίδια στιγμή, φαίνεται να προκύπτει μεθοδολογικά, μα και θεωρητικά, ένα αξιοσημείωτο στοιχείο: για την ακρίβεια, φαίνεται να επιβεβαιώνεται πως είναι ίσως αναγκαίο να επαναπροσδιοριστούν τα ειδικά εκείνα χαρακτηριστικά, επί των οποίων οικοδομείται η έννοια του πολιτικού «οράματος», αφού το περιεχόμενο του, όποιου «ελκυστικού» οράματος αυτό καθεαυτό διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό αναλόγως των ειδικών, ισχυουσών ανά κάθε ιστορική περίοδο, κοινωνικών συνθηκών.

⁴⁰ Αξίζει σε αυτό το σημείο να τονιστεί ότι το συγκεκριμένο δείγμα, των εξαιρετικά νεαρών Ελλήνων πολιτών (μ.ο. ηλικίας = 20.45 έτη), όχι μόνο έχει αναπτύξει τα όποια πολιτικά του κριτήρια σε μία ιστορική περίοδο μεγάλης πολιτικής έντασης, αλλά και ότι έχει, επίσης, συμμετάσχει πρακτικά ή έστω παρακολουθήσει ενεργά μόνον κατά την τριετία 2012-2015 συνολικά : δύο γύρους εθνικών Εκλογών (2012^α, 2012^β), δύο γύρους αυτοδιοικητικών Εκλογών (2014), τις τελευταίες Ευρωεκλογές (2014), τις τελευταίες δύο, εθνικές Εκλογές (Ιανουάριος και Σεπτέμβριος, 2015), αλλά και τη διεξαγωγή του Δημοψηφίσματος του 2015.

Με άλλα λόγια, ο μέσος πολίτης, ο οποίος ηλικιακά βρίσκεται στην αρχή της δεκαετίας των 20, έχει ήδη ασκήσει το δικαίωμα της ψήφου θεωρητικά έως και έξι (6) φορές, μόλις κατά τη διετία 2014-2015, την στιγμή που σε ομαλότερες ιστορικές περιόδους ένας πολίτης της ίδιας ηλικίας πιθανότατα δεν είχε καν προλάβει -λόγω της συνταγματικής κατοχύρωσης του δικαιώματος της ψήφου στα 18 έτη- να συμμετάσχει σε οποιαδήποτε, εθνικής εμβέλειας, εκλογική διαδικασία.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επί παραδείγματι, εκτός του οράματος του εθνοκεντρικού περιεχομένου, στον έλεγχο της αποτελεσματικότητας του οποίου έχουν επικεντρωθεί κυρίως οι έρευνες της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου, εξίσου αποτελεσματικά ίσως να λειτουργούν και πολιτικά οράματα διαφορετικού περιεχομένου, όπως ενδεχομένως του περιεχομένου που αναδείχθηκε εμμέσως από την πρώτη, πειραματική μας απόπειρα (βλ. Κεφ. 2).

Υπό αυτήν την οπτική, είναι δυνατόν η ακραία διομαδική σύγκρουση μεταξύ του Λαού και της Εξουσίας, που αναδύθηκε συγκεκριμένα ως προϊόν της απειλής της οικονομικής χρεοκοπίας στην αρχική μας πειραματική έρευνα, να δημιουργήσει ή να έχει δημιουργήσει ήδη, την ανάγκη για ένα άλλου είδους όραμα, το οποίο συνίσταται ειδικότερα στην απόσπαση της εξουσίας από την ομάδα της κατεστημένης Εξουσίας και της πολιτικής «ελίτ» εις όφελος συγκεκριμένα της ομάδας του Λαού.

Σύμφωνα δε με τη θεωρία Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, και στη συνέχεια του παραπάνω συλλογισμού, το «λαοκεντρικό» αυτό πολιτικό όραμα θα μπορούσε να το αναπαραγάγει και να το υποστηρίξει επιτυχώς ιδίως ένα πολιτικό πρόσωπο που-αν μη τι άλλο φαινομενικά- αποτελεί πρωτοτυπικό μέλος της ομάδας του Λαού (ενδεικτικά : ως προς την κοινωνικοοικονομική τάξη, την καταγωγή ή το μορφωτικό επίπεδο) και θα ήταν σε θέση δυνητικά να λειτουργήσει ως, ή για την ακρίβεια να προσληφθεί σαν, «Χαρισματικός ηγέτης».

Ακόμη, θα είχε εξαιρετικό ενδιαφέρον η μελλοντική έρευνα να εμβαθύνει περισσότερο στα ιδεολογικοπολιτικά χαρακτηριστικά που φέρουν, εν προκειμένω, ο Συνεργάσιμος, ο Χαρισματικός και ο Αποτελεσματικός πολιτικός υποψήφιος, αφού κατ' αυτόν τον τρόπο θα ήταν εφικτό να συναχθούν πολύτιμα συμπεράσματα για το κατά πόσο οι παρατηρούμενες ως προς την προτίμησή τους μεταβολές συνιστούν και ενδείξεις μετατόπισης των υποκειμένων προς τον πολιτικό συντηρητισμό.

Εκτός αυτού, θα ήταν χρήσιμο να εξεταστούν τα κοινωνιοδημογραφικά και τα πιο εξατομικευμένα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, στους οποίους απευθύνεται ο κάθε πολιτικός υποψήφιος, και επί παραδείγματι να εξεταστεί : η προϋπάρχουσα στάση τους έναντι της έννοιας της μετριοπάθειας ή και του έθνους *per se*, το φύλο, η ηλικία, η οικονομική τους κατάσταση, καθώς, βέβαια, και η τοποθέτησή τους επί του Συντηρητισμού-Προοδευτισμού ή, εναλλακτικά, επί της κλίμακας Αριστεράς-Δεξιάς.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Τέλος, αναφορικά με την επιλογή του Φύλου της Ηγεσίας, τα αποτελέσματα της πειραματικής μας έρευνας αναδεικνύουν καταρχάς την καθολική επικράτηση της, μεροληπτικής εις βάρος των γυναικών σε θέσεις εξουσίας, αντίληψης, η οποία απηχεί και τη διευρυμένη ισχύ που διατηρούν, ιδίως στη χώρα μας, τα σχετικά με τα φύλα στερεότυπα.

Οι παρατηρούμενες δε, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, θεμελιώδεις διαφορές στις ανάλογες, συλλογικές αντιλήψεις, όπως αναπαρίστανται γλαφυρά στα στοιχεία που παραθέσαμε κατά τη συζήτηση (Κεφ.5), αποκαλύπτουν πόσο ωφέλιμη θα ήταν η διεξαγωγή μιας συγκριτικής, μεταξύ διαφορετικών κρατών, επανα-διερεύνησης των στάσεων των υποκειμένων έναντι ειδικά των γυναικών πολιτικών.

Για την ακρίβεια, διερωτόμαστε εάν κατόπιν της υπενθύμισης της προσωπικής θνητότητας και αβεβαιότητας, εκτός των γυναικών από την Ελλάδα, ενδεχομένως και των γυναικών από την Κύπρο και από την Τουρκία, προσφύγουν στην εσωτερικευση, επί της ουσίας, του σεξισμού που τις αφορά εξίσου και οι Φινλανδές, οι Σουηδές, ή - κυρίως στη μετά Χίλαρι Κλίντον πολιτική εποχή- και οι Αμερικανίδες συμμετέχουσες.

Σε μεθοδολογικό επίπεδο, θα ήταν ενδιαφέρον επιπροσθέτως να ελεγχθεί εάν υπάρχει τρόπος να αρθεί πρακτικά η εδραιωμένη, αρνητική εις βάρος των γυναικών σε ηγετικές θέσεις αντίληψη μέσω συγκεκριμένα της ερευνητικής υπενθύμισης (βλ. Κεφ. 4) ορισμένων ιστορικών, σχεδόν εμβληματικών, γυναικείων πολιτικών ηγεσιών, όπως υπήρξαν ενδεικτικά οι «ανδρικού» και «εξουσιαστικού», βέβαια, τύπου- ηγεσίες της Μάργκαρετ Θάτσερ ή, πιο πρόσφατα, της Άγκελα Μέρκελ.

Μάλιστα, σκεφτήκαμε κι εμείς να εντάξουμε τον παραπάνω μεταξύ των υποκειμένων χειρισμό στην τελευταία πειραματική μας έρευνα, αλλά δεν καταφέραμε να βρούμε ελληνικά υποδείγματα ανάλογων, κυριαρχικών γυναικείων ηγεσιών, διότι πολύ απλά αυτά σε εγχώριο, πολιτικό επίπεδο δεν έχουν καν προφανώς καταγραφεί.

Στο πλαίσιο της διερεύνησης της επιλογής του γυναικείου φύλου ως ηγετικού θα είχε αξία να μελετηθεί συμπληρωματικά και ο ρυθμιστικός ρόλος που διατηρούν ορισμένα στοιχεία των ίδιων των γυναικών-«ψηφοφόρων», όπως είναι ενδεικτικά : το μορφωτικό τους επίπεδο, η οικονομική κατάσταση, η θέση τους στην απασχόληση, ο πολιτικός τους προσανατολισμός, ή ακόμη και ο αρχικός βαθμός αυτοπροσδιορισμού τους μέσω του φύλου τους αυτού καθεαυτό.

Σε κάθε περίπτωση, σε ένα μεγάλο τμήμα των θεωρητικών προβληματισμών, αλλά και των ερευνητικών προτάσεων, που προέκυψαν από τα αποτελέσματα των

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

δύο προηγούμενων, πειραματικών μας αποπειρών (Κεφ. 4 και Κεφ. 5), πρόκειται να επανέλθουμε λεπτομερέστερα στην αμέσως επόμενη, τελευταία και συσχετιστική έρευνα, η οποία ακολουθεί.

Κεφάλαιο 6 - Διερεύνηση της σχέσης μεταξύ Αβεβαιότητας, Άγχους του Θανάτου και όψεων της πολιτικής Ιδεολογίας: ο ρυθμιστικός ρόλος του Χρήματος
Εισαγωγή

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στο θεωρητικό πλαίσιο των τεσσάρων (4) προηγούμενων, πειραματικών μας ερευνών, οι οποίες επικεντρώθηκαν στον έλεγχο είτε της άμεσης είτε της συμβολικής επίδρασης που παράγουν συγκεκριμένες απειλές, ορισμένα είδη αβεβαιότητας, αλλά και η επαφή με το σύμβολο του Χρήματος.

Για την ακρίβεια, μέχρι τώρα έχουν εισαχθεί στους πειραματικούς μας σχεδιασμούς: η απειλή του θανάτου (Terror Management Theory; TMT; Greenberg, Pyszczynski, Solomon, 1986; Pyszczynski, Greenberg, Solomon, 2015), η οικονομική απειλή της χρεοκοπίας, καθώς και η υπενθύμιση διαφορετικών ειδών αβεβαιότητας, όπως η προσωπική (Uncertainty-Identity Theory, UIT; Hogg, 2000, 2007; Uncertainty Management Model; UMM; Van den Bos, 2001, 2009; Van den Bos & Lind, 2010).

Η επίδραση των παραπάνω στοιχείων έχει ερευνηθεί σε ένα σύνολο στάσεων, πεποιθήσεων και επί μέρους όψεων της κοινωνικής συμπεριφοράς των υποκειμένων, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται : οι θετικές Στάσεις προς την Εξουσία (Προδρομίτης), ο Συντηρητισμός ή αλλιώς η Αυταρχική Συμμόρφωση στην Εξουσία (Duckit, et al., 2010), ο Προσανατολισμός στην Κοινωνική Κυριαρχία- Αντικυριαρχία (Pratto et al., 1994), οι Προσαρμοστικές Αντιδράσεις έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα (Giddens, 1990, 1991), ο βαθμός ταύτισης με την ενδο-ομάδα του έθνους (Hohman and Hogg, 2011) και, τέλος, η επιλογή του τύπου και του φύλου της Πολιτικής Ηγεσίας (Cohen, et al., 2004; Hoyt, et al., 2009).

Στην πρώτη, αυτή, συσχετιστική, μας μελέτη μέσω της εισαγωγής των ίδιων ερευνητικών αντικειμένων με όσα προαναφέρθηκαν μόλις, αποπειραθήκαμε με έναν διαφορετικό μεθοδολογικά τρόπο να «επανελέγξουμε» το μεγαλύτερο μέρος των πειραματικών μας αποτελεσμάτων και να αναζητήσουμε νέες, συμπληρωματικές ή εναλλακτικές των ήδη καταγεγραμμένων, ερμηνευτικές τους προσεγγίσεις.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επιπροσθέτως, επιδιώξαμε ταυτόχρονα να ανιχνεύσουμε τις συναφειακές σχέσεις που παρατηρούνται μεταξύ συμπεριφορών και στάσεων που βρίσκονται στην καρδιά του επιστημονικού μας ενδιαφέροντος και ορισμένων κοινωνιοδημογραφικών, ιδίως, στοιχείων, για τα οποία προέκυψαν νωρίτερα πειραματικές ενδείξεις (Κεφ.2) πως λειτουργούν πιθανόν ως ρυθμιστικοί τους παράγοντες.

Κυρίως δε για αυτόν τον λόγο επελέγη η συγκεκριμένη μεθοδολογία, αφού αυτή σε σύγκριση με την πειραματική παρέχει τη δυνατότητα επίτευξης μιας μη αιτιώδους μεν, ωστόσο πιο συγκεντρωτικής προσέγγισης ενός τόσο μεγάλου συνόλου ερευνητικών πεδίων.

Των παραπάνω δοθέντων η έρευνα αυτή οικοδομήθηκε σε δύο βασικούς, θεωρητικούς άξονες, και είχε σκοπό καταρχάς να συνεισφέρει νέες, ενδεχομένως χρήσιμες, πληροφορίες, τόσο στο πεδίο του Άγχους του θανάτου, όσο και στο πεδίο της σχέσης που άμεσα ή έμμεσα συνδέει το Άγχος του θανάτου με το Χρήμα.

Αναλυτικότερα, επιχειρήσαμε, μεταξύ άλλων, την ανάδειξη των επί μέρους στάσεων των ερωτώμενων έναντι του Χρήματος (Money Attitudes Questionnaire; MAQ; Gasiorowska, 2008 2013) και την καταγραφή των διαστάσεων του αυτό-αναφερόμενου εκ μέρους τους Άγχους του θανάτου -υπό την εναλλακτική σε αυτήν την περίπτωση μελέτη του τελευταίου ως στοιχείου ατομικής προδιάθεσης, και όχι ως προκαλούμενης κατάστασης (Death Anxiety Inventory; DAI; Tomas-Sabado and Gomez-Benito, 2005; Tomas-Sabado, Gomez-Benito and Limonero, 2006).

Επισημαίνεται, μάλιστα, ότι διερευνήσαμε ειδικά το άγχος, και όχι τον φόβο του θανάτου (ενδεικτικά : Wilson, 1973), καθώς, παρά την προφανή και αυτονόητη αλληλοσυσχέτισή τους, οι δύο αυτές έννοιες, σε θεωρητικό τουλάχιστον επίπεδο, δεν προσεγγίζονται, ούτε και αξιολογούνται, ως πραγματικά ταυτόσημες.

Η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου επικεντρώνεται, άλλωστε, συγκεκριμένα στο Άγχος του θανάτου (Castano, Leidner, Bonacossa, Nikkah, Perrulli, Spencer, & Humphrey, 2011), το οποίο κατά τους υπαρξιακούς ψυχολόγους είναι χρονικά σταθερό και έχει περιεχόμενο οντολογικό, αφού συσχετίζεται άμεσα με την απειλή αυτήν καθεαυτή της «ανυπαρξίας» (May, 1983, σ. 109), εν αντιθέσει με το φόβο του θανάτου που έχει μάλλον περιφερειακό ως προς την ανθρώπινη ύπαρξη περιεχόμενο, εφ' όσον «μπορεί εκ μέρους του ατόμου να αντικειμενικοποιηθεί ή ακόμη και να καταστεί προϊόν παρατήρησης» (May, 1983, σ. 110).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η διερεύνηση των στάσεων έναντι του Χρήματος υπογραμμίζεται, τέλος, ότι πραγματοποιήθηκε με τον ίδιο τρόπο που έχει χρησιμοποιηθεί και σε προγενέστερη, πειραματική έρευνα (Zaleskiewicz, 2013, πείρ. 3), καθώς ο τρόπος αυτός θεωρήθηκε καταλληλότερος σε σύγκριση με πιο κλασικούς (ενδεικτικά : Money Attitude. Scale; MAS; Yamauchi and Templer, 1982; Money Ethic Scale; MES; Tang, 1995) ειδικά για χώρες μη ιδιαίτερος οικονομικά σταθερές (Pyszczynski, σ. 60, 2013), όπως η Ελλάδα.

Σε αυτό το πλαίσιο, τα ερωτήματα που διατυπώνονται στην παρούσα έρευνα σχετίζονται άμεσα με τις ανάλογες, προηγούμενες, ερευνητικές μας Υποθέσεις (Κεφ. 2 έως Κεφ.5) και οικοδομούνται αναλυτικότερα στους ακόλουθους άξονες :

Αβεβαιότητα για το μέλλον

Αβεβαιότητα και ατομικά χαρακτηριστικά. Είναι δυνατό συγκεκριμένα κοινωνιοδημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων να λειτουργήσουν καθοριστικά στην επίταση της αίσθησης της αβεβαιότητας για το μέλλον; Ο τόπος διαμονής ή η κοινωνικοοικονομική τάξη συνιστούν προβλεπτικούς της αβεβαιότητας παράγοντες;

Καταγράφεται θετική συνάφεια μεταξύ αυτοαναφερόμενης αβεβαιότητας και πολιτικού συντηρητισμού, για την ακρίβεια δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης, ή, αντιθέτως, δεν επιβεβαιώνεται η μεταξύ τους σημαντική, θετική αλληλοσυσχέτιση (για μια πλήρη επιθεώρηση : Jost, Glaser, Kruglanski, & Sulloway, 2003);

Υποκινείται πρακτικά από την υψηλή αίσθηση της αβεβαιότητας η ταύτιση με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες και σε ποιον βαθμό σε αυτές συμπεριλαμβάνεται και η ομάδα του κοινού έθνους ή του κοινού φύλου;

Αβεβαιότητα και επιλογή του φύλου και του τύπου της πολιτικής ηγεσίας. Καθορίζει η αίσθηση της αβεβαιότητας για το μέλλον την επιλογή του φύλου και του τύπου της ιδανικής πολιτικής Ηγεσίας; Και εάν ναι, αυτό συμβαίνει, όπως έχουν ήδη υποδείξει τα πειραματικά μας αποτελέσματα (Κεφ. 5), με τον κυρίως δυσμενή για τον Συνεργάσιμο ή αλλιώς σχεσιακό πολιτικό υποψήφιο τρόπο ή με διαφορετικό;

Είναι ασφαλές να ερμηνευθούν οι μεταβολές που καταγράφονται ως προς την επιλογή της πολιτικής Ηγεσίας αναλόγως του διαφορετικού βαθμού αβεβαιότητας ως προϊόν της πολιτικής συντηρητικοποίησης των υψηλά αβέβαιων υποκειμένων;

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Τέλος, λειτουργούν γενικότερα ρυθμιστικά ως προς τις εν λόγω μεταβολές ορισμένα κοινωνιοδημογραφικά χαρακτηριστικά των ερωτώμενων, όπως ενδεικτικά το εισόδημα, το φύλο ή ακόμη και η ηλικία τους;

Χρήμα

Στάσεις έναντι του χρήματος. Ρυθμίζουν ορισμένα κοινωνιοδημογραφικά στοιχεία, όπως είναι επί παραδείγματι το μηναίο εισόδημα ή το επίπεδο εκπαίδευσης, τις στάσεις που διατηρούν οι ερωτώμενοι απέναντι στο Χρήμα, και εάν ναι, με ποιον συγκεκριμένο τρόπο;

Ως προς τις επί μέρους στάσεις έναντι του Χρήματος λειτουργεί προβλεπτικά, όπως είχε διαφανεί σε προηγούμενη, πειραματική μας έρευνα (βλ. συζήτηση Κεφ. 2), η θεμελιώδης διάκριση που σημειώνεται μεταξύ της Κοσμοθεωρίας που ισχύει στο δυτικότροπο περιβάλλον της πόλης και αυτής που ισχύει στο λιγότερο δυτικότροπο περιβάλλον της ελληνικής περιφέρειας;

Για την ακρίβεια, οι κάτοικοι της περιφέρειας αναγνωρίζουν στον ίδιο βαθμό την αξία του χρήματος ως συμβόλου επιτυχίας, εξουσίας ή κοινωνικής αποδοχής και, επιπλέον, αποδίδουν την ίδια σημασία ή βαρύτητα στην προσωπική τους οικονομική κατάσταση σε σύγκριση με τους κατοίκους των αστικών κέντρων;

Χρήμα και άγχος του θανάτου. Παρατηρείται η άμεση σύνδεση μεταξύ του Χρήματος και του Άγχους του θανάτου, που διαπιστώθηκε πρόσφατα σε πειραματικές έρευνες της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (Zaleskiewicz et al., 2013);

Οι οικονομικά περισσότερο αδύναμοι ερωτώμενοι διαφοροποιούνται έναντι των οικονομικά ισχυρότερων ως προς τον βαθμό του υπαρξιακού τους άγχους, και εάν ναι, ποιοι είναι ουσιαστικά περισσότερο εκτεθειμένοι στο άγχος αυτό;

Ακόμη, στην περίπτωση που πράγματι, σύμφωνα με τις προβλέψεις της σχετικής Υπόθεσης της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, τα οικονομικά ασθενέστερα άτομα καταλαμβάνονται από μεγαλύτερο άγχος του θανάτου, για ποιον επιπρόσθετο λόγο, εκτός των ήδη αναφερθέντων, η ανάλογη πειραματική μας έρευνα περιορίστηκε στην ανάδειξη μόνο πρακτικής, και όχι και στατιστικής σημαντικότητας (Κεφ. 4);

Επίσης, καταγράφεται η θετική συσχέτιση των εννοιών που βρίσκονται στον πυρήνα της περί το χρήμα TMT προσέγγισης, δηλαδή της στάσης αναγνώρισης της συμβολικής δύναμης του Χρήματος και του υπαρξιακού Άγχους;

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Και εάν ναι, ποια είναι τα κοινωνιοδημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων, οι οποίοι όσο περισσότερο προσεγγίζουν και αντιλαμβάνονται το χρήμα ως σύμβολο δύναμης, κοινωνικότητας ή και επιτυχίας, τόσο περισσότερο εκτίθενται στο άγχος του θανάτου;

Επιβεβαιώνεται συγκεκριμένα η παρεπόμενη της θεωρίας της Διαχείρισης του Τρόμου πρόβλεψη πως η εν λόγω συσχέτιση θα έπρεπε να εντοπίζεται κυρίως στους οικονομικά ασθενέστερους, καθώς αυτοί ειδικά αποστερούνται τα χρήματα, και ως εκ τούτου και τα συνοδά τους ψυχολογικά οφέλη;

Άγχος του Θανάτου

Άγχος του θανάτου και τόπος διαμονής. Επιβεβαιώνεται ο ρυθμιστικός ρόλος του τόπου διαμονής στην υπαρξιακή αγωνία, τον οποίον και επικαλεστήκαμε θεωρητικά προηγουμένως (βλ. συζήτηση Κεφ. 2);

Με άλλα λόγια, εκτίθενται πράγματι σε μεγαλύτερο βαθμό στο άγχος του θανάτου οι κάτοικοι των πόλεων σε σύγκριση με τους κατοίκους της περιφέρειας και για ποιον ακριβώς λόγο είναι πιθανόν αυτό να συμβαίνει;

Άγχος του θανάτου και φύλο. Όσες συσχετιστικές μελέτες έχουν καταδείξει διαφοροποιήσεις των δύο φύλων αναφορικά με τον φόβο του θανάτου έχουν βασικά συγκλίνει στην αναφορά υψηλότερου φόβου του θανάτου εκ μέρους των γυναικών (ενδεικτικά : Neimeyer & Van Brunt, 1995; Templer and Ruff, 1971, Tang, Chiou, Lin, Wang, Liand, 2011; Rigdon and Epting 1985; Ens & Bond, 2005; Lonetto & Templer, 1986; Thorson & Powell, 1992).

Το δε άγχος του θανάτου έχει θεωρηθεί ένα «θηλυκό φαινόμενο», κυρίως υπό την προσέγγισή του ως επί μέρους διάστασης του γενικευμένου άγχους, στο οποίο εκτίθενται επίσης σε μεγαλύτερο βαθμό οι γυναίκες (Templer, Lester and Ruff, 1974).

Εν τούτοις, τα μέχρι τώρα ευρήματα του συνόλου των σχετικών ερευνών δε διακρίνονται από συστηματικότητα (Assari and Lankarani, 2016), ενώ και οι μετα-αναλύσεις που έχουν διεξαχθεί δε συνηγορούν, τουλάχιστον με ασφάλεια, υπέρ μιας ανάλογης συσχέτισης (ενδεικτικά : Fortner, Neimeyer, and Rybarczyk, 2000).

Πρόκειται στην παρούσα έρευνα να διαπιστωθούν διαφορές των δύο φύλων ως προς το υπαρξιακό άγχος, και αν ναι, με ποιον, ενδεχομένως διαφορετικό σε σχέση με τους ήδη καταγεγραμμένους, τρόπο είναι πιθανόν αυτές να ερμηνεύονται;

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Άγχος του θανάτου και ηλικία. Σύμφωνα με τους θεμελιωτές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (Pyszczynski et al., 2015), οι μεγαλύτερης ηλικίας άνθρωποι δεν εκτίθενται περισσότερο στο άγχος του θανάτου, μολονότι κυρίως για τους ίδιους είναι αντικειμενικά αυξημένος ο κίνδυνος του θανάτου αυτός καθεαυτόν.

Επιβεβαιώνεται η παραπάνω θέση και τα υποστηρικτικά της πειραματικά αποτελέσματα ή παρατηρείται, αντιθέτως, η αναμενόμενη, θετική συσχέτιση μεταξύ ηλικίας και υπαρξιακού άγχους (για μια πλήρη επιθεώρηση : Fortner, et al., 2000);

Άγχος του θανάτου και αβεβαιότητα. Καταγράφεται συνολικά η σημαντική, θετική συσχέτιση του άγχους του θανάτου και της αβεβαιότητας; Διακρίνονται από κοινά και μεταξύ τους ταυτόσημα χαρακτηριστικά οι δύο αυτές έννοιες;

Η αυξημένη αβεβαιότητα για το μέλλον επιτείνει απλώς το γενικό άγχος του θανάτου και τις επί μέρους διαστάσεις που το συγκροτούν ή, απεναντίας, συνιστά ένα δομικό και θεμελιώδες συστατικό του άγχους του θανάτου, και επομένως βρίσκεται στον πυρήνα, στην καρδιά του υπαρξιακού άγχους αυτού καθεαυτού;

Άγχος του θανάτου και θρησκευτικότητα. Έρευνες της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου έχουν επιβεβαιώσει πειραματικά πως η θρησκευτική πίστη, ως πάροχος της υπόσχεσης της αθανασίας, συνιστά μηχανισμό που λειτουργεί προστατευτικά έναντι του άγχους του θανάτου (ενδεικτικά : Dechesne, Pyszczynski, Arndt, Ransom, Sheldon, Van Knippenberg, 2003).

Εν τούτοις, οι μετα-αναλύσεις των σχετικών μελετών δεν έχουν συνηγορήσει υπέρ της συστηματικότητας της ανάλογης συσχέτισης και, για την ακρίβεια, έχουν συγκλίνει στην ύπαρξη μιας περισσότερο πολύπλοκης μεταξύ θρησκευτικότητας και άγχους του θανάτου σχέσης (για μια επιθεώρηση : Donovan, 1994; Ellis and Wahab, 2013; και για τη συγκεντρωτική μετα-ανάλυση όλων των ανάλογων ερευνών : Jong, Ross, Philip, Chang, Simons, & Halberstadt, 2018).

Ειδικότερα, αν και έχει παρατηρηθεί συχνότερα μεν η αναμενόμενη, αρνητική συνάφεια μεταξύ θρησκευτικότητας και άγχους του θανάτου, έχει ταυτόχρονα, έστω και σπανιότερα, καταγραφεί και η θετική συσχέτισή τους ή ακόμη και η απουσία οποιασδήποτε με σαφήνεια συγκροτημένης, είτε αρνητικής είτε θετικής, μεταξύ των δύο αυτών εννοιών σύνδεσης (ενδεικτικά, για την αρνητική συσχέτιση : στη μετα-ανάλυση Donovan οι υποστηρικτικές αυτής της πρότασης έρευνες ήταν οι 78 εκ των 137, στη μετα-ανάλυση Ellis και Wahab οι 40 εκ των 108, και στη μετανάλυση Jong

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

οι 60 εκ των 202, ενώ για τη θετική συσχέτιση, αντιστοίχως : υποστηρικτικές ήταν οι 13 έρευνες εκ των 137, οι 27 εκ των 108 και, τέλος, οι 36 εκ των συνολικά 202).

Την ίδια στιγμή, αναφορικά με τη συσχέτιση μεταξύ θρησκευτικότητας και υπαρξιακού άγχους, οι θεωρητικοί της αβεβαιότητας υποστηρίζουν και έχουν επίσης επιβεβαιώσει πειραματικά (Hohman & Hogg, 2011) πως από το υπαρξιακό άγχος προστατεύονται εξίσου αποτελεσματικά όσοι διατηρούν είτε αρνητική είτε θετική βεβαιότητα για την ύπαρξη της μεταθανάτιας ζωής και σε αυτό εκτίθενται εντονότερα όσοι τελούν υπό «υπαρξιακή αβεβαιότητα» για το εάν υπάρχει μεταθανάτια ζωή ή όχι.

Από την παραπάνω προσέγγιση προτείνεται πως περισσότερο στο άγχος του θανάτου δεν εκτίθενται ούτε οι ακραία άθρησκοι, ούτε και οι ακραία θρησκευόμενοι, αλλά συγκεκριμένα οι μετρίως, μεσαία θρησκευόμενοι, κι ως εκ τούτου προβλέπεται πρακτικά η αρνητική μεταξύ θρησκευτικότητας και υπαρξιακού άγχους συσχέτιση, ειδικά, τουλάχιστον, για τα υψηλά θρησκευόμενα δείγματα.

Είναι δυνατόν τα ευρήματα που θα προκύψουν από την παρούσα μελέτη να αμφισβητήσουν την άποψη πως το σύνολο των μέχρι τώρα διαθέσιμων ερευνητικών ευρημάτων αντιβαίνουν τις αρχές της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (Jong et al., 2018, σ. 15-18), καθώς και τμήμα των θεωριών περί την αβεβαιότητα;

Πρόκειται να φανεί πως ουσιαστικά παρέχει και η αθεΐα, εκτός της υψηλής θρησκευτικότητας, προστασία έναντι του υπαρξιακού άγχους, και εάν ναι, υπό ποιες ακριβώς προϋποθέσεις, που πιθανόν δεν έχουν εξεταστεί ερευνητικά έως τώρα, είναι δυνατόν όντως αυτό να συμβαίνει ;

Άγχος του θανάτου και πολιτική αυτοτοποθέτηση. Η θετική συνάφεια μεταξύ πολιτικού συντηρητισμού και φόβου του θανάτου, η οποία έχει διαπιστωθεί σε παλαιότερες, αλλά και πιο πρόσφατες μελέτες (ενδεικτικά : Wilson, 1973; Jost, Glaser, Kruglanski Sullo way, 2003; Jost, Fitzsimons, & Kay, 2004) έχει αποτελέσει τη βάση της θεωρητικής προσέγγισης (για μια πλήρη επιθεώρηση : Jost, et al., 2003) που συνδέει τον πολιτικό συντηρητισμό με τον φόβο του θανάτου.

Ενισχυτικά στην πρόταση, που τοποθετεί τη συντηρητικοποίηση στον πυρήνα της πολιτικής επίδρασης που παράγει η απειλή του θανάτου, λειτουργούν ευρήματα, τα οποία έχουν αναδείξει είτε τις συντηρητικές στάσεις στις οποίες προσφεύγουν τα υποκείμενα μετά την ευκρίνεια της θνητότητας (ενδεικτικά : επιβολή αυστηρότερων ποινών στους παραβάτες των κοινωνικών αξιών, Rosenblatt et al., 1989; Florian et al., 2001) είτε την στροφή που επιχειρούν, επιπροσθέτως, προς συντηρητικούς πολιτικούς

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ηγέτες, όπως επί παραδείγματι προς τον ρεπουμπλικάνο Μπους (ενδεικτικά : Landau et al., 2004).

Αντιθέτως, υποστηρικτικά στην προσέγγιση των θεμελιωτών της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, σύμφωνα με την οποία η απειλή του θανάτου δεν ενισχύει αποκλειστικά τη συντηρητικοποίηση των ατόμων, αλλά αντιθέτως τα υποκινεί εξίσου και προς τον κοινωνικό φιλελευθερισμό-προοδευτισμό (The Worldview Defense; για μια πλήρη επιθεώρηση: Burke et al., 2013), έχουν λειτουργήσει ευρήματα, βάσει των οποίων τα φιλελεύθερα υποκείμενα μετά την υπενθύμιση της θνητότητάς τους εξέφρασαν λιγότερο αυταρχικές πεποιθήσεις, μεγαλύτερη ανεκτικότητα στις θέσεις των πολιτικών τους αντιπάλων και επιπλέον απέρριψαν συντηρητικές πολιτικές, αλλά και συντηρητικούς ηγέτες (ενδεικτικά : Castano, et al., 2011; Greenberg, Simon, Pyszczynski, Solomon, & Chatel, 1992).

Των παραπάνω δοθέντων πρόκειται να καταγραφεί και στην παρούσα μελέτη η στατιστικά σημαντική, θετική συσχέτιση του δεξιού πολιτικού προσανατολισμού, της δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης για την ακρίβεια, και του άγχους του θανάτου;

Ειδικότερα, διαφοροποιούνται μεταξύ τους αναφορικά με το άγχος έναντι του θανάτου οι πολιτικά αριστεροί, οι κεντρώοι και οι δεξιοί, και ποιοι συγκεκριμένα εκ των παραπάνω εκτίθενται περισσότερο σε αυτό;

Είναι σε θέση να δράσουν εξίσου αποτελεσματικά στην άρση του υπαρξιακού άγχους το δεξιό και το αριστερό, το συντηρητικό και το προοδευτικό, αντιστοίχως, πολιτικό σύστημα ή, απεναντίας, το πρώτο λειτουργεί πράγματι ως ένα αξιοσημείωτα αποτελεσματικότερο σύστημα στο πλαίσιο διαχείρισης της αγχογόνου απειλής που επισύρει ο θάνατος;

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ανήλθαν συνολικά στους διακόσιους ενενήντα εννιά ($N=299$). Εξ αυτών οι εκατόν πενήντα οκτώ (52,8%) ήταν γυναίκες, οι εκατόν σαράντα ένας άνδρες (47,2%), με ηλικία κυμαινόμενη από τα 18 έως και τα 73 έτη, και μέσο όρο περίπου τα 39 έτη ($M=39.23$, $SD=13.80$).

Η σχετική πλειοψηφία των ερωτώμενων, και συγκεκριμένα οι εκατόν ογδόντα ένας (60,5%) ήταν κάτοικοι αστικών κέντρων (βασικά προαστίων των Αθηνών), ενώ οι υπόλοιποι εκατόν δεκαοκτώ (39,5%) κάτοικοι περιοχών της ευρύτερης, ελληνικής περιφέρειας.

Ως προς το μορφωτικό επίπεδο, τρεις συμμετέχοντες (1%) ήταν απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, εξήντα δύο (20,7%) δευτεροβάθμιας, εκατόν εξήντα τρεις (54,6%) τριτοβάθμιας και επίσης εβδομήντα ένας συμμετέχοντες (23,7%) είχαν πραγματοποιήσει μεταπτυχιακές σπουδές.

Τέλος, αναφορικά με το μηνιαίο τους εισόδημα, εβδομήντα έξι ερωτώμενοι (26,5%) δήλωσαν μηνιαίες απολαβές μικρότερες των 500 ευρώ, ενενήντα οκτώ (34,3%) μηνιαίες απολαβές μεταξύ των 500 και των 1000 ευρώ, εκατό (35%) μεταξύ των 1000 και των 2000 ευρώ, ενώ μόλις 12 συμμετέχοντες (4,2%) δήλωσαν απολαβές μεγαλύτερες των 2000 ευρώ μηνιαίως.

Μέσα συλλογής δεδομένων

Στην αρχή οι συμμετέχοντες στην έρευνα, αφού κλήθηκαν να συμπληρώσουν στην 1^η σελίδα τα δημογραφικά τους στοιχεία (φύλο, ηλικία⁴¹, επίπεδο εκπαίδευσης, τόπο διαμονής), τοποθετήθηκαν σε επταβάθμια κλίμακα (1=καθόλου έως 7=απόλυτα) ως προς τη σημαντικότητα που διατηρεί στη ζωή τους η θρησκεία, καθώς και ως προς τον βαθμό στον οποίο προσωπικά νιώθουν αβεβαιότητα για το μέλλον τους.⁴²

⁴¹ Τα υποκείμενα επανακατηγοριοποιήθηκαν βάσει ηλικίας στις ηλικιακές ομάδες : α. 18-24 έτη, β. 25-34 έτη γ. 35-44 έτη, δ. 45-54 έτη, ε. 55-64 έτη και στ. 65 έτη και άνω.

⁴² Ως προς τον βαθμό της αυτοαναφερόμενης θρησκευτικότητας και αβεβαιότητας τα υποκείμενα εναλλακτικά επανακατηγοριοποιήθηκαν βάσει των πρωτότυπων απαντήσεών τους στην 7-βάθμια κλίμακα ως α. ακραία χαμηλής (1-2), β. μεσαίας (3-4-5) και τέλος γ. ακραία υψηλής (6-7) θρησκευτικότητας και αβεβαιότητας, αντιστοίχως.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Από αυτούς ζητήθηκε να αυτοτοποθετηθούν πολιτικά σε μία δεκαβάθμια κλίμακα κυμαινόμενη από την απόλυτη αριστερά (=1) έως και την απόλυτη δεξιά (=10)⁴³, να προσδιορίσουν την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση ως κατώτερη, μεσαία ή ανώτερη και να δηλώσουν το προσωπικό, μηνιαίο τους εισόδημα⁴⁴ μέσω της επιλογής μίας τάξης εισοδήματος από το σύνολο επτά (7) τάξεων εισοδημάτων, που κινούνταν από το μικρότερο των 500 ευρώ μηνιαίο εισόδημα έως και το μεγαλύτερο των 3.000 ευρώ μηνιαίο εισόδημα, αντιστοίχως⁴⁵.

Επίσης, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να διευκρινίσουν εάν υπάρχουν οικονομικά εξαρτώμενα από τους ίδιους άτομα και πόσα τον αριθμό είναι αυτά, αλλά και να αναφέρουν εάν εργάζονται ή όχι, συγκεκριμενοποιώντας στην πρώτη περίπτωση το ακριβές είδος εργασίας τους (ενδεικτικά : εργασία πλήρους απασχόλησης, εργασία μερικής απασχόλησης, επιχειρηματική δραστηριότητα κ.ά).

Στη συνέχεια, συμπλήρωσαν τη μέτρηση ($\alpha=.70$) της Θετικής Σχετικής Θέσης (για την πρωτότυπη μέτρηση, Prodromitis, Chrysochoou, & Papastamou, 2017), εκφράζοντας πρακτικά τη διαφωνία ή και τη συμφωνία τους σε επταβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 7=συμφωνώ απόλυτα) σε επτά (7) τοποθετήσεις, όπως : «Είμαι σε καλύτερη θέση σε σχέση με τους άλλους Έλληνες», «Είμαι σε καλύτερη θέση σε σχέση με άλλους Ευρωπαίους» κ.ά.

Αμέσως μετά, σημείωσαν τον βαθμό συμφωνίας τους σε δεκαβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 10=συμφωνώ απόλυτα) σε ένα σύνολο από τέσσερις (4) προτάσεις ($\alpha=.63$), που συνιστούν τη συντομευμένη μέτρηση του Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία (SSDO, Pratto, Chrysochoou, Papastamou, Prodromitis,

⁴³ Στη μέτρηση της πολιτικής αυτοτοποθέτησης τα υποκείμενα εναλλακτικά επανακατηγοριοποιήθηκαν βάσει των πρωτότυπων απαντήσεών τους στην 10-βάθμια κλίμακα και ως α. αριστεράς (1-4), β. κεντρώας (5-6) και γ. δεξιάς (7-10) πολιτικής αυτοτοποθέτησης, αντιστοίχως.

⁴⁴ Σημειώνεται ότι δεκατρείς ($n=13$) συμμετέχοντες (4.3% του συνολικού δείγματος) αρνήθηκαν να δηλώσουν το μηνιαίο τους εισόδημα, χωρίς να εξαιρεθούν ωστόσο από τη συνολική διαδικασία της έρευνας, στην οποία και κατά τα άλλα κανονικά συμμετείχαν ($n= 286$).

⁴⁵ Αναφορικά με το ύψος του εισοδήματος και βάσει του μεγέθους των κυριότερων εισοδηματικών κατηγοριών, τα υποκείμενα του γενικού δείγματος ($n=286$) επανακατηγοριοποιήθηκαν βάσει των πρωτότυπων απαντήσεών τους σε τέσσερις, βασικές εισοδηματικές κατηγορίες, και ειδικότερα στις ακόλουθες : 1: εισόδημα μικρότερο των 500[€], 2: εισόδημα κυμαινόμενο από 500[€] έως 1.000[€], 3: εισόδημα κυμαινόμενο από 1.000[€] έως 2.000[€] και τέλος 4 : εισόδημα μεγαλύτερο των 2.000[€].

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

et al., 2013) όπως : «Βάζοντας προτεραιότητες πρέπει να παίρνουμε υπόψη μας όλες τις ομάδες», «Δεν πρέπει να προωθούμε την ισότητα μεταξύ των ομάδων» κ.ά.

Κατόπιν, από τους συμμετέχοντες ζητήθηκε να προκρίνουν έως και 3 (τρία) προσδιοριστικά του εαυτού τους κριτήρια από τα συνολικά διαθέσιμα δέκα (10), στα οποία, μεταξύ άλλων, συγκαταλέγονται : το κριτήριο της εθνικότητας, της θρησκείας, το κριτήριο των πολιτικών απόψεων, του επαγγέλματος, της οικονομικής κατάστασης, του φύλου τους κ.ά.

Έπειτα, κλήθηκαν να επιλέξουν μία (1) από τις τέσσερις (4) διαφορετικές αιτίες απόδοσης της ελληνικής κρίσης, καθώς και έως δύο (2) από τις τέσσερις (4) διαφορετικές αιτίες απόδοσης της συγκέντρωσης πλούτου, με τις οποίες προσωπικά συμφωνούν περισσότερο.

Οι εν λόγω προτάσεις, με τον τρόπο που διατυπώθηκαν, διαφοροποιούνταν ουσιαστικά μεταξύ τους ως προς την έδρα ελέγχου, δηλαδή την εσωτερικότητα ή την εξωτερικότητα της, επιχειρούμενης σε κάθε πλαίσιο, απόδοσης (Rotter, 1954, 1966).

Αναλυτικότερα, αναφορικά με την κρίση διατυπώθηκε η πρόταση πως αυτή συνιστά κυρίως προϊόν «Λαθών, παραλείψεων και αδυναμιών των Ελλήνων πολιτών», «Λαθών, παραλείψεων και αδυναμιών των ελληνικών κυβερνήσεων», «Λαθών, παραλείψεων και αδυναμιών των ξένων εταίρων» ή και προϊόν «ενός οργανωμένου Σχεδίου εναντίον της χώρας μας από τα διεθνή κέντρα λήψης αποφάσεων».

Αντιστοίχως, αναφορικά με την απόδοση της συγκέντρωσης του πλούτου, διατυπώθηκε η πρόταση πως αυτή αποτελεί προϊόν : της «Συστηματικής και σκληρής προσωπικής προσπάθειας, της αποτελεσματικής δουλειάς και των υψηλών ατομικών προσόντων», της «Αξιοποίησης των γνωριμιών, του μέσου, της διασύνδεσης και της διαπλοκής με ισχυρά άτομα ή και ομάδες με οικονομική και πολιτική εξουσία», της «Ταξικής καταγωγής, της καταγωγής από πλούσια οικογένεια και της μεταφοράς της γονικής περιουσίας από γενιά σε γενιά» ή και προϊόν επίσης «Καλής τύχης, ευνοϊκών εξωτερικών συνθηκών και σωστού τάμινγκ».

Ακόμη, οι ερωτώμενοι συμπλήρωσαν τη μέτρηση ($\alpha=.80$) της Πρόσληψης του Κόσμου ως Ανταγωνιστικής Ζούγκλας (Competitive-Jungle Scale; Duckitt, 2001) εκφράζοντας πρακτικά τη διαφωνία ή τη συμφωνία τους σε επταβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 7=συμφωνώ απόλυτα) σε ένα σύνολο από δεκατέσσερις (14) τοποθετήσεις, όπως οι ακόλουθες : «Η ζωή δεν είναι αποτέλεσμα φυσικών επιλογών, θα πρέπει να αφήσουμε την συμπόνια και τους κανόνες της ηθικής να μας

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

οδηγήσουν», «Το χρήμα, ο πλούτος και η πολυτέλεια είναι αυτά που πραγματικά μετράνε στη ζωή», «Στη ζωή είναι πιο σημαντικό να είναι κανείς τίμιος στις συναλλαγές του με τους άλλους, παρά να διαθέτει πλούτο και εξουσία», «Ζούμε σ' έναν άγριο κόσμο μέσα στον οποίο κάποιες φορές πρέπει κανείς να είναι ανελέητος» κ.ά.

Στη συνέχεια, κλήθηκαν να προτιμήσουν ως ιδανικό Πρωθυπουργό έναν από τους τρεις (3), διαφορετικούς, πολιτικούς υποψηφίους που περιληπτικά και σύντομα τους περιγράψαμε, ο καθένας εκ των οποίων εκπροσωπούσε σε γενικές γραμμές τον Αποτελεσματικό, τον Εθνοκεντρικό ή αλλιώς Χαρισματικό⁴⁶ και τον Συνεργάσιμο τύπο Ηγεσίας, που χρησιμοποιήθηκαν, επίσης, και στην τελευταία, πειραματική μας απόπειρα (Κεφ. 5).

Επιπλέον, από τους συμμετέχοντες ζητήθηκε να επιλέξουν, όπως ακριβώς και στην ανάλογη, πειραματική μας έρευνα, το φύλο, το οποίο ο ιδανικός Πρωθυπουργός κατά την γνώμη τους θα έπρεπε να διαθέτει.

Κατόπιν, οι ερωτώμενοι τοποθετήθηκαν στη μέτρηση των Προσαρμοστικών Αντιδράσεων έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα (Giddens, 1990, σε προσαρμογή Προδρομότη) εκφράζοντας τη διαφωνία ή τη συμφωνία τους σε μία επταβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 7=συμφωνώ απόλυτα) σε ένα σύνολο από έξι (6) προτάσεις, όπως είναι οι ακόλουθες : «Η πίστη στην Θρησκεία, στη Θεία Πρόνοια μπορεί να συντηρήσει την αισιοδοξία για το μέλλον της ανθρωπότητας», «Ο άνθρωπος οφείλει να συγκεντρώσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του στα προβλήματα και τις υποχρεώσεις της καθημερινής του ζωής», «Η εμπιστοσύνη στην ορθολογική σκέψη και την επιστήμη μπορεί να προσφέρει την απαιτούμενη ασφάλεια στην κοινωνία» κ.ά.

⁴⁶ Επισημαίνεται ότι απαλείφτηκε η αναφορά και χρήση αυτή καθεαυτή του επιθέτου «Χαρισματικός» στην περιγραφή του ανάλογου πολιτικού υποψηφίου, ο ίδιος δε «συστηνόταν» ρητά ως Χαρισματικός ούτε και στην αντίστοιχη πειραματική μας απόπειρα εξάλλου, επειδή κατά την γνώμη μας αυτή θα πριμοδοτούσε σε μεγάλο βαθμό την επιλογή του εκ μέρους των συμμετεχόντων.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αμέσως μετά, οι ερωτώμενοι συμπλήρωσαν τη σύντομη μέτρηση ($\alpha=.75$) σχετικά με τις Στάσεις τους απέναντι στο Χρήμα (Money Attitudes Questionnaire; MAQ; Gasiorowska 2008, 2013), η οποία αποτελείται από τις πέντε, επί μέρους στάσεις : του Ελέγχου των οικονομικών ($\alpha=.80$), της Ανησυχίας για τα Οικονομικά ($\alpha=.72$), της Εκμετάλλευσης των οικονομικών ευκαιριών ($\alpha=.59$), της Αποστροφής προς τις οικονομικές Δεσμεύσεις ($\alpha=.60$), της πρόσληψης του Χρήματος σαν πηγής του Κακού ($\alpha=.71$) και τέλος της αναγνώρισης της θετικής, συμβολικής Δύναμης των Χρημάτων ($\alpha=.75$).

Αναλυτικότερα, κλήθηκαν να δηλώσουν τον βαθμό διαφωνίας ή συμφωνίας τους σε πενταβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 5=συμφωνώ απόλυτα) σε ένα σύνολο είκοσι έξι (25+1)⁴⁷ προτάσεων όπως ακόλουθες : «Ο δανεισμός χρημάτων από τους φίλους ή από την οικογένεια είναι μία δυσάρεστη αναγκαιότητα», «Οι πλούσιοι έχουν περισσότερους φίλους», «Ελέγχω απόλυτα, ή έστω ικανοποιητικά, τα οικονομικά μου δεδομένων των δύσκολων συνθηκών», «Τα χρήματα είναι η πηγή του κακού», «Δεν μου αρέσει να δανείζομαι χρήματα από άλλους, παρά μόνο όταν υπάρχει πολύ μεγάλη ανάγκη», «Είμαι περήφανος-η που έχω την ικανότητα να εξοικονομώ έστω και ελάχιστα χρήματα» κ. ά.

Τέλος, από τους συμμετέχοντες στην έρευνα ζητήθηκε να προσδιορίσουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους σε πενταβάθμια κλίμακα (1=διαφωνώ απόλυτα έως 5=συμφωνώ απόλυτα) σε μία σειρά από δεκαεπτά (17) προτάσεις ($\alpha=.92$), οι οποίες συνιστούν τη συνολική μέτρηση της Καταγραφής του Άγχους του Θανάτου (Death Anxiety Inventory; DAI; Tomas-Sabado and Gomez-Benito, 2005; Tomas-Sabado, Gomez-Benito and Limonero, 2006).

⁴⁷ Επισημαίνεται ότι στην αρχική, γενική κλίμακα των στάσεων έναντι του Χρήματος συμπεριλάβαμε επιπλέον και ένα συμπληρωματικό αντικείμενο, με την προσθήκη του οποίου αφ' ενός τα συνολικά αντικείμενα έφτασαν αριθμητικά τα είκοσι έξι (26) έναντι των αρχικών είκοσι πέντε (25) και αφ' ετέρου μεταβλήθηκε θετικά ο δείκτης εσωτερικής συνοχής, τόσο της συνολικής μέτρησης ($\alpha=.75$ έναντι $\alpha=.73$), όσο και της επιμέρους μέτρησης της στάσης της Ανησυχίας για τα Χρήματα/για τα Οικονομικά ($\alpha=.72$ έναντι $\alpha=.68$), στην οποία αυτό εντάχθηκε.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η μέτρηση αυτή, για την ακρίβεια, αποτελείται από τις επί μέρους μετρήσεις : της δυσκολίας Αποδοχής του Θανάτου ($\alpha=.83$), της δυσκολίας διαχείρισης της Οριστικότητας του Θανάτου ($\alpha=.86$) της αύξησης των Σκέψεων που αφορούν τον Θάνατο ($\alpha=.79$), καθώς και από τη μέτρηση του εξωτερικά παραγόμενου Άγχους του Θανάτου ($\alpha=.80$), διάσταση του υπαρξιακού άγχους η οποία, εν μέρει σε αντίθεση με τις προαναφερθείσες, ενεργοποιείται κυρίως από την έκθεση σε συγκεκριμένα, σχετικά με την απειλή του θανάτου, εξωτερικά ερεθίσματα (ενδεικτικά: νεκροταφεία, φέρετρα, γραφεία τελετών κτλ).

Στις εν λόγω προτάσεις συμπεριλαμβάνονται ενδεικτικά οι ακόλουθες : «Μ' ενοχλεί ν' ακούω για θάνατο», «Το βρίσκω δύσκολο να αποδεχτώ την ιδέα ότι όλα τελειώνουν με τον θάνατο», «Πιστεύω ότι θα ήμουν πιο ευτυχής, αν αγνοούσα το γεγονός ότι θα πεθάνω», «Πιστεύω ότι φοβάμαι το θάνατο πιο πολύ απ' τους περισσότερους ανθρώπους», «Το βρίσκω πραγματικά δύσκολο ν' αποδεχτώ ότι πρέπει να πεθάνω», «Δεν θα αποδεχόμουν ποτέ να εργαστώ σε γραφείο τελετών», «Η ιδέα ότι δεν υπάρχει τίποτα μετά τον θάνατο με τρομοκρατεί», «Η ιδέα του θανάτου με προβληματίζει» κ.ά.

Διαδικασία

Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν εθελοντική, και κατά κύριο λόγο (σε ποσοστό άνω του 95%) διεξήχθη ηλεκτρονικά.

Η συλλογή των δεδομένων επισημαίνεται ότι ολοκληρώθηκε κατά τη διάρκεια του β' εξαμήνου του 2017.

Αποτελέσματα

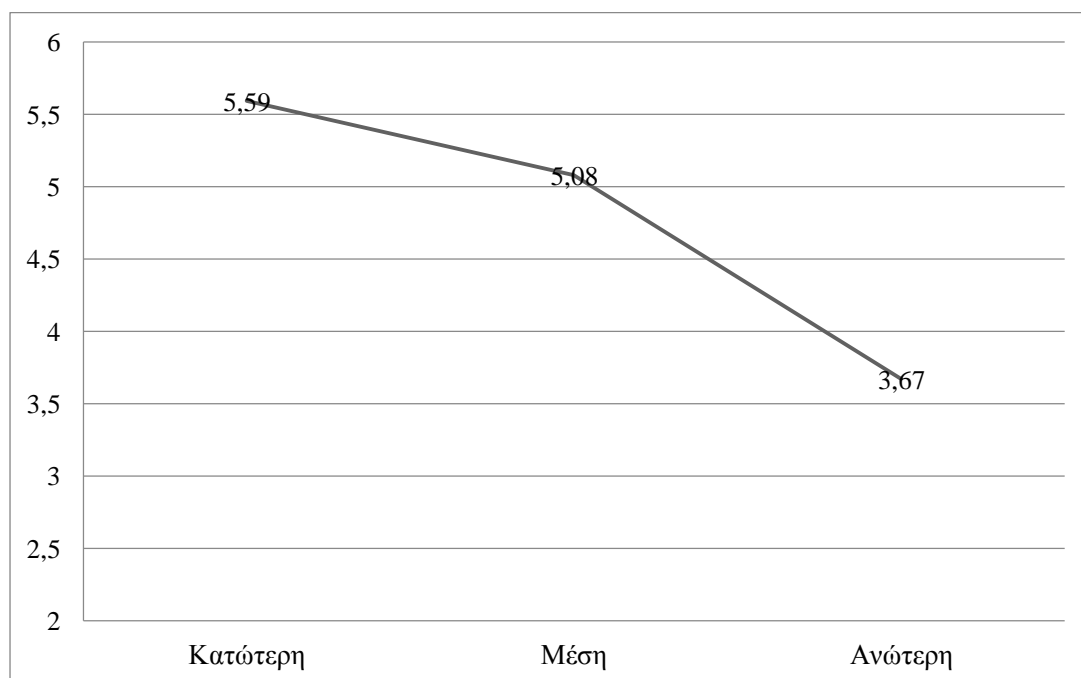
Αρχικό σχόλιο

Από το σύνολο των αποτελεσμάτων της παρούσας παρουσιάζονται μόνον τα αποτελέσματα που συνδέονται άμεσα με τα πεδία, στα οποία έχουν επικεντρωθεί οι προηγούμενες, πειραματικές μας έρευνες (βλ. κύριους άξονες Εισαγωγής).

Αβεβαιότητα για το μέλλον

Αβεβαιότητα και ατομικά χαρακτηριστικά. Καταρχάς, παρατηρήθηκε, $F(1, 297) = 4.26, p = .040, \eta^2 = .014$, πως οι συμμετέχοντες της μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ($M=5.46, SD=1.65$) ανέφεραν σημαντικά μεγαλύτερη αβεβαιότητα για το μέλλον απ' ό,τι οι συμμετέχοντες της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης ($M=5.0, SD=1.57$).

Ταυτόχρονα (βλ. Σχήμα 1), διαπιστώθηκε πως οι ανήκοντες στην κατώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη, $F(2, 296) = 7.02, p = .001, \eta^2 = .045$, υπήρξαν οι πλέον εκτεθειμένοι στην αίσθηση της αβεβαιότητας ($M= 5.59, SD=1.63$) σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες της μέσης ($M=5.08, SD=1.58$) και της ανώτερης τάξης ($M=3.67, SD=1.43$) κατά το post-hoc LSD κριτήριο ($p = .049$ και $p < .005$, αντιστοίχως), με τους τελευταίους να διαφοροποιούνται επίσης, σημαντικά μεταξύ τους (κατά το post-hoc LSD κριτήριο για την ανώτερη έναντι της μέσης τάξης, $p < .005$).

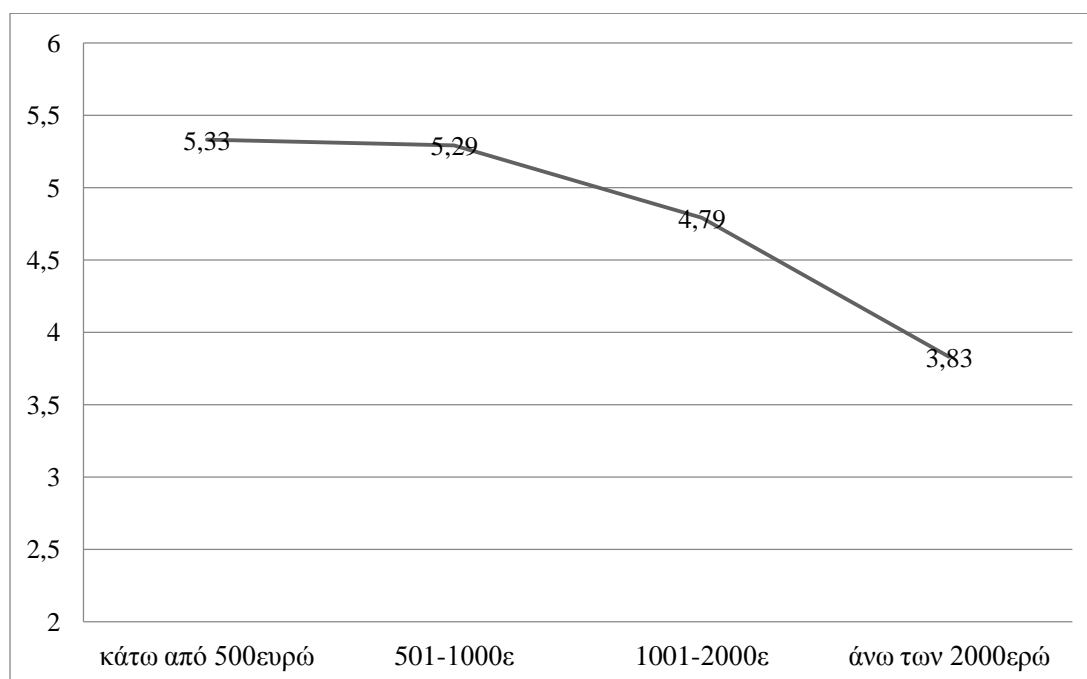

Σχήμα 1. Αβεβαιότητα για το μέλλον ανά κοινωνικοοικονομική τάξη.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επιπλέον, ο βαθμός της αυτοαναφερόμενης Αβεβαιότητας για το μέλλον δε μεταβλήθηκε αναλόγως του φύλου, $F(1, 297) = .01, p < .90$, αντιθέτως (βλ. Σχήμα 2) μεταβλήθηκε, ωστόσο, αναλόγως του ύψους του εισοδήματος των ερωτώμενων, $F(3, 282) = 4.75, p = .003, \eta^2 = .048$.

Αναλυτικότερα, στο γενικό δείγμα οι έχοντες εισόδημα άνω των 2.000 ευρώ μηνιαίως, ως και οι λιγότερο αβέβαιοι για το μέλλον ($M=3.83, SD=1.85$), στατιστικά σημαντικά διαφοροποιήθηκαν από τους πλέον αβέβαιους ($M=5.33, SD=1.54$) έχοντες εισόδημα κάτω των 500 ευρώ (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .003$), από τους έχοντες ($M=5.29, SD=1.54$) εισόδημα κυμαινόμενο από τα 500 έως και τα 1000 ευρώ (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .003$), καθώς και από τους έχοντες ($M=4.79, SD = 1.62$) οποιοδήποτε εισόδημα μεταξύ 1000 και 2000 ευρώ μηνιαίως (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .049$).

Σχήμα 2. Αβεβαιότητα για το μέλλον ανά επίπεδο εισοδήματος στο γενικό δείγμα.

Οι προαναφερθείσες, ως προς τον βαθμό Αβεβαιότητας, διαφοροποιήσεις που διαπιστώθηκαν στο συνολικό δείγμα προήλθαν, κυρίως, από τους διαμένοντες στα αστικά κέντρα ($n=181$), ενδεικτικά για την κοινωνικοοικονομική τάξη, $F(2, 178) = 8.36, p = .000, \eta^2 = .086$, στους οποίους καταγράφηκε επίσης και η διαφοροποίηση μεταξύ απασχολούμενων ($M=5.08, SD=1.65$) και ανέργων ($M=5.89, SD=1.13$), $F(1, 140) = 4.45, p = .037, \eta^2 = .031$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

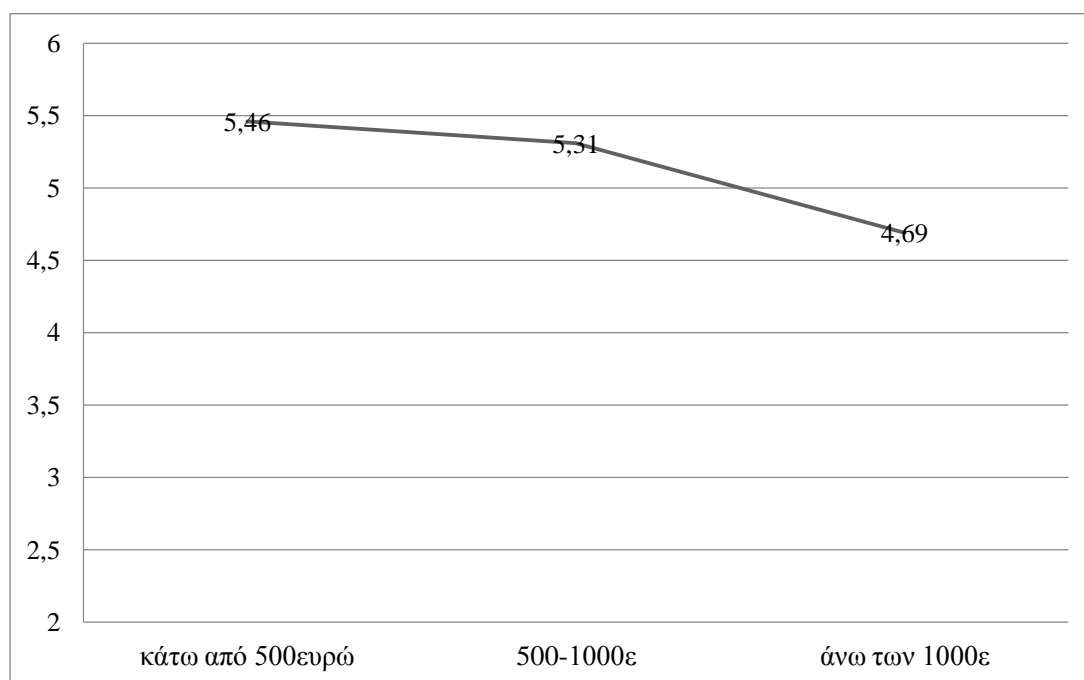
Επιπροσθέτως, στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων ανήλθε επιπλέον σε αξιοσημείωτα μεγαλύτερο, έναντι των συμμετεχόντων της περιφέρειας, βαθμό και ο ρυθμιστικός ρόλος του επιπέδου του εισοδήματος.

Επισημαίνεται, όμως, σε αυτό το σημείο πως, προκειμένου να συνεχίσουμε στην ανάλυση των -ανά διαφορετικό τόπο διαμονής των συμμετεχόντων- επί μέρους ευρημάτων μας, και δεδομένου του εξαιρετικά μικρού μεγέθους των εισοδηματικών, αρχικών κατηγοριών (ενδεικτικά στα αστικά κέντρα, για τις κατηγορίες εισοδημάτων μεγαλύτερων των 2000ευρώ, $n < 8$), επανα-κατηγοριοποιήσαμε τα εισοδήματα των συμμετεχόντων στις μεγαλύτερες, διαθέσιμες εισοδηματικές κατηγορίες.

Οι τρεις εν λόγω εισοδηματικές κατηγορίες είναι ειδικότερα : α. η κατηγορία των μικρότερων εισοδημάτων των 500 ευρώ μηνιαίως (για τα αστικά κέντρα ποσοστό 20,6%), β. των εισοδημάτων, τα οποία κυμαίνονται από τα 500 έως και τα 1000 ευρώ μηνιαίως (για τα αστικά κέντρα ποσοστό 41,2%) και τέλος γ. η κατηγορία συνολικά των εισοδημάτων, τα οποία ανέρχονται άνω των 1000 ευρώ μηνιαίως (για τα αστικά κέντρα ποσοστό 38,2%, αντιστοίχως).

Υπό την παραπάνω διάκριση παρατηρήθηκε (βλ. Σχήμα 3) πως οι έχοντες οποιοδήποτε εισόδημα άνω των 1000 ευρώ ($M=4.69$, $SD=1.67$) ήταν αυτοί, οι οποίοι διαφοροποιήθηκαν, $F(2, 167) = 3.90$, $p = .045$, $\eta^2 = .086$, ως οι λιγότερο αβέβαιοι, από τους συμμετέχοντες, τόσο των μικρότερων των 500 ευρώ εισοδημάτων ($M=5.46$, $SD = 1.40$), όσο και των εισοδημάτων μεταξύ 500 και 1000 ευρώ ($M=5.31$, $SD=1.47$) σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post- hoc LSD κριτήριο $p = .019$ και $p = .020$, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 3. Αβεβαιότητα για το μέλλον ανά επίπεδο εισοδήματος στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων.

Παράλληλα, δεν καταγράφηκε οποιαδήποτε στατιστικά σημαντική συσχέτιση της αβεβαιότητας με την πολιτική αυτοτοποθέτηση, $p > .05$, ανά οποιαδήποτε μάλιστα κοινωνιοδημογραφική κατηγορία κι εάν αυτή ελέγχθηκε, διαπιστώθηκε όμως θετική συνάφεια μεταξύ αβεβαιότητας και θρησκευτικότητας, $r = .25$, $p < .001$, υπό την επισήμανση πως η τελευταία συνδέεται θετικά με τα ενισχυτικά της αβεβαιότητας κοινωνιοδημογραφικά στοιχεία, όπως είναι ενδεικτικά το στοιχείο των χαμηλότερων εισοδημάτων.

Η διερεύνηση των συσχετίσεων της Αβεβαιότητας με τις υπόλοιπες, αρχικές στάσεις των ερωτώμενων, αλλά και με τις Προσαρμοστικές Αντιδράσεις (βλ. Πίνακα 4), κατέδειξε πως η αβεβαιότητα για το μέλλον συσχετίστηκε αρνητικά με τη Θετική Σχετική θέση, $r = -.31$, $p < .001$, και, αντιθέτως, θετικά με την πρόσληψη του κόσμου ως Ανταγωνιστικής Ζούγκλας, $r = .14$, $p < .01$, όχι, ωστόσο, εξίσου και με τον υψηλό Προσανατολισμό στην Κοινωνική Κυριαρχία, παρά την σημαντική, θετική συνάφεια των δύο τελευταίων μεταξύ τους, $r = .48$, $p < .001$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αναφορικά ειδικά με τις Προσαρμοστικές Αντιδράσεις, η μοναδική στατιστικά σημαντική συνάφεια, η οποία παρατηρήθηκε επί του συνολικού δείγματος, υπήρξε η θετική συνάφεια της αβεβαιότητας με την αυξημένη εμπιστοσύνη στην Ορθολογική σκέψη, $r = .16, p < .010$.

Η συγκεκριμένη συσχέτιση προήλθε συγκεκριμένα από τους συμμετέχοντες, οι οποίοι αυτοπροσδιορίστηκαν πολιτικά ως κεντρώοι ($n=152$), $r = .30, p = .001$, από την εισοδηματική κατηγορία μεταξύ 500 και 1000 ευρώ, ($n=47$), $r = .32, p = .025$, και ακόμη περισσότερο από την εισοδηματική κατηγορία μεταξύ 1000 και 2000 ευρώ μηνιαίως, ($n=43$), $r = .49, p = .001$, στην οποία, απεναντίας, για όσους συμμετέχοντες αυτοπροσδιορίστηκαν ως αριστεροί ($n=26$), προέκυψε η θετική συνάφεια της υψηλής αβεβαιότητας με την ενισχυμένη στροφή προς τις Απολαύσεις της καθημερινότητας, $r = .51, p = .007$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 4

Δείκτες συνάφειας μεταξύ της Αβεβαιότητας για το μέλλον, των αρχικών μετρήσεων, της θετικής Σχετικής Θέσης, του Προσανατολισμού Κοινωνικής Κυριαρχίας, της πρόσληψης του Κόσμου ως ανταγωνιστικής Ζούγκλας και των Προσαρμοστικών Αντιδράσεων (N=299)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1. Πολ. αυτοτοποθέτηση	--												
2. Θρησκευτικότητα	.25***	--											
3. Αβεβαιότητα	.05	.12*	--										
4. Θετική Σχ. Θέση	.01	-.11*	-.28***	--									
5. Προσ. Κοιν. Κυρ.	.33***	.16**	.03	-.04	--								
6. Κόσμος ως Ζούγκλα	.35***	-.08	.14**	.01	.48***	--							
7. Απολαύσεις	-.03	-.17**	.04	.14*	-.05	.17**	--						
8. Θεία Πρόνοια	.21***	.76***	.09	-.06	.08	-.12**	-.08	--					
9. Υποχρεώσεις	.10*	.14*	.11*	-.07	.04	.14*	-.07	.13*	--				
10. Ορθολογισμός	.01	-.13*	.16**	.08	-.05	.08	.17**	.11*	.28***	--			
11. Κινηματοποίηση	-.28***	.05	.10*	-.09	-.22***	-.26***	.03	.06	.19**	-.27**	--		
12. Συμβιβασμός	.17**	.06	-.01	.07	.06	.10	.22***	.12*	.13*	-.05	-.05	--	
13. Mean	5.40	4.15	5.10	3.65	3.68	3.28	3.75	3.84	4.70	5.08	4.36	2.8	--
(SD)	1.83	2.08	1.61	0.97	1.60	0.82	1.6	2.04	1.42	1.32	1.62	1.69	

Σημείωση. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

· για τη συνάφεια μεταξύ πολιτικής αυτοτοποθέτησης και στροφής προς τις Υποχρεώσεις της καθημερινής ζωής, $p = .059$

· για τη συνάφεια μεταξύ αβεβαιότητας και στροφής προς τις Υποχρεώσεις της καθημερινής ζωής, $p = .057$

· για τη συνάφεια μεταξύ αβεβαιότητας και στροφής προς την Κινηματοποίηση, $p = .06$

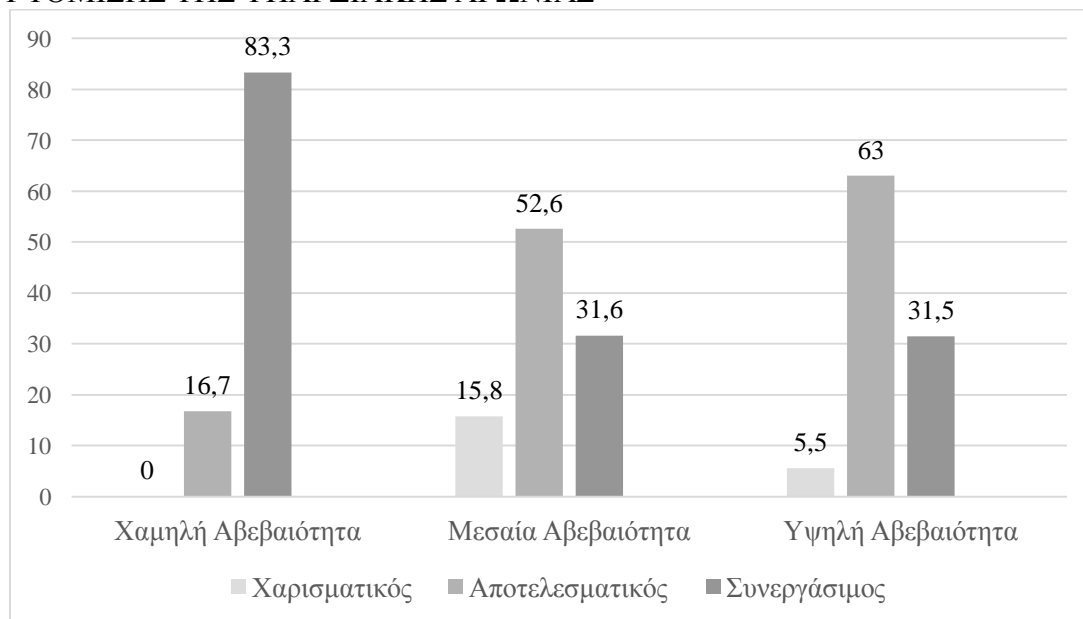
ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αβεβαιότητα και επιλογή του τύπου της πολιτικής ηγεσίας. Μολονότι δεν παρατηρήθηκε ο προβλεπτικός ρόλος του βαθμού της αβεβαιότητας, όπως αυτός έχει βάσει των αρχικών τιμών στην επταβάθμια κλίμακα κατηγοριοποιηθεί ως χαμηλός (1-2), μεσαίος (3-5) και υψηλός (6-7) αντιστοίχως, στην επιλογή του τύπου της Ηγεσίας στο σύνολο του δείγματος, $\chi^2 (4, N = 299) = 3.34, p > .50$, διαπιστώθηκε πράγματι η στατιστικά σημαντική, ανάλογη συσχέτιση, $\chi^2 (4, N = 98) = 9.68, p = .046$, Cramer's $V = .22$, στην κατηγορία των ερωτώμενων, των οποίων το εισόδημα κυμαίνεται από τα 500 έως και τα 1000 ευρώ μηνιαίως.

Εξ αυτών, αναλυτικότερα (βλ. Σχήμα 5), όσοι δήλωσαν χαμηλή αβεβαιότητα προτίμησαν ως Πρωθυπουργό σε στατιστικά σημαντικό, μικρότερο βαθμό (adjusted residual = -2.0, $p = .045$) τον Αποτελεσματικό πολιτικό υποψήφιο, και σε στατιστικά σημαντικό, μεγαλύτερο βαθμό τον Συνεργάσιμο (adjusted residual = 2.6, $p = .009$) εν συγκρίσει με τους συμμετέχοντες της ίδιας εισοδηματικής κατηγορίας που ανέφεραν σχετικά υψηλότερη και υψηλή αβεβαιότητα⁴⁸.

⁴⁸ Η εν λόγω στατιστικά σημαντική συσχέτιση οφείλεται κατά κύριο λόγο στους ερωτώμενους της κατηγορίας εισοδημάτων μεταξύ 500 και 1000 ευρώ μηνιαίως, που, ταυτόχρονα, αυτοπροσδιορίζονται πολιτικά ως κεντρώοι ($n=25$, adjusted residual για τον Συνεργάσιμο ηγέτη = - 1.93, $p < .055$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

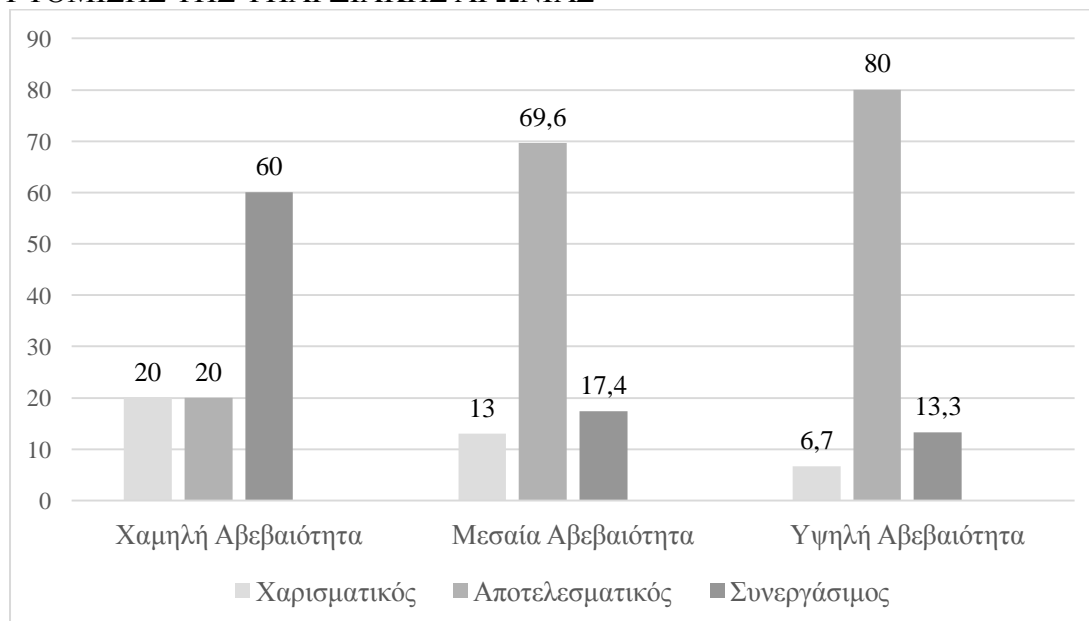

Σχήμα 5. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων ανά βαθμό Αβεβαιότητας στην κατηγορία εισοδημάτων από 500[€] έως 1000[€] μηνιαίως.

Επιπροσθέτως, αν και στην ειδική, ηλικιακή κατηγορία των υποκειμένων της ανάλογης, πειραματικής μας έρευνας, στην κατηγορία δηλαδή των νέων από 18 έως και 24 ετών, δεν παρατηρήθηκε η συνολική, στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ αβεβαιότητας και επιλογής πολιτικής Ηγεσίας $\chi^2 (4, N = 43) = 6.89, p = .14$, Cramer's $V = .28$, διαπιστώθηκε όντως η αντίστοιχη συσχέτιση αναφορικά με την προτίμηση δύο συγκεκριμένων, πολιτικών υποψήφιων.

Αναλυτικότερα (βλ. Σχήμα 6), οι νεαροί συμμετέχοντες, οι οποίοι δήλωσαν χαμηλή αβεβαιότητα, επέλεξαν σε μικρότερο βαθμό ως κατάλληλο Πρωθυπουργό τον Αποτελεσματικό (adjusted residual = - 2.4, $p = .016$), και, αντιθέτως, σε μεγαλύτερο βαθμό τον Συνεργάσιμο υποψήφιο, (adjusted residual = 2.3, $p = .021$) σε σύγκριση με τους συνομήλικούς τους που ανέφεραν αυξημένη αβεβαιότητα.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

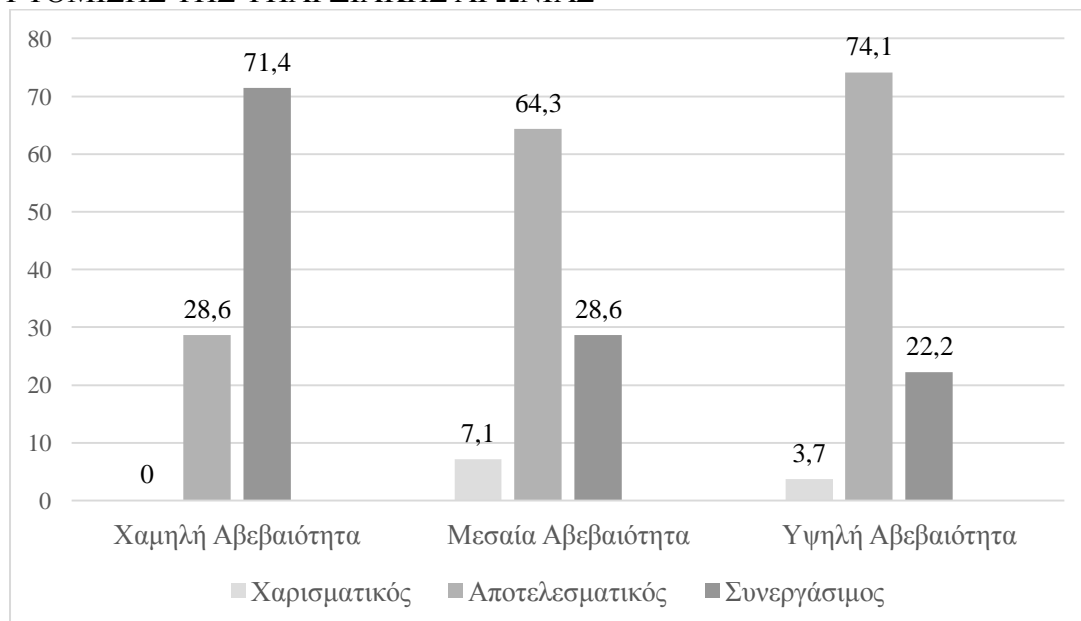

Σχήμα 6. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων ανά βαθμό Αβεβαιότητας στην ηλικιακή ομάδα από 18 έως και 24 ετών.

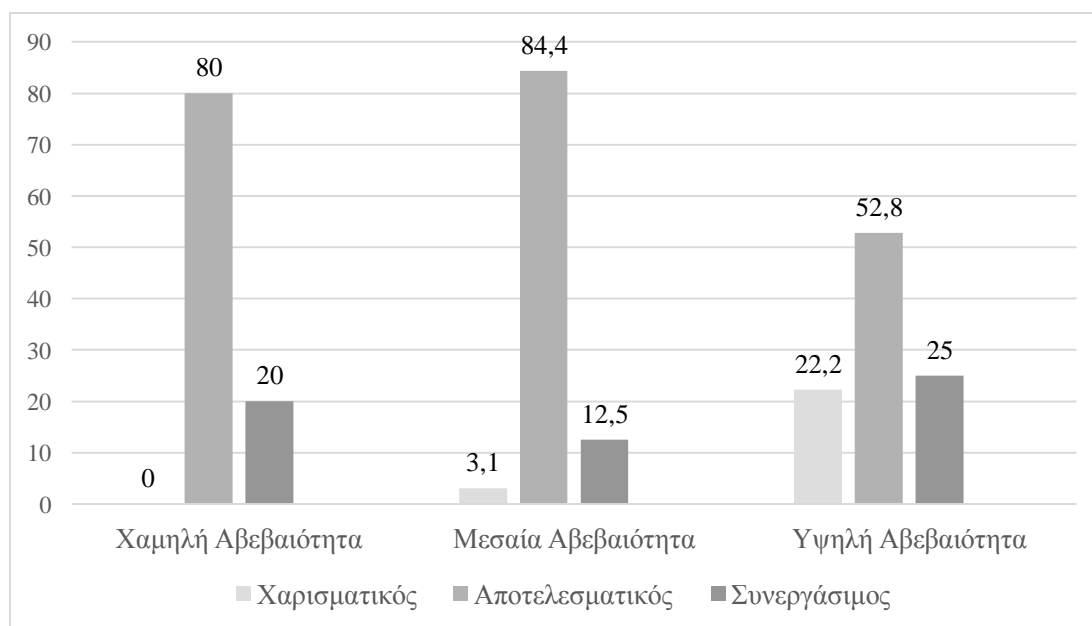
Συμπληρωματικά, υπό τη συνεκτίμηση της πολιτικής αυτοτοποθέτησης των ερωτώμενων, στο σύνολο του δείγματος διαπιστώθηκε (βλ. Σχήμα 7) πως η απόρριψη του Συνεργάσιμου υποψηφίου εκ μέρους των ακραία αβέβαιων προήλθε κατά κύριο λόγο από τους πολιτικά κεντρώους (adjusted residual μη αβέβαιων σε σύγκριση με περισσότερο αβέβαιους για τον Συνεργάσιμο = 2.0, $p < .05$), $\chi^2 (4, N = 152) = 4.40$, $p = .35$, Cramer's $V = .17$, και ειδικότερα, μάλιστα, από τους άνδρες (adjusted residual μη αβέβαιων έναντι αβέβαιων για τον Συνεργάσιμο = 2.5, $p = .012$, και αντιστοίχως για τον Αποτελεσματικό = -2.1, $p = .045$) και, $\chi^2 (4, N = 76) = 7.29$, $p = .13$, Cramer's $V = .21$.

Αντιθέτως, στην ομάδα, συγκεκριμένα, των πολιτικά δεξιών συμμετεχόντων (βλ. Σχήμα 8) παρατηρήθηκε, $\chi^2 (4, N = 73) = 9.62$, $p = .047$, Cramer's $V = .25$, η στατιστικά σημαντική εκ μέρους των περισσότερο αβέβαιων τάση απόρριψης του Αποτελεσματικού υποψηφίου (adjusted residual = -2.9, $p = .003$) και υποστήριξης του Χαρισματικού ή αλλιώς Εθνοκεντρικού (adjusted residual= 2.5, $p = .012$), χωρίς οποιαδήποτε σημαντική διαφοροποίηση να σημειωθεί σε αυτήν την περίπτωση και για τον Συνεργάσιμο.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 7. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων ανά βαθμό Αβεβαιότητας στους πολιτικά κεντρικούς άνδρες συμμετέχοντες.

Σχήμα 8. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων ανά βαθμό Αβεβαιότητας στους πολιτικά δεξιούς συμμετέχοντες.

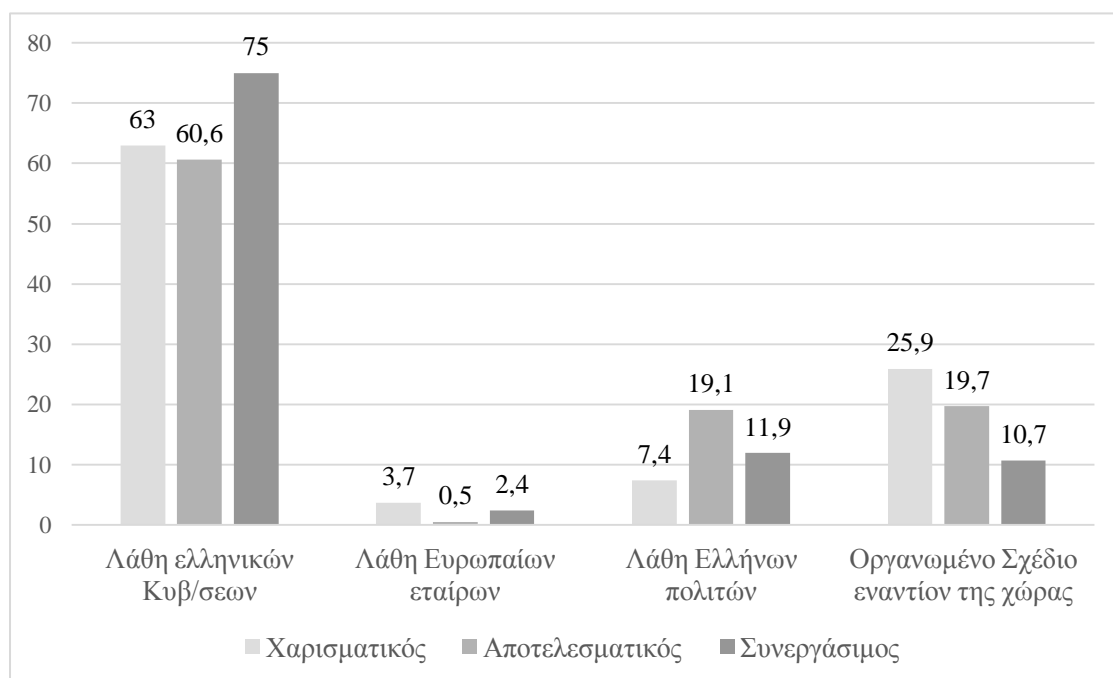
Το ευρύτερο πεδίο της Ηγεσίας συνεισέφερε επίσης αξιοσημείωτα ευρήματα ως προς την σχέση που καταγράφεται μεταξύ της αιτίας στην οποία αποδίδουν την κρίση οι ερωτώμενοι και του τύπου της πολιτικής Ηγεσίας που τελικά προτιμούν.

Καταρχάς (βλ. Σχήμα 9), διαπιστώθηκε πως όσοι συμμετέχοντες θεώρησαν ως κατάλληλο πρωθυπουργό τον Αποτελεσματικό υποψήφιο, $\chi^2(6, N = 299) = 11.62, p = .071$, Cramer's $V = .13$, απέδωσαν σε μικρότερο, στατιστικά σημαντικό βαθμό την

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

κρίση στα λάθη των ελληνικών κυβερνήσεων (adjusted residual = -2.0, $p = .045$) και σε μεγαλύτερο, οριακά μη στατιστικά σημαντικό βαθμό, στα λάθη ή τις παραλείψεις των ίδιων των Ελλήνων πολιτών (adjusted residual = 1.9, $p = .058$).

Απεναντίας, παρατηρήθηκε πως οι ερωτώμενοι, οι οποίοι επέλεξαν ως ιδανικό πρωθυπουργό τον Συνεργάσιμο, απέδωσαν την κρίση σε μεγαλύτερο και στατιστικά σημαντικό βαθμό στα λάθη των ελληνικών κυβερνήσεων (adjusted residual = 2.3, $p = .021$) και σε σημαντικά μικρότερο βαθμό στην ύπαρξη ενός οργανωμένου, εναντίον της χώρας μας, Σχεδίου (adjusted residual = - 2.0, $p = .047$).

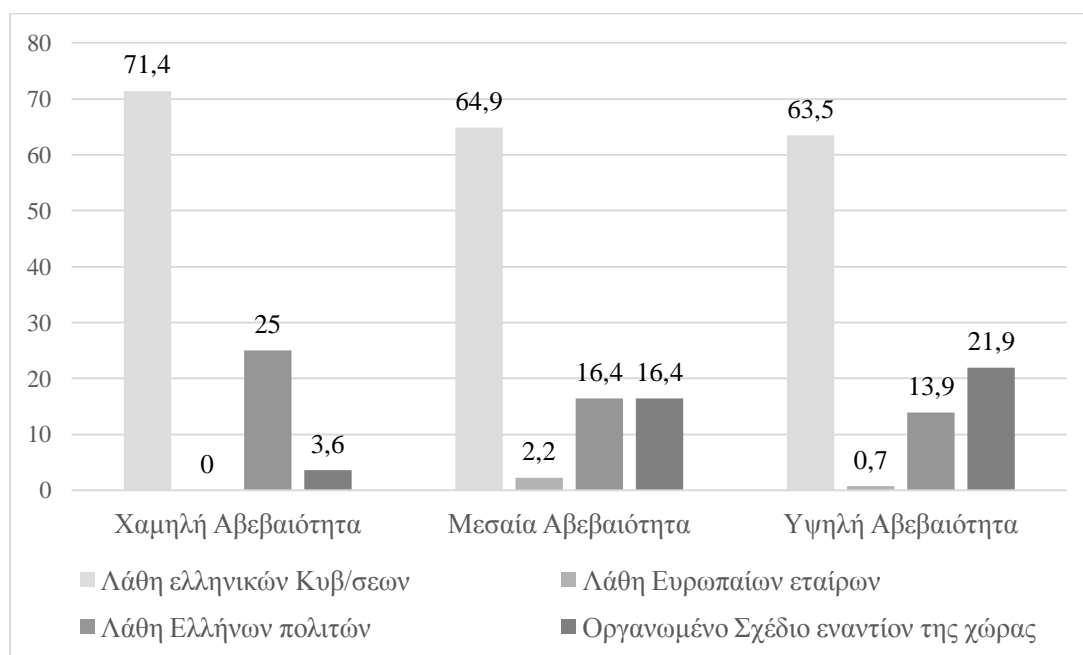
Σχήμα 9. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και αιτία Απόδοσης της κρίσης.

Την ίδια στιγμή, μολονότι δεν καταγράφηκε η συνολική συσχέτιση (βλ. Σχήμα 10) μεταξύ Αβεβαιότητας και τρόπου απόδοσης της οικονομικής κρίσης, $\chi^2 (6, N = 299) = 8.24, p = .22$, Cramer's $V = .11$, επιβεβαιώθηκε η ανάλογη, σημαντική συσχέτιση ειδικά στην πρόσληψη της κρίσης ως προϊόντος ενός Σχεδίου εναντίον της χώρας μας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

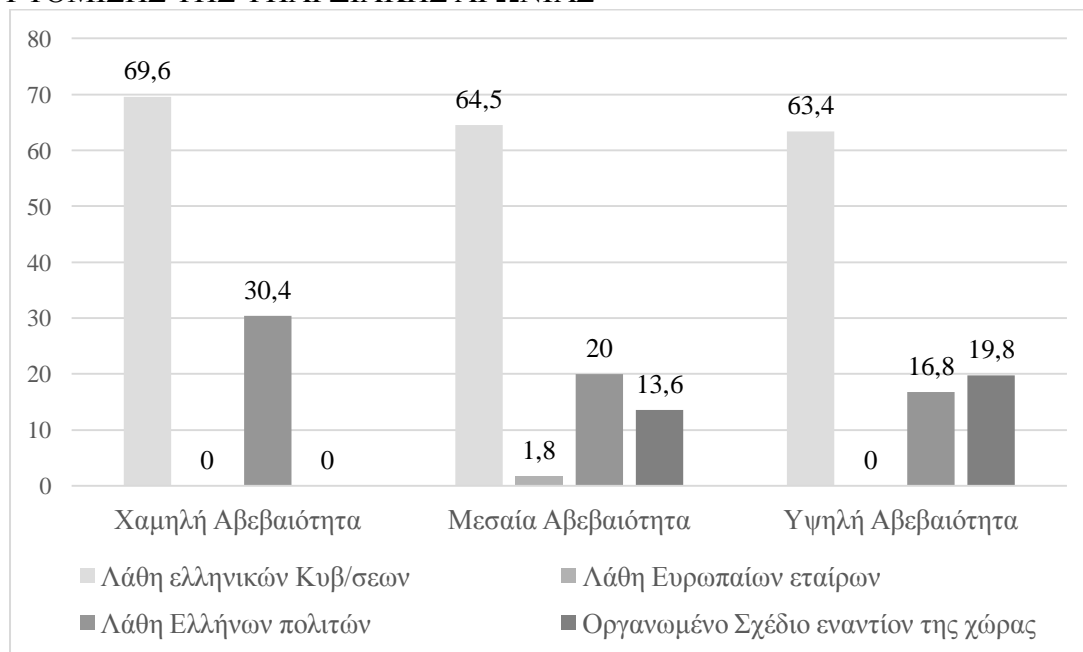
Για την ακρίβεια, σε στατιστικά σημαντικό, μικρότερο βαθμό προέκριναν ως υπεύθυνο για την ελληνική κρίση το εν λόγω αίτιο οι χαμηλά αβέβαιοι συμμετέχοντες σε σύγκριση με τους περισσότερο αβέβαιους που το επέλεξαν σε μεγαλύτερο βαθμό (adjusted residual= 2.06, $p > .040$).

Η παραπάνω τάση αξίζει να επισημανθεί πως οφείλεται κατά κύριο λόγο (βλ. Σχήμα 11) στους συμμετέχοντες της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, $\chi^2 (6, N = 234) = 9.29, p = .15$, Cramer's $V = .14$, (adjusted residual = 2.11, $p = .034$), δηλαδή στους φοιτητές ή και τους αποφοίτους ΑΕΙ.

Σχήμα 10. Ποσοστό επιλογής Αιτίας Απόδοσης της κρίσης ανά βαθμό Αβεβαιότητας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 11. Ποσοστό επιλογής αιτίας Απόδοσης της κρίσης ανά βαθμό Αβεβαιότητας στους συμμετέχοντες πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά που διαθέτουν οι τρεις πολιτικοί υποψήφιοι (συνακόλουθα και τύποι πολιτικής Ηγεσίας), ρυθμιστικό παράγοντα στην προτίμηση ή απόρριψη των οποίων επιβεβαιώθηκε μόλις πως συνιστά ο βαθμός αβεβαιότητας, στην παρούσα προέκυψαν ορισμένα ενδιαφέροντα, συμπληρωματικά ευρήματα.

Επί παραδείγματι, διαπιστώθηκε ότι σε αντίθεση με τον Συνεργάσιμο, που σε στατιστικά σημαντικό βαθμό προτιμήθηκε από τη μεσαία τάξη, και τον Εθνοκεντρικό ή αλλιώς Χαρισματικό, ο οποίος σε μη στατιστικά σημαντικό βαθμό προτιμήθηκε από την κατώτερη τάξη αντιστοίχως, ο Αποτελεσματικός υποψήφιος προτιμήθηκε σε σημαντικό βαθμό από τους ερωτώμενους της ανώτερης, κοινωνικοοικονομικής τάξης, υπό τον περιορισμό, βέβαια, του εξαιρετικά μικρού, ανάλογου δείγματος ($n=12$), (adjusted residual= 2.10, $p < .040$) και, $\chi^2 (4, N = 299) = 6.41, p > .15$.

Σε αυτό ακριβώς το σημείο, προτού παρουσιάσουμε λεπτομερώς τα υπόλοιπα ευρήματα μας, επισημαίνεται πως στο πλαίσιο της ανάλυσής τους, διασπάσαμε το συνολικό δείγμα ($N= 299$) σε δύο υποκατηγορίες και ειδικότερα, αφ' ενός I) στην ομάδα των ερωτώμενων, οι οποίοι δεν επέλεξαν να αυτοπροσδιοριστούν μέσω των πολιτικών τους απόψεων ($n=273$ και ποσοστό επί του γενικού δείγματος 91,3%) και αφ' ετέρου II) στην ομάδα των ερωτώμενων, που επέλεξαν τις πολιτικές τους απόψεις ως αυτοπροσδιοριστικό κριτήριο ($n=26$ και ποσοστό 8,7%, αντιστοίχως).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στη διχοτόμηση του ερευνητικού δείγματος επί του εν λόγω του κριτηρίου, το οποίο υποδηλώνει στην πραγματικότητα τον χαμηλό και τον υψηλό, αντιστοίχως, βαθμό πολιτικοποίησης των ερωτώμενων, στραφήκαμε, επειδή κατά την γνώμη μας συγκεκριμένα η ομάδα των υψηλά πολιτικοποιημένων ερωτώμενων, μολονότι έχει αρκετά μικρό μέγεθος ($n=26$), είναι η πλέον «ευαίσθητη» και αξιόπιστη ομάδα που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε, ώστε να ανιχνεύσουμε τις θεμελιώδεις, ιδεολογικές διαφορές μεταξύ αριστερών και δεξιών ερωτώμενων, συνακόλουθα δε και μεταξύ αριστεράς και δεξιάς Ιδεολογίας.

Ως προς τα πολιτικά χαρακτηριστικά των ψηφοφόρων του κάθε υποψηφίου, που μαρτυρούν ουσιαστικά και το «προνομιακό» πολιτικό «ακροατήριο» του κάθε τύπου Ηγεσίας, αν και δεν προέκυψε η συνολική, στατιστικά σημαντική συσχέτιση της πολιτικής αυτοτοποθέτησης με την επιλογή του τύπου Ηγεσίας, $\chi^2 (4, N = 299) = 7.72, p = .10, \text{Cramer's } V = .11$, εν τούτοις σε οριακά στατιστικά σημαντικό βαθμό, οι πολιτικά αριστεροί έναντι των δεξιών και των κεντρώων φάνηκε ότι ήταν αυτοί, οι οποίοι προτίμησαν περισσότερο τον Συνεργάσιμο ως Πρωθυπουργό (ποσοστό 38,4%, $\text{adjusted residual} = 1.95, p = .053$).

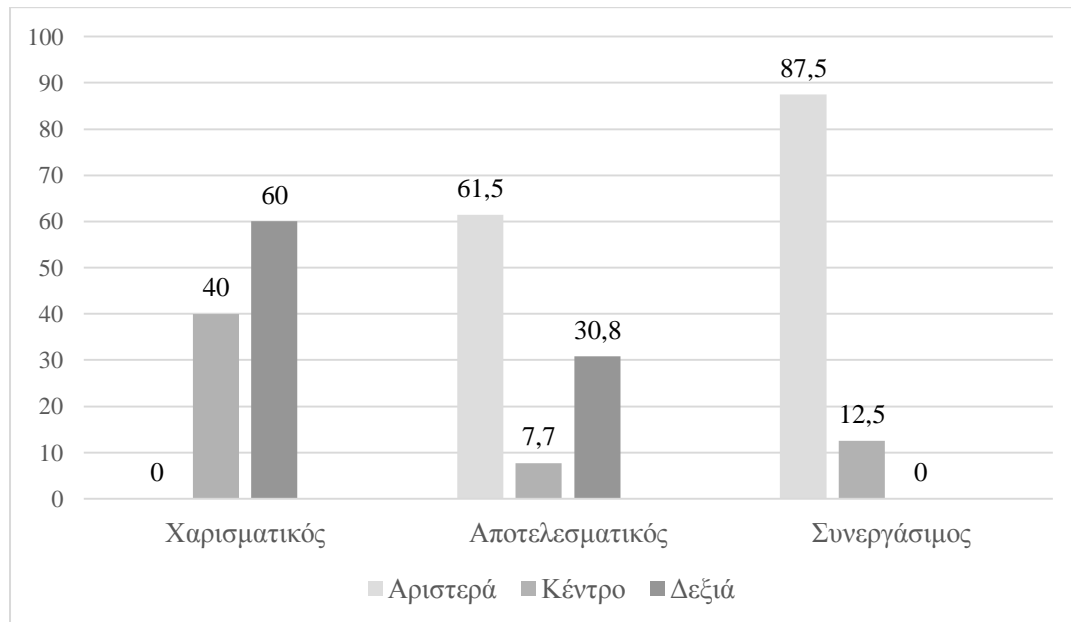
Είναι απαραίτητο να σημειωθεί, ωστόσο, πως η παραπάνω τάση του γενικού δείγματος προήλθε αποκλειστικά και μόνον από τους έχοντες εισοδήματα άνω των 1000 ευρώ μηνιαίως, $\chi^2 (4, N = 100) = 10.28, p = .036, \text{Cramer's } V = .32$, (ποσοστό 46,2%, $\text{adjusted residual} = 2.90, p < .005$), και από καμία άλλη, χαμηλότερη αυτής, εισοδηματική κατηγορία.

Ενδεικτικά επισημαίνεται δε ότι στην κατηγορία των εισοδημάτων μεταξύ 500 και 1000 ευρώ, στην οποία επιβεβαιώθηκε προηγουμένως ο προβλεπτικός ρόλος του βαθμού της αβεβαιότητας στην επιλογή του τύπου της Ηγεσίας, τον Συνεργάσιμο επέλεξαν αδιαφοροποίητα μεταξύ τους οι αριστεροί και οι δεξιοί συμμετέχοντες (ποσοστό 37% και 37,5%, αντιστοίχως), στην κατηγορία των εισοδημάτων κάτω των 500 ευρώ οι αριστεροί και οι κεντρώοι (ποσοστό 31,6% και 31,9%, αντιστοίχως), ενώ τέλος στην κατηγορία των νεαρότερων συμμετεχόντων, από 18 έως και 24 ετών, τον Συνεργάσιμο προτίμησαν κατά κύριο λόγο οι πολιτικά κεντρώοι και σε αξιοσημείωτα μικρότερο βαθμό οι αριστεροί (ποσοστό 27,6% έναντι 14,3%, αντιστοίχως).

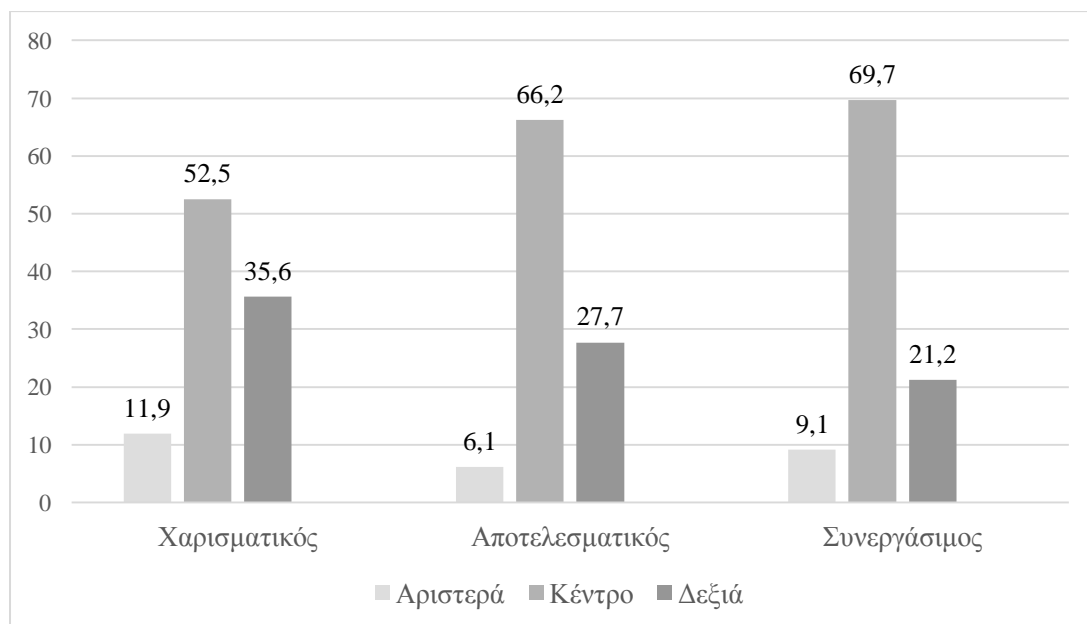
Η ίδια διαφοροποίηση, που οφείλεται στους συμμετέχοντες των ανώτερων εισοδημάτων, καταγράφηκε επίσης και στην ομάδα των υψηλά πολιτικοποιημένων

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

(βλ. Σχήμα 12), στους οποίους παρατηρήθηκε ακόμα, σε αντίθεση με τους χαμηλά πολιτικοποιημένους (βλ. Σχήμα 13), και η σημαντική απόρριψη του Εθνοκεντρικού ή αλλιώς Χαρismaticού υποψηφίου εκ μέρους συγκεκριμένα των πολιτικά αριστερών, $\chi^2 (4, N = 26) = 10.92, p = .027, \text{Cramer's } V = .45$ (adjusted residual απόρριψης του Εθνοκεντρικού από υψηλά πολιτικοποιημένους αριστερούς = -2.90, $p < .005$).

Σχήμα 12. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και Πολιτική Αυτοτοποθέτηση στους υψηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες.

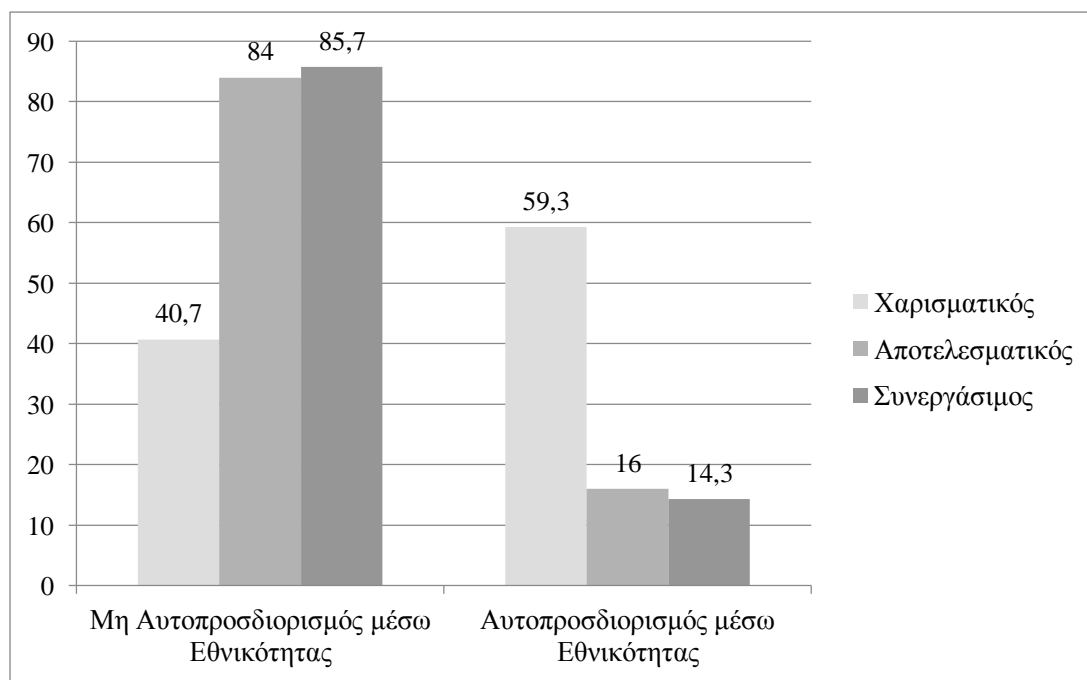

Σχήμα 13. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και Πολιτική Αυτοτοποθέτηση στους μη υψηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στο πλαίσιο της αναζήτησης και άλλων πιθανών ιδεολογικών διαστάσεων της προτίμησης του καθενός εκ των τριών (3) πολιτικών υποψηφίων, προέκυψαν επίσης ορισμένες συμπληρωματικές, αλλά αξιοσημείωτες συσχετίσεις μεταξύ των κριτήριων, μέσω των οποίων προσδιόρισαν οι συμμετέχοντες τον εαυτόν τους, και της επιλογής ως ιδανικού πρωθυπουργού διαφορετικού, πολιτικού υποψηφίου.

Καταρχάς, στο γενικό δείγμα διαπιστώθηκε ο συχνότερος αυτοπροσδιορισμός των ψηφοφόρων του Εθνοκεντρικού ή Χαρισματικού ηγέτη μέσω του κριτηρίου της Εθνικότητας (βλ. Σχήμα 14), $\chi^2 (2, N = 299) = 30.26, p = .000, \text{Cramer's } V = .31$, που προήλθε τόσο από τους χαμηλά, $\chi^2 (2, N = 273) = 23.54, p = .000, \text{Cramer's } V = .29$, όσο, όμως, και από τους υψηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες, $\chi^2 (2, N = 26) = 10.06, p = .007, \text{Cramer's } V = .62$.

Σχήμα 14. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και αυτοπροσδιορισμός μέσω του κριτηρίου της Εθνικότητας στο γενικό δείγμα.

Ακόμα, στο γενικό δείγμα διαπιστώθηκε και ο οριακά στατιστικά σημαντικός, συχνότερος αυτοπροσδιορισμός των ψηφοφόρων του Εθνοκεντρικού ή Χαρισματικού υποψηφίου μέσω του κριτηρίου της Θρησκείας (βλ. Σχήμα 15), $\chi^2 (2, N = 299) = 5.91, p = .052, \text{Cramer's } V = .14$ και adjusted residual 2.4, $p < .05$, τάση που οφείλεται τόσο στους υψηλά, $\chi^2 (2, N = 26) = 5.20, p = .074, \text{Cramer's } V = .44$ και adjusted residual 2.2, $p < .05$, όσο και στους μη υψηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες, $\chi^2 (2, N = 273) = 3.98, p > .12, \text{Cramer's } V = .12$, και adjusted residual 2.0, $p < .05$, και ιδίως δε

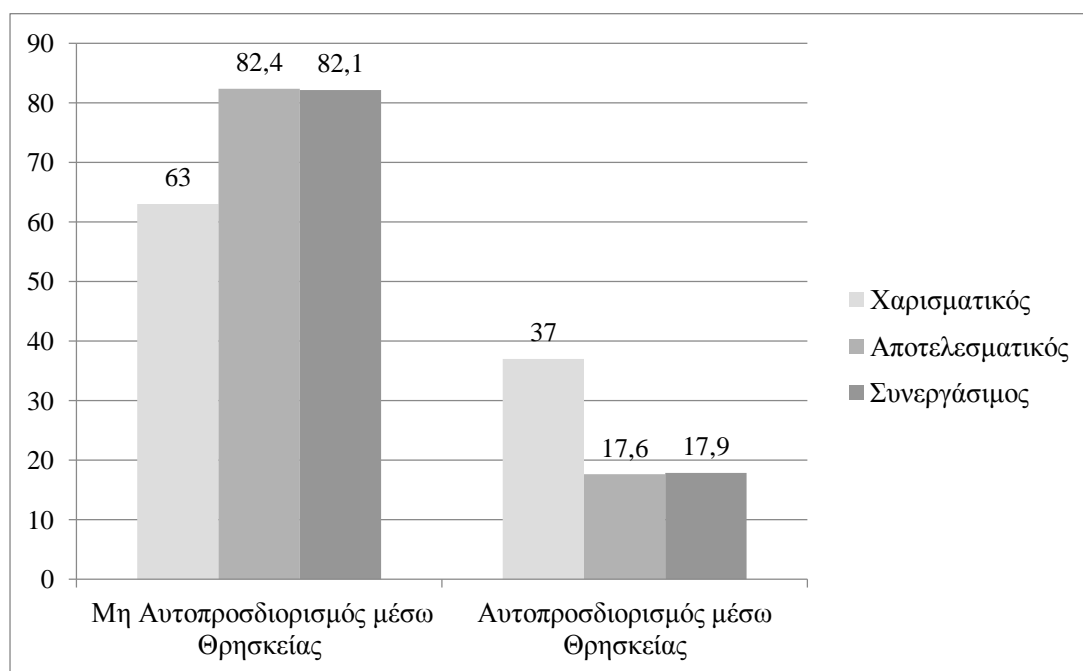
ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

στους πλέον χαμηλόμισθους εξ αυτών, $\chi^2 (2, N = 76) = 14.07, p = .001$, Cramer's $V = .43$.

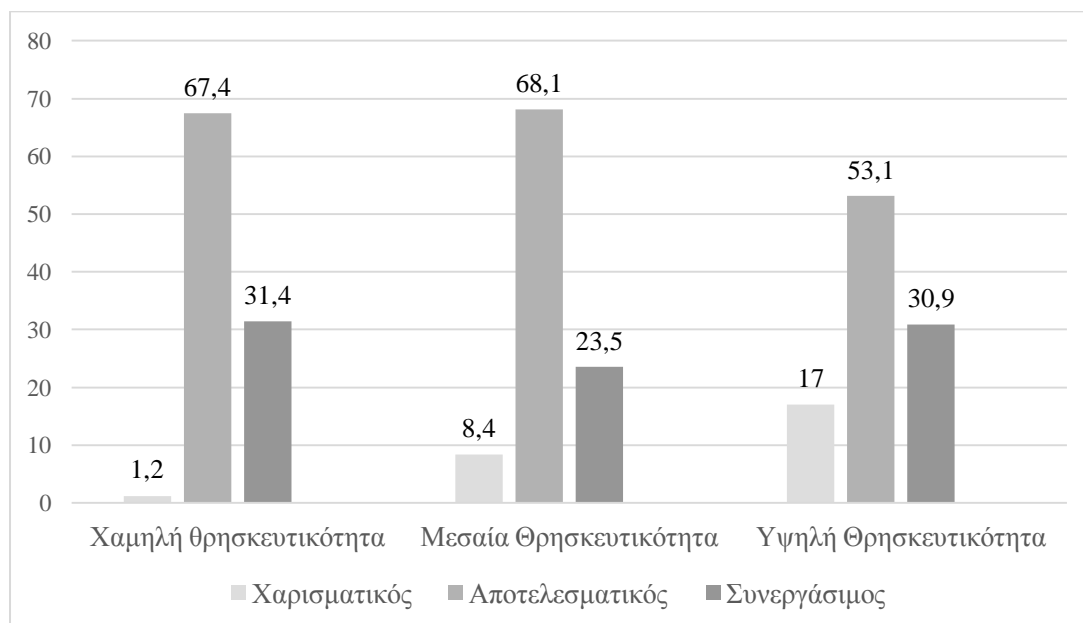
Μάλιστα, η παραπάνω συσχέτιση επιβεβαιώθηκε (βλ. Σχήμα 16) και από την εναλλακτική, αρχική μέτρηση του βαθμού της Θρησκευτικότητας, $\chi^2 (4, N = 299) = 16.58, p = .002$, Cramer's $V = .16$, καθώς η πλειοψηφία των ακραία θρησκευόμενων προτίμησε περισσότερο τον Εθνοκεντρικό ή αλλιώς Χαρισματικό (ποσοστό 59,3%, adjusted residual=3.3, $p < .001$) και λιγότερο τον Αποτελεσματικό υποψήφιο (ποσοστό 26,2%, adjusted residual= - 2.2, $p < .030$), χωρίς να σημειωθεί οποιαδήποτε, ανάλογη, συσχέτιση και για τον Συνεργάσιμο.

Θετική συσχέτιση μεταξύ θρησκευτικότητας και επιλογής του Εθνοκεντρικού πολιτικού υποψηφίου εντοπίστηκε και στο χαμηλά, $\chi^2 (4, N = 273) = 14.76, p = .005$, Cramer's $V = .23$, μα και στο υψηλά πολιτικοποιημένο δείγμα επίσης, $\chi^2 (4, N = 26) = 7.99, p = .092$, Cramer's $V = .39$, και adjusted residual = 2.2, $p < .040$, χωρίς εν τούτοις να επαναδιαπιστωθεί στο τελευταίο και η αρνητική, ανάλογη τάση αναφορικά με τον Αποτελεσματικό.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 15. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και αυτοπροσδιορισμός μέσω του κριτηρίου της Θρησκείας στο γενικό δείγμα.

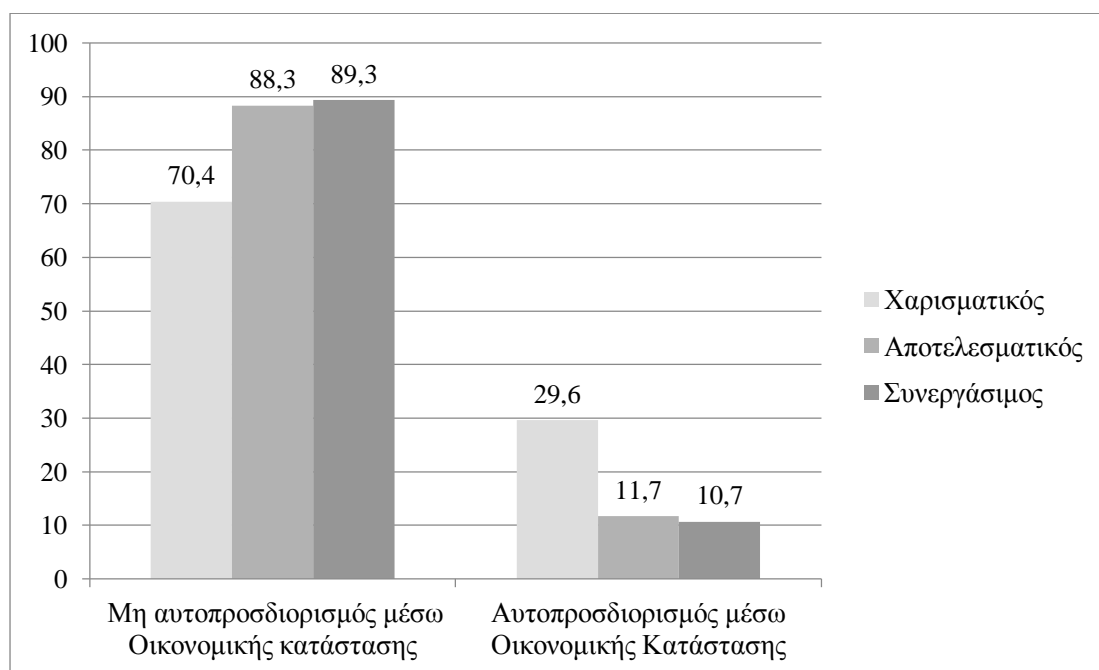
Σχήμα 16. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και βαθμός Θρησκευτικότητας στο γενικό δείγμα.

Οι ψηφοφόροι των τριών υποψηφίων ηγετών παρατηρήθηκε επιπροσθέτως ότι διαφοροποιήθηκαν μεταξύ τους και ως προς ένα ακόμη αυτοπροσδιοριστικό κριτήριο, και ειδικότερα ως προς το κριτήριο της Οικονομικής κατάστασης (βλ. Σχήμα 17), $\chi^2(2, N = 299) = 7.42, p = .027, \text{Cramer's } V = .15$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Για την ακρίβεια, οι ψηφοφόροι του Εθνοκεντρικού ή αλλιώς Χαρισματικού υποψηφίου επέλεξαν την οικονομική κατάσταση ως αυτοπροσδιοριστικό κριτήριο σε στατιστικά σημαντικό, μεγαλύτερο βαθμό, εύρημα το οποίο οφείλεται, μάλιστα, στους συμμετέχοντες της μεσαίας κοινωνικοοικονομικής τάξης ($2, N = 243$) = 17.03, $p = .000$, Cramer's $V = .26$, αλλά και στους μη υψηλά πολιτικοποιημένους, $\chi^2 (2, N = 273) = 6.81$, $p = .033$, Cramer's $V = .15$.

Παρά το γεγονός, όμως, πως το εύρημα αυτό δεν καταγράφηκε και στο γενικό δείγμα των υψηλά πολιτικοποιημένων συμμετεχόντων εξίσου, $\chi^2 (2, N = 26) = 1.73$, $p = .42$, Cramer's $V = .25$, επαναδιαπιστώθηκε εν τούτοις στην κατηγορία των υψηλά πολιτικοποιημένων, οι οποίοι, συγκεκριμένα, δεν αυτοπροσδιορίστηκαν ταυτόχρονα μέσω της εθνικότητας ή και της θρησκείας, $\chi^2 (2, N = 21) = 4.55$, $p = .10$, Cramer's $V = .46$ (adjusted residual για τον Εθνοκεντρικό = 2.1, $p < .040$).

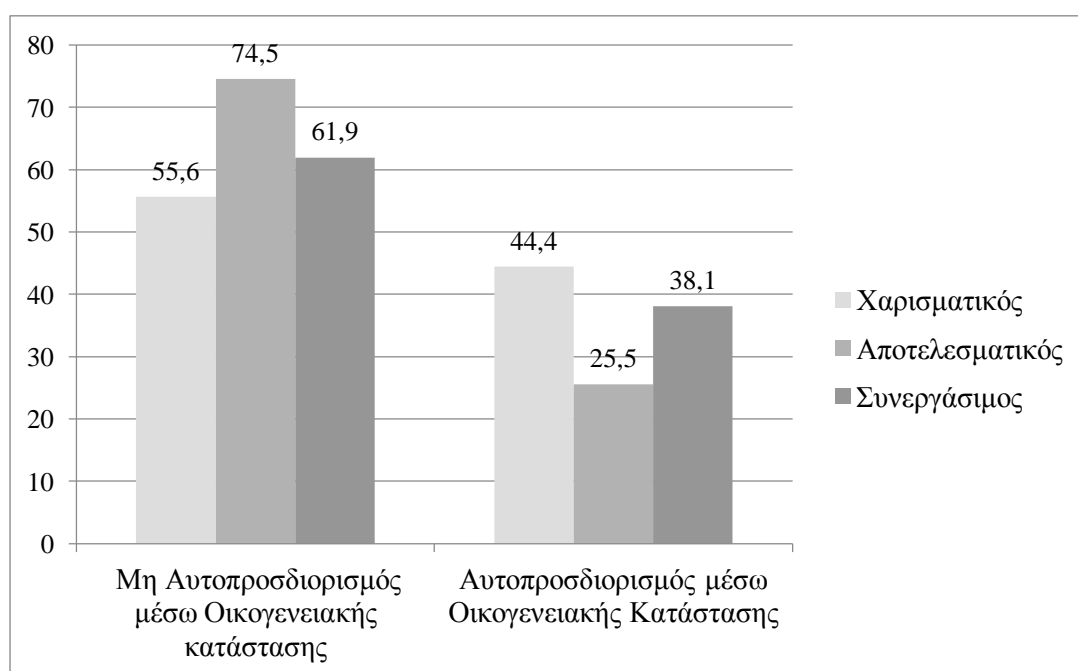
Σχήμα 17. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και αυτοπροσδιορισμός μέσω του κριτηρίου της Οικονομικής κατάστασης στο γενικό δείγμα.

Διαφοροποίηση μεταξύ των υποστηρικτών των τριών πολιτικών υποψηφίων παρατηρήθηκε ακόμα και ως προς το κριτήριο της Οικογενειακής κατάστασης (βλ. Σχήμα 18), $\chi^2 (2, N = 299) = 6.90$, $p = .032$, Cramer's $V = .15$, το οποίο απέφυγαν σε σημαντικό βαθμό οι ψηφοφόροι του Αποτελεσματικού (adjusted residual = -2.60, p

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

> .010), κυρίως σε σχέση με τους ψηφοφόρους του Εθνοκεντρικού ή Χαρισματικού, που έτειναν περισσότερο να το επιλέξουν ως αυτοπροσδιοριστικό.

Το εύρημα αυτό, ωστόσο, φάνηκε πως οφείλεται αποκλειστικά στους χαμηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες, $\chi^2 (2, N = 273) = 6.79, p = .033$, Cramer's $V = .15$, adjusted residual = -2.40, $p > .020$), και όχι και στους υψηλά επίσης, δεδομένου πως στους τελευταίους, αν και επαναδιαπιστώθηκε η ίδια τάση (adjusted residual = -1.85, $p > .05$), δεν ανήλθε εξίσου σε σημαντικό βαθμό, $\chi^2 (2, N = 26) = 3.46, p = .17$, Cramer's $V = .36$.

Σχήμα 18. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και αυτοπροσδιορισμός μέσω του κριτηρίου της Οικογενειακής κατάστασης στο γενικό δείγμα.

Επιπλέον, εκτός του ότι σημειώθηκε στο χαμηλά πολιτικοποιημένο δείγμα, $\chi^2 (2, N = 273) = 3.96, p = .13$, Cramer's $V = .35$ (adjusted residual = -1.97, $p = .05$), εν αντιθέσει με το υψηλά πολιτικοποιημένο, $\chi^2 (2, N = 6) = .62, p > .70$, αλλά και με το γενικό, $\chi^2 (2, N = 299) = 3.50, p = .17$, ο λιγότερο συχνός αυτοπροσδιορισμός των ψηφοφόρων του Εθνοκεντρικού ή αλλιώς Χαρισματικού ηγέτη μέσω του μορφωτικού τους επιπέδου, διαπιστώθηκε επίσης και ο στατιστικά σημαντικός, λιγότερο συχνός αυτοπροσδιορισμός τους, σε σύγκριση κατά κύριο λόγο με τους ψηφοφόρους του Αποτελεσματικού, μέσω του κριτηρίου των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας.

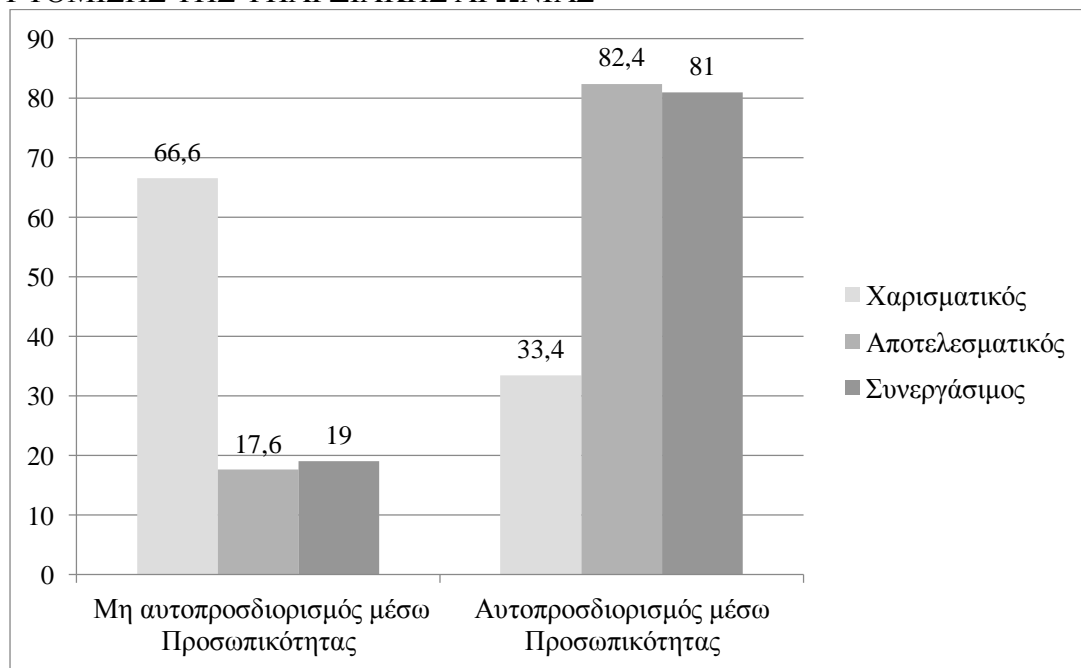
ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η παραπάνω τάση των καταγράφηκε στο γενικό δείγμα, (βλ. Σχήμα 19), $\chi^2 (2, N = 299) = 33.51, p = .000, \text{Cramer's } V = .35$, και από κοινού επίσης, τόσο στο δείγμα των χαμηλά, $\chi^2 (2, N = 273) = 20.49, p = .000, \text{Cramer's } V = .27$, όσο και σε αυτό των υψηλά πολιτικοποιημένων, $\chi^2 (2, N = 26) = 11.89, p = .003, \text{Cramer's } V = .67$.

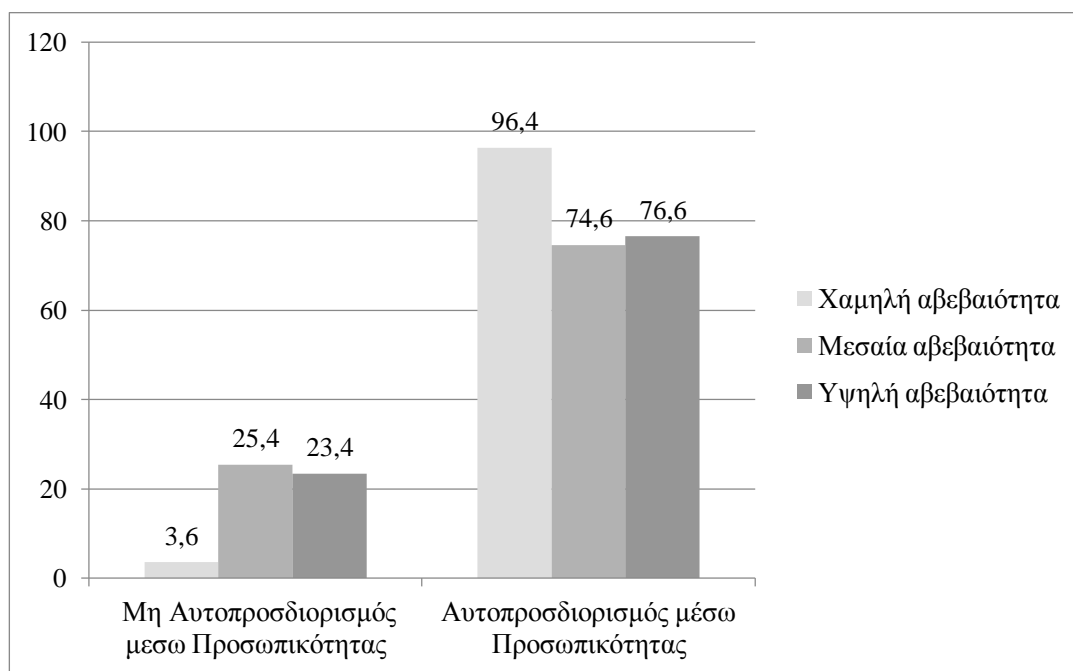
Το συγκεκριμένο εύρημα είναι δυνατό να συνεκτιμηθεί θεωρητικά και με τη συσχέτιση της αβεβαιότητας με τον αυτοπροσδιορισμό μέσω των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας *per se*, $\chi^2 (2, N = 299) = 6.46, p = .040, \text{Cramer's } V = .14$, η οποία εντοπίστηκε αποκλειστικά στην κατηγορία των χαμηλά, μη πολιτικοποιημένων συμμετεχόντων, $\chi^2 (2, N = 273) = 5.04, p = .080, \text{Cramer's } V = .13$, κι ως εκ τούτου επαναδιαπιστώθηκε και στο γενικό δείγμα, $\chi^2 (2, N = 299) = 6.46, p = .040, \text{Cramer's } V = .14$.

Αναλυτικότερα, οι αναφέροντες χαμηλή αβεβαιότητα (βλ. Σχήμα 20), κυρίως δε οι πολιτικά δεξιοί, $\chi^2 (1, N = 41) = 2.95, p = .084, \text{Phi} = .26$ (για τους αριστερούς $p = .15$ και για τους κεντρώους, $p = .35$, αντιστοίχως), επέλεξαν σε σημαντικό βαθμό ως κριτήριο αυτοπροσδιορισμού τους τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους εν συγκρίσει με όσους ανέφεραν είτε μεσαία είτε υψηλή αβεβαιότητα.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 19. Ποσοστό προτίμησης των πολιτικών Υποψηφίων και αυτοπροσδιορισμός μέσω του κριτηρίου των χαρακτηριστικών της Προσωπικότητας.

Σχήμα 20. Ποσοστό αυτοπροσδιορισμού μέσω του κριτηρίου των χαρακτηριστικών της Προσωπικότητας ανά βαθμό Αβεβαιότητας στο γενικό δείγμα.

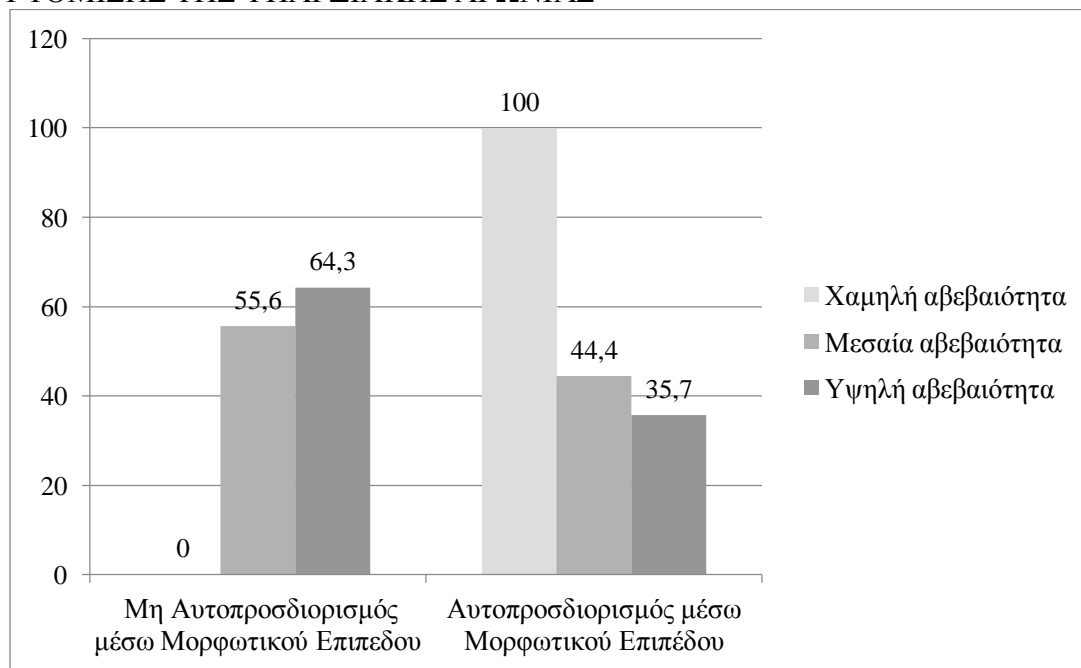
ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αναφορικά γενικότερα με τα αυτοπροσδιοριστικά κριτήρια, και στο πλαίσιο των ανάλογων προβληματισμών των προγενέστερων πειραματικών μας αποπειρών, επισημαίνεται συμπληρωματικά ότι δεν παρατηρήθηκε οποιαδήποτε, για την ακρίβεια άμεση, συσχέτιση μεταξύ βαθμού αβεβαιότητας και προσδιορισμού του εαυτού μέσω του ειδικού κριτηρίου του φύλου, $\chi^2 (2, N = 299) = 84, p > .60$, ή της εθνικότητας, $\chi^2 (2, N = 299) = 1.20, p > .50$, ακόμη και σε όσους ερωτώμενους δήλωσαν πολιτικά δεξιόί, $\chi^2 (2, N = 73) = 2.32, p > .30$ ⁴⁹.

Απεναντίας, στην κατηγορία των υψηλά πολιτικοποιημένων, σημειώθηκε (βλ. Σχήμα 21), σε αντίθεση με το γενικό, αλλά και με το χαμηλά πολιτικοποιημένο δείγμα, η οριακή, αρνητική συσχέτιση της αβεβαιότητας και του αυτοπροσδιορισμού μέσω του μορφωτικού επιπέδου, $\chi^2 (2, N = 26) = 4.12, p = .12$, Cramer's $V = .39$, adjusted residual = - 1.98, $p < .05$, η οποία, ιδίως ως προς τη διάκριση μεταξύ ακραία χαμηλά και ακραία υψηλά αβέβαιων, εντοπίστηκε αποκλειστικά στους δεξιούς, $\chi^2 (1, N = 41) = 4.62, p = .031$, $Phi = -.33$.

⁴⁹ Παρα ταύτα, αναφέρεται πως αποκλειστικά στο δείγμα των υψηλά πολιτικοποιημένων συμμετεχόντων διαπιστώθηκε πράγματι η θετική συσχέτιση μεταξύ υψηλής αβεβαιότητας και αύξησης της συχνότητας αυτοπροσδιορισμού μέσω του έθνους, $\chi^2 (2, N = 26) = 4.05, p = .13$, Cramer's $V = .39$, adjusted residual = 2.2, $p < .035$, η οποία, ωστόσο, σε αντίθεση με όλα τα υπόλοιπα αποτελέσματα της παρούσας δεν επαναδιαπιστώθηκε και κατά την άμεση σύγκριση μεταξύ ακραία χαμηλής και ακραία υψηλής αβεβαιότητας, $p = .29$. Η παράδοξη και μη συνεπής παραπάνω τάση, χωρίς να είμαστε σε θέση να ελέγξουμε σε ποια συγκεκριμένη πολιτική κατηγορία οφείλεται, σημειώνεται ότι στο εξαιρετικά μικρό δείγμα ειδικά των μεσαία και υψηλά αβέβαιων πολιτικά δεξιών, έλαβε την πλέον ενισχυμένη της μορφή, $\chi^2 (1, N = 7) = 2.10, p = .14$, $Phi = .54$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 21. Ποσοστό αυτοπροσδιορισμού μέσω του κριτηρίου του Morfωτικού επιπέδου ανά βαθμό Αβεβαιότητας στους υψηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΗΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΥΤΟΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ

Σε αυτό το σημείο είναι αναγκαίο να υπογραμμιστεί πως τα τρία (3) κριτήρια, που οικοδομούνται επί της α. Εθνικότητας β. της Θρησκείας και της γ. Οικονομικής κατάστασης, έχουν ιδιαίτερα μεγάλη σημασία και συνιστούν στοιχεία με άμεσο τρόπο δηλωτικά του πολιτικού προσανατολισμού των ερωτώμενων.

Για την ακρίβεια, τα συγκεκριμένα τρία κριτήρια υπήρξαν τα μοναδικά εκ των συνολικά δέκα (10) διαθέσιμων κριτηρίων, μέσω των οποίων προσδιόρισαν τον εαυτό τους σε στατιστικά σημαντικό, μεγαλύτερο βαθμό οι υψηλά πολιτικοποιημένοι δεξιοί συμμετέχοντες σε σύγκριση, και σε αντίθεση, με τους υψηλά πολιτικοποιημένους αριστερούς ($n=26$ για υψηλά πολιτικοποιημένο σύνολο, $n=22$ για πολιτικοποιημένους αριστερούς-δεξιούς και $n=147$ για το σύνολο αριστερών και δεξιών συμμετεχόντων).

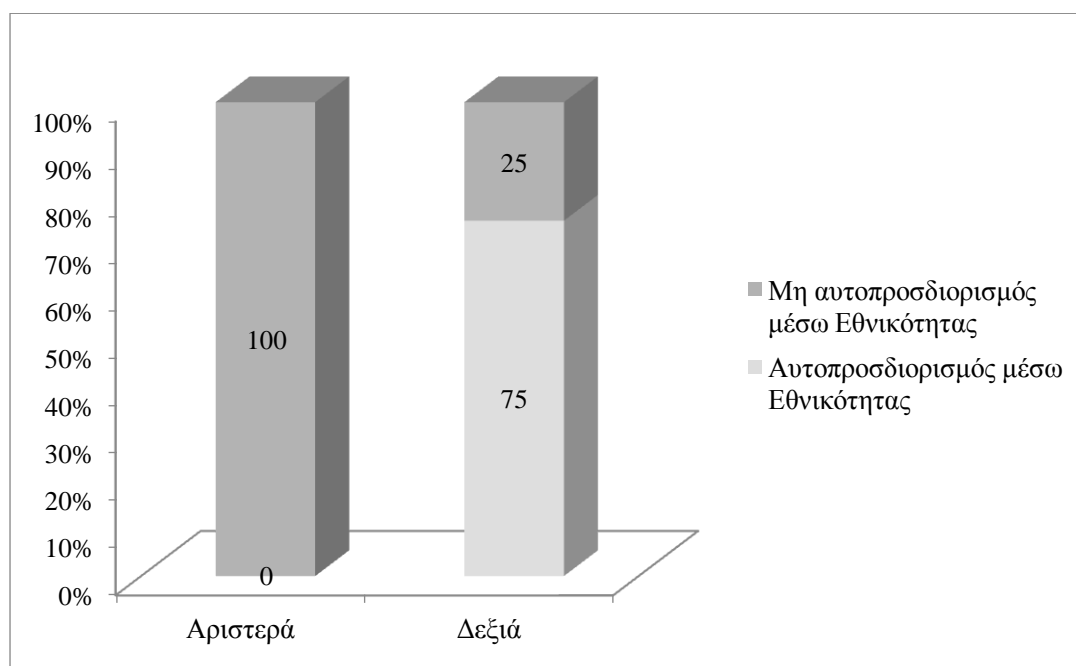
Αναλυτικότερα, διαπιστώθηκε πως σε στατιστικά σημαντικό βαθμό οι υψηλά πολιτικοποιημένοι δεξιοί επέλεξαν περισσότερο από τους υψηλά πολιτικοποιημένους αριστερούς τον προσδιορισμό του εαυτού τους μέσω της Εθνικότητας (βλ. Σχήμα 22), $\chi^2 (1, N = 22) = 4.71, p = .030, Phi = .46$, και επίσης μέσω της Θρησκείας (βλ. Σχήμα 23), $\chi^2 (1, N = 22) = 4.71, p = .030, Phi = .46$, εξ ου και ανάλογη τάση διαπιστώθηκε

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

και στο σύνολο αριστερών και δεξιών, $\chi^2 (1, N = 147) = 3.63, p = .057, Phi = .15$, και $\chi^2 (1, N = 147) = 4.32, p = .038, Phi = .17$, αντιστοίχως.

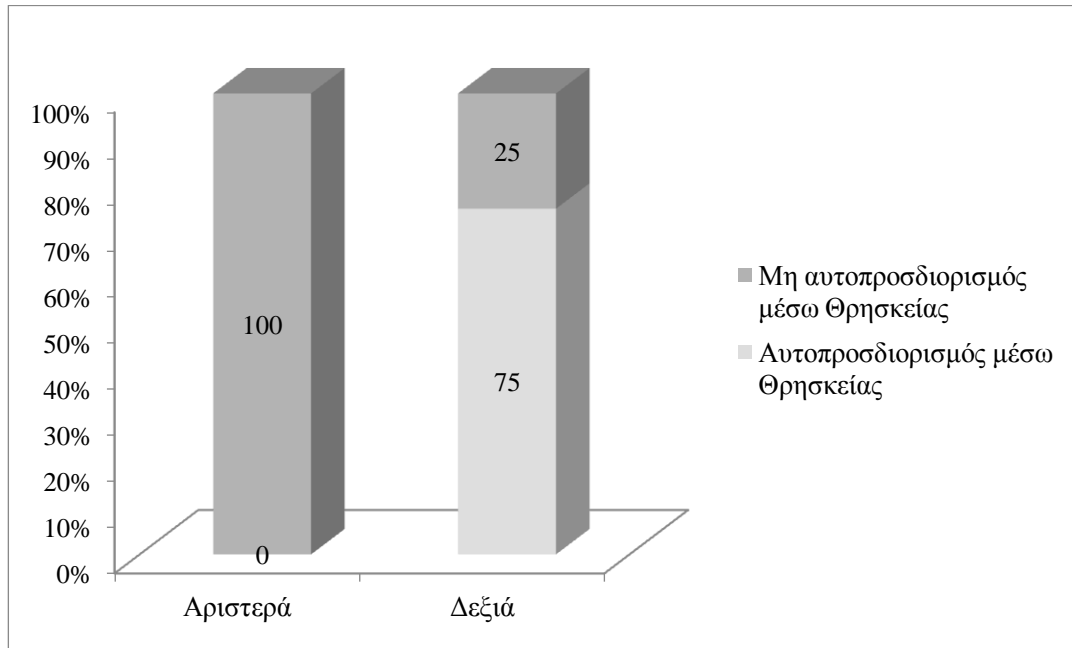
Μάλιστα, οι υψηλά πολιτικοποιημένοι δεξιοί, που δεν αυτοπροσδιορίστηκαν μέσω των δύο κριτηρίων της εθνικότητας και της θρησκείας, επέλεξαν εναλλακτικά να αυτοπροσδιοριστούν (βλ. Σχήμα 24) μέσω της Οικονομικής τους κατάστασης, $\chi^2 (1, N = 19) = 3.98, p = .047, Phi = .45$, και για το σύνολο αριστερών και δεξιών, $(1, N = 110) = 3.74, p = .053, Phi = .18$, τάση την οποία ανέπτυξαν και οι πολιτικά κεντρώοι.

Αντιθέτως, οι αριστεροί της ίδιας κατηγορίας επέλεξαν να αυτοπροσδιοριστούν περισσότερο μέσω του μορφωτικού τους επιπέδου, $\chi^2 (1, N = 19) = 4.56, p = .033, Phi = .49$, τάση η οποία, ωστόσο, σε αντίθεση με τις τρεις προηγούμενες, δεν επανα-επιβεβαιώθηκε και στο σύνολο των αριστερών και των δεξιών συμμετεχόντων $(1, N = 110) = .10, p > .70$.

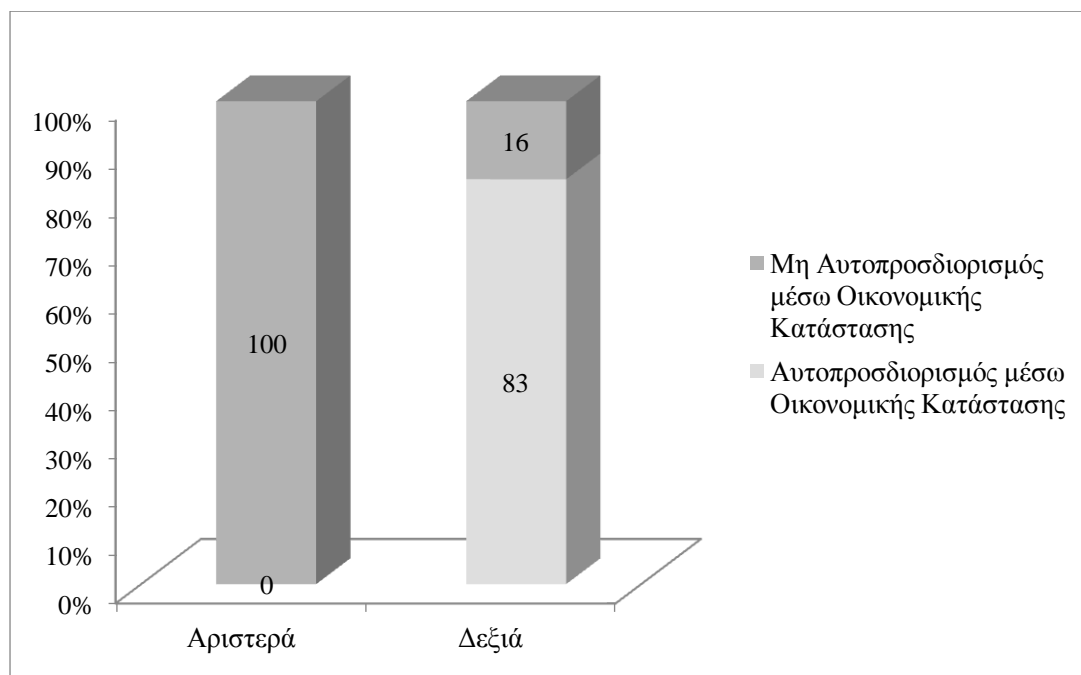

Σχήμα 22. Ποσοστό αυτοπροσδιορισμού μέσω του κριτηρίου της Εθνικότητας στους υψηλά πολιτικοποιημένους Αριστερούς και Δεξιούς.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

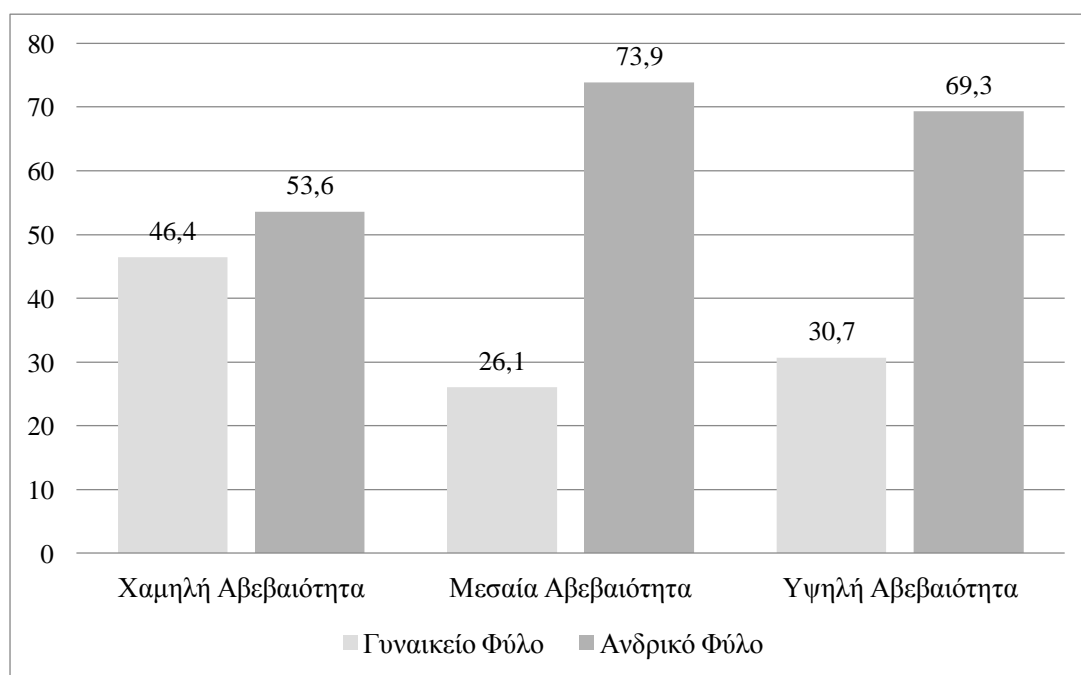
Σχήμα 23. Ποσοστό αυτοπροσδιορισμού μέσω του κριτηρίου της Θρησκείας στους υψηλά πολιτικοποιημένους Αριστερούς και Δεξιούς.

Σχήμα 24. Ποσοστό αυτοπροσδιορισμού μέσω του κριτηρίου της Οικονομικής Κατάστασης στους υψηλά πολιτικοποιημένους Αριστερούς και Δεξιούς που δεν αυτοπροσδιορίζονται μέσω της εθνικότητας και της θρησκείας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αβεβαιότητα και επιλογή του φύλου της πολιτικής ηγεσίας. Μολονότι δεν παρατηρήθηκε η συνολική, στατιστικά σημαντική συσχέτιση της αβεβαιότητας με το προτιμώμενο Φύλο της Ηγεσίας, $\chi^2 (2, N = 299) = 4.57, p = .10, \text{Cramer's } V = .12$, διαπιστώθηκε εν τούτοις η επί μέρους, στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση της χαμηλής (adjusted residual = -2.0, $p = .045$) έναντι της μεσαίας αβεβαιότητας, και όχι εξίσου και της υψηλής, στην αυξημένη προτίμηση του ανδρικού φύλου ως φύλου του ιδανικού Πρωθυπουργού (βλ. Σχήμα 25).

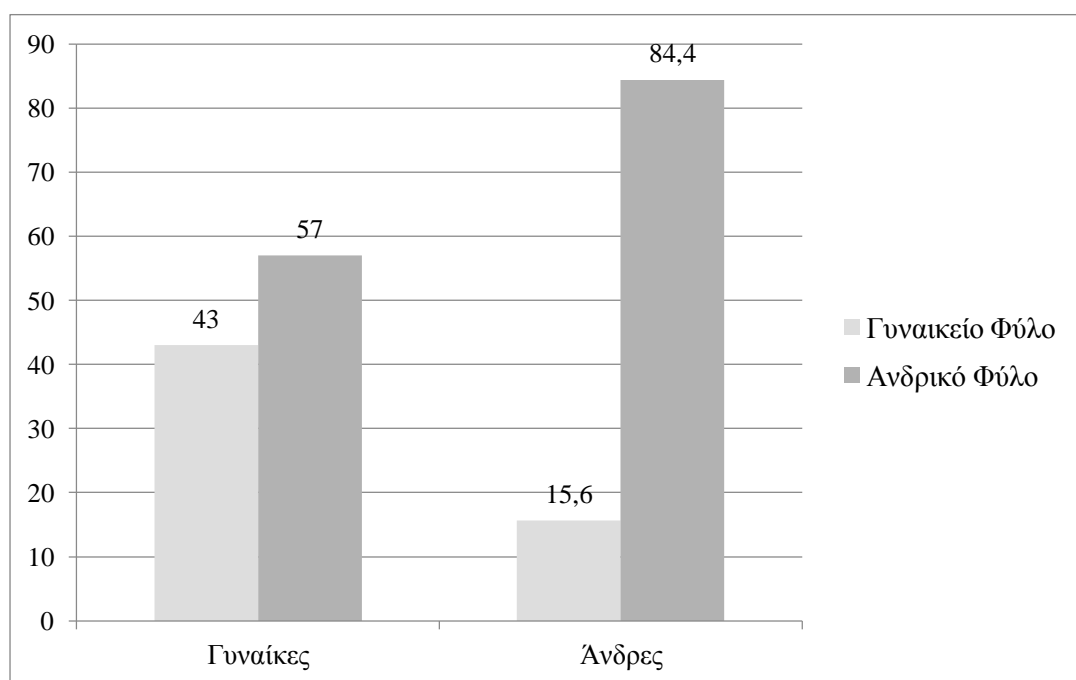
Σχήμα 25. Ποσοστό προτίμησης του Φύλου του ιδανικού Πρωθυπουργού ανά βαθμό Αβεβαιότητας.

Την ίδια στιγμή, δεν καταγράφηκε η σημαντική συσχέτιση της αβεβαιότητας και της επιλογής του φύλου τους ως κατάλληλου φύλου του ιδανικού Πρωθυπουργού, ούτε στις γυναίκες, $\chi^2 (2, N = 158) = 2.60, p > .25, \text{Phi} = .12$, άλλα ούτε και στους άνδρες συμμετέχοντες, $\chi^2 (2, N = 141) = 1.99, p > .35, \text{Phi} = .11$.

Ταυτόχρονα όμως, ανεδείχθη (βλ. Σχήμα 26) ο άμεσα ρυθμιστικός ρόλος του φύλου αναφορικά με την επιλογή του φύλου της πολιτικής Ηγεσίας, δεδομένου πως οι γυναίκες, αν και προτίμησαν περισσότερο το ανδρικό φύλο ως ηγετικό, επέλεξαν σε σημαντικά μεγαλύτερο βαθμό ως ηγετικό φύλο το γυναικείο, σε σύγκριση με τους άνδρες, $\chi^2 (1, N = 299) = 26.65, p < .001, \text{Phi} = .29$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η παραπάνω τάση περιορίστηκε σημαντικά, ωστόσο, για τους μη έχοντες πλήρη ή μόνιμη εργασία, για τους ευρισκόμενους με άλλα λόγια συγκριτικά με τους υπόλοιπους σε δυσμενέστερη ως προς την απασχόληση θέση, και αναλυτικότερα : για τους ανέργους, $\chi^2 (1, N = 30) = 2.85, p > .09$, τους εργαζόμενους μερικής απασχόλησης, $\chi^2 (1, N = 43) = 3.40, p = .06$, υπό τον περιορισμό των εξαιρετικά μικρών δειγμάτων για τους ασχολούμενους με τα οικιακά, $\chi^2 (1, N = 5) = .03, p > .50$, αλλά και για όσους αρνήθηκαν να δηλώσουν ακριβή θέση εργασίας, $\chi^2 (1, N = 9) = 2.05, p = .15$, κατηγορίες, στις οποίες οι γυναίκες συνιστούν ευκρινώς την αριθμητική πλειοψηφία (σε ποσοστό : 66,7%, 58,1%, 80% και 55,6%, αντιστοίχως).

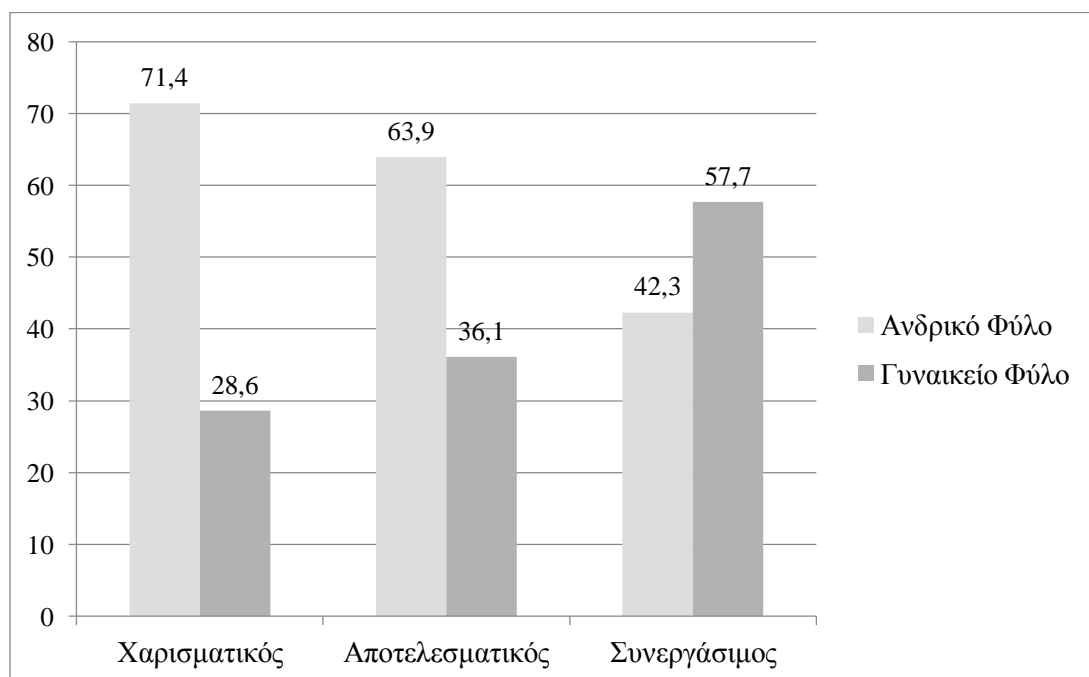
Σχήμα 26. Ποσοστό προτίμησης του Φύλου του ιδανικού Πρωθυπουργού και Φύλο των συμμετεχόντων.

Τέλος, αν και δεν παρατηρήθηκε η συνολική, σημαντική συσχέτιση του τύπου και του φύλου της Ηγεσίας, καταγράφηκε όντως στις γυναίκες συμμετέχουσες, $\chi^2 (2, N = 158) = 5.53, p = .063$, Cramer's $V = .26$ (adjusted residual = 2.2, $p < .040$), η στατιστικά σημαντική, αυξημένη προτίμηση του θηλυκού φύλου ως ηγετικού για την περίπτωση συγκεκριμένα του Συνεργάσιμου πολιτικού υποψηφίου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Για την ακρίβεια, φάνηκε, μάλιστα, πως οι ερωτώμενες που σε στατιστικά σημαντικό βαθμό προέκριναν τον συνδυασμό Συνεργάσιμου πολιτικού υποψηφίου και θηλυκού φύλου (adjusted residual = 2.0, $p = .045$) ήταν όσες δεν επέλεξαν βασικά να προσδιορίσουν τον εαυτόν τους μέσω του φύλου τους.

Η εν λόγω, ευρύτερη σύνδεση του τύπου και του φύλου της πολιτικής Ηγεσίας στις μη αυτοπροσδιοριζόμενες μέσω του φύλου τους συμμετέχουσες επισημαίνεται ότι οφείλεται κυρίως σε όσες γυναίκες αυτοανέφεραν υψηλά επίπεδα αβεβαιότητας (βλ. Σχήμα 27), $\chi^2 (2, N = 69) = 3.56, p = .16$, Cramer's $V = .23$, (adjusted residual = 1.85, $p = .064$) σε σύγκριση με όσες ανέφεραν είτε χαμηλά, $\chi^2 (2, N = 15) = 2.76, p = .25$, (adjusted residual = 0.1, $p > .90$), είτε και μεσαία επίπεδα αβεβαιότητας, $\chi^2 (2, N = 60) = 3.25, p = .19$, (adjusted residual = .08, $p > .40$), αντιστοίχως.

Σχήμα 27. Ποσοστό προτίμησης του Φύλου του ιδανικού Πρωθυπουργού ανά πολιτικό Υποψήφιο στις υψηλά αβέβαιες γυναίκες που δεν αυτοπροσδιορίζονται μέσω του φύλου τους.

Χρήμα

Στάσεις έναντι του χρήματος. Αναφορικά με τη συσχέτιση της Αβεβαιότητας με τις γενικές στάσεις απέναντι στο Χρήμα (βλ. Πίνακα 28) διαπιστώθηκε καταρχάς πως η υψηλή αβεβαιότητα συσχετίστηκε θετικά με την ενισχυμένη αναγνώριση της θετικής, συμβολικής δύναμης των χρημάτων, $r = .22, p < .001$, και με την αίσθηση της ανησυχίας για τα οικονομικά, $r = .38, p < .001$, κυρίως μάλιστα για τους συμμετέχοντες της μέσης, αστικής τάξης ($n=148$), $r = .29, p < .001$ και $r = .38, p < .001$.

Επιπροσθέτως, η υψηλή αβεβαιότητα συσχετίστηκε θετικά με την εντονότερη αποστροφή προς τις οικονομικές δεσμεύσεις, $r = .13, p < .05$, συνάφεια, ωστόσο, που οφείλεται αποκλειστικά στους διαμένοντες στην ελληνική περιφέρεια ($n=118$), $r = .20, p = .024$.

Την ίδια στιγμή, σημειώθηκε η θετική συσχέτιση της δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης με την στάση που συνίσταται στην εκμετάλλευση των οικονομικών ευκαιριών, $r = .20, p < .001$, καθώς και της υψηλής θρησκευτικότητας με τον έλεγχο των οικονομικών, $r = .11, p = .042$, την ανησυχία για τα οικονομικά, $r = .13, p = .023$, επίσης δε, και με την αντίληψη του χρήματος σαν πηγής του κακού, $r = .29, p < .001$.

Ταυτόχρονα, διαπιστώθηκε, δεδομένης και της ισχυρής, θετικής μεταξύ τους αλληλοσυσχέτισης, $r = .48, p < .001$, η θετική συνάφεια του Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία και της πρόσληψης του κόσμου ως Ανταγωνιστικής Ζούγκλας με ένα ευρύ σύνολο στάσεων έναντι του Χρήματος.

Αναλυτικότερα, ο Προσανατολισμός στην Κοινωνική Κυριαρχία, όπως και η πρόσληψη του κόσμου ως Ανταγωνιστικής ζούγκλας, συσχετίστηκε θετικά με την αναγνώριση της θετικής, συμβολικής δύναμης των χρημάτων, $r = .14, p = .012$ και $r = .44, p < .001$, τη μεγαλύτερη ανησυχία για τα οικονομικά, $r = .17, p = .003$ και $r = .29, p < .001$, και, ιδιαιτέρως, με την εκμετάλλευση των οικονομικών ευκαιριών, $r = .20, p < .001$, $r = .43, p < .001$, ενώ συσχετίστηκε αρνητικά, αντιθέτως, με την στάση που ταυτίζεται με την αποστροφή προς τις οικονομικές δεσμεύσεις, $r = -.12, p < .05$ και $r = -.15, p = .006$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 28

Δείκτες συνάφειας μεταξύ της Πολιτικής αυτοτοποθέτησης, της Θρησκευτικότητας, της Αβεβαιότητας και των στάσεων έναντι του Χρήματος (N=299)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
1. Πολ. αυτοτοποθέτηση	--													
2. Θρησκευτικότητα	.25***	--												
3. Αβεβαιότητα	.05	.12*	--											
4. Θετική Σχ.Θέση	.01	-.11*	-.28***	--										
5. Προσ. Κοιν. Κυρ.	.33***	.16**	.03	-.04	--									
6. Κόσμος ως Ζούγκλα	.35***	-.08	.14**	.01	.48***	--								
7. Έλεγχος Οικον/κών	.01	.11*	-.03	.13*	-.09	-.11	--							
8. Θετική Δύναμη Χρημ.	.08	-.08	.22***	.01	.14*	.44***	-.10	--						
9. Ανησυχία Οικον/κών	-.00	.13*	.38***	-.28***	.17**	.29***	.00	.42***	--					
10. Αποστροφή Δεσμ.	-.10	-.00	.13*	-.03	-.12*	-.15**	.33***	.07	.10	--				
11. Εκμετάλλευση ευκ.	.20***	.01	.08	.08	.20***	.43***	.15**	.29***	.23***	.09	--			
12. Χρήμα πηγή Κακού	.00	.29***	.05	-.15**	-.03	-.06	-.02	-.08	.25***	-.02	-.07	--		
13. Χρήμα Σύνολο	-.04	.14**	.30***	.09	.09	.28***	.45***	.58***	.72***	.45***	.46***	.30***	--	
14. Mean	5.40	4.15	5.10	3.65	3.68	3.28	3.93	3.06	3.12	4.26	3.06	2.15	3.35	--
(SD)	1.83	2.08	1.61	0.97	1.60	0.82	0.70	0.84	0.76	0.65	0.97	0.93	0.41	--

Σημείωση. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Οι στάσεις έναντι του Χρήματος φάνηκε ότι διαφοροποιήθηκαν και αναλόγως συγκεκριμένων κοινωνιοδημογραφικών στοιχείων των συμμετεχόντων.

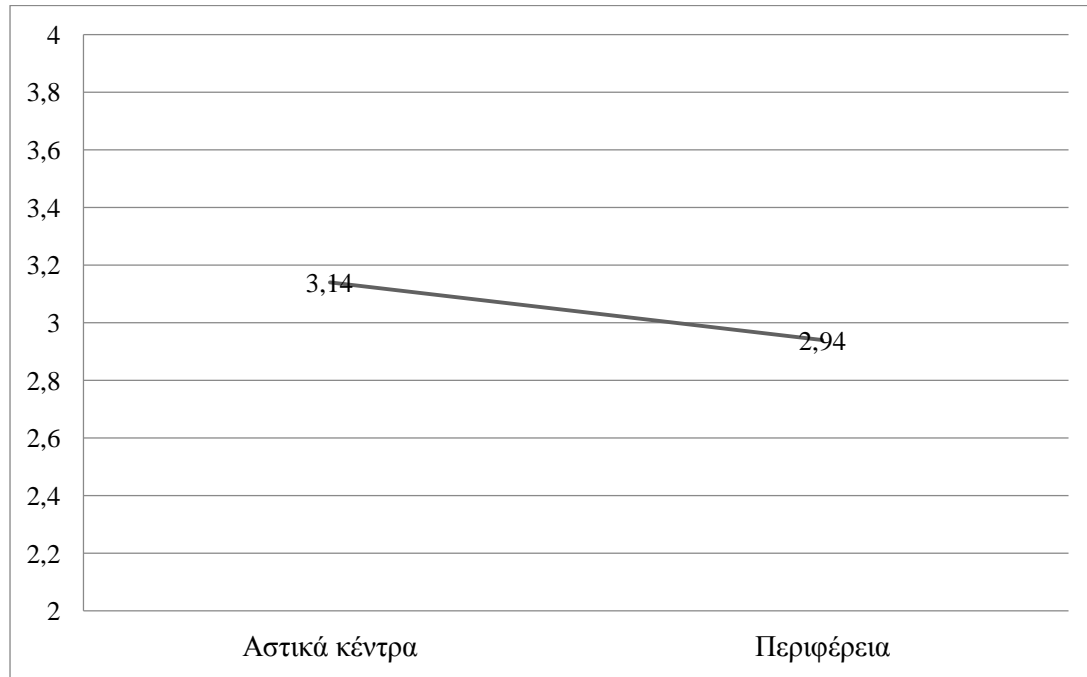
Επί παραδείγματι, διαπιστώθηκε ότι οι ανήκοντες στην ανώτερη κοινωνικο-οικονομική τάξη σε σημαντικό βαθμό, $F(2, 296) = 12.83, p = .000, \eta^2 = .080$, υπήρξαν οι μακράν λιγότερο ανήσυχοι για τα οικονομικά ($M=2,61, SD = 0,54$), σε σύγκριση με τους ανήκοντες τόσο στη μέση ($M= 3,22, SD=0,77$), όσο και στην κατώτερη τάξη ($M=3,76, SD=0,67$), υπό την τριπλή μάλιστα, στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση των τάξεων μεταξύ τους ($p < .006$ κατά το post-hoc LSD κριτήριο).

Επίσης, οι συμμετέχοντες της κατώτερης οικονομικής τάξης παρατηρήθηκε πως διαφοροποιήθηκαν ($M=2,44, SD=0,92$), σε στατιστικά σημαντικό βαθμό, $F(2, 296) = 3.81, p = .023, \eta^2 = .025$, αναφορικά με την πρόσληψη του χρήματος σαν πηγής του κακού, τόσο από τους συμμετέχοντες της μέσης ($M=2.12, SD=0.93$), όσο, όμως, και από τους συμμετέχοντες της ανώτερης κοινωνικοοικονομικής τάξης ($M= 1.69, SD= 0.61$).

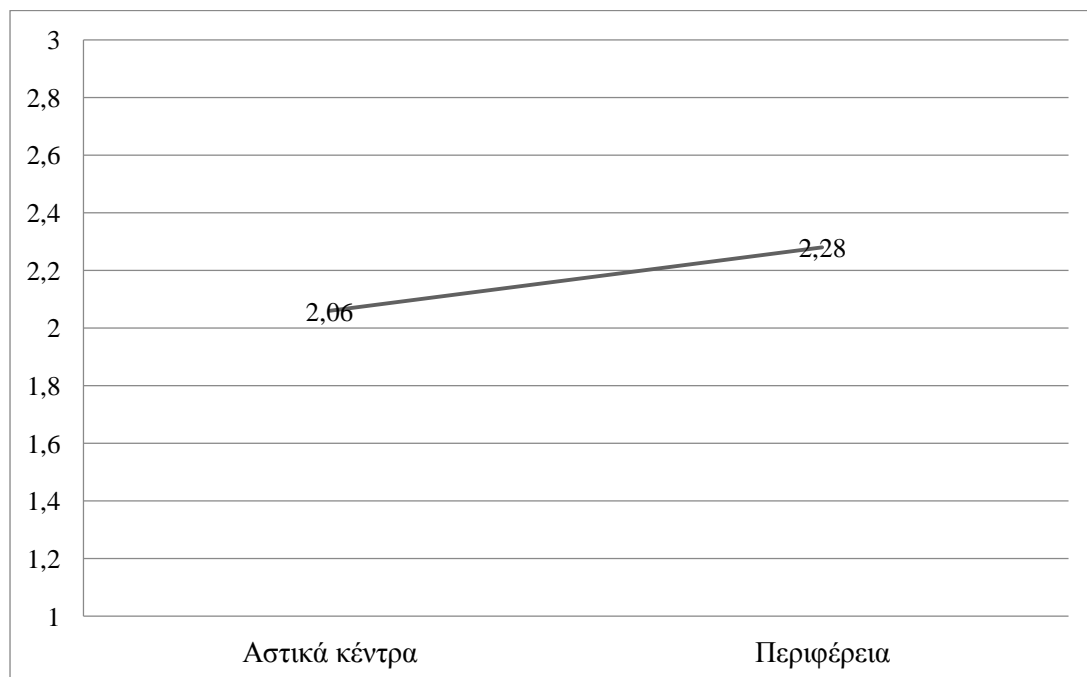
Ακόμη, οι ερωτώμενοι που διαμένουν στα αστικά κέντρα ($M=3.14, SD=0.86$) αναγνώρισαν (βλ. Σχήμα 29) σε στατιστικά σημαντικό, μεγαλύτερο βαθμό τη θετική, συμβολική δύναμη του Χρήματος σε σύγκριση με τους κατοίκους της περιφέρειας, ($M=2.94, SD=0.80$), $t(297) = 2.0, p = .046$, προσανατολίστηκαν περισσότερο ($M= 3.15, SD=0.93$ έναντι $M=2.91, SD=1.01$) στην εκμετάλλευση των οικονομικών ευκαιριών, $t(297)=2.09, p = .037$, και τέλος προσέγγισαν σε στατιστικά σημαντικό, μικρότερο βαθμό (βλ. Σχήμα 30) τα χρήματα σαν την πηγή του κακού ($M=2.06, SD=0.88$ έναντι $M=2.28, SD=0.99$), και $t(297)=-2.03, p = .043$.

Η αναλόγως του τύπου διαμονής διαφοροποίηση των συμμετεχόντων ως προς την ευρύτερη προσέγγιση των οικονομικών, ενισχύθηκε, επιπλέον, απ' το γεγονός ότι συνολικά οι κάτοικοι της πόλης σε οριακά μη στατιστικά σημαντικό επίπεδο, $\chi^2(1, N = 299) = 3.58, p = .058, Cramer's V = .11$, έτειναν να προσδιορίσουν τον εαυτό τους σε μεγαλύτερο βαθμό μέσω της οικονομικής τους κατάστασης σε σύγκριση με τους κατοίκους της περιφέρειας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 29. Αναγνώριση της Θετικής Συμβολικής Δύναμης του Χρήματος ανά τόπο διαμονής.

Σχήμα 30. Πρόσληψη του Χρήματος σαν Πηγής του Κακού ανά τόπο διαμονής.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε συμπληρωματικό επίπεδο, αξίζει να αναφερθεί ότι παρατηρήθηκαν επίσης στατιστικές σημαντικές συνάφειες μεταξύ των στάσεων έναντι του Χρήματος και της επιλογής ορισμένων εκ των Προσαρμοστικών Αντιδράσεων έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα (βλ. Πίνακα 31).

Ενδεικτικά, η αντίδραση που ταυτίζεται με τον Συμβιβασμό με τα υπάρχοντα δεδομένα, όσο αρνητικά κι αν είναι αυτά, διαπιστώθηκε πως συσχετίστηκε αρνητικά με την αποστροφή προς τις οικονομικές δεσμεύσεις, $r = -.12, p = .027$, αλλά θετικά με την ανησυχία για τα οικονομικά, $r = .15, p = .008$, και επίσης, από κοινού μάλιστα με την αντίδραση της Κινηματοποίησης, $r = .14, p = .012$, καθώς και αυτήν της στροφής προς την Θρησκεία, $r = .29, p < .001$, θετικά και με την πρόσληψη των χρημάτων σαν πηγής του κακού, $r = .23, p < .001$.

Η αντίδραση της στροφής προς τον Συμβιβασμό παρατηρήθηκε ακόμα πως συσχετίστηκε θετικά με το χαμηλό επίπεδο του εισοδήματος, αφού αναλυτικότερα, $F(3, 282) = 2.75, p = .043, \eta^2 = .028$, οι έχοντες εισόδημα μικρότερο των 500 ευρώ έτειναν σε μεγαλύτερο βαθμό στην αντίδραση του Συμβιβασμού, τόσο σε σύγκριση με τους έχοντες εισόδημα μεταξύ 500 και 1000 ευρώ (κατά το LSD post-hoc κριτήριο $p = .031$), όσο και με τους έχοντες εισόδημα μεταξύ 1000 και 2000 ευρώ (κατά το LSD post-hoc κριτήριο $p = .006$, αντιστοίχως), εύρημα που οφείλεται αποκλειστικά στους συμμετέχοντες που διαμένουν στις πόλεις, $F(3, 166) = 3.58, p = .015, \eta^2 = .061$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 31

Δείκτες σνάφειας μεταξύ των Προσαρμοστικών Αντιδράσεων και των στάσεων έναντι του Χρήματος (N=299)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
1. Απολαύσεις	--													
2. Θεία Πρόνοια	-.08	--												
3. Υποχρεώσεις	.07	.13*	--											
4. Ορθολογισμός	.17**	-.11	.28***	--										
5. Κινηματοποίηση	.03	.06	.19**	.27***	--									
6. Συμβιβασμός	.22***	.12*	.13**	-.05	-.05	--								
7. Έλεγχος Οικον/κών	-.03	.11*	.18**	.15**	.05	-.05	--							
8. Θετική Δύναμη Χρημ.	.15**	-.05	.12**	.20***	.04	.09	-.10	--						
9. Ανησυχία Οικ/κών	.15**	.12*	.29***	.12*	.08	.15**	.00	.42***	--					
10. Αποστροφή Δεσμ.	-.12*	-.00	.09	.11	.14*	-.12*	.33***	.07	.10	--				
11. Εκμετάλλευση ευκ.	.11	.00	.16**	.19**	.04	.03	.15**	.29***	.23***	.09	--			
12. Χρήμα πηγή Κακού	.08	.29***	.00	-.16**	.14*	.23***	-.02	-.08	.25***	-.02	-.07	--		
13. Χρήμα Σύνολο	.12	.17**	.32***	.21***	.13*	.11*	.45***	.58***	.72***	.45***	.46***	.30***	--	
14. Mean	3.75	3.84	4.70	5.08	4.36	2.81	3.93	3.06	3.12	4.26	3.06	2.15	3.35	--
(SD)	1.61	2.04	1.42	1.32	1.62	1.69	0.70	0.84	0.76	0.65	0.97	0.93	0.41	--

Σημείωση. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Χρήμα και άγχος του θανάτου. Από τη διερεύνηση της ευρύτερης σύνδεσης μεταξύ του Χρήματος και του Άγχους του θανάτου, προέκυψαν καταρχάς αρκετές και αξιοσημείωτες συσχετίσεις των στάσεων έναντι του Χρήματος και των διαστάσεων του Άγχους του θανάτου, όπως μαρτυρά κι η συνολική, στατιστικά σημαντική, μεταξύ τους, θετική συνάφεια, $r = .24, p < .005$.

Αναλυτικότερα (βλ. Πίνακα 32), διαπιστώθηκε πως η πρόσληψη του χρήματος σαν πηγής του κακού συσχετίστηκε θετικά με τη δυσκολία αποδοχής του θανάτου, $r = .14, p = .010$, την αύξηση των σκέψεων που τον αφορούν, $r = .12, p = .026$, και με το μεγαλύτερο συνολικό Άγχος του θανάτου, $r = .13, p = .019$, ενώ η στάση αποστροφής προς τις οικονομικές δεσμεύσεις συσχετίστηκε θετικά, αντιστοίχως, με το εξωτερικά παραγόμενο άγχος του θανάτου, $r = .16, p = .005$.

Επίσης, παρατηρήθηκε η θετική συσχέτιση της αναγνώρισης της συμβολικής, θετικής δύναμης του Χρήματος, όπως και της ανησυχίας για τα οικονομικά, με τη δυσκολία αποδοχής του θανάτου, $r = .18, p = .012$ και $r = .31, p < .001$, με το εξωτερικά παραγόμενο άγχος του θανάτου, $r = .19, p = .012$ και $r = .22, p < .001$, με τις αυξημένες σκέψεις του θανάτου, $r = .18, p = .012$, και $r = .32, p < .001$, καθώς και με το συνολικό Άγχος του θανάτου, $r = .18, p = .012$ και $r = .29, p < .001$.

Μάλιστα, οι περισσότερες από τις προαναφερθείσες στατιστικά σημαντικές, θετικές συσχετίσεις στάσεων έναντι του χρήματος και όψεων του άγχους του θανάτου καταγράφηκαν κατά κύριο λόγο στους συμμετέχοντες ($n=181$) των αστικών κέντρων, (βλ. Πίνακα 33) σε αντίθεση με τους συμμετέχοντες ($n=118$) της περιφέρειας (βλ. Πίνακα 34), στην κατηγορία των οποίων επαναδιαπιστώθηκαν μόνον οι συσχετίσεις της ανησυχίας για τα οικονομικά με τη δυσκολία διαχείρισης της οριστικότητας του θανάτου, $r = .26, p < .05$, τις αυξημένες σκέψεις του θανάτου, $r = .22, p < .05$, συνεπώς και με το συνολικό Άγχος του θανάτου επίσης, $r = .20, p < .05$.

Τέλος, ένα αξιοσημείωτο εύρημα, που σε συμπληρωματικό επίπεδο προέκυψε υπήρξε η αρνητική, και ισχυρή, συσχέτιση που σημειώθηκε μεταξύ της στάσης της εκμετάλλευσης των οικονομικών ευκαιριών και του συνολικού Άγχους του θανάτου, αποκλειστικά ($n=19$), στους αστικής διαμονής και δεξιούς συμμετέχοντες, των πλέον υψηλών, αστικών εισοδημάτων (βλ. οποιαδήποτε εισοδήματα μεγαλύτερα των 1000 ευρώ), $r = -.50, p = .026$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 32

Δείκτες συνάφειας μεταξύ των στάσεων έναντι του Χρήματος και του Άγχους του Θανάτου (N=299)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1. Έλεγχος Οικονομικών	--												
2. Θετική Δύναμη Χρήμ.	-.10	--											
3.Ανησυχία Οικονομικών	-.00	.42***	--										
4. Αποστροφή δεσμ.	.33***	.07	.10	--									
5. Εκμετάλλευση ευκ.	.15**	.29***	.23***	.09	--								
6. Χρήμα πηγή Κακού	-.02	-.08	.25***	-.02	-.07	--							
7. Χρήμα σύνολο	.45***	.58***	.72***	.45***	.46***	.30***	--						
8. Αποδοχή Θανάτου	-.03	.18**	.31***	.01	.01	.14**	.23***	--					
9. Εξ. Άγχος Θανάτου	.05	.19**	.22***	.16**	.05	.07	.26***	.71***	--				
10. Οριστικότητα Θαν.	-.00	.06	.14**	.01	-.06	.10	.10	.69***	.60***	--			
11.Σκέψεις Θανάτου.	-.07	.18**	.32***	.01	.00	.12*	.22***	.55***	.48***	.55***	--		
12.Συν. Άγχος Θαν.	-.01	.18**	.29***	.06	.00	.13*	.24***	.91***	.84***	.85***	.72***	--	
13.Mean	3.93	3.06	3.10	4.26	3.06	2.15	3.35	2.36	2.85	2.65	2.35	2.54	--
(SD)	0.70	0.84	0.76	0.65	0.97	0.93	0.41	0.95	1.11	1.15	1.02	0.89	--

Σημείωση. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 33

*Δείκτες συνάφειας μεταξύ των στάσεων έναντι του Χρήματος και του Άγχους του Θανάτου στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων
(n=181)*

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1.Έλεγχος Οικονομικών	--												
2.Θετική Δύναμη Χρήμ.	-.09	--											
3.Ανησυχία Οικονομικών	-.00	.42***	--										
4.Αποστροφή δεσμ.	.39***	.07	.08	--									
5.Εκμετάλλευση ευκ.	.20**	.33***	.32***	.17*	--								
6. Χρήμα πηγή Κακού	-.07	-.10	.28***	-.06	-.06	--							
7. Χρήμα σύνολο	.46***	.59***	.73***	.47***	.54***	.26***	--						
8. Αποδοχή Θανάτου	-.00	.20**	.33***	-.01	.02	.31**	.28***	--					
9. Εξ. Άγχος Θανάτου	.07	.25***	.26***	.18**	.09	.13	.34***	.76***	--				
10. Οριστικότητα Θαν.	.02	.09	.19**	.00	-.11	.18*	.16*	.72***	.61***	--			
11.Σκέψεις Θανάτου.	-.02	.19**	.38***	-.00	.06	.19*	.28***	.55***	.47***	.59***	--		
12.Συν. Άγχος Θαν.	-.00	.21**	.33***	.05	.01	.25**	.31***	.92***	.85***	.86***	.72***	--	
13.Mean	3.96	3.14	3.14	4.24	3.15	2.06	3.37	2.43	2.95	2.75	2.43	2.63	--
(SD)	0.70	0.86	0.76	0.67	0.93	0.80	0.41	0.98	1.14	1.19	1.03	0.92	--

*Σημείωση. * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001.*

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 34

Δείκτες σνάφειας μεταξύ των στάσεων έναντι του Χρήματος και του Άγχους του Θανάτου στους συμμετέχοντες της περιφέρειας (n=118)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
1.Έλεγχος Οικονομικών	--												
2.Θετική Δύναμη Χρήμ.	-.11	--											
3.Ανησυχία Οικονομικών	-.01	.40***	--										
4.Αποστροφή δεσμ.	.25**	.00	.13	--									
5.Εκμετάλλευση ευκ.	.07	.22**	.10	-.01	--								
6. Χρήμα πηγή Κακού	-.00	-.03	.23**	.02	-.05	--							
7. Χρήμα σύνολο	.44***	.57***	.71***	.43***	.34**	.38***	--						
8. Αποδοχή Θανάτου	-.00	.11	.26*	.00	-.02	-.05	.14	--					
9. Εξ. Άγχος Θανάτου	.00	.00	.14	.12	-.04	.02	.12	.61***	--				
10. Οριστικότητα Θαν.	.05	-.00	-.00	-.00	-.02	.01	-.00	.64***	.57***	--			
11.Σκέψεις Θανάτου.	-.15	.15	.22*	.07	-.12	.06	.10	.55***	.47***	.46***	--		
12.Συν. Άγχος Θαν.	-.00	.00	.20*	.07	.05	.00	.11	.89***	.81***	.83***	.71***	--	
13.Mean	3.93	2.94	3.08	4.29	2.91	2.28	3.33	2.24	2.71	2.52	2.22	2.41	--
(SD)	0.76	0.80	0.76	0.61	1.01	0.99	0.39	0.89	1.05	1.07	0.99	0.82	--

Σημείωση. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Την ίδια στιγμή, αναφορικά με τις γενικές συσχετίσεις μεταξύ στάσεων έναντι του Χρήματος και όψεων του Άγχους του θανάτου, αναδείχθηκε επιπροσθέτως και ο ρυθμιστικός ρόλος του επιπέδου του μηνιαίου εισοδήματος αυτού καθεαυτό.

Αναλυτικότερα, διαπιστώθηκε πως η στα αστικά κέντρα εντοπισμένη, θετική συνάφεια της αναγνώρισης της θετικής συμβολικής Δύναμης του Χρήματος και του εξωτερικά παραγόμενου Άγχους του θανάτου, οφείλεται αποκλειστικά και μόνον στα οικονομικώς αδύναμα υποκείμενα.

Συγκεκριμένα, η παραπάνω συσχέτιση -κατά φθίνουσα σειρά- προήλθε (βλ. Σχήμα 35) κατά κύριο λόγο από τους συμμετέχοντες που δήλωσαν μηνιαίο εισόδημα κάτω των 500 ευρώ ($n=35$), $r = .38$, $p = .022$, καθώς (βλ. Σχήμα 36) επίσης και από όσους δήλωσαν μηνιαίο εισόδημα κυμαινόμενο μεταξύ 500 και 1000 ευρώ μηνιαίως, ($n=70$), $r = .26$, $p = .024$.

Αντιθέτως, ανάλογη θετική συσχέτιση δεν παρατηρήθηκε σε όσους δήλωσαν εισόδημα μεγαλύτερο των 1000 ευρώ μηνιαίως $r = .14$, $p = .29$, ενώ, επιπλέον, η εν λόγω τάση απέκτησε αρνητικό πρόσημο στο εξαιρετικά μικρό δείγμα όσων δήλωσαν μηνιαίο εισόδημα ανώτερο των 2.000 ευρώ ($n<10$), $r = -.27$, $p > .80$.

Αποκλειστικά, μάλιστα, στην πρώτη κατηγορία, σε αυτή δηλαδή των ακραία χαμηλών, αστικών εισοδημάτων (βλ. εισοδήματα μικρότερα των 500 ευρώ μηνιαίως), έχει ιδιαίτερη σημασία πως διαπιστώθηκε ακόμα και η θετική, σημαντική συνάφεια της ενισχυμένης αναγνώρισης της θετικής, συμβολικής Δύναμης του Χρήματος και του συνολικού Άγχους του θανάτου, $r = .35$, $p = .039$.

Τέλος, επισημαίνεται ότι η μεταξύ της αναγνώρισης της συμβολικής δύναμης του χρήματος και ιδίως του εξωτερικά παραγόμενου άγχους του θανάτου συσχέτιση ανήλθε σε εντυπωσιακά υψηλότερο επίπεδο συγκεκριμένα σε όσους συμμετέχοντες, διαμένοντες στα αστικά κέντρα, προσδιόρισαν την κοινωνικοοικονομική τους τάξη και κατάσταση ως κατώτερη, ($n=25$), $r = .56$, $p = .003$, και κυρίως δε, σε όσους εξ αυτών δήλωσαν ταυτόχρονα και εισόδημα μικρότερο των 500 ευρώ μηνιαίως ($n=9$), $r = .78$, $p = .013$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 35

Δείκτες συνάφειας μεταξύ των στάσεων έναντι του Χρήματος και του Άγχους του Θανάτου στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων και των μικρότερων των 500 ευρώ μηνιαίων εισοδημάτων (n=35)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.Θετική Δύναμη Χρήματος	--									
2.Ανησυχία Οικονομικών	.43***	--								
3.Χρήμα πηγή Κακού	-.08	.21	--							
4.Χρήμα σύνολο	.56***	.81***	.28	--						
5. Αποδοχή Θανάτου	.29	.35*	.46**	.34*	--					
6. Εξ. Άγχος Θανάτου	.38*	.54**	.26	.47**	.77***	--				
7. Οριστικότητα Θανάτου	.21	.29	.18	.29	.67***	.64**	--			
8. Σκέψεις Θανάτου	.31	.42*	.08	.33*	.45**	.47**	.59***	--		
9.Συν. Άγχος Θανάτου	.35*	.46**	.32	.43*	.90***	.87***	.86***	.68***	--	
10.Mean	3.01	3.38	2.43	3.41	2.77	3.21	3.00	2.69	2.91	--
(SD)	0.83	0.74	0.91	0.45	1.01	1.14	1.21	1.03	0.93	--

*Σημείωση. * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001.*

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 36

Δείκτες συνάφειας μεταξύ των στάσεων έναντι του Χρήματος και του Άγχους του Θανάτου στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων και των κυμαινόμενων μεταξύ των 500 και των 1000 ευρώ μηνιαίων εισοδημάτων (n=70)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.Θετική Δύναμη Χρήματος	--									
2. Ανησυχία Οικονομικών	.44 ^{***}	--								
3. Χρήμα πηγή Κακού	-.04	.31 ^{**}	--							
4. Χρήμα σύνολο	.60 ^{***}	.67 ^{***}	.33 ^{**}	--						
5. Αποδοχή Θανάτου	.18	.23 [*]	.27 [*]	.19	--					
6. Εξ. Άγχος Θανάτου	.26 [*]	.14	.06	.31 ^{**}	.67 ^{***}	--				
7. Οριστικότητα Θανάτου	.08	.01	.15	-.03	.73 ^{***}	.65 ^{***}	--			
8. Σκέψεις Θανάτου	.08	.11	.22	.08	.54 ^{***}	.47 ^{***}	.63 ^{***}	--		
9.Συν. Άγχος Θανάτου	.18	.16	.20	.16	.90 ^{***}	.83 ^{***}	.89 ^{***}	.73 ^{***}	--	
10.Mean	3.26	3.26	2.16	3.43	2.58	3.06	2.81	2.39	2.71	--
(SD)	0.85	0.70	0.90	0.40	0.95	1.09	1.15	0.98	0.89	--

Σημείωση. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αντιθέτως, το επίπεδο εισοδήματος δεν ανεδείχθη ως ρυθμιστικός παράγοντας της συνάφειας των στάσεων έναντι του χρήματος και των διαστάσεων του άγχους του θανάτου και στους συμμετέχοντες της περιφέρειας, στους οποίους η τάση συσχέτισης της αναγνώρισης της θετικής, συμβολικής δύναμης του χρήματος και του συνολικού Άγχους του θανάτου καταγράφηκε αξιοσημείωτα περιορισμένη.

Αναλυτικότερα, η εν λόγω συσχετιστική τάση υπήρξε σχεδόν μηδενική στους συμμετέχοντες, που δήλωσαν εισόδημα μικρότερο των 500 ευρώ μηνιαίως ($n=41$), $r = .03$, $p > .80$, μάλλον αυξημένη μεν, αλλά μη στατιστικά σημαντική επίσης, σε όσους δήλωσαν εισόδημα μεταξύ των 500 και 1000 ευρώ, ($n=28$), $r = .18$, $p = .35$, και έτεινε ανεπαίσθητα προς την αντιστροφή για όσους δήλωσαν εισοδήματα μεγαλύτερα των 1000 ευρώ μηνιαίως ($n=43$), $r = -.01$, $p > .90$.

Των παραπάνω δοθέντων επαναδιαπιστώθηκε (βλ. Πίνακα 37) η σημαντική, θετική συνάφεια της αναγνώρισης της δύναμης του Χρήματος και του συνολικού, $r = .23$, $p = .022$, και του ειδικά εξωτερικά παραγόμενου $r = .27$, $p = .006$, Άγχους του θανάτου, γενικά στους ερωτώμενους εισοδημάτων μεταξύ 500 και 1000 ευρώ ($n=98$).

Συνακόλουθα (βλ. Πίνακα 38), και λόγω της προφανούς, θετικής συσχέτισης του επιπέδου εισοδήματος και της κοινωνικοοικονομικής τάξης που σημειώθηκε πριν, η συνάφεια της αναγνώρισης της συμβολικής δύναμης του χρήματος με το Άγχος του θανάτου επαναδιαπιστώθηκε συνολικά στους συμμετέχοντες ($n=44$), της κατώτερης κοινωνικοοικονομικής κατάστασης και τάξης, $r = .30$, $p = .048$, αλλά επίσης, σαφώς πιο περιορισμένα, και στην ευρύτερη ($n=243$) κατηγορία των συμμετεχόντων, που προσδιόρισαν την κοινωνικοοικονομική τους τάξη ως μεσαία, $r = .16$, $p = .011$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 37

Δείκτες συνάφειας μεταξύ των στάσεων έναντι του Χρήματος και του Άγχους του Θανάτου στους συμμετέχοντες εισοδημάτων κομινόμενων μεταξύ 500 και 1000 ευρώ επί του γενικού δείγματος (n=98)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.Θετική Δύναμη Χρήματος	--									
2.Ανησυχία Οικονομική	.42	--								
3.Χρήμα πηγή Κακού	-.12	.25*	--							
4.Χρήμα σύνολο	.58***	.70***	.29***	--						
5. Αποδοχή Θανάτου	.21*	.19	.19*	.16	--					
6. Εξ. Άγχος Θανάτου	.27**	.09	.04	.24*	.66***	--				
7. Οριστικότητα Θανάτου	.11	-.02	.16	.02	.71***	.66***	--			
8. Σκέψεις Θανάτου	.16	.21*	.19*	.11	.57***	.42***	.48***	--		
9.Συν. Άγχος Θανάτου	.23*	.14	.17	.14	.91***	.83***	.87***	.69***	--	
10.Mean	3.15	3.24	2.24	3.4	2.49	2.91	2.70	2.38	2.62	--
(SD)	0.88	0.75	0.97	0.4	0.93	1.08	1.14	1.04	0.88	--

Σημείωση. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 38

Δείκτες συνάφειας μεταξύ των στάσεων έναντι του Χρήματος και του Άγχους του Θανάτου στους συμμετέχοντες της μεσαίας τάξης επί του γενικού δείγματος (n= 243)

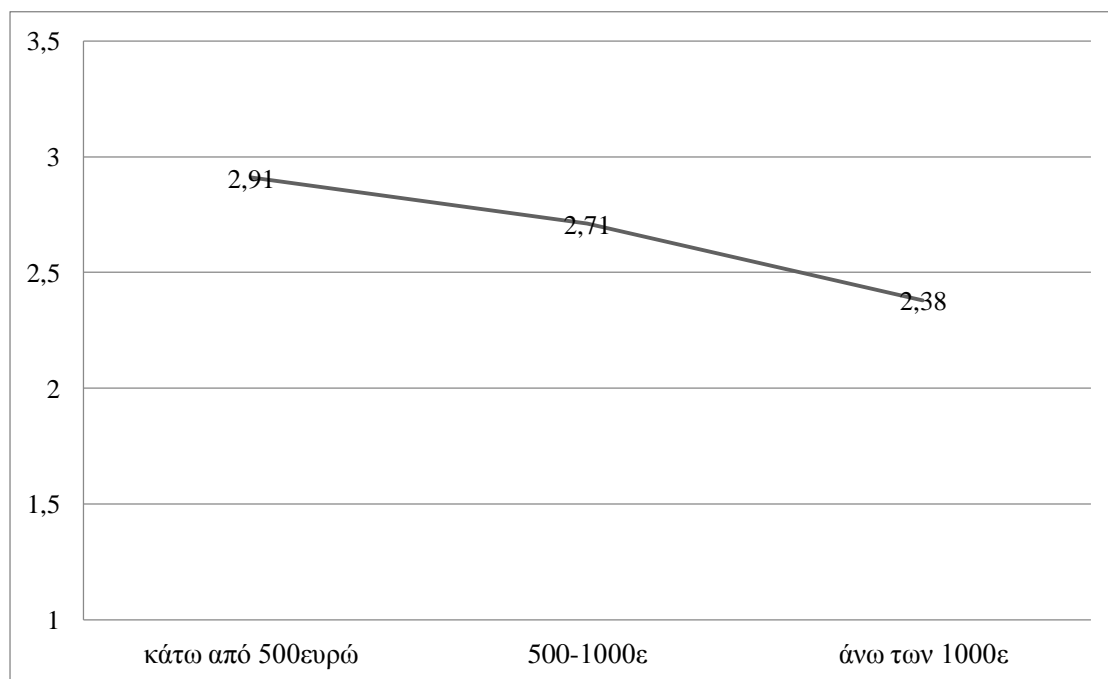
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
1.Θετική Δύναμη Χρήματος	--									
2.Ανησυχία Οικονομικών	.45***	--								
3.Χρήμα πηγή Κακού	-.05	.24*	--							
4.Χρήμα σύνολο	.62***	.75***	.32***	--						
5. Αποδοχή Θανάτου	.15*	.33***	.16*	.25***	--					
6. Εξ. Άγχος Θανάτου	.18**	.27***	.14*	.31***	.73***	--				
7. Οριστικότητα Θανάτου	.05	.22***	.14*	.14*	.72***	.62***	--			
8. Σκέψεις Θανάτου	.17**	.36***	.16*	.26***	.56***	.51***	.58***	--		
9. Συν. Άγχος Θανάτου	.16*	.24***	.17**	.28***	.91***	.85***	.87***	.73***	--	
10.Mean	3.03	3.07	2.12	3.34	2.34	2.86	2.66	2.33	2.54	--
(SD)	0.83	0.75	0.93	0.96	0.96	1.07	1.16	1.02	0.90	--

Σημείωση. * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αναφορικά με την σχέση που καταγράφεται μεταξύ επιπέδου εισοδήματος και Άγχους του θανάτου, διαπιστώθηκε πως το συνολικό Άγχος του θανάτου μεταβλήθηκε άμεσα αναλόγως του επιπέδου εισοδήματος, όχι στο σύνολο του δείγματος, $F(3, 282) = 2.25, p = .082$, αλλά αποκλειστικά στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων, υπό την χρήση των ίδιων εισοδηματικών κατηγοριών ανά τόπο διαμονής με αυτές που χρησιμοποιήθηκαν και προηγουμένως (βλ. αβεβαιότητα), $F(2, 167) = 4.56, p = .012, \eta^2 = .052$, σε σαφή αντίθεση με τους κατοίκους από την περιφέρεια, που η εν λόγω τάση εκμηδενίστηκε πλήρως, $F(2, 113) = .14, p = .86$.

Αναλυτικότερα (βλ. Σχήμα 39), οι έχοντες τα μεγαλύτερα αστικά εισοδήματα, οποιαδήποτε εισοδήματα δηλαδή άνω των 1000 ευρώ μηνιαίως ($M=2.38, SD=0.89$), διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .033$, και $p = .005$ αντιστοίχως) τόσο από τους έχοντες εισοδήματα μεταξύ 500 και 1000 ευρώ ($M=2.71, SD=0.89$), όσο, ιδίως δε, κι από τους έχοντες επίσης εισοδήματα ακόμη μικρότερα των 500 ευρώ μηνιαίως ($M=2.91, SD=0.93$).

Σχήμα 39. Συνολικό άγχος του Θανάτου ανά επίπεδο εισοδήματος στους συμμετέχοντες των αστικών κέντρων.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

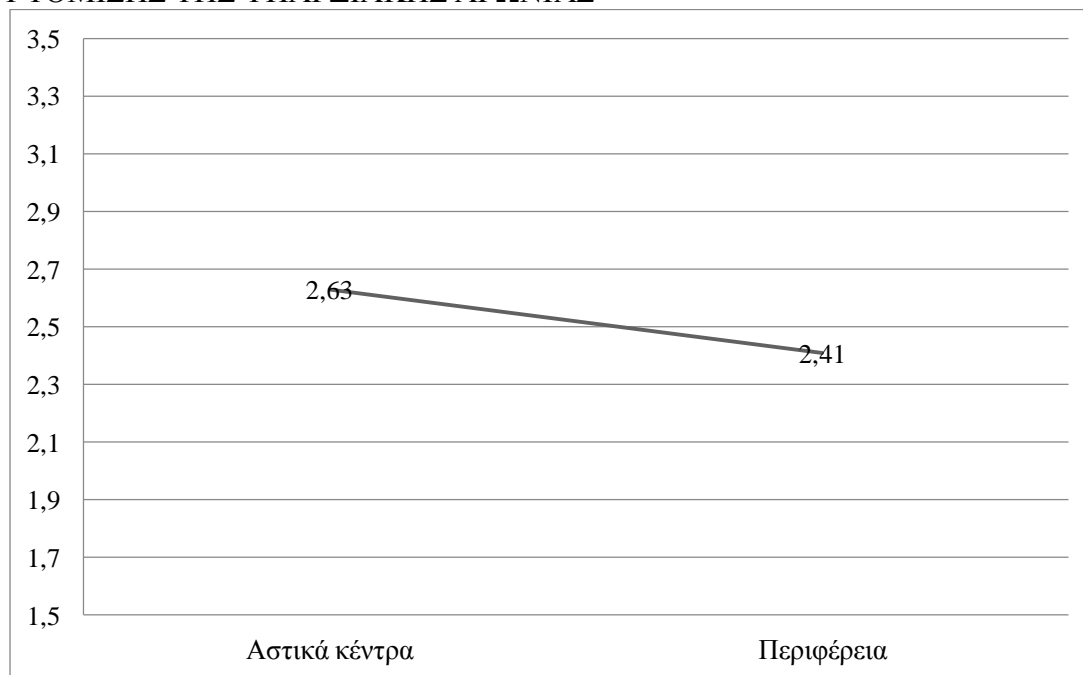
Συμπληρωματικά, αξίζει να τονιστούν δύο επιμέρους σημεία : αφ' ενός μεν ότι η αυξημένη έκθεση στο συνολικό Άγχος του θανάτου των συμμετεχόντων των χαμηλότερων εισοδημάτων ανήλθε στο υψηλότερο επίπεδο ειδικά στις γυναίκες των πόλεων ($n=94$), $F(2, 91) = 3.40, p = .038, \eta^2 = .070$, και μάλιστα αποτέλεσε προϊόν του ρυθμιστικού ρόλου του εισοδήματος, ιδίως ως προς το εξωτερικά παραγόμενο άγχος του θανάτου, $F(2, 91) = 3.39, p = .038, \eta^2 = .069$, και αφ' ετέρου ότι η μία και μοναδική κατηγορία συμμετεχόντων της περιφέρειας, στην οποία επαναδιαπιστώθηκε η παραπάνω τάση, υπήρξε η κατηγορία των ανδρών, όχι όλων, αλλά συγκεκριμένα και αποκλειστικά ($n=23$) αυτών που δήλωσαν πως υπάρχουν οικονομικά εξαρτώμενα από τους ίδιους άτομα, $F(2, 20) = 3.81, p = .039, \eta^2 = .099$.

Άγχος του Θανάτου

Άγχος του θανάτου και τόπος διαμονής. Στην παρούσα διαπιστώθηκε (βλ. Σχήμα 40) ότι οι πολίτες των αστικών κέντρων ανέφεραν συνολικά μεγαλύτερο Άγχος του θανάτου ($M=2.63, SD=0.92$) σε σύγκριση με τους κατοίκους της περιφέρειας ($M=2.41, SD=0.82$), $t(297)=2.04, p=.042$, καθώς, και ότι, δευτερευόντως, στα αστικά κέντρα, όσοι συμμετέχοντες εργάζονται ανέφεραν στατιστικά σημαντικά μικρότερο, συνολικό Άγχος του θανάτου, $F(1, 140) = 4.10, p = .045, \eta^2 = .028$, σε σύγκριση με όσους δεν έχουν εργασία⁵⁰.

⁵⁰ Στο περιθώριο των παρατηρούμενων διαφορών ανά τόπο διαμονής επισημαίνεται πως οι κάτοικοι της περιφέρειας επέλεξαν σε μεγαλύτερο, στατιστικά σημαντικό, βαθμό το κριτήριο της Θρησκείας ως αυτοπροσδιοριστικό κριτήριο, $\chi^2(1, N = 299) = 4.52, p = .033, Phi = .12$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

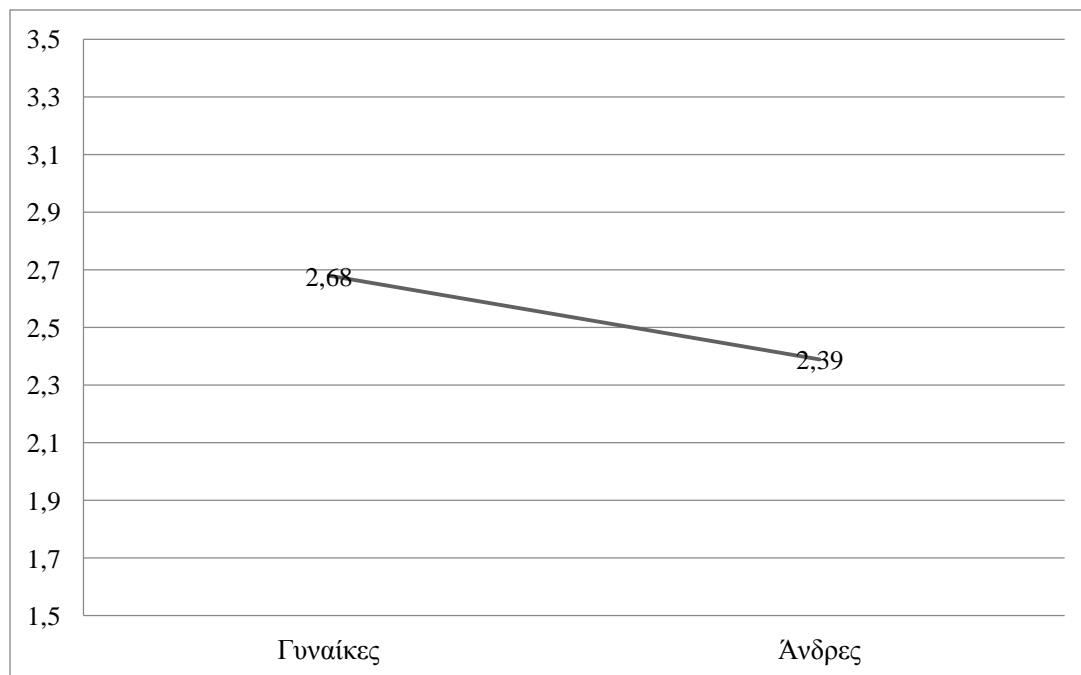
Σχήμα 40. Συνολικό άγχος του Θανάτου ανά τόπο διαμονής.

Άγχος του θανάτου και φύλο. Όπως παρατηρήθηκε (βλ. Σχήμα 41), γενικά οι γυναίκες ($M=2.68$, $SD=0.93$) σε στατιστικά σημαντικό βαθμό, εν συγκρίσει με τους άνδρες ($M=2.39$, $SD=0.82$), ανέφεραν υψηλότερο Άγχος του θανάτου, $t(297)=2.80$, $p =.005$, εύρημα το οποίο αφ' ενός εντοπίστηκε κυρίως στην περιφέρεια ($n=118$), όπου για το συνολικό άγχος του θανάτου, $t(116)=2.92$, $p =.004$, και αφ' ετέρου προήλθε ιδίως από την εισοδηματική κατηγορία, στην οποία οι γυναίκες υπερεκπροσωπούνται (σε ποσοστό 63,2%), των εισοδημάτων, συγκεκριμένα, κάτω των 500 ευρώ μηνιαίως, ($n =76$), $t(74) =2.99$, $p =.004$.

Μάλιστα, η μεγαλύτερη έκθεση των γυναικών είτε στο εξωτερικά παραγόμενο είτε στο συνολικό Άγχος του θανάτου, στη μεν περιφέρεια σημειώθηκε ανεξαρτήτως του επιπέδου εισοδήματος, ενδεικτικά ακόμα και για τα εισοδήματα ($n=47$) άνω των 1000 ευρώ, $t(45)=2.48$, $p =.019$, αλλά, απεναντίας, στα αστικά κέντρα προήλθε μόνον από την κατηγορία των χαμηλότερων των 500 ευρώ μηνιαίων εισοδημάτων ($n=35$), ενδεικτικά για το συνολικό άγχος του θανάτου, $t(33)=2.36$, $p =.024$, και αποτέλεσε προϊόν της διαφοροποίησης των δύο φύλων στην επί μέρους διάσταση του εξωτερικά παραγόμενου άγχους του θανάτου, $t(33)=2.52$, $p =.016$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Τέλος, η μεγαλύτερη έκθεση των γυναικών έναντι των ανδρών στο άγχος του θανάτου επισημαίνεται πως ήρθη και πρακτικά εκμηδενίστηκε πλήρως, αποκλειστικά για τις γυναίκες πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, όχι όλες, αλλά όσες συγκεκριμένα εξ αυτών επέλεξαν ως αυτοπροσδιοριστικό κριτήριο το μορφωτικό τους επίπεδο ($n=103$), για το συνολικό και για το εξωτερικά παραγόμενο άγχος του θανάτου, $t(101)=0.06$, $p =.94$, και, $t(101)=0.21$, $p =.83$, αντιστοίχως.

Σχήμα 41. Συνολικό άγχος του Θανάτου ανά φύλο.

Άγχος του θανάτου και ηλικία. Στην παρούσα δεν παρατηρήθηκε καταρχάς οποιαδήποτε, επί του γενικού δείγματος, συνολική συσχέτιση μεταξύ του Άγχους του θανάτου και της ηλικίας των συμμετεχόντων, $r = .03$, $p >.55$.

Παρατηρήθηκε, ωστόσο, η θετική μεταξύ τους συνάφεια στους συμμετέχοντες της χαμηλότερης εισοδηματικής κατηγορίας, των εισοδημάτων κάτω των 500 ευρώ μηνιαίως, ($n=76$), $r = .28$, $p =.012$, στην οποία για την ακρίβεια οι συμμετέχοντες ηλικίας από 35 έως 54 ετών φάνηκε πως ήταν και οι πλέον εκτεθειμένοι στο συνολικό άγχος του θανάτου, καθώς διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό από τους συμμετέχοντες των νεαρότερων ηλικιών (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p <.05$) και σε μη στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p >.05$) από τους πιο ηλικιωμένους, υπό την επισφάλεια, ιδίως για τους τελευταίους, των μικρών, ανάλογων δειγμάτων, $F(5, 70) = 2.51$, $p = .037$, $\eta^2 =.015$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Άγχος του θανάτου και αβεβαιότητα. Την ίδια στιγμή (βλ. Πίνακα 42), από τις αρχικές τοποθετήσεις των συμμετεχόντων διαπιστώθηκε ότι ο υψηλός βαθμός της αβεβαιότητας για το μέλλον συσχετίστηκε θετικά με το συνολικό Άγχος του θανάτου, $r = .20, p < .001$, καθώς και με όλες τις επιμέρους διαστάσεις που το συγκροτούν, και ειδικότερα με τη δυσκολία αποδοχής του θανάτου, $r = .17, p = .003$, με το εξωτερικά παραγόμενο άγχος, $r = .12, p = .026$, με τη δυσκολία διαχείρισης της οριστικότητας του θανάτου, $r = .15, p = .006$, και, ενισχυμένα δε, με την αύξηση των σκέψεων του θανάτου, $r = .25, p < .001$.

Οι θετικές συσχετίσεις της υψηλής αβεβαιότητας και του άγχους του θανάτου υπογραμμίζεται πως παρατηρήθηκαν κατά κύριο λόγο στους ανήκοντες στη μεσαία κοινωνική τάξη ($n = 243$), τόσο ως προς το συνολικό Άγχος του θανάτου, $r = .20, p = .001$, όσο και ως προς τις επί μέρους διαστάσεις του, και του εξωτερικά παραγόμενου άγχους συμπεριλαμβανομένου, $r = .14$ και $p = .027$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ :
ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πίνακας 42

Δείκτες συνάφειας μεταξύ της Πολιτικής Αυτοτοποθέτησης, της Θρησκευτικότητας, της Αβεβαιότητας και του Άγχους του Θανάτου (N=299)

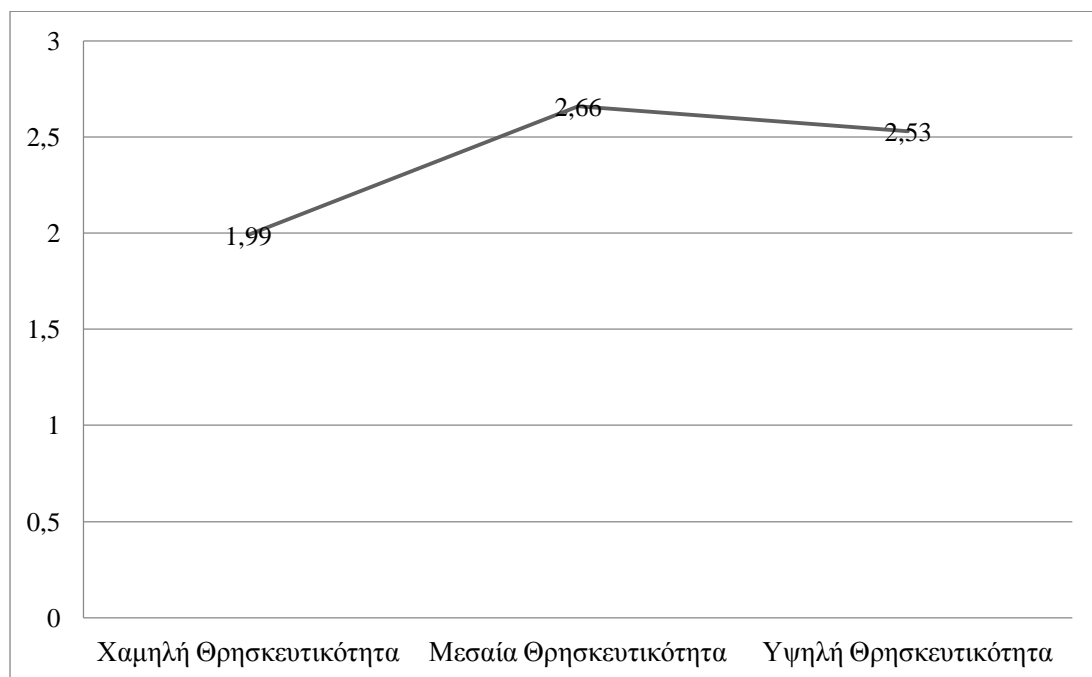
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1. Πολ. αυτοτοποθέτηση	--											
2.Θρησκευτικότητα	.25***	--										
3.Αβεβαιότητα	.05	.12*	--									
4. Θετική Σχ. Θέση	.01	-.11*	-.28***	--								
5. Προσ. Κοιν. Κυρ.	.33***	.16**	.03	-.04	--							
6. Κόσμος ως Ζούγκλα	.35***	-.08	.14*	-.01	.48***	--						
7. Αποδοχή Θανάτου	.01	.08	.17**	.01	.05	.09	--					
8. Εξ. Άγχος Θανάτου	-.04	.02	.12*	-.00	.01	-.01	.71***	--				
9.Οριστικότητα Θανάτου	-.01	.06	.15**	-.00	-.04	-.06	.69***	.60***	--			
10. Σκέψεις Θανάτου	.03	.08	.25***	-.01	.03	.03	.55***	.48***	.55***	--		
11. Συν.Άγχος Θανάτου	-.00	.07	.20***	.00	-.01	.02	.91***	.84***	.85***	.72***	--	
12.Mean	5.40	4.15	5.10	3.65	3.68	3.28	2.36	2.85	2.65	2.35	2.54	--
(SD)	1.83	2.08	1.61	0.97	1.60	0.82	0.95	1.11	1.15	1.02	0.89	--

*Σημείωση. * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001.*

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Άγχος του θανάτου και θρησκευτικότητα. Αν και δεν επιβεβαιώθηκε στο σύνολο του δείγματος οποιαδήποτε, σημαντική, συσχέτιση της θρησκευτικότητας και του Άγχους του θανάτου, διαπιστώθηκε πράγματι, στους διαμένοντες στην περιφέρεια ($n=118$), η στατιστικά σημαντική, θετική, μεταξύ τους συνάφεια, $r = .20, p = .026$.

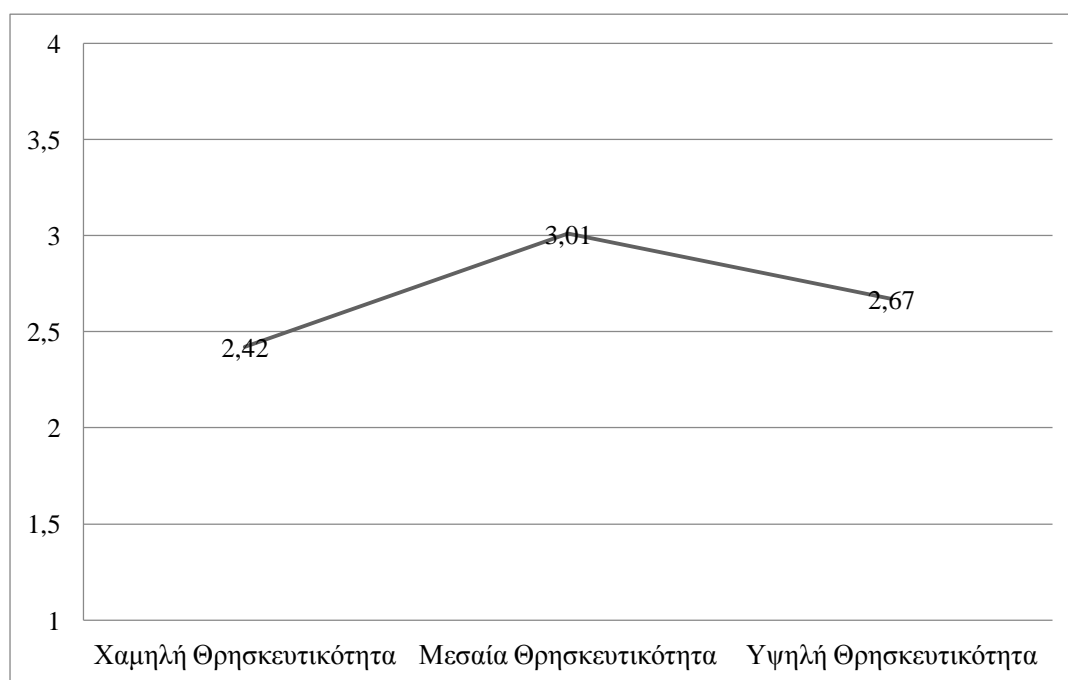
Αναλυτικότερα, υπό την κατηγοριοποίηση του δείγματος ανά χαμηλό, μεσαίο και υψηλό βαθμό θρησκευτικότητας (βλ. ανάλογη κατηγοριοποίηση και ως προς την αβεβαιότητα), η επεξεργασία της one-way ANOVA έδειξε (βλ. Σχήμα 43), $F(2, 115) = 7.68, p = .001, \eta^2 = .11$, πως οι συμμετέχοντες της χαμηλής θρησκευτικότητας-αθείας ($M=1.99, SD=0.69$) ανέφεραν το συγκριτικά μικρότερο Άγχος του θανάτου και διαφοροποιήθηκαν σημαντικά από τους συμμετέχοντες, τόσο της μεσαίας ($M=2.66, SD=0.84$), όσο και ($M=2.53, SD=0.76$) της υψηλής θρησκευτικότητας (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .000$ και $p = .003$, αντιστοίχως).

Σχήμα 43. Συνολικό Άγχος Θανάτου ανά βαθμό Θρησκευτικότητας στους συμμετέχοντες της περιφέρειας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ταυτόχρονα, (βλ. Σχήμα 44), παρατηρήθηκε επιπλέον, $F(2, 115) = 3.14$, $p = .047$, $\eta^2 = .05$, πως ειδικά οι ερωτώμενοι της μεσαίας θρησκευτικότητας υπήρξαν και οι περισσότεροι εκτεθειμένοι στο εξωτερικά παραγόμενο άγχος του θανάτου ($M=3.01$, $SD=1.11$), αλλά σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .014$) ως προς αυτό διαφοροποιήθηκαν μόνον από τους συμμετέχοντες της χαμηλής θρησκευτικότητας-αθεΐας ($M=2.42$, $SD=1.0$), και όχι και από τους συμμετέχοντες της υψηλής θρησκευτικότητας εξίσου ($M=2.67$, $SD=0.97$).

Σχήμα 44. Εξωτερικά παραγόμενο Άγχος του Θανάτου ανά βαθμό Θρησκευτικότητας στους συμμετέχοντες της περιφέρειας.

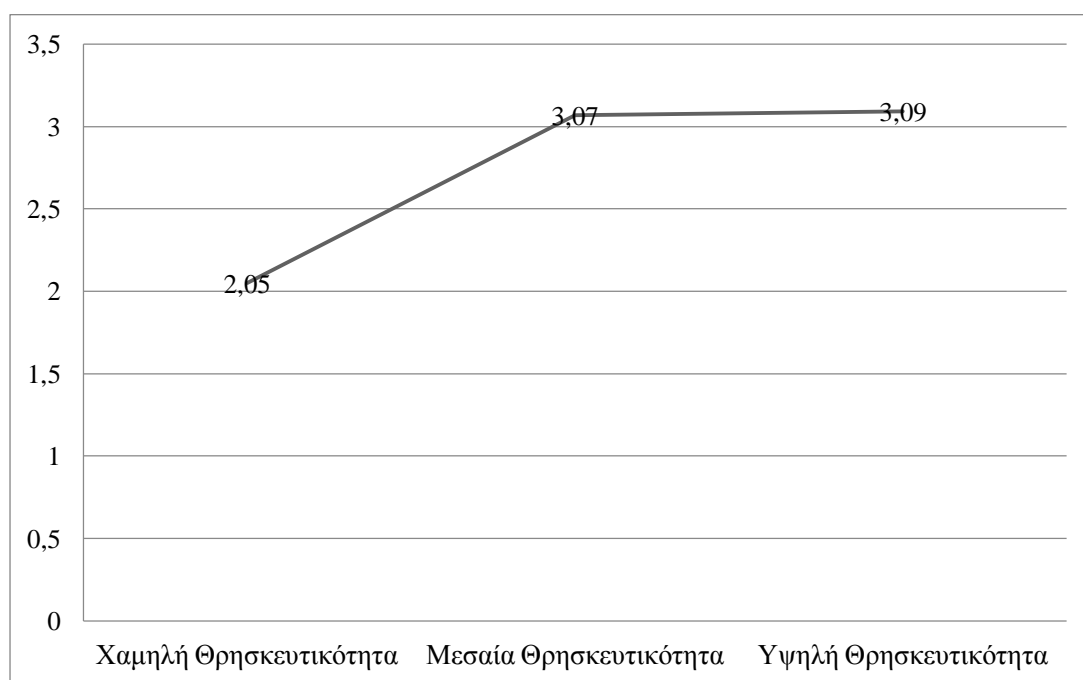
Η λεπτομερέστερη διερεύνηση που επιχειρήσαμε, ωστόσο, στα, τρόπον τινά παράδοξα, αρχικά ευρήματά μας αποκάλυψε τον ρυθμιστικό ρόλο που διατηρεί ως προς αυτά η πολιτική αυτοτοποθέτηση των συμμετεχόντων.

Αναλυτικότερα, υπό την επισφάλεια βέβαια των σχετικά μικρών, ανάλογων δειγμάτων, μολονότι σε όσους ερωτώμενους αυτοπροσδιορίστηκαν ως δεξιοί ($n=25$) παρατηρήθηκε μεμονωμένα η θετική συνάφεια μεταξύ της υψηλής θρησκευτικότητας και αποκλειστικά της αύξησης των σκέψεων του θανάτου, $r = .60$, $p = .001$, που, όμως δεν κατέστη ικανή να προκαλέσει ανάλογη συσχέτιση και στο συνολικό Άγχος του θανάτου, $r = .35$, $p = .083$, απεναντίας στους αριστερούς συμμετέχοντες ($n=22$) η προαναφερθείσα συνάφεια διευρύνθηκε $= .71$, $p = .000$, παρατηρήθηκε επίσης και η θετική συνάφεια μεταξύ θρησκευτικότητας και δυσκολίας αποδοχής του θανάτου, $r =$

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

.58, $p = .004$, και κυρίως, στους ίδιους καταγράφηκε ακόμα και η θετική συσχέτιση μεταξύ υψηλής θρησκευτικότητας και συνολικού Άγχους του θανάτου, $r = .53$, $p = .011$.

Με άλλα λόγια (βλ. Σχήμα 45), αποκλειστικά στην κατηγορία των πολιτικά αριστερών, $F(2, 19) = 5.51$, $p = .013$, $\eta^2 = .36$, οι άθεοι, ή αλλιώς οι ακραία χαμηλά θρησκευόμενοι, ανέφεραν ευκρινώς μικρότερο συνολικό Άγχος του θανάτου ($M=2.05$, $SD=0.64$), διαφοροποιούμενοι τόσο από τους μεσαία ($M=3.07$, $SD=0.66$), όσο επίσης και από τους υψηλά θρησκευόμενους ($M=3.09$, $SD=1.15$), σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .008$ και $p = .038$, αντιστοίχως).

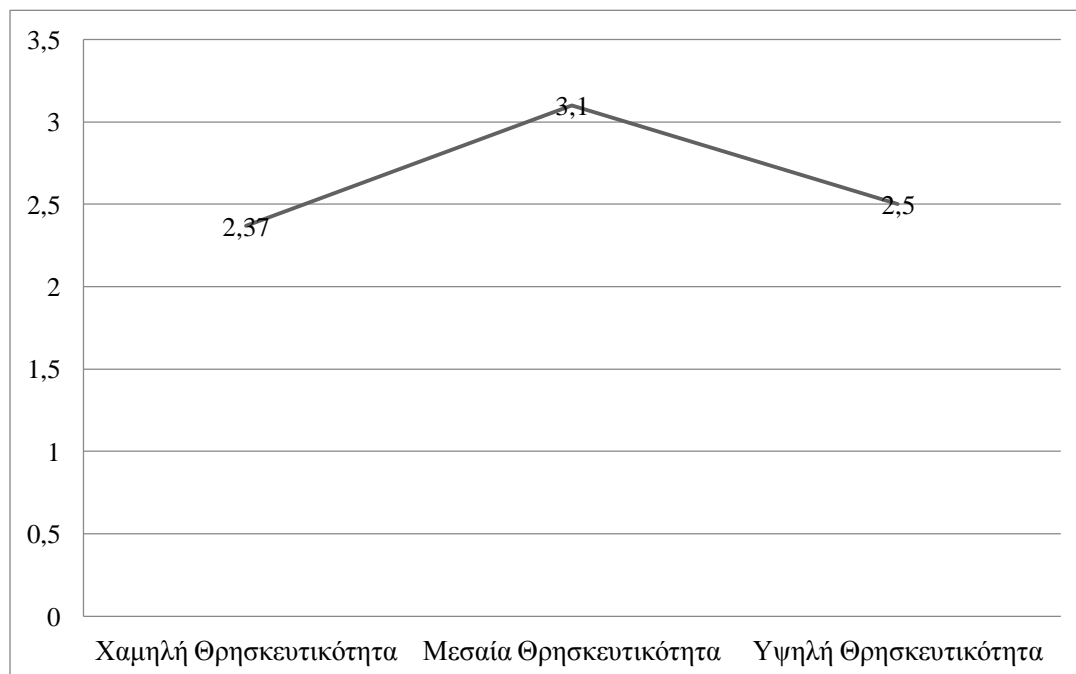
Σχήμα 45. Συνολικό Άγχος του Θανάτου ανά βαθμό Θρησκευτικότητας στους αριστερούς συμμετέχοντες της περιφέρειας.

Την ίδια στιγμή, στην κατηγορία των πολιτικά κεντρώων ($n=71$), μολονότι δεν παρατηρήθηκε η στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ της θρησκευτικότητας και του συνολικού Άγχους του θανάτου, σημειώθηκε η σημαντική συσχέτιση του βαθμού θρησκευτικότητας συγκεκριμένα με τη διάσταση του εξωτερικά παραγόμενου άγχους του θανάτου, $F(2, 68) = 3.26$, $p = .044$, $\eta^2 = .088$ (βλ. Σχήμα 46).

Αναλυτικότερα, οι μεσαία θρησκευόμενοι συμμετέχοντες, ως οι περισσότεροι εκτεθειμένοι στο εξωτερικά παραγόμενο άγχος του θανάτου ($M=3.1$, $SD=1.16$) σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p=.026$ και $p=.036$, αντιστοίχως) διαφοροποιήθηκαν εξίσου, τόσο από τους χαμηλά ($M=2.37$, $SD=1.07$),

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

όσο, όμως, και από τους υψηλά θρησκευόμενους ($M=2.5$, $SD=1.16$), υπό τη μη σημαντική, μάλιστα, διάκριση των δύο τελευταίων μεταξύ τους (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .65$).

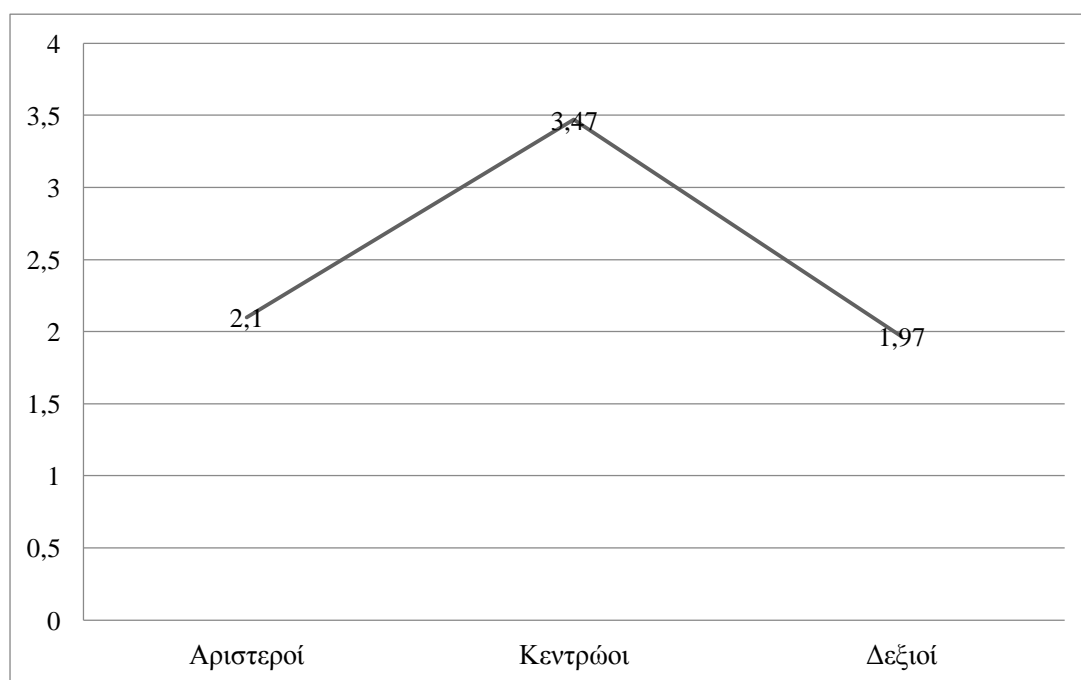
Σχήμα 46. Εξωτερικά παραγόμενο Άγχος του Θανάτου ανά βαθμό Θρησκευτικότητας στους κεντρικούς συμμετέχοντες της περιφέρειας.

Άγχος του θανάτου και πολιτική αυτοτοποθέτηση. Αν και δεν καταγράφηκε οποιαδήποτε σημαντική, συνολική συσχέτιση της πολιτικής αυτοτοποθέτησης με το Άγχος του θανάτου, η one-way ANOVA επεξεργασία, την οποία διενεργήσαμε ανά διαφορετικό, αρχικό βαθμό πολιτικοποίησης των συμμετεχόντων (για λεπτομέρειες βλ. Αποτελέσματα, σ. 232-233), οδήγησε σε ορισμένα αξιοσημείωτα ευρήματα.

Καταρχάς, επιβεβαιώθηκε πράγματι ο ρυθμιστικός ρόλος της πολιτικής αυτοτοποθέτησης στο Άγχος του θανάτου συγκεκριμένα στους υψηλά πολιτικοποιημένους ερωτώμενους ($n=26$), σε όσους δηλαδή συμπεριέλαβαν τις πολιτικές τους απόψεις στα αριθμητικά έως και τρία (3) κριτήρια μέσω των οποίων αυτοπροσδιορίζονται και, ιδιαίτερος δε, στους ανήκοντες στη μεσαία κοινωνικοοικονομική τάξη ($n=20$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αναλυτικότερα, $F(2, 17) = 3.78, p = .044, \eta^2 = .30$, (βλ. Σχήμα 47), υψηλότερο συνολικό Άγχος του θανάτου ανέφεραν συγκεκριμένα οι πολιτικά κεντρώοι ($M = 3.47, SD = 1.37$), οι οποίοι και διαφοροποιήθηκαν σε στατιστικά σημαντικό βαθμό (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .021$) τόσο από τους δεξιούς ($M = 1.97, SD = 0.84$), όσο και (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .027$) από τους αριστερούς συμμετέχοντες επίσης ($M = 2.10, SD = 0.76$), υπό τη μη στατιστικά σημαντική διάκριση των δύο τελευταίων μεταξύ τους (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p > .80$).

Σχήμα 47. Συνολικό Άγχος του Θανάτου και Πολιτική αυτοτοποθέτηση στους υψηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες της μεσαίας τάξης.

Απεναντίας όμως, στους χαμηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες, που δεν επέλεξαν τις πολιτικές τους απόψεις ως ένα από τα κριτήρια αυτοπροσδιορισμού τους, ($n = 273$), και συγκεκριμένα, (βλ. Σχήμα 48) στην κατηγορία όσων δήλωσαν μηνιαίο εισόδημα μικρότερο των 500 ευρώ ($n = 73$) παρατηρήθηκε πως οι δεξιοί ($M = 3.35, SD = 0.80$) σε στατιστικά σημαντικό βαθμό ανέφεραν υψηλότερο συνολικό Άγχος του θανάτου, $F(2, 70) = 3.81, p = .027, \eta^2 = .098$, διαφοροποιούμενοι εξίσου από τους αριστερούς ($M = 2.46, SD = 0.98$), αλλά και από τους ($M = 2.59, SD = 0.88$) κεντρώους (κατά το post-hoc LSD κριτήριο $p = .010$ και $p = .014$ αντιστοίχως).

Ως εκ τούτου, η επαναδιερεύνηση της συσχέτισης της Δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης και του Άγχους του θανάτου αποκλειστικά στην υποκατηγορία ($n = 73$) των ερωτώμενων των ακραία χαμηλών εισοδημάτων (βλ. εισοδήματα μικρότερα των

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

500 ευρώ μηνιαίως) αποκάλυψε την ύπαρξη της σημαντικής, θετικής συσχέτισης της Δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης με το συνολικό Άγχος του θανάτου, $r = .27, p = .018$.

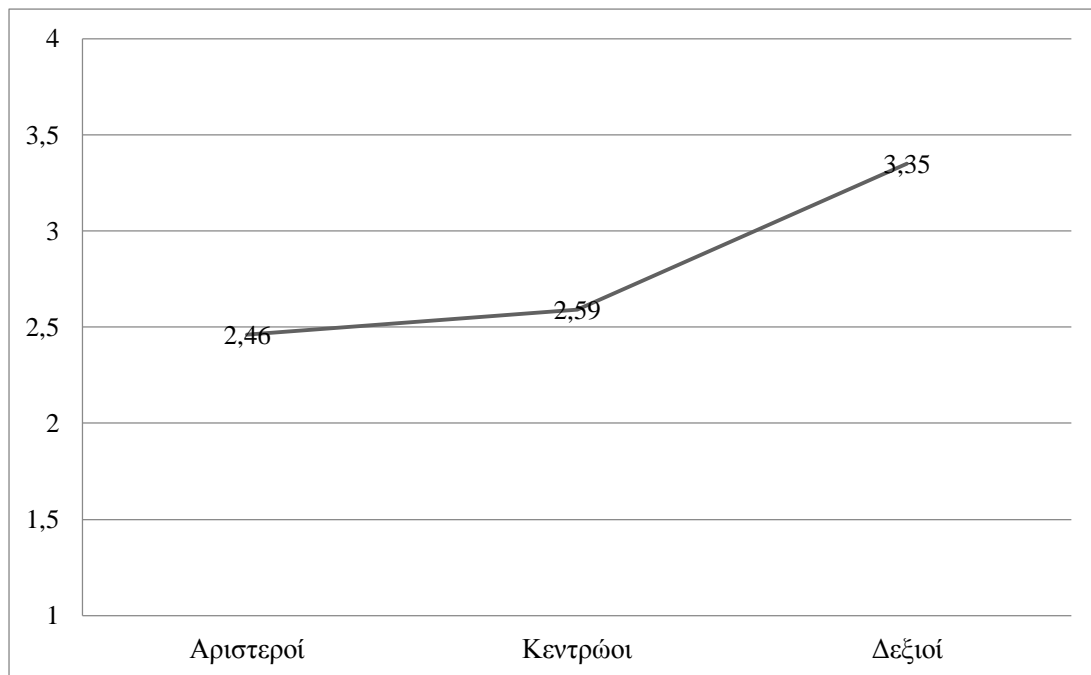
Μάλιστα, η συνάφεια αυτή προήλθε από τους ακραία χαμηλών εισοδημάτων δεξιούς, που δεν αυτοπροσδιορίστηκαν μέσω της θρησκείας και της εθνικότητας, για το συνολικό Άγχος του θανάτου ($n=50$), $r = .35, p = .012$, στην ομάδα των οποίων οι γυναίκες ανέφεραν αυξημένο συνολικό Άγχος του θανάτου ($n=34$), $r = .47, p = .002$, και οι άνδρες υψηλότερο εξωτερικά παραγόμενο Άγχος του θανάτου, αντιστοίχως, ($n=16$), $r = .55, p = .025$.

Στην επίμονη προσπάθειά μας να ανιχνεύσουμε σε ποιο συγκεκριμένο σημείο οι κατηγορίες των οικονομικά εξαιρετικά αδύναμων δεξιών γυναικών και ανδρών μη αυτοπροσδιοριζόμενων μέσω της εθνικότητας και της θρησκείας, διαφοροποιήθηκαν ενδεχομένως από τις υπόλοιπες, ανακαλύψαμε πως αποκλειστικά σε αυτές τις δύο κατηγορίες, ($n=50$) $r = .46, p = .001$ και $r = .05, p > .70$, διαπιστώθηκε η μεγαλύτερη διάσταση και απόκλιση μεταξύ του βαθμού συμφωνίας με τον Προσανατολισμό στην Κοινωνική Κυριαρχία και του βαθμού συμφωνίας με την πρόσληψη του κόσμου ως Ανταγωνιστικής ζούγκλας.

Για την ακρίβεια, τόσο οι πολιτικά δεξιές γυναίκες ($n=34$), όσο όμως και οι πολιτικά δεξιοί άνδρες ($n=16$) της εν λόγω, χαμηλόμισθης κατηγορίας, παρατηρήθηκε πως, αν και έδειξαν να αντιλαμβάνονται τον κόσμο ως Ανταγωνιστική ζούγκλα, $r = .46, p = .005$ και $r = .49, p = .05$, δεν προσανατολίστηκαν εξίσου και στην αποδοχή της κοινωνικής Κυριαρχίας, $r = .19, p = .26$ και $r = -.17, p > .50$, και επομένως δε συναίνεσαν ουσιαστικά στις διομαδικές ανισότητες που αυτή καταρχήν συνεπάγεται.

Τέλος, η συσχέτιση της Δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης και του συνολικού Άγχους του θανάτου έλαβε αντιθέτως αρνητικό πρόσημο, χωρίς όμως να ανέλθει σε σημαντικό βαθμό, στις ανώτερες εισοδηματικές κατηγορίες, και ειδικότερα : στην κατηγορία των μηνιαίων εισοδημάτων άνω των 500 ευρώ ($n=92$), $r = -.03, p = .71$, άνω των 1000 ευρώ ($n=85$), $r = -.10, p = .35$, υπό τον περιορισμό του ανάλογου, μικρού δείγματος στην κατηγορία, επίσης, και των εισοδημάτων άνω των 2000 ευρώ μηνιαίως ($n=12$), $r = -.25, p = .40$, στην οποία επιπροσθέτως, και ιδίως για τους μη αυτοπροσδιοριζόμενους μέσω της εθνικότητας και της θρησκείας συμμετέχοντες, η εν λόγω τάση ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο, ($n=8$), $r = -.36, p = .38$.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σχήμα 48. Συνολικό Άγχος του Θανάτου και Πολιτική αυτοτοποθέτηση στους μη υψηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες εισοδημάτων μικρότερων των 500 ευρώ μηνιαίως.

Συζήτηση

Αβεβαιότητα για το μέλλον

Αβεβαιότητα και ατομικά χαρακτηριστικά. Καταρχάς, (και) στην παρούσα έρευνα αναφέρθηκε σχετικά υψηλός βαθμός Αβεβαιότητας για το μέλλον ($M=5.1$ σε 7-βάθμια κλίμακα, και για την πρόσληψη της κοινωνίας ως κοινωνίας αβεβαιότητας, βλ.Κεφ.2), γεγονός που ενισχύει τον συλλογισμό μας, πως είναι δύσκολη πρακτικά η διακριτοποίηση της συνθήκης που οικοδομείται στην αυξημένη αβεβαιότητα *per se* (Κεφ. 1).

Ο βαθμός της αβεβαιότητας για το μέλλον φάνηκε επιπλέον ότι περιορίζεται σημαντικά βάσει ορισμένων κοινωνιοδημογραφικών στοιχείων, όπως είναι ενδεικτικά η ανώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη και το υψηλό, μηνιαίο προσωπικό εισόδημα.

Οι προαναφερθείσες μάλιστα συσχετίσεις της αβεβαιότητας με την τάξη, το εισόδημα, αλλά και με την επαγγελματική απασχόληση, εντοπίζονται εντονότερα στο αστικό περιβάλλον σε σύγκριση με την περιφέρεια, στην οποία καταγράφεται μεν η ίδια τάση, εν τούτοις δεν ανέρχεται εξίσου σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο.

Το παραπάνω εύρημα, μολονότι δεν επιβεβαιώνει την άμεση διάκριση των δύο αυτών περιβαλλόντων μεταξύ τους ως προς την αίσθηση της αβεβαιότητας αυτή καθεαυτή, δεδομένου πως άμεση, μεταξύ τους διαφοροποίηση δεν παρατηρήθηκε, συνηγορεί, ωστόσο, υπέρ της ευρύτερης πρότασης, σύμφωνα με την οποία το ισχύον σε κάθε περιβάλλον σύστημα Κοσμοθεωρίας λειτουργεί καθοριστικά στον τρόπο, που τα άτομα προσλαμβάνουν και διαχειρίζονται την κοινωνική πραγματικότητα (Markus, & Kitayama, 1991).

Την ίδια στιγμή, δεν προέκυψαν ενδείξεις ικανές να συγκλίνουν στη θετική σύνδεση της αβεβαιότητας με τη δεξιά πολιτική αυτοτοποθέτηση, κι επομένως δεν υποστηρίζεται η προσέγγιση, που αναδεικνύει την ανάγκη μείωσης της αβεβαιότητας ως κίνητρο που συνδέεται θετικά με τον συντηρητισμό (για μια πλήρη επιθεώρηση: Jost, et al., 2003, και ενδεικτικά για την επίταση των αυταρχικών στάσεων των υποκειμένων στη συνθήκη της αβεβαιότητας : McGregor, Zanna, Holmes, & Spencer, 2001, πείρ. 1).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αβεβαιότητα και επιλογή του τύπου της πολιτικής ηγεσίας. Βάσει των ευρημάτων της παρούσας επιβεβαιώνεται ο προβλεπτικός ρόλος του υψηλού βαθμού αβεβαιότητας στην επιλογή της πολιτικής Ηγεσίας, στους συμμετέχοντες ηλικίας από 18 έως 24 ετών, και επίσης στους δηλώσαντες εισοδήματα μεταξύ 500 και 1000 ευρώ μηνιαίως.

Αναλυτικότερα, στα δύο παραπάνω δείγματα οι υψηλά αβέβαιοι απέρριψαν τον Συνεργάσιμο πολιτικό υποψήφιο και προτίμησαν ως Πρωθυπουργό τον υποψήφιο που περιγράφηκε ως Αποτελεσματικός.

Η τάση αυτή μάλιστα, σε οριακά στατιστικά σημαντικό βαθμό, προήλθε από τους πολιτικά κεντρώους, ιδίως από τους κεντρώους άνδρες, γεγονός που υποδηλώνει πως οι παρατηρούμενες σε συνθήκες αβεβαιότητας πολιτικές μεταβολές ενδεχομένως καθορίζονται, αν όχι αποκλειστικά, τουλάχιστον κατά κύριο λόγο, από την πολιτική «κινητικότητα» των ιδεολογικά λιγότερο συγκροτημένων και συνήθως αριθμητικά πλειοψηφούντων, υποστηρικτών του ευρύτερου «πολιτικού κέντρου» (εν προκειμένω $n=152$, $n>50\%$ επί του γενικού δείγματος).

Το εύρημα της προτίμησης του Συνεργάσιμου ηγέτη από τους περισσότερο βέβαιους σε σύγκριση με τους αβέβαιους συμμετέχοντες, υπό τις προαναφερθείσες εισοδηματικές ή και ηλικιακές προϋποθέσεις, θεωρείται συμβατό καταρχάς με την προσέγγιση που συνδέει την αβεβαιότητα με την επιλογή της Ηγεσίας (Hogg, 2001) και εκτός αυτού υπό μία έννοια συστηματικοποιεί τα πειραματικά μας αποτελέσματα, δεδομένης και της ηλικίας των υποκειμένων της ανάλογης, πειραματικής μας έρευνας (υπενθυμίζεται ότι ο μέσος όρος ηλικίας του δείγματος της πειραματικής μας έρευνας ήταν τα 20 έτη, $M=20.46$ έτη, βλ. Κεφ. 5).

Ως προς το μείζον, θεωρητικό ερώτημα, σχετικά με το εάν οι μεταβολές περί την Ηγεσία συνιστούν πράγματι, και συνακόλουθα μπορούν και να ερμηνευθούν ως, προϊόν του πολιτικού συντηρητισμού των συμμετεχόντων, φαίνεται πως η διερεύνηση του πολιτικού προσανατολισμού των «ψηφοφόρων» των τριών εν λόγω ηγετών, που επιχειρήθηκε εδώ για πρώτη φορά, είναι σε θέση να συνεισφέρει ορισμένες χρήσιμες, σχετικές πληροφορίες.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αναλυτικότερα, αν και θα μπορούσε να συναχθεί φυσικά το συμπέρασμα πως ο Συνεργάσιμος ηγέτης διαθέτει αριστερόστροφο ιδεολογικό προσανατολισμό, καθώς προτιμάται εν συγκρίσει με τους άλλους δύο υποψηφίους σε μεγαλύτερο βαθμό από τους υψηλά πολιτικοποιημένους αριστερούς, ένα τέτοιο συμπέρασμα κατά την γνώμη μας δεν είναι ιδιαιτέρως ασφαλές ή τουλάχιστον γενικεύσιμο.

Για την ακρίβεια, η προτίμηση των αριστερών στον Συνεργάσιμο υποψήφιο, και συνακόλουθα η θεωρητική επιβεβαίωση του αριστερού πολιτικού προσδιορισμού του τελευταίου, διαπιστώθηκε αποκλειστικά στην κατηγορία, των πλέον υψηλών, υπό τη συγκεκριμένη ανάλυση, εισοδημάτων που ξεπερνούν τα 1000 ευρώ μηνιαίως, και σε καμία, χαμηλότερη αυτής, εισοδηματική κατηγορία επίσης.

Άλλωστε, και ιδίως στο πλαίσιο των δύο δειγμάτων στα οποία καταγράφηκε η σημαντική τάση αποφυγής του εν λόγω ηγέτη, αφ' ενός στην κατηγορία εισοδημάτων από 500 έως 1000 ευρώ παρατηρήθηκε πως ο Συνεργάσιμος προτιμήθηκε στον ίδιο ακριβώς βαθμό από τους πολιτικά αριστερούς και από τους δεξιούς, και αφ' ετέρου στην ηλικιακή κατηγορία από τα 18 έως τα 24 έτη παρατηρήθηκε πως προτιμήθηκε, αντιστοίχως, σε ευκρινώς μεγαλύτερο βαθμό ειδικά από τους πολιτικά κεντρώους.

Των παραπάνω δοθέντων, μολοντί σύμφωνα με την πλέον αξιόπιστη, υψηλά πολιτικοποιημένη κατηγορία επιβεβαιώνεται πως ο Συνεργάσιμος υποψήφιος «είναι» όντως ο πιο «συμβατός» με τους αριστερούς συμμετέχοντες, άρα και με την αριστερή Ιδεολογία (τους), φαίνεται πως η συσχέτιση αυτή εντοπίζεται μόνον στους ηλικιακά ωριμότερους ή οικονομικά ισχυρότερους, κι όχι εξίσου και στους ηλικιακά νεότερους ή και οικονομικά πιο αδύναμους.

Συνεπώς, μέσω των αποτελεσμάτων μας στην πραγματικότητα αναδεικνύεται η περιπλοκότητα που διακρίνει την εννοιοδότηση των αφηρημένων Ιδεολογιών, αφού στοιχεία, όπως είναι κυρίως το επίπεδο του εισοδήματος ή και η ηλικία, συνιστούν παράγοντες ικανούς να μεταβάλουν τον τρόπο, με τον οποίο η Αριστερά και η Δεξιά νοημαδοτοτούνται και, αν μη τι άλλο σε επίπεδο επιλογής Ηγεσίας, εκφράζονται και στην πράξη.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Το ύψος του μηνιαίου εισοδήματος φαίνεται, άλλωστε, πως είναι επιπλέον σε θέση να ρυθμίσει και τις ιδεολογικοπολιτικές συσχετίσεις που καταγράφονται μεταξύ της ισχυρής αβεβαιότητας και της επιλογής ορισμένων προσαρμοστικών, έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα, αντιδράσεων.

Αναλυτικότερα, όσοι πολιτικά κεντρώοι, μηνιαίων εισοδημάτων άνω των 500 ευρώ, αναφέρουν παράλληλα αυξημένη αβεβαιότητα παρατηρήθηκε πως επιλέγουν ως προσαρμοστική αντίδραση την στροφή προς την Ορθολογική Σκέψη, σε αντίθεση με τους αριστερούς και επίσης αβέβαιους των υψηλών εισοδημάτων μεταξύ 1000 και 2000 ευρώ, που τείνουν, αντιστοίχως, στην στροφή προς τις Απολαύσεις, ή αλλιώς, έστω και υπό μία αρκετά διασταλτική ερμηνεία, στην πιθανή ενίσχυση της αξίας του ηδονισμού (Schwartz, 1992, 1994).

Σε πρώτη, τουλάχιστον, ανάγνωση δε μοιάζει απολύτως σαφές και το εάν το εύρημα της αύξησης της προτίμησης του Αποτελεσματικού υποψηφίου εκ μέρους των περισσότερο αβέβαιων συνιστά εξίσου ένδειξη πολιτικού συντηρητισμού.

Η σύνδεση του Αποτελεσματικού ηγέτη με τον συντηρητισμό είναι δυνατό να οικοδομηθεί στους ακόλουθους άξονες : αφ' ενός στο γεγονός πως ο ίδιος κατέστη δημοφιλέστερος των υπολοίπων υποψηφίων στους συμμετέχοντες που προέκριναν οριακά ως αιτία της κρίσης την πλέον εσωτερική (για τη σύνδεση μεταξύ εσωτερικής έδρας ελέγχου και της υποστήριξης συντηρητικών κομμάτων, ενδεικτικά : Gootnick, 1974) και αφ' ετέρου στο ότι προτιμήθηκε ταυτόχρονα λιγότερο από τους αριστερούς, αλλά όχι και περισσότερο, όμως, από τους δεξιούς συμμετέχοντες.

Αντιστοίχως, η μη σύνδεση του Αποτελεσματικού υποψηφίου με τον πολιτικό συντηρητισμό είναι δυνατό να οικοδομηθεί στους ακόλουθους άξονες : αφ' ενός στο γεγονός πως η προτίμησή του, όπως και η απόρριψη του Συνεργάσιμου, σημειώθηκαν σε ηλικιακές (βλ. ηλικία από 18 έως και 24 έτη) και εισοδηματικές (βλ. εισοδήματα μεταξύ 500 και 1000 ευρώ) κατηγορίες στις οποίες δεν επιβεβαιώνεται η σύνδεση της δεξιάς αυτοτοποθέτησης και της επιλογής του συγκεκριμένου τύπου Ηγεσίας και αφ' ετέρου, κυρίως, στο ότι δεν προέκυψε οποιαδήποτε συσχέτιση μεταξύ της προτίμησής του και της επιλογής συντηρητικών πολιτικών κριτηρίων, όπως είναι η εθνικότητα και η θρησκεία, ως αυτοπροσδιοριστικών.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Τούτων δοθέντων κατά την γνώμη μας συνάγεται εν τέλει το συμπέρασμα πως η προτίμηση του Αποτελεσματικού υποψηφίου εκ μέρους των υψηλά αβέβαιων δεν αποτελεί ουσιαστικά μία ολοκληρωμένη ή πειστική ένδειξη πολιτικού συντηρητισμού, τουλάχιστον υπό την παραδοσιακή μορφή του τελευταίου.

Δεν αποκλείεται, εν τούτοις, η αυξημένη υποστήριξη του Αποτελεσματικού να συνιστά το προϊόν της ανάδυσης υπό συνθήκες υψηλής αβεβαιότητας ενός «ειδικού» τύπου πολιτικής ιδεολογίας ή ορθότερα πολιτικής συμπεριφοράς, η οποία, μολονότι διαθέτει ορισμένες μεμονωμένες, συντηρητικής φύσης διαστάσεις, όπως ενδεικτικά ενισχυμένη εσωτερική έδρα ελέγχου, κατά κύριο λόγο οικοδομείται στην αυξημένη πρόσδεση στον Ορθολογισμό και την Ορθολογική Σκέψη.

Προς επίρρωση του παραπάνω συλλογισμού υπενθυμίζεται πως οι κεντρώοι που προτίμησαν τον Αποτελεσματικό (βλ. κατηγορία εισοδημάτων από 500 έως 1000 ευρώ μηνιαίως) ήταν οι ίδιοι, που προέκριναν ακόμα ως ενδεδειγμένη προσαρμοστική αντίδραση έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα την στροφή προς την ορθολογική σκέψη.

Αντιθέτως, ο υποψήφιος η επιλογή του οποίου συσχετίστηκε συστηματικά με τις συντηρητικού προσανατολισμού αξίες, διαπιστώθηκε ευκρινώς από την παρούσα έρευνα πως υπήρξε συγκεκριμένα ο Εθνοκεντρικός ή αλλιώς Χαρισματικός πολιτικός υποψήφιος.

Ο «Χαρισματικός» (Κεφ.5) ή αλλιώς εδώ προσδιορισμένος ως Εθνοκεντρικός, όχι μόνον προτιμήθηκε λιγότερο από τους υψηλά πολιτικοποιημένους αριστερούς και περισσότερο, αντιστοίχως, από τους δεξιούς, αλλά επιπροσθέτως, και αυτό είναι το πιο σημαντικό, προτιμήθηκε με συνεπή τρόπο, σε στατιστικά σημαντικό βαθμό απ' όσους ερωτώμενους επέλεξαν να αυτοπροσδιοριστούν μέσω πολιτικά συντηρητικών κριτηρίων.

Συγκεκριμένα, οι «ψηφοφόροι» του Εθνοκεντρικού ή αλλιώς Χαρισματικού υπήρξαν αυτοί που αυτοπροσδιορίστηκαν δια των κριτηρίων της εθνικότητας και της θρησκείας και ενστερνίστηκαν την πρόσληψη του εαυτού μέσω αξιών, οι οποίες τόσο στην παρούσα, όσο και σε προηγούμενες έρευνες, έχουν συνδεθεί κατεξοχήν με τον συντηρητισμό (ενδεικτικά : Haidt, Graham, & Joseph, 2009).

Η ανάδειξη του Εθνοκεντρικού ή αλλιώς του Χαρισματικού υποψηφίου ως του συστηματικά ιδεολογικοπολιτικά δεξιότερου υποψηφίου εκ των συνολικά τριών επισημαίνεται καταρχάς πως είναι σε γενικές γραμμές συμβατή με τα αποτελέσματα

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

της σύντομης και συμπληρωματικής έρευνας που διεξαγάγαμε στο περιθώριο της αντίστοιχης, πειραματικής μας απόπειρας (βλ. Συζήτηση Κεφ. 5).

Εκτός αυτού, η ανάδειξη του Εθνοκεντρικού ή του Χαρισματικού υποψηφίου ως ενός πρωτοτυπικά δεξιού πολιτικού ηγέτη λειτουργεί επιπλέον, σ' ένα πρώτο έστω επίπεδο, υποστηρικτικά στη θεωρητική πρόταση (Jost et al., 2003), σύμφωνα με την οποία οι υπέρ του εν λόγω υποψηφίου μεταβολές υπό την εισαγωγή της απειλής της θνητότητας, ή ευλόγως και της αβεβαιότητας -που, όμως, δεν προέκυψαν στη δική μας έρευνα (Κεφ. 5) - συνιστούν έμμεσο προϊόν της μετατόπισης των υποκειμένων προς τον πολιτικό συντηρητισμό (για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke, et al., 2013).

Παρα ταύτα, ένα τέτοιο συμπέρασμα δεν ενισχύεται με ασφάλεια, δεδομένου πως η σύνδεση της αβεβαιότητας με τη μεγαλύτερη προτίμηση του Εθνοκεντρικού ή αλλιώς Χαρισματικού ηγέτη κατά τα αποτελέσματά μας εντοπίστηκε αποκλειστικά και μόνον στους πολιτικά δεξιούς, και πιθανόν ως εκ τούτου, ερμηνεύεται ως προϊόν επίτασης της, ήδη προϋπάρχουσας, συντηρητικής Ιδεολογίας τους.

Την ίδια στιγμή, ένα ενδιαφέρον εύρημα το οποίο προέκυψε στην παρούσα έρευνα συνίσταται στον ρυθμιστικό ρόλο που διατηρεί ο αυτοαναφερόμενος βαθμός αβεβαιότητας στην απόδοση της κρίσης, ιδίως δε σε ένα συγκεκριμένο και μόνο αίτιο.

Για την ακρίβεια, παρατηρήθηκε σχετικά πως όσο αυξάνεται ο βαθμός της αβεβαιότητας, τόσο περισσότερο δημοφιλής καθίσταται η απόδοση της κρίσης στην ύπαρξη ενός οργανωμένου, εναντίον της χώρας μας Σχεδίου⁵¹, εύρημα συμβατό με ερευνητικά αποτελέσματα, τα οποία συσχετίζουν την προσφυγή σε συνωμοσιολογικές προσεγγίσεις της πραγματικότητας (και) με το κίνητρο της μείωσης της αβεβαιότητας (ενδεικτικά : Van Prooijen and Jostmann, 2013, και για μια πλήρη επιθεώρηση : Douglas, Sutton and Cichocka, 2017).

⁵¹ Αξίζει να επισημανθεί ακόμα πως η συνωμοσιολογική πρόταση απόδοσης της κρίσης είναι αυτή που σε στατιστικά σημαντικό, μικρότερο, βαθμό ασπάζονται οι ψηφοφόροι συγκεκριμένα του Συνεργάσιμου πολιτικού υποψηφίου εν συγκρίσει με τους ψηφοφόρους των υπόλοιπων δύο, δηλαδή του Χαρισματικού και του Αποτελεσματικού.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αβεβαιότητα και επιλογή του φύλου της πολιτικής ηγεσίας. Σε αντίθεση με τα πειραματικά μας ευρήματα, στην παρούσα επιβεβαιώθηκε ο ρυθμιστικός ρόλος του φύλου των υποκειμένων στην επιλογή του φύλου της πολιτικής Ηγεσίας, υπό την επισήμανση, πως το παραπάνω εύρημα προήλθε βασικά από τους συμμετέχοντες των πλέον παραγωγικών μορφών απασχόλησης.

Ταυτόχρονα, επαναδιαπιστώθηκε οριακά η καταγραφείσα πειραματικά (Κεφ. 5) τάση των γυναικών να προτιμούν το γυναικείο φύλο, το φύλο τους με άλλα λόγια, ως ηγετικό, αποκλειστικά και μόνον στην περίπτωση του Συνεργάσιμου ή αλλιώς του «θηλυκού» τύπου πολιτικής Ηγεσίας.

Μάλιστα, η εν λόγω συσχέτιση αποκαλύφθηκε πως κατά κύριο λόγο οφείλεται στις γυναίκες, οι οποίες έχουν εξ αρχής μία περισσότερο «χαλαρή» σχέση με το φύλο τους, καθώς για την ακρίβεια δεν το επιλέγουν ως ένα από τα κύρια κριτήρια μέσω των οποίων προσδιορίζουν τον εαυτόν τους, κι ενδεχομένως αυτό συνιστά ένα νέο και ενδιαφέρον στοιχείο, που αξίζει να συμπεριληφθεί στην ερμηνευτική προσέγγιση των αντίστοιχων, πειραματικών αποτελεσμάτων μας.

Χρήμα

Στάσεις έναντι του χρήματος. Βάσει των ευρημάτων της παρούσας έρευνας καταρχάς παρατηρήθηκε, ιδίως στους συμμετέχοντες της μέσης αστικής τάξης, ότι ο υψηλός βαθμός αβεβαιότητας για το μέλλον συσχετίζεται θετικά με την αναγνώριση της θετικής, συμβολικής δύναμης που διαθέτει το Χρήμα και επιπλέον, ακόμη πιο ενισχυμένα, με την εντονότερη ανησυχία για τα οικονομικά.

Το εν λόγω εύρημα συνιστά μία σαφή ένδειξη της ευρύτερης σύνδεσης της συγκεκριμένης μορφής αβεβαιότητας, της αβεβαιότητας για το μέλλον, με ορισμένες επί μέρους στάσεις έναντι του Χρήματος, χωρίς, ωστόσο, να συνηγορεί απαραίτητα στο ότι ανάλογη σύνδεση διαπιστώνεται και με διαφορετικά, τοποθετημένα πέραν του οικονομικο-επαγγελματικού πεδίου, είδη αβεβαιότητας εξίσου.

Ταυτόχρονα, αναφορικά με τις στάσεις απέναντι στο Χρήμα στην παρούσα καταγράφεται και η συστηματική διαφοροποίηση των κατοίκων των πόλεων έναντι των κατοίκων της περιφέρειας, καθώς, αφ' ενός μεν οι πρώτοι προσδίδουν γενικότερα μεγαλύτερη, θετικού περιεχομένου, συμβολική δύναμη στα χρήματα, και αφ' ετέρου, απεναντίας, οι δεύτεροι θεωρούν και προσεγγίζουν σε μεγαλύτερο βαθμό το χρήμα σαν την πηγή του κακού.

Η μεταξύ πόλης και περιφέρειας αυτή διάσταση, προϊόν της διαφορετικής περί τα οικονομικά Κοσμοθεωρίας που είναι εγκατεστημένη σε καθένα από τα παραπάνω πολιτιστικά περιβάλλοντα, βρίσκεται σε συμβατότητα με κλασικές, προγενέστερες, μελέτες που κατέδειξαν αντίστοιχες τάσεις μεταξύ διαφορετικών κρατών (για μία πλήρη επιθεώρηση : Furnham, Kirkcaldy and Lynn, 1994; Hofstede, 1984; Woliver and Cattell, 1981), αλλά επίσης και με σχετικές ενδείξεις που προέκυψαν στην πρώτη, πειραματική μας απόπειρα (βλ. περιορισμένη επίδραση της οικονομικής απειλής της Χρεοκοπίας στους συμμετέχοντες από την περιφέρεια, Κεφ. 2).

Την ίδια στιγμή, διαπιστώθηκε πως αναλόγως της αστικότητας μεταβάλλεται και η ρυθμιστική λειτουργία του επιπέδου του εισοδήματος *per se*, αφού μόνον οι χαμηλού εισοδήματος κάτοικοι της πόλης, και όχι εξίσου και εκείνοι της περιφέρειας, ανησυχούν περισσότερο για τα χρήματα και τα προσλαμβάνουν επιπλέον -υπό μία μη πραγματιστική, αλλά αρνητικού προσανατολισμού συμβολική προσέγγιση- σαν την πηγή του κακού.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Άλλωστε, η βαθιά και δομική διάκριση μεταξύ αστικής και μη αστικής Κοσμοθεωρίας ειδικά ως προς τα οικονομικά, εντοπίζεται επιπροσθέτως και σε ένα τρίτο επίπεδο, αφού οι πολίτες των αστικών κέντρων διαπιστώθηκε πως, σε σύγκριση με τους κατοίκους της περιφέρειας, επέλεξαν σε αξιοσημείωτα μεγαλύτερο, οριακά μη στατιστικά σημαντικό, βαθμό ως κριτήριο μέσω του οποίου προσδιορίζουν τον εαυτόν τους το κριτήριο της οικονομικής τους κατάστασης.

Χρήμα και άγχος του θανάτου. Στο πεδίο ενός εκ των βασικών, θεωρητικών μας προβληματισμών αναφορικά με τη σχέση του Χρήματος με το Άγχος του θανάτου, η παρούσα μελέτη κατέδειξε ορισμένα αξιοσημείωτα ευρήματα.

Καταρχάς, διαπιστώθηκε πως το υψηλό εισόδημα συσχετίζεται αρνητικά με το Άγχος του θανάτου, καθώς οι συμμετέχοντες που διαθέτουν υψηλά εισοδήματα, και ιδίως οι γυναίκες, εκτίθενται σημαντικά λιγότερο στο συνολικό Άγχος του θανάτου εν συγκρίσει με όσους διαθέτουν χαμηλότερα εισοδήματα.

Το εύρημα αυτό είναι δυνατό να θεωρηθεί πως σε γενικές γραμμές βρίσκεται σε συμβατότητα με τις προβλέψεις της σχετικής με το Χρήμα, Υπόθεσης της θεωρίας Διαχείρισης Τρόμου (Pyszczynski, 2013), συνακόλουθα και με τα υποστηρικτικά της, πειραματικά αποτελέσματα (Zaleskiewicz, et al., 2013, πείρ. 1-4).

Την ίδια στιγμή, το γεγονός πως ο ρυθμιστικός ρόλος του εισοδήματος στο άγχος του θανάτου καταγράφεται αποκλειστικά στο δείγμα των συμμετεχόντων που διαμένουν στα αστικά κέντρα έχει κατά την γνώμη μας ιδιαίτερη και διττή σημασία.

Αφ' ενός μεν, σε θεωρητικό επίπεδο, μέσω της δομικής, σχετικής, διάστασης μεταξύ της πόλης και της περιφέρειας αναδεικνύονται δύο σημαντικές, εντοπισμένες στα πολιτισμικά περιβάλλοντα υψηλής, δυτικότροπης αστικότητας, προϋποθέσεις που είναι αναγκαίο να πληρούνται, ώστε να εκδηλωθεί πρακτικά η προστατευτική, έναντι του άγχους του θανάτου, δράση του Χρήματος.

Υπό τη συνεκτίμηση των σχετικών ευρημάτων μας, οι προϋποθέσεις αυτές συνίστανται ειδικότερα τόσο στην καταρχήν αντίληψη του χρήματος ως ενός βασικά καθοριστικού για τον προσδιορισμό του εαυτού κριτηρίου, όσο κυρίως, επίσης, στην πρόσληψή του όχι ως ενός απλού εργαλείου, αλλά και ως ενός συμβόλου μεγάλης, θετικής αξίας και δύναμης.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αφ' ετέρου δε, σε μεθοδολογικό επίπεδο, βάσει της διάστασης μεταξύ του αστικού και του μη αστικού τρόπου προσέγγισης των οικονομικών προκύπτει κι ένας επιπρόσθετος λόγος, εξ αιτίας του οποίου η προστατευτική έναντι του υπαρξιακού άγχους λειτουργία του χρήματος δεν ανήλθε σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο στις πειραματικές μας έρευνες, και έγκειται στο ότι σε αυτές δεν είχε κατά τον ίδιο (βλ. παρούσα έρευνα και Κεφ. 2) ή οποιονδήποτε άλλο τρόπον εκ μέρους μας σχολαστικά ελεγχθεί ο τόπος διαμονής των υποκειμένων.

Στο πλαίσιο της σχετικής με το Χρήμα Υπόθεσης της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, στην παρούσα έρευνα προέκυψαν, απ' όσο γνωρίζουμε για πρώτη φορά, και δύο ακόμη πιο εξειδικευμένα, κι ως εκ τούτου, ίσως και πιο ενδιαφέροντα, ευρήματα.

Για την ακρίβεια, πρώτον, στις δύο χαμηλότερες διαθέσιμες, εισοδηματικές, αστικές κατηγορίες (βλ. μηνιαία εισοδήματα μικρότερα των 1000 ευρώ) διαπιστώθηκε η θετική συσχέτιση της αναγνώρισης της θετικής, συμβολικής δύναμης του Χρήματος και του εξωτερικά παραγόμενου άγχους του θανάτου και δεύτερον, συγκεκριμένα στη χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία όλων, την κατηγορία δηλαδή εισοδημάτων που είναι μικρότερα των 500 ευρώ μηνιαίως, παρατηρήθηκε επίσης και η σημαντική, θετική συσχέτιση της πρόσληψης του Χρήματος ως συμβόλου θετικής αξίας με το συνολικό Άγχος του θανάτου.

Το ότι αποκλειστικά για εκείνους που αποστερούνται πρακτικά τα χρήματα, όσο αυξάνεται η αναγνώριση της θετικής συμβολικής δύναμης που αυτά διατηρούν, τόσο αυξάνεται αναλόγως και ο βαθμός στον οποίον οι ίδιοι εκτίθενται στο άγχος του θανάτου, συνιστά εύρημα που είναι σύμφωνο με τον πυρήνα της προσέγγισης του συμβόλου του Χρήματος ως μέσου ρυθμιστικού του υπαρξιακού Άγχους, και συνεπώς εξίσου, όπως και το προηγούμενο, αξιολογείται ως συμβατό με την ανάλογη Υπόθεση της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (Pyszczynski, 2013).

Συμπληρωματική, καθότι μη στατιστικά σημαντική, και σαφώς πιο αδύναμη ένδειξη της δράσης του Χρήματος ως προστατευτικού έναντι του άγχους του θανάτου μηχανισμού αποτελεί ακόμη το γεγονός πως η παραπάνω συνάφεια, όχι μόνον ήρθη απολύτως, μα απέκτησε και αρνητικό πρόσημο στην εξαιρετικά μικρή, εισοδηματική κατηγορία των δηλωσάντων εισοδήματα άνω των 2000 ευρώ ($n < 8$).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Στην παρούσα έρευνα καταγράφηκε επιπροσθέτως, μόνο για τους οικονομικά εύρωστους, πολιτικά δεξιούς κατοίκους των πόλεων και η αρκετά ισχυρή, αρνητική συσχέτιση της στάσης εκμετάλλευσης των οικονομικών ευκαιριών και του συνολικού Άγχους του θανάτου.

Ως εκ τούτου, θα είχε οπωσδήποτε ενδιαφέρον στο μέλλον να εξεταστεί η αποτελεσματικότητα μιας νέας, πιθανής στρατηγικής μείωσης του υπαρξιακού άγχους, η οποία δε συνίσταται μόνο στην απόκτηση των χρημάτων, αλλά επιπλέον υποκινεί και τη φειδωλή και συντηρητική διαχείρισή τους, κυρίως μάλιστα, όταν αυτή υπό πραγματιστικούς και ρεαλιστικούς όρους δε μοιάζει καθόλου λογική ή αναγκαία.

Η ευρύτερη και πολυεπίπεδη συσχέτιση μεταξύ Χρήματος και υπαρξιακού Άγχους, αναδεικνύεται τέλος και από το σύνολο των ευρημάτων που συγκλίνουν στη σύνδεση ορισμένων διαστάσεων του Άγχους του θανάτου με τις στάσεις έναντι του Χρήματος, αφού ειδικότερα στο αστικό περιβάλλον διαπιστώθηκε ότι η ανησυχία για τα χρήματα και η πρόσληψη του χρήματος σαν πηγής του κακού συσχετίζεται θετικά με το συνολικό άγχος έναντι του θανάτου, ενώ η αποστροφή προς τις οικονομικές δεσμεύσεις συσχετίζεται θετικά ειδικά με το εξωτερικά παραγόμενο.

Ιδίως όμως, η ανησυχία για τα χρήματα και τα οικονομικά, ως η διαφανόμενη και πιο σταθερή και «ανθεκτική» σε διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα στάση, υπήρξε η μοναδική στάση, που συσχετίστηκε θετικά με το συνολικό Άγχος του θανάτου ακόμη και για τους συμμετέχοντες που διαμένουν στην ελληνική περιφέρεια.

Μέσω του συγκεκριμένου ευρήματος, και όχι απαραίτητα σε αντίφαση με τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα πως, παρά τη διαπιστωθείσα «προστασία» που απολαμβάνουν χάρη στο ακριβές περιεχόμενο της οικονομικής Κοσμοθεωρίας τους κυρίως οι εισοδηματικά αδύναμοι, ανήκοντες στην κατώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη, κάτοικοι της ελληνικής περιφέρειας, εν τούτοις ακόμη και αυτοί δε διαφεύγουν ή δεν απαλλάσσονται, αν μη τι άλλο ολοκληρωτικά, από ένα τμήμα των υπαρξιακών επιπτώσεων που είναι ικανή να παραγάγει η αίσθηση της οικονομικής ανησυχίας.

Την ίδια στιγμή, όμως, δεν αποκλείεται και αυτό καθεαυτό το περιεχόμενο της επικρατούσας στην παραδοσιακή, ελληνική περιφέρεια Κοσμοθεωρίας να μεγεθύνει, απεναντίας, την υπαρξιακή αγωνία για συγκεκριμένες ομάδες, όπως παρατηρήθηκε πως είναι οι εισοδηματικά αδύναμοι άνδρες (βλ. εισοδήματα μικρότερα των 500 ευρώ μηνιαίως), από τους οποίους εξαρτώνται, δε, οικονομικά και άλλα άτομα.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Για την ακρίβεια, η μεγαλύτερη έκθεση των, σε ακραίο βαθμό, οικονομικά ανίσχυρων ανδρών στο άγχος του θανάτου ίσως συνιστά αποτέλεσμα της μειωμένης αυτοεκτίμησης που διαθέτουν, καθώς έχουν αποτύχει να ανταποκριθούν στον «ρόλο» των τροφοδοτών των οικογενειών τους, που τους αποδίδεται κυρίως και επιτακτικά στο πολιτισμικό πλαίσιο της περισσότερο παραδοσιακής, ελληνικής περιφέρειας (για μία πλήρη επιθεώρηση της υπαρξιακής διάστασης της αυτοεκτίμησης : Pyszczynski, Greenberg, Solomon, Arndt, & Schimel, 2004, και για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Κεφ. 1 και Κεφ. 4).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ
Άγχος του Θανάτου

Άγχος του θανάτου και τόπος διαμονής. Βάσει των αποτελεσμάτων μας οι συμμετέχοντες από την ελληνική περιφέρεια αναφέρουν σημαντικά μικρότερο Άγχος του θανάτου σε σύγκριση με τους συμμετέχοντες από τα αστικά κέντρα.

Το παραπάνω εύρημα δεν είναι ασύμβατο με τις σχετικές ενδείξεις της πρώτης, πειραματικής μας απόπειρας (βλ. Συζήτηση Κεφ. 2), αλλά ούτε και με την άποψη, πως τα πειραματικά ευρήματα της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου ποικίλουν, και για την ακρίβεια στις λιγότερο δυτικότερες κοινωνίες τείνουν να εξασθενούν (Κεφ. 1).

Την ίδια στιγμή, καταγράφηκε και στην παρούσα (για δεύτερη φορά, βλ. Κεφ. 2) ο σημαντικά μεγαλύτερος προσανατολισμός των κατοίκων της περιφέρειας προς την θρησκευτικότητα, ειδικότερα δια της συχνότερης επιλογής της θρησκείας ως ενός βασικού για τον προσδιορισμό του εαυτού κριτηρίου.

Παρα ταύτα, δεδομένου πως δεν επιβεβαιώθηκε η άμεση, αρνητική συνάφεια μεταξύ της θρησκευτικότητας και του Άγχους του θανάτου, η εύλογη ερμηνεία της μικρότερης αναφοράς υπαρξιακού άγχους στην περιφέρεια μέσω της ισχυρότερης, προϋπάρχουσας στο εν λόγω πολιτισμικό πλαίσιο, θρησκευτικής πίστης δε φαίνεται να ενισχύεται σε σημαντικό βαθμό (συνεπώς δεν ενισχύεται και η ανάλογη ερμηνεία που επιχειρήσαμε προηγουμένως, βλ Συζήτηση Κεφ. 2).

Αντιθέτως, δια των ευρημάτων μας ενδεχομένως προτείνεται, και αυτό θα είχε ενδιαφέρον να διερευνηθεί μελλοντικά, πως ο πραγματικός λόγος χάρη στον οποίο, τουλάχιστον σε περιβάλλοντα γενικής, οικονομικής δυσπραγίας όπως το ελληνικό, οι κάτοικοι της περιφέρειας προστατεύονται έναντι του Άγχους του θανάτου είναι επειδή οι ίδιοι, σε αντίθεση με τους κατοίκους των πόλεων, δεν επιλέγουν να προσδιορίσουν τον εαυτόν τους μέσω της οικονομικής τους κατάστασης, και, ιδίως, δεν επενδύουν το Χρήμα αυτό καθεαυτό με σημαντικές, συγκεκριμένα θετικού, όμως, περιεχομένου, συμβολικές ιδιότητες.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Άγχος του θανάτου και φύλο. Στην παρούσα διαπιστώθηκε πως οι γυναίκες είναι συνολικά, περισσότερο εκτεθειμένες στο Άγχος του θανάτου, εύρημα που είναι συμβατό με τα ευρήματα των περισσότερων, προγενέστερων ερευνών κι ερμηνεύεται ενδεχομένως μέσω διαφορετικών, όχι όμως και αλληλοαποκλειόμενων, προσεγγίσεων (Cicirelli, 2002; Dattel and Neimeyer 1990; Rasmussen and Johnson 1994; Rigdon and Epting 1985; Ens & Bond, 2005; Lonetto & Templer, 1986; Thorson & Powell, 1992; Neimeyer, 1986; AbdelKhalek & Omar, 1988; Neimeyer & Fortner, 1995; Suhail & Akram, 2002; Nutankumar & Usha Ram, 2002; Madnawat & Kachhawa, 2007).

Αφ' ενός στο μη αστικό περιβάλλον, όπου και η προαναφερθείσα τάση υπήρξε σταθερή σε όλες τις εισοδηματικές κατηγορίες, η μεγαλύτερη έκθεση των γυναικών στο υπαρξιακό Άγχος ίσως να εξηγείται βάσει της χαμηλότερης αυτοεκτίμησης, που ως μέλη μιας κοινωνικής «μειονότητας» διαθέτουν οι γυναίκες, ιδίως στο μη ευνοϊκό για τις ίδιες πολιτισμικό πλαίσιο της παραδοσιακής και κατά κύριο λόγο πατριαρχικής ελληνικής περιφέρειας.

Αφ' ετέρου στο αστικό περιβάλλον, η ισχυρότερη έκθεση των γυναικών στο εξωτερικά παραγόμενο άγχος του θανάτου πιθανόν να συνδέεται συγκεκριμένα με τα χαμηλότερα εισοδήματα, ή αλλιώς τις μικρότερες αμοιβές που λαμβάνουν πρακτικά οι γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες.

Υποστηρικτικά στο τελευταίο επιχείρημα κατά την γνώμη μας λειτουργεί, όχι μόνο το γεγονός πως η αυξημένη ευαλωτότητα των γυναικών στο Άγχος του θανάτου προήλθε αποκλειστικά από τις γυναίκες της χαμηλότερης, εισοδηματικής κατηγορίας (βλ. εισοδήματα μικρότερα των 500 ευρώ), έτεινε δε προς την αντιστροφή για εκείνες της ανώτερης, εισοδηματικής κατηγορίας αντιστοίχως, μα και το γεγονός ακόμα, πως στις γυναίκες των πόλεων ανήλθε στον υψηλότερο βαθμό ο προβλεπτικός ρόλος που διατηρεί το επίπεδο του εισοδήματος στο Άγχος του θανάτου.

Ως εκ τούτου, μέσω των αποτελεσμάτων μας παρέχεται ένα συμπληρωματικό εργαλείο ερμηνείας της, διαπιστούμενης συνήθως, υψηλότερης έκθεσης των γυναικών στο Άγχος του θανάτου, το οποίο συγκροτείται για την ακρίβεια στη συνεκτίμηση μιας επιπρόσθετης ευνοϊκής για τις ίδιες συσχέτισης, που καταγράφεται μεταξύ του φύλου τους και του επιπέδου εισοδήματος.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Των παραπάνω δοθέντων τροφοδοτείται περαιτέρω η συζήτηση αναφορικά με την ύπαρξη οικονομικών-επαγγελματικών ανισοτήτων μεταξύ των δύο φύλλων, είτε αυτές αφορούν τα επίπεδα απασχόλησης, ως προς τα οποία η χώρα μας κατέχει την πανευρωπαϊκή πρωτιά, αφού η γυναικεία ανεργία κινείται σε ποσοστά 28.1% και η ανδρική σε ποσοστό 19,9%, είτε και τις λιγότερες ώρες της γυναικείας έναντι της ανδρικής απασχόλησης (ποσοστό 9% έναντι 28% στην Ε.Ε.⁵²).

Οι εν λόγω ανισότητες στοιχειοθετούνται, επιπλέον, και μέσω των συνολικά χαμηλότερων αμοιβών που λαμβάνουν οι γυναίκες έναντι των ανδρών (27% με 37% στην Ε.Ε.), όπως μαρτυρά το χάσμα που παρατηρείται διεθνώς στη μεταξύ των δύο φύλων αμοιβή (Gender Pay Gap), το οποίο κατά τον ευρωπαϊκό μέσο όρο φτάνει το 16.8%, σε κάποιες χώρες αγγίζει ακόμη και το 26.9%⁵³, και δεν προβλέπεται μάλιστα να αποκατασταθεί πριν από το έτος 2152!⁵⁴

Την ίδια στιγμή, όμως, στην παρούσα έρευνα παρατηρήθηκε ότι η μεγαλύτερη έκθεση των γυναικών στο Άγχος του θανάτου πρακτικά αίρεται και εκμηδενίζεται πλήρως αποκλειστικά για τις γυναίκες που είναι πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, αλλά, ταυτόχρονα και απαραίτητα, προσδιορίζουν τον εαυτόν τους μέσω του, υψηλού εν προκειμένω, μορφωτικού τους επιπέδου.

Το παραπάνω εύρημα, ενδεχομένως μη ασύνδετο με το ευρύτερο ζήτημα της γυναικείας χειραφέτησης, συνιστά ίσως ένδειξη πως επί της ουσίας οι γυναίκες που προφυλάσσονται από το Άγχος του θανάτου είναι στην πραγματικότητα αυτές που διαθέτουν υψηλότερη αυτοεκτίμηση, οικοδομημένη στο συγκεκριμένο, σχετικό με τη μόρφωση, ατομικό τους χαρακτηριστικό.

Υπό την εν λόγω οπτική, το προαναφερθέν εύρημα λειτουργεί υποστηρικτικά στη, θεμελιώδη για τη θεωρία της Διαχείρισης του Τρόμου, προστατευτική έναντι του υπαρξιακού άγχους δράση της Αυτοεκτίμησης και παράλληλα αποδεικνύει πως ακόμη και στα πλέον δυσμενή κοινωνικά περιβάλλοντα, τα άτομα διατηρούν τη δυνατότητα να οικοδομήσουν την αίσθηση της αυτοεκτίμησής τους στα πραγματικά ικανά να την τροφοδοτήσουν, διαθέσιμα πεδία (ενδεικτικά : Harmon-Jones et al.,1997; Arndt & Greenberg, 1999; Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Pinel, Simon, & Jordan 1993;

⁵² Πηγή : European Commission, Report on Equality between women and men in the EU,2017.

⁵³ Δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για την Ελλάδα, ec.europa.eu

⁵⁴ Πηγή : The American Association of University Women (AAUW), 2016.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

για μια πλήρη επιθεώρηση της υπαρξιακής διάστασης της αυτοεκτίμησης : Pyszczynski et al., 2004, και για περισσότερες λεπτομέρειες : βλ. Κεφ. 1 και Κεφ. 4).

Σε κάθε περίπτωση, τα αποτελέσματά μας, τα οποία συγκλίνουν συνολικά στη λειτουργία της ομάδας των γυναικών ως μίας κοινωνικά μειονοτικής -στον ελληνικό τουλάχιστον χώρο- ομάδας, ιδιαίτερος δε εκτεθειμένης ειδικά στο άγχος του θανάτου *per se*, δε θεωρούνται ασύμβατα με τη μειωμένη τάση ταύτισης των γυναικών με την ενδο-ομάδα του φύλου τους, όπως διαπιστώθηκε προηγουμένως στα πειραματικά μας ευρήματα (Κεφ. 5).

Άγχος του θανάτου και ηλικία. Τα ευρήματα της παρούσας δεν κατέδειξαν τη θετική συσχέτιση της ηλικίας με το Άγχος του θανάτου κι επομένως δεν ενισχύουν την κριτική έναντι της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου άποψη, πως το άγχος του θανάτου στους ηλικιωμένους (θα 'πρεπε να) είναι περισσότερο υψηλό, διότι στους ίδιους η αντικειμενική ορατότητα του θανάτου είναι προφανώς αυξημένη (Κεφ. 1).

Εν τούτοις, διαπιστώθηκε πως στη χαμηλότερη εισοδηματική κατηγορία του ερευνητικού μας δείγματος (βλ. εισοδήματα μικρότερα των 500 ευρώ), συγκεκριμένα οι συμμετέχοντες ηλικίας από 35 μέχρι και 54 ετών ανέφεραν τον μεγαλύτερο βαθμό συνολικού Άγχους του θανάτου, διαφοροποιούμενοι σημαντικά κατά κύριο λόγο από τους νεαρότερους.

Η εν λόγω συσχέτιση αφ' ενός υπό μία έννοια συμφωνεί με ευρήματα που τοποθετούν την αύξηση του φόβου του θανάτου στη μέση ηλικία και όχι στις ύστερες αυτής ηλικιακές φάσεις (ενδεικτικά : Gesser, Wong, and Reker, 1988; Rasmussen and Brems, 1996; Fortner & Neimeyer, 1999) και αφ' ετέρου επιβεβαιώνει συμπληρωματικά, από κοινού με προηγούμενα ευρήματά μας, τον ρυθμιστικό ρόλο που διατηρεί ακόμη και εμμέσως το χαμηλό, εν προκειμένω, οικονομικό εισόδημα στο Άγχος του θανάτου.

Το χαμηλό εισόδημα επιτείνει ίσως το υπαρξιακό άγχος στους ανήκοντες στην πιο «παραγωγική» οικονομικά και επαγγελματικά ηλικία, και όχι στους νεαρότερους αυτών, επειδή πιθανόν προστατευτικά για τους τελευταίους, εκτός άλλων, λειτουργεί, τόσο το γεγονός πως τα εισοδήματα μικρού ύψους είναι και τα πλέον συνήθη, όσο και η ελπίδα πως στο -μακρό- μέλλον που έχουν μπροστά τους η εισοδηματική τους κατάσταση είναι δυνατόν πρακτικά να βελτιωθεί.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Άγχος του θανάτου και αβεβαιότητα. Στην παρούσα διαπιστώθηκε η θετική, σημαντική συσχέτιση της αυτοαναφερόμενης αβεβαιότητας για το μέλλον με όλες τις επί μέρους διαστάσεις του Άγχους του θανάτου.

Το εύρημα αυτό, πέραν του ότι δεν αξιολογείται ως ασύμβατο με την πρόταση που συνδέει θεωρητικά τις ευρύτερες έννοιες της θνητότητας και της αβεβαιότητας και τα υποστηρικτικά της πειραματικά αποτελέσματα (ενδεικτικά : Van den Bos, et al., 2005), επεξηγεί πιθανόν και τον σχετικά υψηλό -σε σύγκριση με τον αντίστοιχο της διεθνούς βιβλιογραφίας- αριθμό λέξεων, που συνολικά τα υποκείμενα της ανάλογης έρευνας δημιούργησαν ως λέξεις του θανάτου (βλ.προσβασιμότητα των Σκέψεων του Θανάτου, DTA, Κεφ. 3).

Το παραπάνω εύρημα, ωστόσο, συνηγορεί ίσως υπέρ της θετικής συσχέτισης του άγχους του θανάτου και της συγκεκριμένης, μόνο, μορφής αβεβαιότητας, κι υπό την οπτική αυτή, συνιστά μία επιπρόσθετη, συμπληρωματική ένδειξη, που συντείνει στη σύνδεση της οικονομικό-επαγγελματικής αβεβαιότητας με το υπαρξιακό άγχος.

Άλλωστε, η διαφοροποίηση που καταγράφηκε μεταξύ της αβεβαιότητας για το μέλλον και του άγχους του θανάτου, κατά κύριο λόγο ως προς τον προβλεπτικό ρόλο κοινωνιοδημογραφικών στοιχείων, όπως είναι επί παραδείγματι το φύλο και ο τόπος διαμονής, ενισχύει την άποψη, πως η αβεβαιότητα και το άγχος του θανάτου, παρά τη σημαντική αλληλοσυσχέτισή τους, δε λειτουργούν με τον ίδιον ακριβώς τρόπο, και δε διατηρούν απολύτως κοινά, πόσο μάλλον και ταυτόσημα, συστατικά χαρακτηριστικά.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Άγχος του θανάτου και θρησκευτικότητα. Καταρχάς, δεν επιβεβαιώνεται η αρνητική συσχέτιση της θρησκευτικότητας με το Άγχος του θανάτου, παρά το ότι έχει επιβεβαιωθεί πειραματικά η λειτουργία της θρησκείας ως ενός προστατευτικού έναντι του υπαρξιακού άγχους συστήματος (ενδεικτικά : Osarchuk & Tatz, 1973; Greenberg, Simon, Porteus, Pyszczynski, & Solomon, 1995; Friedman & Rholes, 2007; Schimel, Hayes, Williams, & Jahrig, 2007; Dechesne, Pyszczynski, Arndt, Ransom, Sheldon, Van Knippenberg, 2003; Norenzayan & Hansen, 2006).

Εν τούτοις, η μη διαπίστωση της εύλογης αυτής συσχέτισης είναι συμβατή με ερευνητικά ευρήματα, μέσω των οποίων καταγράφεται ουσιαστικά η περιπλοκότητα της σχέσης που συνδέει την θρησκευτικότητα με τον φόβο του θανάτου (ενδεικτικά : Downey, 1984; Leming, 1979; McMordie, 1981; Nelson & Cantrell, 1980; Smith, Nehemkis, & Charter, 1983; Wink & Scott, 2005, και για μια πλήρη επιθεώρηση : Jong, et al., 2018).

Μάλιστα, η θετική συσχέτιση της θρησκευτικότητας με το άγχος του θανάτου, που παρατηρήθηκε εδώ, έχει παρατηρηθεί εξίσου και σε ένα, σίγουρα μικρό, ποσοστό προηγούμενων ερευνών (κυμαινόμενο από 9% έως 17%, για μία πλήρη επιθεώρηση : Jong, et al., 2018), και κυρίως σε όσες εξ αυτών καταμετρούν, αντί της θρησκευτικής συμπεριφοράς ή και στάσης των υποκειμένων, συγκεκριμένα τον θρησκευτικό τους προσανατολισμό (ποσοστό 28% αντιστοίχως, Jong, et al., 2018, σ. 10).

Η ενδεχόμενη συνεισφορά, ωστόσο, της έρευνάς μας στην ερμηνεία των μέχρι τώρα διαθέσιμων, και ενίοτε αντιφατικών μεταξύ τους ευρημάτων, συνίσταται στην ανάδειξη του ρυθμιστικού ρόλου που διατηρεί ως προς την σχέση θρησκευτικότητας και υπαρξιακού άγχους η πολιτική αυτοτοποθέτηση των ερωτώμενων.

Για την ακρίβεια, στην παρούσα διαπιστώθηκε πως η θετική συνάφεια μεταξύ της θρησκευτικότητας και του Άγχους του θανάτου εντοπίστηκε αποκλειστικά στους συμμετέχοντες από την περιφέρεια που αυτοπροσδιορίζονται πολιτικά ως αριστεροί.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Το γεγονός ότι οι ρητά μη θρησκευόμενοι, και ταυτόχρονα ιδεολογικοπολιτικά αριστεροί, αναφέρουν σημαντικά μικρότερο Άγχος του θανάτου, σε σύγκριση με τους μεσαία και με τους ακραία θρησκευόμενους, είναι δυνατό να αποδοθεί στο ότι πρώτοι δια της αθεΐας υποστηρίζουν με συνέπεια τις αρχές και τις αξίες της προϋπάρχουσας, πολιτικής Ιδεολογίας τους.

Οι άθεοι αριστεροί προστατεύονται, επομένως, αποτελεσματικά, και σε πρώτη ανάγνωση ίσως παράδοξα, συνολικά από το Άγχος του θανάτου, επειδή, η αθεΐα για τους ίδιους δεν αποτελεί απλώς μία όψη του ανάλογου συστήματος κοσμοθεωρίας, μα συγκροτεί και ένα θεμελιώδες συστατικό της διαρθρωμένης Ιδεολογίας τους, την στιγμή που, οι ακραία θρησκευόμενοι, αλλά και αριστεροί υφίστανται απεναντίας την «αντίφαση» των περιεχομένων της πολιτικής Ιδεολογίας και της Κοσμοθεωρίας τους.

Ο τελευταίος συλλογισμός, ο οποίος ενισχύεται από τη θετική συσχέτιση της υψηλής θρησκευτικής πίστης με τη δεξιά αυτοτοποθέτηση, που έχει διαπιστωθεί τόσο σε προγενέστερες (ενδεικτικά : Hirsh, Walberg, and Peterson, 2012), όσο και στην παρούσα μελέτη, δεν αντιβαίνει τις προβλέψεις της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, αναφορικά με τον προστατευτικό έναντι του υπαρξιακού άγχους ρόλο που επιτελεί η επιβεβαίωση, και η δικαίωση, της προϋπάρχουσας Κοσμοθεωρίας και Ιδεολογίας (για μια πλήρη επιθεώρηση: Burke et al., 2013; Pyszczynski et al., 2015, και για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Κεφ. 1).

Παράλληλα, στην παρούσα έρευνα, στην κατηγορία των πολιτικά κεντρώων, προέκυψε η αξιοσημείωτη διαφοροποίηση των συμμετεχόντων ως προς το εξωτερικά παραγόμενο άγχος του θανάτου, καθώς, αναλυτικότερα, πιο εκτεθειμένοι σε αυτό εν συγκρίσει τόσο με τους υψηλά θρησκευόμενους, όσο και τους άθρησκους, υπήρξαν όσοι βρίσκονται στην ενδιάμεση, μεσαία θρησκευτική κατηγορία (δηλαδή, αλλιώς οι λεγόμενοι αγνωστικιστές).

Το παραπάνω εύρημα, δεδομένου πως οι κεντρώοι συνιστούν, ως πλειοψηφία του πληθυσμού, πιθανότατα και την πλειοψηφία των τυχαίων ερευνητικών δειγμάτων, συμφωνεί, υπό μία έννοια, με ανάλογα, πειραματικά ευρήματα (Hohman and Hogg, 2011), αναδεικνύει την «ευαισθησία» της εν λόγω διάστασης του άγχους του θανάτου, και περί της σχέσης μεταξύ θρησκευτικότητας και υπαρξιακού άγχους επιβεβαιώνει εν μέρει την, αναπαριστάμενη υπό την καμπυλοειδή μορφή ενός αντεστραμμένου U, προσέγγιση των θεωρητικών της αβεβαιότητας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Αντιθέτως, στην κατηγορία των πολιτικά δεξιών σημειώθηκε αποκλειστικά η θετική σύνδεση της θρησκευτικότητας με την αύξηση των σκέψεων του θανάτου, μία μεμονωμένη συσχέτιση θεμελιωδώς διακριτή από την αντίστοιχη που καταγράφηκε στους αριστερούς, αφού τοποθετείται πρακτικά εκτός του υπαρξιακού Άγχους *per se*, εκτός του συνολικού Άγχους έναντι του θανάτου, αλλά εκτός και της, κατά την γνώμη μας ενδιαφέρουσας, όψης του εξωτερικά παραγόμενου, ανάλογου, άγχους.

Σε κάθε περίπτωση, η εντατικοποίηση της έρευνας του συγκεκριμένου πεδίου και στο μέλλον κρίνεται ως αναγκαία, ώστε αφ' ενός μεν να εξακριβωθεί ο λόγος, για τον οποίον τα κύρια ευρήματά μας προήλθαν από το, «προνομιακό» για την ισχυρή θρησκευτικότητα, πλαίσιο της ελληνικής περιφέρειας και αφ' ετέρου δε να ελεγχθεί η συστηματικοποίησή τους και σε ακόμα μεγαλύτερα, ερευνητικά δείγματα.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Άγχος του θανάτου και πολιτική αυτοτοποθέτηση. Τα γενικά ευρήματα της παρούσας δεν κατέδειξαν τη θετική συσχέτιση της Δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης με το Άγχος του θανάτου, κι επομένως, δεν υποστηρίζουν τη θεωρητική πρόταση, που συνδέει τον φόβο του θανάτου με τον συντηρητισμό (ενδεικτικά : Wilson, 1973, Jost, et al., 2004; και για μια πλήρη επιθεώρηση : Jost, et al., 2003, Jost, et al., 2004).

Εν τούτοις, αξιοσημείωτα, επί μέρους ευρήματα προέκυψαν από την ανάλυση των αποτελεσμάτων μας σε δύο, κύριες ερευνητικές κατηγορίες, που συγκροτούνται αναλόγως του διαφορετικού βαθμού πολιτικοποίησης των ερωτώμενων.

Ειδικότερα, οι κατηγορίες-ομάδες αυτές είναι :

I) η πρώτη και συντριπτικά μεγαλύτερη ομάδα, η οποία αποτελείται από τους συμμετέχοντες που δεν επέλεξαν τις πολιτικές τους απόψεις ως ένα από τα (3) τρία, κεντρικά στον προσδιορισμό του εαυτού τους, κριτήρια ($n=273$) και η

II) η δεύτερη, σαφώς μειοψηφική ομάδα, η οποία αποτελείται από τους υψηλά πολιτικοποιημένους συμμετέχοντες, που επέλεξαν τις πολιτικές τους απόψεις ως ένα από τα βασικά κριτήρια αυτοπροσδιορισμού τους ($n=26$).

Στο πλαίσιο της παραπάνω διάκρισης που βρίσκεται στον πυρήνα της ανάλυσης μας :

I) Στην κατηγορία των μη πολιτικοποιημένων συμμετεχόντων επιβεβαιώθηκε πράγματι η θετική συνάφεια της Δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης με το Άγχος του θανάτου, τόσο αναφορικά με το συνολικό Άγχος του θανάτου, όσο επίσης και με το εξωτερικά παραγόμενο, στις ακραία οικονομικά αδύναμες γυναίκες και τους ακραία οικονομικά αδύναμους άνδρες (βλ. μηνιαία εισοδήματα μικρότερα των 500ευρώ) που δεν αυτοπροσδιορίζονται μέσω της εθνικότητας και της θρησκείας τους.

Επισημαίνεται, όμως, πως βάσει της έρευνάς μας η εθνικότητα και η θρησκεία αναδείχθηκαν σε αξίες μείζονος βαρύτητας, αφού συγκρότησαν ουσιαστικά αυτό-προσδιοριστικά κριτήρια των δεξιών της υψηλά πολιτικοποιημένης ομάδας, την οποία και μεταχειριζόμαστε εξ αρχής ως το πλέον αξιόπιστο, ιδεολογικό μας βαρόμετρο.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Ακόμα, επισημαίνεται πως βάσει των ευρημάτων μας διαπιστώθηκε ότι όσοι δεξιοί δεν αυτοπροσδιορίζονται μέσω της εθνικότητας και της θρησκείας τους, όπως οι συγκεκριμένοι, επιλέγουν εναλλακτικά σε σημαντικό βαθμό τον αυτοπροσδιορισμό μέσω της οικονομικής τους κατάστασης, κριτήριο που συνιστά ένα από τα μόλις τρία (3) κριτήρια, εκ των συνολικά διαθέσιμων δέκα (10), το οποίο ειδικότερα οι υψηλά πολιτικοποιημένοι δεξιοί προκρίνουν ως αυτοπροσδιοριστικό.

Η συσχέτιση, άλλωστε, της δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης με τα παραπάνω κριτήρια δεν βρίσκεται σε ασυμβατότητα με την προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία τα οικονομικά αδύναμα άτομα υποστηρίζουν, «παραδόξως», δεξιά κόμματα, διότι επενδύουν βασικά στις εν λόγω συντηρητικές αξίες, επί των οποίων θεμελιώνονται τα κόμματα αυτά (Moral Foundations Theory; MFT; Haidt, & Graham, 2007; Haidt, & Joseph, 2004, για την ενδο-ομάδα του έθνους, Haidt, et al., 2009).

Την ίδια στιγμή, η επιχειρούμενη εκ μέρους μας διερεύνηση των υπόλοιπων στάσεων των συμμετεχόντων, στους οποίους σημειώθηκε η προαναφερθείσα, θετική συσχέτιση, κατέδειξε ορισμένα ενδιαφέροντα στοιχεία.

Αναλυτικότερα, δεδομένης της συστηματικής θετικής συσχέτισης μεταξύ του συντηρητικού πολιτικού προσανατολισμού και αφ' ενός της πρόσληψης του κόσμου ως Ανταγωνιστικής ζούγκλας και αφ' ετέρου του Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία, που έχει αναδεχθεί σε προγενέστερες, μα και στην παρούσα μελέτη (για μια πλήρη επιθεώρηση : Duckitt, & Sibley, 2010; Perry, Sibley, & Duckitt, 2013; Pratto, Sidanius, Stallworth, & Malle, 1994), αποκλειστικά στους πολιτικά δεξιούς και οικονομικά ανίσχυρους καταγράφεται μία δομική, θεμελιώδης αντίφαση.

Οι εξαιρετικά οικονομικά αδύναμοι δεξιοί φάνηκε να αντιλαμβάνονται μεν σημαντικά περισσότερο τον κοινωνικό κόσμο ως Ανταγωνιστική ζούγκλα, ωστόσο, σε αντίθεση με τους υψηλά πολιτικοποιημένους δεξιούς, αλλά και με τις προβλέψεις της Ιδεολογίας τους, δε φάνηκε να συμφωνούν σε σημαντικό βαθμό εξίσου και με τις διομαδικές ανισότητες δια των οποίων εκφράζεται η Κοινωνική Κυριαρχία.

Με άλλα λόγια, μολονότι επιβεβαιώνεται και στην παρούσα έρευνα (Pratto, Sidanius, Stallworth, Malle, 1994) πως δεν παρατηρείται η άμεση συσχέτιση μεταξύ επιπέδου εισοδήματος και βαθμού Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία, προκύπτει ίσως, παράλληλα, πως το χαμηλό εισόδημα, τουλάχιστον σε περιβάλλοντα αυξημένων κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, όπως είναι το ελληνικό, αποτελεί

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ρυθμιστικό παράγοντα της θετικής σύνδεσης του Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία με τη δεξιά πολιτική τοποθέτηση αυτή καθεαυτή.

Βάσει των παραπάνω, η θετική συσχέτιση της Δεξιάς αυτοτοποθέτησης με το Άγχος του θανάτου αποδίδεται στο ότι οι δεξιοί των ακραία χαμηλών εισοδημάτων, επειδή ανήκουν σε ένα πολιτικό σύστημα, που επιτείνει τη σημασία της οικονομικής κατάστασης, και προωθεί σε επίπεδο κοσμοθεωρίας τον ανταγωνισμό και σε επίπεδο πεποιθήσεων την αποδοχή των ανισοτήτων, υφίστανται την παραδοξότητα της αυτό-συμπερίληψης σε ένα σύστημα που καθίσταται, κυρίως, για τους ίδιους ψυχολογικά ασύμφορο και υπαρξιακά μη επωφελές.

Οι συμμετέχοντες του χαμηλότερου δυνατού εισοδήματος, επομένως, ακριβώς επειδή είναι ταυτόχρονα και πολιτικά δεξιοί, αποτυγχάνουν να εκπληρώσουν και να ενσαρκώσουν επιτυχώς ορισμένες από τις κεφαλαιώδεις αρχές της δεξιάς Ιδεολογίας (τους), που όπως και κάθε άλλο, συγκροτημένο, αξιακό σύστημα, ορίζει τα κριτήρια μέσω των οποίων η ανθρώπινη ζωή νοηματοδοτείται, και συνακόλουθα, και ιδίως, επί των οποίων εδράζεται και η αίσθηση της αυτοεκτίμησης (Pyszczynski et al., 2015; Pyszczynski, Solomon, & Greenberg, 2003).

Καθώς μάλιστα τα κριτήρια αυτά για τη Δεξιά, όπως έχει επιβεβαιωθεί στην παρούσα, οικοδομούνται είτε στον πυλώνα της εθνικότητας και της θρησκείας είτε στον πυλώνα της ατομικής οικονομικής κατάστασης, τα άτομα αυτά αποστερούνται της ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης που κατά την ιδεολογία τους θα απολάμβαναν, εάν, δεδομένου πως δεν στρέφονται στις συντηρητικές, θεμελιώδεις αξίες της εθνικότητας ή και της θρησκείας, διέθεταν εισόδημα ικανό να τους επιτρέψει να στραφούν στον αυτοπροσδιορισμό τους μέσω της οικονομικής τους κατάστασης.

Υπό αυτήν τη λογική, το εύρημα σύμφωνα με το οποίο οι μη «εθνικόφρονες» και θρήσκοι, οικονομικά πλήρως ανίσχυροι δεξιοί εκτίθενται περισσότερο στο άγχος του θανάτου τροφοδοτεί περαιτέρω τη συζήτηση για τον υπαρξιακά προστατευτικό ρόλο της αυτοεκτίμησης, κυρίως υπό τη μεταχείρισή της ως προϊόντος εκπλήρωσης των προϋποθέσεων που επιτάσσει η Κοσμοθεωρία και η Ιδεολογία (ενδεικτικά για την υπαρξιακή διάσταση της αυτοεκτίμησης : Harmon-Jones et al., 1997; Arndt & Greenberg, 1999; Greenberg et al., 1993; για μια πλήρη επιθεώρηση : Pyszczynski, et al., 2004 και για περισσότερες λεπτομέρειες : βλ. Κεφ. 1 και Κεφ. 4).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

II) Αντιστοίχως, στην κατηγορία των υψηλά πολιτικοποιημένων ερωτώμενων διαπιστώθηκε πως σημαντικά περισσότερο εκτεθειμένοι στο Άγχος του θανάτου είναι οι πολιτικά κεντρώοι σε σύγκριση με τους αριστερούς, αλλά και με τους δεξιούς, που δε διαφοροποιούνται μεταξύ τους.

Το εύρημα αυτό συνηγορεί καταρχάς υπέρ της πρότασης, πως τα ιδεολογικο-πολιτικά συστήματα είναι σε θέση να λειτουργήσουν ως συστήματα αποτελεσματικής ρύθμισης του υπαρξιακού άγχους, ανεξαρτήτως του ακριβούς τους προσανατολισμού.

Συνεπώς, το εν λόγω εύρημα αξιολογείται ως συμβατό με τις προβλέψεις της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, σύμφωνα τις οποίες, τα υποκείμενα είναι δυνατό να προσφύγουν, ώστε να προστατευτούν από το άγχος του θανάτου, όχι μόνον στο δεξιό μα και στο αριστερό πολιτικό σύστημα, άρα και στην υπεύθυνη για την πρόκληση της πόλωσης, επίταση είτε των συντηρητικών είτε των προοδευτικών πεποιθήσεων που διατηρούν βασικά (ενδεικτικά : McGregor, Lieberman, Greenberg, Solomon, Arndt, Simon, & Pyszczynski, 1998; Greenberg, Pyszczynski, Solomon, Rosenblatt, Veeder, Kirkland, & Lyon, 1990; Kosloff, Greenberg, Weise, & Solomon, 2010; Castano, Leidner, Bonacossa, Nikkah, Perrulli, Spencer, & Humphrey, 2011, και για μια πλήρη επιθεώρηση : Burke et al., 2013).

Κατά κύριο λόγο, όμως, το συγκεκριμένο εύρημα φανερώνει πως προκειμένου η Αριστερά, αλλά κι η Δεξιά να συμβάλουν πράγματι στη διαχείριση του υπαρξιακού Άγχους, απαιτείται η ισχυρή πολιτικοποίηση των ατόμων, για την ακρίβεια απαιτείται οι πολιτικές απόψεις κι η Ιδεολογία τους, να προσεγγίζεται εκ μέρους τους ως ένα καθοριστικό ή αλλιώς αναγκαίο για τον αυτοπροσδιορισμό τους κριτήριο.

Των παραπάνω δοθέντων ενδεχομένως μέσω της παρούσας να συνεισφέρεται ένα νέο, χρήσιμο εργαλείο ερμηνείας των μέχρι τώρα καταγεγραμμένων, αντιφατικών σχετικών ευρημάτων, καθώς αυτά έχουν προκύψει από μελέτες οι οποίες δεν έχουν συνεκτιμήσει εξίσου τον ρυθμιστικό ρόλο του αρχικού βαθμού πολιτικοποίησης και δεν έχουν λάβει υπ' όψιν εάν οι πολιτικές πεποιθήσεις αυτές καθεαυτές συνιστούν για τους συμμετέχοντες ένα από τα δομικά και θεμελιώδη συστατικά του εαυτού τους.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Σε κάθε περίπτωση, το σύνολο των συσχετιστικών ευρημάτων μας αναφορικά με την πολιτική αυτοτοποθέτηση και το Άγχος του θανάτου, στον βαθμό τουλάχιστον που συγκλίνουν στην αναποτελεσματικότητα του μετριοπαθούς χώρου του «κέντρου» να μειώσει το υπαρξιακό άγχος, δε θεωρούνται σε γενικές γραμμές ως ασύμβατα με τα προγενέστερα, πειραματικά μας ευρήματα (Κεφ. 5).

~

Εν κατακλείδι, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας αποκαλύπτουν τις δομικές διαφορές που καταγράφονται μεταξύ της αστικής και της μη αστικής Κοσμοθεωρίας, ή αλλιώς του αστικού και του μη αστικού τύπου πρόσληψης του κόσμου, κατά κύριο λόγο στα πεδία της θρησκευτικότητας και των οικονομικών.

Ταυτόχρονα, καταδεικνύουν τον μεγαλύτερο βαθμό έκθεσης των γυναικών, έναντι των ανδρών, στην υπαρξιακή αγωνία και τον προβλεπτικό ρόλο που διατηρεί η αβεβαιότητα στην επιλογή της πολιτικής Ηγεσίας, με έναν μάλιστα μη ασυνεπή, προς τα πειραματικά μας ευρήματα, τρόπο.

Επιπροσθέτως, τα αποτελέσματά μας συνηγορούν υπέρ της επιβεβαίωσης του ρυθμιστικού ρόλου του επιπέδου εισοδήματος ειδικά ως προς την Αβεβαιότητα για το μέλλον, τη θεωρητική εννοιοδότηση, άρα και την πρακτική έκφραση των πολιτικών Ιδεολογιών, αλλά και ως προς το Άγχος του Θανάτου αυτό καθεαυτό.

Άλλωστε, το ύψος του εισοδήματος φαίνεται επιπλέον να καθορίζει και όψεις της πολιτικής συμπεριφοράς των υποκειμένων, αφού οι δηλώσαντες σχετικά χαμηλό μηναίο εισόδημα συνιστούν την κατηγορία του δείγματος, στην οποία εντοπίζεται ο προβλεπτικός ρόλος της αυξημένης αβεβαιότητας στην απόρριψη του Συνεργάσιμου πολιτικού υποψηφίου και την προτίμηση, επίσης, του Αποτελεσματικού.

Το εξαιρετικά χαμηλό επίπεδο εισοδήματος αποτελεί ακόμη αναγκαίο όρο της επιβεβαίωσης της θετικής συσχέτισης μεταξύ δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης, ή αλλιώς συντηρητικού πολιτικού προσανατολισμού, και υπαρξιακού άγχους.

Εξίσου αναγκαίο όρο της θετικής συνάφειας της δεξιάς αυτοτοποθέτησης με το Άγχος του θανάτου συνιστά και ο μη ιδιαιτέρως υψηλός βαθμός πολιτικοποίησης, που παρατηρείται στη συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων (ποσοστό > 90%) κι έχει αξία να διερευνηθεί αν «ευθύνεται» πρακτικά για την ανάδειξη της παραπάνω συσχέτισης ως κυρίαρχης στην πλειοψηφία των προγενέστερων, σχετικών ερευνών.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Εκτός αυτού, μέσω της παρούσας προκύπτει πως το επίπεδο του εισοδήματος κατέχει ρυθμιστικό ρόλο αναφορικά και με τη μεταξύ των φύλων διάκριση ως προς το Άγχος του θανάτου, δεδομένου ότι η ενισχυμένη έκθεση των γυναικών των πόλεων σε αυτό, αποδίδεται πιθανόν στα χαμηλότερα εισοδήματα, με τα οποία αμείβονται οι γυναίκες σε σύγκριση με τους άνδρες τόσο σε διεθνές, όσο φυσικά και σε εγχώριο επίπεδο.

Το δε υψηλό μηνιαίο εισόδημα φαίνεται επίσης πως, ειδικά και αποκλειστικά για τους πολιτικά δεξιούς συμμετέχοντες, συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση που είναι αναγκαίο να πληρούται, προκειμένου να εκδηλωθεί η αρνητική συσχέτιση μεταξύ της εκμετάλλευσης των οικονομικών ευκαιριών και του συνολικού Άγχους του θανάτου, εύρημα μέσω του οποίου τροφοδοτείται η συζήτηση για μία εναλλακτική έκφραση της καταρχήν δράσης του Χρήματος ως ενός προστατευτικού έναντι του υπαρξιακού άγχους μέσου.

Ακόμη, τα μέχρι τώρα μεικτά αναφορικά με την σχέση Θρησκευτικότητας και υπαρξιακού Άγχους βιβλιογραφικά ευρήματα προτείνεται βάσει των αποτελεσμάτων μας πως ερμηνεύονται ίσως μέσω του διαφορετικού πολιτισμικού πλαισίου στο οποίο εδράζονται, αλλά επίσης και μέσω του βαθμού στον οποίον συγκεκριμένα η διάσταση της θρησκευτικότητας «προβλέπεται» από τον πολιτικό προσανατολισμό των ατόμων, και συνακόλουθα αποτελεί συστατικό στοιχείο της προϋπάρχουσας, συγκροτημένης, πολιτικής Ιδεολογίας τους.

Τέλος, τα έως τώρα καταγεγραμμένα, εν μέρει επίσης αντιφατικά μεταξύ τους, αποτελέσματα αναφορικά με την σχέση πολιτικής Ιδεολογίας και υπαρξιακού Άγχους προτείνεται, αντιστοίχως, πως οφείλονται, εκτός του επιπέδου εισοδήματος, και στον διαφορετικό βαθμό πολιτικοποίησης των υποκειμένων, αφού αποκλειστικά υπό τον όρο προσέγγισης των πολιτικών απόψεων ως ενός αυτοπροσδιοριστικού κριτηρίου η αριστερή και η δεξιά πολιτική αυτοτοποθέτηση μπορούν να άρουν πρακτικά το άγχος του θανάτου.

Εν τούτοις, αξιοσημείωτο περιορισμό ορισμένων εκ των προαναφερθέντων ευρημάτων μας αποτελεί το ανά περιπτώσεις αρκετά έως εξαιρετικά μικρό δείγμα των συμμετεχόντων στο οποίο παρατηρηθήκαν (επί παραδείγματι αναφέρονται τα μικρά δείγματα που προέκυψαν αναλόγως του υψηλού βαθμού πολιτικοποίησης, αλλά και του ακραία υψηλού μηνιαίου εισοδήματος), εξ ου και κρίνεται ακόμη περισσότερο

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

χρήσιμη, αν όχι για την ακρίβεια αναγκαία, η εντατικοποίηση και στο μέλλον της
έρευνας που επικεντρώνεται σε αυτά τα θεωρητικά πεδία.

Κεφάλαιο 7 – Γενική Συζήτηση

Σύνοψη ερευνητικών Υποθέσεων

Στο πλαίσιο της παρούσας διατριβής, αναφορικά με τα δύο βασικά πεδία της *Θνητότητας* και της *Αβεβαιότητας*, επισημαίνεται πως επιχειρήθηκε ο έλεγχος και των τριών ερευνητικών Υποθέσεων, στις οποίες οικοδομείται η Θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου (Terror Management Theory, TMT; Greenberg, Pyszczynski, Solomon, 1986), καθώς επίσης ο έλεγχος των κεντρικών Υποθέσεων της Θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (Uncertainty-Identity Theory; UIT; Hogg, 2007) και του Μοντέλου Διαχείρισης της Αβεβαιότητας (Uncertainty Management Model; UMM; Van den Bos 2001, 2002; Van den Bos & Lind, 2010).

Οι Υποθέσεις αυτές είναι ειδικότερα οι ακόλουθες:

- *The Mortality Salience Hypothesis* - Υπόθεση της Ευκρίνειας της Θνητότητας (Κεφ. 3, Κεφ. 4, Κεφ. 5)
- *The Anxiety Buffer Hypothesis* - Υπόθεση της Προστασίας έναντι του Άγχους του Θανάτου (Κεφ. 4)
- *The Death-Thought Accessibility Hypothesis* - Υπόθεση της Προσβασιμότητας των Σκέψεων του Θανάτου (Κεφ. 3)
- *The Uncertainty-Identity Basic Hypothesis* - Υπόθεση της Θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (Κεφ. 4)
- *The Uncertainty Management Model Basic Hypothesis* - Υπόθεση του Μοντέλου Διαχείρισης της Αβεβαιότητας (Κεφ. 5)

Σύνοψη μεθοδολογικών Χαρακτηριστικών

Τα ακριβή μεθοδολογικά χαρακτηριστικά των συνολικά πέντε (5) ερευνών που έχουμε διεξαγάγει ανακεφαλαιώνονται στα ακόλουθα, βασικά σημεία :

- Η επίδραση της απειλής του *Θανάτου* διερευνήθηκε αφ' ενός μεν σε επίπεδο άμεσων αντιδράσεων (Κεφ. 2) και αφ' ετέρου δε σε επίπεδο συμβολικών αμυνών (Κεφ. 3, Κεφ. 4, Κεφ. 5).

Οι πειραματικοί χειρισμοί συγκεκριμένα περί την θνητότητα συγκροτήθηκαν μέσω της υπενθύμισης του συλλογικού, ακούσιου θανάτου (βλ. επιδημία, Κεφ. 2), της υπενθύμισης του προσωπικού, εκούσιου θανάτου (βλ. αυτοκτονία, Κεφ. 2), καθώς και μέσω της, κλασικής στην TMT βιβλιογραφία, ευκρίνειας του προσωπικού, ακούσιου θανάτου, την οποία εντάξαμε σε όλες τις πειραματικές μας απόπειρες.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

▪ Η επίδραση των διαφορετικών μορφών της *Αβεβαιότητας* διερευνήθηκε αφ' ενός μεν σε επίπεδο άμεσων αντιδράσεων (Κεφ. 2) και αφ' ετέρου δε σε επίπεδο συμβολικών αμυνών (Κεφ. 4, Κεφ. 5).

▪ Οι πειραματικοί χειρισμοί περί την αβεβαιότητα συγκροτήθηκαν μέσω της εισαγωγής της, συνεπαγόμενης εν μέρει αβεβαιότητα, απειλής της χρεοκοπίας (Κεφ. 2), μα κυρίως, είτε μέσω της εισαγωγής της αβεβαιότητας που αφορά (και) τον εαυτό (Κεφ. 3, 4) είτε της ευκρίνειας συγκεκριμένα της προσωπικής αβεβαιότητας (Κεφ. 5).

▪ Η έννοια του *Χρήματος* διερευνήθηκε με τέσσερις διαφορετικούς τρόπους, και ειδικότερα : μέσω της υπενθύμισης του συμβόλου του χρήματος (βλ. ανεξάρτητη μεταβλητή, Κεφ. 4), μέσω της μέτρησης της αξίας που οι συμμετέχοντες προσδίδουν στο χρήμα (βλ. εξαρτημένη μεταβλητή, Κεφ. 5), κι ακόμα δια του ατομικού, μηνιαίου εισοδήματος και των αρχικών στάσεων των ερωτώμενων έναντι του Χρήματος και των οικονομικών (Κεφ. 6).

▪ Η υποστήριξη της προϋπάρχουσας, σχετιζόμενης έμμεσα ή άμεσα με το έθνος, *Κοσμοθεωρίας* των υποκειμένων διερευνήθηκε με τρεις, διαφορετικούς και έναν εναλλακτικό, επιπλέον τρόπο. Αναλυτικότερα, διερευνήθηκε άμεσα μέσω του ελέγχου της επιχειρούμενης εκ μέρους των υποκειμένων δέσμευσης με την κοινωνική ομάδα του έθνους (Κεφ. 4), έμμεσα δια του ελέγχου της αυστηρότητας της ποινής του δράστη που βεβηλώνει τη σημαία (Κεφ. 5), συμπληρωματικά μέσω της εξέτασης της προτίμησης στον πολιτικό υποψήφιο, του οποίου το όραμα οικοδομείται στην ιδέα του έθνους (Κεφ. 5), και, τέλος, μέσω της συμπερίληψης του κριτηρίου της εθνικότητας στα διαθέσιμα για τους ερωτώμενους αυτοπροσδιοριστικά κριτήρια (Κεφ. 6).

▪ Αντιστοίχως, η ταύτιση συγκεκριμένα των γυναικών με την κοινωνική ομάδα του φύλου τους, και η συνακόλουθη έκφραση ενδο-ομαδικής εύνοιας, διερευνήθηκε μέσω του ελέγχου επιλογής του γυναικείου φύλου ως κατάλληλου φύλου της ιδανικής πολιτικής Ηγεσίας (Κεφ. 5 και 6), μα και της συμπερίληψης του κριτηρίου του φύλου *per se* στα διαθέσιμα για τις ερωτώμενες αυτοπροσδιοριστικά κριτήρια (Κεφ. 6).

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

▪ Η πολιτική, εξειδικευμένα ως προς την επιλογή της *Ηγεσίας*, συμπεριφορά των υποκειμένων ελέγχθηκε με δύο παρεμφερείς τρόπους, και ειδικότερα μέσω της αξιολόγησης και της προτίμησης ως Πρωθυπουργού ενός πολιτικού υποψηφίου εκ των Χαρismaticού (ή Εθνοκεντρικού), Αποτελεσματικού και Συνεργάσιμου (Κεφ. 5), αλλά και μέσω της προτίμησης ενός πολιτικού υποψηφίου από τους παραπάνω, χωρίς να έχει προηγηθεί η επαναλαμβανόμενη και λεπτομερής αξιολόγησή τους (Κεφ. 6).

▪ Οι ιδεολογικοπολιτικές *Στάσεις* και *Πεποιθήσεις* των συμμετεχόντων στις έρευνές μας διερευνήθηκαν πρωτίστως βάσει των μετρήσεων : του Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία (Κεφ. 2, 6), του Συντηρητισμού ή αλλιώς της Αυταρχικής Συμμόρφωσης προς την Εξουσία (Κεφ. 2), των θετικών Στάσεων έναντι της Εξουσίας (Κεφ. 2), της πρόσληψης του κοινωνικού κόσμου ως Ανταγωνιστικής Ζούγκλας (Κεφ. 6), επίσης του βαθμού Προοδευτισμού (Κεφ. 2), της αυτοτοποθέτησης στην κλίμακα Αριστεράς -Δεξιάς, και, επιπροσθέτως, βάσει της συμπερίληψης ιδεολογικοπολιτικών κριτηρίων στα διαθέσιμα για τους ερωτώμενους αυτοπροσδιοριστικά κριτήρια (βλ. κριτήρια εθνικότητας, θρησκείας και οικονομικής κατάστασης, Κεφ. 6).

▪ Η μεταξύ του *Χρήματος*, της *Θνητότητας* και ορισμένων ειδών *Αβεβαιότητας* σχέση εξετάστηκε πειραματικά (Κεφ. 4 και 5), αλλά και συναφειακά (Κεφ. 6).

▪ Η ευρύτερη σύνδεση ορισμένων μορφών *Αβεβαιότητας* με την προσωπική *Θνητότητα* διερευνήθηκε σε όλη τη σειρά των ερευνών μας, είτε σε επίπεδο άμεσων (Κεφ. 2) είτε σε επίπεδο συμβολικών αντιδράσεων (Κεφ. 4 και 5), είτε πειραματικά, βάσει αναλυτικότερα της σύγκρισης των επιδράσεων τους στις πολιτικές πεποιθήσεις των συμμετεχόντων (Κεφ. 2), την πολιτική τους συμπεριφορά (Κεφ. 5), την ταύτισή τους με την ενδο-ομάδα του έθνους (Κεφ. 4), και την προσβασιμότητα των σκέψεων του θανάτου και της αβεβαιότητας (Κεφ. 3), είτε, τέλος, συσχετιστικά (Κεφ. 6).

Των παραπάνω δοθέντων, οι τέσσερις (4) πειραματικές απόπειρες που έχουμε διεξαγάγει σε ποσοστό 100% περιλαμβάνουν ως ανεξάρτητες μεταβλητές την απειλή του θανάτου κι ένα ακόμη, οικοδομημένο κυρίως επί της αίσθησης της αβεβαιότητας, αρνητικό ερέθισμα, και επομένως, σε ανάλογο ποσοστό περιλαμβάνουν περισσότερες από μία πειραματικές συνθήκες εκτός της συνθήκης ελέγχου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Επίσης, οι έρευνές μας καταμετρούν σε ποσοστό 75% δύο ή και περισσότερες εξαρτημένες μεταβλητές, και σε ποσοστό 75% συμπεριλαμβάνουν τη δοκιμασία της χρονικής καθυστέρησης και της απόσπασης της προσοχής των συμμετεχόντων, που συνίσταται για το σύνολο της παρούσας στο ίδιο ακριβώς περιεχόμενο (βλ. δοκιμασία, στο πλαίσιο της οποίας οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να λύσουν ένα κρυπτόλεξο και να περιγράψουν ορισμένες από τις συνηθισμένες δραστηριότητές τους).

Επιπλέον, οι πειραματικές μας έρευνες διαθέτουν κατά μέσο όρο δείγμα 153 υποκειμένων ($N=153$), ενώ σε κάθε μία από τις τρεις (3), βασικές, συνθήκες, ελέγχου, θανάτου και αβεβαιότητας, διαθέτουν, αντιστοίχως, δείγμα σαράντα δύο υποκειμένων ($n=42$), με ηλικία κυμαινόμενη από τα 18 έως τα 51 έτη, και μέσο όρο περίπου τα 27 έτη ($M=26.75$ έτη).

Τα παραπάνω, μεθοδολογικά και σχεδιαστικά, χαρακτηριστικά επισημαίνεται ότι βρίσκονται σε συμβατότητα με τα χαρακτηριστικά του μέσου, τυπικού πειράματος της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου (Κεφ. 1), όπως αυτά έχουν αναδειχθεί από την πλέον λεπτομερή επιθεώρηση της διεθνούς, TMT βιβλιογραφίας (Burke et al., 2010).

Σύνοψη ερευνητικών Ευρημάτων

Στην παρούσα καταγράφηκαν ορισμένα αξιοσημείωτα, κατά την γνώμη μας ευρήματα, τα οποία και ανακεφαλαιώνονται στα ακόλουθα, ειδικότερα σημεία :

- Στο πλαίσιο ελέγχου της επίδρασης της υπενθύμισης της *Θνητότητας*, άρα και του *υπαρξιακού άγχους*, επιβεβαιώθηκε ο καθοριστικός ρόλος της δοκιμασίας που αποσκοπεί στην απόσπαση της προσοχής των υποκειμένων, όπως προβλέπεται από το ανάλογο σύστημα της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου.

Στο επίπεδο των άμεσων αντιδράσεων, η εισαγωγή της απειλής του θανάτου προκάλεσε στους συμμετέχοντες που διαμένουν στις πόλεις την αποστροφή προς τον Ορθολογισμό, στους συμμετέχοντες μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης την αποστροφή προς την ενασχόληση με τα καθημερινά Προβλήματα, και δευτερευόντως, σε οριακό μόνο βαθμό, στους συμμετέχοντες της χαμηλής προσωπικής δοξασίας του δίκαιου κόσμου την στροφή στην καθημερινή διασκέδαση και τις καθημερινές Απολαύσεις.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η επίδραση της ευκρίνειας της θνητότητας, σε επίπεδο μη άμεσων αμυνών, και σε συμφωνία με όσα προβλέπει η θεωρία Διαχείρισης του Τρόμου, επιβεβαιώθηκε σε μία σειρά στάσεων, συμπεριφορών και γνωστικών διεργασιών, και ειδικότερα :

- στην αύξηση της προσβασιμότητας των έμμεσων Σκέψεων του Θανάτου
- στην Αυστηροποίηση των στάσεων των υποκειμένων έναντι του παραβάτη του νόμου και των κοινωνικών αξιών
- στη μεταβολή της Πολιτικής Συμπεριφοράς των συμμετεχόντων στη συνθήκη του θανάτου, ως προς την επιλογή ή και συνακόλουθα την απόρριψη
- διαφορετικού Τύπου πολιτικής Ηγεσίας
- και διαφορετικού Φύλου πολιτικής Ηγεσίας, επίσης.

Αντιθέτως, δεν παρατηρήθηκε η επίδραση της ευκρίνειας της θνητότητας στην ενίσχυση της ταύτισης των υποκειμένων με την ομάδα του έθνους, συμπεριφορά που, όπως μας επιτρέπει το υπόβαθρο της θεωρίας Διαχείρισης του Τρόμου, αποδίδεται εκ μέρους μας στο γεγονός, πως υπό την τρέχουσα, ιστορική συγκυρία (βλ. κοινωνικο-οικονομική κρίση) η ομάδα του έθνους δεν είναι σε θέση πρακτικά να ενισχύσει την αυτοεκτίμηση των μελών της.

▪ Η επίδραση της εισαγωγής της απειλής της *Χρεοκοπίας* προκάλεσε άμεσα, μεταξύ άλλων, τη μείωση των θετικών στάσεων των υποκειμένων για την Εξουσία, και τη μετατόπισή τους στην βρισκόμενη, θεωρητικά τουλάχιστον, στον αντίποδα του πολιτικού συντηρητισμού, στάση της Απειθείας και της Ανυπακοής προς την Εξουσία.

Υπό μία εναλλακτική, ωστόσο, προσέγγιση η υπενθύμιση και χρήση της οικονομικής απειλής προκάλεσε στην πραγματικότητα την ενίσχυση της συλλογικής ταυτότητας των υποκειμένων ως μελών της ευρείας ομάδας του Λαού, και παρήγαγε την επίταση της σύγκρουσης μεταξύ Λαού και Εξουσίας, που βρίσκεται στην καρδιά, εκτός άλλων, του πολιτικού φαινόμενου του λαϊκισμού.

Αντιστοίχως, η επίδραση της ευκρίνειας ειδικά της *προσωπικής αβεβαιότητας* προκάλεσε σε επίπεδο μη άμεσων αμυνών τη μεταβολή της Πολιτικής Συμπεριφοράς των συμμετεχόντων στη συνθήκη της αβεβαιότητας, ως προς την επιλογή ή και συνακόλουθα την απόρριψη

- διαφορετικού Τύπου πολιτικής Ηγεσίας και
- διαφορετικού Φύλου πολιτικής Ηγεσίας, επίσης.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Εν τούτοις, δεν παρατηρήθηκε η επίδραση της υπενθύμισης της αβεβαιότητας στην αύξηση της προσβασιμότητας των έμμεσων σκέψεων της Αβεβαιότητας, αλλά ούτε και στην ενίσχυση της ταύτισης των υποκειμένων με το έθνος, συμπεριφορά που, όπως μας επιτρέπει το υπόβαθρο της θεωρίας Αβεβαιότητας-Ταυτότητας, αποδίδεται εκ μέρους μας στο γεγονός πως υπό την τρέχουσα, ιστορική συγκυρία (βλ. κοινωνικο-οικονομική κρίση) η ομάδα του έθνους δεν προσλαμβάνεται ως μία αρκετά συνεκτική, και συνεπώς αρραγής και «αληθινή», κοινωνική ομάδα.

▪ Η μεταβολή της *Πολιτικής Συμπεριφοράς* των συμμετεχόντων και στις δύο, θανάτου και προσωπικής αβεβαιότητας, πειραματικές συνθήκες συνίσταται πρακτικά στη μείωση της επιρροής του Συνεργάσιμου πολιτικού υποψηφίου, που πρεσβεύει τις αξίες της μετριοπάθειας, της μεσότητας και της κοινωνικής συνεργασίας.

Τόσο δε η σχετική,απλοϊκή μας έρευνα, όσο, ιδίως, η συναφειακή μελέτη που την ακολούθησε, κατέδειξαν πως ο εν λόγω υποψήφιος προσλαμβάνεται μεν από τους υψηλά πολιτικοποιημένους, ηλικιακά μεγαλύτερους ή οικονομικά ισχυρότερους ως αριστερός, αλλά, απεναντίας από τους νεαρότερους και οικονομικά πιο αδύναμους προσλαμβάνεται είτε ως αμφίσημος, καθότι αποδεκτός εξίσου σε αριστερούς και σε δεξιούς, είτε και ως πολιτικά κεντρώος.

Υπό αυτήν την οπτική, η απόρριψη του Συνεργάσιμου ηγέτη αποτελεί βασικά προϊόν της -κατά μία έννοια- πολιτικής «από-κεντροποίησης» των υποκειμένων, παρά της συντηρητικοποίησής τους, καθώς συνιστά επί της ουσίας απόρριψη του πολιτικά αόριστου «κέντρου», που διαθέτει, έστω, ορισμένα αριστερόστροφα στοιχεία, και σε καμία περίπτωση, αντ' αυτού, απόρριψη της απόλυτης, πούρας αριστερής Ιδεολογίας.

Παράλληλα, το εύρημα της τελευταίας, συσχετιστικής μας έρευνας, πως υπό την προϋπόθεση του υψηλού, αρχικού βαθμού πολιτικοποίησης των ερωτώμενων, η δεξιά, μα και η αριστερή αυτοτοποθέτηση λειτουργούν εξίσου προστατευτικά έναντι του Άγχους του θανάτου δεν παρέχει πλήρη στήριξη στην πρόταση, σύμφωνα με την οποία ο συντηρητισμός συσχετίζεται σταθερά θετικά με το Άγχος του θανάτου.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Για την ακρίβεια, η μοναδική κατηγορία, στην οποία καταγράφηκε η θετική συνάφεια μεταξύ του πολιτικού συντηρητισμού, εν προκειμένω της δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης, και του Άγχους του θανάτου, υπήρξε η κατηγορία των δεξιών, που λαμβάνοντας ακραία χαμηλά εισοδήματα έχουν αποτύχει να ενσαρκώσουν και να εκπληρώσουν τις αξίες, τις οποίες ειδικά η Ιδεολογία τους καθιστά προεξάρχουσες.

Συγκεκριμένα, μάλιστα, για τη δεξιά Ιδεολογία οι αξίες αυτές οικοδομούνται σε δύο, κύριους, πυλώνες, αφ' ενός στην εθνικότητα και την θρησκεία και αφ' ετέρου στην οικονομική κατάσταση, που, όμως, όπως και διαπιστώθηκε σχετικά, όχι μόνο δε λειτουργούν αλληλοσυμπληρωματικά, μα αλληλοαποκλείονται πρακτικά μεταξύ τους.

Τούτου δοθέντος, κατά την γνώμη μας ίσως εξηγείται για ποιον ακριβώς λόγο σε ιστορικές περιόδους (βλ. οικονομικές κρίσεις), που επιτείνουν τις προϋπάρχουσες πεποιθήσεις των ατόμων κλονίζεται σε αξιοσημείωτο βαθμό η αρμονική συνύπαρξη της λεγόμενης «λαϊκής» και της οικονομικά φιλελεύθερης Δεξιάς, στους κόλπους των μεγάλων, δεξιών πολιτικών φορέων που τις συμπεριλαμβάνουν, συνήθως, αμφοτέρως.

Την ίδια στιγμή, από το γεγονός πως οι διαφοροποιήσεις που προέκυψαν ως προς την Ηγεσία αναλόγως της υψηλής αβεβαιότητας οφείλονται κατά κύριο λόγο στους κεντρώους, συνάγεται επιπροσθέτως το συμπέρασμα, ότι οι περίοδοι αυξημένης αβεβαιότητας σηματοδοτούν την ενεργοποίηση των υπό κανονικές, και περισσότερο ομαλές, κοινωνικές συνθήκες μάλλον «απολιτικών» μελών της κοινωνίας.

Σε κάθε περίπτωση βέβαια, και σ' ένα αποϊδεολογικοποιημένο επίπεδο, τα περί την πολιτική Ηγεσία αποτελέσματά μας συγκλίνουν γενικότερα στο ότι επί της ουσίας οι περίοδοι κρίσεων αποδυναμώνουν τον υποψήφιο που, ανεξαρτήτως ιδεολογικών καταβολών, πρεσβεύσει την άσκηση της εξουσίας με όρους πιο «εκθηλυμένους», εν συγκρίσει, τουλάχιστον, με τους πολιτικούς του αντιπάλους, οι οποίοι εκπροσωπούν ένα στυλ Ηγεσίας που στηρίζεται σε όρους περισσότερο «ανδρικούς» και επιθετικούς.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

▪ Στις έρευνές μας σημειώθηκαν, επίσης, ορισμένα ευρήματα που είναι ικανά να στοιχειοθετήσουν τη δομική διάσταση που καταγράφεται μεταξύ της αστικής και της ισχύουσας στην περιφέρεια Κοσμοθεωρίας, αφού κάθε σύστημα Κοσμοθεωρίας αναδεικνύει και καθιστά προεξάρχουσες δομικά διαφορετικές αξίες.

Η παραπάνω διάκριση μεταξύ των κατοίκων των αστικών κέντρων και των κατοίκων της περιφέρειας συνίσταται ειδικότερα στον διαφορετικό τρόπο αντίδρασης έναντι της απειλής του θανάτου, αλλά και έναντι της απειλής της χρεοκοπίας (Κεφ. 2), στον διαφορετικό βαθμό αρχικής έκθεσης στο άγχος του θανάτου (Κεφ. 6), στον διαφορετικό βαθμό αυτοπροσδιορισμού μέσω του κριτηρίου της θρησκείας (Κεφ. 6), στον διαφορετικό βαθμό αντίληψης του χρήματος, όχι ως οικονομικού εργαλείου, μα ως συμβόλου δύναμης (Κεφ. 6), στον διαφορετικό βαθμό προσέγγισης του χρήματος σαν πηγής του κακού, και οριακά, τέλος, και στον διαφορετικό βαθμό προσδιορισμού του εαυτού μέσω του κριτηρίου της προσωπικής, οικονομικής κατάστασης (Κεφ. 6).

▪ Ως προς την επίδραση που παράγει το σύμβολο του *Χρήματος*, καταρχάς σε πειραματικό επίπεδο, επιβεβαιώθηκε η λειτουργία του χρήματος ως συμβόλου που είναι σε θέση να αναστείλει την ταύτιση με τις συλλογικές, κοινωνικές ομάδες, και, εν προκειμένω τουλάχιστον, με την ενδο-ομάδα του έθνους (Κεφ. 4).

Στο πλαίσιο διερεύνησης της δράσης του Χρήματος ως ενός προστατευτικού απ' το υπαρξιακό άγχος μέσου, τα αποτελέσματα της τελευταίας μας έρευνας, υπό την επισήμανση πως συνιστούν προϊόν της συσχετιστικής, άρα μη απαραίτητα αιτιώδους, σχέσης του Χρήματος με το Άγχος του θανάτου, υπήρξαν ισχυρότερα στατιστικά απ' τις αντίστοιχες, περιορισμένες, ενδείξεις των πειραματικών μας ερευνών.

Αναλυτικότερα, βάσει των κυριότερων συναφειακών μας ευρημάτων (Κεφ. 6) διαπιστώθηκε ότι :

· στο δείγμα των αστικών κέντρων αξιοσημείωτα λιγότερο εκτεθειμένοι στο συνολικό Άγχος του θανάτου είναι οι εισοδηματικά και οικονομικά εύρωστοι συμμετέχοντες σε σύγκριση με τους οικονομικά ασθενέστερους

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

· στο δείγμα των αστικών κέντρων, όσο περισσότερο αποκλειστικά οι οικονομικά αδύναμοι συμμετέχοντες, ιδίως δε οι ανήκοντες στην κατώτερη κοινωνικοοικονομική τάξη, αναγνωρίζουν τη θετική, συμβολική δύναμη του Χρήματος, τόσο περισσότερο εκτίθενται στο Άγχος του θανάτου και τις επί μέσους όψεις του.

Εκτός αυτού, παρατηρήθηκε πως το επίπεδο του μηνιαίου εισοδήματος αυτό καθαυτό συνιστά ρυθμιστικό παράγοντα :

- της θετικής συσχέτισης της Δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης και του υπαρξιακού Άγχους
- της αρνητικής συσχέτισης του Άγχους του θανάτου με την στάση της εκμετάλλευσης των οικονομικών ευκαιριών, συγκεκριμένα για τους δεξιούς κατοίκους της πόλης
- της μεγαλύτερης έκθεσης των γυναικών, συγκεκριμένα των αστικών κοινωνιών, στο Άγχος του θανάτου
- της προβλεπτικής ισχύος της αβεβαιότητας στην επιλογή, ή συνακόλουθα και την απόρριψη, συγκεκριμένων τύπων πολιτικής Ηγεσίας
- της συσχέτισης της αβεβαιότητας με διαφορετικές, ανά πολιτική αυτοτοποθέτηση, προσαρμοστικές Αντιδράσεις έναντι των κινδύνων που απειλούν την ανθρωπότητα
- της συστηματικότητας της συσχέτισης της δεξιάς αυτοτοποθέτησης με ιδεολογικο-πολιτικά συντηρητικές πεποιθήσεις και στάσεις (ενδεικτικά με τον Προσανατολισμό στην Κοινωνική Κυριαρχία)
- της πρακτικής έκφρασης της Αριστεράς και της Δεξιάς πολιτικής αυτοτοποθέτησης ή αλλιώς του αριστερού και του δεξιού προσανατολισμού, κυρίως αναφορικά με την επιλογή πολιτικής Ηγεσίας
- καθώς και της συσχέτισης της ηλικίας με τον βαθμό του αυτοαναφερόμενου Άγχους έναντι του θανάτου.

▪ Τέλος, και στο πεδίο του κύριου, ίσως, θεωρητικού μας προβληματισμού, τα αποτελέσματα της σύγκρισης της *Θνητότητας* με την *Αβεβαιότητα*, που επιχειρήθηκε συστηματικά στην παρούσα, συνηγορούν υπέρ της θεωρητικής άποψης, σύμφωνα με την οποία το κίνητρο διαχείρισης του υπαρξιακού άγχους δεν αποτελεί ουσιαστικά κίνητρο ταυτόσημο με το κίνητρο της μείωσης ή της διαχείρισης της αβεβαιότητας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Η παραπάνω άποψη ενισχύεται, όχι μόνον απ' το ότι στο επίπεδο των άμεσων αντιδράσεων τα δύο, εν λόγω, κίνητρα διαπιστώθηκε πως λειτουργούν θεμελιωδώς, διαφορετικά μεταξύ τους (Κεφ. 2), αλλά κι από το γεγονός, επίσης, ότι ακόμη και στο επίπεδο των συμβολικών αμυνών, η απειλή του θανάτου φάνηκε πως είναι σε θέση να παραγάγει αξιοσημείωτα μεγαλύτερου στατιστικού μεγέθους επίδραση εν συγκρίσει, τουλάχιστον, με την προσωπική αβεβαιότητα (Κεφ. 5).

Η μη ταύτιση των κινήτρων διαχείρισης της θνητότητας και της αβεβαιότητας συνάγεται, τέλος, κατά κύριο λόγο, από τα πειραματικά μας ευρήματα σχετικά με την Ηγεσία, βάσει αναλυτικότερα των οποίων, και απ' όσο γνωρίζουμε για πρώτη φορά, παρατηρήθηκε πως ακόμη κι αν οι πειραματικές συνθήκες, θανάτου και προσωπικής αβεβαιότητας διαφοροποιηθούν από τη συνθήκη ελέγχου, η διαφοροποίηση αυτή είναι δυνατό πρακτικά να οδηγήσει σε μη ταυτόσημες, κοινωνικές συμπεριφορές (βλ. επιλογή του ανδρικού φύλου ως ηγετικού ανεξαρτήτως τύπου Ηγεσίας, και επιλογή του θηλυκού φύλου ως ηγετικού στην περίπτωση του Συνεργάσιμου ή και «θηλυκού» τύπου Ηγεσίας, αντιστοίχως, Κεφ. 5).

Σύνοψη μεθοδολογικών και άλλων Περιορισμών

Οι βασικότεροι περιορισμοί της παρούσας αφορούν τις ιδιαίτερες κοινωνικές συνθήκες που επικράτησαν στη χώρα τη σύγχρονη της διεξαγωγής της περιόδου, τις ριζικές, κοινωνικές ανακατατάξεις που επισυνέβησαν το ίδιο διάστημα, καθώς και την υψηλή, προϋπάρχουσα στην ελληνική κοινωνία, διάχυτη αίσθηση αβεβαιότητας (Κεφ. 2 και Κεφ. 6, για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. Κεφ.1).

Οπωσδήποτε αξιοσημείωτοι περιορισμοί εντοπίζονται επίσης στα ακόλουθα, ειδικότερα σημεία :

- στην ενδεχομένως μη λειτουργική επιλογή Λέξεων της Αβεβαιότητας στο πλαίσιο κατασκευής του Έργου Συμπλήρωσης των Λέξεων της Αβεβαιότητας (Κεφ. 3)
- στο μικρό δείγμα της πειραματικής ομάδας που μέτρησε τα πλαστά χαρτονομίσματα στην αντίστοιχη έρευνα ($n=24$, Κεφ. 4)
- στον μη λειτουργικό καθορισμό του χρηματικού ποσού των 200 ευρώ ως αρχικώς οφειλόμενου στα υποκείμενα χρηματικού ποσού (Κεφ. 5)
- στο μικρό δείγμα, ιδίως, των ανδρών συμμετεχόντων στην πειραματική απόπειρα διερεύνησης των μεταβολών περί την πολιτική Ηγεσία (ανά συνθήκη $n=13$, Κεφ. 5)

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

·και τέλος στα μικρά δείγματα, τα οποία προέκυψαν τελικά, ενδεικτικά στις ανώτερες εισοδηματικές κατηγορίες, κυρίως των εισοδημάτων άνω των 2000 μηνιαίως ($n=12$) ή αναλόγως του υψηλού βαθμού πολιτικοποίησης ($n=26$), στην τελευταία, συσχετιστική μας έρευνα (Κεφ. 6).

Πιθανή Συνεισφορά της παρούσας στη μελλοντική έρευνα

Ενδεχομένως θα ήταν δυνατό να αξιοποιηθεί στο μέλλον η, έστω και ελάχιστη, συνεισφορά της παρούσας διατριβής στα ακόλουθα, κυρίως, σημεία :

·στη διερεύνηση συγκεκριμένα των άμεσων αντιδράσεων που παράγουν η απειλή του θανάτου και οι διαφορετικές αυτής, ιδίως οικονομικού τύπου, απειλές και στην περαιτέρω σύγκριση των αντιδράσεων αυτών μεταξύ τους (Κεφ. 2)

·στη μετατόπιση από τη θεωρητική ανάλυση προς τη διερεύνηση, και για την ακρίβεια την πειραματική ανάδειξη, του λαϊκισμού ως φαινομένου, το περιεχόμενο του οποίου, συνιστά, εκτός άλλων, προϊόν αυτής καθεαυτήν της συμπεριφοράς της κατεστημένης Εξουσίας (βλ. Συζήτηση, Κεφ. 2)

·στη λεπτομερέστερη διερεύνηση των ιδεολογικοπολιτικών πεποιθήσεων και κινήτρων, με τα οποία είναι δυνατόν να συσχετίζεται η στάση της απείθειας και της ανυπακοής στην Εξουσία, κυρίως όταν αναδύεται υπό «ειδικές» κοινωνικές συνθήκες

·στην ανάδειξη των δύο θεμελιωδώς διαφορετικών μεταξύ τους συστημάτων Κοσμοθεωρίας που ισχύουν εντός της χώρας μας, ανά αστικό και μη αστικό πλαίσιο, αλλά και στην προσθήκη μιας πιο σχολαστικής τεχνικής ελέγχου του τύπου διαμονής των νεαρότερων ηλικιακά υποκειμένων (Κεφ. 2 και Κεφ.6)

·στη κατασκευή και δημιουργία για πρώτη φορά στην ελληνική γλώσσα του, κλασικού στη διεθνή TMT βιβλιογραφία, έργου Συμπλήρωσης Λέξεων του Θανάτου, μα και στις παρεχόμενες προτάσεις για την περαιτέρω βελτίωσή του (Κεφ. 3)

·στην ανάγκη της «επικαιροποίησης» ορισμένων στοιχείων του οράματος που πρεσβεύσει ο «Χαρισματικός» ηγέτης, ή αλλιώς στην ανάγκη της διερεύνησης, νέων, πολιτικών οραμάτων, όπως είναι ενδεικτικά το λαοκεντρικό, καθώς, υπό διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες, διαφορετικά φαίνεται, εν τέλει, να εννοιοδοτείται και το όποιο «πολιτικό χάρισμα» ή «όραμα» αυτό καθεαυτό (Κεφ. 5)

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

·στην ανάδειξη της υπαρξιακής χρησιμότητας της στάσης που ταυτίζεται με τη φειδωλή διαχείριση των Χρημάτων, συγκεκριμένα για τους οικονομικά ισχυρούς και ιδεολογικοπολιτικά δεξιούς, συνεπώς και στην πρόταση ελέγχου μίας επιπρόσθετης διάστασης της ευρύτερης λειτουργίας του Χρήματος ως προστατευτικού έναντι του υπαρξιακού άγχους μέσου (Κεφ.6)

·στην ερμηνεία των μεικτών και εν μέρει αντιφατικών αποτελεσμάτων που παρατηρούνται αναφορικά με τη συσχέτιση της θρησκευτικότητας και του άγχους του θανάτου μέσω της συνεκτίμησης και του παράγοντα της πολιτικής αυτοτοποθέτησης, ή αλλιώς του πολιτικού προσανατολισμού, των υποκειμένων (Κεφ. 6)

·στην τεχνική διάκριση και διάσπαση των δειγμάτων των πολιτικών ερευνών ανά υψηλό και χαμηλό βαθμό πολιτικοποίησης των συμμετεχόντων, μέσω της οποίας, κατά την γνώμη μας τουλάχιστον, αμφισβητείται, υπό μία έννοια, η συστηματικότητα της θετικής συσχέτισης που καταγράφεται μεταξύ του πολιτικού συντηρητισμού, της Δεξιάς αυτοτοποθέτησης για την ακρίβεια, και του Άγχους του θανάτου (Κεφ. 6)

·και τέλος, στην πρόταση της συνδυαστικής σύζευξης των συναφών, αλλά μη ταυτόσημων μεταξύ τους προσεγγίσεων της θεωρίας της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (Uncertainty-Identity Theory; UIT; Hogg, 2007) και του Μοντέλου Διαχείρισης της Αβεβαιότητας (Uncertainty Management Model; UMM; Van den Bos 2001, 2009; Van den Bos & Lind, 2010), δεδομένου πως η θεωρία της Αβεβαιότητας-Ταυτότητας (UIT) φαίνεται πως είναι σε θέση να παράσχει ένα αξιοσημείωτα ευρύτερο και πιο συγκροτημένο σύνολο θεωρητικών εργαλείων, βάσει των οποίων προβλέπονται και ερμηνεύονται, εκτός άλλων, και τα ερευνητικά προϊόντα που παράγει η ευκρίνεια της προσωπικής αβεβαιότητας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

~

Σε κάθε περίπτωση, η διερεύνηση του ρόλου των Συμβόλων και των Ιδεών, που μένουν «ζωντανές και ελεύθερα περιφέρονται επιστρέφουν και γεννώνται εκ των ένδον ξανά» στη διαχείριση του άγχους του Θανάτου και της Αβεβαιότητας ήταν και παραμένει κατά την γνώμη μας μία απολύτως συναρπαστική διαδικασία.

Μέσω αυτής, όχι μόνον ερμηνεύονται πιθανόν πολυειδή κοινωνικά φαινόμενα, αλλά, μάλλον «παρήγορα», αναδεικνύεται επίσης και ο διαφορετικός, αναλόγως των ατομικών χαρακτηριστικών, συνεπώς και εφοδίων, τρόπος, με τον οποίον ο καθένας μας δύναται να διαχειριστεί τις προκλήσεις που συνεπάγεται η ύπαρξη.

Βιβλιογραφία

- Abdel-Khalek, A. M., & Omar, M. M. (1988). Death Anxiety, State and Trait Anxiety in Kuwaitian Samples. *Psychological Reports, 63*, 715-718.
- Abedi, A., & Lundberg T. (2009). Doomed to Failure: UKIP and the Organisational Challenges Facing Right-Wing Populist Anti-Political Establishment Parties. *Parliamentary Affairs, 62*(1), 72-87.
- Aberson, C. L., Healy, M., & Romero, V. (2000). Ingroup bias and self-esteem: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review, 4*, 157–173.
- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswik, E., Levinson, D. J., & Sanford, R. M. (1950). *The authoritarian personality*. New York: Harper.
- Albertazzi, D., McDonnell, D. (2008). Introduction: the sceptre and the spectre. In: Albertazzi, D., McDonnell, D.(eds.) *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*, pp. 1–14. Basingstoke : Palgrave Macmillan.
- Altemeyer, B. (1981). *Right-wing Authoritarianism*. Canada : The University of Manitoba Press.
- Altemeyer, B. (1998). The Other “Authoritarian” Personality. *Advances in Experimental Social Psychology, 30*, 47-91.
- Altemeyer, B. (2003). Why do religious fundamentalists tend to be prejudiced. *International Journal for the Psychology of Religion, 13*, 17–28.
- Altemeyer, B. & Hunsberger, B. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest and prejudice. *International Journal for the Psychology of Religion, 2*, 113-133.
- American Association of University Women (2016). *Research Indicates Pay Gap Will Not Close for 136 Years: AAUW*. Retrieved from : https://www.googleweb&cxAB&uz8Fz_0uVHfoEUOpg
- Anson, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., & Greenberg, J. (2009). Political ideology in the 21st century: A terror management perspective on maintenance and change of the status quo. In J. T. Jost, A. C. Kay, H. Thorisdottir (Eds.), *Social and psychological bases of ideology and system justification* (pp. 210-240). New York : Oxford University Press.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Arndt, J., Allen, J. J. B., & Greenberg, J. (2001). Traces of terror: Subliminal death primes and facial electromyographic indices of affect. *Motivation and Emotion, 25*, 253-277.
- Arndt, J., Cook, A., Goldenberg, J. L., & Cox, C. R. (2007). Cancer and the threat of death: The cognitive dynamics of death thought suppression and its impact on behavioral health intentions. *Journal of Personality and Social Psychology, 92*, 12-29.
- Arndt, J., & Greenberg, J. (1999). The effects of a self-esteem boost and mortality salience on responses to boost relevant and irrelevant worldview threats. *Personality and Social Psychological Bulletin, 25*, 1331-1341.
- Arndt, J., Greenberg, J., & Cook, A. (2002). Mortality salience and the spreading activation of worldview-relevant constructs: Exploring the cognitive architecture of terror management. *Journal of Experimental Psychology: General, 131*, 307-324.
- Arndt, J., Greenberg, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (1997). Subliminal exposure to death-related stimuli increases defense of the cultural worldview. *Psychological Science, 8*, 379-385.
- Arndt, J., Greenberg, J., Schimel, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (2002). To belong or not to belong, that is the question: Terror management and identification with gender and ethnicity. *Journal of Personality and Social Psychology, 83*, 26-43.
- Arndt, J., Greenberg, J., Simon, L., Pyszczynski, & Solomon, S. (1998). Terror management and self-awareness: Evidence that mortality salience provokes avoidance of the self-focused state. *Personality and Social Psychological Bulletin, 24*, 1216-1227.
- Arndt, J., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., & Schimel, J. (1999). Creativity and terror management: The effects of creative activity on guilt and social projection following mortality salience. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*, 19-32.
- Arndt, J., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., & Simon, L. (1997). Suppression, accessibility of death-related thoughts, and cultural

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- worldview defense: Exploring the psychodynamics of terror management. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 5-18.
- Arndt, J., Routledge, C., Greenberg, J., & Sheldon, K. M. (2005). Illuminating the dark side of creative expression: Assimilation needs and the consequences of creative action following mortality salience. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1327-1339.
- Arndt, J., Schimel, J., & Goldenberg, J. L. (2003). Death can be good for your health: Fitness intentions as a proximal and distal defense against mortality salience. *Journal of Applied Social Psychology*, 33, 1726-1746.
- Arndt, J., & Solomon, S. (2003). The control of death and the death of control: The effects of mortality salience, neuroticism, and worldview threat on the desire for control. *Journal of Research in Personality*, 37, 1-22.
- Aslanidis, P. (2016a). Is Populism an Ideology? A Refutation and a New Perspective. *Political Studies* 46, (IS), 88–104.
- Aslanidis, P. (2016b). Populist Social Movements of the Great Recession. *Mobilization: An International Journal* 21(3), 301–21.
- Aslanidis, P. (2017). Avoiding Bias in the Study of Populism. *Chinese Political Science Review*, 2(3), 266–87.
- Aslanidis, P. (2018). Measuring populist discourse with semantic text analysis: an application on grassroots populist mobilization. *Quality & Quantity*, 53(3), 1241-1263.
- Aslanidis, P. (2018). *The Social Psychology of Populism*. Yale University. Draft paper, prepared for ASU Populism Workshop, 15-17 February, 2018.
- Assari, S., & Moghani Lankarani, M. (2016). Race and Gender Differences in Correlates of Death Anxiety Among Elderly in the United States. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 10(2), 20-24.
- Baker, W. & Jimerson, J. (1992). The Sociology of Money. *The American Behavioral Scientist*, 35, 678-693.
- Baldwin, M. W., & Wesley, R. (1996). Effects of existential anxiety and self-esteem on the perception of others. *Basic and Applied Social Psychology*, 10, 75-95.
- Baron, R. S., Crawley, K., & Paulina, D. (2003). Aberrations of power: Leadership in totalist groups. In D. Van Knippenberg & M. A. Hogg

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- (Eds.), *Leadership and power: Identity processes in groups and organizations* (pp. 169–183). London : Sage.
- Bass, B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. New York : Free Press.
- Bass, B. M. (1990a). *Bass and Stogdill's handbook of leadership: Theory, research and managerial applications*. New York : Free Press.
- Bass, B. M. (1990b). From transactional to transformational leadership: Learning to share the vision. *Organizational Dynamics*, 18, 19-31.
- Bass, B. M. (1998). *Transformational leadership: Industrial, military, and educational impact*. Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Bassett, J. F., Van Tongeren, D. R., Green, J. D., Sonntag, M. E., & Kilpatrick, H. (2015). The interactive effects of mortality salience and political orientation on moral judgments *British Journal of Social Psychology*, 54(2), 306-323. <http://dx.doi.org/10.1111/bjso.12086>.
- Bassili, J. N., & Smith, M. C. (1986). On the spontaneity of trait attribution: Converging evidence for the role of cognitive strategy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(2), 239-245.
- Batson, C. D., Schoenrade, P., & Ventis, W. L. (1993). *Religion and the individual : A social psychological perspective*. New York : Oxford University Press.
- Baumeister, R. F. (2005). *The cultural animal : Human nature, meaning, and social life*. New York : Oxford University Press.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., Vohs, K. D. (2003). Does high self-esteem cause better performance, interpersonal success, happiness, or healthier lifestyles? *Psychological Science in the Public Interest*, 4, 1–44.
- Baumeister, R. F., Campbell, J. D., Krueger, J. I., Vohs, K. D. (2005). Exploding the self-esteem myth. *Scientific American*, 292, 84–91.
- Beatson, R. M., & Halloran, M. J. (2007). Humans rule! The effects of creatureliness reminders, mortality salience and self-esteem on attitudes towards animals. *British Journal of Social Psychology*, 46, 619-632.
- Beatson, R. M., Loughnan, S., & Halloran, M. J. (2009). Attitudes toward animals: The effect of priming thoughts of human-animal similarities and

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- mortality salience on the evaluation of companion animals. *Society and Animals*, 17, 72-89.
- Beck, A. T. (1967). *Depression: Clinical, experimental, and theoretical aspects*. New York : Harper & Row.
- Becker, E. (1962). *The birth and death of meaning*. New York : Free Press.
- Becker, E. (1973). *The denial of death*. New York : Free Press.
- Becker, E. (1975). *Escape from evil*. New York : Free Press.
- Bègue, L., & Bastounis, M. (2003). Two spheres of belief in justice. Extensive support for the bidimensional model of Belief in a Just World. *Journal of Personality*, 71(3), 435-463.
- Belk, R. W., & Wallendorf, M. (1990). The sacred meanings of money. *Journal of Economic Psychology*, 11, 35–68. [http://dx.doi.org/10.1016/0167-4870\(90\)90046-C](http://dx.doi.org/10.1016/0167-4870(90)90046-C).
- Belsky, G., and Gilovich, T. (1999): *Why Smart People Make Big Money Mistakes and How to Correct Them- Lessons From the New Science of Behavioral Economics*. New York : Simon & Schuster Paperbacks.
- Berger, C. R. (1987). Communicating under uncertainty. In M. E. Roloff & G. R. Miller (Eds.), *Interpersonal processes: New directions in communication research* (pp. 39–62). Newbury Park, CA : Sage.
- Berger, C. R., & Calabrese, R. J. (1975). Some explorations in initial interaction and beyond : Toward a developmental theory of interpersonal communication. *Human Communication Research*, 1, 99–112.
- Berger, P. L., Luckmann T., (1990). *The Social Construction of Reality: A Treatise in The Sociology of Knowledge*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Beyer, J. M. (1999). Taming and promoting charisma to change organizations. *The Leadership Quarterly*, 10, 307–330.
- Billig, M. (1978). *Fascists: A social psychological view of the National Front*. London: Harcourt Brace JoVanovich.
- Billig, M. (1982). *Ideology and social psychology: Extremism, moderation and contradiction*. London : Sage.
- Bloomberg (2015). *The 15 Most Miserable Economies in the World*. Available at : <https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q>

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Bloomberg (2017). *Bloomberg's Misery Index: Greece Ranks 4th Again, While Venezuela Stays On Top*. Retrieved from : <https://www.google.gr/url>
- Bonanno, G. A., & Jost, J. T. (2006). Conservative shift among high-exposure survivors of the September 11th terrorist attacks. *Basic and Applied Social Psychology, 28*, 311-323.
- Bord, R. J. (1975). Toward a social-psychological theory of charismatic social influence processes. *Social Forces, 53*, 485-497.
- Bradac, J. J. (2001). Theory comparison: Uncertainty reduction, problematic integration, uncertainty management, and other curious constructs. *Journal of Communication, 51*, 456-476.
- Brewer, M. B. (1991). The social self : On being the same and different at the same time. *Personality and Social Psychology Bulletin, 17*, 475-482.
- Brewer, M. B., & Gardner, W. (1996). Who is this 'We'? Levels of collective identity and self representation. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*, 83-93.
- Brodbeck, F. C., Frese, M., Akerblom, S., Audia, G., Bakacsi, G., Bendova, H., ... Wunderer, R. (2000). Cultural variation of leadership prototypes across 22 European countries. *Journal of Occupational and Organizational Psychology, 73*(1), 1-29. <http://dx.doi.org/10.1348/096317900166859>
- Brook, A. (2005). *Effect of contingencies of self-worth on self-regulation of behavior*. Unpublished doctoral dissertation. University of Michigan.
- Brown, J. D., & Marshall, M. A. (2006). The three faces of self-esteem. In M. Kernis (Ed.), *Self-esteem: Issues and answers* (pp. 4-9). New York : Psychology Press.
- Brown, R. (2000). Social Identity Theory: Past achievements, current problems and future challenges. *European Journal of Social Psychology, 30*(6), 745-778.
- Burger, J. M., & Cooper, H. M. (1979). The desirability of control. *Motivation and Emotion, 3*, 381-393.
- Burish, T. G., & Houston, B. K. (1979). Causal projection, similarity projection, and coping with threat to self-esteem. *Journal of Personality, 47*(1), 57-70.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Burke, B. L., Kosloff, A., & Landau M. J. (2013). Death goes to the Polls : A meta-analysis of mortality salience effects on political attitudes. *Political Psychology*, 34(2), 183-200.
- Burke, B. L., Martens, A., & Faucher, E. H. (2010). Two decades of terror management theory: A meta-analysis of mortality salience research. *Personality and Social Psychology Review*, 14, 155–195.
- Burkholder, J. P. and Palisca, C. V. (2006). *Norton Anthology of Western Music: Ancient to Baroque*, fifth edition. Volume 1: Music in Antiquity. New York : W. W. Norton & Company, Inc. ISBN 0-393-97990-3.
- Campbell, D. T. (1958). Common fate, similarity, and other indices of the status of aggregates of persons as social entities. *Behavioral Science*, 3, 14–25.
- Carifio, J., & Nasser, R. (2012). Belief in a just world and depression in elderly nursing home residents. *Work: A Journal of Prevention, Assessment & Rehabilitation*, 43, 303-312.
- Carleton, R. N. (2016). Fear of the unknown : One rule to fear to rule them all ? *Journal of Anxiety Disorders*, 41, 5-21.
- Caruso, E. M., Mead, N. L., & Vohs, K. D. (2009). There’ s No “You” in Money: Thinking of Money Increases Egocentrism, in N A - *Advances in Consumer Research Volume 36*, pp: 206-209.eds. Ann L. McGill and Sharon Shavitt, Duluth, M. N. : Association for Consumer Research.
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1981). *Attention and self-regulation: A control-theory approach to human behavior*. New York : Springer-Verlag.
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1998). *On the self-regulation of behavior*. New York : Cambridge University Press.
- Castano, E. (2004). In case of death, cling to the ingroup. *European Journal of Social Psychology*, 34, 375-384.
- Castano, E., & Dechesne, M. (2005). On defeating death: Group reification and social identification as immortality strategies. *European Review of Social Psychology*, 16, 221-255.
- Castano, E., Leidner, B., Bonacossa, A., Nikkah, J., Perrulli, R., Spencer, B., & Humphrey, N. (2011). Ideology, Fear of Death and Death Anxiety. *Political Psychology*, 32(4), 601-621.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Castano, E., Yzerbyt, V. Y., & Bourguignon, D. (2003). We are one and I like it: The impact of ingroup entitativity on ingroup identification. *European Journal of Social Psychology, 33*, 735–754.
- Castano, E., Yzerbyt, V., Paladino, M., & Sacchi, S. (2002). I belong, therefore, I exist: Ingroup identification, ingroup entitativity, and ingroup bias. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*, 135-143.
- Cave, St. (2013, June, 5). Buying your way to eternity. *TIME*. Retrieved from : <https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uac>
- Chemers, M. M. (1987). Leadership processes: Intrapersonal, interpersonal, and societal influences. In C. Hendrick (Ed.), *Review of personality and social psychology, 8*, 252-277. Newbury Park, CA : Sage.
- Chemers, M. M. (2001). Leadership effectiveness: An integrative review. In M. A. Hogg & R. S. Tindale (Eds.), *Blackwell handbook of social psychology: Group processes* (pp. 376-399). Oxford, England : Blackwell.
- Cicirelli, V. G. (2002). Fear of Death in Older Adults: Predictions from Terror Management Theory. *The Journals of Gerontology, 57*(4), 358–366.
- Cohen, F., Ogilvie, D. M., Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (2005). American roulette: The effect of reminders of death on support for George W. Bush in the 2004 presidential election. *Analyses of Social Issues and Public Policy, 5*, 177-187.
- Cohen, F., Solomon, S., Maxfield, M., Pyszczynski, T., & Greenberg, J. (2004). Fatal attraction: The effects of mortality salience on evaluations of charismatic, task-oriented, and relationship-oriented leaders. *Psychological Science, 15*, 846-851.
- Cohen, F., Sullivan, D., Solomon, S., Greenberg, J., & Ogilvie, D. M. (2011). Finding everland: Flight fantasies and the desire to transcend mortality. *Journal of Experimental Social Psychology, 47*, 88–102.
- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychological Bulletin, 112*, 155-159.
- Cone, J. and Gilovich T. (2010). Understanding money's limits. *Journal of Positive Psychology, 5*, 294–301.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Conte, H. R., Weiner, M. B., & Plutchik, R. (1982). Measuring death anxiety : Conceptual, psychometric, and factor-analytic aspects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 43, 775-785.
- Cook, A., Arndt, J., & Lieberman, J. D. (2004). Firing back at the backfire effect: The influence of mortality salience and nullification beliefs on reactions to inadmissible evidence. *Law and Human Behavior*, 28, 389-410.
- Coolsen, M. K., & Nelson, L. J. (2002). Desiring and avoiding close romantic attachment in response to mortality salience. *Journal of Death and Dying*, 44, 257-276.
- Correia, I., & Dalbert, C. (2007). Belief in a just world, justice concerns, and well-being at Portuguese schools. *European Journal of Psychology of Education*, 22, 421-437.
- Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1989). The *NEO- PI/ NEO-FFI manual supplement*. Odessa : Psychological Assessment Resources.
- Cox, C. R., Arndt, J., Pyszczynski, T., Greenberg, J., Abdollahi, A., & Solomon, S. (2008). Terror management and adults' attachment to their parents: The safe haven remains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94, 696-717.
- Cox, C. R., Goldenberg, J. L., Arndt, J., & Pyszczynski, T. (2007). Mother's milk: An existential perspective on negative reactions to breastfeeding. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 110-122.
- Cozzolino, P. J., Staples, A. D., Meyers, L. S., & Samboceti, J. (2004). Greed, death, and values: From terror management to "transcendent management" theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 278-292.
- Crawford, R. (1994). *The secret life of money: How money can be food for the soul*. New York : Allworth Press.
- Crosby, F. (1976). A model of egoistical relative deprivation, *Psychological Review*, 83, 85-113
- Cuillier, D. (2009b). Mortality morality: Effect of death thoughts on journalism students' attitudes toward relativism, idealism, and ethics. *Journal of Mass Media Ethics*, 24, 40-58.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Cuillier, D., Duell, B., & Joiremann, J. (2009). The thought of death, national security values and polarization of attitudes toward freedom of information. *Open Government*, 5(1), 3-31.
- Curtis, J. M., & Curtis, M. J. (1993). Factors related to susceptibility and recruitment by cults. *Psychological Reports*, 73, 451-460.
- Dakin, J., & Wampler, R. (2008). Money doesn't buy happiness, but it helps. *American Journal of Family Therapy*, 36, 300-311.
- Dalbert, C. (1999). The world is more just for me than generally: About the Personal Belief in a Just World Scale's validity. *Social Justice Research*, 12, 79-98.
- Dalbert, C. (2002). Beliefs in a just world as a buffer against anger. *Social Justice Research*, 15, 123-145.
- Darrell, A. (2011). *Political Divide : A Terror Management Perspective on Polarization in America*. Unpublished thesis directed by Professor Tom Pyszczynski. Skidmore College.
- Das, E., Bushman, B. J., Bezemer, M. D., Kerkhof, P., & Vermeulen, I. E. (2009). How terrorism news reports increase prejudice against outgroups: A terror management account. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(3), 453-459.
- Dattel, A. R., & Neimeyer, R. A. (1990). Sex differences in death anxiety: Testing the emotional expressiveness hypothesis. *Death Studies*, 14(1), 1-11.
- Davis, S. F., Bremer, S. A., Anderson, B. J., & Tramill, J. L. (1983). The interrelationships of ego strength, self-esteem, death anxiety, and gender in undergraduate college students. *Journal of General Psychology*, 108, 55-59.
- Dawkins, R. (2006). *The God Delusion*. Boston : Houghton Mifflin Co.
- Dechesne, M., Greenberg, J., Arndt, J., & Schimel, J. (2000). Terror management and the vicissitudes of sports fan affiliation: The effects of mortality salience on optimism and fan identification. *European Journal of Social Psychology*, 30, 813-835.
- Dechesne, M., Janssen, J., & Van Knippenberg, A. (2000). Defense and distancing as terror management strategies : The moderating role of need

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- for structure and permeability of group boundaries. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 923-932.
- Dechesne, M., Pyszczynski, T., Arndt, J., Ransom, S., Sheldon, K. M., Van Knippenberg, A., et al. (2003). Literal and symbolic immortality: The effect of evidence of literal immortality on self-esteem striving in response to mortality salience. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 722-737.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1995). Human autonomy: The basis for true self-esteem. In M. Kernis (Ed.), *Efficacy, agency, and self-esteem* (pp.31–49). New York : Plenum Press.
- Deen, M. (2016, October, 5). Millennials suffer worst fallout from economic crisis, OECD says. *Bloomberg*. Retrieved from : <https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewiHmuiHxMTeAnews%2Fialmic-crisis-oecd-s>
- Desmonde, W. H. (1962). *Magic, myth, and money*. New York, NY: Free Press of Glencoe.
- DeWall, C. N., & Baumeister, R. F. (2007). From terror to joy: Automatic tuning to positive affective information following mortality salience. *Psychological Science*, 18, 984-990.
- Dijksterhuis, A., Van Knippenberg, A., Kruglanski, A. W., & Schaper, C. (1996). Motivated social cognition: Need for closure effects on memory and judgment. *Journal of Experimental Social Psychology*, 32, 254–270.
- DonoVan, J. M. (1994). *Defining religion: Death and anxiety in an Afro-Brazilian cult*. Unpublished doctoral dissertation. New Orleans : Tulane University Press.
- Doty, R. M., Peterson, B. E., & Winter, D. G. (1991). Threat and authoritarianism in the United States, 1978–1987. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 629–640.
- Douglas, K. M., Sutton P. M., and Cichocka, A. (2017). The Psychology of Conspiracy Theories, *Current Directions in Psychological Science*, 26(6), 538-542.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Downey, A. M. (1984). Relationship of religiosity to death anxiety of middle-aged males. *Psychological Reports, 54*, 811-822.
- Duck, J. M., & Fielding, K. S. (1999). Leaders and sub-groups: One of us or one of them? *Group Processes and Intergroup Relations, 2*, 203-230.
- Duckitt, J. (2001). A dual process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. *Advances in Experimental Social Psychology, 22*, 41–113.
- Duckitt, J., & Bizumic, B. (2009). *Further validation of a tripartite Authoritarianism-Conservatism-Traditionalism model of ideological social attitudes*. Manuscript in preparation.
- Duckitt, J., & Bizumic, B. (2013). Multidimensionality of right-wing authoritarian attitudes: Authoritarianism-conservatism-traditionalism. *Political Psychology, 34*(6), 841-862.
- Duckitt, J., Bizumic, B., Krauss, S. W., & Heled, E. (2010). A tripartite approach to Right-Wing Authoritarianism : The Authoritarianism-Conservatism-Traditionalism model. *Political Psychology, 31*(5), 685-715.
- Duckitt, J., & Fisher, K. (2003). The impact of social threat on worldview and ideological attitudes. *Political Psychology, 24*, 199–222.
- Duckitt, J., & Sibley, C. G. (2010). Personality, ideology, prejudice, and politics: A dual process motivational model. *Journal of Personality, 78*(6), 1861–93.
- Duckitt, J., Wagner, C., du Plessis, I., & Birum, I. (2002). The psychological bases of ideology and prejudice: Testing a dual-process model. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*, 75-93.
- Duriez, B., & Van Hiel, A. (2002). The march of modern fascism. A comparison of social dominance orientation and authoritarianism. *Personality and Individual Differences, 32*, 1199–1213.
- Dutton, K. A., & Brown, J. D. (1997). Global self-esteem and specific self-views as determinants of people's reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 139–148.
- Eagly, A. H., & Johnson, B. T. (1990). Gender and leadership style: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 108*, 233-256.
- Eagly, A. H., & Karau, S. J. (1991). Gender and the emergence of leaders: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*, 685-710.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Eagly, A. H., Karau, S. J., & Makhijani, M. G. (1995). Gender and the effectiveness of leaders: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *117*, 125-145.
- Eagly, A. H., & Steffen, V J. (1984). Gender stereotypes stem from the distribution of women and men into social roles. *Journal of Personality and Social Psychology*, *46*, 735-754.
- Ealy, C., & Lesk, K. (1999). *Our money, ourselves*. New York : Amacom.
- Eaton, J., Wardstruthers, C., Santelli, A. (2006). Dispositional and state forgiveness: The role of self-esteem, need for structure, and narcissism. *Personality and Individual Differences*, *41*, 371–38.
- Echebarria-Echabe, A. (2013). Mortality salience and uncertainty : Similar effects but different processes? *European Journal of Social Psychology*, *43*, 185-191.
- Echebarria-Echabe, A., & Fernandez-Guede, E. (2006). Effects of terrorism on attitudes and ideological orientation. *European Journal of Social Psychology*, *36*, 259–265.
- Eckblad, M., & Chapman, L. J. (1986). Development and validation of a scale for hypomanic personality. *Journal of Abnormal Psychology*, *95*, 214-222.
- Ehrhart, M. G., & Klein, K. J. (2001). Predicting followers preferences for charismatic leadership: The influence of follower values and personality. *Leadership Quarterly*, *12*, 153–179.
- Ein-Dor, T., Hirscheberger, G., Perry, A., Levy, N., Perry, R., Cohen, R., et al. (2014). Implicit death primes increase alcohol consumption. *Health Psychology*, *33*(7), 748–751.
- Ellis, L., & Wahab, E. A. (2013). Religiosity and fear of death: A theory-oriented review of the empirical literature. *Review of Religious Research*, *55*, 149–189.
- Ens, C., & Bond, J. R. (2005). Death anxiety and personal growth in adolescents experiencing the death of a grandparent. *Death Studies*, *29*(2), 171-178.
- European Commission (2013). *Women and men in leadership positions in the European Union, 2013*. Retrieved from: <https://www.google.gr/url?wpublications.europa.eu%2Fen%2Fpublication->
- European Commission (2017). *Report on equality between women and men in the E.U.* Retrieved from :

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esr&url=httpsquality_women_mf&usg=AOvVaw3IIL9A5IRBiQLemjvkIFD3

Eurostat (2018). *Monthly minimum wages – bi annual data*. Retrieved from :

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_mw_cur&lang

Eurostat (2018). *Minimum wage statistics*. Retrieved from :

http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Minimum_wage_statistics

Eysenck, H. J., & Eysenck, S. B. G. (1967). *Personality structure and measurement*. London : Routledge.

Feather, N. T. (1994). Attitudes toward high achievers. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 26, pp. 1-73). San Diego, CA: Academic Press.

Ferraro, R., Shiv, B., & Bettman, J. R. (2005). Let us eat and drink, for tomorrow we shall die: Effects of mortality salience and self-esteem on self-regulation in consumer choice. *Journal of Consumer Research*, 32, 65-75.

Festinger, L. (1954a). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7, 117–140.

Festinger, L. (1954b). Motivation leading to social behavior. In M. R. Jones (Ed.), *Nebraska symposium on motivation* (Vol. 2, pp. 121–218). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Fiedler, F. E. (1965). A contingency model of leadership effectiveness. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 1, pp. 149-190). New York: Academic.

Fiedler, F. E. (1971). *Leadership*. Morristown, NJ : General Learning Press.

Fiedler, F. E., & House, R. J. (1994). Leadership theory and research: A report of progress. In C. L. Cooper & I. T. Robertson (Eds.), *Key reviews in managerial psychology: Concepts and research for practice* (pp. 97-116). Chichester, England : Wiley.

Fielding, K. S., & Hogg, M. A. (1997). Social identity, self-categorization, and leadership: A field study of small interactive groups. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 1, 39-51.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Fiske, A. P. (1991). *Structures of social life: The four elementary forms of human relations: Communal sharing, authority ranking, equality matching, market pricing*. New York: Free Press.
- Fiske, A. P., Kitayama, S., Markus, H. R., & Nisbett, R. E. (1998). The cultural matrix of social psychology. In D. Gilbert, S. T. Fiske & G. Lindzey (Eds.) (4th ed.). *Handbook of social psychology* (Vol.2, pp. 915–981). Boston, MA : McGraw-Hill.
- Flere, S., & Klanjšek, R. (2009). Cross-cultural insight into the association between religiousness and authoritarianism. *Archive for the Psychology of Religion, 31*, 177–190.
- Florian, V., & Kravetz, S. (1983). Fear of personal death: Attribution, structure, and relation to religious belief. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 600-607.
- Florian, V., & Mikulincer, M. (1997). Fear of death and the judgment of social transgressions: A multidimensional of terror management theory. *Journal of Personality and Social Psychology, 73*, 369-380.
- Florian, V., & Mikulincer, M. (1998a). Symbolic immortality and the management of the terror of death. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*, 725-734.
- Florian, V., & Mikulincer, M. (1998b). Terror management in childhood: Does death conceptualization moderate the effects of mortality salience on acceptance of similar and different others. *Personality and Social Psychology Bulletin, 24*, 1104-1112.
- Florian, V., Mikulincer, M., & Hirschberger, G. (2001a). An existentialist view on mortality salience effects: Personal hardiness, death-thought accessibility, and cultural worldview defenses. *British Journal of Social Psychology, 40*, 437-453.
- Florian, V., Mikulincer, M., & Hirschberger, G. (2001b). Validation of personal identity as a terror management mechanism-Evidence that sex-role identity moderates mortality salience effects. *Personality and Social Psychology Bulletin, 8*, 1011-1022.
- Florian, V., Mikulincer, M., & Hirschberger, G. (2002). The anxiety-buffering function of close relationships: Evidence that relationship commitment

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- acts as a terror management mechanism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 527-542.
- Formisano, R. P. (2012). *The Tea Party: A Brief History*. Baltimore : The Johns Hopkins University Press.
- Fortner, B. V., Neimeyer, R.,A. (1999). Death anxiety in older adults: a quantitative review. *Death Studies*, 23, 387-411.
- Fortner, B. V., Neimeyer, R. A., Rybarczyk, B. (2000). Correlates of death anxiety in older adults: A comprehensive review. Tomer A., ed. *Death attitudes and the older adult: Theories, concepts, and applications* 95-108. Philadelphia : Taylor & Francis.
- Francis, C., Burke, B. L., & Kraus, S. (2010). *Ethnicities Uniting in Death*. Poster presentation given at Rocky Mountain Psychological Association Convention. Denver, CO (April 15-17).
- French, J. R. P. (1968). The conceptualization and measurement of mental health in terms of self-identity theory. In S.B. Bells (Ed.), *The definition and measurement of mental health*. Washington, DC : U.S. Department of Health, Education, and Welfare.
- Friedland, W. H. (1964). For a sociological concept of charisma. *Social Forces*, 43, 18–26.
- Friedman, R. S., & Arndt, J. (2005). Reconsidering the connection between terror management theory and dissonance theory. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1217–1225.
- Friedman, M., & Rholes, W. S. (2008). Religious fundamentalism and terror management. *International Journal for the Psychology of Religion*, 18, 36-52.
- Friese, M., & Hofmann, W. (2008). What would you have as a last supper? Thoughts about death influence evaluation and consumption of food products. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1388-1394.
- Fritsche, I., & Jonas, E. (2005). Gender conflict and worldview defense. *British Journal of Social Psychology*, 44, 571-581.
- Fritsche, I., Jonas, E., & Fankhanel, T. (2008). The role of control motivation in mortality salience effects on ingroup support and defense. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 524-541.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Fritsche, I., Jonas, E., Fischer, P., Koranyi, N., Berger, N., & Fleischmann, B. (2007). Mortality salience and the desire for offspring. *Journal of Experimental Social Psychology, 43*, 753-762.
- Fromm, E. (1947). *Man for himself: An inquiry into the psychology of ethics*. New York: Rinehart.
- Furnham, A. (1984). Many sides of the coin: The psychology of money usage. *Personality and Individual Differences, 5*, 501-509.
- Furnham, A. (1996). Attitudinal correlates and demographic predictors of monetary beliefs and behaviors. *Journal of Organizational Behavior, 17*, 375-388.
- Furnham, A. (2014). *The new psychology of money*. London : Routledge.
- Furnham, A., & Argyle, M. (1998). *The psychology of money*. London and New York : Routledge.
- Furnham, A., Kirkcaldy, B. D., & Lynn, R. (1994). National attitudes to competitiveness, money, and work among young people: First, second, and third world differences. *Human Relations, 47*(1), 119-132.
- Furnham, A., & Lay, A. (2017). The Universality of the Portrayal of Gender in Television Advertisements: A Review of the Studies This Century. *Psychology of Popular Media Culture*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/ppm0000161>
- Furnham, A., & Okamura, R. (1999). Your money or your life: Behavioral and emotional predictors of money pathology. *Human Relations, 52*, 1157-1177.
- Furnham, A. & Wilson, E. (2011). Gendered differences in estimated salaries: A UK study. *Journal of Socio-Economics, 40*, 623-630.
- Furnham, A., Wilson, E., & Telford, K. (2012). The meaning of money: The validation of a short money- type measure. *Personality and Individual Differences, 52*, 707-711.
- Gailliot, M. T., Schmeichel, B., & Baumeister, R. (2006). Self-regulatory processes defend against the threat of death: Effects of self-control depletion and trait self-control on thoughts and fears of dying. *Journal of Personality and Social Psychology, 91*, 49-62.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Gailliot, M. T., Schmeichel, B. J., & Maner, J. K. (2007). Differentiating the effects of self-control and self-esteem on reactions to mortality salience. *Journal of Experimental Social Psychology, 43*, 894-901.
- Gailliot, M. T., Stillman, T. F., Schmeichel, B. J., Maner, J. K., & Plant, E. A. (2008). Mortality salience increases adherence to salient norms and values. *Personality and Social Psychology Bulletin, 34*, 993-1003.
- Galanter, M. (Ed.) (1989). *Cults and new religious movements*. Washington, DC : American Psychiatric Association.
- Gąsiorowska, A. (2008). *Skala Postaw Wobec Pieniędzy SPP 2008*. Podręcznik. Unpublished manuscript. Institute of Organization and Management, Wrocław: Wrocław University of Technology
- Gąsiorowska, A. (2013). *Short version of Money Attitudes Questionnaire : Items selection and scale validation*. Retrieved from : <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/pl/legalcode>.
- Gąsiorowska, A., & Helka, A. (2012). Psychological consequences of money and money attitudes in dictator game. *Polish Psychological Bulletin, 3*(1), 20–26.
- Gesser, G., Wong, P. T., and Reker, G. (1988). Death Attitudes across the Life-Span : The Development and Validation of the Death Attitude Profile (DAP). *Omega- Journal of Death and Dying, 18*, 113-128.
- Γιαννίτσης, Τ. & Ζωγραφάκης Σ. (2016). *Ανισότητα, Φτώχεια, Οικονομικές Ανατροπές στα Χρόνια της Κρίσης*. Αθήνα : Πολιτεία.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society*. Cambridge : Polity Press.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Cambridge : Polity Press.
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Cambridge : Polity Press.
- Gilbert, D. T., & Hixon, J. G. (1991). The trouble of thinking: Activation and application of stereotypic beliefs. *Journal of Personality and Social Psychology, 60*(4), 509-517.
- Goldberg, H., & Lewis, R. (1978). *Money madness*. London : Springwood Books.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Goldenberg, J. L., & Arndt, J. (2008). The implications of death for health: A terror management health model for behavioral health promotion. *Psychological Review, 115*, 1032–1053.
- Goldenberg, J. L., Arndt, J., Hart, J., & Routledge, C. (2008). Uncovering an existential barrier to breast cancer screening behavior. *Journal of Experimental Social Psychology, 44*, 260-274.
- Goldenberg, J. L., Hart, J., Pyszczynski, T., Warnica, G. M., Landau, M., & Thomas, L. (2006). Ambivalence toward the body: Death, neuroticism, and the flight from physical sensation. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*, 1264-1277.
- Goldenberg, J. L., Heflick, N. A., & Cooper, D. P. (2008). The thrust of the problem: Bodily inhibitions and guilt as a function of mortality salience and neuroticism. *Journal of Personality, 76*, 1055-1080.
- Goldenberg, J. L., Landau, M., Pyszczynski, T., Cox, C., Greenberg, J., Solomon, S., et al. (2003). Gender-typical responses to sexual and emotional infidelity as a function of mortality salience induced self-esteem striving. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*, 1585-1595.
- Goldenberg, J. L. (2012). A body of terror: Denial of death and the creaturely body. In P. R. Shaver, & M. Mikulincer (Eds.), *Meaning, mortality, and choice: The social psychology of existential concerns* (pp. 93–110). Washington, DC : American Psychological Association.
- Goldenberg, J. L., McCoy, S. K., Pyszczynski, T., Greenberg, J., & Solomon, S. (2000). The body as a source of self-esteem: The effects of mortality salience on identification with one's body, interest in sex, and appearance monitoring. *Journal of Personality and Social Psychology, 79*, 118-130.
- Goldenberg, J. L., Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., Kluck, B., & Cornwell, R. (2001). I am not an animal: Mortality salience, disgust, and the denial of human creature illness. *Journal of Experimental Psychology: General, 130*, 427-435.
- Gootnick, A (1974). Locus of control and political participation of college students: A comparison of unidimensional and multidimensional approaches. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 42*(1), 54–58.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Gordijn, E. H. and Stapel, D. A. (2008). When controversial leaders with charisma are effective: the influence of terror on the need for vision and impact of mixed attitudinal messages. *European Journal of Social Psychology*, 38, 389–411.
- Grabe, S., Cook, A., Routledge, C., Anderson, C., & Arndt, J. (2005). In defense of the body: The effect of mortality salience on female body objectification. *Psychology of Women Quarterly*, 29, 33-37.
- Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96, 1029–1046.
- Graumann, C. F., & Moscovici, S. (Eds.). (1986). *Changing conceptions of leadership*. New York : Springer-Verlag.
- Greco, V., & Roger, D. (2003). Uncertainty, stress, and health. *Personality and Individual Differences*, 34, 1057–1068.
- Greenberg, J., Arndt, J., Schimel, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (2001). Clarifying the function of mortality-salience induced worldview defense: Renewed suppression or reduced accessibility of death-related thoughts? *Journal of Experimental Social Psychology*, 37, 70-76.
- Greenberg, J., Arndt, J., Simon, L., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (2000). Proximal and distal defenses in response to reminders of one's mortality: Evidence of a temporal sequence. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26, 91-99.
- Greenberg, J., & Kosloff, S. (2008). Terror management theory : Implications for understanding prejudice, stereotyping, inter-group conflict, and political attitudes. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(5), 1881-1894.
- Greenberg, J., Kosloff, S., Solomon, S., Cohen, F., & Landau, M. J. (2010). Toward understanding the fame game: The effect of mortality salience on the appeal of fame. *Self and Identity*, 9, 1-18.
- Greenberg, J., Martens, A., Jonas, E., Eisenstadt, D., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (2003). Psychological defense in anticipation of anxiety: Eliminating the potential for anxiety eliminates the effects of mortality salience on worldview defense. *Psychological Science*, 14, 516-519.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Greenberg, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (1986). The causes and consequences of a need for self-esteem: A terror management theory. In R. F. Baumeister (Ed.), *Public self and private self* (pp. 189-212). New York : Springer-Verlag.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Pinel, E., Simon, L., & Jordan, K. (1993). Effects of self-esteem on vulnerability-denying defensive distortions : Further evidence of an anxiety-buffering function of self-esteem. *Journal of Experimental Social Psychology*, 29, 229-251.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Rosenblatt, A., Veeder, M., Kirkland, S. and Lyon, D. (1990). Evidence for terror management theory 11: The effects of mortality salience on reactions to those who threaten or bolster the cultural worldview. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 308-318.
- Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Simon, L., & Breus, M. (1994). The Role of consciousness and accessibility of death-related thoughts in mortality salience effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 627-637.
- Greenberg, J., Schimel, J., Martens, A., Solomon, S., & Pyszczynski, T. (2001). Sympathy for the devil: Evidence that reminding Whites of their mortality promotes more favorable reactions to White racists. *Motivation and Emotion*, 25, 113-133.
- Greenberg, J., Simon, L., Harmon-Jones, E., Solomon, S., Pyszczynski, T., & Lyon, D. (1995). Testing alternative explanations for mortality effects: Terror management, value accessibility, or worrisome thoughts? *European Journal of Social Psychology*, 25, 417-433.
- Greenberg, J., Simon, L., Porteus, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (1995). Evidence of a terror management function of cultural icons: The effects of mortality salience on the inappropriate use of cherished cultural symbols. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 1221-1228.
- Greenberg, J., Simon, L., Pyszczynski, T., Solomon, S., & Chatel, D. (1992). Terror management and tolerance: Does mortality salience always intensify negative reactions to others who threaten one's worldview? *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 212-220.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Greenberg, J., Solomon, S., & Arndt, J. (2008). A basic but uniquely human motivation: Terror management. In J. Shah & W. Gardner (Eds.), *Handbook of motivation science* (pp. 113–134). New York : Guilford Press.
- Greenberg, J., Solomon, S., & Pyszczynski, T. (1997). Terror management theory of self-esteem and social behavior: Empirical assessments and conceptual refinements. *Advances in experimental social psychology*, 29(C), 61-139.
- Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., Rosenblatt, A., Burling, J., Lyon, D., et al. (1992). Why do people need self-esteem? Converging evidence that self-esteem serves as an anxiety-buffering function. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 913–922.
- Greenwald, A. G., & Farnham, S. D. (2000). Using the Implicit Association Test to measure self-esteem and self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 1022–1038.
- Grieve, P., & Hogg, M. A. (1999). Subjective uncertainty and intergroup discrimination in the minimal group situation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 926–940.
- Gurin, P., & Townsend, A. (1986). Properties of gender identity and their implications for gender consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 25(2), 139-148.
- Gurr, T. R. (1970). *Why men rebel*. Princeton, N.J : Princeton University Press.
- Gutmann, A. (2001). Liberalism. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*. New York : Elsevier.
- Haidt, J., & Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20, 98–116.
- Haidt, J., Graham, J., & Joseph, C. (2009). Above and below left–right: Ideological narratives and moral foundations. *Psychological Inquiry*, 20, 110-119.
- Haidt, J., & Joseph, C. (2004). Intuitive ethics: How innately prepared intuitions generate culturally variable virtues. *Daedalus: Special Issue on Human Nature*, 133(4), 55–66.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Haidt, J., & Joseph, C. (2007). The moral mind: How 5 sets of innate intuitions guide the development of many culture-specific virtues, and perhaps even modules. In P. Carruthers, S. Laurence, & S. Stich (Eds.), *The innate mind* (Vol. 3, pp. 367–391). New York : Oxford University Press.
- Hains, S. C., Hogg, M. A., & Duck, J. M. (1997). Self-categorization and leadership: Effects of group prototypicality and leader stereotypicality. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 1087-1100.
- Hall, R. J., Workman, J. W., & Marchioro, C. A. (1998). Sex, task, and behavioral flexibility effects on leadership perceptions. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 74(1), 1-32.
<http://dx.doi.org/10.1006/obhd.1998.2754>
- Halloran, M. J., & Brown, A. K. (2007). Mortality salience and worldview defense: The role of self-esteem and culturally valued behavior. *Progress in Asian Social Psychology*, 6, 241-253.
- Halloran, M. J., & Kashima, E. S. (2004). Social identity and worldview validation: The effects of ingroup identity primes and mortality salience on value endorsement. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 915-925.
- Hamilton, D. L., & Sherman, S. J. (1996). Perceiving persons and groups. *Psychological Review*, 103, 336–355.
- Hamilton, D. L., Sherman, S. J., & Castelli, L. (2002). A group by any other name ... : The role of entitativity ingroup perception. In W. Stroebe & M. Hewstone (Eds.), *European review of social psychology* (Vol. 12, pp. 139-168). New York : John Wiley.
- Hamilton, D. L., Sherman, S. J., & Rodgers, J. S. (2004). Perceiving the groupness of groups: Entitativity, homogeneity, essentialism, and stereotypes. In V. Yzerbyt, C. M. Judd, & O. Corneille (Eds.), *The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism* (pp. 39–60). New York : Psychology Press.
- Harmon-Jones, E., Greenberg, J., Solomon, S., & Simon, L. (1996). The effects of mortality salience on intergroup bias between minimal groups. *European Journal of Social Psychology*, 26(4), 677-681.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Harmon-Jones, E., Simon, L., Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., & McGregor, H. (1997). Terror management theory and self-esteem: Evidence that increased self-esteem reduces mortality salience effects. *Journal of Personality and Social Psychology, 72*, 24-36.
- Haslam, S. A., Platow, M. J., Turner, J. C., Reynolds, K. J., McGarty, C. M., Oakes, P. J., Johnson, S., Ryan, M. K., & Veenstra, K. (2001). Social identity and the romance of leadership: The importance of being seen to be 'doing it for us'. *Group Processes and Interpersonal Relations, 4*, 191–205.
- Hayes, J., Schimel, J., Arndt, J., & Faucher, E. H. (2010). A theoretical and empirical review of the death-thought accessibility concept in terror management research. *Psychological Bulletin, 136*(5), 699-739.
- Hayes, J., Schimel, J., Faucher, E. H., & Williams, T. J. (2008). Evidence for the DTA Hypothesis II: Threatening self-esteem increases death-thought accessibility. *Journal Of Experimental Social Psychology, 44*(3), 600-613.
- Hayes, J., Schimel, J., & Williams, T. J. (2008). Fighting Death With Death : The buffering effects of learning that worldview violators have died. *Psychological science, 19*(5), 501-507.
- Hazan, C., & Shaver, P. R. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 511-524.
- Hedges, L. V., & Olkin, I. (1985). *Statistical methods for meta- analysis*. San Diego, CA: Academic Press.
- Heine, S. J., Harihara, M., & Niiya, Y. (2002). Terror management in Japan. *Asian Journal of Social Psychology, 5*, 187-196.
- Heine, S. J., Lehman, D. R., Markus, H. R., & Kitayama, S. (1999). Is there a universal need for positive self-regard? *Psychological Review, 106*, 766–794.
- Heine, S. J., Proulx, T., MacKay, M., & Charles, S. (2008). *Meaning and death: An alternative account of terror management findings*. Unpublished manuscript. University of British Columbia.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Heine, S. J., Proulx, T., & Vohs, K. D. (2006). The meaning maintenance model: On the coherence of social motivation. *Personality and Social Psychological Review*, 10(2), 88-111.
- Hemich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). The weirdest people in the world: How representative are experimental findings from American university students? *Behavioral and brain sciences*, 33, 61-135.
- Hetts, J. F., & Pelham, B. W. (2001). A case for the non conscious self-concept. In G. B. Moskowitz (Ed.), *Cognitive social psychology: The Princeton Symposium on the Legacy and Future of Social Cognition* (pp. 105–123). Mahwah, NJ : Erlbaum.
- Hirschberger, G. (2006). Terror management and attributions of blame to innocent victims: Reconciling compassionate and defensive responses. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91, 832-844.
- Hirschberger, G., & Ein-Dor, T. (2005). Does a candy a day keep the death thoughts away? The terror management function of eating. *Basic and Applied Social Psychology*, 27, 179-186.
- Hirschberger, G., & Ein-Dor, T. (2006). Defenders of a lost cause: Terror management and violent resistance to the disengagement plan. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 761-769.
- Hirschberger, G., Ein-Dor, T., & Almakias, S. (2008). The self-protective altruist: Terror management and the ambivalent nature of prosocial behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 666-678.
- Hirschberger, G., Florian, V., & Mikulincer, M. (2002). The anxiety buffering function of close relationships: Mortality salience effects on the willingness to compromise mate selection standards. *European Journal of Social Psychology*, 32, 609-645.
- Hirschberger, G., Florian, V., & Mikulincer, M. (2003). Strivings for romantic intimacy following partner complaint or criticism-A terror management perspective. *Journal of Social and Personal Relationships*, 20, 675-687.
- Hirschberger, G., Florian, V., & Mikulincer, M. (2005). Fear and compassion: A terror management analysis of emotional reactions to physical disability. *Rehabilitation Psychology*, 50, 246-257.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Hirschberger, G., Florian, V., Mikulincer, M., Goldenberg, J. L., & Pyszczynski, T. (2002). Gender differences in the willingness to engage in risky behavior: A terror management perspective. *Death Studies, 26*, 117-141.
- Hirschberger, G., Pyszczynski, T., & Ein-Dor, T. (2009). Vulnerability and vigilance: Threat awareness and perceived adversary intent moderate the impact of mortality salience on intergroup violence. *Personality and Social Psychology Bulletin, 35*, 597-607.
- Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (2014, Αύγουστος, 19). *Η κρίση ανέπτυξε στερεότυπα για τους Έλληνες*. Διαθέσιμο στο: <https://www.google.gr/url?sa=t&ABegQIBxAB&url=http%3A%2F%2Fwww.kathimerini.gr%2F780243%2Farticle%2Foikonomia%2Fellhnikh-oikonomia%2Fh-krish-anepty3e-stereotypa-gia-toys-e>
- Hoffer, E. (1951). *The true believer*. New York : Time.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. Beverly Hills, CA : Sage.
- Hofstede, G. (1984). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Newbury Park, CA : Sage.
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. London, UK: McGraw-Hill.
- Hogg, M. A. (2000a). Subjective uncertainty reduction through self-categorization : A motivational theory of social identity processes. *European Review of Social Psychology, 11*, 223–255.
- Hogg, M. A. (2000b). Social identity and social comparison. In J. Suls & L. Wheeler (Eds.), *Handbook of social comparison: Theory and research* (pp. 401–421). New York : Kluwer/Plenum.
- Hogg, M. A. (2001a). Self-categorization and subjective uncertainty resolution: Cognitive and motivational facets of social identity and group membership. In J. P. Forgas, K. D. Williams, & L. Wheeler (Eds.), *The social mind: Cognitive and motivational aspects of interpersonal behavior* (pp. 323–349). New York : Cambridge University Press.
- Hogg, M. A. (2001b). A social identity theory of leadership. *Personality and Social Psychology Review, 5*, 184–200.
- Hogg, M. A. (2003). Social identity. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* (pp. 462–479). New York : Guilford.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Hogg, M. A. (2004). Uncertainty and extremism: Identification with high entitativity groups under conditions of uncertainty. In V. Yzerbyt, C. M. Judd, & O. Corneille (Eds.), *The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism* (pp. 401–418). New York : Psychology Press.
- Hogg, M. A. (2005a). Uncertainty, social identity, and ideology. In S. R. Thye & E. J. Lawler (Eds.), *Advances in group processes* (Vol. 22, pp. 203–229). San Diego, CA : Elsevier.
- Hogg, M. A. (2005b). The social identity perspective. In S. A. Wheelan (Ed.), *The handbook of group research and practice* (pp. 133–157). Thousand Oaks, CA : Sage.
- Hogg, M. A. (2005c). All animals are equal but some animals are more equal than others: Social identity and marginal membership. In K. D. Williams, J. P. Forgas, & W. von Hippel (Eds.), *The social outcast: Ostracism, social exclusion, rejection, and bullying* (pp. 243–261). New York : Psychology Press.
- Hogg, M. A. (2006a). Self-conceptual uncertainty and the lure of belonging. In R. J. Brown & D. Capozza (Eds.), *Social identities: Motivational, emotional, cultural influences* (pp. 33–49). New York : Psychology Press.
- Hogg, M. A. (2006b). Social identity theory. In P. J. Burke (Ed.), *Contemporary social psychological theories* (pp. 111–136). Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Hogg, M. A. (2007). Uncertainty- Identity Theory. *Advances in Experimental Social Psychology*, 39, 69-126.
- Hogg, M. A. (2007). Organizational orthodoxy and corporate autocrats: Some nasty consequences of organizational identification in uncertain times. In C. A. Bartel, S. Blader, and A. Wrzesniewski (Eds.), *Identity and the modern organization* (pp. 35–59). Mahwah, NJ : Erlbaum.
- Hogg, M. A. (2008). Personality, individuality and social identity. In F. Rhodewalt (Ed.), *Personality and social behavior: Frontiers of social psychology* (pp 177-196). New York : Psychology Press.
- Hogg, M. A. (2009). Managing self-uncertainty through group identification. *Psychological Inquiry*, 20(4), 221-224.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Hogg, M. A., & Abrams, D. (1993). Towards a single-process uncertainty-reduction model of social motivation in groups. In M. A. Hogg & D. Abrams (Eds.), *Group motivation: Social psychological perspectives* (pp. 173–190). New York : Prentice Hall.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (2003). Intergroup behavior and social identity. In M. A. Hogg & J. Cooper (Eds.), *The Sage handbook of social psychology* (pp. 407–431). London : Sage.
- Hogg, M. A., Adelman, J. R., and Blagg, R. D. (2010). Religion in the face of uncertainty An uncertainty-identity theory account of religiousness. *Personality & Social Psychology Review, 14*, 72-83.
- Hogg, M. A., Fielding, K. S., & Darley, J. (2005). Fringe dwellers: Processes of deviance and marginalization in groups. In D. Abrams, M. A. Hogg, & J. M. Marques (Eds.), *The social psychology of inclusion and exclusion* (pp. 191–210). New York : Psychology Press.
- Hogg, M. A., & Grieve, P. (1999). Social identity theory and the crisis of confidence in social psychology: A commentary, and some research on uncertainty reduction. *Asian Journal of Social Psychology, 2*, 79–93.
- Hogg, M. A., & Hains, S. C. (1996). Intergroup relations and group solidarity: Effects of group identification and social beliefs on depersonalized attraction. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*, 295–309.
- Hogg, M. A., Hains, S. C., & Mason, I. (1998). Identification and leadership in small groups: Salience, frame of reference, and leader stereotypicality effects on leader evaluations. *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 1248-1263.
- Hogg, M. A., Meehan, C., Parsons, A., Farquharson, J., & Svensson, A. (2007). *Identification with moderate and extreme groups: The role of self-uncertainty*. Unpublished manuscript. Claremont Graduate University.
- Hogg, M. A., & Mullin, B.-A. (1999). Joining groups to reduce uncertainty: Subjective uncertainty reduction and group identification. In D. Abrams & M. A. Hogg (Eds.), *Social identity and social cognition* (pp. 249–279). Oxford, UK : Blackwell.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Hogg, M. A., Sherman, D. K., Dierselhuis, J., Maitner, A. T., & Moffitt, G. (2007). Uncertainty, entitativity, and group identification. *Journal of Experimental Social Psychology, 43*, 135–142.
- Hogg, M. A., & Smith J. R. (2007). Attitudes in social context: A social identity perspective. *European Review of Social Psychology, 18*, 89-131.
- Hogg, M. A., & Svensson, A. (2006). *Uncertainty reduction, self-esteem and group identification*. Manuscript submitted for publication: Claremont Graduate University.
- Hogg, M. A., & Terry, D. J. (2000). Social identity and self-categorization processes in organizational contexts. *Academy of Management Review, 25*, 121-140.
- Hogg, M. A., & Van Knippenberg, D. (2003). Social identity and leadership processes in groups. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology, 35*, pp. 1–52). San Diego, C A : Academic Press.
- Hohman Z. P., & Hogg, M. A. (2011). Fear and uncertainty in the fear of death : the role of life after death in group identification, *Journal of Social Psychology, 41*, 751-760.
- Hong, Y., Wong, R. Y. M., & Liu, J. H. (2001). The history of war strengthens ethnic identification. *Journal of Psychology in Chinese Societies, 2*, 77-105.
- Hornsey, M. J. (2005). Why being right is not enough: Predicting defensiveness in the face of group criticism. *European Review of Social Psychology, 16*, 301–334.
- Horowitz, L. M., White, M. A., & Atwood, D. W. (1968). Word fragments as aids to recall: The organization of a word. *Journal of Experimental Psychology, 76*(2, Pt.1), 219-226.
- House, R. J., Spangler, W. D., & Woycke, J. (1991). Personality and charisma in the U.S. Presidency: A psychological theory of leader effectiveness. *Administrative Science Quarterly, 36*, 364–396.
- Hoyt, C., Simon, S., & Reid, L. (2009). Choosing the best (wo)man for the job: The effects of mortality salience, sex, and gender stereotypes on leader evaluations. *Leadership Quarterly, 20*, 233-246.
- Hsu, L. M. (2002). Fail-safe Ns for one- versus two-tailed tests lead to different conclusions about publication bias. *Understanding Statistics, 1*, 85-100.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Hunt, J. G., Boal, K. B., & Dodge, G. E. (1999). The effects of visionary and crisis-responsive charisma on followers- A self-concept theory. *The Leadership Quarterly, 10*, 423–448.
- Hunter, J. E., & Schmidt, F. L. (1990). *Methods of meta-analysis: Correcting error and bias in research findings*. Newbury Park, CA : Sage.
- Hunter, J. E., Schmidt, F. L., & Jackson, G. B. (1982). *Meta-analysis: Cumulating research findings across studies*. Beverly Hills, CA : Sage.
- Isenberg, D. J. (1986). Group polarization: A critical review. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*, 1141–1151.
- James, W. (1892). *Psychology: The briefer course*. New York : Henry Holt
- Janis, I. L. (1972). Victims of groupthink: A psychological study of foreign policy decisions and fiascoes. Boston, MA : Houghton-MiZin.
- Janssen, J., Dechesne, M., & Van Knippenberg, A. (1999). The psychological importance of youth culture: A terror management approach. *Youth & Society, 31*, 152-167.
- Johnson, S. L., Ballister, C., & Joiner, T. E. (2005). Hypo- manic vulnerability, terror management, and materialism. *Personality and Individual Differences, 38*, 287-296.
- Joireman, J., & Duell, B. (2005). Mother Teresa versus Ebenezer Scrooge: Mortality salience leads proselves to endorse self-transcendent values (unless proselves are reassured). *Personality and Social Psychology Bulletin, 31*, 307-320.
- Joireman, J., & Duell, B. (2007). Self-transcendent values moderate the impact of mortality salience on support for charities. *Personality and Individual Differences, 43*, 779-789.
- Jonas, E., & Fischer, P. (2006). Terror management and religion-Evidence that intrinsic religiousness mitigates worldview defense following mortality salience. *Journal of Personality and Social Psychology, 91*, 553-567.
- Jonas, E., Fritsche, I., & Greenberg, J. (2005). Currencies as cultural symbols- An existential psychological perspective on reactions of Germans toward the Euro. *Journal of Economic Psychology, 26*, 129-146.
- Jonas, E., Greenberg, J., & Frey, D. (2003). Connecting terror management and dissonance theories: Evidence that mortality salience increases the

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- preference for supportive information after decisions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 1181-1189.
- Jonas, E., Martens, A., Niesta, D., Fritsche, I., Sullivan, D., & Greenberg, J. (2008). Focus theory of normative conduct and terror management theory: The interactive impact of mortality salience and norm salience on social judgment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 1239-1251.
- Jonas, E., Schimel, J., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (2002). The Scrooge Effect: Evidence that mortality salience increases prosocial attitudes and behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1342-1353.
- Jones, E. E., Wood, G. C., & Quattrone, G. A. (1981). Perceived variability of personal characteristics in in-groups and out-groups: The role of knowledge and evaluations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 7, 523-528.
- Jones, W. H., & Kugler, K. (1993). Interpersonal correlates of the Guilt Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 61, 246-258.
- Jong, J., Ross, R., Philip, T., Chang, S.-H., Simons, N., & Halberstadt, J. (2018). The religious correlates of death anxiety: A systematic review and meta-analysis. *Religion, Brain & Behavior*, 8(1), 4-20. doi: 10.1080/2153599X.2016.1238844
- Jost, J. T., Banaji, M. R., & Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, 25, 881-920.
- Jost, J. T., Fitzsimons, G., & Kay, A. C. (2004). The ideological animal. In J. Greenberg, S. L. Koole, & T. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of experimental existential psychology* (pp. 263-283). New York : Guilford Press.
- Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129, 339-375.
- Jost, J. T., & Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, 13, 111-153.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Jost, J. T. & Major, B. (Eds.) (2001). *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations*. New York: Cambridge University Press.
- Jost, J. T., Napier, J. L., Thorisdottir, H., Gosling, S. D., Palfai, T. P., & Ostafin, B. (2007). Are needs to manage uncertainty and threat associated with political conservatism or ideological extremity? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 989–1007.
- Jost, J. T., Pelham, B. W., Carvallo M. R. (2002). Non-conscious forms of system justification: Implicit and behavioral preferences for higher status groups. *Journal of Experimental Social Psychology*, 38(6), 586-602.
- Joule, R. V., & Azdia, T. (2003). Cognitive dissonance, double forced compliance, and commitment. *European Journal of Social Psychology*, 33, 565-571.
- Κακεπάκη, Μ. (επιμ). (2016). *Η πολιτική αντιπροσώπευση στη σύγχρονη Ελλάδα: χαρακτηριστικά και φυσιογνωμία των μελών του Ελληνικού κοινοβουλίου, 1996-2015*. Αθήνα : Παπαζήσης.
- Kamble, S. V., & Dalbert, C. (2012). Belief in a just world and wellbeing in Indian schools. *International Journal of Psychology*, 47(4), 269-278.
- Karamessini, M., Giakoumatos S. G. (2016). The middle classes in Greek Great Depression: Dissolution or resilience?, in *Europe's Disappearing Middle Class?*(eds. Daniel Vaughan-Whitehead), pp. 244-278, UK : Edward Elgar Publishing.
- Karamessini, M., Giakoumatos S. G. (2016). The Greek Middle Classes facing an uncertain future, in *Long-Term trends in the world of work*, Brussels 29/2-1/3/2016. Proceedings of Conference Organized by International Labour Office and European Commission, pp. 165-188, Switzerland : ILO Publications.
- Kashima, E. S., Halloran, M., Yuki, M., & Kashima, Y. (2004). The effects of personal and collective mortality salience on individualism : Comparing Australians and Japanese with higher and lower self-esteem. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40, 384-392.
- Kasser, T., & Sheldon, K. M. (2000). Of wealth and death: Materialism, mortality salience, and consumption behavior. *Psychological Science*, 11, 348-351.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Kazen, M., Baumarm, N., & Kuhl, J. (2005). Self-regulation after mortality salience: National pride feelings of action-oriented German participants. *European Psychologist, 10*, 218-228.
- Kawakami, K. and Dion, K.L. (1993). The impact of salient self-identities on relative deprivation and action intentions. *European Journal of Social Psychology 23*, 525-540.
- Kernis, M. H., & Waschull, S. B. (1995). The interactive roles of stability and level of self-esteem: Research and theory. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 27, pp. 93–141). Hillsdale, NJ : Erlbaum.
- Kirkpatrick, S. A., & Locke, E. A. (1996). Direct and indirect effects of three core charismatic leadership components on performance and attitudes. *Journal of Applied Psychology, 81*, 36–51.
- Kisamore, J. L., & Brannick, M. T. (2008). An illustration of the consequences of meta-analysis model choice. *Organizational Research Methods, 11*, 35-53.
- Koole, S. L., & Van den Berg, A .E. (2005). Lost in the wilderness: Terror management, action orientation, and nature evaluation. *Journal of Personality and Social Psychology, 88*, 1014-1028.
- Kosloff, S., & Greenberg, J. (2009). Pearls in the desert: Death reminders provoke immediate derogation of extrinsic goals, but delayed inflation. *Journal of Experimental Social Psychology, 45*, 197-203.
- Kosloff, S., Greenberg, J., Weise, D., & Solomon, S. (2010). The effects of mortality salience on political preferences: The roles of charisma and political orientation. *Journal of Experimental Social Psychology, 46*, 139-145.
- Kosloff, S., Solomon, S., Greenberg, J., Cohen, F., Gershuny, B., Routledge, C., et al. (2006). Fatal distraction: The impact of mortality salience on dissociative responses to 9/11 and subsequent anxiety sensitivity. *Basic and Applied Social Psychology, 28*, 349-356.
- Kosterman, R., & Feshbach, S. (1989). Towards a measure of patriotic and nationalistic attitudes. *Political Psychology, 10*, 257–274.
- Kramer, R. M., & Wei, J. (1999). Social uncertainty and the problem of trust in social groups: The social self in doubt. In T. R. Tyler, R. M. Kramer, & O.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- P. John (Eds.), *The psychology of the social self* (pp. 145–168). Mahwah, NJ : Erlbaum.
- Kruglanski, A. W. (1989). *Lay epistemics and human knowledge: Cognitive and motivational bases*. New York : Plenum Press.
- Kruglanski, A. W. (2004). *The psychology of closed mindedness*. New York : Psychology Press.
- Kruglanski, A. W., Pierro, A., Mannetti, L., & DeGrada, E. (2006). Groups as epistemic providers: Need for closure and the unfolding of group-centrism. *Psychological Review*, 113, 84–100.
- Kruglanski, A. W., & Webster, D. M. (1996). Motivated closing of the mind: 'Seizing' and 'freezing'. *Psychological Review*, 103, 263–283.
- Kuhl, J. (1994). Action versus state orientation: Psychometric properties of the Action Control Scale (ACS-90). In J. Kuhl & J. Beckmann (Eds.), *Volition and personality: Action versus state orientation* (pp. 47-59). Gottingen, Germany : Hogrefe & Huber.
- Laclau, E. (1977). *Politics and Ideology in Marxist Theory. Capitalism, Fascism, Populism*. London: Verso
- Laclau, E. (2004a). Populism: What's in a Name?, in Panizza, F. (ed) *Populism and the Mirror of Democracy*. London : Verso.
- Lambert, A. J., Burroughs, T., & Nguyen, T. (1999). Perceptions of risk and the buffering hypothesis : The role of just world beliefs and right-wing authoritarianism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 643–656.
- Λαμπιδώνη, Ε. (2015, Μάιος, 7). Στερεότυπα : Φτωχοί, Τεμπέληδες, Φωνακλάδες. Τι είναι οι Έλληνες; *Thetoc*. Διαθέσιμο στο : www.thetoc.gr/new-life/.../stereotupa-ftwxoi-tempelides-fwnaklades-ti-einai-oi-ellines
- Landau, M. J., Goldenberg, J., Greenberg, J., Gillath, O., Solomon, S., Cox, C., et al. (2006). The siren's call: Terror management and the threat of men's sexual attraction to women. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 129-146.
- Landau, M. J., & Greenberg, J. (2006). Play it safe or go for the gold? A terror management perspective on self-enhancement and protection motives in

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- risky decision making. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 1633-1645.
- Landau, M. J., Greenberg, J., & Rothschild, Z. K. (2009). Motivated cultural worldview adherence and culturally loaded test performance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 442-453.
- Landau, M. J., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., & Martens, A. (2006). Windows into nothingness: Terror management, meaninglessness, and negative reactions to modern art. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 879-892.
- Landau, M. J., Greenberg, J., & Sullivan, D. (2009a). Defending a coherent autobiography: When past events appear incoherent, mortality salience prompts compensatory bolstering of the past's significance and the future's orderliness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 1012-1020.
- Landau, M. J., Greenberg, J., & Sullivan, D. (2009b). Managing terror when self-worth and worldviews collide: Evidence that mortality salience increases reluctance to self-enhance beyond authorities. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 68-79.
- Landau, M. J., Greenberg, J., Sullivan, D., Routledge, C., & Arndt, J. (2009). The protective identity: Evidence that mortality salience heightens the clarity and coherence of the self-concept. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 796-807.
- Landau, M. J., Johns, M., Greenberg, J., Pyszczynski, T., Martens, A., Goldenberg, J. L., et al. (2004). A function of form: Terror management and structuring of the social world. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87, 190-210.
- Landau, M. J., Solomon, S., Greenberg, J., Cohen, F., Pyszczynski, T., Arndt, J., et al. (2004). Deliver us from evil: The effects of mortality salience and reminders of 9/11 on support for President George W. Bush. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 1136-1150.
- Lavine, H., Lodge, M., & Freitas, K. (2005). Threat, authoritarianism, and selective exposure to information. *Political Psychology*, 26, 219-244.
- Lea, S. E., & Webley, P. (2006). Money as tool, money as drug: The Psychology of a strong incentive. *Behavioral and Brain Sciences*, 29, 161-209.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Leary, M. R. (2004). The function of self-esteem in terror management theory and sociometer theory: comment on Pyszczynski et al. (2004). *Psychological Bulletin*, 130, 478–482.
- Leming, M. R. (1980). Religion and death : A test of Homans' thesis. *Omega*, - *Journal of Death and Dying*, 10(4), 347–364. <https://doi.org/10.2190/PPDF-DT3R-4J9N-QUV2>
- Lerner, M. J. & Montada, L. (1998). An Overview: Advances in Belief in a Just World Theory and Methods, in Leo Montada & M.J. Lerner (Eds.). *Responses to Victimizations and Belief in a Just World* (1–7). New York : Plenum Press.
- Lerner, M., Simmons, C. H. (1966). Observer's Reaction to the ‘Innocent Victim’: Compassion or Rejection? *Journal of Personality and Social Psychology*. 4, 203–210.
- Lester, D., & Abdel-Khalek, A. (2003). The Collett-Lester fear of death scale: A correction. *Death studies*, 27(1), 81-85.
- Lickel, B., Rutchick, A. M., Hamilton, D. L., & Sherman, S. J. (2006). Intuitive theories of group types and relational principles. *Journal of Experimental Social Psychology*, 42, 28–39.
- Lieberman, J. D. (1999). Terror management, illusory correlation, and perceptions of minority groups. *Basic and Applied Social Psychology*, 21, 13-23.
- Lieberman, J. D., Arndt, J., Personius, J., & Cook, A. (2001). Vicarious annihilation: The effect of mortality salience on perceptions of hate crimes. *Law and Human Behavior*, 25, 547-566.
- Lieberman, J. D., & Silver, N. C. (2000, March). *The effects of rational and experiential processing, judicial instructions, and personal beliefs on juror nullification*. Poster session presented at the American Psychological-Law Society biennial conference, Las Vegas, NV.
- Lifshin, U., Greenberg, J., & Sullivan, D. (2014). *Killing animals to feel transcendent of death*. Unpublished manuscript. University of Arizona.
- Lifton, R. J. (1983). *On death and the continuity of life*. New York : Basic Books.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Lipkus, I. M. (1991). The construction and preliminary validation of a global belief in a just world scale and the exploratory analysis of the multidimensional belief in a just world scale. *Personality and Individual Differences, 12*(11), 1171-1178.
- Lipkus, I. M., Dalbert, C., Siegler, I. C. (1996). The importance of distinguishing the belief in a just world for self versus for others: Implications for psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22*, 666-677.
- Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (1993). The efficacy of psychological, educational, and behavioral treatment: Confirmation from meta-analysis. *American Psychologist, 48*, 1181-1209.
- Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (2001). *Practical meta-analysis*. Thousand Oaks, CA : Sage.
- Lonetto, R., & Templer D.I. (1986). *Death Anxiety*. Washington DC : Hemisphere.
- Lopes, L. L. (1987). Between hope and fear: The psychology of risk. *Advances in Experimental Psychology, 20*, 255–295.
- Madnawat, A. V., & Kachhawa, P. S. (2007). Age, gender, and living circumstances: discriminating older adults on death anxiety. *Death Studies, 31*, 763-9.
- Mandel, N., & Heine, S. J. (1999). Terror management and marketing: He who dies with the most toys wins. *Advances in Consumer Research, 26*, 527-532.
- Μαργωμένου, Μ. (2015, Ιούνιος, 20). Στερεότυπα για την Ελλάδα. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Διαθέσιμο στο : <http://www.kathimerini.gr/820171/article/epikairothta/ellada/stereoty-pa-gia-thn-ellada>
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological review, 98*(2), 224-253.
- Marques, J. M., Abrams, D., Pa´ez, D., & Hogg, M. A. (2001). Social categorization, social identification, and rejection of deviant group members. In M. A. Hogg & R. S. Tindale (Eds.), *Blackwell handbook of*

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- social psychology: Group processes* (pp. 400–424). Oxford, UK : Blackwell.
- Marques, J. M., Abrams, D., & Serodio, R. (2001). Being better by being right: Subjective group dynamics and derogation of in-group deviants when generic norms are undermined. *Journal of Personality and Social Psychology, 81*, 436–447.
- Marsh, H. W., Craven, R. G., & Martin, A. (2006). What is the nature of self-esteem: Unidimensional and multidimensional perspectives. In M. Kernis (Ed). *Self-esteem: Issues and answers* (pp. 16-25). New York : Psychology Press.
- Martens, A., Greenberg, J., Schimel, J., & Kosloff, S. (2010). Disdain for anxious individuals as a function of mortality salience. *European Journal of Social Psychology, 40*, 1172-1183.
- Martens, A., Greenberg, J., Schimel, J., & Landau, M. J. (2004). Ageism and death: Effects of mortality salience and similarity to elders on distancing from and derogation of elderly people. *Personality and Social Psychology Bulletin, 30*, 1524-1536.
- Martens, A., & Schmeichel, B. J. (2011). Evidence that thinking about death influences time estimation behavior. *Death Studies, 35*, 504-524.
- Martin, L. L. (1999). I-D compensation theory: Some implications of trying to satisfy immediate-return needs in a delayed- return culture. *Psychological Inquiry, 10*, 195-208.
- Martin, L. L., Campbell, W. K., & Henry, C. D. (2004). The roar of awakening: Mortality acknowledgement as a call to authentic living. In J. Greenberg, S. L. Koole, & T. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of experimental existential psychology* (pp. 431-448). New York : Guilford.
- Martin, L. L., & Van den Bos, K. (2014). Beyond terror: Toward a paradigm shift in the study of threat and culture. *European Journal of Social Psychology, 25*, 32–70.
- Maslow, A. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*, 370-396. Retrieved in June 2001 from :
<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>.
- Maslow, A. (1954). *Motivation and personality*. New York : Harper.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Maslow, A. (1971). *The farther reaches of human nature*. New York : The Viking Press.

Mathews, R. C., & Kling, K. J. (1988). Self-transcendence, time perspective, and prosocial behavior. *Journal of Voluntary Action Research*, 71, 4-24.

Maxfield, M., Pyszczynski, T., Greenberg, J., Repin, R., Davis, H.P. (2012). The moderating role of executive functioning in older adults' responses to a reminder of mortality. *Psychology and Aging*, 27, 256-263.

Maxfield, M., Pyszczynski, T., Kluck, B., Cox, C., Greenberg, J., Solomon, S., et al. (2007). Age-related differences in responses to thoughts of one's own death: Mortality salience and judgments of moral transgressors. *Psychology and Aging*, 22, 343-351.

May, R. (1977). *The meaning of anxiety*. New York : W.W. Norton.

May, R. (1983). *The discovery of being*. New York : W.W. Norton

McCrae, R. R. (1996). Social consequences of experiential openness. *Psychological Bulletin*, 120, 323-337.

McFadden, S. (1996). Religion, spirituality, and aging. In J. Birren & W. Schaie (Eds.), *Handbook of the psychology of aging* (pp. 41-52). San Diego, CA : Academic Press.

McFarland, C., & Ross, M. (1982). Impact of causal attributions on affective reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 937-946.

McGregor, H. A., Lieberman, J. D., Solomon, S., Greenberg, J., Arndt, J., Simon, L., et al. (1998). Terror management and aggression: Evidence that mortality salience motivates aggression against worldview threatening others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 590-605.

McGregor, I. (2003). Defensive zeal: Compensatory conviction about attitudes, values, goals, groups, and self-definition in the face of personal uncertainty. In S. J. Spencer, S. Fein, M. P. Zanna., & J. M. Olson (Eds.), *Motivated social perception: The Ontario symposium* (Vol. 9, pp. 73-92). Mahwah, NJ : Erlbaum.

McGregor, I. (2006). Offensive defensiveness: Toward an integrative neuroscience of compensatory zeal after mortality salience, personal

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- uncertainty, and other poignant self-threats. *Psychological Inquiry*, 17(4), 299-308.
- McGregor, I., Gailliot, M. T., Vasquez, N. A., & Nash, K. A. (2007). Ideological and personal zeal reactions to threat among people with high self-esteem: Motivated promotion focus. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 1587-1599.
- McGregor, I., & Marigold, D. C. (2003). Defensive zeal and the uncertain self: What makes you so sure? *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 838–852.
- McGregor, I., Nail, P. R., Marigold, D. C., & Kang, S.-J. (2005). Defensive pride and consensus: Strength in imaginary numbers after self-threat. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89, 978–996.
- McGregor, I., Zanna, M. P., Holmes, J. G., & Spencer, S. J. (2001). Compensatory conviction in the face of personal uncertainty: Going to extremes and being oneself. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 472-488.
- McMordie, W. R. (1981). Religiosity and fear of death: Strength of belief system. *Psychological Reports*, 49, 921-922.
- Mikulincer, M., & Florian, V. (2000). Exploring individual differences in reactions to mortality salience: Does attachment style regulate terror management mechanisms? *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 260-273.
- Mikulincer, M., & Florian, V. (2002). The effect of mortality salience on self-serving attributions-Evidence for the function of self-esteem as a terror management mechanism. *Basic and Applied Social Psychology*, 24, 261-271.
- Mikulincer, M., Florian, V., Birnbaum, G., & Malishkevich, S. (2002). The death-anxiety buffering function of close relationships: Exploring the effects of separation reminders on death-thought accessibility. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 287–299.
- Mikulincer, M., Florian, V., & Hirschberger, G. (2003). The existential function of close relationships: Introducing death into the science of love. *Personality and Social Psychology Review*, 7, 20–40.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Mikulincer, M., Florian, V., & Tolmacz, R. (1990). Attachment styles and fear of personal death: A case study of affect regulation. *Journal of Personality and Social Psychology, 64*, 817–826.
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority*. New York : Harper and Row.
- Miller, G., & Taubman-Ben-Ari, O. (2004). Scuba diving risk taking- A terror management theory perspective. *Journal of Sport and Exercise Psychology, 26*, 269-282.
- Miller, R. L., & Mulligan, R. D. (2002). Terror management: The effects of mortality salience and locus of control on risk-taking behaviors. *Personality and Individual Differences, 33*, 1203-1214.
- Moffitt, B. (2016). *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Stanford : Stanford University Press.
- Moffitt, B., & Tormey, S. (2014). Rethinking populism: politics, mediatisation and political style. *Political Studies 62*(2), 381–397.
- Moghaddam, F. M., & Marsella, A. J. (Eds.) (2004). *Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences, and interventions*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Moscovici, S. (1976). *Social influence and social change*. London : Academic Press.
- Moscovici, S. (1980). Toward a theory of conversion behavior. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in experimental social psychology, 13*, 202–239. New York : Academic Press.
- Moscovici, S., & Zavalloni, M. (1969). The group as a polarizer of attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology, 12*, 125–135.
- Motyl, M. (2009, April). *The sunny side of global warming: Death, super ordinate threats, and support for war*. Paper presented at the annual convention of the Rocky Mountain Psychological Association, Albuquerque, NM.
- Motyl, M., Hart, J., & Pyszczynski, T. (2010). When animals attack: The effects of mortality salience, infrahumanization of violence, and authoritarianism on support for war. *Journal of Experimental Social Psychology, 46*, 200–203.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Μποζανίνου, Τ. (2013, Απρίλιος, 12). Στερεότυπα για τους Έλληνες και τους

Γερμανούς. *ΤΟ ΒΗΜΑ*. Διαθέσιμο στο :

<https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=2ah>

Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. *Government and Opposition*, 39(4), 541–563.

Mudde, C. (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge : Cambridge University Press.

Muller, J. W. (2016). *What Is Populism?* Philadelphia : University of Pennsylvania Press.

Mullin, B. A., & Hogg, M. A. (1998). Dimensions of subjective uncertainty in social identification and minimal intergroup discrimination. *British Journal of Social Psychology*, 37, 345-365.

Mullin, B. A., & Hogg, M. A. (1999). Motivations for group membership: The role of subjective importance and uncertainty reduction. *Basic and Applied Social Psychology*, 21, 91–102.

Nagar, M., & Rabinovitz, S. (2015). Smoke your troubles away: Exploring the effects of death cognitions on cannabis craving and consumption. *Journal of Psychoactive Drugs*, 47, 91-99.

Nail, P. R., & McGregor, I. (2009). *Conservative shift among liberals and conservatives following 9/11/01*. Unpublished manuscript. University of Central Arkansas, Conway, AR.

Nail, P. R., McGregor, I., Drinkwater, A. E., Steele, G. M., & Thompson, A. W. (2009). Threat causes liberals to think like conservatives. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 901-907.

Navarrete, C. D. (2005). Death concerns and other adaptive challenges: The effects of coalition-relevant challenges on worldview defense in the US and Costa Rica. *Group Processes & Intergroup Relations*, 8, 411-427.

Neimeyer, R. A. (1986). The threat hypothesis: a conceptual and empirical defense. *Death Studies*, 10, 177-190.

Neimeyer, R. A., & Fortner, B. (1995). Death anxiety in the elderly. In G. Maddox (Ed.), *The Encyclopedia of Aging* (pp. 252-253). New York : Springer.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Nelson, L. D., Cantrell, C. H. (1980). Religiosity and death anxiety: A multi-dimensional analysis. *Review of Religious Research*, 21, 148-157.
- Neuberg, S. L., & Newson, J. T. (1993). Personal need for structure: Individual differences in the desire for simpler structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 113–131.
- Nick Cr., Brachet, A., & Missika M. (2016). *Generation Quoi?* Retrieved from <https://www.google.gr/urtYv6F%2Fgenerat>
- Niesta, D., Fritsche, I., & Jonas, E. (2008). Mortality salience and its effect on peace processes: A review. *Social Psychology*, 39, 48-58.
- Νικήτας, Στ. (2015, Ιούνιος, 23). Πέντε χρόνια κρίσης μέσα από 21 «τραγικά» ελληνικά πρωτοσέλιδα ξένων περιοδικών. *Huffingtonpost*. Διαθέσιμο στο: <https://www.google.gr/u&urw.huffingtonpost.gr%2F2015%2F06%2F23%2Fstorygrexitder-spiegel-focus-times-bloombergthe-economist>
- Noll, S. M., & Fredrickson, B. L. (1998). A mediational model linking self-objectification, body shame, and disordered eating. *Psychology of Women Quarterly*, 22, 623-636.
- Norenzayan, A., Dar-Nimrod, I., Hansen, I. G., Proulx, T. (2009). Mortality salience and religion : Divergent effects on the defense of cultural worldviews for the religious and the non religious. *European Journal of Social Psychology*, 39, 101-113.
- Norenzayan, A., & Hansen, I. G. (2006). Belief in supernatural agents in the face of death. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 174-187.
- Norvelitis, J., Merwin, M., Osberg, T., Roehling, P., Young, P., Kamas, M. (2006). Personality factors, money attitudes, financial knowledge, and credit-card debt in college students. *Journal of Applied Social Psychology*, 36, 1395–1413.
- Nuttin, J. M. (1985). Narcissism beyond gestalt and awareness: The name letter effect. *European Journal of Social Psychology*, 15, 353-361.
- Ochsmann, R., & Mathay, M. (1994). *Depreciating and distancing from foreigners: Effects of mortality salience*. Unpublished manuscript. University of Mainz.
- OECD (2016). *OECD Economic Surveys : Greece 2016*. Paris : OECD Publishing https://doi.org/10.1787/econ_surveys-grc-2016-en.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Ogilvie, D. M., Cohen, F., & Solomon, S. (2008). The undesired self: Deadly connotations. *Journal of Research in Personality, 42*, 564-576.
- Olson, M. A., Fazio, R. H., & Hermarm, A. D. (2007). Reporting tendencies underlie discrepancies between implicit and explicit measures of self-esteem. *Psychological Science, 18*, 287-291.
- Omikron Project (2012). *Alex: A story about Greece's international image crisis*. Available at : <https://youtu.be/ehsxIjeRaME>
- Orwin, R. G. (1983). A fail-safe *N* for effect size in meta-analysis. *Journal of Educational Statistics, 8*(2), 157-159.
- Osarchuk, M., & Tatz, S. J. (1973). Effect of induced fear of death on belief in afterlife. *Journal of Personality and Social Psychology, 27*(2), 256-260.
- Palmer, G. B. (1996). *Toward A Theory of Cultural Linguistics*. Texas : University of Texas Press. [ISBN 978-0-292-76569-6](https://www.amazon.com/dp/9780292765696).
- Παπαστάμου, Σ. & Προδρομίτης Γ. (2003). *Τρομοκρατία και Εξουσία*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Pappas, T. S. (2014) *Populism and Crisis Politics in Greece*. Basingstoke : Palgrave Macmillan.
- Parkes, C. M., Laungani, P., & Young, B. (1997). *Death and bereavement across cultures*. London : Routledge.
- Paulhus, D. L., Robins, R. W., Trzesniewski, K. H., & Tracey, J. L. (2004). Two replicable suppressor situations in personality research. *Multivariate Behavioral Research, 39*, 303-328.
- Παυλόπουλος, Β. (2014). Κρίση αξιών ή οι αξίες της κρίσης: Σταθερότητα και μεταβολή προσωπικών και πολιτικών αξιών στην Ελλάδα της ύφεσης. *Ψυχολογία, 21*(3), 334-353.
- Perry, R., Sibley, C. G., & Duckitt, J. (2013). Dangerous and competitive worldviews: A meta-analysis of their associations with social dominance orientation and right-wing authoritarianism. *Journal of Research in Personality, 47*(1), 116-127.
- Peters, H. J., Greenberg, J., Williams, J. M., & Schneider, N. R. (2005). Applying terror management theory to performance: Can reminding individuals of their mortality increase strength output? *Journal of Sport and Exercise Psychology, 27*, 111-116.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Peterson, R. A. (2001). On the use of college students in social science research:

Insights from a second-order meta-analysis. *Journal of Consumer Research*, 28, 450-461.

PEW Research Center (2015, January). *Women and Leadership*. Available at :

<https://www.google.gr/wdersh>

Pickel, K. L., & Brown, J. R. (2003). *Mortality salience and jurors' evaluations of criminal defendants: The effects of thinking about one's own or another person's death*. Paper presented at the 75th annual conference of the Midwestern Psychological Association, Chicago, IL.

Pierce, J. R., Cohen, A. B., Chambers, J. A., & Meade, R. M. (2007). Gender differences in death anxiety and religious orientation among US high school and college students. *Mental Health, Religion & Culture*, 10(2), 143-150.

Pillai, R. (1996). Crisis and the emergence of charismatic leadership in groups: An experimental investigation. *Journal of Applied Psychology*, 26, 543–562.

Platow, M. J., & Van Knippenberg, D. (1999, July). *The impact of leaders' ingroup prototypicality and normative fairness on leadership endorsements in an intergroup context*. Paper presented at the XII General Meeting of the European Association of Experimental Social Psychology, Oxford, England.

Pollock, H. N. (2003). *Uncertain science ... uncertain world*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Pratto, F., Çidam, A., Stewart, A. L., Zeineddine, F. B., Aranda, M., Aiello, A., Chrysoschoou, X., Cichocka, A., Cohrs, J. C., Durrheim, K., Eicher, V., Foels, R., Górska, P., Lee, I. C., Licata, L., Liu, J. H., Li, L., Meyer, I., Morselli, D., Muldoon, O., Muluk, H., Papastamou, S., Petrovic, I., Petrovic, N., Prodromitis, G., Prati, F., Rubini M., Saab, R., Van Stekelenburg, J., Sweetman, J., Zheng W., and Henkel K. E. (2013). Social Dominance in Context and in Individuals : Contextual Moderation of Robust Effects of Social Dominance Orientation in 15 Languages and 20 Countries. *Social Psychological and Personality Science*, 4(5), 587-599.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Pratto, F., Sidanius, J., & Stallworth, L. M. (1993). Sexual selection and the sexual and ethnic basis of social hierarchy. In L. Ellis (Ed.), *Social stratification and socioeconomic inequality: A comparative biosocial analysis* (pp. 111-137). New York : Praeger.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(4), 741–763.
- Prodromitis, G., Chrysochoou, X., & Papastamou, S. (2017). Accepting Austerity or Grexit? Predicting Acceptance of Crisis Solution Strategies from People’s image of the Greece- Eu Relationship, their own Position and Norms of Justice. *International Review of Social Psychology*, 30(1), 68–79.
- Proulx, T., & Heine, S. J. (2006). Death and black diamonds: Meaning, mortality, and the meaning maintenance model. *Psychological Inquiry*, 17, 309-318.
- Proulx, T., & Heine, S. J. (2008). The case of the transmogrifying experimenter: Affirmation of a moral schema following implicit change detection. *Psychological Science*, 19, 1294–1300.
- Proulx, T., & Heine, S. J. (2009). Connections from Kafka: Exposure to meaning threats improves implicit learning of an artificial grammar. *Psychological Science*, 20, 1125–1131. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9280.2009.02414.x>.
- Public Issue (2014). *Έρευνα πολιτικής συγκυρίας, Ιανουάριος 2014*. Διαθέσιμο στο : https://www.gsue.gwj2qpNO15f2Jbm_LHGGy3
- Pyszczynski, T., Abdollahi, A., Solomon, S., Greenberg, J., Cohen, F., & Weise, D. (2006). Mortality salience, martyrdom, and military might: The Great Satan versus the Axis of Evil. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32, 525-537.
- Pyszczynski, T., Becker, L., Vandeputte, D., Greenberg, J., Solomon, S. (1994). *The effects of threatening or bolstering the cultural worldview on reactions to mortality salience : Evidence that cultural worldview buffer death anxiety*. Unpublished manuscript. University of Colorado.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., & Solomon, S. (1999). A dual- process model of defense against conscious and unconscious death-related thoughts: An

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- extension of terror management theory. *Psychological Review*, 106, 835-845.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S. (2015). Thirty Years of Terror Management Theory: From Genesis to Revelation. *Advances in Experimental Social Psychology*, 52, 1-70.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon S., Arndt, J., Schimel, J. (2004). Why do people need self-esteem? A theoretical and empirical review. *Psychological Bulletin*, 130, 435-68.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., & Koole, S. L. (2010). Experimental existential psychology: Coping with the facts of life. In S. T. Fiske, D. T. Gilbert, & G. Lindzey (Eds.), *Handbook of social psychology* (pp. 724–757). Hoboken, NJ : Wiley.
- Pyszczynski, T., Greenberg, J., Solomon, S., & Maxfield, M. (2006). On the unique psychological import of the human awareness of mortality: Theme and variations. *Psychological Inquiry*, 17, 328-356.
- Pyszczynski, T., Solomon, S., & Greenberg, J. (2003). *In the wake of 9/11: The psychology of terror*. Washington, DC : American Psychological Association.
- Pyszczynski, T., Wicklund, R. A., Floresky, S., Gauch, G., Koch, S., Solomon, S., et al. (1996). Whistling in the dark: Exaggerated estimates of social consensus in response to incidental reminders of mortality. *Psychological Science*, 7, 332-336.
- Rank, O. (1932). *Art and artist : Creative urge and personality development*. New York : Alfred Knopf.
- Rasmussen, C. A., & Brems, C. (1996). The relationship of death anxiety with age and psychosocial maturity. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 130(2), 141-144.
- Reid, S. A., & Hogg, M. A. (2005). Uncertainty reduction, self-enhancement, and ingroup identification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 804–817.
- Renkema, L. J., Stapel, D. A., Maringer, M., & Van Yperen, N. W. (2008). Terror management and stereotyping: Why do people stereotype when mortality is salient? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 553-564.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Renkema, L. J., Stapel, D.A., & Van Yperen, N. W. (2008). Go with the flow:
Conforming to others in the face of existential threat. *European Journal of
Social Psychology, 38*, 747-756.
- Richard, F. D., Bond, C. F., & Stokes-Zoota, J. J. (2003). One hundred years of
social psychology quantitatively described. *Review of General Psychology,*
7, 331-363.
- Rigdon, M. A., and Epting, F. R. (1985). Reduction in death threat as basis for
optimal functioning. *Death Studies, 9*, 427-448.
- Rigdon, M. A., Epting, F. R., Neimeyer, R. A., & Krieger, S. R. (1979). The
Threat Index: a research report. *Death Education, 3*, 245-270.
- Rindfleisch, A., Burroughs, J. E., & Wong, N. (2009). The safety of objects:
Materialism, existential insecurity, and brand connection. *Journal of
Consumer Research, 36*, 1–16.
- Roheim, G. (1934). The evolution of culture. *International Journal of Psycho-
Analysis, XV*, 387–418.
- Rokeach, M. (1960). *The open and closed mind*. New York : Basic Books.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, NJ :
Princeton University Press.
- Rosenberg, M. (1965). *Rosenberg self-esteem scale RSES*. Retrieved from
PsycTESTS. [doi: 10.1037/10677-006](https://doi.org/10.1037/10677-006).
- Rosenblatt, A., Greenberg, J., Solomon, S., Pyszczynski, T., & Lyon, D. (1989).
Evidence for terror management theory I: The effects of mortality salience
on reactions to those who violate or uphold cultural values. *Journal of
Personality and Social Psychology, 57*, 681-690.
- Rosenbloom, T. (2003). Sensation seeking and risk taking in mortality salience.
Personality and Individual Differences, 35, 1809-1819.
- Rosenthal, R. (1991). *Meta-analytic procedures for social research*. Newbury
Park : Sage.
- Rosenthal, R., & DiMatteo, M. R. (2001). Meta-analysis: Recent developments in
quantitative methods for literature reviews. *Annual Review of Psychology,*
52, 59-82.
- Rothschild, Z. K., Abdollahi, A., & Pyszczynski, T. (2009). Does peace have a
prayer? The effect of mortality salience, compassionate values, and

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- religious fundamentalism on hostility toward out-groups. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 816–827.
- Rotter, J. B. (1954). *Social learning and clinical psychology*. Englewood Cliffs, NJ : Prentice Hall.
- Rotter, J. B. (1966). General expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 80(1), 1-28.
- Routledge, C., & Arndt, J. (2008). Self-sacrifice as self-defense: Mortality salience increases efforts to affirm a symbolic immortal self at the expense of the physical self. *European Journal of Social Psychology*, 38, 531-541.
- Routledge, C., Arndt, J., & Goldenberg, J. L. (2004). A time to tan: Proximal and distal effects of mortality salience on sun exposure intentions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30, 1347-1358.
- Routledge, C., Arndt, J., & Sheldon, K. M. (2004). Task engagement after mortality salience: The effects of creativity, conformity, and connectedness on worldview defense. *European Journal of Social Psychology*, 34, 477-487.
- Routledge, C., Arndt, J., Vess, M., & Sheldon, K. M. (2008). The life and death of creativity: The effects of mortality salience on self versus social-directed creative expression. *Motivation and Emotion*, 32, 331-338.
- Rowatt, W. C., & Franklin, L. M. (2004). Christian orthodoxy, religious fundamentalism, and right-wing authoritarianism as predictors of implicit racial prejudice. *International Journal for the Psychology of Religion*, 14, 125–138.
- Rubin, M. (2018). Fear of self-annihilation and existential uncertainty as predictors of worldview defense: Comparing terror management and uncertainty theories. *Journal of Social Psychology*, 158(3), 298-308.
- Rubin, Z., & Peplau, L. A. (1973). Belief in a just world and reactions to another's lot: A study of participants in the national draft lottery. *Journal of Social Issues*, 29(4), 73-93.
- Runciman, W. G. (1966). Generalised expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs: General and Applied*, 80, 1-28.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Russac, R. J., Gatliff, C., Reece, M., & Spottswood, D. (2007). Death anxiety across the adult years: An examination of age and gender effects. *Death Studies, 31*, 549-561.
- Sales, S. M. (1972). Economic threat as a determinant of conversion rates in authoritarian and non authoritarian churches. *Journal of Personality and Social Psychology, 23*, 420-428.
- Sani, F., Herrera, M., & Bowe, M. (2009). Perceived collective continuity and ingroup identification as defense against death awareness. *Journal of Experimental Social Psychology, 45*, 242-245.
- Shepherd, S., Kay, A. C., Landau, M. J., & Keefer, L. A. (2011). Evidence for the Specificity of Control Motivations in Worldview Defense: Distinguishing Compensatory Control from Uncertainty Management and Terror Management Processes. *Journal of Experimental Social Psychology, 47*, 949-958.
- Schimel, J., Hayes, J., Williams, T., Jahrig, J. (2007). Is death really the worm at the core? Converging evidence that worldview threat increases death-thought accessibility. *Journal of Personality and Social Psychology, 92*, 789-803.
- Schimel, J., Simon, L., Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Waxmonski, J., et al. (1999). Stereotypes and terror management: Evidence that mortality salience enhances stereotypic thinking and preferences. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*, 905-926.
- Schimel, J., Wohl, M., & Williams, T. (2006). Terror management and trait empathy: Evidence that mortality salience promotes reactions of forgiveness among people with high trait empathy. *Motivation and Emotion, 30*, 214-224.
- Schmeichel, B. J., Gailliot, M. T., Filardo, E., McGregor, I., Gitter, S., & Baumeister, R. F. (2009). Terror management theory and self-esteem revisited: The roles of implicit and explicit self-esteem in mortality salience effects. *Journal of Personality and Social Psychology, 96*, 1077-1087.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Schmeichel, B. J., & Martens, A. (2005). Self-affirmation and mortality salience: Affirming values reduces worldview defense and death-thought accessibility. *Personality and Social Psychology Bulletin, 31*, 658-667.
- Schmidt, F. L., & Hunter, J. E. (2003). History, development, evolution, and impact of validity generalization and meta-analysis methods, 1975-2001. In K. R. Murphy (Ed.), *Validity generalization: A critical review* (pp. 31-65). Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum.
- Schoenrade, P. (1989). Belief in Afterlife as a Response to Mortality, *Personality and Social Psychology Bulletin, 15*, 91-100.
- Schulze, R. (2007). Current methods for meta-analysis: Approaches, issues, and developments. *Journal of Psychology, 215*, 90-103.
- Schumaker J.F., Warren, W.G., Groth-Marnat, G. (1991). Death anxiety in Japan and Australia. *The Journal of Social Psychology, 131*, 511-518.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values : Theoretical Advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology, 25*, 1-65.
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and content of human values? *Journal of Social Issues, 50*, 19-46.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1990). Toward a theory of the universal content and structure of values: Extensions and crosscultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology, 58*, 878-891.
- Schwartz, S. H., Caprara, G. V., Vecchione, M., Bain, P., Bianchi, G., Caprara, M. G., Cieciuch, J., Kirmanoglu, H., Baslevent, C., Lønngvist, J. E., Mamali, C., Manzi, J., Pavlopoulos, V., Posnova, T., Schoen, H., Silvester, J., Taberner, C., Torres, C., Verkasalo, M., Vondráková, E., Welzel, C. & Zaleski, Z. (2013). Basic personal values underlie and give coherence to political values: A cross national study in 15 countries. *Political Behavior, 36*(4), pp. 899-930. doi: [10.1007/s11109-013-9255-z](https://doi.org/10.1007/s11109-013-9255-z)
- Sedikides, C., Gaertner, L. A., & Vevea, J. L. (2005). Pancultural self-enhancement reloaded: a meta-analytic reply to Heine (2005). *Journal of personality and social psychology, 89*(4), 539-551.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Sedikides, C., & Gregg, A. P. (2003). Portraits of the self. In M. A. Hogg & J. Cooper (Eds.), *The Sage handbook of social psychology* (pp. 110–138). London : Sage.
- Sedikides, C., & Strube, M. J. (1997). Self-evaluation: To thine own self be good, to thine own self be sure, to thine own self be true, and to thine own self be better. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 29, pp. 209–296). New York : Academic Press.
- Shah, J. Y., Kruglanski, A. W., & Thompson, E. P. (1998). Membership has its (epistemic) rewards: Need for closure effects on in-group bias. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 383–393.
- Shamir, B., & Howell, J. M. (1999). Organizational and contextual influences on the emergence and effectiveness of charismatic leadership. *The Leadership Quarterly*, 10, 257–283.
- Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. New York : Cambridge University Press.
- Sidanius, J., & Pratto, F. (2001). *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Sidanius, J. , Pratto, F., & Bobo, L. (1994). Social dominance orientation and the political psychology of gender: A case of invariance? *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 998-1011.
- Sidanius, J., Pratto, F., & Bobo, L. (1996). Racism, conservatism, Affirmative Action, and intellectual sophistication: A matter of principled conservatism or group dominance? *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 476-490. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.70.3.476>
- Simon, B., Pantaleo, G., & Mummendey, A. (1995). Unique individual or interchangeable group member? The accentuation of intragroup differences versus similarities as an indicator of the individual self versus the collective self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 106–119.
- Simon, L., Arndt, J., Greenberg, J., Pyszczynski, T., & Solomon, S. (1998). Terror management and meaning: Evidence that the opportunity to defend the worldview in response to mortality salience increases the

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- meaningfulness of life in the mildly depressed. *Journal of Personality*, 66, 359-382.
- Simon, L., Greenberg, J., Arndt, J., Pyszczynski, T., Clement, R., & Solomon, S. (1997). Perceived consensus, uniqueness, and terror management: Compensatory Responses to threats to inclusion and distinctiveness following mortality salience. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 1055-1065.
- Simon, L., Greenberg, J., Harmon-Jones, E., Solomon, S., & Pyszczynski, T. (1996). Mild depression, mortality salience, and defense of the worldview: Evidence of intensified terror management in the mildly depressed. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22, 81-90.
- Simon, L., Greenberg, J., Harmon-Jones, E., Solomon, S., Pyszczynski, T., Arndt, J., & Abend, T. (1997). Terror management and cognitive-experiential self-theory: Evidence that terror management occurs in the experiential system. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 1132-1146.
- Singelis, T. M., Triandis, H. C., Bhawuk, D. P. S., & Gelfand, M. J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement. *Cross-Cultural Research*, 29, 240-275.
- Singer, M. (1995). *Cults in our midst*. San Francisco, CA : Jossey-Bass.
- Smieja, M., Kalaska, M., & Adamczyk, M. (2006). Scared to death or scared to love? Terror management theory and close relationships seeking. *European Journal of Social Psychology*, 36, 279-296.
- Smilansky, S. N. (1981). *Manual for Questionnaire of the Development of Death Conceptualizations*. Tel-Aviv, Israel : Tel-Aviv University Press.
- Smith, D. K., Nehemkis, A. M., Charter, R. A. (1983). Fear of death, death attitudes, and religious conviction in the terminally ill. *International Journal of Psychiatry in Medicine*, 13, 221 -232.
- Smith, H. J., Spears, R. Hamstra I. J. (1999). Social identity and the context of relative deprivation. In *Social Identity Context commitment content*. Ellemers N, Spears R, Doosje, B. Blackwell : Oxford.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Smith, H. J., Spears, R. Oyen, M. (1994). People like us. The influence of personal deprivation and group membership salience on justice evaluations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 30, 277-299.
- Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (1991). A terror management theory of social behavior: The psychological functions of self-esteem and cultural worldviews. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 24, pp. 93-159). San Diego, CA : Academic Press.
- Solomon, S., Greenberg, J., & Pyszczynski, T. (2004). The cultural animal: Twenty years of terror management theory and research. In J. Greenberg, S. L. Koole, & T. Pyszczynski (Eds.), *Handbook of experimental existential psychology* (pp. 13-34). New York : Guilford.
- Sorrentino, R. M., Hodson, G., & Huber, G. L. (2001). Uncertainty orientation and the social mind: Individual differences in the interpersonal context. In J. P. Forgas, K. D. Williams, & L. Wheeler (Eds.), *The social mind: Cognitive and motivational aspects of interpersonal behavior* (pp. 199–227). New York : Cambridge University Press.
- Sorrentino, R. M., & Roney, C. J. R. (1986). Uncertainty orientation, achievement-related motivation and task diagnosticity as determinants of task performance. *Social Cognition*, 4, 420–436.
- Sorrentino, R. M., & Roney, C. J. R. (1999). *The uncertain mind: Individual differences in facing the unknown*. Philadelphia, PA : Psychology Press.
- Sorrentino, R. M., & Short, J. C. (1986). Uncertainty orientation, motivation and cognition. In R. M. Sorrentino & E. T. Higgins (Eds.), *The handbook of motivation and cognition: Foundations of social behavior* (Vol. 1, pp. 379–403). New York : Guilford.
- Sowell, T. (1987). *A conflict of visions*. New York : W. Morrow.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., & Lushene, R. E. (1970). *Trait Anxiety Inventory (Self-Evaluation Questionnaire)*. Palo Alto, CA : Consulting Psychologists Press.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., & Lushene, R. E. (1970). *The State–Trait Anxiety Inventory. Preliminary test manual for Form X*. Tallahassee, FL: Florida State University.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Staub, E. (1997). Blind versus constructive patriotism: Moving from embeddedness in the group to critical loyalty and action. In D. Bar-Tal & E. Staub (Eds.), *Patriotism: In the lives of individuals and nations* (pp. 213–228). Chicago : Nelson-Hall.
- Stavrakakis, Y. (2002). *Lacan & Science* . London : Karnac Books.
- Steele, C. M. (1997). A threat in the air: How stereotypes shape intellectual identity and performance. *American Psychologist*, 52(6), 613-629.
- Stone, W., Lederer, G., & Christie, R. (1993). The status of authoritarianism. In W. Stone, G. Lederer, & R. Christie (Eds.), *Strength and weakness: The authoritarian personality today* (pp. 229–245). New York : Springer.
- Strachan, E., Schimel, J., Arndt, J., Williams, T., Solomon, S., Pyszczynski, T., et al. (2007). Terror mismanagement: Evidence that mortality salience exacerbates phobic and compulsive behaviors. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 1137-1151.
- Strachman, A., & Schimel, J. (2006). Terror management and close relationships: Evidence that mortality salience reduces commitment among partners with different worldviews. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23, 965-978.
- Suhail, K., & Akram, S. (2002). Correlates of death anxiety in Pakistan. *Death studies*, 26(1), 39-50.
- Swann, W. B. (1977). The trouble with change: Self-verification and allegiance to the self. *Psychological Science*, 8, 177–180.
- Swann, W. B., Chang-Schneider, C., & McClarty, K. (2007). Do our self-views matter? Self-concept and self-esteem in everyday life. *American Psychologist*, 62, 84-94.
- Swann, W. B., Rentfrow, P. J., & Guinn, J. S. (2003). Self-verification: The search for coherence. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* (pp. 367–383). New York : Guilford.
- Tajfel, H. (1959). Quantitative judgement in social perception. *British Journal of Psychology*, 50, 16–29.
- Tajfel, H. (1969). Cognitive aspects of prejudice. *Journal of Social Issues*, 25, 79–97.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Tajfel, H. (1972). Social categorization. English manuscript of 'La cate'gorisation sociale'. In S. Moscovici (Ed.), *Introduction a` la psychologie sociale* (Vol. 1, pp. 272–302). Paris : Larousse.
- Tajfel, H. (1974). *Intergroup behaviour, social comparison and social change*. Unpublished, Katz-Newcomb lectures at University of Michigan, Ann Arbor.
- Tajfel, H., & Billig, M. (1974). Familiarity and categorization in intergroup behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 10, 159–170.
- Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy R. P., and Flament C. (1971). Social Categorization and Intergroup Behavior. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149–78.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Monterey, CA : Brooks/Cole.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity of intergroup behavior. In S. Worchel & W. Austin (Eds). *Psychology of intergroup relations* (pp. 7–24). Chicago : Nelson–Hall.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (2004). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. In J. T. Jost & J. Sidanius (Eds.), *Key readings in social psychology. Political psychology: Key readings* (pp. 276-293). New York, NY, US : Psychology Press.
- Tam, K. P., Chiu, C. Y., & Lau, I. Y. (2007). Terror management among Chinese: Worldview defense and intergroup bias in resource allocation. *Asian Journal of Social Psychology*, 10, 93-102.
- Tang, T. L. P. (1995). The development of a short money ethic scale: Attitudes toward money and pay satisfaction revisited. *Personality and Individual Differences*, 19, 809–816. [http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869\(95\)00133-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0191-8869(95)00133-6).
- Tang, T. L. P. (2007). Income and quality of life. *Journal of Business Ethics*, 72, 375–393.
- Tang, T. L. P. (2010). Money, the meaning of money, management, spirituality and religion. *Journal of Management, Spirituality and Religion*, 7, 173–189.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Tang, T. L. P., Furnham, A., Davis, G. M. T. W. (2002). The meaning of money: The money ethic endorsement and work-related attitudes in Taiwan, the USA and the UK. *Journal of Managerial Psychology*, 17(7), 542-563.
- Tang, T. L. P., Tang, T. L. N., & Homaifar, B. (2006). Income, the love of money, pay comparison and pay satisfaction. *Journal of Managerial Psychology*, 21, 476-491.
- Taubman-Ben-Ari, O. (2004). Intimacy and risky sexual behavior. What does it have to do with death? *Death Studies*, 28, 865-888.
- Taubman-Ben-Ari, O., & Findler, L. (2005). Proximal and distal effects of mortality salience on willingness to engage in health promoting behavior along the life span. *Psychology & Health*, 20, 303-318.
- Taubman-Ben-Ari, O., & Findler, L. (2006). Motivation for military service-A terror management perspective. *Military Psychology*, 18, 149-159.
- Taubman-Ben-Ari, O., Findler, L., & Mikulincer, M. (2002). The effects of mortality salience on relationship strivings and beliefs: The moderating role of attachment style. *British Journal of Social Psychology*, 41, 419-441.
- Taubman-Ben-Ari, O., Florian, V., & Mikulincer, M. (1999). The impact of mortality salience on reckless driving- A test of terror management mechanisms. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 35-45.
- Taubman-Ben-Ari, O., Florian, V., & Mikulincer, M. (2000). Does a threat appeal moderate reckless driving? A terror management theory perspective. *Accident Analysis and Prevention*, 32, 1-10.
- Taubman-Ben-Ari, O., & Katz-Ben-Ami, L. (2008). Death awareness, maternal separation anxiety, and attachment style among first-time mothers: A terror management perspective. *Death Studies*, 32, 737-756.
- Taylor, S. E. (1998). The social being in social psychology. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 1, pp. 58-95). New York : McGraw-Hill.
- Templer, D. I. (1970). The construction and validation of a death anxiety scale. *Journal of General Psychology*, 82, 165-177.
- Templer, D. I. (1971). Death Anxiety as Related to Depression and Health of Retired Persons. *Journal of Gerontology*, 26, 521-523.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Templer, D. I. (1976). Two factor theory of death anxiety : a note. *Essence, 1*, 91-93.
- Templeton, J. (2007). Expanding circle morality: Believing that all life matters. Dissertation Abstracts International: Section B: *The Sciences and Engineering, 68*(2-B), 1342.
- Thaler, R. H. (2005). *Advances in Behavioral Finance, Volume II (Roundtable Series in Behavioral Economics)*. Princeton : Princeton University Press.
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2008). *Nudge: Improving decisions about health, wealth, and happiness*. New Haven, CT, US: Yale University Press.
- Thompson, M. M., Naccarato, M. E., Parker, K. C. H., & Moskowitz, G. B. (2001). The personal need for structure and personal fear of invalidity measures: Historical perspectives, current applications, and future directions. In G. B. Moskowitz (Ed.), *Cognitive social psychology: The Princeton symposium on the legacy and future of social cognition* (pp. 19-39). Mahwah, NJ : Lawrence Erlbaum.
- Thorson, J., A., & Powell F.C. (1992). A revised death anxiety scale. *Death Studies, 16*(6), 507-521.
- Tomaka, J., & Blascovitch, J. (1994). Effects of justice beliefs on cognitive appraisal of and subjective, physiological, and behavioral responses to, potential stress. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*, 732-740.
- Tomás-Sábado, J., Gómez-Benito, J., (2005). Construction and validation of the Death Anxiety Inventory (DAI). *European Journal of Psychological Assessment, 21*, 109-115.
- Tomás-Sábado, J., Gómez-Benito, J., Limonero, J. T. (2006). The Death Anxiety Inventory: A revision. *Psychological reports, 97*, 793-796.
- Tomohiro, K., & Ken-Ichi, O. (2003). The effect of mortality salience and collaborative experience on aggression of "third-party victims." *Tohoku Psychologica Folia, 62*, 109-119.
- Τσίτσας, Ν. (2016, Δεκέμβριος, 27). Το γκάλοπ των γκάλοπ : Τι δείχνουν οι 5 τελευταίες δημοσκοπήσεις. *Thetoc*.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Διαθέσιμο στο <https://www.googlewww.thetoc.gr%2Fpolitiki%2Farticle%2Fto-gkalop-twn-gkalop-ti-deixnoun-oi-5->

- Tulving, E., Schacter, D. L., & Stark, H. A. (1982). Priming effects in word-fragment completion are independent of recognition memory. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 8(4), 336-342.
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: A self-categorization theory*. Cambridge, MA, US : Basil Blackwell.
- Upian, Yami 2, France Télévision, A_Bahn, BR, BNN, Česká televize, Český rozhlas, RAI, RTBF, RTÉ, RTVE, ORF, VRT, S4C, SWR, ZDF, EBU (2016). Generation quoi? Generation what? Available at : <http://generation-quoi.rtbf.be/qpWg4LDeAAegQration-what.gr>
- Vail, K. E., III, Arndt, J., Motyl, M., & Pyszczynski, T. (2009). Compassionate values and presidential politics: Mortality salience, compassionate values, and support for Barack Obama and John McCain in the 2008 presidential election. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 9, 255-268.
- Vail, K. E., III, Arndt, J., Motyl, M., & Pyszczynski, T. (2012). The Aftermath of Destruction: Images of Destroyed Buildings Increase Support for War, Dogmatism, and Death Thought Accessibility. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(5), 1069-1081.
- Van den Bos, K. (2001). Uncertainty management : The influence of uncertainty salience on reactions to perceived procedural fairness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80, 931-941.
- Van den Bos, K. (2001). Reactions to perceived fairness: The impact of mortality salience and self-esteem on ratings of negative affect. *Social Justice Research*, 14, 1-23.
- Van den Bos, K. (2009). Making Sense of Life: The Existential Self Trying to Deal with Personal Uncertainty. *Psychological Inquiry*, 20(4), 197-217. DOI: [10.1080/10478400903333411](https://doi.org/10.1080/10478400903333411)
- Van den Bos, K., Euwema, M. C., Poortvliet, P. M., & Maas, M. (2007). Uncertainty management and social issues: Uncertainty as an important determinant of

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- reactions to socially deviating people. *Journal of Applied Social Psychology*, 37(8), 1726-1756.
- Van den Bos, K., & Lind, E.A. (2010). The social psychology of fairness and regulation of personal uncertainty. In R.M.Arkin, K.C. Oleson & P.J. Carrol, *Handbook of the uncertain self* (pp.122-141). NY : Psychology Press.
- Van den Bos, K., & Miedema, J. (2000). Toward understanding why fairness matters: The influence of mortality salience on reactions to procedural fairness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 355-366.
- Van den Bos, K., Poortvliet, P. M., Maas, M., Miedema, J., & Van den Ham, E. (2005). An enquiry concerning the principles of cultural norms and values: The impact of uncertainty and mortality salience on reactions to violations and bolstering of cultural worldviews. *Journal of Experimental Social Psychology*, 41, 91-113.
- Van Prooijen, J. W., & Jostmann, N. B. (2013). Belief in conspiracy theories: The influence of uncertainty and perceived morality. *European Journal of Social Psychology*, 43, 109-115.
- Vasilopoulou, S., Halikiopoulou, D. and Exadaktylos, T. (2014). Greece in Crisis: Austerity, Populism and the Politics of Blame. *JCMS- Journal of Common Market Studies*, 52(2), 388-402.
- Vess, M., & Arndt, J. (2008). The nature of death and the death of nature: The impact of mortality salience on environmental concern. *Journal of Research in Personality*, 42, 1376-1380.
- Vess, M., Arndt, J., Cox, C. R., Routledge, C., & Goldenberg, J. L. (2009). Exploring the existential function of religion: The effect of religious fundamentalism and mortality salience on faith-based medical refusals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(2), 334-350.
<http://dx.doi.org/10.1037/a0015545>
- Vess, M., Routledge, C., Landau, M. J., & Arndt, J. (2009). The dynamics of death and meaning: The effects of death-relevant cognitions and personal need for structure on perceptions of meaning in life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 728-744.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Vevea, J. L., & Woods, C. M. (2005). Publication bias in research synthesis: Sensitivity analysis using a priori weight functions. *Psychological Methods, 10*, 428-443.
- Vohs, K. D., Mead, N. L., & Goode, M. R. (2006). The psychological consequences of money. *Science, 314*, 1154–1156.
- Vohs, K. D., Mead, N. L., & Goode, M. R. (2008). Merely activating the concept of money changes personal and interpersonal behavior. *Current Directions in Psychological Science, 17*, 208–212. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-8721.2008.00576.x>.
- Vohs, K. D., Baumeister, R. F., & Ciarocco, N. J. (2005). Self-Regulation and Self-Presentation : regulatory resource depletion impairs impression management and effortful self-presentation depletes regulatory resources. *Journal of Personality and Social Psychology, 88*(4), 632-657.
- Wakimoto, R. (2006). Mortality salience effects on modesty and relative self-effacement. *Asian Journal of Social Psychology, 9*, 176-183.
- Walker, I., & Pettigrew, T. F. (1984). Relative Deprivation Theory: an overview and conceptual critique. *British Journal of Social Psychology, 23*, 301-310
- Walsh, P. E., & Smith, J. L. (2007). Opposing standards within the cultural worldview: Terror management and American women's desire for uniqueness versus inclusiveness. *Psychology of Women Quarterly, 31*, 103-113.
- Walton, J., & Seddon, D. (1994). *Free Markets & Food Riots: the Politics of Global Adjustment*. Cambridge : Blackwell Publishers.
- Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology, 53*, 1063-1070.
- Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organization* (A. M. Henderson, & T. Parsons (Eds and Translator). Glencoe, III : The Free Press.
- Webster, D. M., & Kruglanski, A. W. (1998). Cognitive and social consequences of the motivation for closure. *European Review of Social Psychology, 8*, 133–173.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Weise, D. R., Arciszewski, T., Verhaci, J. F., Pyszczynski, T., & Greenberg, J. (2012). Terror management and attitudes toward immigrants: Differential effects of Mortality Salience for Low and High Right-Wing Authoritarians. *European Psychologist, 17*(1), 63-72
- Weise, D., Pyszczynski, T., Cox, C., Arndt, J., Greenberg, J., Solomon, S., et al. (2008). Interpersonal politics: The role of terror management and attachment processes in political preferences. *Psychological Science, 19*, 448-455.
- Wernimont, P. F., & Fitzpatrick, S. (1972). The meaning of money. *Journal of Applied Psychology, 56*(3), 218-226.
- Westen, D., & Morrison, K. (2001). A multidimensional meta-analysis of treatments for depression, panic, and generalized anxiety disorder: An empirical examination of the status of empirically supported therapies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 69*(6), 875-899.
- Weyland, K. (2001). Clarifying a contested concept: populism in the study of Latin American politics. *Comparative Politics, 34*(1), 1–22.
- Wilson, G. D. (1973). *The psychology of conservatism*. London : Academic Press.
- Wilson, V. (1999). *The secret life of money: Exposing the private parts of personal money*. London : Allen & Unwin.
- Wink, P., & Dillon, M. (2001). Religious involvement and health outcomes in late adulthood. In T. G. Plante & A. C. Sherman (Eds.), *Faith and health* (pp. 75–106). New York : Guilford Press.
- Wink, P., & Scott, J. (2005). Does religiousness buffer against the fear of death and dying in late Adulthood? Findings from a longitudinal study. *The Journals of Gerontology, 60*, 207–214.
- Wiseman, T. (1974). *The money motive*. London : Hodder & Stoughton.
- Wisman, A., & Goldenberg, J. L. (2005). From the grave to the cradle: Evidence that mortality salience engenders a desire for offspring. *Journal of Personality and Social Psychology, 89*, 46-61.
- Wisman, A., & Koole, S. (2003). Hiding in the crowd: Can mortality salience promote affiliation with others who oppose one's worldviews? *Journal of Personality and Social Psychology, 84*, 511-526.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Woliver, R. , & Cattell, R. (1981). Reoccurring national patterns from 30 years of multivariate cross-cultural studies . *International Journal of Psychology*, 16, 171-198.
- Yalom, I. D. (2008). *Staring at the sun: Overcoming the terror of death*. San Francisco : Jossey-Bass.
- Yamauchi, K. T., Templer, D. I. (1982). The development of a Money Attitude Scale. *Journal of Personality Assessment*, 46, 522–528.
- Yavuz, H., & Van den Bos, K. (2009). Effects of uncertainty and mortality salience on worldview defense reactions in Turkey. *Social Justice Research*, 22(4), 384-398.
- Yen, C. L., & Cheng, C. P. (2010). Terror management among Taiwanese: Worldview defense or resigning to fate ? *Asian Journal of Social Psychology*, 13, 185–194.
- Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. (2015, Μάρτιος, 18). *Ποινικός Κώδικας, Άρθρο 181*. Ανακτήθηκε από : <https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esFwww.ministryofjustice.gr>
- Yuki, M. (2003). Intergroup comparison versus intragroup relationships: A cross-cultural examination of social identity theory in North American and East Asian cultural contexts. *Social Psychology Quarterly*, 66, 166–183.
- Yukl, G. (1998). *Leadership in organizations* (4th edition). Upper Saddle River, NJ : Prentice-Hall.
- Yukl, G. (1999). An Evaluative Essay on Current Conceptions of Effective Leadership. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 8(1), 33-48. DOI: [10.1080/135943299398429](https://doi.org/10.1080/135943299398429)
- Yukl, G. (1999). An evaluation of conceptual weaknesses in transformational and charismatic leadership theories. *The Leadership Quarterly*, 10(2), 285-305. [http://dx.doi.org/10.1016/S1048-9843\(99\)00013-2](http://dx.doi.org/10.1016/S1048-9843(99)00013-2)
- Yukl, G. A., & Falbe, C. M. (1991). Importance of different power sources in downward and lateral relations. *Journal of Applied Psychology*, 76, 416-423.
- Yukl, G., & Van Fleet, D. D. (1992). Theory and research on leadership in organizations. In M. D. Dunnette & L. M. Hough (Eds.), *Handbook of organizational psychology* (2nd ed., Vol. 3, pp. 147-197). Palo Alto, CA : Consulting Psychologists Press.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Yzerbyt, V., Castano, E., Leyens, J. P., & Paladino, M. P. (2000). The primacy of the ingroup: The interplay of entitativity and identification. *European Review of Social Psychology, 11*, 257–295.
- Zaleskiewicz, T., Gasiorowska, A., Kesebir, P., Luszczynska, A., & Pyszczynski, T. (2013). Money and the fear of death: The symbolic power of money as an existential anxiety buffer. *Journal of Economic Psychology, 36*, 55-67.
- Zelizer, V. A. (1994). *The social meaning of money*. New York, NY : Basic Books.
- Zhang, L. (2009). An exchange theory of money and self-esteem in decision making. *Review of General Psychology, 13*, 66–76. <http://dx.doi.org/10.1037/a0014225>.
- Zhou, X., & Gao, D. G. (2008). Social support and money as pain management mechanisms. *Psychological Inquiry, 19*, 127–144. <http://dx.doi.org/10.1080/10478400802587679>.
- Zhou, X., Lei, Q., Marley, S. C., & Chen, J. (2009). Existential function of babies : Babies as a buffer of death-related anxiety. *Asian Journal of Social Psychology, 12*(1), 40-46.
- Zhou, X., Liu, J., Chen, C., & Yu, Z. (2008). Do children transcend death? An examination of the terror management function of offspring. *Scandinavian Journal of Psychology, 49*, 413-418.
- Zhou, X., Vohs, K. D., & Baumeister, R. F. (2009). The symbolic power of money : Reminders of money alter social distress and physical pain. *Psychological Science, 20*, 700–706. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-9280.2009.02353.x>.
- Zuckerman, M., & Lubin, B. (1965). *Multiple Affect Adjective Check List: Manual*. San Diego, CA : Educational and Industrial Testing Service.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Έρευνα 1^η

A1.Μέτρηση Δοξασίας του Δίκαιου Κόσμου για τον Εαυτό (Belief in a Just World for self; BJW-s; Lipkus, Dalbert, & Siegler, 1996)

(1=διαφωνώ απόλυτα, 7=συμφωνώ απόλυτα)

Πιστεύω ότι ο κόσμος μου συμπεριφέρεται δίκαια.

Πιστεύω ότι παίρνω αυτό που αξίζω.

Πιστεύω ότι οι άνθρωποι μου φέρονται δίκαια στη ζωή.

Πιστεύω ότι αξίζω τις ανταμοιβές και τις ποινές που λαμβάνω.

Πιστεύω ότι οι άλλοι μου συμπεριφέρονται με τον σεβασμό που μου αξίζει.

Πιστεύω ότι παίρνω αυτό που δικαιούμαι να έχω.

Πιστεύω ότι οι προσπάθειές μου εκτιμώνται και ανταμείβονται.

Πιστεύω ότι,όταν συναντώ την δυστυχία-ατυχία, εγώ ο ίδιος την έχω προκαλέσει.

A2.Μέτρηση Προοδευτισμού ή κοινωνικού Φιλελευθερισμού (Προδρομίτης, αδημοσίευτη κλίμακα)

(1=διαφωνώ απόλυτα, 7=συμφωνώ απόλυτα)

Να παντρεύονται μεταξύ τους άνθρωποι του ίδιου φύλου.

Να δίνεται στους μετανάστες που διαμένουν για πολλά χρόνια στη χώρα μας η ελληνική υπηκοότητα.

Να διαχωριστεί το κράτος από την εκκλησία.

Να αποποινικοποιηθεί η χρήση χασίς.

Να καθιερωθεί το δικαίωμα της ευθανασίας.

Να καταγράφονται προσωπικά δεδομένα για λόγους κρατικής ασφάλειας.

Να υπάρχει το δικαίωμα της καύσης των νεκρών.

Να υπάρξει συμβιβασμός στο θέμα της ονομασίας των Σκοπίων, με στόχο την ασφάλεια και την ειρήνη στην ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων.

Να ισχύσει το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης για τα ομοφυλόφιλα ζευγάρια.

Να δίνεται προτεραιότητα στους Έλληνες έναντι των μεταναστών, όταν πρόκειται για την κατάληψη μιας θέσης εργασίας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

A3.Εισαγωγή στη συνθήκη Θανάτου

Φανταστείτε ότι πάσχετε από μία ανίατη νόσο.

Ένα μήνα μετά την αρχική της διάγνωση, πεθαίνετε.

1.Παρακαλώ, περιγράψτε με συντομία τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη του θανάτου σας.

2.Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι προσωπικά θα σας συμβεί, καθώς πεθαίνετε από την ασθένεια και όταν πια είστε ήδη σωματικά/κλινικά νεκρός.

A4.Εισαγωγή στη συνθήκη Επιδημίας

Φανταστείτε ότι εκδηλώνεται σε πανελλαδικό επίπεδο μία θανατηφόρα επιδημία.

Η επιδημία αυτή πλήττει το συντριπτικό ποσοστό του γενικού πληθυσμού, στο οποίο συμπεριλαμβάνεστε και εσείς προσωπικά και όλοι οι οικείοι σας.

Ένα μήνα μετά την αρχική της διάγνωση, πεθαίνετε τόσο εσείς, όσο και τα υπόλοιπα εκατομμύρια των πληγέντων από την επιδημία.

1.Παρακαλώ, περιγράψτε με συντομία τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη του θανάτου σας.

2.Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι προσωπικά θα σας συμβεί, καθώς πεθαίνετε από την ασθένεια και όταν πια είστε ήδη σωματικά/κλινικά νεκρός.

A5.Εισαγωγή στη συνθήκη Αυτοκτονίας

Φανταστείτε ότι πάσχετε από μία ανίατη νόσο.

Η νόσος αυτή οδηγεί γρήγορα στην προσβολή όλων των συστημάτων του οργανισμού και όλων των λειτουργιών του και ακολουθείται από βασανιστικό, βέβαιο και επώδυνο θάνατο.

Ένα μήνα μετά την αρχική της διάγνωση, για να απαλλαγείτε απ' τον αφόρητο πόνο, επιλέγετε να τερματίσετε οι ίδιοι τη ζωή σας με τον τρόπο που προσωπικά επιθυμείτε.

1.Παρακαλώ, περιγράψτε με συντομία τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη του θανάτου σας.

2.Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς πεθαίνετε από τον θάνατο της επιλογής σας και όταν πια είστε σωματικά/κλινικά νεκρός.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

A6.Εισαγωγή στη συνθήκη Χρεοκοπίας

Φανταστείτε ότι στη χώρα κηρύσσεται επίσημη χρεοκοπία. Οι καταθέσεις των πολιτών στις τράπεζες δεσμεύονται εξ ολοκλήρου και παύει πλήρως η καταβολή μισθών και συντάξεων. Την ίδια στιγμή, παρατηρείται ανεπάρκεια στη διάθεση και τη διανομή βασικών αγαθών, όπως είναι τα φάρμακα και το πετρέλαιο, αλλά και των τροφίμων που μέχρι πρότινος εισάγονταν στη χώρα.

1. Παρακαλώ, περιγράψτε με συντομία τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη της χρεοκοπίας.

2. Παρακαλώ, γράψτε όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς χρεοκοπείτε και όταν πια έχετε χρεοκοπήσει.

A7.Εισαγωγή στη συνθήκη Ελέγχου

1. Παρακαλώ, περιγράψτε με συντομία τα αισθήματα που σας δημιουργούνται, όταν παρακολουθείτε τηλεόραση.

2. Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, πόσο σημαντικό είναι για σας να παρακολουθείτε τηλεόραση.

A8.Μέτρηση Θετικών Στάσεων προς την Εξουσία (Προδρομίτης, αδημοσίευτη κλίμακα)

(1=διαφωνώ απόλυτα, 7=συμφωνώ απόλυτα)

Η εξουσία έχει ως μέλημά της την φροντίδα για την ασφάλεια και την ευημερία των πολιτών.

Η εξουσία υπηρετεί το κοινό συμφέρον και τα ατομικά δικαιώματα με τον καλύτερο, ανάλογα με τις συγκυρίες, τρόπο.

Τα μέσα παρακολούθησης και αστυνόμευσης χρησιμοποιούνται από την εξουσία ως μέσα εξασφάλισης και διαφύλαξης της κοινωνικής ομαλότητας.

Ακραίες μορφές αντίδρασης έχουν ως στόχο την εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων και στρέφονται ενάντια στο κοινό συμφέρον.

Ακραίες μορφές αντίδρασης εναντιώνονται στην ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού συστήματος και την κοινωνική αρμονία.

Η επιβολή μέτρων παρακολούθησης και αυξημένης αστυνόμευσης γίνεται με την πρόφαση προστασίας των πολιτών, αλλά τους στερεί ατομικές ελευθερίες και δικαιώματα.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Τα ατομικά δικαιώματα και η συλλογική ασφάλεια κινδυνεύουν περισσότερο από την αυθαίρετη άσκηση κρατικής εξουσίας, παρά από ακραίες μορφές αντίδρασης υποομάδων του πληθυσμού.

Οι ακραίες μορφές αντίδρασης οφείλονται στην αυθαίρετη άσκηση κρατικής εξουσίας και μπορούν να εξαλειφθούν μόνο με την καταστρατήγηση της κρατικής καταστολής.

Η εξουσία αναζητά συνεχώς προφάσεις για να επιβάλει αυστηρότερα μέτρα ελέγχου και να οδηγήσει σε ολοένα μεγαλύτερη αυταρχικοποίηση και συντηρητικοποίηση.

Οι ακραίες μορφές αντίδρασης συντηρούνται από την εξουσία για να δικαιολογούν την ίδια την κρατική αυθαιρεσία, καταστολή και βία.

A9.Μέτρηση Συντηρητισμού-Αυταρχικής Συμμόρφωσης στην Εξουσία (Conservatism-Authoritarian Submission; Duckitt, Bizumic, Krauss, & Heled, 2010)

(1=διαφωνώ απόλυτα, 7=συμφωνώ απόλυτα)

Είναι σπουδαίο το ότι πολλοί νέοι άνθρωποι σήμερα είναι έτοιμοι να αντισταθούν στην εξουσία.

Αυτό που η χώρα μας χρειάζεται περισσότερο είναι η πειθαρχία, με όλους μας να ακολουθούμε τους ηγέτες μας με ενότητα.

Οι μαθητές και οι φοιτητές σε λύκεια και πανεπιστήμια πρέπει να ενθαρρύνονται ώστε να αμφισβητούν, να ασκούν κριτική και να έρχονται αντιμέτωποι με τις κατεστημένες αρχές.

Οι πιο σημαντικές αρετές που πρέπει να μάθουν τα παιδιά είναι η υπακοή και ο σεβασμός στην εξουσία.

Η χώρα μας θα γίνει σπουδαία, αν δείχνουμε σεβασμό στην εξουσία κι υπακούμε τους ηγέτες μας.

Οι άνθρωποι θα πρέπει να είναι έτοιμοι να διαμαρτυρηθούν εναντίον και να αμφισβητήσουν τους νόμους με τους οποίους δεν συμφωνούν.

Θα πρέπει να επιτρέπεται στους ανθρώπους να βγάζουν λόγους και να γράφουν βιβλία, που να προτρέπουν στην ανατροπή της κυβέρνησης.

Όσο περισσότεροι άνθρωποι υπάρχουν που είναι έτοιμοι να ασκήσουν κριτική στις αρχές, να αμφισβητήσουν και να διαμαρτυρηθούν εναντίον της κυβέρνησης, τόσο το καλύτερο για την κοινωνία.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Πρέπει να σταματήσουν οι άνθρωποι να διδάσκουν στα παιδιά να υπακούουν την εξουσία.

Στην πραγματικότητα, το κλειδί για μια «καλή ζωή» είναι ο σεβασμός στην εξουσία και η υποταγή σε αυτούς που την κατέχουν.

Οι αρχές πρέπει να υπακούονται, γιατί είναι στην καλύτερη θέση, για να γνωρίζουν τι είναι καλό για τη χώρα μας.

Οι ηγέτες μας πρέπει να υπακούονται χωρίς αντιρρήσεις.

A10.Μέτρηση Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία (Social Dominance Orientation; SDO; Pratto, Sidanius, Stallworth, Malle, 1994).

(1=διαφωνώ απόλυτα, 10=συμφωνώ απόλυτα)

Βάζοντας προτεραιότητες πρέπει να παίρνουμε υπόψη μας όλες τις ομάδες.

Η αντίσταση στην καταπίεση των κυρίαρχων ομάδων είναι αναγκαία.

Η ισότητα μεταξύ των ομάδων πρέπει να είναι το ιδανικό μας.

Οι ανώτερες ομάδες πρέπει να κυριαρχούν στις κατώτερες ομάδες.

Δεν πρέπει να προωθούμε την ισότητα μεταξύ των ομάδων.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός κάποιων ομάδων είναι εύλογος.

Δεν αξίζει εκτίμηση και σεβασμός στις ομάδες που αντιμάχονται την υπάρχουσα εξουσία.

Οι ομάδες που αντιμάχονται την υπάρχουσα εξουσία πρέπει να βρίσκονται υπό έλεγχο.

Η ανισότητα μεταξύ κοινωνικών ομάδων είναι αποδεκτή και αναμενόμενη.

Είναι παράλογο να προσπαθεί κανείς να κάνει τις κοινωνικές ομάδες ίσες.

Έχει νόημα όλες οι κοινωνικές ομάδες να συνεργάζονται.

Οι καταπιεσμένες ομάδες που αντιστέκονται στην εκμετάλλευση των κυρίαρχων ομάδων αξίζουν τον απόλυτο σεβασμό.

Οι υποδεέστερες ομάδες πρέπει να αμφισβητούν την κυριαρχία.

Οι ανώτερες ομάδες συνήθως αξίζουν περισσότερα από ότι οι κατώτερες.

Πρέπει να δίνεται προτεραιότητα στα συμφέροντα κάποιων ομάδων έναντι άλλων.

Ό,τι είναι κακό για μια ομάδα είναι κακό και για τις άλλες.

Όταν κερδίζουν κάποιες ομάδες κάποιες άλλες χάνουν.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

A11.Μέτρηση Αξιολόγησης της Κοινωνίας(Προδρομίτης, αδημοσίευτη μέτρηση)

(1=διαφωνώ απόλυτα, 7=συμφωνώ απόλυτα)

Κοινωνία της μάζας

Ανοικτή κοινωνία

Κοινωνία του ρίσκου

Κοινωνία της βαρβαρότητας

Κοινωνία των ίσων ευκαιριών

Κοινωνία της επιτήρησης

Κοινωνία της αβεβαιότητας

Πλουραλιστική κοινωνία

Κοινωνία της ανασφάλειας

Κοινωνία της γνώσης

Κοινωνία υψηλών κινδύνων

Κοινωνία πολλαπλών δυνατοτήτων και ευκαιριών

Κοινωνία της παρακμής

Χειραγωγούμενη κοινωνία

A12.Μέτρηση Προσαρμοστικών Αντιδράσεων (Giddens, 1990, σε προσαρμογή Προδρομίτη)

(1 = διαφωνώ απόλυτα, 7 = συμφωνώ απόλυτα)

Το μόνο που μπορεί να κάνει ο άνθρωπος είναι να ασχοληθεί με τις απολαύσεις και τη διασκέδαση στην καθημερινή του ζωή.

Η πίστη στη Θεία Πρόνοια μπορεί να συντηρήσει την αισιοδοξία για το μέλλον της ανθρωπότητας.

Ο άνθρωπος οφείλει να συγκεντρώσει την ελπίδα και το ενδιαφέρον του στα προβλήματα και τις υποχρεώσεις της καθημερινής του ζωής.

Η προσωπική ένταξη και η ενεργός συμμετοχή σε συλλογικά κινήματα είναι η μόνη ελπίδα για το μέλλον της ανθρωπότητας.

Η πίστη στην ορθολογική σκέψη και την επιστήμη μπορεί να προσφέρει την απαιτούμενη ασφάλεια στην κοινωνία.

Τα μαζικά κινήματα πολιτών είναι τα μόνα που με τη δράση τους μπορούν να περιορίσουν τους κινδύνους που απειλούν την ασφάλεια της κοινωνίας.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Το μόνο που μπορεί να κάνει ο άνθρωπος είναι να συμβιβαστεί με τα υπάρχοντα
δεδομένα της ζωής του, όσο αρνητικά κι αν είναι αυτά.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Έρευνα 2^η

B1.Εισαγωγή στη συνθήκη Ελέγχου

- 1.Παρακαλώ, γράψτε τα αισθήματα που σας δημιουργούνται, όταν παρακολουθείτε ψυχαγωγική τηλεόραση (σειρές μυθοπλασίας, τηλεοπτικά σόου).
- 2.Παρακαλώ, περιγράψτε πόσο σημαντικό είναι για σας να παρακολουθείτε αυτά τα προγράμματα.

B2.Εισαγωγή στη συνθήκη Αβεβαιότητας

Φανταστείτε ότι η χώρα μπαίνει σε κατάσταση αβεβαιότητας.

Πάυει πλήρως -αβέβαιο για πόσο- η καταβολή μισθών και συντάξεων, ενώ την ίδια στιγμή παρατηρείται -άγνωστο για πόσο- ανεπάρκεια στη διάθεση και τη διανομή βασικών αγαθών.

- 1.Παρακαλώ, περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη αυτής της κατάστασης.
- 2 Παρακαλώ, γράψτε όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς εκδηλώνεται η παραπάνω κατάσταση και όταν πια ήδη αυτή έχει συντελεστεί.

B3. Εισαγωγή στη συνθήκη Θανάτου

- 1.Παρακαλώ, περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη του θανάτου σας.
- 2.Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς πεθαίνετε και όταν πια είστε ήδη σωματικά/κλινικά νεκρός.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΕΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

B4.Διπλή Γνωστική Δοκιμασία

▪ 1^ο Έργο Καθυστέρησης

Στο παρακάτω Κρυπτόλεξο κρύβονται σε κάθετη, οριζόντια, διαγώνια ή και αντίστροφη διάταξη 9 λέξεις- χρώματα :

ΜΠΛΕ	ΣΤΑΧΤΙ	ΒΕΡΟΝΕΖ
ΚΥΑΝΟ	ΤΙΡΚΟΥΑΖ	ΚΟΒΑΛΤΙΟ
ΚΟΡΑΛΛΙ	ΠΡΑΣΙΝΟ	ΜΑΒΙ

Παρακαλείστε να βρείτε και να κυκλώστε όσα περισσότερα μπορείτε.

Λ	Π	Ζ	Α	Υ	Ο	Κ	Ρ	Ι	Τ
Κ	Ρ	Ρ	Υ	Α	Δ	Θ	Χ	Ο	Η
Ο	Α	Α	Ο	Σ	Ο	Π	Σ	Ν	Κ
Ρ	Σ	Σ	Ι	Μ	Α	Β	Ι	Α	Υ
Α	Ι	Ζ	Τ	Ν	Χ	Δ	Ν	Υ	Π
Λ	Ν	Π	Λ	Α	Μ	Ι	Ο	Κ	Π
Λ	Ο	Ν	Α	Υ	Χ	Π	Η	Θ	Χ
Ι	Ι	Κ	Β	Λ	Ζ	Τ	Λ	Ι	Ψ
Ζ	Ε	Ν	Ο	Ρ	Ε	Β	Ι	Ε	Φ
Ν	Χ	Ψ	Κ	Υ	Ν	Α	Γ	Ι	Α

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

•2^ο Έργο Καθυστέρησης

Παρακαλείστε να περιγράψτε σύντομα, σε γενικές γραμμές και στον βαθμό που εσείς επιθυμείτε, το τυπικό πρόγραμμα μιας συνηθισμένης μέρας σας.

B5. Έργο Συμπλήρωσης Λέξεων Θανάτου (DTA) και Αβεβαιότητας

Στο πλαίσιο της διεξαγωγής μίας σύντομης γλωσσολογικής έρευνας, παρακαλείστε να συμπληρώστε τα κενά γράμματα, ώστε να δημιουργηθεί η πρώτη λέξη που σας έρχεται στο μυαλό.

Σημείωση : Όλες οι λέξεις είναι στον ενικό αριθμό και όλα τα ρήματα στο πρώτο πρόσωπο.

__ __ __ ύτιμο

__ __ κάρι

_ ρ _ νίο

α _ ά _ εια

__ __ όγειο

παρά _ ση

__ __ θαίνω

_ ε ρ _ σ μ _ 'νο

ψη __ __ 'ς

κ __ μ _ τήριο

_ ά _ ι

_ ε _ _ άγωνο

ί σ _ _ ς

_ α _ άστημα

παρά __ __ __ ώ

μ _ ' σ _

α _ έ _ αιο

μπ _ ' _ α

κ _ λ _ '

μ _ _ _ ώρος

_ π _ μένω

π _ ' ρ _

π _ _ _ τικός

_ _ αίνω

χή _ _

_ άλλ _ μαι

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

π ρόσ__ση

__ _ιβάλλω

δ_σο_ό_ος

__ _κρός

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Β6. Τράπεζα Λέξεων Θανάτου και Αβεβαιότητας

ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑ

ΑΓΝΩΣΤΟ

ΑΔΗΛΟ

ΑΔΗΣ

ΑΚΑΜΨΙΑ

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΑΜΦΙΒΟΛΙΑ

ΑΜΦΙΤΑΛΑΝΤΕΥΟΜΑΙ

ΑΜΦΙΣΗΜΙΑ

ΑΝΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΑΟΡΙΣΤΙΑ

ΑΟΡΙΣΤΟ

ΑΠΟΒΙΩΝΩ/ΑΠΕΒΙΩΣΕ

ΑΠΟΘΑΝΩΝ

ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗ

ΑΠΟΤΕΦΡΩΣΗ

ΑΠΩΛΕΙΑ

ΑΨΥΧΟ

ΔΗΛΗΤΗΡΙΟ

ΔΙΑΘΗΚΗ

ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ

ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ

ΔΥΣΤΥΧΗΜΑ

ΕΚΑΤΟΜΒΗ

ΕΚΚΡΕΜΕΣ

ΕΚΤΑΦΗ

ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΩΣ

ΕΠΙΘΑΝΑΤΙΟΣ

ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΣ

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΗ

ΕΠΙΣΦΑΛΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ
ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΟΣ

ΕΥΘΑΝΑΣΙΑ

ΘΑΜΜΕΝΟΣ

ΘΑΜΠΟ

ΘΑΝΑΣΙΜΟΣ

ΘΑΝΑΤΑΣ

ΘΑΝΑΤΗΦΟΡΟΣ

ΘΑΝΑΤΙΚΟ

ΘΑΝΑΤΟΣ

ΘΑΝΑΤΩΣΗ

ΘΡΗΝΟΣ

ΚΑΝΤΗΛΙ

ΚΑΡΑΜΠΙΝΑ

ΚΑΣΑ

ΚΕΝΟ

ΚΗΔΕΙΑ

ΚΗΔΕΙΟΣΗΜΟ

ΚΗΔΕΥΟΜΑΙ

ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

ΚΛΗΡΟΝΟΜΟΣ

ΚΟΛ(Λ)ΥΒΑ

ΚΟΛΑΣΗ

ΜΑΚΑΒΡΙΟΣ

ΜΑΚΑΡΙΤΗΣ

ΜΑΚΕΛΕΙΟ

ΜΑΛΛΟΝ

ΜΑΥΡΑ

ΜΕΛΛΟΘΑΝΑΤΟΣ

ΜΕΤΑΘΑΝΑΤΙΟΣ

ΜΕΤΕΝΣΑΡΚΩΣΗ

ΜΕΤΕΜΨΥΧΩΣΗ

ΜΝΗΜΑ

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΕΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ
ΜΟΙΡΟΛΟΙ

ΜΠΟΡΕΙ

ΝΕΚΡΙΚΟΣ

ΝΕΚΡΟΚΕΦΑΛΗ

ΝΕΚΡΟΚΡΕΒΑΤΟ

ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

ΝΕΚΡΟΦΟΡΑ

ΞΕΨΥΧΩ

ΟΠΙΟ

ΟΠΛΟ

ΟΡΦΑΝΟΣ

ΟΣΤΑ

ΠΑΡΑΔΕΙΣΟΣ

ΠΕΘΑΜΕΝΟΣ

ΠΕΝΘΙΜΟΣ

ΠΕΝΘΟΣ

ΠΕΡΙΠΟΥ

ΠΕΡΙΣΤΡΟΦΟ

ΠΙΘΑΝΟ

ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΕΣ

ΠΙΣΤΟΛΙ

ΠΟΛΥΝΕΚΡΟ

ΠΡΟΘΑΝΑΤΙΟΣ

ΠΤΩΜΑ

ΠΥΡΟΒΟΛΟ

ΡΕΥΣΤΟ

ΣΑΒΑΝΑ

ΣΑΡΑΝΤΑ

ΣΚΕΛΕΤΟΣ

ΣΚΟΤΩΜΕΝΟΣ

ΣΚΟΤΩΜΟΣ

ΣΚΟΤΩΝΟΜΑΙ

ΣΟΡΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ
ΣΥΓΧΩΡΕΜΕΝΟΣ

ΤΑΦΗ

ΤΑΦΟΠΛΑΚΑ

ΤΑΦΟΣ

ΤΕΘΝΕΩΣ

ΤΕΛΕΤΗ

ΤΕΛΟΣ

ΤΕΦΡΑ

ΤΡΙΣΑΓΙΟ

ΦΕΡΕΤΡΟ

ΦΟΝΙΚΟ

ΦΟΝΟΣ

ΧΑΜΟΣ

ΧΑΡΟΚΑΜΕΝΟΣ

ΧΑΡΟΠΑΛΕΥΩ

ΧΑΡΟΣ

ΧΗΡΕΙΑ

ΨΟΦΗΣΑ/ΨΟΦΗΣΕ

ΨΟΦΙΟΣ

ΨΟΦΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΕΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Έρευνα 3^η

Γ1. Εισαγωγή Πλαστού Χαρτονομίσματος των 100 ευρώ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Γ2.Εισαγωγή στη συνθήκη Ελέγχου

- 1.Παρακαλώ, γράψτε τα αισθήματα που σας δημιουργούνται, όταν παρακολουθείτε ψυχαγωγική τηλεόραση (σειρές μυθοπλασίας, τηλεοπτικά σόου).
- 2.Παρακαλώ, περιγράψτε πόσο σημαντικό είναι για σας να παρακολουθείτε αυτά τα προγράμματα.

Γ3.Εισαγωγή στη συνθήκη Αβεβαιότητας

Φανταστείτε ότι η χώρα μπαίνει σε κατάσταση αβεβαιότητας.

Παύει πλήρως -αβέβαιο για πόσο- η καταβολή μισθών και συντάξεων, ενώ την ίδια στιγμή παρατηρείται -άγνωστο για πόσο- ανεπάρκεια στη διάθεση και τη διανομή βασικών αγαθών.

- 1.Παρακαλώ, περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη αυτής της κατάστασης.
- 2.Παρακαλώ, γράψτε όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς εκδηλώνεται η παραπάνω κατάσταση και όταν πια ήδη αυτή έχει συντελεστεί.

Γ4.Εισαγωγή στη συνθήκη Θανάτου

- 1.Παρακαλώ, περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη του θανάτου σας.
- 2.Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε τι πιστεύετε ότι θα σας συμβεί, καθώς πεθαίνετε και όταν πια είστε ήδη σωματικά/κλινικά νεκρός.

Γ5. Μέτρηση Ταύτισης με το Έθνος (Hohman & Hogg, 2011)

(1= καθόλου και 9=πάρα πολύ

και για την τελευταία ερώτηση 1= καθόλου καλή και 9=πάρα πολύ καλή)

Πόσο θα υπερασπιζόσασταν την Ελλάδα;

Σε ποιον βαθμό ταυτίζεστε με την ιδιότητά σας ως Έλληνα;

Σε ποιον βαθμό διατηρείτε το αίσθημα του ανήκειν ως Έλληνας;

Πόσο σημαντικό είναι για την αίσθηση του εαυτού σας το ότι είστε Έλληνας;

Πόσο σας αρέσουν οι Έλληνες ως όλον, ως σύνολο;

Πόσο παρόμοιος αισθάνεστε με τους άλλους Έλληνες;

Πόσο καλά αισθάνεστε ότι ταιριάζετε στην ιδιότητά σας ως Έλληνα;

Ποια είναι η συνολική σας εντύπωση για την Ελλάδα;

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Έρευνα 4^η

Δ1.Εισαγωγή στη συνθήκη Ελέγχου

- 1.Παρακαλώ, γράψτε τα αισθήματα που σας δημιουργούνται, όταν παρακολουθείτε ψυχαγωγική τηλεόραση (σειρές μυθοπλασίας, τηλεοπτικά σόου).
2. Παρακαλώ, περιγράψτε πόσο σημαντικό είναι για σας να παρακολουθείτε αυτά τα προγράμματα.

Δ2.Εισαγωγή στη συνθήκη της προσωπικής Αβεβαιότητας

- 1.Παρακαλώ, περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη της προσωπικής σας αβεβαιότητας, τα αισθήματα που έχετε δηλαδή, καθώς βιώνετε μια κατάσταση προσωπικής αβεβαιότητας.
- 2.Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε, τι βιολογικά/σωματικά σας συμβαίνει, καθώς νιώθετε αβέβαιος, τι σας συμβαίνει δηλαδή, καθώς βιώνετε μια κατάσταση προσωπικής αβεβαιότητας.

Δ3.Εισαγωγή στη συνθήκη Θανάτου

- 1.Παρακαλώ, περιγράψτε τα αισθήματα που σας προκαλεί η σκέψη του θανάτου σας.
- 2.Παρακαλώ, γράψτε, όσο πιο συγκεκριμένα μπορείτε τι πιστεύετε ότι βιολογικά/σωματικά θα σας συμβεί, καθώς πεθαίνετε και όταν πια είστε ήδη κλινικά νεκρός.

Δ5.Σενάριο οικονομικής οφειλής στα υποκείμενα (Zaleskiewicz, Gasiorowska, Kesebir, Luszczynska, & Pyszczynski, 2013)

Σκεφτείτε ότι σήμερα, αυτήν την στιγμή, επρόκειτο να λάβετε το ποσό των 200 ευρώ, το οποίο και σας οφείλεται.

Ωστόσο, τελικά ειδοποιείστε ότι ματαιώνεται η άμεση καταβολή του, κι έτσι καλείστε να περιμένετε ακόμη τέσσερις (4) εβδομάδες.

Παρακαλώ, προσδιορίστε το ακριβές χρηματικό ποσό που θα αιτούσασταν να λάβετε συνυπολογίζοντας σε αυτό και την αποζημίωση που θεωρείτε ότι δικαιούστε λόγω της παραπάνω χρονικής καθυστέρησης.

Δ6. Είδηση παραβατικής πράξης

Νεαρός Έλληνας έκαψε και βεβήλωσε τις ελληνικές σημαίες που είχαν αναρτηθεί μεσίστιες στην περιοχή του για τον εορτασμό της Εθνικής Επετείου της 28ης Οκτωβρίου.

Ο δράστης συνελήφθη επ' αυτοφώρω από αστυνομικούς που περνούσαν τυχαία από εκείνο το σημείο και σύντομα πρόκειται να εκδικαστεί η υπόθεσή του.

Σύμφωνα με το Άρθρο 181 του Π. Κ. *«όποιος, για να εκδηλώσει μίσος ή περιφρόνηση, αφαιρεί, καταστρέφει, παραμορφώνει ή ρυπαίνει την επίσημη σημαία του Κράτους του ή έμβλημα της κυριαρχίας του, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο (2) ετών.»*

▪**Ποινές.** Με ποια ποινή από αυτές που μπορεί ο φυσικός δικαστής να επιβάλει στον δράστη προσωπικά θα συμφωνούσατε περισσότερο ; (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία ποινή)

- Μηδενική ποινή
- Μικρότερη δυνατή ποινή (> 8μηνου)
- Μέση ποινή (>8μηνου και <15μηνου)
- Ανώτερη δυνατή ποινή (διετής)

▪**Απόδοση παραβατικής πράξης (Παπαστάμου και Προδρομίτης, 2003)**

Κατά την γνώμη σας ο δράστης οδηγήθηκε σ' αυτήν την πράξη επειδή :

(1=διαφωνώ απόλυτα 9=συμφωνώ απόλυτα)

Βρίσκει ικανοποίηση στο να καταπατά το νόμο

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Εκφράζει την απογοήτευση του από το κράτος

Απολαμβάνει την πρόκληση ζημιών

Αντιδρά στην κοινωνική κατάσταση των τελευταίων ετών.

Δ7. Προεκλογικοί Λόγοι και επαναληπτικές αξιολογικές των τριών (3) Πολιτικών Υποψηφίων (προσαρμογή από Cohen, Solomon, Maxfield, Pyszczynski, & Greenberg, 2004; Hoyt, Simon & Reid, 2009)

▪Χαρισματικός ή αλλιώς εθνοκεντρικός πολιτικός υποψήφιος

«Θα είμαι ο ιδανικός Πρωθυπουργός γι αυτό το μεγάλο Έθνος, επειδή είμαι ταγμένος σ' αυτό και το μέλλον του.

Δουλεύω σκληρά για να εμπνεύσω με το όραμά μου τους υποστηρικτές μου και θέτω υψηλά πρότυπα για τα μέλη της ομάδας μου, αλλά και για μένα τον ίδιο. Ωστόσο, όλη αυτή η σκληρή δουλειά δε γίνεται απλά και μόνο για την οικονομική ανάκαμψη.

Ονειρεύομαι ο καθένας ξεχωριστά, και όλοι μαζί να φτάσουμε τον καλύτερο εαυτό μας και να προσφέρουμε τις καλύτερες υπηρεσίες στην Πατρίδα.

Θέλω όλοι ανεξαιρέτως οι Έλληνες να συνειδητοποιήσουν πόσο σπουδαίοι μπορούν να γίνουν και πόσα πολλά μπορούν να προσφέρουν στην σπουδαία μας χώρα.

Στηρίζομαι στην ικανότητα που έχει ο καθένας ξεχωριστά να συμβάλει αποφασιστικά στην ανοικοδόμηση του Έθνους μας και είμαι αποφασισμένος να κινηθώ διαφορετικά από τους προκατόχους μου, για να δείξω με ποιον τρόπο μπορούν τα πράγματα να διορθωθούν.

Εσύ, δεν είσαι ένας συνηθισμένος πολίτης, ένας κάτοικος, οποιουδήποτε τόπου! Είσαι ένα σημαντικό κομμάτι ενός ένδοξου τόπου κι ενός σπουδαίου Έθνους, κι αν δουλέψουμε μαζί, σίγουρα μπορούμε για χάρη του να πετύχουμε θαύματα».

▪Πόσο θα απολαμβάνατε τη διαμονή σας στην Ελλάδα, εάν εκλεγόταν ο συγκεκριμένος υποψήφιος;

Πόσο θαυμάζετε αυτόν τον υποψήφιο;

Σε ποιον βαθμό αυτός ο υποψήφιος θα ήταν ένας ιδανικός Πρωθυπουργός;

(1= καθόλου και 7= πάρα πολύ)

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

▪Αποτελεσματικός ή αλλιώς εργοπροσηλωμένος πολιτικός υποψήφιος

«Θα είμαι ο ιδανικός Πρωθυπουργός για αυτό το κράτος, επειδή μπορώ, έχω τις προδιαγραφές, οι οποίες απαιτούνται για να επιτύχω όλους τους στόχους που εξ αρχής έχω με προσοχή καθορίσει.

Ξεκινώ εργαζόμενος εντατικά με τους συνεργάτες και το επιστημονικό μου επιτελείο να θέτω συγκεκριμένους, υλοποιήσιμους και ρεαλιστικούς στόχους.

Δεν υπόσχομαι ότι θ' αλλάξω τον κόσμο. Οι στόχοι που τίθενται μπροστά μας είναι εφικτοί, αλλά παραμένουν και δύσκολοι.

Είμαι ιδιαίτερος προσεκτικός και προσηλωμένος στην εκπόνηση ενός λεπτομερειακού σχεδίου, ενός σαφούς προγράμματος για το τι ακριβώς πρέπει να γίνει, και με ποια ακριβώς σειρά, ενώ έχουν ήδη βρεθεί και οι απαραίτητοι για την τελική υλοποίησή του οικονομικοί πόροι.

Στο συγκεκριμένο, σχολαστικά μελετημένο και πανελλήνιας εμβέλειας αυτό πρόγραμμα πρόκειται να στηριχτούμε, και εγγυώμαι πως είναι αυτό, που θα αποφέρει και τα αποτελέσματα που χρειαζόμαστε και προσδοκάμε.

Το κάθε μέλος ξεχωριστά του επιτελείου μου διαθέτει την υψηλότερη δυνατή επιστημονική κατάρτιση στο αντικείμενο που του έχει ανατεθεί, και παράλληλα διατηρεί και τον δικό του, ξεχωριστό και διακριτό ρόλο, προκειμένου το προς υλοποίηση κάθε φορά έργο να εκτελείται με απόλυτη αποτελεσματικότητα».

▪Πόσο θα απολαμβάνετε τη διαμονή σας στην Ελλάδα, εάν εκλεγόταν ο συγκεκριμένος υποψήφιος;

Πόσο θαυμάζετε αυτόν τον υποψήφιο;

Σε ποιον βαθμό αυτός ο υποψήφιος θα ήταν ένας ιδανικός Πρωθυπουργός;

(1= καθόλου και 7= πάρα πολύ)

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

▪Συνεργάσιμος ή αλλιώς σχεσιακός πολιτικός υποψήφιος

«Θα είμαι ο ιδανικός Πρωθυπουργός για αυτήν την κοινωνία, επειδή ενδιαφέρομαι πραγματικά για την ευημερία των πολιτών.

Συμπεριφέρομαι σε όλους όσους έρχομαι σε επαφή με σεβασμό κι εκτίμηση, ενώ δίνω μεγάλη σημασία στην επικοινωνία ανάμεσα στους συνεργάτες μου και τους πολίτες.

Δεσμεύομαι να είμαι φιλικός, προσβάσιμος σε όλους, και να παραμείνω συνεργάσιμος μέχρι τέλους, ανεξάρτητα από το πόσο πολύ μπορεί να ανέβει η ένταση και να πολωθεί το πολιτικό κλίμα στο μέλλον.

Ενημερώνω ανελλιπώς τους πάντες για κάθε νέο πρόγραμμα και κάθε νέα πολιτική, και είμαι πάντα ανοικτός και πρόθυμος ν' ακούσω τις ξεχωριστές προτάσεις του καθενός από εσάς.

Ενθαρρύνω ολόψυχα όλους τους πολίτες να αναλάβουν έναν ενεργό ρόλο στη βελτίωση του τόπου μας.

Ο καθένας είναι σε θέση να προσφέρει την υπόδειξη, την παρατήρηση ή και την πρόταση που διαθέτει, και προσωπικά είμαι ανοικτός να την επεξεργαστώ, αλλά και να την υιοθετήσω για το κοινό καλό.

Εμπιστεύομαι τον κάθε πολίτη ξεχωριστά, ξέρω καλά ότι ο καθένας μπορεί να κάνει τη διαφορά. Η συμβολή κι η συνεργασία σας εκτιμάται εκ μέρους μου και αναγνωρίζεται ιδιαίτερος».

▪Πόσο θα απολαμβάνατε τη διαμονή σας στην Ελλάδα, εάν εκλεγόταν ο συγκεκριμένος υποψήφιος;

Πόσο θαυμάζετε αυτόν τον υποψήφιο;

Σε ποιον βαθμό αυτός ο υποψήφιος θα ήταν ένας ιδανικός Πρωθυπουργός;

(1= καθόλου και 7= πάρα πολύ)

Δ8. Επιλογή Πολιτικών Υποψηφίων

▪ Ποιον από τους τρεις παραπάνω υποψηφίους εσείς προσωπικά θα ψηφίζατε ως Πρωθυπουργό ;

Τον Α

Τον Β

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΞΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Τον Γ

Δ9. Επιλογή του Φύλου του Ιδανικού Πρωθυπουργού

- Τι φύλο θα είχε για εσάς ο ιδανικός Πρωθυπουργός ;

Άνδρας

Γυναίκα

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ
ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Έρευνα 5^η

Ε1. Αρχικές τοποθετήσεις Συμμετεχόντων

▪ Η θρησκεία είναι πολύ σημαντική στη ζωή μου.

Καθόλου 1 2 3 4 5 6 7 Απόλυτα

▪ Νιώθω αβεβαιότητα για το μέλλον μου.

Καθόλου 1 2 3 4 5 6 7 Απόλυτα

▪ Πολιτικά αυτοτοποθετούμαι (1=απόλυτη Αριστερά, 10=απόλυτη Δεξιά)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

▪ Θα χαρακτηρίζα την κοινωνικοοικονομική μου κατάσταση ως :

Κατώτερη Μεσαία Ανώτερη

▪ Το προσωπικό μου μηνιαίο εισόδημα είναι :

μικρότερο των 500€

501[€] -1000[€]

1.001[€] -1.500[€]

1.501[€] -2000€

2.001[€] -2.500[€]

2.5001[€] -3.000[€]

μεγαλύτερο των 3.000[€]

▪ Υπάρχουν άτομα οικονομικά εξαρτώμενα από μένα

Ναι Όχι

Εαν ναι, πόσα; _____

▪ Εργάζομαι

Ναι Όχι

▪ Είμαι :

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

- Εργαζόμενος-η πλήρους απασχόλησης
- Εργαζόμενος-η μερικής απασχόλησης
- Ασχολούμαι με τα οικιακά
- Συνταξιούχος
- Άνεργος-η
- Φοιτητής-τρια που δεν αναζητά εργασία
- Επιχειρηματίας
- Άλλο _____

E2.Μέτρηση Θετικής Σχετικής Θέσης (Prodromitis,Chrysochoou, Papastamou, 2017)

(1= διαφωνώ απόλυτα, 7= συμφωνώ απόλυτα)

Στην ηλικία μου οι γονείς μου είχαν καταφέρει πολλά περισσότερα από μένα.

Σε μερικά χρόνια θα έχω καλύτερη κοινωνική θέση από αυτήν των γονιών μου.

Σε μερικά χρόνια θα έχω καλύτερη κοινωνική θέση από αυτήν που έχω τώρα.

Σήμερα έχω καλύτερη κοινωνική θέση απ' αυτήν που είχα πριν απο μερικά χρόνια.

Είμαι σε καλύτερη θέση σε σχέση με τους άλλους Έλληνες.

Είμαι σε καλύτερη θέση σε σχέση με άλλους Ευρωπαίους.

Είμαι σε καλύτερη θέση σε σχέση με τους άλλους ανθρώπους στον υπόλοιπο κόσμο.

E3.Μέτρηση Προσανατολισμού στην Κοινωνική Κυριαρχία (SSDO; Pratto,.. Chrysochoou, Papastamou, Prodromitis, et al., 2013)

(1= διαφωνώ απόλυτα, 10= συμφωνώ απόλυτα)

Βάζοντας προτεραιότητες πρέπει να παίρνουμε υπόψη μας όλες τις ομάδες.

Δεν πρέπει να προωθούμε την ισότητα μεταξύ των ομάδων.

Η ισότητα μεταξύ των ομάδων πρέπει να ναι το ιδανικό μας.

Οι ανώτερες ομάδες πρέπει να κυριαρχούν στις κατώτερες ομάδες.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

E4.Κριτήρια προσδιορισμού του εαυτού

Παρακαλώ, επιλέξτε ποιο από τα παρακάτω σας ορίζει καλύτερα ως άνθρωπο (μπορείτε να επιλέξετε έως και 3 απαντήσεις) :

- Η εθνικότητά μου
- Το επάγγελμά μου
- Οι πολιτικές μου απόψεις
- Η θρησκεία μου
- Η οικογενειακή μου κατάσταση
- Η οικονομική μου κατάσταση
- Το φύλο μου
- Το μορφωτικό μου επίπεδο
- Η κοινωνική μου θέση
- Η προσωπικότητά μου/ο χαρακτήρας μου

E5.Αιτίες απόδοσης του προσωπικού Πλούτου

Η συγκέντρωση πλούτου είναι δυνατό να οφείλεται σε πολλούς παράγοντες. Κυρίως, όμως, είναι προϊόν (μπορείτε να επιλέξετε έως δύο απαντήσεις) :

- Αξιοποίηση των γνωριμιών, «του μέσου», διασύνδεσης και διαπλοκής με ισχυρά άτομα ή και ομάδες με οικονομική και πολιτική εξουσία
 - Ταξικής προέλευσης, καταγωγής από πλούσια οικογένεια, μεταφοράς της γονικής περιουσίας από γενιά σε γενιά
 - Συστηματικής και σκληρής προσωπικής προσπάθειας, αποτελεσματικής δουλειάς και υψηλών ατομικών προσόντων
- Καλής τύχης, ευνοϊκών εξωτερικών συνθηκών και σωστού «τάιμινγκ».

E6.Αιτίες απόδοσης της ελληνικής Κρίσης

Τα αίτια της ελληνικής κρίσης είναι πολλά και ποικίλα.

Ωστόσο, σε σημαντικότερο βαθμό η κρίση συνιστά προϊόν (μπορείτε να επιλέξετε μόνο μία απάντηση) :

- Λαθών, παραλείψεων και αδυναμιών των ελληνικών κυβερνήσεων
- Λαθών, παραλείψεων και αδυναμιών των ξένων εταίρων
- Ενός οργανωμένου σχεδίου εναντίον της χώρας μας από διεθνή κέντρα λήψης αποφάσεων

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

□Λαθών, παραλείψεων και αδυναμιών των Ελλήνων πολιτών.

E7.Μέτρηση Πρόσληψης του Κόσμου ως Ανταγωνιστικής Ζούγκλας (Duckitt, 2001)

(1= διαφωνώ απόλυτα, 7= συμφωνώ απόλυτα)

Το να κερδίζεις δεν είναι απλώς ένα ζητούμενο, είναι το σημαντικότερο πράγμα.

Ο καλύτερος τρόπος για να ηγηθεί κανείς μιας ομάδας είναι να δείξει καλοσύνη, σύνεση και να αντιμετωπίζει τα μέλη της ομάδας του ως ισότιμους συνεργάτες και όχι ως υφισταμένους.

Αν είναι απαραίτητο να γίνει κανείς ψυχρός και εκδικητικός, προκειμένου να επιτύχει τους στόχους του, τότε θα πρέπει να το κάνει.

Η ζωή δεν είναι αποτέλεσμα φυσικών επιλογών, θα πρέπει να αφήσουμε την συμπόνια και τους κανόνες της ηθικής να μας οδηγήσουν.

Το χρήμα, ο πλούτος και η πολυτέλεια είναι αυτά που πραγματικά μετράνε στη ζωή.

Στη ζωή είναι πιο σημαντικό να 'ναι κανείς τίμιος στις συναλλαγές του με τους άλλους, παρά να διαθέτει πλούτο και εξουσία.

Ζούμε σ' έναν άγριο κόσμο, μέσα στον οποίο κάποιες φορές πρέπει κανείς να είναι ανελέητος.

Η φιλανθρωπία (δηλ. η πράξη της απλόχερης και χωρίς ανταλλάγματα προσφοράς στους άλλους) είναι μια πράξη αξιοθαύμαστη και όχι ανόητη.

Οι περισσότεροι άνθρωποι θέλουν να σε εκμεταλλευτούν, επομένως, μόλις σου δοθεί η ευκαιρία, θα πρέπει εσύ να τους εκμεταλλευτείς πρώτος.

Ο κόσμος στον οποίο ζούμε είναι επί της ουσίας μια ζούγκλα, γεμάτη ανταγωνισμό στην οποία επιβιώνουν και πετυχαίνουν μόνον οι πιο προσαρμοστικοί.

Οι πιο πολλοί άνθρωποι είναι αξιόπιστοι, αρκεί να τους εμπιστευτείς.

Μπορούμε να δημιουργήσουμε μια κοινωνία που θα βασίζεται στην αλτρουιστική και αλληλέγγυα συμπεριφορά όλων μας.

Αν έχει κανείς το πάνω χέρι σε μια κατάσταση, θα πρέπει να χρησιμοποιεί τη δύναμή του για να επιτύχει τους σκοπούς του.

Είναι καλύτερο το να σε αγαπούν απ'το να σε φοβούνται.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

E8. Τύποι Πολιτικής Ηγεσίας (στα πρότυπα των Cohen, et al., 2004)

Ποιον πολιτικό υποψήφιο-ηγέτη απ' όσους περιγράφονται παρακάτω θα θεωρούσατε πιθανότερο να ψηφίσετε ως Πρωθυπουργό σε ενδεχόμενες εκλογές;

- Τον καταρτισμένο, αποτελεσματικό ηγέτη που θα εκπονήσει ένα μελετημένο σχέδιο χωρίς να επιδοθεί σε υποσχέσεις και θα εργαστεί ο ίδιος και το επιτελείο του σκληρά για την επιτυχή υλοποίησή του
- Τον πατριώτη, εθνικό ηγέτη που θα αρθρώσει πατριωτικό λόγο, θα υπερασπιστεί την ανωτερότητα του Έθνους και της φυλής μας και θα ενισχύσει το αίσθημα της εθνικής μας αυτοεκτίμησης και περηφάνιας
- Τον συνεργάσιμο, συναινετικό ηγέτη που θα επικοινωνεί με τους πολίτες, θα τους ακούει και θα τους συμβουλευέται, αλλά θα αναζητεί και σημεία σύγκλισης με τους άλλους πολιτικούς αρχηγούς.

E9. Φύλο Ιδανικού Πρωθυπουργού

• Ποιο φύλο θα είχε ο κατά την γνώμη σας ιδανικός Πρωθυπουργός ;

Άνδρας Γυναίκα

E10. Μέτρηση Προσαρμοστικών Αντιδράσεων (Giddens, 1990, σε προσαρμογή Προδρομίτη)

(1= διαφωνώ απόλυτα, 7= συμφωνώ απόλυτα)

Εκείνο που μπορεί να κάνει ο άνθρωπος είναι να ασχοληθεί με τις απολαύσεις και τη διασκέδαση στην καθημερινή του ζωή.

Η πίστη στην Θρησκεία, στη Θεία Πρόνοια, μπορεί να συντηρήσει την αισιοδοξία για το μέλλον της ανθρωπότητας.

Ο άνθρωπος οφείλει να συγκεντρώσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του στα προβλήματα και τις υποχρεώσεις της καθημερινής του ζωής.

Η εμπιστοσύνη στην ορθολογική σκέψη και την επιστήμη μπορεί να προσφέρει την απαιτούμενη ασφάλεια στην κοινωνία.

Τα μαζικά κινήματα πολιτών είναι εκείνα που με τη δράση τους μπορούν να περιορίσουν τους κινδύνους που απειλούν την ασφάλεια της ανθρωπότητας.

Αυτό που μπορεί να κάνει ο άνθρωπος είναι να συμβιβαστεί με τα υπάρχοντα δεδομένα της ζωής του, όσο αρνητικά κι αν είναι αυτά.

E11.Μέτρηση Στάσεων έναντι του Χρήματος (Money Attitudes Questionnaire, Gasiorowska; MAQ; 2008, 2013)

(1= διαφωνώ απόλυτα, 5= συμφωνώ απόλυτα)

Ο δανεισμός χρημάτων από τους φίλους ή από την οικογένεια είναι μια δυσάρεστη αναγκαιότητα.

Ελέγχω απόλυτα τα οικονομικά μου, ή έστω ικανοποιητικά δεδομένων των δύσκολων συνθηκών.

Προσπαθώ να εκμεταλλεύομαι καταστάσεις, για να κλείσω μια καλή συμφωνία.

Συχνά ανησυχώ για την οικονομική μου κατάσταση.

Οι πλούσιοι απολαμβάνουν περισσότερο σεβασμό.

Πιστεύω ότι τα χρήματα είναι εργαλείο/όργανο του Σατανά.

Πρέπει να προσπαθούμε να εξοφλούμε τα χρέη που έχουμε στην οικογένεια και στους φίλους μας εντός προθεσμίας.

Προτιμώ να κάνω οικονομία, στο βαθμό που μπορώ, γιατί δεν ξέρω πότε θα έρθει η ώρα ανάγκης και θα χρειαστώ χρήματα.

Πάντα εκμεταλλεύομαι καταστάσεις που μου επιτρέπουν να κερδίσω μερικά χρήματα.

Νιώθω ανήσυχος-η, όταν βρίσκομαι σε καταστάσεις που έχουν σχέση με χρήματα.

Οι πλούσιοι έχουν περισσότερους φίλους.

Τα χρήματα είναι η πηγή του κακού.

Δεν μου αρέσει να δανείζομαι χρήματα από άλλους, παρά μόνον όταν υπάρχει πολύ μεγάλη ανάγκη.

Είμαι περήφανος-η που έχω την ικανότητα να εξοικονομώ έστω και ελάχιστα χρήματα.

Όταν αγοράσω κάτι, έχω την εντύπωση ότι θα μπορούσα να το αγοράσω πιο φθηνά κάπου αλλού.

Πιστεύω ότι τα χρήματα δίνουν στους ανθρώπους μεγάλη δύναμη.

Νιώθω περιφρόνηση για τα χρήματα και κοιτάω με υπεροψία αυτούς που τα έχουν.

**Νιώθω δέος για τα χρήματα και αισθάνομαι μειονεκτικά σε σχέση με αυτούς που τα διαθέτουν (πρόσθετο αντικείμενο).*

Συμμορφώνομαι, στο πλαίσιο του δυνατού, με τον οικονομικό μου προϋπολογισμό.

Τα χρέη πρέπει να τα εξοφλούμε πάντοτε εντός προθεσμίας ή όσο το δυνατόν πιο έγκαιρα.

Προσπαθώ να διαχειρίζομαι τα χρήματά μου με σύνεση και προσοχή.

ΚΟΙΝΩΝΙΟΨΥΧΟΛΟΓΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΒΕΒΑΙΟΤΗΤΑΣ : ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΝΕΩΝ ΤΡΟΠΩΝ ΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΗΣ ΥΠΑΡΧΙΑΚΗΣ ΑΓΩΝΙΑΣ

Συχνά νιώθω ανησυχία, όταν κάποιος με ρωτάει για τα οικονομικά μου.

Τα χρήματα είναι σύμβολο επιτυχίας.

Προσπαθώ να μαζεύω έστω και λίγα χρήματα για το μέλλον.

Συχνά λέω ότι δεν μπορώ να αγοράσω κάτι, ανεξάρτητα απ' το αν αυτό είναι αλήθεια ή όχι.

Τα χρήματα φανερώνουν την επιτυχία στη ζωή.

E12.Μέτρηση Καταγραφής του Άγχους του Θανάτου (Death Anxiety Inventory; DAI; Tomas-Sabado, Gomez-Benito and Limonero, 2006)

(1= διαφωνώ απόλυτα, 7= συμφωνώ απόλυτα)

Ταράζομαι, όταν βρίσκομαι σε νεκροταφείο.

Η βεβαιότητα του θανάτου καθιστά τη ζωή μάταιη.

Μ' ενοχλεί ν' ακούω για θάνατο.

Το βρίσκω δύσκολο να αποδεχτώ την ιδέα ότι όλα τελειώνουν με τον θάνατο.

Πιστεύω ότι θα ήμουν πιο ευτυχής, εάν αγνοούσα το γεγονός ότι θα πεθάνω.

Πιστεύω ότι φοβάμαι το θάνατο πιο πολύ απ' τους περισσότερους ανθρώπους.

Το βρίσκω πραγματικά δύσκολο ν' αποδεχτώ ότι πρέπει να πεθάνω.

Δε θα αποδεχόμουν ποτέ να εργαστώ σε γραφείο τελετών.

Η ιδέα ότι δεν υπάρχει τίποτα μετά τον θάνατο με τρομοκρατεί.

Η ιδέα του θανάτου με προβληματίζει.

Πολύ συχνά σκέφτομαι την πιθανή αιτία του θανάτου μου.

Τα φέρετρα με αγχώνουν.

Προβληματίζομαι, ανησυχώ για το τι υπάρχει μετά τον θάνατο.

Πολλές φορές μου περνάει απ' το μυαλό ότι μπορεί να πάσχω από κάποια σοβαρή ασθένεια.

Το να πεθάνω είναι το χειρότερο πράγμα που θα μπορούσε να μου συμβεί.

Η θέα ενός πτώματος με σοκάρει βαθιά.

Σκέφτομαι συχνά τον θάνατό μου.